ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי | סניף אה״ק כפר חב״ד | ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

ט – ישראל בטח בהוי׳

בטחון בה׳

בספר העיקרים[19] מדייק מהפסוק "והבוטח בהוי׳ חסד יסובבנו, כלומר, אף אם אינו ראוי

המשך בעמוד קצה

19) מ"ד ספמ"ו. ושם בפמ"ז "אילו הי׳ מקווה כראוי לא הי׳ החסד נמנע מצד ה׳ ית׳". וכ"כ בכד הקמח (לבחיי) ערך בטחון "ובוטח בה׳ ישוגב מן הצרה ראוי׳ לבוא עליו". וראה נתיבות עולם נתיב הבטחון קרוב לסופו. ועוד. וראה גם יל"ש ישעי׳ רמז תעג "יש ביניכם ירא שמים כו׳ בטחו בשמי והוא עומד לכם כו׳, שכל מי שבוטח בשמי אני מצילו". ולהעיר מכתר שם טוב סשפ"ב "כשרוצין להיפרע העונש למי שראוי לעונש אזי נוטלין ממנו מדריגת הבטחון".

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה שופטים ושוטרים תתן לך
שבת פרשת שופטים, ז׳ אלול ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת שופטים,
ז׳ אלול, ה׳תשכ״ה ..... ז

ה) משיחות שבת פרשת שופטים,
ד׳ אלול, ה׳תש״נ ..... י

ו) לקוטי שיחות פרשת שופטים כרך יט ..... יט

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שופטים ..... כד

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שופטים ..... כה

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים ..... מט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שופטים ..... נ

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שופטים ..... ס

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סב

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים ..... סה

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים ..... קכג

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים ..... קלח

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כט-ל, איוב פרק ז ..... קמ

יח) משניות – מסכת שביעית
ביאור קהתי ..... קמב

יט) עין יעקב מסכת סוכה ..... קמט

כ) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף צו עד דף קב ..... קנ

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קפב

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קפג

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קפו

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... קפז

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קפח

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קפח

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קפט

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפט

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצ

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצב

לא) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי״צ לרבנית חיה מושקא ..... קצב

לב) פרקי אבות פרק ו ..... קצו

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת שופטים ..... קצז

לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רה

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים ..... רו

לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שופטים, ז' אלול, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ[1], וּמוּבָא בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה'[2] (שֶׁיָּצָא לָאוֹר זֶה־עַתָּה[3]) מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַ'פַּרְדֵּס'[4], שֶׁהַסְּפִירוֹת כּוּלָּן נִקְרָאוּ "שׁוֹפְטִים" מִצַּד סְפִירַת הַבִּינָה, וּבִפְרָט סְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת שֶׁנִּקְרֵאת "שׁוֹפֵט". וְהַטַּעַם, כִּי סְפִירַת הַבִּינָה נִקְרֵאת גְּבוּרָה (כַּיָּדוּעַ שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה הִיא מְקוֹר הַגְּבוּרוֹת[5]), מִפְּנֵי שֶׁמִּמֶּנָּה נִשְׁפָּע הַדִּין לְמַטָּה (כִּי כָּל מְקוֹר הַהַשְׁפָּעוֹת נִמְשָׁךְ מִסְּפִירַת הַבִּינָה, וְעַל כֵּן בִּזְמַן שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר חָדָשׁ, צָרִיךְ לִהְיוֹת דִּין אִם הָעוֹלָם רָאוּי לְזֶה), וְלָכֵן בִּהְיוֹתָהּ מִתְפַּשֶּׁטֶת כֹּחַ הַדִּין, כָּל הַסְּפִירוֹת כּוּלָּן נִקְרָאוֹת "שׁוֹפְטִים", וּבְהִיוֹת הַתִּגְבּוֹרֶת הַזֶּה עַל סְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת, אָז נִקְרָא "שׁוֹפֵט" (עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ). וּבְהֶמְשֵׁךְ לְזֶה מֵבִיא גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'מְאוֹרֵי אוֹר'[6], "שׁוֹפֵט" מִצַּד סְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת, וְ"שׁוֹטֵר" מִצַּד סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כִּי הִיא הַמַּכָּה וְרוֹדָה כּוּ' (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּעוּלַּת הַמַּלְכוּת בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה). וְהַ'יְאִיר נָתִיב' הֵבִיא מֵהַ'רַעְיָא מְהֵימְנָא'[7], כָּל סְפִירָן אִינּוּן שׁוֹפְטִים מִסִּטְרָא דְּאִימָּא עִילָּאָה, וְאִינּוּן שׁוֹטְרִים מִסִּטְרָא דְּמַלְכוּת.

ב) **וּמַמְשִׁיךְ** לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם[8], שֶׁעִנְיַן הַ"שׁוֹפְטִים" (מִצַּד סְפִירַת הַבִּינָה) הוּא הַמְשָׁכַת 'יִרְאָה עִלָּאָה' בַּנֶּפֶשׁ, וְעִנְיַן הַ"שׁוֹטְרִים" (מִצַּד סְפִירַת הַמַּלְכוּת) הוּא עִנְיַן 'יִרְאָה תַּתָּאָה'. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ הֵן בְּעִנְיַן הַשּׁוֹפְטִים וְהֵן בְּעִנְיַן הַשּׁוֹטְרִים (בִּיראת ה' הִיא הַטַּעַם שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ הֵן בְּעִנְיַן הַשּׁוֹפְטִים וְהֵן

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע:

שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ[1], מצווה למנות שופטים ודיינים שיפסקו את הדין וכן שוטרים שיוודאו כי פסק הדין יבוצע **וּמוּבָא בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה'**[2] ספר מאמרי חסידות של אדמו"ר הצמח־צדק **(שֶׁיָּצָא לָאוֹר זֶה־עַתָּה**[3] בימים אלה בשנת תשכ"ה) **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַ'פַּרְדֵּס'**[4] ספר קבלה מאת הרמ"ק, רבי משה קורדובידו, **שֶׁהַסְּפִירוֹת** האלוקיות העליונות (חכמה, בינה וכן הלאה) **כּוּלָּן נִקְרָאוּ "שׁוֹפְטִים" מִצַּד סְפִירַת הַבִּינָה** שהיא אחת הספירות ויש לה קשר מיוחד לנושא המשפט כפי שיבואר להלן, **וּבִפְרָט סְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת שֶׁנִּקְרֵאת "שׁוֹפֵט"** ובגלל שתי הספירות הללו, ספירת הבינה וספירת התפארת, כל הספירות נקראות 'שופטים'. **וְהַטַּעַם, כִּי סְפִירַת הַבִּינָה נִקְרֵאת גְּבוּרָה (כַּיָּדוּעַ שֶׁסְּפִירַת הַבִּינָה הִיא מְקוֹר הַגְּבוּרוֹת**[5] וכלשון אדמו"ר הזקן בספר התניא: "שנפש האלוהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' אין־סוף ברוך־הוא ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש", וכמבואר בחסידות שהספירות נחלקות לשלושה 'קוים' – ימין (חכמה, חסד, נצח) שמאל (בינה, גבורה, הוד) ואמצע (דעת, תפארת יסוד), ונמצא שהגבורות נובעות מהבינה), **מִפְּנֵי שֶׁמִּמֶּנָּה** מספירת הבינה **נִשְׁפָּע הַדִּין** השייך למידת הגבורה **לְמַטָּה (כִּי כָּל מְקוֹר הַהַשְׁפָּעוֹת** מכל הסוגים **נִמְשָׁךְ מִסְּפִירַת הַבִּינָה** שתוכנה הוא התרחבות והסתעפות של החכמה שעניינה הוא נקודה בלבד, **וְעַל כֵּן בִּזְמַן שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר חָדָשׁ, צָרִיךְ לִהְיוֹת דִּין** משפט ובדיקה **אִם הָעוֹלָם רָאוּי לְזֶה** ודין זה נובע מהגבורה, כי מצד החסד יש מקום להשפיע גם למי שאינו ראוי לקבל את השפע), **וְלָכֵן בִּהְיוֹתָהּ מִתְפַּשֶּׁטֶת** כאשר ספירת הבינה היא בהתפשטות ופועלת את פעולתה **כֹּחַ הַדִּין, כָּל הַסְּפִירוֹת כּוּלָּן נִקְרָאוֹת "שׁוֹפְטִים", וּבִהְיוֹת הַתִּגְבּוֹרֶת הַזֶּה** שנובע מספירת בינה **עַל סְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת, אָז נִקְרָא** ספירת התפארת **"שׁוֹפֵט" (עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** של המאמר ב'אור התורה').

וּבְהֶמְשֵׁךְ לְזֶה מֵבִיא אדמו"ר הצמח צדק' **גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'מְאוֹרֵי אוֹר'**[6] מאת המקובל רבי מאיר פאפוריש, **"שׁוֹפֵט" מִצַּד סְפִירַת הַתִּפְאֶרֶת,** כמבואר לעיל, **וְ"שׁוֹטֵר" מִצַּד סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כִּי הִיא** ספירת המלכות **הַמַּכָּה וְרוֹדָה כּוּ'** כשם שמלכות כפשוטה היא עניין השלטון והממשלה **(שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּעוּלַּת הַמַּלְכוּת** ספירת של עולם האצילות **בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** העולמות שלמטה מעולם האצילות המקבלים את השפע שלהם מספירת המלכות של עולם האצילות). **וְהַ'יְאִיר נָתִיב' הֵבִיא מֵהַ'רַעְיָא מְהֵימְנָא'**[7] שבספר הזוהר, **כָּל סְפִירָן אִינּוּן** כל הספירות הן **שׁוֹפְטִים מִסִּטְרָא דְּאִימָּא עִילָּאָה** מצד האימא העליונה, היא ספירת הבינה (הנקראת 'אימא' כי היא המקור במוחין המוליד את המידות שבלב), **וְאִינּוּן שׁוֹטְרִים מִסִּטְרָא דְּמַלְכוּת** והם שוטרים מצד המלכות, כמבואר לעיל.

ב) וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר הָעִנְיָן של 'שופטים' ו'שוטרים' **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם**[8], **שֶׁעִנְיַן הַ"שׁוֹפְטִים" (מִצַּד סְפִירַת הַבִּינָה) הוּא הַמְשָׁכַת 'יִרְאָה עִלָּאָה' בַּנֶּפֶשׁ,** יראה עליונה, דרגה גבוהה ביראת ה' **וְעִנְיַן הַ"שׁוֹטְרִים" (מִצַּד סְפִירַת הַמַּלְכוּת) הוּא עִנְיַן 'יִרְאָה תַּתָּאָה'** יראה תחתונה, דרגה נמוכה ביראת ה'. **וְזֶהוּ** העובדה שיש דרגות שונות

---

1) ריש פרשתנו. 2) דברים כרך ב' (עקב־תבוא) - ריש פרשתנו (ע' תתיז). 3) ה' מנ"א, אור ליום ו' מנ"א תשכ"ה. 4) שער כג (שער ערכי הכינויים) פכ"א - ערך שופט. 5) ראה פרדס שם פ"ג - ערך גבורה. תניא פי"ג (יח, ב). ובכ"מ. 6) אות שין סי"א. 7) זח"ב קיב, ב. 8) אוה"ת שם ע' תתכא.

1 הַשּׁוֹפְטִים וְהֵן בְּעִנְיַן הַשּׁוֹטְרִים, כִּי יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים
2 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ׳ בְּאֶלְקוּת כּוֹ׳, יְרָאַת
3 הָרוֹמְמוּת וְכוּ׳, אֲבָל יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁאֵין יַד שִׁכְלָם
4 מַגַּעַת לְהִתְבּוֹנֵן בֶּאֱלְקוּת כּוֹ׳, וְלָכֵן צְרִיכִים
5 לְעוֹרֵר בְּעַצְמָם ׳יִרְאָה תַּתָּאָה׳, וְעַל־כָּל־פָּנִים
6 יִרְאַת הָעֹנֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָם שֶׁל הַשּׁוֹטְרִים שֶׁהֵם
7 חוֹבְטִים בְּמַקֵּל עַל־פִּי הַשּׁוֹפְטִים לְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ
8 שׁוֹמֵעַ כּוֹ׳[9], שֶׁזֶּהוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהַכּוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ
9 הַבַּהֲמִית בְּשֵׁבֶט כּוֹ׳[10], וְעַד שֶׁיֵּשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים
10 בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁכְּדֵי לְהַכּוֹתָם צָרִיךְ לְכָפְתָם
11 תְּחִילָה (כִּלְשׁוֹן רַשִּׁ״י בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים[11]
12 שֶׁשּׁוֹטְרִים אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין כּוֹ׳) כְּדֵי שֶׁלֹּא
13 יִבְרְחוּ[12], כֵּיוָן שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר מְציאוּת לְעַצְמָם
14 כּוֹ׳[13], וְהֲרֵי הַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת גַּם בְּמַדְרֵגוֹת הֲכִי
15 שְׁפֵלוֹת כּוֹ׳.
16 ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הָעֲבוֹדָה דְּחֹדֶשׁ
17 אֱלוּל[14], שֶׁעִנְיָנוֹ ״אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי
18 לִי״[15], וְכִמְשַׁל[16] הַמֶּלֶךְ שֶׁקּוֹדֶם בּוֹאוֹ לָעִיר
19 יוֹצְאִין אַנְשֵׁי הָעִיר לִקְרָאתוֹ וּמְקַבְּלִין פָּנָיו
20 בַּשָּׂדֶה, וְאָז רַשָּׁאִין כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת לְהַקְבִּיל פָּנָיו, וְהוּא מְקַבֵּל אֶת כּוּלָּם
21 בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וּמְמַלֵּא בַּקָּשׁוֹתֵיהֶם כּוֹ׳, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה הַזְּמַן שֶׁבּוֹ צָרִיךְ
22 לְהוֹסִיף בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבִכְלָלוּת עֲבוֹדַת ה׳ כּוֹ׳[17].

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּעִנְיַן הַשּׁוֹטְרִים** ולא די ב׳שופטים׳ בלבד, **כִּי יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים**
2 **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ׳** בגדולת ה׳ בכוח הבינה
3 **יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לְ׳יִרְאָה עִילָּאָה׳, יִרְאַת הָרוֹמְמוּת וְכוּ׳** יראה
4 הנובעת מהכרה ברוממות של האלוקות ועבודתם היא במדריגת ׳שופטים׳,
5 **אֲבָל יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁאֵין יַד**
6 **שִׁכְלָם מַגַּעַת לְהִתְבּוֹנֵן**
7 **בֶּאֱלְקוּת כּוֹ׳** ואינם מסוגלים
8 להתבונן ברמה כזו שתעורר בהם
9 ׳יראה עליונה׳, **וְלָכֵן צְרִיכִים**
10 **לְעוֹרֵר בְּעַצְמָם ׳יִרְאָה**
11 **תַּתָּאָה׳, וְעַל־כָּל־פָּנִים** לפחות
12 **יִרְאַת הָעֹנֶשׁ** שהיא אמנם דרגה
13 נמוכה ביראה אבל גם זו יראת שמים
14 שכתוצאה ממנה האדם נמנע מלעבור
15 עבירה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָם שֶׁל**
16 **הַשּׁוֹטְרִים שֶׁהֵם חוֹבְטִים**
17 **בְּמַקֵּל עַל־פִּי** ציווי **הַשּׁוֹפְטִים**
18 **לְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כּוֹ׳**[9]
19 ואינו מציית לפסק־דין השופטים,
20 **שֶׁזֶּהוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהַכּוֹת אֶת**
21 **הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּשֵׁבֶט** שוט
22 **כּוֹ׳**[10], להכניע אותה מתוך תוקף
23 באופן הדומה למכה בשוט, **וְעַד**
24 **שֶׁיֵּשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד**
25 **וּמַצָּב** נחות ביותר **שֶׁכְּדֵי**
26 **לְהַכּוֹתָם צָרִיךְ לְכָפְתָם תְּחִילָה**
27 **(כִּלְשׁוֹן רַשִּׁ״י בְּפָרָשַׁת**
28 **דְּבָרִים**[11] **שֶׁשּׁוֹטְרִים אֵלּוּ**
29 **הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין כּוֹ׳) כְּדֵי**
30 **שֶׁלֹּא יִבְרְחוּ**[12] מתוך ניסיון לחמוק
31 מביצוע פסק הדין של השופטים, וכך
32 בעבודת ה׳, **כֵּיוָן שֶׁרְצוֹנָם**
33 **לְהִשָּׁאֵר מְציאוּת לְעַצְמָם**

ביאור בדרך אפשר

34 **כּוֹ׳**[13] ולא לבטל את רצונם לגבי רצון השופטים, **וַהֲרֵי הַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת**
35 **גַּם בְּמַדְרֵגוֹת הֲכִי שְׁפֵלוֹת כּוֹ׳** ומלמדת איך גם הנמצאים בדרגות
36 נחותות ביותר, גם הם יכולים להתגבר על הנפש הבהמית.
37 **ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הָעֲבוֹדָה** המיוחדת **דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל**[14],
38 **שֶׁעִנְיָנוֹ** כלשון הכתוב **״אֲנִי**
39 **לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי״**[15], בני ישראל
40 מתקרבים אל הקדוש־ברוך־הוא
41 והקדוש־ברוך־הוא מתקרב אל בני
42 ישראל, **וְכִמְשַׁל**[16] והקירוב בין
43 הקדוש־ברוך־הוא ובני ישראל בחודש
44 אלול הוא כמו **הַמֶּלֶךְ שֶׁקּוֹדֶם**
45 **בּוֹאוֹ לָעִיר יוֹצְאִין אַנְשֵׁי**
46 **הָעִיר לִקְרָאתוֹ וּמְקַבְּלִין פָּנָיו**
47 **בַּשָּׂדֶה, וְאָז** כשהמלך נמצא בשדה
48 **רַשָּׁאִין כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לָצֵאת**
49 **לְהַקְבִּיל פָּנָיו,** לא כפי שהדברים
50 הם כאשר המלך נמצא בהיכלו וקשה
51 להתקבל אצלו ורק יחידי סגולה זוכים
52 לכך, אבל כשהמלך בשדה כולם
53 יכולים לגשת אליו ולהתקרב אליו,
54 **וְהוּא מְקַבֵּל אֶת כּוּלָּם** גם אנשי
55 השדה שהם בדרגה רוחנית נחותה
56 ביותר, **בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת,**
57 **וּמְמַלֵּא בַּקָּשׁוֹתֵיהֶם כּוֹ׳, וְלָכֵן**
58 **הֲרֵי** חודש אלול **זֶה הַזְּמַן שֶׁבּוֹ**
59 **צָרִיךְ לְהוֹסִיף בְּלִימוּד הַתּוֹרָה**
60 **וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבִכְלָלוּת**
61 **עֲבוֹדַת ה׳ כּוֹ׳**[17].

---

9) פירש״י סנהדרין טז, ב - ד״ה שוטרים. 10) ראה גם תו״א ס״פ וישב (ל, ד) - הובא באוה״ת שם. 11) א, טו. - וראה בארוכה בשיחות שלפנ״ז (לקו״ש חל״ד ע׳ 98 ואילך). 12) ראה מכות כג, א. רמב״ם הל׳ סנהדרין פי״ז ה״ו. 13) בענין זה נזכר הביטוי ״סאַם סאַפּאָזשניק״ (ראה סה״ש תרח״ץ ע׳ 264). 14) ראה גם ד״ה אני לדודי תשמ״ו (תורת מנחם - ספר המאמרים אלול ע׳ רל ואילך). 15) שה״ש ו, ג. וראה אבודרהם סדר ר״ה ופירושה פ״א. ראשית חכמה שער התשובה פ״ד (קטו, ב). פע״ח שער ר״ה פ״א. ב״ח לטור או״ח סתקפ״א (ד״ה והעבירו). לקו״ש חכ״ט ע׳ 272 ואילך. וש״נ. 16) לקו״ת פ׳ ראה לב, ריש ע״ב. 17) ע״כ נמצא ברשימה שתח״י (המו״ל).

בס"ד. שיחת שבת פרשת שופטים, ז' אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "שופטים ושוטרים", "שופטים, דיינים הפוסקים את הדין, ושוטרים, הרודין את העם אחר מצותן, שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט" - שהכוונה היא [לא לשוטרים שמענישים ומלקים לפי פסק השופטים (כבפרשת דברים[1]: "ושוטרים לשבטיכם", "אלו הכופתין והמכין ברצועה על־פי הדיינין", שזהו הסדר דעונש מלקות), כי גם ביצוע הדין בפועל שייך לפעולת השופט[2], ונכלל בציווי "שופטים .. תתן לך", אלא] לשוטרים שענינם לאיים על הנדון שיקבל עליו לקיים בעצמו דין השופט לשלם ממון וכיוצא בזה (ולכן מוסיף ומקדים "מקל", שהוא סימן של רדיה[3]) [אבל בימי משה, ממנה השופטים, היו בני־ישראל יראים מהשופטים[4], ולא הוצרכו לשוטרים לאיים עליהם, אלא כדי לבצע את הפסק־דין[5]]. וזוהי גם הכוונה במאמר ר' יוחנן במסכת סנהדרין[6]: "כנגד מקל ורצועה כו'" - לשוטרים שענינם להטיל אימה על הציבור (ולכן לא הזכיר "כלי הדיינין", שנצרכים לפעולות הבית־דין - שזה שייך לשופטים). ועל־פי־זה מתורץ מדוע נכלל מינוי שופטים ושוטרים במצוה אחת, כיון שגם ביצוע הדין נכלל בתפקיד השופטים, ואילו ענין השוטרים אינו אלא סיוע לשופטים - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי־שיחות' חלק ל"ד עמוד 98 ואילך.

* * *

ב. דובר כמה פעמים ששנה זו היא שנת המאה להסתלקות ה'צמח־צדק', ובהשגחה פרטית יצא לאור זה־עתה כרך נוסף מ"אור התורה" על ספר דברים[7],

- כרך זה היה צריך לצאת לאור לקראת פרשת דברים, אבל מצד העדר הזריזות כו', יצא לאור רק כמה שבועות לאחרי זה -

ויש שם גם דרושים על פרשת שופטים.

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל שופטים ושוטרים תתן לך.

* * *

ד. בסיום הפרשה נאמר: "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה'", ומפרש רש"י: "מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה'".

וצריך להבין:

א) הפירוש הפשוט לכאורה בפסוק זה הוא - ש"הישר בעיני ה'" קאי על כל האמור בפרשה בענין עריפת העגלה, שכך צוה הקדוש־ברוך־הוא לעשות, כדי שיתבער הדם הנקי כו'; ומנא־ליה לרש"י לחדש בפשוטו של מקרא שקאי על הריגת ההורג אחר שנתערפה העגלה?

---

1) א, טו. - כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכאשר לומדים חומש עם פירוש רש"י רק כדי לצאת י"ח ציווי רבינו נשיאנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, יכולים לחשוב שפירוש רש"י בפרשתנו ובפרשת דברים היינו הך; אבל כאשר מתבוננים רגעים אחדים, מגיעים למסקנא שהם פירושים שונים לגמרי.

2) וע"ד מ"ש (וירא יח, כה) "השופט .. יעשה משפט".

3) אבל בפ' שמות (ה, ו) פירש רש"י רק "השוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה", ולא הזכיר ע"ד הכאה כו' - כי, השוטרים הישראלים שנתמנו ע"י פרעה לרדות בעושי המלאכה לא היכו את בנ"י כו', אלא אדרבה: "חסים על חבריהם מלדחקם", ולכן "ויוכו שוטרי בני ישראל", "הנוגשים הכום" (שם, יד ובפרש"י).

4) ומרומז בכך שנקראים בשם "שרים" - "שרי אלפים ושרי מאות גו'" (דברים שם) - מלשון שררה, שמורה על השליטה והממשלה כו'.

5) ומובן, שכדי לבצע את פס"ד השופט אין צורך ב"שוטר" לכל שופט, ולכן לא הוצרכו שוטרי אלפים שוטרי מאות כו' (כמו "שרי אלפים ושרי מאות גו'"), כי אם "שוטרים לשבטיכם", שוטר לכל ב"ד, וכיו"ב.

6) ז, ב.

7) על פרשיות עקב־תבוא - ה' מנ"א אור ליום ו' מנ"א.

ב) מהו דיוק לשון רש״י: ״מגיד שאם נמצא ההורג וכו׳״ - לכאורה היה רש״י יכול לכתוב פירושו גם ללא הקדמת תיבת ״מגיד״, כדרכו בריבוי מקומות?

ה. גם צריך להבין בפירוש רש״י בפסוק שלפני זה[8]: ״כפר לעמך ישראל וגו׳ ונכפר להם הדם״, ש״הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל״; ומה שכתוב ״ונכפר להם הדם״, אין זה מדברי הכהנים, אלא ״הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון״ - דלכאורה אינו מובן:

א) כיון שהפסוק ״כפר לעמך ישראל גו׳״ בא בהמשך לפסוק? ״וענו ואמרו״, דקאי על זקני העיר, הרי מסתבר לומר, ש״כפר לעמך ישראל״ הוא המשך דברי זקני העיר, ומנא־ליה לרש״י ש״הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל״?

ב) מהו הכרחו של רש״י ש״ונכפר להם הדם״ אינו המשך דבריהם של הכהנים שאומרים ״כפר לעמך ישראל״, אלא דברי הכתוב - ״הכתוב מבשרם כו׳״?

ולכאורה - אדרבה:

בנוגע לכהנים - נאמר בפסוק[10] ״ונגשו הכהנים .. כי בם בחר ה׳ לשרתו ולברך בשם ה׳ ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע״. ולכאורה, בשלמא מה שכתוב ש״על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע״ - הרי זה שייך לנוכחותם של הכהנים במעמד עריפת העגלה; אבל מה שייך כאן הענין ד״לברך בשם ה׳״?

ולכאורה היה אפשר לתרץ זאת - אם נפרש ש״ונכפר להם הדם״ הוא המשך דברי הכהנים, והיינו, שנוסף לכך שהתפללו וביקשו מהקדוש־ברוך־הוא ״כפר לעמך ישראל״, העניקו גם את ברכתם לישראל (בהתאם לענינם של הכהנים ״לברך בשם ה׳״) שיתכפר להם הדם.

מה־שאין־כן לפי פירוש רש״י ש״ונכפר להם הדם״ אינו מדברי הכהנים, אלא מדברי הכתוב - אינו מובן מה שייך כאן הענין ד״לברך בשם ה׳״, כנ״ל.

ג) גם צריך להבין: מהו הטעם שדברי רש״י ש״הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל״ - באים בהמשך פירושו על הפסוק? ״ידינו לא שפכו גו׳״, ולא על הפסוק ״כפר לעמך ישראל״ עצמו?

ו. ויש לומר הביאור בזה:

דברי הזקנים ״ידינו לא שפכו גו׳״ הם בשם כלל ישראל, היינו, שכלל ישראל אינו אשם בהריגתו; אבל, כיון שאומרים ״ידינו לא שפכו גו׳״, הרי זה גם בנוגע לזקנים עצמם.

ועל זה שואל רש״י: ״וכי עלתה על לב שזקני בית־דין שופכי דמים הם״[11] - ומבאר, ״אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוי״.

ועל־פי־זה, כיון שאף אחד (לא מהזקנים ולא מכלל ישראל) אינו אשם בהריגתו, אפילו לא בשוגג או באופן של גרמא בלבד - אין הזקנים צריכים לומר ״כפר לעמך ישראל״, כיון שלא עשו שום דבר בלתי־רצוי.

ולכן אומר רש״י ״הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל״ - דכיון שהכהנים הם בדרגא נעלית יותר מהזקנים, ומה גם שענינם הוא לברך את ישראל, הרי הם מדקדקים ביותר על ישראל, ומשתדלים ביותר שיהיו ראויים לקבל הברכות, ולכן, גם במעמד ומצב ש״ידינו לא שפכו גו׳״, אומרים הכהנים ״כפר לעמך ישראל גו׳״ (מה־שאין־כן הזקנים, שלא היו במדריגה נעלית כל־כך כמו הכהנים, ומה גם שהיו יושבים בלשכת הגזית, באופן של הבדלה מכל שאר בני־ישראל, כך, שלא ראו אצל בני־ישראל ענין של חטא כו׳).

---

8) כא, ח.
9) שם, ז.
10) שם, ה.
11) שזהו דבר המופרך לא רק מצד אנושיות כו׳, אלא גם מצד ההלכה ש״אין מעמידין בכל הסנהדרין .. זקן מופלג בשנים .. מפני שיש בהם אכזריות״ (רמב״ם הל׳ סנהדרין פ״ב ה״ג).

ואף־על־פי־כן, גם באמרם "כפר לעמך ישראל", מדייקים לומר "ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל" - לא ב"עמך ישראל" גופא חס־ושלום, דמאי קא־משמע־לן, אלא "בקרב עמך ישראל", באיזו פינה נדחת כו' ("ערגעץ וואו פאַרוואָרפן").

אמנם, מה שכתוב "ונכפר להם הדם" - אין זה מדברי הכהנים, דכיון שהכהנים מדקדקים ביותר על בני־ישראל, הנה כשרואים שישנו ענין של "דם נקי", אינם יכולים לברכם כו'; ולכן מפרש רש"י ש"הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון".

ז. והנה, לאחרי שכבר נאמרו כל פרטי הדינים דעריפת העגלה במעמד הזקנים והכהנים, ופרטי האמירות שלהם, עד להבטחה ש"יכופר להם העון" - אינו מובן: מה מוסיף הכתוב "ואתה תבער גו'", שלכאורה הוא מיותר?!

[ואם משום מה שנאמר שזהו "הישר בעיני ה'" - הרי ענין זה היה יכול הכתוב לכלול בפסוקים שלפני זה].

וענין זה מכריח את רש"י לפרש שבפסוק זה יש דבר חידוש, ולכן כותב רש"י "מגיד כו'", שזהו לשון שמורה על דבר חידוש - שפסוק זה בא ללמד דין חדש בנוגע להורג, "שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג".

אך על־פי־זה אינו מובן: מהו הפירוש "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך" - הרי "הדם הנקי" הוא דמו של הנהרג, ומה שייך ענין זה להריגת ההורג?

ויובן על־פי הדיוק בפירוש רש"י בפסוק "כפר גו'", שגם בו נאמר הלשון "ואל תתן דם נקי גו'", ואף־על־פי־כן, בנוגע לסיום הפסוק "ונכפר להם הדם", כותב רש"י ש"יכופר להם העון", ואינו משתמש בלשון "דם" שבפסוק (כמו בפירוש התרגום: "ויתכפר להון על דמא"), והיינו, שעל־ידי עריפת העגלה נתכפר רק העון שבשפיכת דם נקי של הנהרג.

ועל־פי־זה מובנת הוספת הכתוב "ואתה תבער הדם הנקי גו'", "שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג" - כי נוסף על כפרת העון, יש צורך גם לבער את ההורג ששפך דם נקי.

ח. ויש להוסיף בזה - על־פי פנימיות הענינים:

כללות הענין דשפיכת דם קאי על העובר עבירה, שעל זה נאמר[12] "שופך דם האדם באדם גו'", כמבואר בדרושי חסידות[13] שהוא ענין שפיכת דם האדם דקדושה (נפש האלקית ויצר טוב) על־ידי אדם דבליעל (נפש הבהמית ויצר הרע).

ובזה גופא ישנו מצב של "נופל בשדה" באופן ש"לא נודע מי הכהו":

לפעמים יודע האדם סיבת נפילתו - "מי הכהו", מצד תאוה או גאוה, ישות ומציאות כו', אבל לפעמים ישנו מעמד ומצב ש"לא נודע מי הכהו"; הוא מרגיש בעצמו שהוא חומרי ("ער איז פאַרגרעבט"), אבל הוא לא יודע מהי הסיבה שגרמה לכך, וענין זה מורה על גודל הנפילה ביותר, עד כדי כך שאינו מרגיש סיבת הנפילה.

והעצה לזה היא הענין דעגלה ערופה - ענין של חוקה (לפי אלו שמונים עגלה ערופה בין החוקים[14]), שמורה על ענין ה'קבלת עול' ו'מסירת נפש', שזהו ענין שלמעלה מחילוקי דרגות (ומרומז גם בעריפת העגלה מן העורף, ולא מן הצואר, כיון שבעורף אין ענין של התחלקות כו'[15]), ולכן הרי זה הלעומת־זה של הנפילה באופן ש"לא נודע מי הכהו".

המשך בעמוד קלט

12) נח ט, ו.
13) לקו"ת במדבר יג, ג.
14) ראה יומא סז, ב בפי' הר"ח. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 126-7.
15) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות משא הארון בכתף בסופו (דרמ"צ מב, ב).

בס"ד. משיחות ש"פ שופטים, ד' אלול ה'תש"נ.

א. ידוע ביאורו של רבינו הזקן בלקוטי־תורה[1] ד"ה אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול — שענינו של חודש אלול "יובן ע"פ משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין (ויכולים[2]) כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם . . וכך הענין עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו ית' בשדה . . שהוא ענין הארת י"ג מדות (כמ"ש לפנ"ז[3] ש"באלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים"[4]) שיהי' פנים בפנים . . כמ"ש[5] א־ל ה' ויאר לנו".

וצריך ביאור — דלכאורה, המשל דמלך בשדה הוא היפך סדר העבודה דחודש אלול המרומז בר"ת ד"אני לדודי ודודי לי":

ידוע[6] שיש ב' אופנים כלליים בעבודת האדם המרומזים בשני הפסוקים ב'שיר השירים' (שתוכנו ע"ד האהבה וההתקשרות וההתאחדות דהקב"ה וכנס"י בדוגמת חתן וכלה): (א) "דודי לי ואני לו"[7] — שההתחלה היא ע"י ההתעוררות מהקב"ה (אתערותא דלעילא), "דודי לי", ולאח"ז באה עבודת האדם, "ואני לו". (ב) "אני לדודי ודודי לי"[8] — שההתחלה היא ע"י עבודת האדם (אתערותא דלתתא), "אני לדודי", ולאח"ז באה ההמשכה מלמעלה, "ודודי לי".

וסדר העבודה דחודש אלול מרומז בפסוק "אני לדודי ודודי לי", ר"ת אלול[9] — שההתחלה היא ע"י עבודת האדם, "אני לדודי" (ועי"ז נעשה הגילוי וההמשכה ד"ודודי לי", שעיקרו בעשי"ת).

ואילו במשל ד"מלך בשדה" (ודוגמתו בנמשל, התגלות י"ג מדות הרחמים) ההתחלה היא שהמלך ("דודי") יוצא ממקומו ובא למקומו של האדם ("לי") הנמצא בשדה — ע"ד ובדוגמת סדר העבודה ד"דודי לי"[10]?!

ב. ויתירה מזה — במשל דמלך בשדה מודגש החידוש בהמשכה מלמעלה למטה (היפך הסדר ד"אני לדודי") עוד יותר מאשר ב"דודי לי":

התואר "דודי" מדגיש השייכות והקירוב דהקב"ה להאדם (גם לפני ההתגלות ד"דודי לי"), עד כדי כך, שהקב"ה נקרא בשם שמתייחס להאדם — "דודי", דוד שלי (של האדם), ומתאר אופן היחס להאדם — "דודי", מלשון ידידות ואהבה[11], יחס של קירוב ואהבה, ובמילא, ההמשכה וההתגלות ד"דודי לי" אינה חידוש (כ"כ).

ואילו התואר "מלך" מדגיש הרוממות וההתנשאות דהקב"ה מהאדם — בדוגמת מלך שמרומם ומנושא מכל בני המדינה (עד שאפילו "משכמו ומעלה גבוה מכל העם"[12]), ועאכו"כ שרחוק ומובדל מאנשי השדה, שהם למטה מאנשי עיר (סתם), ועאכו"כ למטה מאנשי עיר גדולה וחשובה, ובפרט עיר מוקפת חומה[13], ועד לעיר הבירה, במכ"ש וק"ו מההבדלה של המלך גם מאנשי עיר הבירה, שהרי מקומו של המלך (בעיר הבירה עצמה) הוא בהיכל מלכותו, בחדר לפנים מחדר כו'.

ומזה מובן גודל החידוש בגילוי וההמשכה מלמעלה למטה במשל דמלך בשדה (שלא בערך לגבי "דודי לי") — להיותו מן הקצה אל הקצה, שהמלך יוצא ממקומו, מחדר לפנים מחדר בהיכל מלכותו שבעיר הבירה, מקום עליון ביותר, ומשם יורד ובא ועד לשדה, מקום תחתון ביותר, ולא עוד

---

1) פ' ראה לב, ב.

2) הוספת (ביאור) כ"ק מו"ח אדמו"ר בסד"ה לך אמר לבי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 167. ה'שי"ת ע' 285).

3) לקו"ת שם, א.

4) ראה פע"ח שער ר"ה בתחילתו. משנת חסידים מסכת אלול פ"א, ג.

5) תהלים קיח, כז.

6) ראה אוה"ת פ' ראה ע' תשצא. שה"ש ח"ב ע' תקמג. סה"מ תרכ"ז ע' קצו. תרנ"ד ע' שכו. עטר"ת ע' תרנט. ה'ש"ת ע' 151. ספר השיחות תש"ג ע' 177. וראה בכ"ז גם לקו"ש חלק כט ע' 162 ואילך.

7) שה"ש ב, טז.

8) שה"ש ו, ג.

9) אבודרהם סדר ר"ה ופירושה פ"א. ראשית חכמה שער התשובה פ"ד (קטו, ב). פע"ח שער ר"ה פ"א. ב"ח לטור או"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו). ועוד.

10) ולהעיר מאוה"ת ראה ע' תתב: וצ"ל אלול המשכת י"ג מדה"ר מלמעלה, א"כ מהו אני לדודי, ומתחלה דודי לי מבעי'.

11) ראה גם ב"ח שם. ועוד.

12) שמואל־א ט, ב. נת' באוה"ת בראשית ח"ד תשסד, ב. שה"ש ח"ב ע' תיד־תטו. ועוד.

13) להעיר מהחילוקים בהלכה בין עיר מוקפת חומה לעיר סתם (ראה לדוגמא: מגילה ב, א ואילך. כלים פ"א מ"ו־ז).

אלא שבבואו לשדה אינו יושב על כסא מלכותו בכתר מלכות, ומוקף ע"י שריו ועבדיו כו' כמו בהיכל מלכותו[14], אלא באופן ש"רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו כו'"[15].

ועפ"ז מתחזקת עוד יותר תמיהה הנ"ל — שהענין דמלך בשדה הוא משל המבאר ענינו של חודש אלול, שבו מודגש סדר העבודה באופן ד"אני לדודי" (ואח"כ "ודודי לי").

ג. והנה, התירוץ הפשוט על השאלה הנ"ל, הוא, שהתגלות המלך בשדה (גילוי י"ג מדה"ר שבחודש אלול) היא רק נתינת־כח לעבודה דחודש אלול באופן ד"אני לדודי"[16], כי כדי שתוכל להיות עבודת האדם באופן דאתערותא דלתתא ("אני לדודי"), יש צורך בנתינת־כח מלמעלה, ובפרט בנוגע לאנשי השדה, שלהיותם בדרגא נמוכה ביותר זקוקים יותר לנתינת־כח מלמעלה לעבודה ד"אני לדודי"[17].

אבל, מדיוק לשונו של רבינו הזקן "יוצאין אנשי העיר . . בשדה" (שגם אנשי העיר יוצאים לשדה), משמע, שהדגשת הענין דמלך בשדה היא (לא רק נתינת־כח לעבודה ד"אני לדודי" גם להנמצאים בשדה, אלא) גם ביחס לעבודה דחודש אלול, היינו, שהעבודה דחודש אלול (כשהמלך בשדה) היא בשדה, ויתירה מזה, שיציאת המלך לשדה (גילוי מלמעלה למטה) היא בשביל העבודה בשדה (עבודת המטה), כדלקמן.

ד. ומזה באה שאלה נוספת בנוגע לתוכן העבודה דחודש אלול — כשה"מלך בשדה":

חודש אלול הוא חודש הרחמים, שבו מוסיפים ביתר שאת וביתר עוז בעבודת התפלה שענינה רחמים[18], וכן בלימוד התורה, כידוע[19] שי"ג מדות הרחמים (המאירות בחודש אלול) הם כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, וכמרומז גם בהמשך הפסוק "אני לדודי ודודי לי (ר"ת אלול) הרועה בשושנים", "א"ת שושנים אלא ששונים בתורה"[20]. וכידוע שבר"ח אלול מתחילים ארבעים יום שעלה משה רבינו להר לקבל לוחות אחרונות[21].

ועפ"ז אינו מובן: מהי שייכותה של העבודה דחודש אלול (הוספה בתפלה ובלימוד התורה) ל"שדה"?!

ה. ויובן בהקדים ביאור הענין ד"שדה" בעבודת האדם:

"שדה" (כפשוטה) — היא "ארץ ממנה יצא לחם"[22], המקום שבו נעשית העבודה הקשורה עם "סידורא דפת"[23] — "הזורע והחורש וכו'"[24], ובכללות יותר — העבודה בעניני העולם ("שדה"), עובדין דחול, שנכללים ב"אבות מלאכות ארבעים חסר אחת"[24] (האסורות בשבת).

וביאור הענין בעבודת האדם לקונו — בהקדים הדיוק בלשון המשנה "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", דלכאורה אינו מובן[25]: (א) כיון ש"אבות מלאכות . . כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה"[26], ובתורה נאמר ארבעים פעמים מלאכה — למה נאסרו בשבת רק ל"ט מלאכות, "ארבעים חסר אחת"? (ב) למה מאריך התנא לכתוב "ארבעים חסר אחת", ואינו כותב בקיצור (כלשון המשנה בכלל דקצרה היא) "שלושים ותשע"[27]?!

והביאור בזה:

בשבת נאסרו רק ל"ט מלאכות, מלאכות דעובדין דחול ("מלאכתך"), אבל יש מלאכה אחת

---

14) שלכן "אין נכנסים כי אם ברשות, ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי סגולה" (לקו"ת שם).

15) ודוגמתו בנמשל — שהגילוי די"ג מדה"ר שלמעלה ממדידה והגבלה, שלכן, "אינן חוזרות ריקן" (ר"ה יז, ב), נמשך ומתגלה גם בשדה.

16) ראה לקו"ת פ' ראה כה, ב־ג. שם לג, ג.

17) ראה גם ד"ה אני לדודי תשכ"ו (סה"מ מלוקט ח"ד ע' שסג־ד) ס"ב־ג.

18) ראה ברכות כ, ב: "תפלה . . רחמי נינהו".

19) פע"ח שער עולם העשי' פ"ו. לקו"ת פ' ראה לג, ד. אוה"ת פ' ראה ע' תשפה. ועוד.

20) ראה שבת ל, ב. זהר ח"ב כ, ב. עדר, א. לקו"ת שם לב, ד. לג, ד.

21) פרש"י תשא לג, יא. י"א בא' דר"ח אלול עלה משה להר (פרקי דר"א פמ"ו. הובא בטור או"ח ר"ס תקפא), וי"א בשני דר"ח (הובא בסדר הדורות ד"א תמ"ח). וראה מג"א או"ח סתקפ"א סק"ב. הוספות לשו"ע אדה"ז להר"נ מדובראוונא סתקפ"א בקונטרס אחרון.

22) איוב כח, ה.

23) שבת עד, ב.

24) משנה שם עג, א.

25) בהבא לקמן — ראה ד"ה אבות מלאכות תר"ל (סה"מ תר"ל ע' רמב ואילך. רמט ואילך). ד"ה ויקח ה"א תרל"א. ד"ה הנ"ל בסה"מ עטר"ת ע' לח ואילך. תרח"ץ ע' עז ואילך.

26) שבת מט, ב.

27) כפי שמצינו בגמרא (שבת ע, א. צז, ב) "דברים הדברים אלה הדברים, אלו שלושים ותשע מלאכות שנאמרו למשה מסיני".

(המלאכה הארבעים) שמותרת בשבת — "מלאכת שמים"[28].

וזהו גם הדיוק ד"ארבעים מלאכות חסר אחת" — שתכלית הכוונה דהתעסקות בל"ט המלאכות דעובדין דחול, היא, להמשיך ולגלות בהם ה"(חסר) אחת", המלאכה הארבעים, מלאכת שמים, ע"ד "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[29], ועד שמתגלה בהם ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"[30], היינו, שכל ענינם אינו אלא כבוד שמים.

וכמרומז גם בזה ש"אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן"[26], ועד שגם מספר המלאכות הוא בהתאם למספר המלאכות שבמשכן, "אבות[26] מלאכות ארבעים חסר אחת . . כנגד עבודות המשכן"[31] — שמזה מובן שתוכנן של המלאכות דעובדין דחול, הוא, מעין ודוגמת המלאכות שבמשכן שעל־ידן נתקיים הציווי[32] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", היינו, שהעבודה בעניני העולם (בל"ט מלאכות דעובדין דחול) היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ע"ד ובדוגמת השראת השכינה במשכן ומקדש[33].

ו. ויש להוסיף בהדגשת גודל המעלה והחשיבות דהעבודה בשדה — שרוב ועיקר העבודה היא בשדה (בעניני העולם) דוקא[34]:

כתיב[35] "כי תבואו אל הארץ גו' שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה ובשנה השביעית גו' שבת לה'", היינו, שרוב הזמן (שש שנים מתוך שבע שנים) עסוקים בעבודת השדה[36].

ועד"ז בכל שבוע — "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה'"[37], שרוב הזמן עסוקים בעובדין דחול ("מלאכתך"), כל צרכי האדם, הכלולים ב"סידורא דפת".

[ויתירה מזה — שאפילו בנוגע ליום השבת אמרו חז"ל[38] "כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשוי", היינו, שגם ביום השבת יש בעולמו הענין ד"מלאכתך" (ולא באופן של היסח הדעת, שהמלאכה אינה תופסת מקום אצלו), אלא שנראה בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי[39], ולא עוד אלא שענין זה הוא "משום עונג שבת . . אין לך עונג גדול מזה"[40], היינו, שמצות עונג שבת היא לא רק מעניני קדושה, מלאכת שמים (ע"ד התענוג דעוה"ב, שעל זה אמרו חז"ל[41] "יפה שעה אחת[42] של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"), אלא גם מזה ש"כל מלאכתך עשוי", ויתירה מזה עד ש"אין לך עונג גדול מזה"!].

ועד"ז בכל יום — שלאחרי התפלה ולימוד התורה ("מבית הכנסת . . לבית המדרש"[43]) צ"ל העבודה במשך רוב היום בשדה — "ואספת דגנך"[44], "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"[45].

---

28) ובפרטיות יותר — המלאכה דתורה, שנקראת מלאכה, כמ"ש (משלי כד, כז) "הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך", ודרשו חז"ל (סוטה מד, א) "הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא, ועתדה בשדה לך זה משנה, אחר ובנית ביתך זה גמרא". — ולהעיר שהתורה נקראת לחם, כמ"ש (משלי ט, ה) "לכו לחמו בלחמי", ויש בה כל פרטי המלאכות ד"סידורא דפת", כמבואר בלקו"ת (בהר מ, ב ואילך).

29) אבות פ"ב מי"ב.

30) אבות ספ"ו.

31) ועפ"ז יומתק שבגמרא בנוגע למלאכה הארבעים שאינה נימנית ("ארבעים חסר אחת") הוא "משום דכתיב והמלאכה היתה דים", שבפסוק זה מודגשת השלימות דמלאכת (נדבת) המשכן.

32) תרומה כה, ח.

33) ועד"ז להדעה ש"ארבעים מלאכות . . כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת" — שהמלאכות דעובדין דחול הם כנגד המלאכות שבתורה, שעל ידה נמשך גילוי אלקות בעולם כמו ע"י המשכן ומקדש, כמארז"ל (ברכות ח, א) משחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ראה מאמרים שבהערה 25. ובסה"מ תר"ל ע' רמג: תורה נק' מקדש).

34) כמארז"ל "הרבה עשו כר' ישמעאל ("הנהג בהם מנהג דרך ארץ") ועלתה בידן, כרשב"י (ש"תורתו אומנתו", באמרו "אפשר אדם חורש . . וזורע . . תורה מה תהא עלי' . . אלא . . מלאכתן נעשית ע"י אחרים") ולא עלתה בידן" (ברכות לה, ב).

35) בהר כה, ב־ד.

36) אלא שהכוונה בזה היא כדי ש"ושבתה הארץ שבת לה'", שלכן נאמר "כי תבואו אל הארץ גו' ושבתה הארץ שבת לה'", אע"פ שהסדר הוא (כהמשך הכתוב) שתחילה צ"ל "שש שנים תזרע שדך גו'" ואח"כ "ובשנה השביעית גו' שבת לה'" (ראה לקו"ת בהר מ, ד. ובכ"מ).

37) יתרו כ, ט־יו"ד.

38) פרש"י יתרו שם, ט — ממכילתא שם. טושו"ע או"ח סש"ו ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סכ"א.

39) ועי"ז נעשית השלימות ד"ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" — שהרי "אין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד, אלא יראה אדם בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשוי" (שו"ע אדה"ז שם).

40) שו"ע אדה"ז שם מטור שם (מסמ"ק סר"פ (רפ"א)).

41) אבות פ"ד מי"ז.

42) "שעה אחת" (גם) מלשון הפנה אחת ("מיט איין קער") — ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שמז. סה"מ קונטרסים ח"ב ע' שצו, ב. ועוד.

43) סוף מסכת ברכות. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א.

44) עקב יא, יד.

45) ברכות לה, ב.

זאת ועוד: איתא בגמרא[46] ש"בשעה שמכניסין אדם לדין (לאחרי גמר ושלימות העבודה בעוה"ז), אומרים לו נשאת ונתת באמונה" (ורק אח"כ שואלים אותו "קבעת עתים לתורה"[47]), היינו, שהשאלה הראשונה (כולל גם שהיא ראשונה במעלה) היא בנוגע לעבודתו בעניני העולם דוקא[48].

ולכאורה תמוה הדבר: כיון ש"אתה בחרתנו מכל העמים . . ורוממתנו כו'", היתה צריכה להקבע הנהגת בנ"י באופן שרוב הזמן יעסקו בעניני קדושה, לימוד התורה וקיום המצוות, עבודה במשכן ומקדש[49], ולמה נקבעה הנהגתם (ע"פ התורה) באופן שרוב הזמן יעסקו בעניני העולם, כמו (להבדיל) אומות־העולם?!

והביאור בזה – ע"פ הידוע שתכלית בריאת העולם (שנברא "בשביל התורה ובשביל ישראל"[50], היינו, בשביל עבודתם של ישראל ע"פ התורה) הוא שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים[51], עד בתחתון שאין תחתון למטה ממנו[52], ולכן, עיקר ורוב העבודה היא (לא בעניני קדושה כשלעצמם, ע"ד ובדוגמת עבודת הנשמה לפני ולאחרי ירידתה למטה להתלבש בגוף, אלא) בעניני העולם דוקא, "שש שנים תזרע שדך וגו'",

46) שבת לא, א.

47) ולהעיר מדיוק הלשון "קבעת עתים לתורה" – "לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ . . הוצרך לקבוע עתים לתורה, דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ" (פרש"י שם), היינו, שגם בשאלה ע"ד לימוד התורה מודגש שהסדר ע"פ תורה הוא שרוב היום עוסק בדרך ארץ, שלכן צריך להשתדל "שלא ימשך כל היום לדרך ארץ".

48) ובביאור תוכן השאלה "נשאת ונתת באמונה" – יש לומר (נוסף על הפירוש הפשוט), שהשאלה היא (גם) אם עבודתו בעניני העולם (משא ומתן) היתה חדורה באמונת ה' (ע"ד דרשת הגמרא לפנ"ז "אמונת זה סדר זרעים", "שמאמין בחי העולמים וזורע" (תוס' שם – בשם הירושלמי)), היינו, שענין האמונה (עיקר התומ"צ, כמארז"ל (מכות כד, א) "בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחי'") חודר בעבודתו בעניני העולם (כולל ועד לזריעה בשדה).

49) כמו שבט לוי – כמ"ש בפרשתנו (שופטים יח, א־ה) "לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה גו' כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה'", "לפי שהובדלו לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרוש ולזרוע" (פרש"י עקב יו"ד, ט).

50) פרש"י ר"פ בראשית.

51) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו.

52) תניא שם.

שגם ב"שדה" (תחתון ביותר[53]) תהי' המשכת קדושה ואלקות, דירה לו ית' בתחתונים.

ז. עפ"ז יובן גם הביאור בענינו של חודש אלול ע"פ המשל דמלך בשדה:

חודש אלול – להיותו החודש האחרון בשנה, חודש החשבון[54], והתיקון והשלימות לעבודה דהשנה החולפת, וגם (ובעיקר) חודש ההכנה לעבודה דהשנה הבאה – ה"ה כולל את כל עניני העבודה, כמודגש גם בשמו של החודש, שבו מרומזים חמשה ראשי־תיבות והם: "אנה לידו ושמתי לך", "אני לדודי ודודי לי", "איש לרעהו ומתנות לאביונים", "את לבבך ואת לבב", "אשירה לה' ויאמרו לאמר" –

ר"ת הכוללים העבודה בג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח[55], ענין התשובה (כהפירוש בלשון חז"ל[56] "תשובה ומעשים טובים", שע"י התשובה המעשים הם טובים ומאירים[57]) וענין הגאולה (שבאה ע"י גמר ושלימות כללות העבודה), כמבואר בארוכה במק"א[58].

וע"פ האמור לעיל שתכלית הכוונה דכללות העבודה (להיות לו ית' דירה בתחתונים) נעשית ונשלמת ע"י העבודה בשדה דוקא, מובן, שגם מעלת השדה (שבה נשלמת הכוונה דכללות העבודה) מודגשת בחודש אלול (הכולל את כל עניני העבודה, ועאכו"כ התכלית והכוונה דכללות העבודה).

וזהו הביאור במשל ד"מלך בשדה" – שבענין זה מודגש (לא רק נתינת־כח לעבודה, אלא גם ובעיקר) התוכן והסך־הכל דכללות העבודה, שענינה לפעול הגילוי וההמשכה ד"מלך בשדה", היינו, שגם השדה (תחתון שאין תחתון למטה ממנו) תהי' מקומו (דירתו) של המלך, נוסף על כמו שנמצא בהיכל מלכותו, ועד לאופן נעלה ביותר וביותר, כי ההתגלות בהיכל מלכותו בלבושי מלכות וכתר

53) שלכן יש אפשרות ש"ימצא חלל . . נופל בשדה", כמ"ש בסוף פרשתנו (כא, א).

54) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 141 ואילך. וש"נ.

55) אבות פ"א מ"ב – שלומדים בשבת זו (וראה לקמן סי"ב).

56) אבות פ"ד מי"ז.

57) לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. ועוד.

58) לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313 ואילך. ועוד.

מלכות היא מצד בחינת הגילויים, ואילו ההתגלות בשדה היא התגלות עצמותו של המלך (שלמעלה מהציור דלבוש מלכות וכתר מלכות), מהותו ועצמותו ית'[59].

ועפ"ז מובן שביאור ענינו של חודש אלול ע"פ המשל ד"מלך בשדה" הוא בהתאם לעבודה דחודש אלול באופן ד"אני לדודי" – כי, התגלות המלך בשדה היא בשביל עבודת השדה ה'מטה', העבודה דאנשי השדה בעניני השדה, ל"ט מלאכות דעובדין דחול, שעי"ז עושים בשדה דירה לו ית'.

וע"ד מ"ש[60] "ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד", "יתרון עבודת הארץ בכל דבר הוא, אפילו המלך שאין למעלה ממנו נעבד לשדה בעבור צרכו, כי ממנו (מהשדה) מחייתו"[61] – שמעלת "עבודת הארץ" (ועד בתחתון שאין תחתון למטה ממנו) גדולה כל כך עד שאפילו המלך משועבד (כביכול) להשדה ולאנשי השדה, כיון שע"י עבודתם של אנשי השדה בעניני השדה נעשית מחייתו (כביכול) של המלך, שנתאווה להיות לו דירה בתחתונים, ותאווה (כביכול) זו נתמלאה ונשלמת ע"י עבודתם של התחתונים בשדה דוקא.

ח. ליתר ביאור:

בהענין ד"מלך בשדה" מודגשים ב' קצוות: א) מעלת השדה, שהמלך נמצא ומתגלה בשדה, לאנשי השדה ובעניני השדה, תחתון שאין תחתון למטה ממנו. ב) התגלות המלך, ש(גם)בשדה מתגלה המלך בכל עצמותו.

והמעלה דחודש אלול (שהמלך בשדה) לגבי כל השנה כולה – שבעבודה דכל השנה כולה עיקר ההדגשה היא על העבודה בשדה (אלא שיודעים שתכליתה וכוונתה כדי שתהי' התגלות המלך), אבל בחודש אלול, להיותו סיום וגמר העבודה דכל השנה כולה והכנה לעבודה דשנה הבאה, מודגשת בו התכלית והכוונה דכללות העבודה בשדה – שיהי' מקומו והתגלות המלך בשדה.

ובעבודה בפועל:

העבודה בשדה היא העבודה בעניני הרשות, "מלאכתך", אלא שנעשית לצורך המלך ("מלך לשדה נעבד"), באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים", ו"בכל דרכיך דעהו"[62].

ועבודה זו אף שהיא לצורך המלך, אינה פועלת (כ"כ) התגלות המלך עצמו[63] [ובסגנון תורת החסידות – שהעבודה בעניני הרשות פועלת התגלות דרגת האלקות שבערך העולם[64]], ואילו התגלות המלך עצמו [דרגת האלקות שלמעלה מהעולם] נעשית (בעיקר) ע"י לימוד התורה (כידוע שהתורה נקראת מלך[65]), חכמתו ורצונו של הקב"ה, אורייתא וקוב"ה כולא חד[66].

ולאידך, כיון שהכוונה היא שהתגלות המלך תהי' בשדה – ה"ז מודגש בעיקר ע"י קביעת עתים לתורה דאנשי השדה, שאף שרוב הזמן עוסקים הם בעניני השדה, יש להם זמן קבוע (קביעות בזמן – נוסף על הקביעות בנפש[67]) ללימוד התורה, ועד שלימוד התורה "חודר" בכל היום, ובעבודה שבמשך רובו ככולו דהיום בעניני השדה, שעי"ז ממשיכים התגלות המלך עצמו (ע"י התורה) בהשדה[68].

ומזה מובן גם בנוגע לאופן העבודה דחודש אלול כשהמלך בשדה – שביחד עם ההדגשה על מעלת העבודה דכל השנה בשדה, בעניני הרשות (לעשות לו ית' דירה בתחתונים), ישנה הדגשה מיוחדת ועיקרית של התגלות המלך עצמו, עי"ז שאנשי השדה מוסיפים בקביעת עתים לתורה (אף שגם אז לא נעשים יושבי־אוהל, אלא נשארים אנשי שדה, שעוסקים רוב היום במלאכת השדה, עובדין דחול), כמו במשל, שכאשר המלך בא

59) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1344.
60) קהלת ה, ח.
61) ראב"ע עה"פ. וראה ביאוה"ז קכט, סע"ג ואילך.

62) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.
63) כמו במשל, שעבודת אנשי השדה בהכנת מחיית המלך אינה שייכת להתגלות וראיית המלך, שיכולים לעבוד כל ימיהם בהכנת מחיית המלך, ואעפ"כ, לא יראו את המלך.
64) ראה סה"מ תרס"ב ע' שלח ואילך. תש"ה ע' 78.
65) ראב"ע עה"פ – ברכה לג, ה. וראה ב"ר פ"ט, א. וראה הערה 68.
66) מובא בתניא רפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. לקו"ת נצבים מו, א.
67) ראה אוה"ת ויגש שנ, ב. נ"ך ח"א ע' לז. סה"מ תרס"ב ע' שנד. תרפ"ט ע' 99. וש"נ.
68) ועפ"ז יש לתווך הפירוש הפשוט ד"מלך לשדה נעבד", שדה כפשוטו, עם פי' חז"ל שקאי על התורה (ויק"ר פכ"ב, א) – כיון שהשעבוד דהמלך הוא לעבודת אנשי השדה בגילוי והמשכת התורה בשדה.

לשדה, מפסיקים אנשי השדה באמצע עבודתם בשדה לקבל פני המלך (אף שנשארים אנשי שדה, ועד שמקבלים פני המלך בלבושי השדה), ודוגמתו בנמשל, שגם בחודש אלול עוסקים בל"ט מלאכות דעובדין דחול[69] (שהרי ימי חודש אלול "הם[3] ימות החול ואינם יו"ט"[70]), אלא שמוסיפים יותר בלימוד התורה, שזהו"ע קבלת פני המלך בשדה[71].

ט. ויש להוסיף, שעיקר הגילוי דמלך בשדה (הגילוי בתחתונים דוקא) נעשה ע"י לימוד התורה, ולא (כ"כ) ע"י עבודת התפלה[72] — כי:

תפלה — ענינה העלאה מלמטה למעלה, באופן של "התפשטות הגשמיות"[73], עד שצריכים להזהיר שלא יהי' "כלות הנפש"[74] (היפך תנועת התגלות המלך בשדה).

ואילו תורה — ענינה המשכה מלמעלה למטה דוקא, אשר עם היותה "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"[75], עד בלי־גבול, להיותה חכמתו ורצונו של הקב"ה, נמשכת ומתלבשת בשכלו (המוגבל) של האדם[76], ועד שמתלבשת בעניני העולם — פסקי־דינים והלכות בנוגע להנהגה בעולם, שעי"ז נעשה שינוי במציאות העולם להיות ע"פ התורה[77], ולכן ע"י התורה דוקא נעשית התגלות המלך בשדה.

ויש לומר, שמטעם זה מדגישים הענין דתורה גם בהמשך ובשייכות להדגשת ענין התפלה בחודש אלול[78]:

ב"אני לדודי ודודי לי" — אף שקאי בפשטות על עבודת התפלה, קאי גם על לימוד התורה[79] ועד בתכלית השלימות, שהרי "עיקר האהבה ("אני לדודי ודודי לי") היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש[80] ישקני מנשיקות פיהו . . ע"י תורה . . להיות דבר ה' ממש בפיו, וכמ"ש[81] ואשים דברי בפיך"[82].

---

69) להעיר מהמבואר במאמרים שבהערה 25, של"ט ימים שמר"ח אלול עד יוהכ"פ הם ע"ד ל"ט מלאכות, ויוהכ"פ, יום הארבעים, הוא ע"ד המלאכה הארבעים שמותרת בשבת (המלאכה דתורה), ובר"ח אלול מתחילין לבקש את הבחי' האחת ("ארבעים חסר אחת"), שזהו מה שמתחילין לומר מר"ח אלול "אחת שאלתי גו'", עד שביוהכ"פ מתגלה בחי' האחת*.

70) להעיר מלקוטי לוי"צ אג"ק ע' תו: "ימי רצון מחודש אלול והלאה הם ימי בריאות ג"כ, להבראות הנפש וגם הגוף יחד, שעליו כתיב אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים . . שע"י המרעה דהשושנים נעשה בריאות הנפש והגוף".

71) משא"כ הכתרת המלך — בראש השנה, שמצות היום בשופר (ר"ה כו, ב), כמבואר ברס"ג (הובא באבודרהם בטעמי התקיעות) שא' הטעמים העיקריים ("הענין הראשון") לתק"ש בר"ה הוא, כמו ש"עושין המלכים בתחילת מלכותם שתוקעין לפניהם כו'" — ע"י הביטול דהעם, שאז הם במעמד ומצב שאינם שייכים למלאכה (ועד שגם התקיעה בשופר "חכמה היא ואינה מלאכה" (שבת קיז, ב) — לא מלאכה הקשורה עם מציאות האדם, אלא חכמה, ענין הביטול).

72) נוסף לכך שבתפלה מודגש בעיקר הביטול כעומד לפני המלך (שו"ע אדה"ז או"ח סק"ד ס"ב) באימה וביראה (שם סו"ס צה), דלא כבקבלת פני המלך בשדה, כשמקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם.

73) שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"א. הל' ת"ת פ"ד ס"ה.

74) ראה צוואת הריב"ש סימן לה.

75) איוב יא, ט.

76) ולהעיר, שהבלי־גבול דתורה מתגלה בעיקר בתושבע"פ — "ששים המה מלכות כו' ועלמות אין מספר" (שה"ש ו, ח. שהש"ר פ"ו, ט (ב). זח"ג רטז, סע"א), עד לריבוי החידושים ע"י "תלמיד ותיק" שבכל דור ודור עד אין־סוף (משא"כ בתושב"כ שתיבותי' ואותיותי' הם במדידה והגבלה, לא פחות ולא יותר), וביחד עם זה, מודגשת בתושבע"פ דוקא ההתלבשות בשכל האדם (מדידה והגבלה), ש"אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל" (משא"כ בתושב"כ (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב)).

77) כדרז"ל עה"פ (תהלים נז, ג) לא־ל גומר עלי — ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. הובא בש"ך (ושו"ע אדה"ז) יו"ד סקפ"ט ס"ק יג (ס"ק כג).

78) נוסף על הדגשת ענין התורה בפ"ע — בר"ת ד"אנה לידו ושמתי לך" (משפטים כא, יג. פע"ח שבהערה 9), ערי מקלט**, שקאי על תורה, כמארז"ל "דברי תורה . . קולטין" (מכות יו"ד, א. וראה אוה"ת מסעי ע' א'תיד ואילך. סה"מ תרנ"א ע' רד־ה).

79) נוסף על הרמז ב"אני לדודי ודודי לי", ס"ת ד' יודי"ן, כנגד ארבעים יום דעליית משה רבינו להר לקבל לוחות אחרונות (ר"ח וב"ח שבהערה 9. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תקמו. סה"מ תרכ"ט ע' שא. עת"ר ע' רלב), ענין התורה.

80) שה"ש א, ב.

81) ישעי' נא, טז — הפטורת שבת זו.

82) ראה אגה"ת פ"ט. רפ"י***. — ולהעיר גם מתניא פמ"ו: "אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט כו' ויורד אליו ממקום כבודו (כמו במשל ד"מלך בשדה"). . תתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט כו' אל נפש המלך . . בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי' נשיקין פה לפה, לדבר דבר ה' זו הלכה, ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש", שמזה מובן, שהגילוי ד"מלך בשדה" מעורר ללימוד התורה מתוך אהבה ואתדבקות רוחא ברוחא כו'.

---

*) וע"פ האמור שהמלאכה האחת המותרת בשבת היא המלאכה **דתורה** – יש לומר, שגילוי בחי' האחת ביוהכ"פ הו"ע **מתן־תורה** דלוחות שניות, כמארז"ל "ביום חתונתו זה מתן תורה", יוהכ"פ שניתנו בו לוחות שניות (תענית כו, ב ובפרש"י).

**) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע, פ' שופטים – שבה מדובר אודות ערי מקלט (יט, א ואילך).

***) ושם, שזהו"ע תשובה **עילאה**, שלימות התשובה שבחודש אלול, חודש התשובה.

ובהמשך הכתוב "הרועה בשושנים" — שאף שקאי על י"ג מדות הרחמים ("שושנה" יש בה י"ג עלין כנגד י"ג מדות הרחמים[83]), ענין התפלה (רחמי), מכל־מקום קאי גם על י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן[84] שהם כנגד י"ג מדה"ר[85], כדרשת חז"ל א"ת שושנים אלא ששונים בתורה[86].

* * *

י. ע"פ האמור לעיל שבחודש אלול (מלך בשדה) מודגשת הפעולה בעולם (שדה) ע"י התורה (מלך) — יש לבאר גם הקשר והשייכות לפרשת שופטים שקורין לעולם בהתחלת חודש אלול[87]:

בהתחלת פ' שופטים נאמר "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך"[88], "שופטים דיינין הפוסקין את הדין, ושוטרים הרודין את העם אחר מצוותן כו'"[89] — "מצות־עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך . . קובעין בתחלה בית־דין הגדול במקדש, והוא הנקרא סנהדרי גדולה"[90], ש"הם עיקר תורה שבעל־פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל"[91], היינו, שדיני התורה נמשכים וחודרים בהנהגת בנ"י בכל מקום שהם, "בכל שעריך", "שעריך" דייקא, שער העיר, שדרכו יוצאים לשדה, שבזה מודגש שגם ההנהגה בשדה (לאחרי היציאה משער העיר) היא ע"פ משפטי התורה, ועד שההנהגה דכל העולם כולו נעשית ע"פ התורה.

ויש להוסיף, שאף שעיקר החיוב ד"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" הוא בארץ ישראל, כפס"ד הרמב"ם[92] "אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד . . שנאמר תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך", משא"כ בחוץ לארץ[93], ועאכו"כ בזמן הגלות ובחוץ לארץ[94], שגם כשנמצאים בחסדי ה' במלכות של חסד, צריכים לקבל רשות ממלכות המדינה (שיש לה תוקף ע"פ תורה — דינא דמלכותא דינא[95]) למנות דיינין (ואין זה באופן ד"שופטים ושוטרים תתן לך"), מ"מ, כשעומדים בתוקף המתאים בכח התורה, נעשית הנהגת המדינה כולה (ועד להנהגת המדינות שבכל העולם כולו) בהתאם לפס"ד דישראל ע"פ התורה — "שופטים ושוטרים תתן לך", ע"ד סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו אודות הנהגת ה'צמח־

---

83) ראה זהר ח"א בתחילתו. רד"ה אני לדודי הב' — לקו"ת פ' ראה לג, א.

84) תושבע"פ (שהתורה נדרשת), שבה מודגש הבלי־גבול שבתורה, וביחד עם זה, ההמשכה בשכל האדם, מדידה והגבלה (כמרומז גם בלשון "י"ג מדות"), כנ"ל הערה 76.

85) ולהעיר, שמקדימים י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן לעבודת התפלה (י"ג מדה"ר) — באמירת הברייתא "רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת כו'" לפני התפלה.

86) להעיר, שבלקו"ת ד"ה אני לדודי ודודי לי (שבו מבאר המשל דמלך בשדה), מסיים בענין לימוד התורה, ומביא גם הענין ד"הרועה בשושנים", ששונה הלכות כו' (ועאכו"כ בד"ה אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, שבתחלתו מזכיר ע"ד עליית משה להר לקבל לוחות אחרונות, וממשיך בענין תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, "כי א"א להיות התעוררות המשכת סוכ"ע ע"י קיום המצוות אם לא ע"י התורה כו'"*, ומסיים בהענין ד"הרועה בשושנים", א"ת שושנים אלא ששונים, ענין התורה), עיי"ש.

87) משא"כ פ' ראה, שברוב השנים היא בשבת מברכים אלול, בחודש מנחם־אב.

88) להעיר גם מהרמז ש"בכל שעריך" (לשון יחיד) קאי על ז' השערים שבגוף האדם (ב' עינים ב' אזנים נחירי החוטם ופה) שעל ידם מתקשר האדם עם העולם שמסביבו — שצריך האדם למנות שופטים ושוטרים שהנהגתו בשערים שלו תהי' ע"פ התורה (ראה ש"ך עה"ת ריש פרשתנו. הובא באוה"ת פרשתנו ע' תתכב). והשייכות לחודש אלול — חודש החשבון, התשובה והתיקון בכהנ"ל.

89) פרש"י עה"פ.

90) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"א־ג.

91) ריש הלכות ממרים.

92) הל' סנהדרין פ"א ה"ב.

93) ראה השקו"ט בנו"כ הרמב"ם (כס"מ, לח"מ. ועוד) ע"ד הגירסא הנכונה בדברי הרמב"ם בנוגע להחיוב בחוץ לארץ.

94) נוסף על הגלות שבארץ ישראל, כפי שאומרים גם בני א"י בתפלת מוסף דיו"ט: "ומפני חטאינו גלינו מארצנו". וכמדובר כמ"פ בארוכה (ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 149) ע"ד שלילת הבלבול והטשטוש כו' דהסברא ע"ד אתחלתא דגאולה — היפך פס"ד הרמב"ם (ואין שום פוסק חולק בזה) בנוגע לסדר הגאולה, "יעמוד מלך מבית דוד כו' ויכוף כל ישראל כו' וילחם מלחמות ה' וינצח כו' ובנה מקדש במקומו (ואח"כ) וקבץ נדחי ישראל" (הל' מלכים ספי"א), היינו, שגם אתחלתא דגאולה תהי' ע"י משיח צדקנו, ותיכף ומיד אמצע ושלימות הגאולה**.

95) גיטין יו"ד, ב. נדרים כח, א. וש"נ.

---

*) ע"ד האמור לעיל (ס"ח) שהתגלות המלך בשדה היא ע"י התורה דוקא.

**) ומ"ש במדרשי חז"ל שגאולתן של ישראל קימעא קימעא כאילת השחר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א. יומא פ"ג ה"ב. ועוד) – יש לומר: (א) גם כשהתחלת הגאולה ושלימותה הם בסמיכות זמן יכול להיות באופן ד"קימעא קימעא", שלב לאחרי שלב בהגאולה האמיתית והשלימה עצמה, (ב) ועיקר: האופן ד"קימעא קימעא" שייך להגאולה "בעתה" (סנהדרין צח, א), אבל לאחרי שכבר "כלו כל הקיצין" (שם צז, ב), תהי' התחלת הגאולה ושלימותה תיכף ומיד, "לא עיכבן כהרף עין".

צדק', שבהיותו בעיר ליובאוויטש עשה "סדרים" בפטרבורג, עיר הבירה של כל מדינת רוסיא[96].

ועוד ועיקר – שבכח התורה פוסקים בנ"י שהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו צריכה להיות תיכף ומיד, ונעשה כן במציאות העולם בפועל ממש.

יא. וענין זה מודגש ביותר בהפטרה (סיום וחותם) דפרשתנו, פרשת שופטים – "אנכי[97] אנכי הוא מנחמכם":

"אנכי" – קאי על התורה, גם בפשטות ראשית והתחלת עשה"ד הכוללים כל התורה כולה, כדאיתא בגמרא[98] ש"אנכי" ר"ת "אנא נפשי כתבית יהבית". ו"אנכי אנכי" (לא פעם א', כבמ"ת, אלא ב"פ[99]) – מורה על הכפל בתורה, נוסף על תושב"כ גם תושבע"פ[100] [שבה מודגשת ביותר הירידה וההתלבשות והפעולה בעולם, הן בנוגע להתלבשות בשכלו של האדם[101], והן בנוגע לפסקי־דינים והלכות בעניני העולם שנתבארו בתושבע"פ דוקא[102]], ועי"ז נעשית גם הנחמה בכפלים[103] בשלימותה – לא רק ע"י הנביאים ("נחמו נחמו עמי"[104]), אלא ע"י הקב"ה בעצמו – "אנכי אנכי הוא מנחמכם"[105], וכסיום וחותם ההפטרה – "ומאספכם אלקי ישראל"[106], שהגאולה היא ע"י הקב"ה עצמו, ש"אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר[107] ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[108].

ובסגנון דחודש אלול (מלך בשדה) – שהמלך בא לשדה[109], דיש לומר ש"שדה" קאי בפרט על מקום הגלות, שבו נעשית כללות ה"מלאכה" ד"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"[110] בל"ט מלאכות דעובדין דחול לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ועד שמהפכים הגלות לגאולה ע"י המשכת האל"ף (המלאכה ה"אחת"), אלופו של עולם, שעי"ז נעשה מ"גולה" "גאולה"[111], ועד ל"יום[112] שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[113].

יב. ובהמשך לפרשת השבוע וההפטרה שבהם מודגשת מעלת התורה בנוגע לפעולה בעולם (כנ"ל), מודגש ענין זה גם בפרקי אבות שאומרים ולומדים במנחה (כמנהגנו "לומר פרקי אבות . . במנחה . . כל שבתות הקיץ"[114]) – פרק ראשון, ראשון והתחלת מסכת אבות[115]:

בהתחלת פרק ראשון (ומסכת אבות כולה) נאמר "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'" לכל בנ"י שבכל הדורות, באופן ד"העמידו תלמידים הרבה" (כהמשך המשנה) – לימוד התורה.

ובמשנה שלאח"ז, "על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" – דלכאורה צריך להבין:

---

96) ספר השיחות תש"ד ע' 4. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 141.

97) ישעי' נא, יב.

98) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).

99) ראה לקו"ת דרושי ש"ש סה, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

100) כמארז"ל שבלוחות ראשונות היו רק חמשה חומשי תורה וספר יהושע, ובלוחות שניות ניתוסף גם "הלכות מדרש ואגדות", תושבע"פ, באופן ד"כפלים לתושי'" (ראה נדרים כב, ב. שמו"ר רפמ"ו). וע"פ המבואר בלקו"ת (שם) שהענין ד"אנכי אנכי" ב"פ קשור עם עבודת התשובה, "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך", כמ"ש ביוהכ"פ, שבו הי' גם מתן־תורה דלוחות שניות באופן ד"כפלים לתושי'" (תושב"כ ותושבע"פ) – יש לומר, שהכפל ד"אנכי" (אנא נפשי כתבית יהבית) רומז גם על תושב"כ ותושבע"פ.

101) ראה לעיל הערה 76.

102) ראה אגה"ק סכ"ט.

103) להעיר ממארז"ל (סוף מכות) "עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו" – נחמה בכפלים, ע"י ר' עקיבא דוקא, ש"כולהו (תושבע"פ כולה) אליבא דר' עקיבא" (סנהדרין פו, רע"א), היינו, שהנחמה היא ע"י תושבע"פ דוקא.

104) ישעי' מ, א.

105) להעיר משמו"ר ספכ"ט: "על הר סיני . . אמר אנכי ה' אלקיך, ולעתיד לבוא כתיב אנכי אנכי הוא מנחמכם" (ובפי' מהרז"ו: על שקיבלו דיבור אנכי יזכו לנחמה כפולה לעתיד).

106) ישעי' נב, יב.

107) ישעי' כז, יב.

108) פרש"י נצבים ל, ג.

109) להעיר מפירוש רש"י (פשוטו של מקרא) על הפסוק "מלך לשדה נעבד" – "הקב"ה נעשה פועל לציון ליתבע עלבונה ממחריבי' ולשלם שכרה לבוני'".

110) תניא רפל"ז.

111) ראה ויק"ר ספל"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ועוד.

112) סוף מסכת תמיד.

113) להעיר מהמבואר במאמרים שבהערה 25, שהגלות נקרא "רגל המלאכה", כמ"ש (וישלח לג, יד) "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה גו' עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (בימות המשיח), כי, "הרגל והקיום דכל הגילויים דלעתיד לבוא" הוא המלאכה דזמן הגלות, שבסיומה ובשלימותה באים ליום שכולו שבת.

114) לשון אדה"ז בסידורו לפני פרקי אבות.

115) להעיר מהסימן להתחלת הלימוד פרקי אבות בשבתות שלאחרי עצרת (ג"פ) – בפ' נשא, פ' פינחס, ופ' שופטים, ר"ת "נפש" (ראה ספר "בין פסח לשבועות" (אה"ק, תשד"מ) פ"ה סל"ב. וש"נ).

ידוע[116] שג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח הם כנגד ג' האבות אברהם יצחק ויעקב: אברהם – ענינו גמ"ח[117], הכנסת אורחים, יצחק – שהי' "עולה תמימה"[118], ענינו עבודה, תפלה כנגד קרבנות תקנום[119], ויעקב – ענינו תורה, כמ"ש[120] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".

ועפ"ז צריך ביאור הסדר במשנה, "על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" – היפך סדר (עבודת) האבות, גמ"ח (אברהם) עבודה (יצחק) ותורה (יעקב)?

ובפרט שסדר העבודה דכאו"א מישראל בכל יום הוא גמ"ח עבודה ותורה – "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"[121] (גמ"ח ואח"כ תפלה), ו"מבית הכנסת . . לבית המדרש" (תפלה ואח"כ תורה[122])?!

ויש לומר הביאור בזה (נוסף על המציאות שמהתורה יודעים אודות העבודה והגמ"ח) – ע"פ האמור לעיל שעיקר הפעולה בעולם לעשות לו ית' דירה בתחתונים היא ע"י התורה, ולכן, בה"שלשה דברים" שעליהם "העולם עומד" מקדים התנא ענין התורה, "על התורה (ואח"כ) ועל העבודה ועל גמילות חסדים".

יג. ההוראה מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל – "המעשה הוא העיקר"[123]:

בעמדנו ביום הש"ק הראשון דחודש אלול, יש לעורר ולפרסם אודות כל עניני העבודה דחודש אלול – כמוזכר לעיל (ס"ז) שבר"ת ד"אלול" נרמזים כל עניני העבודה, תורה עבודה וגמ"ח, תשובה וגאולה.

והדגשה מיוחדת בנוגע להוספה בלימוד התורה – כמדובר לעיל שהענין ד"מלך בשדה" קשור בעיקר עם לימוד התורה, ובפרט שגם השלימות דעבודת התשובה שבחודש אלול – תשובה עילאה – היא ע"י לימוד התורה[124].

ובפשטות – שכאו"א יוסיף עוד יותר בקביעת עתים לתורה, ובפרט ע"י הוספת שיעורי תורה ברבים, ומה טוב – "עשרה שיושבים ועוסקים[125] בתורה"[126] (כמדובר כמ"פ בתקופה האחרונה).

ויה"ר שע"י ההחלטות טובות בכהנ"ל נזכה תיכף ומיד לקיום ההבטחות שבהפטרת שבת זו: "אנכי אנכי הוא מנחמכם", ועד "ומאסיפכם אלקי ישראל", ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[127], באים לארצנו הקדושה, ומקיימים המצוה "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך", החל מ"בית דין הגדול במקדש" (בלשכת הגזית[128]), ושם ילמדו תורה מפי משיח צדקנו שילמד תורה את כל העם[129], ועד ל"תורה חדשה מאתי תצא"[130].

ועוד והוא העיקר – שכן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, "מבשר טוב משמיע ישועה"[131], ש"עומד על גג בית המקדש (ש"בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן שמים"[132]) ומשמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם"[133], ועד ש"עין בעין יראו בשוב ה' ציון"[134], "מראה באצבעו ואומר זה"[135], וב"פ זה, "הנה אלקינו זה גו' זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו"[136], ועד "נגילה ונשמחה בך"[137], בעצמותך ממש[138].

---

116) ראה לקו"ת מטות פג, ד. ובכ"מ.
117) ראה ארחות צדיקים שער יז. סה"מ תרפ"ט ע' 90 ואילך. וש"נ.
118) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י תולדות כו, ב.
119) ברכות כו, א־ב.
120) תהלים עח, ה.
121) ב"ב יו"ד, א.
122) כמארז"ל "תפלתי סמוכה למיטתי" (ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב).
123) אבות פ"א מי"ז – שלומדים בשבת זו.
124) אגה"ת ספ"ח ואילך (וראה לעיל הערה 82).
125) "עוסקים" דייקא – כפי' הב"ח (או"ח סמ"ז) בפירוש נוסח הברכה "לעסוק בדברי תורה" – ש"עסק התורה הוא העמל והטורח". ולהעיר מפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"מ קונטרסים ח"א רנח, א ואילך) שההתעסקות בתורה צריכה להיות כמו "בעל עסק", שאף שעמל ויגע בהתעסקות מרובה, מ"מ, יש לו חיות ועונג ביגיעתו, לפי שעסקו הוא קנין נפשו כו'.
126) אבות פ"ג מ"ו.
127) בא יו"ד, ט (ביצי"מ).
128) רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.
129) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א ואילך.
130) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
131) ישעי' נב, ז – הפטורת שבת זו.
132) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.
133) ילקוט שמעוני ישעי' רמז תצט.
134) ישעי' שם, ח – הפטורת שבת זו.
135) תענית בסופה ובפרש"י. שמו"ר ספכ"ג.
136) ישעי' כה, יט. הובא בתענית ושמו"ר שם.
137) שה"ש א, ד.
138) ראה תו"א בשלח סד, סע"ב ואילך. ועוד.

לקוטי־שיחות פרשת שופטים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

מדוע חל האיסור "לשוב למצרים" גם עתה?

מן הפסוק בפרשתנו[1] "ולא ישיב את העם מצרימה... וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" נלמדת[2] ההלכה, שאסור ליהודי לרדת ולהשתקע[3] במצרים, ויתר־על־כן, כלשון חז"ל[4]: "בג' מקומות הוזהרו ישראל שלא לשוב ארץ מצרים...".

הרמב"ם מביא בספרו "יד החזקה"[5] את ההלכה, שאסור לגור במצרים, ומצטט את מאמר חז"ל "בג' מקומות הזהירה תורה...". מלשונו הסתמית מובן, שהאיסור חל גם בזמן הזה, ולפיכך דנים מפרשים רבים[6] בהרחבה, כיצד היה מותר לרמב"ם עצמו לגור במצרים, ובכלל – הרי היו שם קהילות יהודיות רבות, וכו'.

אך צריך להבין: לגבי איסור נישואין עם מצרי (עד "דור שלישי"[7]) פוסק הרמב"ם[8]: "כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואילו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם.. הואיל ונתערבו.. הותר הכל שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב".

ואם בזמננו ארץ מצרים היא רק של "אנשים אחרים", שאינם מצאצאי המצרים הקדמונים, מדוע חל גם עתה האיסור "לשוב למצרים"?

ב.

לכאורה, האיסור הוא מפני ארץ מצרים עצמה

לכאורה ניתן היה לענות על כך, כדברי מספר מפרשים[9], שאיסור הישיבה במצרים אינו מפני האנשים שבה, אלא מפני הארץ עצמה, ארץ מצרים, אף אם אין בה כבר אנשים מצריים[10].

דעה זו מוכחת גם מפסק ההלכה ומלשון הרמב"ם בהלכה שבהמשך[11]: "ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל על פי בית דין שהיא מותרת ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים או לשכון בה והיא ביד עכו"ם מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות". מזה מובן, שהאיסור הוא "מפני שמעשיה (של "ארץ" מצרים, ולא מעשיהם[12] של המצרים) מקולקלין", כמאמר חז"ל[13], "יש מעינות שמגדלין... ויש שטופין בזימה". לכן אם היא "ביד עכו"ם" – אף אם אינם מצרים, הרי "מעשיה מקולקלין" ואסור לגור בה.

ובזה מובנת גם ההלכה, שכאשר מלך ישראל כובש את ארץ מצרים "על פי בית־דין" מותר לגור בה: על־ידי כיבוש כזה הופכת ארץ מצרים "כארץ

---

1) יז, טז.

2) ראה סוכה נא, ב. חינוך מצוה תק. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת מו (אלא שהביאו ג"כ מחז"ל דלקמן "בג' מקומות כו'"). וברמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז מקדים הכתוב דפרשתנו לב' הכתובים דפ' בשלח (יד, יג) ותבוא (כח, סח), ומשנה מלשון חז"ל וסדרם בכתוב. ובמנין המצות שבריש ספר היד מביא רק הכתוב דפרשתנו. וראה חדא"ג סוכה שם. ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מל"ת רלה (רנו, ג ואילך).

3) רמב"ם שם ה"ח. ע"פ ירושלמי סנהדרין (ס"פ חלק).

4) ירושלמי סוכה פ"ה ה"א. מכילתא בשלח שם. פתיחתא דאסת"ר ג.

5) הל' מלכים שם ה"ז.

6) ראה יראים סי' שט (שג). סמ"ג מל"ת רכז*. הגמי"י הל' מלכים שם. ריטב"א יומא לח, א. כפתור ופרח פ"ה**. רדב"ז הל' מלכים שם. ועוד. וראה ברכ"י לשו"ע אה"ע ס"ד (בתחילתו ושו"ת חיים שאל ח"א סצ"א. וש"נ לכמה ספרים). שד"ח כללים יו"ד כלל מו.

7) תצא כג, ח־ט.

8) הל' איסו"ב ספי"ב. ע"פ תוספתא קדושין פ"ה, ו. ודלא כדעת הרא"ש יבמות פ"ח ס"ד (וראה בה"ג הובא בתוד"ה מנימין יבמות עו, ב. תוד"ה מנימין סוטה ט, א. יראים וסמ"ג שבהערה 6. ועוד) ע"פ תוספתא ידים פ"ב, ח. ראה בכ"ז טושו"ע אה"ע ס"ד ס"י ובנ"כ שם.

9) ראה בארוכה ברכ"י ושו"ת חיים שאל שם.

10) ראה מנ"ח מצוה תק.

11) ה"ח.

12) ודלא כבסהמ"צ שלו – הובא לקמן בפנים –

וידוע: א) שאינו דומה כלל דיוק הרמב"ם בלשונו בס' יד החזקה להדיוק בסהמ"צ, ב) בחילוק שבין ב' הספרים הלכה כיד החזקה (ראה רמב"ם בהקדמתו לסהמ"צ, יד מלאכי כללי הרמב"ם סכ"ג), ג) סהמ"צ נכתב בל' ערבי, ולא בכל המקומות יש לדייק ולסמוך על דיוק לשון המעתיק – וכדמוכח ג"כ מריבוי החילוקים שבין המעתיקים.

13) במדב"ר פ"כ, כב.

---

*) ביראים וסמ"ג שם כ' דאין להתיר מטעם דסנחריב בלבל כו' כי קיי"ל דמצרים לא נתבלבל – אבל ברמב"ם מפורש דגם מצרים נתבלבל כדלקמן בפנים. וראה ברכ"י ושו"ת חיים שאל שם (אלא שמ"מ קשה לתרץ כן הנהגת הרמב"ם. כי מסתימת לשונו משמע, שהאיסור הוא גם בזה"ז, כבפנים).

גם מ"ש ביראים דהאיסור הוא רק "בדרך הזה" – לא נזכר חילוק זה ברמב"ם. וראה רדב"ז הל' מלכים שם. (בד"מ אה"ע שם מביא ממרדכי סוף הערל ד"כ"כ הרמב"ם" (חילוק הנ"ל). אבל במרדכי לפנינו: רבינו אליעזר ממיץ. ואולי כצ"ל גם בד"מ שם. ויש לברר בדפוסים הקודמים).

**) ושם: שכשהר"ם ז"ל הי' חותם שמו כו' הי' מסיים הכותב העובר בכל יום ג' לאוין כו'.

ישראל... לכל דבר"[14]. כלומר, הכיבוש משנה את מהות הארץ[15], ולפיכך בטל האיסור להשתקע בה[16].

אך עדיין אין הענין "חלק": בספר המצוות[17] כותב הרמב"ם, שהטעם לאיסור זה הוא "שלא נלמד ממעשיהם[18]...". כלומר, אסור לגור בארץ מצרים כדי שלא נלמד ממעשי האנשים המצרים שבה[19], ולפי טעם זה נדרש הסבר: מדוע קיים האיסור גם בתקופתנו, כאשר "אלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם?

ועוד: אם האיסור הוא מפני ארץ מגדלת, הרי אז צריך האיסור לחול גם כאשר לא תיתכן מציאות של "נלמד ממעשיהם", כגון בזמן אשר "והייתה[20] ארץ מצרים לשממה... לא תעבר בה רגל אדם", כפי שהיה בתקופת נבוכדנצר!?

ג.
דברי בעל ה"לבוש", והשאלה על כך

על האיסור למצרי לבוא בקהל, כותב ה"לבוש"[21]: "במה דברים אמורים, בדורות הראשונים... אבל האידנא אחר שעלה סנחריב... שכבר העביר סנחריב... והושיב אחרים תחתם, ואף־על־גב דבודאי מיעוטם נשארו במקומותם והוי לי' קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, מכל־מקום אותו שמתגייר הרי הוא פורש מהם וכל דפריש מרובא קפריש (=כל הפורש, מן הרוב הוא פורש) ומותרים מיד".

ולפי זה, ש"מיעוטם נשארו במקומותם" גם לאחר בלבול האומות, מובן מדוע חל איסור ההתיישבות במצרים גם עתה, מפני המצרים שנותרו בה, ואשר אינם בטלים במיעוטם, מפני שכל עוד אינם "פורשים" להתגייר חל עליהם הדין של "קבוע – כמחצה על מחצה".

אך צריך להבין[22]: מדוע נפסק, על־ידי הרמב"ם בסתם[23], וכן בשולחן־ערוך, שלגר מצרי מותר בזמנינו להנשא מיד לבת ישראל מפני "שפורש מן הרוב". כלומר, בכל־אופן קיים ההיתר של "כל דפריש...". כי כיוון שמיעוט של מצרים עדיין נשארו "במקומותם", צריך היה להסביר ולהבחין בין מקרה שהנישואין הם באופן שהגר המצרי פורש בפועל מביתו ("עקר", "אזיל"), ואז חל עליו הכלל של "כל דפריש...", לבין מקרה אשר הוא אינו "אזיל" (=הולך) מביתו, שאז חל עליו הדין של "קבוע – כמחצה על מחצה דמי". כשם שבענין הדומה לכך בגמרא במסכת כתובות[24] כהסבר רש"י[25] ותוספות[26], שההלכה של "כל דפריש..." חלה רק כאשר הבועל פורש מביתו.

בפשטות ניתן לומר, שבעת גיורו מוכרח היה הגר לפרוש מביתו, כדברי ה"לבוש" – "אותו שמתגייר הרי הוא פורש מהן". אך אין די בכך, כי בענינו אין להסתפק בפרישה מביתו, אלא נדרשת פרישה מארץ מצרים כולה.

ד.
דברי הגמרא, רש"י ותוספות על "עכו"ם שקידש"

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר:

נאמר בגמרא במסכת יבמות[27]: "עובד כוכבים שקידש בזמן הזה חוששין לקידושין, שמא מעשרת השבטים הוא (ושואלת הגמרא:) והא כל דפריש – מרובא פריש (=והרי כל הפורש – מן הרוב הוא פורש?!. (ועונה:) בדוכתא דקביעי (=במקומות שהם קבועים שם). דאמר רב אבא בר כהנא וינחם[28] בחלח ובחבור וגו'".

רש"י מסביר: "בדוכתא דקביעי – בני עשרת

---

14) רמב"ם הל' מלכים שם ה"ו. וראה מנ"ח שם.

15) וע"ד ארץ ישראל גופא – ארץ כנען, שמעשיהם של הכנענים מקולקלים מכל העמים כו' (תו"כ אחרי יח, ג), שמשווה אותה הכתוב בזה למצרים, ובשניהם אומר: כמעשה ארץ מצרים גו' וכמעשה ארץ כנען גו' לא תעשו, וע"י הכיבוש נשתנה כו'.

16) ועפ"ז מובן מ"ש הרמב"ם "ויראה לי" – אף שבירושלמי (סנהדרין שם) מפורש "חוזר את.. לכבוש את הארץ" – כי המפורש בירושלמי הוא שמותר לילך שם לכבוש את הארץ אבל לא להשתקע שם (ע"ד ההיתר ד"לסחורה לפרקמטיא"), משא"כ ע"י כיבוש שע"י מלך ישראל ע"פ ב"ד שמשנה מהות הארץ, מותר להשתקע שם.

עפ"ז יש לבאר גם בטעם האריז"ל באיסור לשוב למצרים (פע"ח ש"ח פ"ג. ס' הליקוטים ר"פ תצא ועוד) – דבכ"ז לסחורה מותר ובכיבוש ע"י מלך כו' מותר.

17) מל"ת מו.

18) בתרגום העליר וקאפח: (מ)כפירתם.

19) וראה חינוך שם. ועוד.

20) יחזקאל כט, ט־יא.

21) שו"ע אה"ע (ס"ד שם). וראה רמב"ן יבמות שם.

22) וכקושיית ערוך השולחן אה"ע שם ס"כ.

23) אף שאין דרכו להביא דינים חדשים כו' (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ב).

24) טו, א.

25) ד"ה ופרכינן.

26) ד"ה דילמא.

27) טז, סע"ב.

28) מלכים ב יח, יא.

השבטים, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והיכא קביעי, כדכתיב וינחם בחלח ובחבור".

לעומת זאת מפורש ב"תוספות": "דבדוכתייהו הוו רובא מעשרת השבטים (=שבמקומות אלו הרוב הם מעשרת השבטים), ולא כמו שפירש בקונטרס משום דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, דאי אזיל איהו לגבה (=שאם הולך הוא אליה) כל דפריש מרובא פריש, כדאמרינן בסוף פ"ק דכתובות".

מובן, שרש"י אינו מסביר כ"תוספות", למרות שרש"י עצמו מפרש במסכת כתובות, שאם "עקר הבועל מביתו" חל עליו הכלל של "כל דפריש...", מפני שלפי דברי ה"תוספות" אין מובנת לשון הגמרא "בדוכתא דקביעי", והיה צריך להיכתב "בדוכתא דרובא" – מן הביטוי "בדוכתא דקביעי" מובן, שמדובר כאן על הלכה של "קבוע".

ההסבר לכך הוא: כיוון שנאמר בפסוק "וינחם בחלח...", הרי אלו מקומות קבועים של עשרת השבטים, ולכן אין "קביעותם" מצטמצמת לבתיהם בלבד, אלא היא כוללת את כל חלח וכדומה, שכל עוד הם נמצאים שם חל עליהם דין של "קבוע", אף אם הם פורשים מביתם.

בכך מובנים דברי רש"י "והיכא קביעי כדכתיב וינחם בחלח ובחבור", כי, לכאורה, לא ברור: מה מוסיף רש"י במילים אלו על הנאמר בגמרא מיד אחר־כך? אלא, שבכך הוא מסביר מדוע חל גם על הפורשים מביתם הכלל של קבוע – "והיכא קביעי כדכתיב וינחם...", ובמיוחד כאשר זהו המנהג הנפוץ, כמאמר חז"ל: עושים בית חתנות לבניהם[29].

וכך גם בענייננו: האיסור קיים כאן על מצרי, ויוצא איפוא, ש"קביעותו" היא בכל ארץ מצרים", וכל עוד אין הוא יוצא מגבולות מצרים, חל עליו הדין של קבוע – כמחצה על מחצה, גם כאשר הוא פורש מביתו.

ויש לומר שה"תוספות" אינו מקבל דעה זאת רק לגבי המקרה של עשרת השבטים, מפני שלהימצאותם במקומות הללו אין שום קשר לענין הקידושין,

ואילו בענייננו, האיסור לבוא בקהל נובע מהיותו מצרי, מארץ מצרים[30], ובמקרה זה גם ה"תוספות" יסברו שכל עוד הוא נמצא בגבולות ארץ מצרים, חל עליו הדין של קבוע, לגבי איסור זה.

לפי כל האמור לעיל מתעוררת שוב הקושיה: כיוון שנשארו מצריים בארץ מצרים, וההיתר לבוא בקהל הוא משום "כל דפריש...", צריכה היתה להיות בדברי הרמב"ם ובשולחן־ערוך ההבחנה בין גר שיצא מארץ מצרים (שעליו חל הכלל "כל דפריש...") לבין גר בארץ מצרים, שעליו חל הדין של "קבוע", והוא אסור עד "דור שלישי"?

ה.
תמיהה אחרת, על פי דברי הגמרא על דין "קבוע" לגבי אשה

הדבר יובן על־ידי הצגת תמיהה גדולה יותר בענין זה, כפי ששואל "ערוך־השולחן"[31]: במסכת נזיר אומרת הגמרא[32], שאשה היא "לא ניידא" (כל כל כבודה בת מלך פנימה – בבית) ולכן חל עליה דין של "קבוע". ובהמשך נאמר בגמרא: "וכי תימא ה"נ נייד אימור בשוקא אשכח וקדיש, התם הדרא לניחותא" (=ושמא תאמר: גם כאן יכול להיות שתהיה ניידת כאשר ברחוב נפגש בה וקידשה? – תשובה: במקרה זה הרי היא חוזרת למנוחתה). כלומר, גם כאשר היא "פריש" מביתה – "בשוקא אשכח", חל עליה דין של "קבוע", מפני שבסופו של דבר היא שבה למקום קביעותה ("הדרא לניחותא").

אם כך, כיצד אפשר בכלל לומר בענייננו את הכלל "כל דפריש...": אף אם המצרי פורש כדי להינשא לישראלית, הרי חל עליו עדיין הדין של "קבוע"[33], אם הוא חוזר למקום קביעותו?

ו.
ההסבר לכך: הגיור - הוא הפרישה

ההסבר לכך מובן מדיוק בלשון הרמב"ם: "שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב" – מדוע מוסיף הרמב"ם את המילה "להתגייר"? יתר־על־כן: גם אם אין הוא פורש "להתגייר", אלא מכל סיבה שהיא, גם אז צריך לחול עליו אותו דין?

אלא שבכך מסביר הרמב"ם, שמשמעות הענין של "פריש" כאן איננה כפשוטו – פרישה ממקום, אלא בעצם הגיור הוא נקרא "פריש"[34], כמוסבר להלן.

---

29) מגילה ה, ב ובמפרשים (ולהעיר מהחילוק בפרש"י שם ובתענית יד, ב).

30) ובפרט ד(מעשה) המדינה ותושבי' – צירפם הכתוב לגנאי.

31) שם.

32) יב, א.

33) ראה תוס' כתובות (טו, א ד"ה דילמא) דלמסקנת הגמרא ("הדרא לניחותא") אין חילוק בזה בין איש לאשה. ראה אורח מישור לנזיר שם.

34) וכן פי' במנ"ח בהשמטה למצוה תקסב (ומפרש כן גם לשון החינוך שם מצוה תקסא). ועד"ז יש לפרש לשון הלבוש (הנ"ל בפנים ס"ג): אותו שמתגייר ה"ה פורש מהם.

הענין של "פריש" ייתכן בשני אופנים: א) במקום גשמי – פרישה ממקום אחד לאחר, בלי לחזור למקום הקודם. ב) במצב – במקומו בדין תורה – הוא פורש ממצב אחד ועובר לאחר, כבענינו, שהוא פורש ממצבו הקודם – כאינו־יהודי, כמצרי – ועובר, על־ידי גיור, למצב אחר.

בענין כזה לא שייך הענין של "הדרא לניחותא", כיוון ש"פרישתו" היא בהתגיירותו, ולא ייתכן אצלו אחר־כך ענין של "הדרא".

לפיכך פוסקים הרמב"ם וה"שולחן־ערוך", שבזמננו מותר לגר מצרי להינשא לבת־ישראל, גם כאשר הוא נמצא במצרים, ואף כאשר לא פירש מביתו – מפני שבעצם גיורו חל עליו הענין של "פריש".

לעומת זאת, המצרים האחרים (הנכרים), שנשארו במצרים, הרי למרות שהם מיעוט, חל עליהם דין של קבוע, ובגללם נשאר האיסור להתיישב בארץ מצרים "שלא נלמד ממעשיהם...".

במיוחד, כאשר זוהי מציאות מיוחדת, שלא ייתכן לומר שהמיעוט בטל ברוב, מפני הסיבות הבאות: א) המיעוט הוא בכמות – מספר האנשים, ואילו האיסור הוא מפני איכות – קלקול מעשיהם, ומפני גודל האיכות אין הם בטלים[35]. ב) גם הרוב, אנשי אומות אחרות הנמצאים במצרים, אינו מתנגד למיעוט, ואינו מבטלו, כי גם העמים האחרים הם מקולקלים, אלא שהמצרים מקולקלים יותר[36]: ולפיכך אין לרוב די כח[37] כדי לבטל את המיעוט של המצרים[38].

ז.
המסקנה לעבודת ה' בימינו

מכל האמור לעיל, שבמצרים נמצאים עדיין מצרים קדמונים, נובעת התעוררות בעבודת ה' בימינו אלו, כדלהלן:

אמנם על כל עניני התורה חל הכלל ש"התורה היא נצחית"[39] – לכל זמן ולכל מקום – אך בכל זאת, יש הבדל בין הענינים שאי־אפשר לקיימם כפשוטם, ונצחיותם היא רק ברוחניות, לבין הענינים הקיימים גם עתה בגשמיות, שבהם בולטת ה"נצחיות" ביתר תוקף, והיא מתבטאת בעולם הזה הגשמי לעיני כל העמים.

וכך בענינו: נאמר בפסוק[40] "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים... ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים... ממלכת כהנים וגוי קדוש". מזה מובן, ש"אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים..." היא הכנה לענינים הכתובים בפסוקים הבאים – "ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו... ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה...". כאשר ישראל רואים בעיני בשר את הנסים שה' מראה להם והעונש... של האומות המצירים ומעיקים לישראל, הם מתעוררים ומתחזקים בבריתם עם ה' באמצעות "שמוע תשמעו בקולי...".

מזה מובן, שגם כאשר ישראל רואים כיצד ה' נפרע בארץ מצרים, שיש בה אותם מצרים כבעבר, חוזר על עצמו שוב בגשמיות הענין של "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים", כפי שהתרחש בפעם הראשונה.

וראיית ישראל את "אשר עשיתי למצרים" צריכה לעורר אותם ל"שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי..." – התחזקות בקיום התורה והמצוות והתנהגות כ"עם סגולה", להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

וזוהי ההכנה ל"בקולו תשמעו"[41], שתביא את "היום"[42] היום של ביאת המשיח, כהבטחת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ בהעלותך תשכ"ז)

---

35) ביצה ג, ב. טושו"ע יו"ד ר"ס קי.

36) ראה תו"כ אחרי (יח, ג) שמעשיהן של מצריים מקולקלים מכל עממין כו'.

37) ע"ד מ"ש בר"ן נדרים (נב, א) לענין ביטול מין במינו: כל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו. וגם לדעת רבנן ד"ראוי לילך כו' אחר חילוקן באיסור והיתר" – הרי כאן "הוא דומה לחברו" בענין האיסור גופא – קלקול מעשיהם.

38) להעיר ג"כ מסנה' יז, סע"א מדין האי דקאמר איני יודע וברמב"ם ונ"כ שם.

39) תניא רפי"ז.

40) יתרו יט, ד־ו.

41) תהלים צה, ז.

42) תהלים שם. סנהדרין צח, סע"א.

בראשית כט, לה: וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:

לג

ביאור המדרש (ב"ר פע"א, ד) דמדמה יהודה לקומץ של חולין, דיהודה הוא בחי' מלכות מקור לבי"ע וכו', וגדלה וגבהה מעלת ובחי' יהודה דמעלים ומבררים הניצוצות שנפלו, ולכן הפעם אודה וגו'"

ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה'. ר' ברכי' בשם ר' לוי, כהן שירד לגורן נתן לו א' כור של מעשר ולא החזיק לו טובה, ואחד נתן לו קומץ של חולין והחזיק לו טובה, אמר לי' אדוני הכהן, אני נתתי לך כור, וזה לא נתן לך אלא קומץ ואתה מחזיק לו טובה, אמר לי' את מחלקי נתת לי, אבל זה נותן לי משלו, לפיכך אני מחזיק לו טובה.

כך לפי שהיו אמהות סבורות שזו מעמדת שלשה וזו מעמדת שלשה, וכיון שילדה לאה בן ד' אמרה הפעם אודה את ה'.

בראשית רבה פרשה עא, ד

הבן הרביעי יהודה, ממשילו לקומץ של חולין, יהודה הוא בחי'[1] מלכות, וזה נחשב[2] לחולין", מפני שהמלכות היא מקור[3] לבי"ע וכו'.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רנד

1) ראה אור התורה פרשת ויחי עמוד 724. 728־שסה. דיהודה (ודוד) הם רגל רביעי, דראובן שמעון לוי הם כנגד בחי' חג"ת ויהודה בחי' מלכות, וגדלה וגבהה מעלת יהודה שהמלכות מברר ניצוצות שנפלו ע"ש. עיין הערה 2. 3.

2) בד"א יש לומר, דעפ"י ביאור ה"לקוטי לוי יצחק" בטעם דנמשל יהודה ל"קומץ של חולין", יתורץ שאלות ה"יפה תואר" על המדרש, וז"ל: ויש לדקדק מה צורך למשל הכהן, ועוד מה צורך להזכיר ירידתו לגורן לענין הנמשל, ועוד למה בָּנָה מְשָׁלוֹ ("המשל") בכהן ומעשר, לימא מָשָׁל לאחד שנתן לו חבירו מחובו כור, ואחר נתן לו משלו קומץ, ועוד במה שהמשיל את הרביעי (יהודה) לקומץ חולין, שנתן הקב"ה משלו, והלא כמו שהשלשה (ראובן, שמעון, לוי) הם במשל למעשר, לפי שה' הי' צריך ליתנם להעמדת י"ב שבטים, כמו כן הרביעי, ואין ההפרש אלא שהשלשה מחֲלָקָה, והרביעי מחלק זולתה, אבל לגבי ה' כולם ביחס א', וכך הי' ראוי לומר משל לבעל הבית שהי' לו י"ב כורים של מעשר, והיו שם ארבעה כהנים, נתן לא' ג' כורים ולא החזיק לו טובה, נתן לו עוד אחד והחזיק לו טובה וכו' ע"ש.

וכן קשה למה דוקא אחר לידת יהודה אמרה לאה "הפעם אודה"? ולפי ביאור הלקוטי לוי יצחק ממילא מתורצת כל השאלות, דהמדרש רצה בדוקא להמשיל יהודה ל"חולין", דע"י שירד יהודה — בחי' מלכות, להחיות את בי"ע, ולהעלות הניצוצות של בי"ע לקדושה, הרי זה בדומה ממש להמשל, לקומץ חולין שמביאים אותו להכהן, ומעלים אותו שנעשו על טהרת הקודש.

וזהו תוכן המשל, דהשבטים ראובן שמעון ולוי הם ע"ד מעשר דהם קדושים, דעבודתם בכלל הוא בעולם הקדושה (כנ"ל הערה 1), משא"כ יהודה דוקא (מלכות) דומה ל"קומץ חולין", דהוא מקור לבי"ע הנק' חולין, ועבודתו הוא שגם ה"חולין" יבואו להכהן, והיינו להעלות לקדושה גם הניצוצין שנפלו לבי"ע וד"ל, ולכן דוקא אומר מָשָׁל בכהן ומעשר, להדגיש החילוק בין הכור של מעשר והקומץ של חולין, וכיון שעבודת יהודה הוא "חידוש" ביחס להשבטים, דמעלים מבררים גם החולין, ועל כן יש הודאה מיוחדת על זה. ראה הערה 3. ולהעיר מבראשית רבה פרשה פה, א "יהודה נעשה חולין . . והקב"ה בורא אורו של משיח".

3) ראה גם לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות־דברים עמוד קנח וז"ל: הנה מל' היא נעשית מקור לבי"ע והוא העשרה מאמרות דמל' שבהן נתהוו בי"ע שמצד זה המל' אינה באצילות וכמ"ש בלקו"ת בהביאור דשחורה ס"ב ע' ח, ב ע"ש, ועיין במד"ר פרשת ויצא ע"פ הפעם אודה את ה' שיהודה נמשל לקומץ של חולין, ויהודה הוא בחי' מל' וכמ"ש בגליון המד"ר שם, והוא מפני שמל' נעשית מקור לבי"ע העשרה מאמרות הנקראים מילין דהדיוטא. עכ"ל.

וראה שם בלקוטי תורה בהביאור דשחורה סעיף ב' (שיר השירים ח, ב) וז"ל: יש בבחינת מלכות דאצילות ב' בחינות. הא' הוא בהיותה באצילות קודם שיורדת להיות עתיק לבריאה אשר באצילות הוא בחי' היחוד באור א"ס לך ה' הממלכה. הב' כשנמשכת מאצילות ומתלבשת בבריאה להיות עתיק לבריאה וזהו בחי' מֶלֶך מָלַך וימלוך. שאז נעשית מקור להתהוות הזמן עבר הוה ועתיד, משא"כ באצי' אין שייך בחי' זו שהוא היה הוה ויהיה ברגע א'.

והנה כשיורדת המל' בבריאה נקראת בלשון הגמרא והתרגום אונקלוס בשם שכינה ששוכן בהיכל קדשי קדשים שהיה שורה שם בחי' אלקות כמבואר בסש"ב פנ"ג ושם [בהיכל ק"ק דבי"ע וכן בהיכל ק"ק שבבהמ"ק] שייך לשון שכינה, משא"כ בהיותה באצי' לא שייך לשון שכינה מאחר שמיוחדת שם באור א"ס בתכלית היחוד ואינה מתלבשת ושורה במקור הנבראים עדיין. רק כשנעשית בחי' עתיק לבריאה ומתלבשת בא"א דבריאה. שהוא שרש ע"ס דבריאה. ובריאה הוא נבראים. ושורה שם התגלות אלקות שייך לשון שכינה שבחינת מלכותו ית' שבאצילות שבה מלובש הקו מאור א"ס ב"ה שוכנת בתוך בריאה.

והנה כמ"כ בנשמות יש ב' בחי' וכו', וזהו נשמה שנתת בי טהורה היא, דהיינו בעודה באצי' כנ"ל, ואח"כ אתה בראתה היינו כשיורדת הנשמה לבריאה . . וזהו פי' שחורה אני ונאוה שמקור נש"י שבבריאה שהיא בחי' המלכות כשנקרא שכינה כנ"ל אומרת לבנות ירושלים היינו הנשמות שבאצילות, שחורה אני מחמת הירידה בבחינת בעל גבול. אעפ"כ ונאוה שעי"ז יש התגלות יותר מכמו שהיתה בבחינת בנות ירושלים שהיתה הנשמה אז בהיכלות דאצילות. ע"ש.

יז, יד-טו – כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא

א. כי תבוא אל הארץ וירשתה וישבתה בה. מגיד שאין לך רשות למנות מלך עד אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק כדי שלא יאמרו שהמלך כבשם ולא הקב"ה אלא ככל הגוים, לזה אחר שכבשום וידעו שהקב"ה כבשם כמו שאמר (דברים לא, ג) וידעת כי ה' אלקיך הוא עובר לפניך הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך, ואמרת אשימה עלי מלך, עתידין שתאמרו כן כי כן אמרו לשמואל שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים. שום תשים, שימה לשאול ושימה לדוד, ועל אלו נאמר אשר יבחר, בשניהם נאמר בחר, בשאול נאמר הראיתם כי בחר בו ה', ובדוד נאמר (תהלים עח, ע) ויבחר בדוד עבדו וגו'.

ויש עוד מלך שלישי ולא נאמר בו בחירה אחר שנחלקה מלכות בית דוד והמליכו לירבעם בן נבט, ועל זה השלישי רמז ואמר מקרב אחיך וגו' שלא הי' במעמד כל ישראל כי לא מלך כי אם על עשרה שבטים, עליו נאמר תשים עליך מלך, אתה תשים, וכן הי' שנאמר וישלחו ויקראו לירבעם וימליכו אותו, ולזה רמז השלישי, ולזה נזכר ב' פעמים מלך כנגד מלכי יהודה ומלכי ישראל.

עוד נאמר שאמר מקרב אחיך, רמז לאגריפס המלך שרצו לפסלו מן המלכות עד שדרשו מקרב אחיך הואיל ואמו מישראל מקרב אחיך קרינן בי', לזה אמר מקרב אפילו שאינו כולו מישראל אלא יש לו קורבה אחיך נקרא. מקרב אחיך תשים עליך מלך לא, ר"ת מאת עמל, פירוש בהכרח ולא ברצון ובחירה, וכן הוא אומר אתן לך מלך באפי, אמרו חז"ל זה שאול ואקח בעברתי זה צדקיהו מלך יהודה המלך האחרון שלקחו נבוכדנצר בעברתו של הקב"ה. עליך איש, ר"ת בגימ' ינאי, וקראו נכרי על שעשה מעשה נכרי שהרג חכמי ישראל כדאיתא בקידושין פרק האומר, ולזה אמר אשר לא אחיך שלא עשה מעשה אחיך, איש נכרי אשר, ר"ת גי' בן.

לא אחיך הוא, ר"ת בגימ' כוזבא, שדמו כל חכמי ישראל שהוא מלך המשיח, לזה אמר אשר לא אחיך, אינו המשיח שאנו מצפים. עליך איש אשר, ס"ת כשר, כלומר מלך כשר הוא, לא קראו נכרי אלא בערך שאינו מלך המשיח, ומכאן תבין שכל מה שהי' עתיד להיות הכל רמוז בתורה.

שפתי כהן

יט, ח – ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר נשבע לאבתיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבתיך

ב. ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך. פרשה זו הבטחה לעתיד[1], והוא מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת[2], ושם מונה והולך עשר עממין, כבשו השבעה בימי יהושע, ונשארו שלשה: קיני, קנזי, וקדמוני, שלא כבשום מעולם אבל הם לעתיד. ולשון "ואם" לשון ודאי, ויורה על זה מה שאמר "כאשר נשבע", כלומר שבועה יש בדבר זה. וכמוהו ואם מזבח אבנים תעשה לי[3], שהוא לשון ודאי, וכן אם כסף תלוה[4], וכן ואם תקריב מנחת בכורים[5], שהרי מצאנום בתורה במקום אחר מצוות בפני עצמן[6], וזה יורה שלשון "אם" לשון ודאי הוא.

רבינו בחיי

יט, יז – ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשיפטים אשר יהיו בימים ההם

ג. ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'. יש לפרש דרומז על ימות המשיח, שיעמדו משה ואליהו עד כי יבא שילה זה משה, וכן אליהו מפורש בפסוק (מלאכי ג, י) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גו', ואמרו רז"ל בברכות פרק אין עומדין (לא:) אר"א אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית כו' ואר"א משה הטיח דברים כלפי מעלה, הנה שני אנשים אלו הטיחו דברים ורבו עם ה'. וז"ש ועמדו שני האנשים שלעתיד יעמדו אלו שני האנשים, אשר להם הריב לפני ה' שהטיחו דברים ורבו עם ה' מאהבת ישראל. ועל כן בר"ת וס"ת ועמדו שני האנשים אשר להם הריב תמצא אותיות משה ואליהו.

קול אליהו

---

1) כפירוש הרמב"ן כאן (עמוד תלא-תלב).

2) בראשית טו, יח.

3) שמות כ, כה. וכן שם במכילתא פרשה יא ששלשה דברים הנזכרים כאן בדברי רבינו הם כולן חובה.

4) שם כב, כד.

5) ויקרא ב, יד.

6) מבואר במכילתא יתרו פרשה יא, ע"ש.

◆ יום ראשון א׳ אלול ◆

טז (יח) **שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק:**

יח דַּיָּנִין וּפַרְעָנִין תְּמַנֵּי לָךְ בְּכָל קִרְוָיָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְשִׁבְטָיךְ וִידוּנוּן יָת עַמָּא דִּין דְּקִשׁוֹט:

רש״י◄ **שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים • שֹׁפְטִים.** דַּיָּנִים הַפּוֹסְקִים אֶת הַדִּין. **וְשֹׁטְרִים •** (סנהדרין טז) הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָם, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט. **בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ •** (סנהדרין טז) בְּכָל עִיר וָעִיר. **לִשְׁבָטֶיךָ •** מוּסָב עַל: ״תִּתֶּן לְךָ״, שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ, בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ. **לִשְׁבָטֶיךָ •** מְלַמֵּד שֶׁמּוֹשִׁיבִין דַּיָּנִין לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, וּבְכָל עִיר וָעִיר. **וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם וְגוֹ׳ •** מַנֵּה דַּיָּנִין מֵמְחִים וְצַדִּיקִים לִשְׁפֹּט צֶדֶק.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שופטים תנש״א. התוועדויות שם כרך ד׳ עמ׳ 202־201)

הַלִּימוּד שֶׁיֶּשְׁנוֹ לְכָל אֶחָד בְּעָמְדֵנוּ בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים בְּדוֹרֵנוּ זֶה וּבִפְרָט בַּזְּמַן הָאַחֲרוֹן, הֶרְגְּעִים הָאַחֲרוֹנִים דְּהַגָּלוּת - שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה בְּהָתְאֵם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לְמַצָּב הַגְּאוּלָה:

לְפַרְסֵם אֵצֶל עַצְמוֹ וְאֵצֶל אֵלּוּ שֶׁאֵלֵיהֶם אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ - שֶׁצְּרִיכִים לְקַבֵּל עַל עַצְמָם (בְּיֶתֶר חוֹזֶק) אֶת הַהוֹרָאוֹת וְעֵצוֹת דְּ״שׁוֹפְטַיִךְ״ וְ״יוֹעֲצַיִךְ״ שֶׁבְּדוֹרֵנוּ - ״מָאן מַלְכֵי רַבָּנָן״ בִּכְלָל, וּבִפְרָט נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ - הַבָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְרִבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שֶׁלְּפָנָיו - שׁוֹפֵט דּוֹרֵנוּ וְיוֹעֵץ דּוֹרֵנוּ וּנְבִיא דּוֹרֵנוּ...

יֶשְׁנָהּ הַהוֹרָאָה כַּנַּ״ל, שֶׁצְּרִיכִים לְפַרְסֵם לְכָל אַנְשֵׁי הַדּוֹר, שֶׁזְּכִינוּ שֶׁהַקָּבָּ״ה בָּחַר וּמִנָּה בַּעַל בְּחִירָה, שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא שֶׁלֹּא בְּעֶרְךְ נַעֲלֶה מֵאַנְשֵׁי הַדּוֹר, שֶׁיִּהְיֶה הַ״שׁוֹפְטַיִךְ״ וְ״יוֹעֲצַיִךְ״ וּנְבִיא הַדּוֹר, שֶׁיּוֹרֶה הוֹרָאוֹת וְיִתֵּן עֵצוֹת בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְכָל הָאֲנָשִׁים דְּדוֹר זֶה, בְּכָל עִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְנוֹגֵעַ לְהַנְהָגַת חַיֵּי הַיּוֹם־יוֹם הַכְּלָלִית, גַּם בְּ״כָל דְּרָכֶיךָ (דָּעֵהוּ)״ וְ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ (יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם)״, עַד - הַנְּבוּאָה הָעִיקָּרִית - הַנְּבוּאָה שֶׁ״לְאַלְתֵּר לִגְאוּלָה״, וְתֵיכֶף וּמִיַּד מַמָּשׁ ״הִנֵּה זֶה (מָשִׁיחַ) בָּא״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחות שבת פרשת שופטים ה׳תש״נ

כּוֹחַ הַתּוֹרָה פּוֹעֵל בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם

...וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁאַף שֶׁעִיקַּר חִיּוּב ״שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ״ הוּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כִּפְסַק־דִּין הָרַמְבַּ״ם ״אֵין אָנוּ חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בָּתֵּי דִּינִים בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד . . שֶׁנֶּאֱמַר תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹקֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחוּץ־לָאָרֶץ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּזְמַן הַגָּלוּת וּבְחוּץ־לָאָרֶץ, שֶׁגַּם כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּחַסְדֵי ה׳ בְּמַלְכוּת שֶׁל חֶסֶד, צְרִיכִים לְקַבֵּל רְשׁוּת מִמַּלְכוּת הַמְּדִינָה (שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹקֶף עַל־פִּי תּוֹרָה - דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא) לְמַנּוֹת דַּיָּנִין (וְאֵין זֶה בְּאוֹפֶן דְּ״שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ״), מִכָּל־מָקוֹם כְּשֶׁעוֹמְדִים בְּתוֹקֶף הַמַּתְאִים בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, נַעֲשֵׂית הַנְהָגַת הַמְּדִינָה כּוּלָּהּ (וְעַד לְהַנְהָגַת הַמְּדִינוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ) בְּהֶתְאֵם לִפְסַק־דִּין דְּיִשְׂרָאֵל עַל־פִּי הַתּוֹרָה - ״שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ״, עַל־דֶּרֶךְ סִיפּוּר כ״ק מו״ח אדמו״ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, אוֹדוֹת הַנְהָגַת הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳, שֶׁבְּהִיוֹתוֹ בָּעִיר לִיוּבָּאוּוִיטְשׁ עָשָׂה ״סְדָרִים״ בְּפֶטֶרְבּוּרְג, עִיר הַבִּירָה שֶׁל כָּל מְדִינַת רוּסְיָה.

וְעוֹד וְעִיקָּר - שֶׁבְּכוֹחַ הַתּוֹרָה פּוֹסְקִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁהַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ - צְרִיכָה לִהְיוֹת תֵּיכֶף וּמִיַּד, וְנַעֲשָׂה כֵּן בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם בְּפוֹעַל מַמָּשׁ...

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יח) **שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים. שׁוֹפְטִים** לָדוּן, **שׁוֹטְרִים** לָכוּף בַּעֲלֵי דִינִין לְקַיֵּים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב׳ ח טר־טז) וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ, וְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצָּבָא, מָה עִנְיָן זֶה לְזֶה, אֲבָל דָּוִד עוֹשֶׂה הַדִּין וְיוֹאָב מַכְרִיחַ לְקַיֵּים גְּזֵירַת הַדִּין (תנחומא ב): תורה יט

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ט ב עמ׳ 666)

שׁוֹפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ (טז, יח)

שׁוֹפֵט - הֵינוּ לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּדֵי לִידַע אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. **שׁוֹטֵר** - הֵינוּ מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל עַל פִּי תּוֹרָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁשּׁוֹפְטִים הֵם חב״ד, שֶׁשּׁוֹפְטִים וּמַנְהִיגִים אֶת הַמִּדּוֹת. וְיָמְתַּק עַל פִּי מַה שֶּׁאִיתָא בְּש״ך עַל הַתּוֹרָה, שֶׁ׳בְּכָל שְׁעָרֶיךָ׳ קָאֵי עַל שִׁבְעָה ׳שַׁעֲרֵי הַגּוּף׳ (עֵינַיִם, אָזְנַיִם, פֶּה, יָדַיִם וְרַגְלַיִם), שֶׁעַל־יָדָם מִתְקַשֵּׁר אָדָם עִם הָעוֹלָם מִסְּבִיבוֹ. יֵשׁ לְמַנּוֹת שׁוֹפֵט וְשׁוֹטֵר שֶׁיְּפַקְּחוּ עַל הַכְּנִיסָה וְהַיְּצִיאָה בִּשְׁעָרִים אֵלּוּ, שֶׁתִּתְהַיֶּינָה עַל פִּי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יענוֹן לקוטי־שיחות חלק ל״ד עמוד 98 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תַּפְקִידָם שֶׁל הַשּׁוֹטְרִים

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ

שׁוֹטְרִים – הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָם, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִּין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט (טז, יח. ובפירוש רש״י)

כָּל מוֹנֵי הַמִּצְוֹת מָנוּ אֶת מִנּוּי הַשּׁוֹפְטִים וְהַשּׁוֹטְרִים כְּמִצְוָה אַחַת. וְהִקְשׁוּ הָאַחֲרוֹנִים עַל־זֶה (ביאור הרי״פ פערלא לספר המצות לרבי סעדיה גאון, פרשיות סוף פרשה א׳. ועוד) אַמַּאי לֹא מְנָאוּם לְב׳ מִצְוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵם שְׁנֵי מַעֲשִׂים נִפְרָדִים, וּבֵאֲרוּ בָּזֶה בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּדִּיּוּק לְשׁוֹן רַשׁ״י בְּפֵרוּשׁוֹ כָּאן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן בְּפַשְׁטוּת.

דְּהִנֵּה לְעֵיל עַל הַפָּסוּק (א, טו) ״וָאֶקַּח גּוֹ׳ וְשׁוֹטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם״ פֵּרֵשׁ רַשׁ״י: ״אֵלּוּ הַכּוֹפְתִּין וְהַמַּכִּין בִּרְצוּעָה עַל פִּי הַדַּיָּנִין״, שֶׁתַּפְקִיד הַשּׁוֹטְרִים אָז הָיָה לְקַיֵּם אֶת פְּסַק הַדַּיָּנִים וּלְבַצֵּעַ אֶת עָנְשָׁם, לְהַלְקוֹת אֶת הַחַיָּב מַלְקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

אֲבָל בְּצִוּוּי הַתּוֹרָה עַל מִנּוּי הַשּׁוֹטְרִים, פֵּרֵשׁ שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא ״מַכִּין וְכוֹפְתִּין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט״, וְהֵינוּ לְהָבִיא לִידֵי כָּךְ שֶׁהָעָם יְקַבְּלוּ עַל עַצְמָם לְקַיֵּם אֶת דִּינֵי הַשּׁוֹפְטִים, אֲבָל אֵין לָהֶם שֵׁיְּכוּת לְבִצּוּעַ גְּזַר הַדִּין עַצְמוֹ.

וְהִנֵּה, אִם הָיָה עִנְיַן הַשּׁוֹטְרִים לְקַיֵּם אֶת גְּזַר הַדִּין, הָיָה נִמְצָא שֶׁעִנְיַן הַמִּשְׁפָּט בַּתּוֹרָה נֶחְלָק לִשְׁנֵי צִוּוּיִים: פְּסִיקַת הַדִּין עַל־יְדֵי הַשּׁוֹפְטִים, וּבִצּוּעוֹ עַל־יְדֵי הַשּׁוֹטְרִים.

אֲבָל כֵּיוָן שֶׁכָּל עֲבוֹדַת הַשּׁוֹטְרִים הִיא, כָּאָמוּר, לְסַיֵּעַ בִּפְעֻלַּת הַשּׁוֹפְטִים, אִם־כֵּן מוּבָן שֶׁאֵין מִנּוּיָם שֶׁל הַשּׁוֹטְרִים נֶחְשָׁב לְמִצְוָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, וְנִכְלֶלֶת בְּמִצְוַת מִנּוּי שׁוֹפְטִים (ראה ספר המצות להרמב״ם שרש יב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יענוֹן בספר השיחות תנש״א חלק ב עמוד 780 ואילך בארוכה – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּטּוּל הַשּׁוֹטְרִים לְעָתִיד לָבוֹא

שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ (טז, יח)

אֶחָד מִיְּעוּדֵי הַגְּאוּלָה (בְּהַפְטָרַת פָּרָשָׁתֵנוּ) הוּא ״וְאָשִׁיבָה שׁוֹפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה״. וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הִשְׁמִיט הַנָּבִיא ״שׁוֹטְרִים״, וְהוֹסִיף ״יוֹעֲצַיִךְ״.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה:

שׁוֹפְטִים הֵם הַ״דַּיָּנִין הַפּוֹסְקִים אֶת הַדִּין״. וְשׁוֹטְרִים הֵם ״הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָן, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִּין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת הַדִּין״ (לשון רש״י על הפסוק). וְנִמְצָא שֶׁאַף שֶׁהַשּׁוֹפֵט פּוֹסֵק אֶת הַדִּין וְגוֹזֵר עַל הָאָדָם לְקַיְּמוֹ, יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִרְצֶה הָאָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָכֵן צְרִיכִים לְשׁוֹטֵר הַמַּכֶּה וְכוֹפֶה בִּרְצוּעָה שֶׁיְּקַיְּמוּ אֶת פְּסַק הַדִּין בְּפֹעַל. אַף גַּם כְּשֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מֵבִין מֵעַצְמוֹ מַדּוּעַ לְקַיֵּם אֶת גְּזֵרַת הַדַּיָּנִים, אִם הָיָה עִנְיַן הַשּׁוֹטְרִים לְקַיֵּם אֶת גְּזַר הַדִּין, הָיָה נִמְצָא שֶׁעִנְיַן הַמִּשְׁפָּט בַּתּוֹרָה נֶחְלָק לִשְׁנֵי צִוּוּיִים: פְּסִיקַת הַדִּין עַל־יְדֵי הַשּׁוֹפְטִים, וּבִצּוּעוֹ עַל־יְדֵי הַשּׁוֹטְרִים.

אֲבָל כֵּיוָן שֶׁכָּל עֲבוֹדַת הַשּׁוֹטְרִים הִיא, כָּאָמוּר, לְסַיֵּעַ בִּפְעֻלַּת הַשּׁוֹפְטִים, אִם־כֵּן מוּבָן שֶׁאֵין מִנּוּיָם שֶׁל הַשּׁוֹטְרִים נֶחְשָׁב לְמִצְוָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, וְנִכְלֶלֶת בְּמִצְוַת מִנּוּי שׁוֹפְטִים (ראה ספר המצות להרמב״ם שרש יב).

(יט) לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם:

יט לֹא תַצְלִי דִּין לֹא תִשְׁתַּמֹּדַע אַפַּיִן וְלָא תְקַבֵּל שֹׁחָדָא אֲרֵי שֹׁחָדָא מְעַוַּר עֵינֵי חַכִּימִין וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמֵי תְרִיצִין:

רש״י ◄ **לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט • כְּמַשְׁמָעוֹ. לֹא תַכִּיר פָּנִים** • אַף בִּשְׁעַת הַטְּעָנוֹת, אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, לְפִי שֶׁכְּשֶׁרוֹאֶה זֶה שֶׁהַדַּיָּן מְכַבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ, מִסְתַּתְּמִין

טַעֲנוֹתָיו. וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד • (ספרי) אַפִּלּוּ לִשְׁפֹּט צֶדֶק. כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר • (כתובות קה) מִשֶּׁקִּבֵּל שֹׁחַד מִמֶּנּוּ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַטֶּה אֶת לְבָבוֹ אֶצְלוֹ לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ. דִּבְרֵי צַדִּיקִם • דְּבָרִים הַמְּצַדְּקִים, מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת.

(כ) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס

כ קֻשְׁטָא קֻשְׁטָא תְּהֵי רָדִיף בְּדִיל דְּתֵיחֵי וְתֵירַת יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש״י◄ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף • (ספרי. סנהדרין לב) הַלֵּךְ אַחַר בֵּית־דִּין יָפֶה. לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ • כְּדַאי הוּא מִנּוּי הַדַּיָּנִין הַכְּשֵׁרִים לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיבָן עַל אַדְמָתָן.

(כא) לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃

כא לָא תִצּוּב לָךְ אֲשֵׁרַת כָּל אִילָן בְּסִטַּר מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ דִּי תַעְבֵּד לָךְ׃

רש״י◄ לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה • לְחַיְּבוֹ עָלֶיהָ מִשְׁעַת נְטִיעָתָהּ, וַאֲפִלּוּ לֹא עֲבָדָהּ, עוֹבֵר בְּ״לֹא תַעֲשֶׂה״ עַל נְטִיעָתָהּ. לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה׳ אֱלֹהֶיךָ • אַזְהָרָה לְנוֹטֵעַ אִילָן וּלְבוֹנֶה בַּיִת בְּהַר הַבַּיִת.

(כב) וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס

כב וְלָא תְקִים לָךְ קָמָא דִּי סָנֵי יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש״י◄ וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה • מַצֶּבֶת אֶבֶן אַחַת, לְהַקְרִיב עָלֶיהָ אַפִּלּוּ לַשָּׁמַיִם. אֲשֶׁר שָׂנֵא • מִזְבַּח אֲבָנִים וּמִזְבַּח אֲדָמָה צִוָּה לַעֲשׂוֹת, וְאֶת זוֹ שָׂנֵא, כִּי חֹק הָיְתָה לַכְּנַעֲנִים. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָיְתָה אֲהוּבָה לוֹ בִּימֵי הָאָבוֹת, עַכְשָׁו שְׂנֵאָהּ, מֵאַחַר שֶׁעָשָׂאוּהָ אֵלּוּ חֹק לַעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים.

יז (א) לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ ס

א לָא תִכּוֹס קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תּוֹר וְאִמַּר דִּי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא כֹּל מִדַּעַם בִּישׁ אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ הוּא׃

רש״י◄ לֹא־תִזְבַּח וְגוֹ׳ כֹּל דָּבָר רָע • (ספרי) אַזְהָרָה לַמְּפַגֵּל בַּקָּדָשִׁים עַל־יְדֵי דִּבּוּר רַע, וְעוֹד נִדְרְשׁוּ בּוֹ שְׁאָר דְּרָשׁוֹת בִּ״שְׁחִיטַת קָדָשִׁים״ (זבחים לו ב).

(ב) כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃

ב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח בֵּינָךְ בַּחֲדָא מִקְרָיָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ גְּבַר אוֹ אִתְּתָא דִּי יַעְבֵּד יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמֶעְבַּר עַל קְיָמֵהּ׃

רש״י◄ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ • אֲשֶׁר כָּרַת ה׳ אִתְּכֶם שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים.

(ג) וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃

ג וַאֲזַל וּפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וּסְגִיד לְהוֹן וּלְשַׁמְשָׁא אוֹ לְסִיהֲרָא אוֹ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא דִּי לָא פַקֵּדִית׃

רש״י◄ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי • לְעָבְדָם (מגילה ח).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כא) **לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה.** פְּשֶׁטֵיהּ דִּקְרָא לְפִי שֶׁדַּרְכָּן לַעֲשׂוֹת כֵּן לְמִזְבַּח הַבַּעַל, כִּדְאַשְׁכַּחַן גַּבֵּי גִּדְעוֹן שֶׁנִּתֵּץ מִזְבַּח הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁירָה אֲשֶׁר עָלָיו כָּרַת (שופטים ו כה־לב). וְעוֹד שֶׁכְּשֶׁיַּקְרִיבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ יְהִי נִרְאֶה שֶׁלְּשֵׁם הָאֲשֵׁירָה יִהְיוּ מַקְרִיבִין: תורה כב

(ד) וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃

ד ויתחוון לך ותשמע ותתבע יאות והא קשטא כין פתגמא אתעבידת תועבתא הדא בישראל׃

רש״י◄ נָכוֹן • מְכֻוָּן הָעֵדוּת.

(ה) וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃

ה ותפיק ית גברא ההוא או ית אתתא ההיא די עבדו ית פתגמא בישא הדין לתרע בית דינך (לקרויך) ית גברא או ית אתתא ותרגמנון באבניא וימותון׃

רש״י◄ וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא וְגוֹ׳ אֶל שְׁעָרֶיךָ • לִתְרַע בֵּית דִּינְךָ׳, וְגוֹ׳ • הַמְתַרְגֵּם ״אֶל שְׁעָרֶיךָ״: ׳לִתְרַע בֵּית דִּינְךָ׳, טוֹעֶה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ: (ספרי) ״אֶל שְׁעָרֶיךָ״, זֶה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שַׁעַר שֶׁנִּדּוֹן בּוֹ? נֶאֱמַר ״שְׁעָרֶיךָ״ לְמַטָּה וְנֶאֱמַר ״שְׁעָרֶיךָ״ לְמַעְלָה, מַה ״שְׁעָרֶיךָ״ הָאָמוּר לְמַעְלָה, שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, אַף ״שְׁעָרֶיךָ״ הָאָמוּר לְמַטָּה, שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳לְקָרְוָיְךָ׳.

(ו) עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד׃

ו על מימר תרין סהדין או תלתא סהדין יתקטל דחייב קטול לא יתקטל על מימר סהיד חד׃

רש״י◄ שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה • אִם מִתְקַיֶּמֶת עֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרַט לְךָ בִּשְׁלֹשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם, מַה שְׁנַיִם עֵדוּת אַחַת, אַף שְׁלֹשָׁה עֵדוּת אַחַת, וְאֵין נַעֲשִׂין זוֹמְמִין עַד שֶׁיְּזוֹמוּ כֻּלָּם (מכות ו).

(ז) יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ פ

ז ידא דסהדיא תהי בה בקדמיתא למקטלה וידא דכל עמא בבתריתא ותפלי עבד דביש מבינך׃

(ח) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃

ח ארי יתכסי מנך פתגמא לדינא בין דמא לדמא בין דינא לדינא ובין מכתש סגירו למכתש סגירו פתגמי פלגותא דינא בקרויך ותקום ותסק לאתרא די יתרעי יי אלהך בה׃

רש״י◄ כִּי יִפָּלֵא • כָּל ׳הַפְלָאָה׳ לְשׁוֹן הַבְדָּלָה וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמְכֻסֶּה מִמְּךָ. בֵּין־דָּם לְדָם • (ספרי. סנהדרין פד) בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר. בֵּין־דִּין לְדִין • בֵּין דִּין זַכַּאי לְדִין חַיָּב. וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע • בֵּין נֶגַע טָמֵא לְנֶגַע טָהוֹר. דִּבְרֵי רִיבֹת • שֶׁיִּהְיוּ חַכְמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בַּדָּבָר: זֶה מְטַמֵּא וְזֶה מְטַהֵר, זֶה מְחַיֵּב וְזֶה מְזַכֶּה. וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ • (סנהדרין פו) מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבֹהַּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יז (ו) **אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים.** לְפִי שֶׁכָּתוּב גַּבֵּי דִּין (שמות כג ב) אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת, פֵּירֵשׁ לְךָ הַכָּתוּב גַּבֵּי עֵדִים דְּאֵין הוֹלְכִין בָּהֶם אַחַר הָרוֹב, [דְּאִם בָּאוּ שְׁלֹשָׁה לְהָעִיד וְאֶחָד מֵהֶם מוּכְחָשׁ, אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרוֹב] אֶלָּא עֵדוּתָן בְּטֵלָה, וְכֵן אֲפִילּוּ הֵם מֵאָה. וְדִוְקָא כְּשֶׁבָּאוּ כֻּלָּם לְהָעִיד וְכִוָּנָתָם הָיְתָה מִתְּחִילָּה לְהָעִיד, אֲבָל אִם שְׁנַיִם בָּאוּ לְהָעִיד וְהִתְרוּ בַּדָּבָר וְרָאָה קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עִמָּהֶם הַדָּבָר, לֹא יִבָּטֵל עֵדוּת הַשְּׁנַיִם מִפְּנֵי רְאִיָּתוֹ שֶׁל זֶה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהָעִיד, שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן לֹא תִּמְצָא שְׁנַיִם בְּעֵדוּת שֶׁל קִידּוּשִׁין כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה קְרוֹבִים רוֹאִים בַּקִּידּוּשִׁין. וְכַמָּה פְּעָמִים רָאִיתִי מוֹרֵי הָרַב שֶׁהָיָה אוֹמֵר בִּשְׁעַת קִידּוּשִׁין כָּל הַכְּשֵׁרִין לְהָעִיד יִהְיוּ עֵדֵי קִידּוּשִׁין: תורה ז

(ט) וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט:

ט וְתֵיתֵי לְוָת כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי וּלְוָת דַּיָּנָא דִּי יְהֵי בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְתִתְבַּע וְיַחֲווּן לָךְ יָת פִּתְגָּמָא דְּדִינָא:

רש״י◄ הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם • הַכֹּהֲנִים שֶׁיָּצְאוּ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם • (ספרי) אֲפִלּוּ אֵינוֹ כִּשְׁאָר שׁוֹפְטִים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו, אַתָּה צָרִיךְ לִשְׁמֹעַ לוֹ, אֵין לְךָ אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּיָמֶיךָ.

(י) וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ:

י וְתַעְבֵּד עַל מֵימַר פִּתְגָּמָא דִּי יְחַווּן לָךְ מִן אַתְרָא הַהוּא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ וְתִטַּר לְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי יַלְפֻנָּךְ:

(יא) עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל:

יא עַל מֵימַר אוֹרַיְתָא דִּי יַלְפֻנָּךְ וְעַל דִּינָא דִּי יֵימְרוּן לָךְ תַּעְבֵּד לָא תִסְטֵי מִן פִּתְגָּמָא דִּי יְחַווּן לָךְ יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא:

רש״י◄ יָמִין וּשְׂמֹאל • (ספרי) אֲפִלּוּ אוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל, וְעַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין - יָמִין, וְעַל שְׂמֹאל - שְׂמֹאל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי־שיחות כרך ה, עמ׳ 831)

לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל (יז, יא) **אֲפִלּוּ אוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל וְעַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין** (רש״י)

שֶׁכֵּן פְּסַק־דִּין שֶׁל חַכְמֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹפֵךְ אֶת הַיָּמִין לִשְׂמֹאל וְאֶת הַשְּׂמֹאל לְיָמִין.

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל:

יב וּגְבַר דִּי יַעְבֵּד בִּרְשַׁע בְּדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא מִן כַּהֲנָא דְּקָאֵם לְשַׁמָּשָׁא תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אוֹ מִן דַּיָּנָא וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

(יג) וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד: ס

יג וְכָל עַמָּא יִשְׁמְעוּן וְיִדְחַלוּן וְלָא יַרְשִׁיעוּן עוֹד:

רש״י◄ וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ • (סנהדרין פט) מִכָּאן שֶׁמַּמְתִּינִים לוֹ עַד הָרֶגֶל, וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל.

◆ יום שני ב׳ אלול ◆

(יד) כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי:

יד אֲרֵי תֵעוֹל לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ וְתֵירְשִׁנַּהּ וְתֵיתֵב בַּהּ וְתֵימַר אֲמַנִּי עֲלַי מַלְכָּא כְּכָל עַמְמַיָּא דִּי בְסַחֲרָנִי:

(טו) שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא:

טו מַנָּאָה תְּמַנֵּי עֲלָךְ מַלְכָּא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ מִגּוֹ אַחָיךְ תְּמַנֵּי עֲלָךְ מַלְכָּא לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמַנָּאָה עֲלָךְ גְּבַר נוּכְרִי דִּי לָא אַחוּךְ הוּא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 105)

שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו) רז"ל אָמְרוּ (גיטין סב, א) מְנָא לָךְ דְּרַבָּנָן אִיקְרוּ מְלָכִים . . דִּכְתִיב בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וגו'. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁמִּצְוַת מִנּוּי מֶלֶךְ בַּזְּמַן הַזֶּה הֵינוּ קִיּוּם צִוּוּי הַמִּשְׁנָה (אבות א, ו) עֲשֵׂה לְךָ רַב. וְהִנֵּה, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מַצְלִיחַ לִמְצֹא לְעַצְמוֹ רַב. עָלָיו לָדַעַת, שֶׁזֶּהוּ עֵצַת הַיֵּצֶר, שֶׁכֵּן לֹא אַלְמָן יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִתְּכַן שֶׁאֵין יְהוּדִי אֶחָד שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַהֲבַת ה' וְיִרְאַת ה' יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וּמִמֵּילָא יָכוֹל לִהְיוֹת לוֹ רַב. וְיַגַּעְתָּ וּמְצָאתָ - אִם יִתְיַגֵּעַ וִיחַפֵּשׂ בֶּאֱמֶת, תּוֹךְ כְּדֵי כְּפִיַּת הַיֵּשׁוּת שֶׁלּוֹ ("עֲשֵׂה" לְשׁוֹן כְּפִיָּה, מִלְּשׁוֹן מְעֻשִּׂין עַל הַצְּדָקָה), בְּוַדַּאי יִמְצָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 104 – מתוך 'לקראת שבת')

מַהוּת תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ

שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו)

יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה עַל מַה שֶּׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לִשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ "תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ" – "אוֹתִי מָאָסוּ". דִּלְכְאוֹרָה הִיא אַחַת מֵהַמִּצְוֹת שֶׁצִּוָּה הַקָּבָּ"ה אֶת יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ? וּלְאִידָךְ אִם זֶה אָכֵן דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, מַדּוּעַ צִוָּה הַקָּבָּ"ה לִשְׁמוּאֵל לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ?

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת דִּבְמִנּוּי מֶלֶךְ יֶשְׁנָם ב' אוֹפַנִּים, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה: א) לִפְעֹל שֶׁהַנְהָגַת הַמְּדִינָה תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי, וְכִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה "אִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוּ" דְּגַם כְּשֶׁבַּשְּׁכֶל מֵבִין שֶׁהַנְהָגָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת כִּדְבָעֵי, עֲדַיִן אֵין זֶה מַסְפִּיק, שֶׁכֵּן "הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד", וְרַק עַל־יְדֵי יִרְאַת הַמֶּלֶךְ יִתְנַהֵג בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר. ב) כְּשֶׁהַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב בִּתְמִידוּת, אֵין צֹרֶךְ בְּמִנּוּי מֶלֶךְ לְהַנַּ"ל, אֶלָּא שֶׁהַמֶּלֶךְ מִצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ שֶׁ"מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבוֹהַּ מִכָּל הָעָם" מֵבִין דְּבָרִים שֶׁהָעָם מִצַּד־עַצְמָם אֵינָם יְכוֹלִים לְהָבִין, וְעַל־יְדֵי פִּקּוּדוֹתָיו גַּם אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מִתְנַהֲגִים כְּפִי הֲבָנָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּלְכָּם וַאֲדוֹנָם הוּא הַקָּבָּ"ה, וְהַמֶּלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם הוּא מְמָצָּע הַמְּגַלֶּה מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב' אוֹפַנִּים:

א) כְּשֶׁבִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל חָסֵר הַבִּטּוּל לַהַקָּבָּ"ה כִּדְבָעֵי, זְקוּקִים לְמֶלֶךְ שֶׁיַּמְשִׁיךְ בָּהֶם הַיִּרְאָה וְהַבִּטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. ב) כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַבִּטּוּל וְהַיִּרְאָה, הַמֶּלֶךְ מַמְשִׁיךְ בָּהֶם דְּרֵגוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר בְּגִלּוּי אֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה, יִרְאָה וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגָתָם מִצַּד־עַצְמָם.

וּבָזֶה יוּבָן, דִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא רָצָה שֶׁמַּצַּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם מִצַּד־עַצְמָם, וְיִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ רַק כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם יִרְאָה נַעֲלֵית מֵהַשָּׂגָתָם, וּכְשֶׁבִּקְּשׁוּ "מֶלֶךְ לִשְׁפָּטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם", שֶׁיְּמַנֵּע הַמַּצָּב שֶׁל "אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוּ", הֲרֵי זֶה מוֹרָה שֶׁחָסֵר לָהֶם בִּירְאַת שָׁמַיִם, וְלָכֵן אָמַר הַקָּבָּ"ה "כִּי אוֹתִי מָאֲסוּ גו'".

אָמְנָם לַמְּרוֹת זֹאת הִסְכִּים הַקָּבָּ"ה לְבַקָּשַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ", מִכֵּיוָן שֶׁכְּאֲשֶׁר חָסֵר לִיהוּדִי בִּירְאַת שָׁמַיִם, מֵאֵיזוֹ סִבָּה שֶׁתִּהְיֶה, אִי־אֶפְשָׁר לְחַכּוֹת עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּתוֹ, אֶלָּא מִיַּד צָרִיךְ לְמַנּוֹת עָלָיו מֶלֶךְ, עַד שֶׁבַּסּוֹף יַגִּיעַ גַּם לַדַּרְגָּה הַשְּׁנִיָּה בְּתַפְקִיד הַמֶּלֶךְ.

(טז) **רַק לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סּוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד:**

רש"י ◄ **לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים •** (סנהדרין כא) **אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ, שֶׁלֹּא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה, שֶׁהַסּוּסִים בָּאִים מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁלֹמֹה** (מלכים־א י): **"וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה".**

טז לְחוֹד לֹא יַסְגִּי לֵהּ סוּסָן וְלָא יָתֵב יָת עַמָּא לְמִצְרַיִם בְּדִיל לְאַסְגָּאָה לֵהּ סוּסָן וַיְיָ אֲמַר לְכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמִתּוּב בְּאֹרַח הָדָא עוֹד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לשקלא־וטריא בכל זה, ראה לעיל עמוד כ' ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אִסּוּר הַיְּשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה

לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

מֻתָּר לִשְׁכּוֹן בְּכָל הָעוֹלָם חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כו' שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תוֹסִיפוּן (יז, טז. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה, הלכה ז)

בְּטַעַם הָאִסּוּר פֵּרֵשׁ הָרַמְבַּ"ם בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת (מצות לא־תעשה מ"ו): "כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם וְשֶׁלֹּא נִנְהַג כְּמִנְהֲגֵיהֶם הַמְּגֻנִּים לְדַעַת הַתּוֹרָה".

וּלְפִי טַעַם זֶה, הֲרֵי לְאַחַר שֶׁ"עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, בִּלְבֵל כָּל הָאֻמּוֹת וְעֵרְבָם זֶה בָּזֶה וְהִגְלָה אוֹתָם מִמְּקוֹמָם, וְאֵלּוּ הַמִּצְרִים שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַתָּה אֲנָשִׁים אֲחֵרִים הֵם" (הלכות אסורי ביאה פרק יב, הלכה כה), אֵין עוֹד מָקוֹם לְאִסּוּר הַיְּשִׁיבָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי אֵין חֵשֶׁשׁ שֶׁנִּלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם כֵּיוָן שֶׁאֵין הֵם אוֹתָם הַמִּצְרִיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בַּתְּחִלָּה.

אֲבָל בְּרַמְבַּ"ם לֹא מָצִינוּ שֶׁיְּחַלֵּק וְיִפְסֹק שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה מֻתָּר לָגוּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּמִמַּשְׁמָעוּת דְּבָרָיו נִרְאֶה שֶׁסּוֹבֵר שֶׁהָאִסּוּר חָל גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, וְטַעֲמָא בָּעֵי (ראה בברכי־יוסף אבן־העזר סימן ד. ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּבֵאוּר הַדָּבָר, דְּהִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לְהֶתֵּר גֵּר מִצְרִי לָבוֹא בְּקָהָל בַּזְּמַן הַזֶּה, כָּתַב הַלְּבוּשׁ (אבן־העזר סימן ד סעיף־קטן י) "וְאַף־עַל־גַּב דְּבוַדַּאי מִעוּטָם נִשְׁאֲרוּ בְּמִקוֹמוֹתָם, וַהֲוֵי לֵיהּ קָבוּעַ, וְכָל קָבוּעַ כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה דָּמֵי, מִכָּל־מָקוֹם אוֹתוֹ שֶׁמִּתְגַּיֵּר הֲרֵי הוּא פּוֹרֵשׁ מֵהֶם, וְכָל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא קָפָרִישׁ וּמִתָּרִים מִיַּד".

וְנִמְצָא שֶׁהַהֶתֵּר לַמִּצְרִי לָבוֹא בְּקָהָל אַף שֶׁיֵּשׁ מִעוּט מִצְרִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ גַּם לְאַחַר סַנְחֵרִיב, הוּא מִדִּין "כָּל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא פָּרִישׁ".

וּלְפִי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנִדּוֹן דִּידָן, שֶׁהָאִסּוּר לָדוּר בְּמִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה הוּא מֵחֲמַת אוֹתָם מִצְרִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּמִקוֹמוֹתָם. וְאַף שֶׁהֵם מִעוּט, הֲרֵי לְגַבֵּי הַבָּא לָגוּר אֶצְלָם הֵם "קָבוּעַ", וְ"כָּל קָבוּעַ כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה דָּמֵי" וְאֵינָם בְּטֵלִים בְּרֹב שֶׁאֵינָם מִצְרִיִּים.

(יז) **וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד:**

יז וְלָא יַסְגֵּי לֵהּ נְשִׁין וְלָא יִטְעֵי לִבֵּהּ וְכַסְפָּא וְדַהֲבָא לָא יַסְגֵּי לֵהּ לַחְדָא:

רש״י◄ **וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים** • אֶלָּא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדָוִד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש״ב יב): "וְאִם מְעָט, וְאוֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה". **וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד** • אֶלָּא כְּדֵי לִיתֵּן לָאַכְסַנְיָא (סנהדרין כא) (סִפְרִים אֲחֵרִים: לָאַפְסַנְיָא)◆

(יח) **וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם:**

יח וִיהֵי כְּמִתְּבֵהּ עַל כָּרְסָא מַלְכוּתֵהּ וְיִכְתּוֹב לֵהּ יָת פַּתְשֶׁגֶן אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא מִן קֳדָם כָּהֲנַיָּא לְוָאֵי:

רש״י◄ **וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ** • אִם עָשָׂה כֵּן, כְּדַאי הוּא שֶׁתִּתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ. **אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה** • (סנהדרין שם) שְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מֻנַּחַת בְּבֵית גְּנָזָיו, וְאַחַת שֶׁנִּכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת עִמּוֹ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "פַּתְשֶׁגֶן". פָּתַר "מִשְׁנֵה", לְשׁוֹן שִׁנּוּן וְדִבּוּר.

(יט) **וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם:**

יט וּתְהֵי עִמֵּהּ וִיהֵי קָרֵי בֵּהּ כָּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי בְּדִיל דְּיֵלֵף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ לְמִטַּר יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא וְיָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֶעְבַּדְהוֹן:

רש״י◄ **דִּבְרֵי הַתּוֹרָה** • כְּמַשְׁמָעוֹ.

(כ) **לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס**

כ בְּדִיל דְּלָא יְרִים לִבֵּהּ מֵאַחוֹהִי וּבְדִיל דְּלָא יִסְטֵי מִן תַּפְקֻדְתָּא יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא בְּדִיל דְּיוֹרֵךְ יוֹמִין עַל מַלְכוּתֵהּ הוּא וּבְנוֹהִי בְּגוֹ יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה** • אֲפִלּוּ מִצְוָה קַלָּה שֶׁל נָבִיא. **לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים** • מִכְּלַל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאוֹ, וְכֵן מָצִינוּ בְּשָׁאוּל, שֶׁאָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל: (שמואל־א י) "שִׁבְעַת יָמִים תּוֹחֵל עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ לְהַעֲלוֹת עוֹלוֹת", וּכְתִיב (שם יג): "וַיּוֹחֶל שִׁבְעַת יָמִים", וְלֹא שָׁמַר הַבְטָחָתוֹ לִשְׁמֹר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה, עַד שֶׁבָּא שְׁמוּאֵל וְאָמַר לוֹ: "נִסְכַּלְתָּ (כַּאֲשֶׁר) לֹא שָׁמַרְתָּ וְגוֹ׳ וְעַתָּה מַמְלַכְתְּךָ לֹא־תָקוּם" (שם), הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבִּשְׁבִיל מִצְוָה קַלָּה שֶׁל נָבִיא, נֶעֱנַשׁ. **הוּא וּבָנָיו** • (הוריות יא) מַגִּיד שֶׁאִם בְּנוֹ הָגוּן לְמַלְכוּת, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כ) **לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו.** זֶה נְתִינַת טַעַם לְ**כֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לּוֹ. וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה,** זוֹ נְתִינַת טַעַם לְ**וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת,** לְסֵפֶר תּוֹרָה הַתָּלוּי בִּזְרוֹעוֹ וְיוֹצֵא וְנִכְנָס עִמּוֹ (סנהדרין כא). וְשָׁמַעְתִּי כִּי אוֹתוֹ סֵפֶר תּוֹרָה הַתָּלוּי בִּזְרוֹעוֹ לֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ כִּי־אִם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ מִן אָנֹכִי עַד לְרֵעֶךָ תרי״ג אוֹתִיּוֹת כְּנֶגֶד תרי״ג מִצְוֹות קְרוּי סֵפֶר תּוֹרָה: תורה כא

◆ יום שלישי ג׳ אלול ◆

יח (א) לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן׃

א לָא יְהֵי לְכָהֲנַיָּא לֵוָאֵי כָּל שִׁבְטָא דְּלֵוִי חֶלֶק וְאַחֲסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל קֻרְבָּנַיָּא דַיְיָ וְאַחֲסַנְתֵּהּ יֵיכְלוּן׃

(ב) וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ ס

ב וְאַחֲסָנָא לָא יְהֵי לֵהּ בְּגוֹ אֲחוֹהִי מַתְּנָן דִּיהַב לֵהּ יְיָ אִנּוּן אַחֲסַנְתֵּהּ כְּמָא דִי מַלִּיל לֵהּ׃

רש״י וכו◄ כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי • בֵּין תְּמִימִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין. חֵלֶק • בַּבָּזָה. וְנַחֲלָה • בָּאָרֶץ. אִשֵּׁי ה׳ • קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ (סִפְרִים אֲחֲרִים: קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים). וְנַחֲלָתוֹ • אֵלּוּ קָדְשֵׁי הַגְּבוּל: תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, אֲבָל נַחֲלָה גְּמוּרָה ״לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו״. וכו◄ וּבַ״סִּפְרֵי״ דָּרְשׁוּ: ״וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ״ — זוֹ נַחֲלַת שְׂאָר. בְּקֶרֶב אֶחָיו • זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא. וְנִרְאֶה לִי שֶׁאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁמֵּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָאֵילָךְ, נִקְרֵאת אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עֲמָמִים, וְשֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, שְׁנֵי עֲמָמִים: אֱמוֹרִי וּכְנַעֲנִי, וְנַחֲלַת שְׂאָר, לְרַבּוֹת קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי, וְכֵן דּוֹרֵשׁ בְּפָרָשַׁת מַתָּנוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְאַהֲרֹן: ״עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלֵוִי וְגוֹ׳״, לְהַזְהִיר עַל קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי; שׁוּב נִמְצָא בְּדִבְרֵי רַבִּי קְלוֹנִימוּס, הָכִי גַּרְסִינָן בַּ״סִּפְרֵי״: וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ, אֵלּוּ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. בְּקֶרֶב אֶחָיו, אֵלּוּ נַחֲלַת שִׁבְעָה, נַחֲלַת חֲמִשָּׁה שְׁבָטִים וְנַחֲלַת שִׁבְעָה שְׁבָטִים, וּמִתּוֹךְ שֶׁמִּשָּׁה וִיהוֹשֵׁעַ לֹא חִלְקוּ נַחֲלָה אֶלָּא לַחֲמִשָּׁה שְׁבָטִים בִּלְבַד, שֶׁכֵּן מֹשֶׁה הִנְחִיל לִרְאוּבֵן וְגָד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, וִיהוֹשֵׁעַ הִנְחִיל לִיהוּדָה וְאֶפְרַיִם וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, וְשִׁבְעָה הָאַחֵרִים נָטְלוּ מֵאֲלֵיהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֵׁעַ; מִתּוֹךְ כָּךְ הִזְכִּיר חֲמִשָּׁה לְבַד וְשִׁבְעָה לְבַד. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ • (במדבר יח) ״בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְגוֹ׳, אֲנִי חֶלְקְךָ״.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ׳ 163)

ה׳ הוּא נַחֲלָתוֹ (יח, ב) כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (סוֹף הִלְכוֹת שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל): וְלֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהֵבִינוּ מַדָּעוֹ לְהִבָּדֵל לַעֲמֹד לִפְנֵי ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ לָדַעַת אֶת ה׳, וְהָלַךְ יָשָׁר כְּמוֹ שֶׁעָשָׂהוּ הָאֱלֹקִים וּפָרַק מֵעַל צַוָּארוֹ עֹל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם - הֲרֵי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה ה׳ חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ . . וְיִזְכֶּה לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה דָּבָר הַמַּסְפִּיק לוֹ, כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם, עכ״ל. וְיֵשׁ לְהָעִיר, שֶׁמַּגִּיעַ לֹא רַק לְמַעֲלַת שֵׁבֶט לֵוִי אוֹ לְמַעֲלַת הַכֹּהֲנִים, אֶלָּא גַּם לְמַעֲלַת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, שֶׁהֲרֵי הַתֹּאַר ׳קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׳ נֶאֱמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דה״א כג, יג) וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.

(ג) וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה׃

ג וְדֵין יְהֵי דְּחָזֵי לְכָהֲנַיָּא מִן עַמָּא מִן נָכְסֵי נִכְסָתָא אִם תּוֹר אִם אִמַּר וְיִתֵּן לְכַהֲנָא דְּרוֹעָא וְלוֹעָא וְקֵבְתָּא׃

רש״י◄ מֵאֵת הָעָם • וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים. אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה • פְּרָט לְחַיָּה. הַזְּרֹעַ • מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁקּוֹרִין אשפלדו״ן. וְהַלְּחָיַיִם • (חולין קלג) עִם הַלָּשׁוֹן; דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ אוֹמְרִים: ׳זְרוֹעַ תַּחַת יָד׳, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה): ״וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ״. לְחָיַיִם • תַּחַת תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו): ״וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל״. וְהַקֵּבָה • תַּחַת (במדבר כה): ״הָאִשָּׁה אֶל־קֻבָּתָהּ״.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יח (ב) **וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ.** כָּתוּב בַּסִּפְרֵי (פ״ קסד) **וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ** זוֹ נַחֲלַת [שְׂאָר, **בְּקֶרֶב אֶחָיו** זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה]. פֵּירֵשׁ הָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, זוֹ [נַחֲלַת] שְׂאָר הָאַחִין, דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר וּבִנְיָמִין וְאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה. **בְּקֶרֶב אֶחָיו,** זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן יְהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן שֶׁהָיוּ אֶחָיו שֶׁל לֵוִי [מִן הָאָב] וּמִן הָאֵם, וַאֲפִילוּ הָכִי לֹא יִקַּח נַחֲלָה עִמָּהֶם: תורה ג

(ג) **מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח.** פֵּירוּשׁ שׁוֹחֲטֵי הַשְּׁחִיטָה. וְלֹא זֶבַח קָרְבָּן מַמָּשׁ קָאָמַר, שֶׁהֲרֵי זְרוֹעַ לְחָיַיִם וְקֵיבָה נוֹהֲגִין בְּחוּלִין אֲבָל לֹא בְּמוּקְדָּשִׁין, כִּדְמַסִּיק בְּמַסֶּכֶת חוּלִין פֶּרֶק הַזְּרוֹעַ (קל.):

(ד) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ׃

ד רֵישׁ עִבּוּרָךְ חֲמָרָךְ וּמִשְׁחָךְ וְרֵישׁ גִּזָּא דְּעָנָךְ תִּתֶּן לֵהּ׃

רש״י ◄ **רֵאשִׁית דְּגָנְךָ** • זוֹ תְּרוּמָה. וְלֹא פֵּרַשׁ בָּהּ שִׁעוּר, אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ (תרומות פ״ד) נָתְנוּ בָּהּ שִׁעוּר: עַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, עַיִן רָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, בֵּינוֹנִית אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, וְסָמְכוּ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מה): ״וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים״. שִׁשִּׁית הָאֵיפָה, חֲצִי סְאָה, כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן חֲצִי סְאָה לְכוֹר, הֲרֵי אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, שֶׁהַכּוֹר שְׁלֹשִׁים סְאִין. **וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ** • כְּשֶׁאַתָּה גּוֹזֵז צֹאנְךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֵאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא פֵּרַשׁ בָּהּ שִׁעוּר, וְרַבּוֹתֵינוּ נָתְנוּ בָּהּ שִׁעוּר אֶחָד מִשִּׁשִּׁים (חולין קלז). וְכַמָּה צֹאן חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? חָמֵשׁ רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״א כה): ״וְחָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת״, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רֵאשִׁית גֵּז, שְׁתַּיִם. צֹאנְךָ, אַרְבָּעָה. תִּתֶּן לוֹ, הֲרֵי חֲמִשָּׁה.

(ה) כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים׃ ס

ה אֲרֵי בֵּהּ יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ מִכָּל שִׁבְטָיִךְ לְמִקַּם לְשַׁמָּשָׁא בִּשְׁמָא דַּיְיָ הוּא וּבְנוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא׃

רש״י ◄ **לַעֲמֹד לְשָׁרֵת** • מִכָּאן שֶׁאֵין שֵׁרוּת אֶלָּא מְעֻמָּד.

◆ יום רביעי ד׳ אלול ◆

(ו) וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃

ו וַאֲרֵי יֵיתֵי לֵוָאָה מֵחָדָא מִקְּרָיָךְ מִכָּל יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דָר תַּמָּן וְיֵיתֵי בְּכָל רְעוּת נַפְשֵׁהּ לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ׃

רש״י ◄ **וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי** • (ספרי) יָכֹל בְּכֵן לֵוִי וַדַּאי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְשֵׁרֵת״, יָצְאוּ לְוִיִּם שֶׁאֵין רְאוּיִין לְשֵׁרוּת.

(ז) וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֲחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה׃

ז וּיִשַׁמַּשׁ בִּשְׁמָא דַּיְיָ אֱלָהֵהּ כְּכָל אַחוֹהִי לֵוָאֵי דִּמְשַׁמְּשִׁין תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ׃

רש״י ורז״ל ◄ **וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ וְגוֹ׳ וְשֵׁרֵת** • לִמֵּד עַל הַכֹּהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹת נִדְבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. דָּבָר אַחֵר: עוֹד לִמֵּד עַל הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לָרֶגֶל, שֶׁמַּקְרִיבִין בְּמִשְׁמָר וְעוֹבְדִין בְּקָרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת הָרֶגֶל כְּגוֹן מוּסְפֵי הָרֶגֶל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הַמִּשְׁמָר שֶׁלָּהֶם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

זֹבְחֵי. לְרַבּוֹת בֶּהֱמַת שׁוּתָּפִין (חולין קלו.): תורה ד

(ד) **רֵאשִׁית דְּגָנְךָ.** אֵין לָהּ שִׁיעוּר, אֶלָּא שֶׁשִּׁיְּרֶיהָ נִיכָּרִין, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם כָּל גָּרְנוֹ תְּרוּמָה, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲזַ״ל (חולין קלו:) חִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי. אָמְנָם רַבּוֹתֵינוּ נָתְנוּ בָּהּ שִׁעוּרִין (תרומות פ״ד מ״ג), עַיִן רָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, עַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, בֵּינוֹנִית אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים. וְאַסְמְכוּהָ אַקְּרָא, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים דִּכְתִיב (יחזקאל מה יג) שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים, וְאֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין, וְאִם כֵּן שִׁשִּׁית הָאֵיפָה הָוֵי חֲצִי סְאָה, וְכוֹר הָוֵי שְׁלֹשִׁים סְאָה, הֲרֵי חֲצִי סְאָה לִשְׁלֹשִׁים סְאִין וְהַיְינוּ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים. עַיִן יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, דִּכְתִיב (שם) וְשִׁשִּׁיתֶם (את) הָאֵיפָה מֵחֹמֶר (החטים ומחמר) הַשְּׂעֹרִים, וְשִׁשִּׁיתֶם מַשְׁמַע שְׁתֵּי שִׁשִּׁיוֹת, וְשִׁשִּׁית הָאֵיפָה שֶׁל מַעְלָה הֲרֵי שָׁלֹשׁ שִׁשִּׁיוֹת שֶׁעוֹלֶה סְאָה וְחֲצִי, וּכְתִיב מֵחֹמֶר הַחִטִּים וּמֵחֹמֶר הַשְּׂעוֹרִים שֶׁהֵם שְׁנֵי כּוֹרִין שֶׁעוֹלִים שִׁשִּׁים סְאִין, הֲרֵי חֲצִי סְאָה לְעֶשְׂרִים סְאִין, וְזֶהוּ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים. בֵּינוֹנִית אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, דִּכְתִיב גַּבֵּי שְׁלַל מִדְיָן (במדבר לא ל) אֶחָד אָחֹז מִן הַחֲמִשִּׁים, וְקָא קָרֵי לֵיהּ תְּרוּמָה. וְגַם לְשׁוֹן תְּרוּמָה תְּרֵי מִמַּאָה: **וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ.** בְּפֶרֶק רֵאשִׁית הַגֵּז (חולין קלח.) מְפָרֵשׁ דְּבָעֵינַן שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי נְתִינָה, שֶׁיִּתֵּן לוֹ צֶמֶר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אַבְנֵט: תורה ה

(ח) חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל־הָאָבוֹת׃ ס

ח חֵלֶק כְּחֵלֶק יֵיכְלוּן בַּר מִמַּטַּרְתָּא דְּיֵיתֵי בְּשַׁבַּתָּא בְּכֵן אַתְקִינוּ אֲבָהָתָא׃

רש״י◄ **חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ** • מְלַמֵּד שֶׁחוֹלְקִין בְּעוֹרוֹת וּבִבְשַׂר שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת. יָכֹל אַף בִּדְבָרִים הַבָּאִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָרֶגֶל, כְּגוֹן תְּמִידִין, וּמוּסְפֵי שַׁבָּת, וּנְדָרִים וּנְדָבוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לְבַד מִמְּכָרָיו עַל הָאָבוֹת״,

חוּץ מִמַּה שֶׁמָּכְרוּ הָאָבוֹת בִּימֵי דָּוִד וּשְׁמוּאֵל, שֶׁנִּקְבְּעוּ הַמִּשְׁמָרוֹת וּמָכְרוּ זֶה לָזֶה: טֹל אַתָּה שַׁבַּתְּךָ, וַאֲנִי אֶטֹּל שַׁבַּתִּי.

(ט) כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם׃

ט אֲרֵי אַתְּ עָלֵל לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תֵילַף לְמֶעְבַּד כְּטַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן׃

רש״י◄ **לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת** • (סנהדרין סח) אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת, כְּלוֹמַר לְהָבִין מַעֲשֵׂיהֶם כַּמָּה הֵם

מְקַלְקְלִים, וּלְהוֹרוֹת לְבָנֶיךָ: ׳לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ שֶׁזֶּהוּ חֹק הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים׳.

(י) לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף׃

י לָא יִשְׁתְּכַח בָּךְ מַעֲבַר בְּרֵהּ וּבְרַתֵּהּ בְּנוּרָא קָסֵם קַסְמִין מְעָנֵן וּמְנַחֵשׁ וְחָרָשׁ׃

רש״י◄ **מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ** • הוּא עֲבוֹדַת הַמֹּלֶךְ: עוֹשֶׂה מְדוּרוֹת אֵשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן וּמַעֲבִירוֹ בֵּין שְׁתֵּיהֶם. **קֹסֵם קְסָמִים** • אֵיזֶהוּ קוֹסֵם? הָאוֹחֵז אֶת מַקְלוֹ וְאוֹמֵר: ׳אִם אֵלֵךְ, אִם לֹא אֵלֵךְ׳? וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע ד): ״עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל, וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ״.

מְעוֹנֵן • (סנהדרין סה) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלּוּ נוֹתְנֵי עוֹנוֹת, שֶׁאוֹמְרִים: ׳עוֹנָה פְּלוֹנִית יָפָה לְהַתְחִיל׳. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: ׳אֵלּוּ אוֹחֲזֵי הָעֵינַיִם׳. **מְנַחֵשׁ** • (ספרי) פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ, מַקְלוֹ נָפַל מִיָּדוֹ.

(יא) וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים׃

יא וְרָטִין רְטָן וְשָׁאֵל בִּדִּין וּזְכוּרוּ וְתָבַע מִן מֵתַיָּא׃

רש״י◄ **וְחֹבֵר חָבֶר** • (סנהדרין שם) שֶׁמְּצָרֵף נְחָשִׁים אוֹ עַקְרַבִּים אוֹ שְׁאָר חַיּוֹת לְמָקוֹם אֶחָד. **וְשֹׁאֵל אוֹב** • זֶה מְכַשֵּׁפוּת שֶׁשְּׁמוֹ פִּיתֹם, וּמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיו, וּמַעֲלֶה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשְּׁחִי שֶׁלּוֹ. **וְיִדְּעֹנִי** • מַכְנִיס עֶצֶם

חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ יִדּוּעַ לְתוֹךְ פִּיו וּמְדַבֵּר הָעֶצֶם עַל יְדֵי מְכַשֵּׁפוּת. **וְדוֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים** • כְּגוֹן הַמַּעֲלֶה בְּזִכְרוּתוֹ, וְהַנִּשְׁאָל בְּגֻלְגֹּלֶת.

(יב) כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ׃

יב אֲרֵי מְרָחָק יְיָ כָּל דְּיַעְבֵּד אִלֵּין וּבְדִיל תּוֹעֲבְתָּא הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרֵךְ יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ׃

רש״י◄ **כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה** • (מכות כד. ספרי) ׳עוֹשֶׂה כָּל אֵלֶּה׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ״כָּל עוֹשֵׂה אֵלֶּה״, אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן.

(יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

יג שְׁלִים תְּהֵי בְּדַחֲלָתָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ׃

רש״י◄ **תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹהֶיךָ** • הִתְהַלֵּךְ עִמּוֹ בִּתְמִימוּת וּתְצַפֶּה לוֹ, וְלֹא תַחְקֹר אַחַר הָעֲתִידוֹת,

אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁיָּבֹא עָלֶיךָ, קַבֵּל בִּתְמִימוּת, וְאָז תִּהְיֶה עִמּוֹ וּלְחֶלְקוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כרך טו עמ׳ סד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ (יח, יג) **שְׁאֵלָה:** מַה שֶּׁאוֹמְרִים שֶׁבְּזִוּוּגִים צָרִיךְ לְהַתְאִים כו׳, וְכֵן מַה שֶּׁאוֹמְרִים אוֹדוֹת חָכְמַת שֵׁרְטוּטֵי הַיָּד - הַאִם זֶה סוֹתֵר לַצִּוּוּי ״תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ״?

מַעֲנֶה: אֵין זֶה הֵפֶךְ הַצִּוּוּי, וְעַל־דֶּרֶךְ עִנְיְנֵי שְׁמִירַת הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ, עִנְיְנֵי רְפוּאָה וּסְגֻלּוֹת בְּדוּקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵעָנֵן גַּם

־כֵן בְּשֶׁלְחָן־עָרוּךְ יוֹרֶה־דֵּעָה סִי׳ קע״ט כַּמָּה פְּרָטִים בְּהַנ״ל. אֲבָל בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיּוֹדְעִים הָעִנְיָנִים הַנ״ל עַל בְּרָרָם, שֶׁרְשֵׁי הַנִּשְׁמוֹת שִׁרְטוּטֵי הַיָּד . . וְתָמֵהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בְּדוֹרֵנוּ מִי שֶׁיֹּאמַר וִיפַרְסֵם שֶׁבָּקִי הוּא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ.

◆ יום חמישי ה׳ אלול ◆

(יד) כִּי ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

יד אֲרֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אַתְּ יָרֵת יָתְהוֹן מִן מְעָנְנַיָּא וּמִן קַסָּמַיָּא שָׁמְעִין וְאַתְּ לָא כֵּן יְהַב לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

רש״י◄ לֹא כֵן נָתַן לְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ • לִשְׁמֹעַ אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָה עַל הַנְּבִיאִים וְאוּרִים וְתֻמִּים.

(טו) נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:

טו נְבִיָּא מִבֵּינָךְ מֵאַחָיךְ כְּוָתִי יְקִים לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִנֵּהּ תְּקַבְּלוּן:

רש״י◄ מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי • כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ, יָקִים לְךָ תַּחְתַּי, וְכֵן מִנָּבִיא לְנָבִיא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יד עמ׳ 72)

נָבִיא מִקִּרְבְּךָ . . יָקִים לְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ (יח, טו) **מִשֶּׁמֹּתוּ נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים . . נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל** (יומא ט, ב) מַשְׁמַע לִכְאוֹרָה, שֶׁאֵין נְבוּאָה בַּזְּמַן הַזֶּה. וְאוּלָם מְפֹרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּחז״ל, שֶׁהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּם לְאַחַר הַנְּבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים (רְאֵה פִּרְקֵי גְּלוּיִים לְהָרַב מַרְגָּלִית בְּפִתְיחָתוֹ לְשו״ת מִן הַשָּׁמַיִם). וְעַל־כָּךְ חָפֵץ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה מְצוּיָה כְּמִקֹּדֶם, אֲבָל לֹא שֶׁבָּטְלָה לְגַמְרֵי. וְזֶהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן **נִסְתַּלְּקָה** (וְלֹא בָּטְלָה אוֹ פָּסְקָה), שֶׁכֵּן לֹא בָּטְלָה הַנְּבוּאָה וְלֹא פָּסְקָה, אֶלָּא קָשֶׁה יוֹתֵר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ. וְיָתֵר מִכֵּן אִיתָא בְּאַגֶּרֶת תֵּימָן, **שֶׁתַּחֲזוֹר הַנְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל** בִּשְׁנַת ד׳ אֲלָפִים תתקע״ו. וְהָרַמב״ם כּוֹתֵב שֶׁם אוֹדוֹת אָדָם שֶׁהָיָה קָרוֹב לִזְמַנּוֹ: הַמּוֹפֵת הַזֶּה הוֹכִיחַ לְעֵינֵי כֹּל שֶׁהוּא נָבִיא בְּאֵין סָפֵק.

(טז) כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אוֹסִף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת:

טז כְּכֹל דִּי שְׁאֵלְתָּא מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחֹרֵב בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא לְמֵימַר לָא אוֹסִיף לְמִשְׁמַע יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהַי וְיָת אֶשָּׁתָא רַבְּתָא הָדָא לָא אֶחֱזֵי עוֹד וְלָא אֲמוּת:

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ:

יז וַאֲמַר יְיָ לִי אוֹטִיבוּ דִּי מַלִּילוּ:

(יח) נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ:

יח נְבִיָּא אֲקִים לְהוֹן מִגּוֹ אֲחֵיהוֹן כְּוָתָךְ וְאֶתֵּן פִּתְגָּמַי נְבוּאָתִי בְּפוּמֵהּ וִימַלֵּל עִמְּהוֹן יָת כָּל דִּי אֲפַקְּדִנֵּהּ:

(יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ:

יט וִיהֵי גַּבְרָא דִּי לָא יְקַבֵּל לְפִתְגָּמַי דִּי יְמַלֵּל בִּשְׁמִי מֵימְרִי יְתַבַּע מִנֵּהּ:

(כ) אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא׃

כ בְּרַם נְבִיָּא דִּי יַרְשַׁע לְמַלָּלָא פִּתְגָּמָא בִּשְׁמִי יָת דִּי לָא פַּקֵּדְתֵּהּ לְמַלָּלָא וְדִי יְמַלֵּל בְּשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִתְקְטֵל נְבִיָּא הַהוּא׃

רש״י◄ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אֲבָל צִוִּיתִיו לַחֲבֵרוֹ. וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • אֲפִלּוּ כְּוֵן אֶת הַהֲלָכָה לֶאֱסֹר אֶת הָאָסוּר וּלְהַתִּיר אֶת הַמֻּתָּר. וּמֵת • בְּחֶנֶק. שְׁלֹשָׁה, מִיתָתָן בִּידֵי אָדָם (ספרי. סנהדרין פט): הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע, וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ וְנֶאֱמַר לַחֲבֵרוֹ, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים. אֲבָל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, מִיתָתָן בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ״.

(כא) וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃

כא וַאֲרֵי תֵּימַר בְּלִבָּךְ אֵכְדֵין נִדַּע יָת פִּתְגָּמָא דִּי לָא מַלְּלֵהּ יְיָ׃

רש״י◄ וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ • עֲתִידִין אַתֶּם לוֹמַר כְּשֶׁיָּבֹא חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, וּמִתְנַבֵּא (ירמיה כז): ״הִנֵּה כְּלֵי בֵּית ה׳ מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה״, וְיִרְמְיָה עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ עַל [אֶל] הָעַמּוּדִים וְעַל הַיָּם וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים שֶׁלֹּא גָּלוּ עִם יְכָנְיָה ״בָּבֶלָה יוּבָאוּ״, עִם גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ.

(כב) אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ׃ ס

כב דִּי יְמַלֵּל נְבִיָּא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי פִּתְגָּמָא וְלָא יִתְקַיַּם הוּא פִּתְגָּמָא דִּי לָא מַלְּלֵהּ יְיָ בִּרְשַׁע מַלְּלֵהּ נְבִיָּא לָא תִּדְחַל מִנֵּהּ׃

רש״י◄ אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא • (ספרי) וְיֹאמַר: ״דָּבָר זֶה עָתִיד לָבֹא עֲלֵיכֶם״, וְתִרְאוּ שֶׁלֹּא יָבֹא, ״הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ ה׳״, וַהֲרֹג אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמַר, זוֹ בַּמִּתְנַבֵּא עַל הָעֲתִידוֹת, הֲרֵי שֶׁבָּא וְאָמַר: ״עֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ, וּמִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֲנִי אוֹמֵר״, כְּבָר נִצְטַוּוּ שֶׁאִם בָּא לְהַדִּיחֲךָ מֵאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, לֹא תִּשְׁמַע לוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן מֵמִחֶה הוּא לְךָ שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל שֶׁהִקְרִיב בְּבָמָה בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת כְּדֵי לִגְדֹּר אֶת יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל לְפִי צֹרֶךְ שָׁעָה וּסְיַג הַפִּרְצָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן״. לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ • (שם) לֹא תִּמְנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, וְלֹא תִּירָא לִיעָנֵשׁ עָלָיו.

יט (א) כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְּעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם׃

א אֲרֵי יְשֵׁצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ יָת אַרְעַהוֹן וְתֵירְתְּנוּן וְתֵיתֵב בְּקִרְוֵיהוֹן וּבְבָתֵּיהוֹן׃

(ב) שָׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִרְשְׁתָּהּ׃

ב תְּלַת קִרְוִין תַּפְרֵשׁ לָךְ בְּגוֹ אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ׃

(ג) תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ׃

ג תְּתַקַּן לָךְ אָרְחָא וּתְתַלַּת יָת תְּחוּם אַרְעָךְ דִּי יַחְסְנִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וִיהֵי לְמֵעֵירוֹק תַּמָּן כָּל קָטוֹלָא׃

רש״י◄ **תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ •** ׳מִקְלָט מִקְלָט׳ הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים. **וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצֶךָ •** שֶׁיְּהֵא מִתְּחִלַּת הַגְּבוּל עַד הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עִיר מִקְלָט, כְּשֶׁעוּר מַהֲלַךְ שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנָּה עַד הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן מִשְּׁנִיָּה לִשְׁלִישִׁית, וְכֵן מִן הַשְּׁלִישִׁית עַד הַגְּבוּל הַשֵּׁנִי שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(ד) **וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם:**

ד וְדֵין פִּתְגַם קָטוֹלָא דְּיֵעֲרוֹק תַּמָּן וְיִתְקַיַּם דִּי יִקְטוּל יָת חַבְרֵהּ בְּלָא מַנְדְּעֵהּ וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ מֵאִתְמַלִּי וּמִדְּקָמוֹהִי:

(ה) **וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי:**

ה וְדִי יֵעוּל עִם חַבְרֵהּ בְּחַרְשָׁא לְמִקַּץ אָעֵין וְתִתְמְרֵג יְדֵהּ בְּפַרְזְלָא לְמִקַּץ אָעֵין וְיִשְׁתְּלֵף פַּרְזְלָא מִן אָעָא וְיַשְׁכַּח יָת חַבְרֵהּ וִימוּת הוּא יֵעֲרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתְקַיַּם:

רש״י◄ **וְנִדְּחָה יָדוֹ •** כְּשֶׁבָּא לְהַפִּיל הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳וְתִתְמְרֵג יְדֵהּ׳, לְשׁוֹן ״וְנִשְׁמְטָה יָדוֹ״, לְהַפִּיל מַכַּת הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ. (שמואל־ב ו) ״כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר״, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ׳אֲרֵי מַרְגּוֹהִי תּוֹרַיָּא׳. **וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ •** (מכות ז) יֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁיֵּשַׁל הַבַּרְזֶל לַחֲתִיכָה מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, וְהִיא נִתְּזָה וַהֲרָגוֹ.

(ו) **פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם:**

ו דִּילְמָא יִרְדּוֹף גָּאֵל דְּמָא בָּתַר קָטוֹלָא אֲרֵי יֵחַם לִבֵּהּ וַיַדְבְּקִנֵּהּ אֲרֵי תִסְגֵּי אָרְחָא וְיִקְטְלִנֵּהּ נְפַשׁ וְלֵהּ לֵית חוֹבַת דִּין דְּקָטוֹל אֲרֵי לָא סָנֵי הוּא לֵהּ מִתְּמַלִּי וּמִדְּקָמוֹהִי:

רש״י◄ **פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם •** לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְהָכִין לְךָ דֶּרֶךְ וְעָרֵי מִקְלָט רַבִּים.

(ז) **עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ:**

ז עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדְךָ לְמֵימַר תְּלַת קִרְוִין תַּפְרַשׁ לָךְ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יט (ג) **וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ.** אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וּמַסִּיק בְּפֶרֶק שֵׁנִי דְּמַכּוֹת (ט:) **וְשִׁלַּשְׁתָּ** שֶׁיְּהוּ מְשׁוּלָּשׁוֹת, מֵאָה פַּרְסָה מִדָּרוֹם לְחֶבְרוֹן, וּמֵאָה מֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם, וּמֵאָה מִשְׁכֶם לְקֶדֶשׁ, וּמֵאָה מִקֶּדֶשׁ לַצָּפוֹן. וּפְרֵיךְ (שם י.) מַאי שְׁנָא מֵהַאי גִּיסָא דִּמְרַחֲקִי וּמַאי שְׁנָא מֵהַאי גִּיסָא דִּמְקָרְבִי, פֵּירוּשׁ שֶׁהֲרֵי אוֹתָם שֶׁדָּרִים בְּרוּחַ דְּרוֹמִי וּבְרוּחַ צְפוֹנִי הָיוּ רְחוֹקִים מֵעָרֵי מִקְלָט מֵאָה פַּרְסָה, וְאוֹתָם הַדָּרִים בֵּין חֶבְרוֹן לִשְׁכֶם וּבֵין שְׁכֶם לְקֶדֶשׁ הָיוּ קְרוֹבִים [לְ]עָרֵי מִקְלָט. וּמִשֵּׁנִי אָמַר אַבַּיֵּי מִשּׁוּם דְּבִשְׁכֶם נְפִישִׁי רוֹצְחִים, דִּכְתִיב (הושע ו ט) (שם) יְרַצְּחוּ שֶׁכְמָה, מַאי חֶבֶר כֹּהֲנִים (שם), אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁהָיוּ מִתְחַבְּרִין לַהֲרוֹג נְפָשׁוֹת כְּכֹהֲנִים שֶׁמִּתְחַבְּרִין לִיטּוֹל תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. וּמִשּׁוּם דִּשְׁכִיחִי רוֹצְחִים הָיְתָה קְרוֹבָה לָעֲיָרוֹת שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין חֶבְרוֹן וּבֵינָהּ לְבֵין קֶדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ הַהוֹרְגִים בְּשׁוּגֵג מֵעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְהוּ לַמִּקְלָט וְיַהַרְגוּ הוֹרְגֵי מֵזִיד שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְאִי קַשְׁיָא, אִם כֵּן דִּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁכִיחִי רוֹצְחִין, הָדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתָּא אַמַּאי בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן תְּלָת. וְצָרִיךְ לוֹמַר דִּבְגִלְעָד מִיהָא שְׁכִיחָא טְפֵי מִדְּקָרֵי לָהּ (שם פסוק ח) עֲקַבָּה מִדָּם: תורה ד

(ח) וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ:

ח וְאִם יַפְּתֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת תְּחוּמָךְ כְּמָא דִי קַיְּים לַאֲבָהָתָךְ וְיִתֵּן לָךְ יָת כָּל אַרְעָא דִי מַלִּיל לְמִתַּן לַאֲבָהָתָךְ:

רש״י◄ **וְאִם־יַרְחִיב • כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לְךָ אֶרֶץ קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עפ״י לקוטי־שיחות כרך כד עמוד 107 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תַּפְקִידָם שֶׁל עָרֵי הַמִּקְלָט לֶעָתִיד־לָבֹא

וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ . . וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים (יט, ח)

בִּימֵי הַמָּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ (עָרִים) אֲחֵרוֹת עַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ (רמב״ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ד)

הִקְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים בָּזֶה (ש״ך על התורה, משכיל לדוד ועוד) מַה צֹּרֶךְ יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא בְּתוֹסֶפֶת עָרֵי מִקְלָט, וְכִי יִתְרַבּוּ הָרוֹצְחִים לֶעָתִיד־לָבֹא, וַהֲרֵי אֲפִילּוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר הַנָּבִיא "לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב"?

וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִצְטָרְכוּ עִיר מִקְלָט לְכָל הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה דְּכָל מָשָׁךְ זְמַן הַגָּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּתַב עַל פִּנְקָסוֹ "כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חַטָּאת שְׁמֵנָה".

דְּאַף שֶׁיְּסוֹד דִּין עָרֵי מִקְלָט הוּא "פֶּן יִחַם לְבָבוֹ" דְּגוֹאֵל הַדָּם, וְהָרַמְבַּ״ם עַצְמוֹ פָּסַק שֶׁרַק "רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם לַהֲרוֹג אֶת הָרוֹצֵחַ", וּלְעָתִיד־לָבֹא "לֹא יִהְיֶה שָׁם וְכוּ׳ וְלֹא קִנְאָה" – מִכָּל־מָקוֹם יִצְטָרְכוּ גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא לִבְרֹחַ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְהַטַּעַם: מַה שֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לַהֲרוֹג אֶת הָרוֹצֵחַ, אֵין זֶה שֶׁ"דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר־הָרַע", אֶלָּא שֶׁמַּעִיקָּרָא דְּדִינָא הָרוֹצֵחַ הוּא בֶּן מָוֶת, עַל־דֶּרֶךְ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִרְשְׁתָּה לְגוֹאֵל הַדָּם לְקַיֵּם מִיתָה זוֹ כִּפְשׁוּטָהּ. וְלָכֵן הַ"יֵּחַם לְבָבוֹ" הוּא עִנְיָן אֲמִתִּי עַל־פִּי תּוֹרָה, וְלֹא "קִנְאָה" שֶׁתִּתְבַּטֵּל לֶעָתִיד־לָבֹא. וּמּוּבָן מַה שֶּׁגַּם לֶעָתִיד־לָבֹא יִצְטָרְכוּ הָרוֹצְחִים דִּזְמַן הַזֶּה לִבְרֹחַ לְעָרֵי מִקְלָט.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות כרך לד עמ׳ 121 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

זְמַן שֶׁקּוֹלֵט וּמְכַפֵּר

כָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת מְלָכִים (רֵישׁ פֶּרֶק יא) "הַמָּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמוֹד וְכוּ׳, הַתּוֹרָה הֵעִידָה עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר כוּ׳" וּמֵבִיא כַּמָּה פְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם מְדוּבָּר אוֹדוֹת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ. וּבַהֲלָכָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ מַמְשִׁיךְ: "אַף בְּעָרֵי מִקְלָט הוּא אוֹמֵר, אִם יַרְחִיב ה׳ אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים וְגוֹ׳, וּמֵעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה הַקָּבָּ״ה לְתוֹהוּ".

וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מַאי טַעֲמָא נִבְחֲרָה מִצְוַת עָרֵי מִקְלָט, שֶׁהֲעִנְיָן דְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ מְבוֹאָר בְּמִצְוָה זוֹ דַּוְקָא?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה:

עִנְיָנָם שֶׁל עָרֵי מִקְלָט בְּפַשְׁטוּת הוּא - מָקוֹם שְׁמִירָה וַהֲגָנָה מִגּוֹאֵל הַדָּם, שֶׁבִּהְיוֹת הָאָדָם שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בְּעִיר מִקְלָט, לֹא יוּכַל לִנְגּוֹעַ בּוֹ לְרָעָה.

וּכְשֵׁם שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיָן הַ"מִּקְלָט" בְּמָקוֹם, כֵּן הוּא בַּזְּמַן, וְהוּא "אוֹתוֹ הַזְּמַן", שֶׁ"לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְאָה וְתַחֲרוּת" (רַמְבַּ״ם סוֹף הִלְכוֹת מְלָכִים) - זְמַן הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה - שֶׁתִּהְיֶה "קְלִיטָה" מִכָּל הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי־רְצוּיִים שֶׁל זְמַן הַגָּלוּת, וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים בֶּטַח עַל אַדְמָתָם.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים, וְכַיָּדוּעַ שֶׁהָעִנְיָן דְּ"עָרֵי מִקְלָט" מוֹרֶה עַל הַקְּלִיטָה מֵהַ"יֵּצֶר הָרַע' שֶׁנִּקְרָא "גּוֹאֵל הַדָּם" (רְאֵה לִקּוּטֵי־תּוֹרָה וְשַׁעַר הַפְּסוּקִים לְהָאַרִיז״ל פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים. וְעוֹד), וְזֹהִי הַשֵּׁיכוּת שֶׁל מִצְוָה זוֹ לְבִיאַת הַמָּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כִּי אָז תִּגָּמֵר "קְלִיטָתָן" שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִיֵּצֶר־הָרַע.

וּכְמוֹ שֶׁעִיר מִקְלָט בְּפַשְׁטוּת הִיא גַּם כַּפָּרָה לְהוֹרֵג נֶפֶשׁ (רְאֵה מכות ב, ב. תוד״ה מידי - שם יא, ב. ובכ״מ), כֵּן הוּא גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהוֹרֵג נֶפֶשׁ מְרַמֵּז עַל כָּל מַעֲשֶׂה עֲבֵרָה, כִּי עַל־יָדָהּ פּוֹגֵם בְּנַפְשׁוֹ, וּבִימוֹת הַמָּשִׁיחַ תּוּשְׁלַם כַּפָּרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ שֶׁעִנְיָן יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ מְבוֹאָר דַּוְקָא בְּמִצְוַת עָרֵי מִקְלָט, כִּי הֵן הֵן הַדְּבָרִים. דִּכְשֵׁם שֶׁמְּקוֹם עָרֵי מִקְלָט קוֹלֵט וּמְכַפֵּר, כֵּן גַּם הַזְּמַן דִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ קוֹלֵט וּמְכַפֵּר.

(ט) כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

ט אֲרֵי תִּטַּר יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא לְמֶעְבְּדָהּ דִי אֲנָא מְפַקֶּדְךָ יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וּלְמִהַךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא וְתוֹסֵף לָךְ עוֹד תְּלַת קְרִוִין עַל תְּלַת אִלֵּין:

רש״י◄ **וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ • הֲרֵי תֵּשַׁע: שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְשָׁלֹשׁ לֶעָתִיד־לָבֹא.**

(י) וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דַּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: פ

י וְלָא יִשְׁתְּפֵךְ דָּם זַכַּי בְּגוֹ אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא וִיהֵי עֲלָךְ חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל:

(יא) וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל:

יא וַאֲרֵי יְהֵי גְּבַר סָנֵי לְחַבְרֵהּ וְיִכְמַן לֵהּ וִיקוּם עֲלוֹהִי וְיִמְחִנֵּהּ נְפָשׁ וִימוּת וְיֵעְרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין:

רש״י◄ **וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ • עַל־יְדֵי שִׂנְאָתוֹ,** הוּא בָּא לִידֵי: ״וְאָרַב לוֹ״. מִכָּאן אָמְרוּ: עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה, סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. לְפִי שֶׁעָבַר עַל (ויקרא יט) ״לֹא תִשְׁנָא״, סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״כִּי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְגוֹ׳״, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ׳וְכִי יָקוּם אִישׁ וְאָרַב לְרֵעֵהוּ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ׳.

(יב) וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת:

יב וִישַׁלְּחוּן סָבֵי קַרְתֵּהּ וְיִדְּבְרוּן יָתֵהּ מִתַּמָּן וְיִתְּנוּן יָתֵהּ בְּיַד גָּאֵל דְּמָא וִימוּת:

(יג) לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ: ס

יג לָא תְּחוּס עֵינָךְ עֲלוֹהִי וּתְפַלֵּי אַשְׁדֵּי דָם זַכַּי מִיִּשְׂרָאֵל וְיֵיטַב לָךְ:

רש״י◄ **לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ •** (ספרי) שֶׁלֹּא תֹּאמְרוּ: ׳הָרִאשׁוֹן כְּבָר נֶהֱרַג, לָמָּה אָנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים הֲרוּגִים׳?.

◆ יום שישי ו׳ אלול ◆

(יד) לֹא תַסִּיג גְּבֻל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ס

יד לָא תַשְׁגֵּי תְּחוּמָא דְחַבְרָךְ דִּי תְחִימוּ קַדְמָאֵי בְּאַחֲסַנְתָּךְ דִּי תַחְסֵן בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ:

רש״י◄ **לֹא תַסִּיג גְּבוּל • לְשׁוֹן** (ישעיה מב) ״נָסוֹגוּ אָחוֹר״, שֶׁמַּחֲזִיר סִימָן חֲלַקַּת הַקַּרְקַע לְאָחוֹר לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ לְמַעַן הַרְחִיב אֶת שֶׁלּוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא תִגְזֹל״, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא תַסִּיג״? לִמֵּד עַל הָעוֹקֵר תְּחוּם חֲבֵרוֹ, שֶׁעוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. יָכֹל אַף בְּחוּץ לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בִּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל וְגוֹ׳״, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, בְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם: ״לֹא תִגְזֹל״.

(טו) לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר:

טו לָא יְקוּם סָהִיד חַד בִּגְבַר לְכָל עַוְיָן וּלְכָל חוֹבִין בְּכָל חֵט דִּי יֶחְטָא עַל מֵימַר תְּרֵין סָהֲדִין אוֹ עַל מֵימַר תְּלָתָא סָהֲדִין יִתְקַיַּם פִּתְגָּמָא:

רש״י◄ **עֵד אֶחָד •** (סוטה ב) זֶה בָּנָה אָב: כָּל עֵד שֶׁבַּתּוֹרָה - שְׁנַיִם, אֶלָּא־אִם־כֵּן פֵּרֵט לְךָ בּוֹ אֶחָד. **לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת • לִהְיוֹת חֲבֵרוֹ נֶעֱנָשׁ עַל עֵדוּתוֹ, לֹא עֹנֶשׁ גּוּף וְלֹא עֹנֶשׁ מָמוֹן, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה** (ספרי). אָמַר לַחֲבֵרוֹ: ׳תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוֵיתִיךָ׳, אָמַר לוֹ: ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם׳, וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ, חַיָּב לִישָׁבַע לוֹ. **עַל־פִּי שְׁנֵי עֵדִים •** (גיטין עא) וְלֹא שֶׁיִּכְתְּבוּ עֵדוּתָם בְּאִגֶּרֶת וְיִשְׁלְחוּ לְבֵית־דִּין, וְלֹא שֶׁיַּעֲמֹד תֵּרְגֻּמָן בֵּין הָעֵדִים וּבֵין הַדַּיָּנִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ׳ 195)

עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים . . יָקוּם דָּבָר (יט, טו) כְּתִיב (יְשַׁעְיָה מג, י) אַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה׳, הֵינוּ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל ׳מְעִידִים׳ וּמְגַלִּים אֶת ה׳ בָּעוֹלָם. וְהִנֵּה מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל דָּבָר הַנִּגְלֶה לֹא צְרִיכִים עֵדוּת; גַּם עַל מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאַגְלוּיֵי לֹא צְרִיכִים

עֵדוּת גְּמוּרָה; וְעֵדוּת הִיא דְּוָקָא עַל דָּבָר הַנֶּעְלָם לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְבָאֵר שָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת אֵלֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם. **דָּבָר הַנִּגְלֶה** - הַיְנוּ עֲבוֹדָה עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, שֶׁבָּרוּר שֶׁצְּרִיכִים לַעֲשׂוֹתָהּ. **דָּבָר הֶעָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת** - הַיְנוּ עֲבוֹדָה שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, אַךְ הִיא תְּלוּיָה בַּשֵּׂכֶל: עַל כָּל פְּרָט עוֹרֵךְ הָאָדָם חֶשְׁבּוֹן אִם חַיָּב לִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ עַל כָּךְ לְפִי הַהֲלָכָה. **דָּבָר הַנֶּעְלָם לְגַמְרֵי** - הַיְנוּ מְסִירוּת נֶפֶשׁ לְלֹא שׁוּם הַגְּבָלוֹת וְחֶשְׁבּוֹנִים. עֲבוֹדָה **זוּ**, שֶׁבָּאָה מִצַּד הַקֶּשֶׁר הָעַצְמִי שֶׁל עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מְגַלָּה אֶת עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כרך יט עמוד 188 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

יִשְׂרָאֵל וּשְׁמַיָּא וְאַרְעָא – עֲדֵי קִיּוּם וּבְרוּר

עַל־פִּי | שְׁנֵי עֵדִים . . יָקוּם דָּבָר: (יט, טו)

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הָ'אַחֲרוֹנִים' (ראה צפנת פענח כללי התורה והמצוה ערך עדות, עדות קידושין. ועוד) שֶׁיֶּשְׁנָם שְׁנֵי סוּגֵי עֵדוּת:

א' עֲדֵי בֵּרוּר – שֶׁהַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ נִפְעָל עַל־יָדָם, וְהָעֵדִים רַק מְבָרְרִים וּמְגַלִּים לַאֲחֵרִים שֶׁהַמַּעֲשֶׂה נַעֲשָׂה, וּכְמוֹ עֲדֵי הַלְוָאָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. ב' עֲדֵי קִיּוּם – שֶׁפּוֹעֲלִים אֶת הַמַּעֲשֶׂה, וּבִלְעָדָם לֹא רַק שֶׁחָסֵר בֵּרוּר הַדָּבָר אֶלָּא גַּם עֶצֶם הַדָּבָר לֹא נִפְעַל, וּכְמוֹ עֲדֵי קִדּוּשִׁין וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

כְּתִיב "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה" (איוב יט, כו), דְּעַל־יְדֵי מְצִיאוּת הָעוֹלָם אָנוּ מַכִּירִים וְיוֹדְעִים בְּוַדָּאוּת אֶת מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִים לְ"עֵדוּת" עַל זֶה. דַּהֲרֵי וַדַּאי "יֵשׁ בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ", וְהָעוֹלָם אֵינוֹ קַיָּם מֵעַצְמוֹ.

אַךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (תורה־אור מגלת אסתר צט, ב. לקוטי־תורה שיר־השירים ח, א) "לֹא זֶה עִקַּר הָאֱלֹקוּת מַה שֶּׁהָעוֹלָמוֹת מִתְהַוִּים מִמֶּנּוּ", וְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ מְרוֹמָם וּמְנֻשָּׂא לְמַעְלָה מִזֶּה שֶׁהוּא בּוֹרֵא עוֹלָמוֹת. וְנִמְצָא, שֶׁבְּחִינָה זוֹ בֶּאֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, אֵינָהּ נִרְאֵית וְנִגְלֵית.

וְעַל זֶה כְּתִיב (ישעיה מג, י. שם יב) "אַתֶּם עֵדַי נְאוּם ה'", דְּגַם בְּחִינָה זוֹ בֶּאֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּאָה לִידֵי גִּלּוּי עַל־יְדֵי עֵדִים. וְאִיתָא עַל־זֶה בַּזֹּהַר (חלק ג פו, א) דְּהָעֵדִים "אִינּוּן יִשְׂרָאֵל" וְ"אִינּוּן שְׁמַיָּא וְאַרְעָא".

וְיֵשׁ לוֹמַר דִּשְׁנֵי סוּגֵי עֵדִים אֵלּוּ הֵם שְׁנֵי סוּגֵי עֵדִים הַנַּ"ל: "שְׁמַיָּא וְאַרְעָא" – עֲדֵי בֵּרוּר הֵם. דְּבָזֶה שֶׁנִּצְחִיִּים הֵמָּה, וְאֵינָם נִפְסָדִים כְּכָל הַנִּבְרָאִים, הֲרֵי הֵם מוֹרִים וּמְעִידִים עַל זֶה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ בַּעַל גְּבוּל, וְכֹחוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין־סוֹף, וּלְמַעְלָה מַעְלָה מִמְּצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת (עיין בכל זה במורה־נבוכים ריש חלק ב, ובספר החקירה לכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' בתחילתו, שם קא, ב ואילך).

אַךְ "יִשְׂרָאֵל" הֵם עֲדֵי קִיּוּם. דְּלֹא רַק שֶׁמְּעִידִים הֵם עַל מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם פּוֹעֲלִים גִּלּוּי וְהַמְשָׁכַת קְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְכֹחַ הָאֵין־סוֹף בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה.

(טז) כִּי־יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:

טז אֲרֵי יְקוּם סָהִיד שְׁקַר בִּגְבַר לְאַסְהָדָא בֵּהּ סַטְיָא:

רש"י◄ **לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה** • דָּבָר שֶׁאֵינוֹ, שֶׁהוּסַר הָעֵד הַזֶּה מִכָּל הָעֵדוּת הַזֹּאת. כֵּיצַד? שֶׁאָמְרוּ לָהֶם: 'וַהֲלֹא עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' (ספרי)◆.

(יז) וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם:

יז וִיקוּמוּן תְּרֵין גֻּבְרִין דִּי לְהוֹן דִּינָא קֳדָם יְיָ קֳדָם כָּהֲנַיָּא וְדַיָּנַיָּא דִּי יְהוֹן בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן:

רש"י◄ **וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים** • (שבועות ל) בְּעֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמֵּד שֶׁאֵין עֵדוּת בְּנָשִׁים, וְלִמֵּד שֶׁצְּרִיכִין לְהָעִיד עֵדוּתָן מְעֻמָּד. **אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב** • אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַדִּין. **לִפְנֵי ה'** • יִהְיֶה דּוֹמֶה לָהֶם כְּאִלּוּ עוֹמְדִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב): "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". **אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם** • (ר"ה כה) יִפְתַּח בְּדוֹרוֹ כִּשְׁמוּאֵל בְּדוֹרוֹ, צָרִיךְ אַתָּה לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד.

(יח) וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו:

יח וְיִתְבְּעוּן דַּיָּנַיָּא יָאוּת וְהָא סָהִיד שְׁקַר סָהֲדָא שִׁקְרָא אַסְהַד בַּאֲחוֹהִי:

רש"י◄ **וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב** • עַל־פִּי הַמְּזַמִּין אוֹתָם, שֶׁבּוֹדְקִים וְחוֹקְרִים אֶת הַבָּאִים לְהַזְמָם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה. **וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר** • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד", בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יט) וַעֲשִׂיתֶם לֹו כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃

יט וְתַעְבְּדוּן לֵהּ כְּמָא דִי חַשִׁיב לְמֶעְבַּד לַאֲחוֹהִי וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר זָמַם • וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, מִכָּאן אָמְרוּ: הָרְגוּ אֵין נֶהֱרָגִין (מכות ה). לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״לְאָחִיו״? לְמֵד עַל זוֹמְמֵי בַּת כֹּהֵן נְשׂוּאָה, שֶׁאֵינָן בִּשְׂרֵפָה, אֶלָּא כְּמִיתַת הַבּוֹעֵל שֶׁהִיא בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא): ״הִיא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף״, הִיא וְלֹא בוֹעֲלָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: ״לְאָחִיו״, כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, וְלֹא כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לַאֲחוֹתוֹ. אֲבָל בְּכָל שְׁאָר מִיתוֹת הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ, וְזוֹמְמֵי אִשָּׁה נֶהֱרָגִין כְּזוֹמְמֵי אִישׁ, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּהָ שֶׁהָרְגָה אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁחִלְּלָה אֶת הַשַּׁבָּת, נֶהֱרָגִין בְּמִיתָתָהּ, שֶׁלֹּא מֵעֵט כָּאן אֲחוֹתוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְקַיֵּם בָּהֶן הֶזֵּמָה בְּמִיתַת הַבּוֹעֵל.

(כ) וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃

כ וּדְיִשְׁתָּאֲרוּן יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן וְלָא יוֹסְפוּן לְמֶעְבַּד עוֹד כְּפִתְגָּמָא בִּישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ׃

רש״י◄ יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ • מִכָּאן שֶׁצְּרִיכִין הַכְרָזָה: ׳אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי נֶהֱרָגִין עַל שֶׁהֻזְּמוּ בְּבֵית דִּין׳.

(כא) וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃ ס

כא וְלָא תְחוּס עֵינָךְ נַפְשָׁא בְּנַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא יְדָא חֲלַף יְדָא רַגְלָא חֲלַף רַגְלָא׃

רש״י◄ עַיִן בְּעַיִן • (ב״ק פד) מָמוֹן, וְכֵן ״שֵׁן בְּשֵׁן וְגוֹ׳״.

כ (א) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

א אֲרֵי תִפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְתֶחֱזֵי סוּסָן וּרְתִכִּין עַם סַגִּי מִנָּךְ לָא תִדְחַל מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ בְּסַעְדָּךְ דְּאַסְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש״י◄ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • סָמוּךְ הַכָּתוּב יְצִיאַת מִלְחָמָה לְכָאן, לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין מְחַסֵּר אֵבֶר יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר: לוֹמַר לְךָ: אִם עָשִׂיתָ מִשְׁפָּט צֶדֶק, אַתָּה מֻבְטָח שֶׁאִם תֵּצֵא לְמִלְחָמָה, אַתָּה נוֹצֵחַ, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קיט): ״עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי״. עַל אֹיְבֶךָ • יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּאוֹיְבִים, אַל תְּרַחֵם עֲלֵיהֶם כִּי לֹא יְרַחֲמוּ עָלֶיךָ. סוּס וָרֶכֶב • בְּעֵינַי, חֲשׁוּבִים כֻּלָּם כְּסוּס אֶחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו): ״וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות טו): ״כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה״. עַם רַב מִמְּךָ • בְּעֵינֶיךָ הוּא רַב, אֲבָל בְּעֵינַי אֵינוֹ רַב.

(ב) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם׃

ב וִיהֵי כְּמִקְרַבְכוֹן לַאֲגָחָא קְרָבָא וְיִתְקְרִיב כַּהֲנָא וִימַלֵּל עִם עַמָּא׃

רש״י◄ כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה • סָמוּךְ לְצֵאתְכֶם מִן הַסְּפָר מִגְּבוּל אַרְצְכֶם. וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן • (סוטה מב) הַמָּשׁוּחַ לְכָךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא ׳מָשׁוּחַ מִלְחָמָה׳. וְדִבֶּר אֶל־הָעָם • (שם) בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ג) וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם׃

ג וְיֵימַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתּוּן קְרִיבִין יוֹמָא דֵין לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לָא יְזוּעַ לִבְּכוֹן לָא תִדְחַלוּן וְלָא תִתְבַּהַתּוּן וְלָא תִתְּבְרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן׃

רש״י◄ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל • (שם) אֲפִלּוּ אֵין בָּכֶם זְכוּת אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע בִּלְבַד, כְּדַאי אַתֶּם שֶׁיּוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. עַל אֹיְבֵיכֶם • אֵין אֵלּוּ אַחֵיכֶם, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם, אֵינָם מְרַחֲמִים עֲלֵיכֶם; אֵין זוֹ כְּמִלְחֶמֶת יְהוּדָה עִם יִשְׂרָאֵל,

שֶׁנֶּאֱמַר (ד״ה ב כח): ״וַיָּקָמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה, וְכָל־מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשָּׁלָל, וַיַּלְבִּישׁוּם וַיַּנְעִילוּם וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֵכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל־כּוֹשֵׁל, וַיְבִיאוּם יְרִיחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן״, אֶלָּא עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, לְפִיכָךְ הִתְחַזְּקוּ לַמִּלְחָמָה. **אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ •** (סוטה מב) אַרְבַּע אַזְהָרוֹת כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמַּלְכֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, מְגִיפִין בִּתְרִיסֵיהֶם כְּדֵי לְהַקִּישָׁן זֶה לָזֶה כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ קוֹל, שֶׁיֵּחָפְזוּ אֵלּוּ שֶׁכְּנֶגְדָּן וְיָנוּסוּ. וְרוֹמְסִים בְּסוּסֵיהֶם וּמַצְהִילִין אוֹתָם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת סוּסֵיהֶם, וְצוֹוְחִין בְּקוֹלָם, וְתוֹקְעִין בְּשׁוֹפָרוֹת וּמִינֵי מַשְׁמִיעֵי קוֹל. **אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם •** מִצַּהֲלוֹת סוּסִים. **אַל־תִּירְאוּ •** מֵהֲגָפַת הַתְּרִיסִין. **וְאַל־תַּחְפְּזוּ •** מִקּוֹל הַקְּרָנוֹת. **וְאַל־תַּעַרְצוּ •** מִקּוֹל הַצְּוָחָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ תולדות, מבה״ח כסלו, ה׳תשכ״ז)

הֲרֵי הַיִּרְאָה בַּמִּלְחָמָה הִיא דָּבָר טִבְעִי, וְאֵין שַׁיָּךְ צִיווּי עַל זֶה ״אַל תִּירְאוּ״. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּכֵיוָן שֶׁהִתְעוֹרְרוּת מִדּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת הוּא עַל־יְדֵי הַשֵּׂכֶל, לָכֵן כְּשֶׁיָּשִׂים דַּעְתּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ בָּזֶה, לֹא יֵרַךְ לְבָבוֹ וְלֹא יִרָא וְלֹא יִפְחַד כְּלָל.

(ד) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

ד אֲרֵי יְיָ אֱלָהֵכוֹן דִּמְדַּבַּר קֳדָמֵיכוֹן לַאֲגָחָא לְכוֹן קְרָב עִם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לְמִפְרַק יָתְכוֹן:

רש״י◄ **כִּי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ׳ •** הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, מֶה הָיָה סוֹפוֹ? נָפַל וְנָפְלוּ עִמּוֹ. **הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם •** זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן.

(ה) וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ:

ה וּמַלְּלוּן סָרְכַיָּא קֳדָם עַמָּא לְמֵימַר מָן גַּבְרָא די בְנָא בֵיתָא חַדְתָּא וְלָא חָנְכֵהּ יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ דִּילְמָא יְמוּת בַּאֲגָחָא קְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יַחְנְכִנֵּהּ:

רש״י◄ **וְלֹא חֲנָכוֹ •** לֹא דָּר בּוֹ. ׳חִנּוּךְ׳, לְשׁוֹן הַתְחָלָה. **וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ •** וְדָבָר שֶׁל עֶגְמַת נֶפֶשׁ הוּא זֶה.

(ו) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ:

ו וּמָן גַּבְרָא די נְצִיב כַּרְמָא וְלָא אַחֲלֵהּ יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ דִּילְמָא יְמוּת בַּאֲגָחָא קְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יְחַלְּנֵהּ:

רש״י◄ **וְלֹא חִלְּלוֹ •** לֹא פִּדָּאוֹ בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהַפֵּרוֹת טְעוּנִין לְאָכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹ לְחַלְּלָן בְּדָמִים, וְלֶאֱכֹל הַדָּמִים בִּירוּשָׁלַיִם.

(ז) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה:

ז וּמָן גַּבְרָא די אֵרַס אִתְּתָא וְלָא נְסָבַהּ יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ דִּילְמָא יְמוּת בַּאֲגָחָא קְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן יִסְבִנֵּהּ:

רש״י◄ **פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה •** יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שֶׁאִם לֹא יִשְׁמַע לְדִבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדַאי הוּא שֶׁיָּמוּת.

(ח) וְיֹסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ:

ח וְיוֹסְפוּן סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם עַמָּא וְיֵימְרוּן מָן גַּבְרָא דְדָחֵל וּתְבִיר לִבָּא יְהַךְ וִיתוּב לְבֵיתֵהּ וְלָא יִתְבַּר יָת לִבָּא דַּאֲחוֹהִי כְּלִבֵּהּ:

רש״י◄ **וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים •** (סוטה מג) לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן ״וְיָסְפוּ״? מוֹסִיפִין זֶה עַל דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר וּמַשְׁמִיעַ מִן ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״, עַד ״לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם״. וּ״מִי הָאִישׁ״, וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ; וְזֶה, שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. **הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב •** רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל

לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הַיָּרֵא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, וּלְכָךְ תָּלְתָה לוֹ תּוֹרָה לַחֲזֹר עַל בַּיִת וְכֶרֶם וְאִשָּׁה, לְכַסּוֹת עַל הַחוֹזְרִים בִּשְׁבִיל עֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדָם, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי עֲבֵרָה, וְהָרוֹאֵהוּ חוֹזֵר, אוֹמֵר: ׳שֶׁמָּא בָּנָה בַּיִת, אוֹ נָטַע כֶּרֶם, אוֹ אֵרַשׂ אִשָּׁה׳.

(ט) וְהָיָה כְּכַלֹּת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם׃ ס

ט ויהי כַּד יְשֵׁצוּן סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם עַמָּא וִימַנּוּן רַבְּנֵי חֵילָא בְּרֵישׁ עַמָּא׃

רש״י◄ שָׂרֵי צְבָאוֹת • שֶׁמַּעֲמִידִין זַקָּפִין מִלִּפְנֵיהֶם וּמִלְּאַחֲרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִים שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לַחֲזֹר, הָרְשׁוּת בְּיָדָן לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו. ״זַקָּפִין״, בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים בִּקְצֵה הַמַּעֲרָכָה לִזְקֹף אֶת הַנּוֹפְלִים וּלְחַזְּקָם בִּדְבָרִים: ׳שׁוּבוּ אֶל הַמִּלְחָמָה וְלֹא תָּנוּסוּ, שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה, נִיסָּה׳.

◆ שבת קודש ז׳ אלול ◆

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃

י אֲרֵי תִּקְרַב לְקַרְתָּא לַאֲגָחָא (קְרָבָא) עֲלַהּ וְתִקְרֵי לַהּ מִלִּין דִּשְׁלָם׃

רש״י◄ כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר • בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן: ״כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת וְגוֹ׳״.

(יא) וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ וּפָתְחָה לְךָ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ׃

יא ויהי אִם שְׁלַם תַּעֲנֵנָךְ וְתִפְתַּח לָךְ וִיהֵי כָּל עַמָּא דְּיִשְׁתְּכַח בַּהּ יְהוֹן לָךְ מַסְקֵי מִסִּין וְיִפְלְחֻנָךְ׃

רש״י◄ כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ • (ספרי) אֲפִלּוּ אַתָּה מוֹצֵא בָהּ מִשְׁבְּעָה אוּמוֹת שֶׁנִּצְטַוִּיתָ לְהַחֲרִימָם, אַתָּה רַשַּׁאי לְקַיְּמָם. לָמַס וַעֲבָדוּךָ • (ספרי) עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִסִּים וְשִׁעְבּוּד.

(יב) וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ׃

יב ואִם לָא תַּשְׁלֵם עִמָּךְ וְתַעְבֵּד עִמָּךְ קְרָב וּתְצוּר עֲלַהּ׃

רש״י◄ וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה • הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאִם לֹא תַשְׁלִים עִמְּךָ, סוֹפָהּ לְהִלָּחֵם בְּךָ, אִם תַּנִּיחֶנָּה וְתֵלֵךְ. וְצַרְתָּ עָלֶיהָ • אַף לְהַרְעִיבָהּ וּלְהַצְמִיאָהּ וְלַהֲמִיתָהּ מִיתַת תַּחֲלוּאִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כ (י) **וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם.** כִּי גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שִׁינָּהּ בְּשֶׁאָמְרָה שָׂרָה וַאדֹנִי זָקֵן (בראשית יח יב), וְכֵן כְּתִיב (הושע ד יז) חָבוּר עֲצַבִּים אֶפְרָיִם הַנַּח לוֹ, כִּדְפֵרַשׁ רַשׁ״י לְעֵיל (בראשית יח יג). וְעוֹד כַּמָּה קוּלְמוּסִין מִשְׁתַּבְּרִין וְכַמָּה דְּיוֹ מִשְׁתַּפֵּךְ בְּאַחֵי יוֹסֵף, אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר, כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף וגו׳ (שם נ טז־יז), וְלֹא מְצִינוּ שֶׁיַּעֲקֹב צִיּוָּה כֵּן, אֶלָּא מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם כָּתַב (תנחומא יח). וְגַם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים מְסַיֵּים בְּשָׁלוֹם (במדבר ו כו), וְכֵן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה (דב״ר ה טו). וְעוֹד שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ (גיטין סא.) שׁוֹאֲלִין בְּשָׁלוֹם לְעַכּוּ״ם מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. וְגַם הַמַּקְדִּים שָׁלוֹם לַחֲבֵירוֹ צָרִיךְ [חֲבֵירוֹ] לִכְפּוֹל לוֹ שָׁלוֹם וְלוֹמַר לוֹ שָׁלוֹם עָלֶיךָ וּבְרָכָה טוֹבָה, וְסָמֶךְ לְלָשׁוֹן זֶה מִדִּכְתִיב (תהלים כא ד) כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב, כְּלוֹמַר כִּי תְקַדְּמֶנּוּ בְּשָׁלוֹם צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בִּרְכַּת טוֹב, פֵּירוּשׁ בְּרָכָה טוֹבָה. וּלְכָךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִיָּמֵי לֹא הִקְדִּימַנִי אָדָם לְשָׁלוֹם, וַאֲפִילּוּ עַכּוּ״ם בַּשּׁוּק שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְמַהֵר כָּל כָּךְ וּלְקַדֵּם לוֹ שָׁלוֹם הִקְדַּמְתִּי לוֹ (ברכות יז.), לְפִי שֶׁאִם יַקְדִּים לִי הָיִיתִי צָרִיךְ לִכְפּוֹל לוֹ שָׁלוֹם וְאֵין כּוֹפְלִין שָׁלוֹם לְעַכּוּ״ם (גיטין סב.). וְעוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ מְצִיאַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בָּהֶן גְּזֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם (שם נט.). וְכֵן מְפַרְנְסִין עֲנִיֵּי עַכּוּ״ם עִם עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם (שם סא.). וּלְכָךְ בֵּירַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט יא) ה׳ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם (דב״ר ה טו): תורה יא

(יג) וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃

יג וְיִמְסְרִנַּהּ יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִמְחֵי יָת כָּל דְּכוּרַהּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב׃

רש״י◄ וּנְתָנָהּ ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ • אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, סוֹף שֶׁה׳ נוֹתְנָהּ בְּיָדֶךָ.

(יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃

יד לְחוֹד נְשַׁיָּא וְטַפְלָא וּבְעִירָא וְכֹל דִּי יְהֵי בְּקִרְתָּא כָּל עֲדָאהּ תִּבּוֹז לָךְ וְתֵיכוּל יָת עֲדָאהּ דְּסָנְאָךְ דִּי יְהַב יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ׃

רש״י◄ וְהַטַּף • אַף טַף שֶׁל זְכָרִים, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: ״וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ״? בִּגְדוֹלִים.

(טו) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה׃

טו כֵּן תַּעְבֵּד לְכָל קִרְוָיָא דִּי רְחִיקִין מִנָּךְ לַחְדָא דִּי לָא מִקִּרְוֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין אִנּוּן׃

(טז) רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃

טז לְחוֹד מִקִּרְוֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יְהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לָא תְקַיֵּם כָּל נִשְׁמָתָא׃

(יז) כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

יז אֲרֵי גַמָּרָא תְגַמְּרִנּוּן חִתָּאֵי וֶאֱמֹרָאֵי כְּנַעֲנָאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי כְּמָא דִּי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ • לְרַבּוֹת אֶת הַגִּרְגָּשִׁי.

(יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ס

יח בְּדִיל דִּי לָא יַלְפוּן יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד כְּכָל תּוֹעֲבָתְהוֹן דִּי עֲבָדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן וּתְחוֹבוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י◄ לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ • הָא אִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וּמִתְגַּיְּרִין, אַתָּה רַשַּׁאי לְקַבְּלָם.

(יט) כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר׃

יט אֲרֵי תְּצוּר לְקִרְתָּא יוֹמִין סַגִּיאִין לַאֲגָחָא עֲלַהּ לְמִכְבְּשָׁהּ לָא תְחַבֵּל יָת אִילָנַהּ לַאֲרָמָא עֲלוֹהִי גַּרְזָנָא אֲרֵי מִנַּהּ תֵּיכוּל וְיָתַהּ לָא תְקוּץ אֲרֵי לָא כַּאֲנָשָׁא אִילַן חַקְלָא לְמֵעַל מִקֳּדָמָךְ בְּצִירָא׃

רש״י◄ יָמִים • שְׁנַיִם. רַבִּים • שְׁלֹשָׁה, (שבת יט) מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת, וְלִמֵּד שֶׁפּוֹתֵחַ בְּשָׁלוֹם שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל־ב א):

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יט־כ) **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה. כִּי** זֶה מְשַׁמֵּשׁ כְּמוֹ אֶלָּא, כְּלוֹמַר אֶלָּא עֵץ שֶׁאָדָם יָכוֹל לָבוֹא בּוֹ מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר, כְּגוֹן אִם יֵשׁ שָׁם יַעַר צוֹמֵחַ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת לִפְנֵי הָעִיר וְיָכוֹל אָדָם לִיכָּנֵס שָׁם וּלְהִתְחַבֵּא וְלֶאֱרוֹב לְךָ וְלָבוֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר אֲשֶׁר אַתָּה יוֹשֵׁב, יָכוֹל אַתָּה לְהַשְׁחִיתוֹ. דָּבָר אַחֵר, סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, וְהָכִי קָאָמַר **וְאוֹתוֹ**

״וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּצִקְלַג יָמִים שְׁנַיִם״, וּבְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ספרי). **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה • חֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳דִּלְמָא׳, שֶׁמָּא הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לְהִכָּנֵס בְּתוֹךְ הַמָּצוֹר מִפָּנֶיךָ לְהִתְיַסֵּר בְּיִסּוּרֵי רָעָב וְצָמָא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, לָמָּה תַּשְׁחִיתֶנּוּ.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ׳ 118)

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (כ, יט) כָּתַב הָרַבִּי הָרַשׁ״ב (קונטרס חנוך לנער עמ׳ 39): הָאָדָם כָּלוּל מִדּוֹמֵם, צוֹמֵחַ וָחַי. **דּוֹמֵם** - אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר. **צוֹמֵחַ** - הַמִּדּוֹת, שֶׁצּוֹמְחִים מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת. **חַי** - בְּחִינַת חָכְמָה, וְהַחָכְמָה תְּחַיֶּה. **הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה:** עִקַּר הָאָדָם, הֵינוּ חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ, הוּא בִּשְׁבִיל הַמִּדּוֹת, שֶׁיִּהְיוּ מִדּוֹתָיו מְבֹרָרִים וּמְזֻקָּכִים, הֵינוּ לַהֲפוֹךְ מִדּוֹתָיו הַבַּהֲמִיּוֹת לְאֱלֹקוּת, וְיִהְיֶה טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת, עכ״ל. וְאָכֵן, עִקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת, וְכִדְאִיתָא בְּסֵפֶר ׳כֶּתֶר שֵׁם טוֹב׳ (סכ״ד) בְּשֵׁם רַב סְעַדְיָה גָּאוֹן, שֶׁעִקַּר בְּרִיאַת הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה הִיא, כְּדֵי לִשְׁבֹּר אֶת מִדּוֹתָיו הָרָעוֹת וְהַטִּבְעִיּוֹת. וְיָדוּעַ פִּתְגַּם אדמו״ר הַזָּקֵן: כָּל עִנְיַן הַחֲסִידוּת הוּא לְשַׁנּוֹת טֶבַע מִדּוֹתָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות כרך ד עמ׳ 1114 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תַּכְלִית הָאָדָם – הַשְׁלִיטָה עַל הַמִּדּוֹת

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״כִּי תָצוּר אֶל עִיר גוֹ׳ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ גוֹ׳ כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרֹת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה גוֹ׳ אוֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ״ (כ, יט). וְאִיתָא בַּגְּמָרָא (תענית ז, א) ״וְכִי הָאָדָם עֵץ שָׂדֶה הוּא? אֶלָּא מִשּׁוּם דִּכְתִיב כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרוֹת, וּכְתִיב אוֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ. הָא כֵּיצַד, אִם תַּלְמִיד־חָכָם הָגוּן הוּא - מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרוֹת, וְאִם לָאו - אוֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ״.

וְקָשֶׁה, כֵּיצַד מִתְיַשֶּׁבֶת קוּשְׁיַת הַגְּמָרָא ״וְכִי הָאָדָם עֵץ שָׂדֶה הוּא״, דְּגַם אִם מָצִינוּ פְּרָט אֶחָד שֶׁבָּהֶם דּוֹמִים זֶה לָזֶה - בְּעִנְיַן תַּלְמִיד־חָכָם הָגוּן - הֲרֵי זֶה דִּמְיוֹן בִּפְרָט אֶחָד בִּלְבַד, וְאֵיךְ מְבַטֵּא דִּמְיוֹן זֶה אֶת הַשֵּׁיכוּת הָעִיקָּרִית בֵּין הָאָדָם לְעֵץ הַשָּׂדֶה?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁכְּמוֹ שֶׁהָעוֹלָם מִתְחַלֵּק לְאַרְבָּעָה סוּגִים, דּוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי וּמְדַבֵּר, כָּךְ יֵשׁ בָּאָדָם הִתְחַלְּקוּת לְאַרְבָּעָה סוּגִים אֵלּוּ, וְהַמִּדּוֹת שֶׁבָּאָדָם הֵם בְּחִינַת הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָדָם (ראה בכל זה תורה־אור בראשית ד, א. תורת־חיים בראשית ד״ה וייצר, ובכמה מקומות).

וְהִנֵּה, יִתְרוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם עַל שְׁאָר ג׳ הַסּוּגִים הוּא - שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל.

וְזוֹהִי קוּשְׁיַת הַגְּמָרָא ״וְכִי אָדָם עֵץ שָׂדֶה הוּא״, דְּהֵן אֱמֶת שֶׁבָּאָדָם יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ״עֵץ שָׂדֶה״ - שֶׁהוּא הַ״צּוֹמֵחַ״ שֶׁבָּאָדָם, מִדּוֹתָיו שֶׁבִּלְבּוֹ, אֲבָל הַאִם זוֹהִי מַעֲלָתוֹ שֶׁל הָאָדָם?

עַל כָּךְ מִתְרָצֶת הַגְּמָרָא, שֶׁתַּכְלִית שֵׂכֶל הָאָדָם אֵינָהּ לְהַשְׂכִּיל הַשְׂכָּלוֹת בִּלְבַד, אֶלָּא לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַמִּדּוֹת, שֶׁהַמִּדּוֹת יִתְנַהֲגוּ עַל־פִּי הַשֵּׂכֶל. הַשֵּׂכֶל לְבַדּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא שְׁלֵמוּת לָאָדָם, רַק כַּאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל מַשְׁפִּיעַ עַל הַמִּדּוֹת, אָז בָּא הָאָדָם לִשְׁלֵמוּתוֹ.

וְעַל זֶה מְבִיאָה הַגְּמָרָא מָשָׁל מֵאִילָן: כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲלָתוֹ שֶׁל אִילָן הִיא בִּנְתִינַת פֵּירוֹת, כֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְ״אָדָם״, תַּלְמִיד חָכָם, דְּמַעֲלָתוֹ הִיא בִּהְיוֹתוֹ ״הָגוּן״, שֶׁשִּׂכְלוֹ פּוֹעֵל עַל מִדּוֹתָיו, וּמֵבִיא ״פֵּירוֹת״, דְּ״מַאי פֵּירוֹת, מִצְוֹוֹת״ (סוטה מו, סע״א).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ אגרות קודש ח״ב אגרת רד. לקוטי שיחות כרך א עמ׳ 82, ועוד – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַזְהָרוּת הַנִּדְרֶשֶׁת בְּחִינּוּךְ הַיְלָדִים

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה״ (כ, יט). וְהֵינוּ, שֶׁהָאָדָם דּוֹמֶה בְּכַמָּה דְּבָרִים לְעֵץ הַשָּׂדֶה.

וְיֵשׁ לִלְמוֹד מִזֶּה הוֹרָאָה בְּחִינּוּךְ הַיְלָדִים:

כַּאֲשֶׁר עוֹשִׂים שְׁרִיטָה בָּאִילָן לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר גָּדַל, אֲזַי הַשְׁרִיטָה אֵינָהּ אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשְׂתָה בִּלְבַד, וְגַם אֵינָהּ גּוֹרֶמֶת נֵזֶק. אֲבָל כַּאֲשֶׁר עוֹשִׂים שְׁרִיטָה בִּשְׁתִיל אִילָן רַךְ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּגַרְעִין שֶׁעוֹמְדִים לִנְטוֹעַ, יִתָּכֵן שֶׁמִּשְׁרִיטָה אַחַת יִצְמַח אִילָן בַּעַל־מוּם.

וְכֵן הוּא בְּעִנְיַן הַחִינּוּךְ:

אָדָם בִּשְׁנוֹת הָעֲמִידָה, שֶׁכְּבָר עָבַר מַחֲצִית דַּרְכּוֹ בַּחַיִּים, וְנִדְמֶה לוֹ שֶׁהוּא מוּכְרָח לְהַסְכִּים עַל פְּשָׁרוֹת - הֲרֵי הַפְּגִיעָה הִיא לְמֶשֶׁךְ שְׁנַיִם אֲחֻדוֹת בִּלְבַד. אַרְבָּעִים שָׁנָה חַי הוּא לְלֹא

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לא תִכְרוֹת וגו׳ **לְבוֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר**, כְּלוֹמַר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מָצוֹר לְכִבּוּשׁ הָעִיר, **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה** לְאָכְלָה וְלֹא תַשְׁחִיתֶהוּ:

רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ. לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מָצוֹר. וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּתַעֲנִיּוֹת (ז.) מַסִּיק מַאי **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה**, וְכִי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה הוּא, אֶלָּא בְּתַלְמִיד חָכָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּלוֹמַר אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא **מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרוֹת**, וְאִם לָאו **אוֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ** וְלֹא תִּלְמוֹד לְפָנָיו. וְאִם בְּתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, לֹא תַנִּיחֶנּוּ לְפָנֶיךָ: תורה כא

פְּשָׁרוֹת, וְאִם יִכָּשֵׁל וַיַּעֲשֶׂה פְּשָׁרָה לְשָׁנָה אַחַת, יְכוֹלוֹת אַרְבָּעִים שָׁנָה הַקּוֹדְמוֹת שֶׁמֵּאַחוֹרָיו לִיתֵן לוֹ כֹּחַ שֶׁיִּשְׁכַּח מִיַּד מֵהַפְּשָׁרָה, וַיַּעֲמוֹד בְּיַהֲדוּת שְׁלֵמָה.

אֲבָל כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַדּוֹר הַצָּעִיר, וְאוֹתָם רוֹצִים לְחַנֵּךְ עַל פְּשָׁרוֹת - נוֹטְלִים מֵהֶם אֶת הַחוֹם וְהַקַּנָּאוּת לַיַּהֲדוּת לְכָל יְמֵי חַיֵּיהֶם. בִּגְלַל הַשְּׁרִיטָה וְהַחִסָּרוֹן שֶׁעוֹשִׂים בְּנִשְׁמָתָם בִּצְעִירוּתָם, עָלוּל אַחַר־כָּךְ לִגְדּוֹל יְהוּדִי בַּעַל־מוּם רַחֲמָנָא־לִיצְלָן!

וְכֵן הוּא גַּם לְאִידָךְ גִּיסָא, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁאֲפִילוּ שִׁינוּי קַל בְּיוֹתֵר יָכוֹל לִגְרוֹם שֶׁיִּתְהַפֵּךְ מֵהַקְצָה אֶל הַקְצָה, לָכֵן אֲפִילוּ בִּשְׁבִיל הֲטָבָה קַלָּה בְּחִינּוּךְ הַיֶּלֶד, כְּדַאי לְהִשְׁתַּדֵּל וּלְהִשְׁתַּדֵּל, וְכָל־שֶׁכֵּן אִם הַחִינּוּךְ דּוֹרֵשׁ תִּיקּוּן בְּעִנְיָנִים עִיקָּרִיִּים הָעֲלוּלִים לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַיֶּלֶד בְּמָשָׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו.

(כ) רַ֗ק עֵ֤ץ אֲשֶׁר־תֵּדַע֙ כִּ֣י לֹא־עֵ֔ץ מַאֲכָ֖ל הֽוּא אֹת֑וֹ תַּשְׁחִ֣ית וְכָרַ֔תָּ וּבָנִ֥יתָ מָצ֖וֹר עַל־הָעִ֣יר אֲשֶׁר־הִ֑וא עֹשָׂ֥ה עִמְּךָ֖ מִלְחָמָ֥ה עַד רִדְתָּֽהּ׃ פ

כ לְחוֹד אִילָן דְּתִדַּע אֲרֵי לָא אִילַן דְּמַאֲכָל הוּא יָתֵהּ תְּחַבַּל וּתְקוּץ וְתִבְנֵי כַּרְקוֹמִין עַל קַרְתָּא דִּי הִיא עָבְדָא עִמָּךְ קְרָבָא עַד דְּתִכְבְּשַׁהּ׃

רש״י◄ **עַד רִדְתָּהּ** • לְשׁוֹן רִדּוּי, שֶׁתְּהֵא כְּפוּפָה לְךָ.

כא (א) כִּֽי־יִמָּצֵ֨א חָלָ֜ל בָּאֲדָמָ֗ה אֲשֶׁר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ לְרִשְׁתָּ֑הּ נֹפֵ֥ל בַּשָּׂדֶ֖ה לֹ֣א נוֹדַ֑ע מִ֥י הִכָּֽהוּ׃

א אֲרֵי יִשְׁתְּכַח קְטִילָא בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ רְמִי בְּחַקְלָא לָא אִתְיְדַע מַן קְטָלֵהּ׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 223. וראה באורך יותר בלקו״ש חכ״ד עמ׳ 129 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

תַּפְקִיד הַזְּקֵנִים וְהַשּׁוֹפְטִים

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְבוֹאָר עִנְיָנָהּ שֶׁל עֶגְלָה עֲרוּפָה: "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה . . נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ, וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ גו׳ וְהוֹרִידוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת הָעֶגְלָה גו׳ וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא גו׳ יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם גו׳ וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה גו׳" (כא, א ואילך).

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

"חָלָל" בְּמוּבָן רוּחָנִי הוּא זֶה שֶׁנִּפְסְקָה דְּבֵיקוּתוֹ בְּהַקָּבָ"ה, שֶׁהוּא מְקוֹר חַיּוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם".

וְהַגּוֹרֵם לָזֶה הוּא לְהִיוֹתוֹ נִמְצָא "**בַּשָּׂדֶה**" ("נוֹפֵל בַּשָּׂדֶה") וְלֹא **בְּאָהֳלָהּ** שֶׁל תּוֹרָה וְיַהֲדוּת. וּבַשָּׂדֶה שָׁם מְקוֹמוֹ שֶׁל "עֵשָׂו . . אִישׁ שָׂדֶה", שֶׁמִּתְנַכֵּל לְאוֹתָם שֶׁנִּמְצָאִים "בַּשָּׂדֶה" לְנַתְּקָם חַס־וְשָׁלוֹם מִדְּבֵיקוּתָם בְּאֱלֹקִים חַיִּים מְקוֹר חַיּוּתָם וּלְהַפִּילָם חֲלָלִים רַחֲמָנָא־לִצְלָן - "חָלָל . . בַּשָּׂדֶה", אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים לְהַחֲלִישׁ בָּהֶם אֶת הָעִנְיָן דְ"וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹקֵיכֶם גו׳".

וְעַל זֶה בָּאָה הוֹרָאַת הַתּוֹרָה - "וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ גו׳", שֶׁזֶּהוּ מִתַּפְקִידָם וְאַחֲרָיוּתָם שֶׁל זְקֵנֵי וְשׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל, לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַתְּלוּי בָּהֶם לְתַקֵּן הַמַּצָּב וְלִשְׁלוֹל מִכֹּל־וְכֹל אֶת הַמְּציאוּת דְ"חָלָל . . בַּשָּׂדֶה".

וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בְּהַכְרָזָתָם "יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" וּפֵירַשׁ רַשׁ״י "לֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וּבְלֹא לְוָיָה", דְּהַיְנוּ, שֶׁזּוֹהִי חוֹבָתָם שֶׁל זְקֵנֵי הָעִיר לְלַוּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַיּוֹצֵא מֵהָעִיר (אֶל הַשָּׂדֶה) וּלְחַזְּקוֹ וּלְהָגֵן עָלָיו מִכָּל הַסַּכָּנוֹת הָאוֹרְבוֹת לוֹ בִּהְיוֹתוֹ "בַּשָּׂדֶה".

וְהוּא עַל יְדֵי שֶׁמְּסַפְּקִים לוֹ צֵידָה לַדֶּרֶךְ, **מָזוֹן** - זוֹ תּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת מָזוֹן (רְאֵה חַגִּיגָה יד, א. וְעוֹד), וְכֵן **לְבוּשִׁים** הֵם הַמִּצְוֹת, וּכְדְּאִיתָא בְּתָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה (פכ״ז) עַל הַפָּסוּק "כִּי תִרְאֶה עָרוֹם וְכִסִּיתוֹ" - "אִם רָאִיתָ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה הַכְנִיסֵהוּ לְבֵיתְךָ וְלַמְּדֵהוּ קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה כו׳ וְזָרְזֵהוּ בְּמִצְוֹת לְפִי שֶׁאֵין לְךָ עָרוּם בְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא מִי שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹרָה וּמִצְוֹת".

(ב) וְיָצְא֣וּ זְקֵנֶ֗יךָ וְשֹׁפְטֶ֙יךָ֙ וּמָדְד֔וּ אֶל־הֶעָרִ֖ים אֲשֶׁ֥ר סְבִיבֹ֖ת הֶחָלָֽל׃

ב וְיִפְּקוּן סָבָיךָ וְדַיָּנָיךָ וְיִמְשְׁחוּן לְקִרְוָיָא דִּי סַחֲרָנוּת קְטִילָא׃

רש״י◄ **וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ** • (סוטה מד. סנהדרין יד) מְיֻחָדִים שֶׁבִּזְקֵנֶיךָ, אֵלּוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה. **וּמָדְדוּ** • (סוטה מה) מִמָּקוֹם שֶׁהֶחָלָל שׁוֹכֵב. **אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל** • לְכָל צַד וְצַד, לֵידַע אֵיזוֹ קְרוֹבָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כא (ב) **וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים.** אָמַר הָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, דְּכָל זֶה צִיּוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא קוֹל לַנַּרְצָח, וּמִתּוֹךְ

(ג) וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל:

ג וּתְהֵי קַרְתָּא דִּקְרִיבָא לִקְטִילָא וְיִדְּבְרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא עֶגְלַת תּוֹרֵי דִּי לָא אִתְפְּלַח בַּהּ דִּי לָא נְגִידַת בְּנִיר:

(ד) וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל:

ד וְיֶחֱתוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת עֶגְלְתָּא לְנַחְלָא בַּיָּר דִּי לָא אִתְפְּלַח בַּהּ וְלָא יִזְדְּרַע וְיִנְקְפוּן תַּמָּן יָת עֶגְלְתָּא בְּנַחְלָא:

רש״י◄ אֶל־נַחַל אֵיתָן • קָשֶׁה, שֶׁלֹּא נֶעֱבַד. וְעָרְפוּ • קוֹצֵץ עָרְפָּהּ בְּקוֹפִיץ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳תָּבֹא עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ שֶׁלֹּא עָשְׂתָה פֵּרוֹת וְתֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, לְכַפֵּר עַל הֲרִיגָתוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהוּ לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת׳.

(ה) וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע:

ה וְיִתְקָרְבוּן כָּהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי אֲרֵי בְהוֹן יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְשַׁמָּשׁוּתֵהּ וּלְבָרָכָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְעַל מֵימְרֵהוֹן יְהֵי כָּל דִּין וְכָל מַכְתֵּשׁ סְגִירוּ:

(ו) וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הַחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל:

ו וְכֹל סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא דִּקְרִיבִין לִקְטִילָא יַסְחוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל עֶגְלְתָּא דִּנְקֵפְתָּא בְּנַחְלָא:

(ז) וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

ז וִיתִיבוּן וְיֵימְרוּן יְדָנָא לָא אַשְׁדּוּ יָת דְּמָא הָדֵין וְעֵינָנָא לָא חֲזָאָה:

רש״י◄ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה • וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁזִּקְנֵי בֵּית־דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא לֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וּבְלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: ״כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל״.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כָּךְ יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא מֵת וְלֹא תֵּשֵׁב אִשְׁתּוֹ עֲגוּנָה. וּמֵאי דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יבמות קכ.) אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטֶם, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְאָמַר מֵעִיד אֲנִי עַל חוֹטְמוֹ וּפַרְצוּפוֹ שֶׁהוּא כָּךְ וְכָךְ, וְאֵין הָעֵדִים מַכִּירִין אוֹתוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵיהֶם יָבִינוּ הַמַּכִּירִים אוֹתוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֲבָל אִם בָּאִים עֵדִים הָאוֹמְרִים מַכִּירִין אָנוּ בְּוַדַּאי שֶׁזֶּהוּ וּבִטְבִיעוּת עַיִן גָּמוּר כְּאִילוּ רְאִיתִיו חַי, וַדַּאי תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ בְּעֵדוּת זוֹ אֲפִילוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁבוּעוֹת, וּלְפִיכָךְ אֲפִילוּ מִמָּקוֹם רָחוֹק יָכוֹל לָבוֹא וּלְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ. וְהַהוּא דְּטָבַע בְּדִגְלַת וְאַסְקוּהּ אַגּוּשְׁרָא וכו׳ וְאַנְטְבָהּ רָבָא לִדְבֵיתְהוּ אֲפִילוּ לְאַחַר חֲמִשָּׁה יוֹמֵי (שם קבא.), עֵדוּת סְתָם הָיָה וְדִמְיוֹן וְלֹא אָמַר מוּחְזָקְנִי בּוֹ: תורה ג

(ז) **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה.** כָּתוּב בְּהֵי״א, לוֹמַר שֶׁחַיָּיב בַּעַל הַבַּיִת לַעֲשׂוֹת לְאוֹרַחַ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, אֲכִילָה, שְׁתִיָּה, לִינָה, לְוָיָה, מָזוֹן לַדֶּרֶךְ, (וג׳) [אֵי נַמִּי] מַתָּנָה. וּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה פֶּרֶק עֶגְלָה עֲרוּפָה (מו:) מַסִּיק **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה**, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁבֵּית־דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵן, אֶלָּא שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. דְּמַשְׁמַע אֲבָל אִם רְאִינוּהוּ הָיֵינוּ עוֹשִׂין לוֹ לְוָיָה וְלֹא הָיָה נִיזּוֹק. דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב כָּל הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵירוֹ אֲפִילוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר אֵינוֹ נִיזּוֹק, רְבִינָא אַלְוְיֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מְטָיָא לִידֵי הֵיזֵקָא וְאִתְּצִיל. וְתָנוּ רַבָּנַן, הָרַב לְתַלְמִיד עַד עִיבּוּרָהּ שֶׁל עִיר, חָבֵר לְחָבֵר עַד תְּחוּם שַׁבָּת, תַּלְמִיד לָרַב אֵין לוֹ שִׁיעוּר, וְכַמָּה, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת פַּרְסָה, וְרַבּוֹ מוּבְהָק שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. וְתַנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כּוֹפִין לִלְוָיָה. וּלְוָיָה אֵין לָהּ שִׁיעוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א כד) וַיִּרְאוּ [הַשֹּׁמְרִים] אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ (אליו) [לוֹ] הַרְאֵנוּ אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד, וּכְתִיב (שם פסוק כה) וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר, וּמַה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ, שֶׁהָרְגוּ כָּל הָעִיר לְפִי חֶרֶב וְאוֹתוֹ הָאִישׁ וּמִשְׁפַּחְתּוֹ הִצִּילוּ. וּכְתִיב (שם פסוק כו) וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז, וּכְשֶׁבָּא סַנְחֵרִיב לֹא

(ח) כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן
דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם:

ח כְּהַנְיָא יֵימְרוּן כַּפֵּר לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל דִּי פְּרַקְתָּא יְיָ וְלָא תִּתֵּן חוֹבַת דַּם זַכַּי בְּגוֹ עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְיִתְכַּפַּר לְהוֹן עַל דְּמָא:

רש״י◄ וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם • הַכָּתוּב מְבַשְּׂרָם, שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ כֵּן יְכֻפַּר לָהֶם הֶעָוֹן.

(ט) וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

ט וְאַתְּ תְּפַלֵּי אַשְׁדֵּי דַּם זַכַּי מִבֵּינָךְ אֲרֵי תַעְבֵּד דְּכָשֵׁר קֳדָם יְיָ: ס ס ס

רש״י◄ וְאַתָּה תְּבַעֵר • (כתובות לז) מַגִּיד שֶׁאִם נִמְצָא הַהוֹרֵג אַחַר שֶׁנִּתְעַרְפָּה הָעֶגְלָה, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג, וְהוּא הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה׳:

צ״ז פסוקים, סלו״א סימן. חסלת פרשת שופטים

הפטרה לפרשת שופטים לשמו״ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ׳ רב

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בִּלְבָּלָה וּנְבוּכַדְנֶצַּר לֹא הֶחֱרִיבָהּ, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲמוֹד בָּהּ, אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ שֶׁדַּעְתָּן קָצָה בְּחַיֵּיהֶן מוֹצִיאִין אוֹתָם חוּץ לַחוֹמָה וּמֵתִים. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר, וּמַה כְּנַעֲנִי זֶה שֶׁלֹּא דִּיבֵּר בְּפִיו וְלֹא הָלַךְ בְּרַגְלָיו גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, מִי שֶׁעָשָׂה לְוָיָה בְּפִיו וּבְרַגְלָיו עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּשְׁבִיל אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁלְּוּוּהוּ מִצְרַיִם לְאַבְרָהָם אָבִינוּ נִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּלְוָיָה הָוֵי שִׁיעוּר מִיל, וְסָמָךְ לַדָּבָר כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ וגו׳ (תהלים צא יא), מ״ם **דְּמַלְאָכָיו**, יו״ד של **יְצַוֶּה**, לָמֶ״ד של **לָךְ**, הֲרֵי מִיל, וְאָז הוּא בָּטוּחַ לִהְיוֹת נִשְׁמָר בְּכָל דְּרָכָיו. וּכְשֶׁהָאוֹרֵחַ יוֹצֵא לְדַרְכָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ בַּעַל הַבַּיִת מְעוֹת צָרִיךְ לִיתֵּן לוֹ לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח כא) וְעַל פַּת לֶחֶם יִפְשַׁע גָּבֶר, כִּי שֶׁמָּא יֹאחֲזֶנּוּ בּוּלְמוּס בַּדֶּרֶךְ וְיָמוּת וְנִמְצָא בַּעַל הַבַּיִת פּוֹשֵׁעַ עַל שֶׁהִנִּיחוֹ לָצֵאת בְּלֹא לֶחֶם. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִילּוּ לִוּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לְאֱלִישָׁע לֹא גֵּירָה דּוּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב׳ ב כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עוֹלֶה בַּדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ וַיִּתְקַלְּסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ, אָמְרוּ הִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם. מַאי נְעָרִים קְטַנִּים, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּנוּעָרִין מִן הַמִּצְוֹות. קְטַנִּים, שֶׁהָיוּ מִקְּטַנֵּי אֱמָנָה. וּכְתִיב (שם פסוק כד) וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְּלֵם בְּשֵׁם ה׳, מָה רָאָה, (שמכולם) [שֶׁכֻּלָּם] נִתְעַבְּרָה אִמָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רָאָה שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שׁוּם לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוֹות לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם (סוטה מו:): **וְעוֹד** גְּדוֹלָה לְוָיָה מִמַּתָּנָה, דְּאִילּוּ מַתָּנָה בְּמָמוֹנוֹ וּלְוָיָה בְּגוּפוֹ, וְעוֹד שֶׁאֶחָד הַמְלַוֶּה וְאֶחָד הַנִּלְוֶה אֵינוֹ נִיזּוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז יט) שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק, דְּהַיְינוּ הַמִּתְרַחֵק מִן הָעִיר דְּהַיְינוּ הַמִּתְלַוֶּה, וְלַקָּרוֹב, הַמִּתְקָרֵב מִן הָעִיר דְּהַיְינוּ הַמְלַוֶּה שֶׁחוֹזֵר לָעִיר. וְעוֹד אִיתָא בַּיְרוּשַׁלְמִי אַפְרְיוֹן נִמְטְיֵיהּ לְמַאן דִּמְלַוֶּה, פֵּירוּשׁ חֵן יַגִּיעַ לְאוֹתָן הַמְלַוִּין אֶת הַמַּטִּין בַּדֶּרֶךְ, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א ט) כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ (ראה סוטה מו:): תורה ח

(ט) **וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי.** פֵּירַשׁ רַשׁ״י, שֶׁאִם נִמְצָא הָרוֹצֵחַ לְאַחַר עֲרִיפַת הָעֶגְלָה שֶׁאֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. וְתֵימַהּ דְּבִכְתוּבוֹת פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (לז:) (אמר רבי לוי) מַסִּיק, **וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי,** הוּקְשׁוּ שׁוֹפְכֵי דָּמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, לוֹמַר לְךָ מַה עֶגְלָה עֲרוּפָה מִן הַצַּוָּאר. פֵּירוּשׁ, לְלַמֵּד דְּרוֹצֵחַ נִידּוֹן בְּסַיְיף. וּפֵירַשׁ הָרַב רַבֵּינוּ מֹשֶׁה זַ״ל, דְּהַהִיא סוּגְיָא אָתְיָא כְּמַאן דְּאָמַר חָנָק חָמוּר (סנהדרין מט:). וְכֵן מַשְׁמַע בְּפֶרֶק אַרְבַּע מִיתוֹת (שם נב:), דְּמַפֵּיק דְּרוֹצֵחַ בְּסַיְיף מִדִּכְתִיב [שמות כא ב) נָקֹם יִנָּקֵם, וּכְתִיב] (ויקרא כו כה) וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית. וּמַסִּיק, אַשְׁכַּחַן עֶבֶד, בֶּן חוֹרִין מְנָא לָן, קַל־וָחוֹמֶר הוּא, קָטֹל עַבְדָּא בְּסַיְיף, בֶּן חוֹרִין לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר חֶנֶק קַל, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר חֶנֶק חָמוּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. כְּלוֹמַר מֵהֵיכָא תֵּפּוֹק דְּהוֹרֵג בֶּן חוֹרִין בְּסַיְיף, דְּהָשְׁתָּא לֵיכָּא קַל־וָחוֹמֶר. וּמִשַּׁנֵּי נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא **וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי,** הוּקְשׁוּ שׁוֹפְכֵי דָּמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, מַה לְהַלָּן מִן הַצַּוָּאר אַף כָּאן מִן הַצַּוָּאר. מִכְּלָל דְּלְמַאן דְּאָמַר חֶנֶק חָמוּר אִיצְטְרִיךְ **וְאַתָּה תְּבַעֵר** לְהַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְאִם נִמְצָא הָרוֹצֵחַ לְאַחַר עֲרִיפַת הָעֶגְלָה [שֶׁאֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ נָפְקָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ מִוָּלְאָרֶץ לֹא יִכָּפֵר וגו׳ (במדבר לה לג), וְהַאי דְּהָכָא סָבַר לְפִי הָאֱמֶת] דְּקַיְיָמָא לָן חֶנֶק קַל מִסַּיְיף, דְּהָשְׁתָּא נָפְקָא לָן רוֹצֵחַ בְּסַיְיף מִקַּל־וָחוֹמֶר דְּעֶבֶד. וְאִי קַשְׁיָא לְדִידֵיהּ וְלְאָרֶץ לֹא יִכָּפֵר וגו׳ לְמַאי אָתָא, יֵשׁ לוֹמַר דְּאִצְטְרִיךְ (שמא) [שֶׁאִם] נִמְצָא הָרוֹצֵחַ לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ אַף־עַל־גַּב דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי, עֲרִיפַת הָעֶגְלָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאִיתָךְ, שֶׁמָּא לֵית לֵיהּ הַאי:

חסלת פרשת שופטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - א' אלול פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים א-ג	**יום רביעי - ד' אלול** מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים י-יב
יום שני - ב' אלול מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים ד-ו	**יום חמישי - ה' אלול** מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים יג-טו
יום שלישי - ג' אלול מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים ז-ט	**יום שישי - ו' אלול** מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים טז-יח
שבת קודש - ז' אלול פרק כ מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים יט-כא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון א' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קטו, והנה לפי... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

אגרת הקדש

והנה לפי שהמצות ניתנו לנו ע"י התלבשות במדת גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצות יש להן שיעור מצומצם כמו אורך הציצית י"ב גודלין והתפילין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקוה מ' סאה וכן בקרבנות יש להן שיעור מצומצם לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שתים ופרים כו' וכן במעשה הצדקה וגמ"ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה אפ"ה יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המובחר ומעשר למדה בינונית כו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו' ושית אלפי שני הוי עלמא כו' לכן ניתן שיעור ומדה גם כן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות התורה אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל אפילו כמלא נימא אבל מי שהעביר עליו הדרך ח"ו מאחר שהעוה דרכו לתת מגרעות

1 **וְהִנֵּה, לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת נִתְּנוּ לָנוּ עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּמִדַּת**
2 **גְּבוּרָה וְצִמְצוּם הַהֶאָרָה כּוּ', – וההתגלות שבמצוות, לָכֵן רֹב**
3 **הַמִּצְוֹת יֵשׁ לָהֶן שִׁעוּר מְצֻמְצָם[13], כְּמוֹ אֹרֶךְ הַצִּיצִית י"ב**
4 **גֻּדְּלִין[14], וְהַתְּפִלִּין** – צריכות להיות **אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם** –
5 לפי דעת הגאונים, כמובא
6 בשולחן־ערוך רבנו
7 הזקן[15], **וּמְרֻבָּעוֹת**
8 **דַּוְקָא[16], וְהַלּוּלָב** –
9 שיעורו **ד' טְפָחִים[17],**
10 **וְהַסֻּכָּה** – שיעורה **ז'**
11 **טְפָחִים[18], וְהַשּׁוֹפָר** –
12 שיעורו **טֶפַח[19], וְהַמִּקְוֶה**
13 – שיעורה **מ' סְאָה[20];** –
14 הרי שהן כולן בעלות
15 שיעור ומדה. **וְכֵן**
16 **בְּקָרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שִׁעוּר**
17 **מְצֻמְצָם לִזְמַן,** – בן כמה
18 זמן יהיה בעל החי
19 שמקריבים אותו לקרבן,
20 **כְּמוֹ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה[21],**
21 **וְאֵילִים בְּנֵי שְׁתַּיִם[22],**
22 **וּפָרִים כּוּ'[23].** – הרי שכל
23 הקרבנות מוגבלים
24 בשיעור שנות וזמן חייהם,
25 **וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה**
26 **וּגְמִילוּת חֲסָדִים בְּמָמוֹנוֹ,**
27 **אַף שֶׁהִיא מֵהָעֲמוּדִים**
28 **שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עֲלֵיהֶם[24],** וּכְדִכְתִיב: – וכמו שכתוב[25]: **"עוֹלָם**
29 **חֶסֶד יִבָּנֶה", אֲפִלּוּ־הָכִי יֵשׁ לָהּ שִׁעוּר קָצוּב: חֹמֶשׁ לְמִצְוָה**
30 **מִן הַמֻּבְחָר[26],** – כשרוצים לקיים המצוה באופן נעלה יותר,
31 צריכים לתת חומש מהריווח, **וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה בֵּינוֹנִית כּוּ'[50].** –
32 לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא בצמצום ושלא בהידור
33 רב – צריכים לתת מעשר מהריווח, הרי שלצדקה יש מדה
34 ושיעור, **וְזֶה נִקְרָא "חֶסֶד עוֹלָם",** – החסד שלמעלה הנמשך
35 על ידי אופן זה של נתינת צדקה, במדה ובשיעור – נקרא
36 "חסד עולם", **פֵּרוּשׁ: "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם"[27], הַמִּתְלַבֵּשׁ**
37 **בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,**
38 – "התעוררות מלמטה" שהאדם מעורר על ידי עבודתו, **הִיא**
39 **מִצְוַת הַצְּדָקָה וָחֶסֶד שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה.** –
40 שהצדקה והחסד שלהם
41 ממשיכים את החסד
42 שלמעלה שיתלבש
43 בעולמות, **וּלְפִי שֶׁהָעוֹלָם**
44 **הוּא בְּבְחִינַת גְּבוּל**
45 **וּמִדָּה - מֵהָאָרֶץ עַד**
46 **לָרָקִיעַ** – מהלך ת"ק –
47 500 **שָׁנָה[28], וְכֵן מֵרָקִיעַ**
48 **לְרָקִיעַ כּוּ',** – מהלך ת"ק
49 (500) שנה, כפי שחכמינו
50 ז"ל מחשבים מדתו של
51 כל רקיע ומרקיע לרקיע,
52 – גבול של מדה ומקום,
53 **וְשִׁית אַלְפֵי שְׁנֵי הָוֵי**
54 **עָלְמָא כּוּ'[29]** – ששת
55 אלפי שנה הן שנות קיום
56 העולם, – גבול ומדה של
57 זמן. וכיוון שהעולם
58 מוגבל, **לָכֵן נִתַּן שִׁעוּר**
59 **וּמִדָּה גַּם כֵּן לְמִצְוֹת**
60 **הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד**
61 **שֶׁבַּתּוֹרָה כְּמוֹ לִשְׁאָר**
62 **מִצְוֹת הַתּוֹרָה.** – שיש
63 להן שיעור ומדה, כנזכר לעיל. כשם שהחסד שלמעלה שעל
64 דבר זה להמשיך, הוא "חסד של עולם", חסד שביכולתו
65 להתלבש בעולם בשיעור ובמדה, לכן גם העבודה המביאה
66 המשכה זו מהחסד שלמעלה – עבודת צדקה וחסד של האדם
67 – היא גם כן בשיעור ובמדה. **אַךְ הֵיינוּ דַּוְקָא לְשׁוֹמֵר הַתּוֹרָה**
68 **וְלֹא סָר מִמֶּנָּה יָמִין וּשְׂמֹאל אֲפִלּוּ כְּמֹלֵא נִימָא;** – למי שלא
69 נטה מהתורה אפילו לא בשערה אחת, **אֲבָל מִי שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו**
70 **הַדֶּרֶךְ** – של התורה, **חַס־וְשָׁלוֹם, מֵאַחַר שֶׁהֶעֱוָה דַּרְכּוֹ, לָתֵת**

---

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלין למעלה, וכמודגש בההוספה "מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) - והדוגמאות - שיש שיעור למטה! (וכהדגשתו־הוספתו בהתרגום "נישט ווינציקער" (צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו - לתקן), וכו"כ פעמים מוסיף זה)! ובפרט שגם צדקה באופן דחסדי ה' ג"כ יש שיעור למטה - פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בההערה - שציצית יג גודלין אינו מוסיף כלום על הציצית דיב גודלין, ז.א. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ז בתפילין וכו'". **14.** שו"ע או"ח סי"א סי"ד. **15.** או"ח סי' לב סעיף לג. שו"ע או"ח סל"ב סל"ט. **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מסוג שיעורין כלל - כ"א הגבלה (לא עגולה וכיו"ב). וגם בציצית שלפני' - כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפילין ישנם עוד כו"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרובע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"י). - ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". **17.** שם ר"ס תרנ. **18.** שם ר"ס תרלד. **19.** שם סתקפ"ו ס"ט. **20.** שו"ע יו"ד סר"א. **21.** רמב"ם הל' מעה"ק פ"א הי"ד. **22.** רמב"ם שם. **23.** ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. **24.** אבות פ"א מ"ב. **25.** תהלים פט, ג. **26.** שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"א. **27.** תהלים נב, ג. **28.** חגיגה יג, א. **29.** ר"ה לא, א.

מִגְרָעוֹת בַּקֹּדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, – שכן, יהודי הרי ממשיך מ"קדש העליון" על יד מצוות, כפי שאנו אומרים בברכת המצוות "אשר קדשנו במצוותיו", שעל ידי מצוות ממשיכים "קדושה" מ"קדש העליון", ועל ידי אי־קיום מצוות, גורמים למגרעת בקדש העליון, **שֶׁגָּרַע עֶרְכּוֹ, בְּחִינַת הַמְּשֻׁכְּתוֹ, מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אֱלֹהוּתוֹ וְהֶאָרַת הָאוֹר מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – שהיה בידו להמשיך, **אִלּוּ הָיָה שׁוֹמֵר הַתּוֹרָה וּמִקַּיְּמָהּ כְּהֲלָכָתָהּ - הֲרֵי מְעֻוֶּת זֶה לֹא יוּכַל לְתַקֵּן, כִּי־אִם** – על ידי, **בְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן,** – אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, **הַנִּקְרָא "חֶסֶד עֲלָאָה"** – חסד נעלה יותר, **וְ"רַב חֶסֶד",** – חסד בריבוי, **לְפִי שֶׁמֵּאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה, מֵאַחַר שֶׁאֵינֶנּוּ מְצֻמְצָם תּוֹךְ – בְּפְנִימִיּוּת הָעוֹלָמוֹת אֶלָּא בִּבְחִינַת מַקִּיף עֲלֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף וְכוּ',** – מהתחלת כל המדריגות עד סופן, הוא מקיף עליהם באופן שווה. **וּכְשֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיכוֹ** – אור זה, **לְמַטָּה בְּמַעֲשָׂיו וְ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** – בהתעוררות שהוא מעורר על ידי עבודתו למטה, **אֲזַי אוֹר עֶלְיוֹן זֶה מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת וּמְתַקֵּן כָּל מְעֻוָּת וְכָל מִגְרָעוֹת שֶׁנִּתְּנוּ בַּקֹּדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, וּמְחַדֵּשׁ אוֹרָן וְטוּבָן בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז, בִּבְחִינַת אוֹר חָדָשׁ מַמָּשׁ.** – לא אור של סדר השתלשלות, שכבר היה גם לפני כן וכעת רק נתגלה, אלא המדובר באור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות, **לָכֵן אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל[30]: **"בְּמָקוֹם** – ובמדריגה, **שֶׁבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין וְכוּ'".** – אפילו צדיקים גמורים אינם עומדים שם, וזאת מפני שבעלי־תשובה ממשיכים אור **חדש** שהוא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות, אור שהוא בלי גבול. וכפי שהרבי שליט"א מדייק בלשון המובא בכמה מקומות[31]: "במקום שבעלי־תשובה עומדים, צדיקים גמורים אין **יכולין** לעמוד בו", שבמקום ובמדריגה ש"בעלי־תשובה **עומדין**" בקביעות – "צדיקים גמורים אין **יכולין** לעמוד בו", אין להם אפילו **היכולת** לעמוד שם; לא זו בלבד שאין "עומדין" במדריגה זו, אלא "אין **יכולין**", אין להם אפילו היכולת לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על ידי עבודת התשובה דוקא.

אגרת הקדש

בקדש העליון שגרע ערכו בחי' המשכתו מה שהיה יכול להמשיך מבחי' אלהותו והארת האור מאור א"ס ב"ה אילו היה שומר התורה ומקיימה כהלכתה הרי מעוות זה לא יוכל לתקן כ"א בהמשכת האור העליון שלמעלה מהעולמות ואינו מתלבש בהן הנק' חסד עילאה ורב חסד לפי שמאיר ומתפשט בבחי' א"ס בלי גבול ומדה מאחר שאיננו מצומצם תוך העולמות אלא בבחי' מקיף עליהן מלמעלה מריש כל דרגין עד סוף וכו' וכשהאדם ממשיכו למטה במעשיו ואתעדל"ת אזי אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך העולמות ומתקן כל מעוות וכל מגרעות שניתנו בקדש העליון ומחדש אורן וטובן ביתר שאת ויתר עז בבחי' אור חדש ממש לכן אמרו במקום שבע"ת עומדין וכו'.

יום שני ב' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 230, והנה עיקר... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

וְהִנֵּה, עִקַּר הַתְּשׁוּבָה הוּא בַּלֵּב, כִּי עַל יְדֵי הַחֲרָטָה מֵעֻמְקָא דִּלְבָּא – מעומק הלב, **מְעוֹרֵר עֻמְקָא אוֹר הָעֶלְיוֹן הַזֶּה.** – ה"ממעמקים" של הנפש **מעורר** את העומק שלמעלה, להמשיך אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה שהחסירו בעניני התורה והמצוות. **אַךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיכוֹ** – אור נעלה זה, **לְהָאִיר בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים - צָרִיךְ "אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** – התעוררות מלמטה **מַמָּשׁ בִּבְחִינַת מַעֲשֶׂה, דְּהַיְנוּ מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה,** – שזה ההתעוררות מלמטה להמשיך אור עליון **בעולם, דְּכְמוֹ שֶׁהָאָדָם מַשְׁפִּיעַ רַב חֶסֶד,** – חסד באופן של ריבוי, בלי גבול, **פֵּרוּשׁ** – המלה "חסד": **חַ"ם דַּלֵּי"ת,** – הרחמנות שעל מי שהוא בבחינת דלי"ת, **דְּהַיְנוּ לְדָל וְאֶבְיוֹן** – "אביון" הוא למטה מ"עני", שכן משמעות המלה אביון היא: "התאב לכל דבר"[32], שהוא במצב שכל דבר חסר לו, **דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם,** – שאין לו משלו **כלום**, ולכזה הוא משפיע חסד, **וְאֵינוֹ נוֹתֵן גְּבוּל וּמִדָּה לִנְתִינָתוֹ וְהַשְׁפָּעָתוֹ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**

אגרת הקדש

והנה עיקר

התשובה הוא בלב כי על ידי החרטה מעומקא דלבא מעורר עומק אור העליון הזה אך כדי להמשיכו להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתעדל"ת ממש בבחי' מעשה דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי גבול ומדה דכמו שהאדם משפיע רב חסד פי' ח"ם דלי"ת דהיינו לדל ואביון דלית ליה מגרמי' כלום ואינו נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו. כך הקב"ה משפיע

---

30. ברכות לד, ב. **31.** רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. - ודלא כמובא בברכות שם: אין עומדין. **32.** פרש"י עה"ת ראה טו, ד.

מַשְׁפִּיעַ אוֹרוֹ וְטוּבוֹ בִּבְחִינַת חֶסֶד עֶלְיָאָה, – חסד עליון, **הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד", הַמֵּאִיר בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה תּוֹךְ הָעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁכֻּלָּם** – כל העולמות העליונים והתחתונים, **הֵם בִּבְחִינַת דַּלִּי"ת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּלִית לְהוֹן מִגַּרְמֵיהוֹן כְּלוּם,** – שאין לכל העולמות משלהם **כלום, וְכֻלָּא** – **כַּמִּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבִי,** – וכולם נחשבים **לכלום** לגבי הקב"ה, כלומר, שאין להן משלהם כלום, הם מצד עצמם ומצד עבודתם לא מגיע להם כלום מהקב"ה, כיוון שהם "כלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" – הרי שעבודתם איננה תופסת מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד עבודתם, אלא כל ההשפעה שהקב"ה נותן להם היא רק בבחינת חסד – שכן, גם מה שיש בעבודתם כדי לעורר ולהמשיך, בא גם כן רק מצד **החסד שלמעלה.** על כל פנים, על ידי סוג צדקה וחסד כזה שבלי גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה מהשתלשלות, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְקַנּוּ כָּל הַפְּגָמִים שֶׁפָּגַם הָאָדָם בַּעֲוֹנוֹתָיו לְמַעְלָה בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים.** – הרי, שעל ידי עבודת הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם", ועל ידי צדקה וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[33]**: "עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט**[34]**, נִבְחָר לַה' מִזָּבַח",** – לעשות צדקה ומשפט, אהוב וחביב להקב"ה יותר מאשר הבאת קרבן לו, **לְפִי שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הֵן בִּבְחִינַת שִׁעוּר וּמִדָּה וּגְבוּל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּצְדָקָה שֶׁיּוּכַל לְפַיֵּס בְּלִי גְּבוּל לְתַקֵּן עֲוֹנוֹתָיו.** – הרי, למרות שגם קרבנות וגם צדקה **מכפרים** על עוונות, אך, קרבנות הם בשיעור וגבול, ואילו צדקה יכולה להיות בלי שיעור וגבול, ובמילא היא ממשיכה אור שלמעלה מהגבלה, וכפרת העוונות שעל־ידי אור זה היא באופן אחר לגמרי. **וּמַה שֶּׁאָמְרוּ:** – רבותינו ז"ל[35]: **"הַמְבַזְּבֵז** – הנותן צדקה בריבוי רב, יותר מאשר הוא מחוייב, **אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ",** – מהריווח שלו, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמעלה גדולה מאד לתת צדקה בלי הגבלה? **הֵיְנוּ דַּוְקָא בְּמִי שֶׁלֹּא חָטָא, אוֹ** – מי שחטא, אלא **שֶׁתִּקֵּן חֲטָאָיו בְּסִגּוּפִים וְתַעֲנִיּוֹת כְּרָאוּי,** – כפי שנדרש, **לְתַקֵּן כָּל הַפְּגָמִים לְמַעְלָה.** – ולכפרת עוונותיו אין הוא זקוק לנתינת צדקה, **הוא** שלא יבזבז יותר מחומש. **אֲבָל מִי שֶׁצְּרִיךְ לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ עֲדַיִן - פְּשִׁיטָא** – הרי ברור הדבר, **דְּלָא גְרֵעָה** – שלא גרועה **רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ מֵרְפוּאַת הַגּוּף, שֶׁאֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב, "וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ" כְּתִיב**[36]**.** – לפי הפירוש הפשוט הכוונה היא: בעד חייו, אך היות ובפסוק לא כתוב "בעד **חייו**", אלא "בעד **נפשו**", הרי הכוונה היא בעד הנפש ממש, שכדאי לתת כל אשר לו כדי לתקן את **הנפש.** להלן יסביר רבנו הזקן את הפסוק שהביא בראשית האגרת "חסדי ה' כי לא תמנו", ששאל: אם הכוונה ל"חסדי ה'" – היה צריך לומר "כי לא תמו"? רבנו הזקן יסביר שמשמעות "חסדי ה'" היא אופן נתינת צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב "כי לא תמנו". ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

אורו וטובו בבחי' חסד עילאה הנק' רב חסד המאיר בבחי' א"ס בלי גבול ומדה תוך העולמות עליונים ותחתונים שכולם הם בבחי' דלי"ת אצלו יתברך דלית להון מגרמיהון כלום וכולא קמיה כלא חשיבי ועי"ז נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. וז"ש עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח לפי שהקרבנות הן בבחי' שיעור ומדה וגבול. משא"כ בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול לתקן עונותיו. ומ"ש המבזבז אל יבזבז יותר מחומש היינו דוקא במי שלא חטא או שתקן חטאיו בסיגופים ותעניות כראוי לתקן כל הפגמים למעלה. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין פשיטא דלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף שאין כסף נחשב וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב.

יום שלישי ג' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קטז, והנה מדת חסד... עד עמ' קטז, בא כו':

וְהִנֵּה, מִדַּת חֶסֶד זוֹ בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – שזה אופן החסד של הקב"ה, "חַסְדֵי ה'", – חסדיו של הקדוש ברוך הוא, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[37]: **"וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם כּוּ".** כִּי חֵגַם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, בְּרָם יֵשׁ גְּבוּל וּמִדָּה לְרַחֲמֵי הָאָדָם, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא", וּלְמִדּוֹתָיו אֵין סוֹף, –

אגרת הקדש

והנה מדת חסד זו בלי גבול ומדה נקראת על שמו של הקב"ה חסדי ה' כדכתיב וחסד ה' מעולם ועד עולם כו' כי הגם שכל ישראל הם רחמנים וגומלי חסדים ברם יש גבול ומדה לרחמי האדם. אבל הקב"ה נק' א"ס ב"ה ולמדותיו אין סוף

---

33. משלי כא, ג. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מובן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעמודים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואיך זה נבחר מזבח?! ולכן פי' הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחבור עם משפט היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עוונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א (סג, ב) אבל אינו אותו הענין - השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה - ראה אדר"נ רפל"ג. אוה"ת וירא צט, א. **35.** כתובות נ, א. **36.** איוב ב, ד. **37.** תהלים קג, יז.

כשם שהוא יתברך אין־סוף, כך גם מדותיו הן אין סופיות, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[38]: **"כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו וְכוּ'"**. – רחמיו הם בלי סוף. הרי, כשם שחסדו של הקדוש־ברוך־הוא הוא אין סופי, כך גם האדם שעושה צדקה וחסד בלי הגבלה, זה גם כן נקרא "חסדי ה'", אופן החסד של הקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא**[39] **אַחַר הַחֻרְבָּן וְהַגָּלוּת: "חַסְדֵי ה' כִּי לֹא תָמְנוּ וְגוֹ'"**, **פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁלֹּא תַמְנוּ,** – מפני שאין אנו תמימים[40], **שֶׁאֵין אָנוּ תְּמִימִים וּשְׁלֵמִים בְּלִי שׁוּם חֵטְא וּפְגָם בַּנֶּפֶשׁ וּבְעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים,** – אלא יש בנו עדיין ענינים של חטאים ופגמים, **עַל כֵּן צְרִיכִין אָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּחַסְדֵי ה' שֶׁהֵם** – חסדים **בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, כְּדֵי לְעוֹרֵר עָלֵינוּ רַחֲמִים וְחֶסֶד עֶלְאָה,** – חסד עליון, **שֶׁהוּא** – בחינת **רַב חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בסופו של אותו פסוק: **"כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו וְגוֹ'"**. – רחמיו הם בלי גבול, הרי כיוון שיש להמשיך רחמים **אלה** – צריכה הצדקה להיות **"חסדי ה'"**. זה פירוש הפסוק "חסדי ה'", חסד בלי גבול ומדה, "כי לא תמנו" – שכן, אין אנו תמימים ושלמים, ועלינו להזדקק להמשכה מהאור העליון שבלי גבול כדי לתקן את החטאים והפגמים (שכן, כדי שאלה יתוקנו כראוי על ידי תעניות וסיגופים, אין מצב הבריאות של דורותינו החלושים[41] מרשים זאת, אלא הדרך היא רק על ידי צדקה) – ולכן צריכים להתנהג ב"חסדי ה'", חסד בלי הגבלה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[42]**: "אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה", שֶׁיַּעֲשׂוּ** – הצדקה, **גַּם אִם יִהְיוּ פְּטוּרִים מִדִּינָא,** – גם אם מצד הדין הם פטורים מלתת צדקה, **כִּי** – כפי שרבותינו ז"ל אומרים[43]: **"אֵין בֶּן דָּוִד בָּא כּוּ'"**: – עד שתכלה פרוטה מן הכיס", שלא תהיה, רחמנא ליצלן, אפילו פרוטה בכיס, ובכל זאת יתנו צדקה, כלומר, שנתינת הצדקה תהיה באופן בלתי מוגבל, הרי צדקה כזו מביאה את הכפרה המוחלטת של העוונות וכן היא מביאה את ה"מיד הן נגאלין"[44]. מה שאין רבנו הזקן מביא את המאמר "עד שתכלה פרוטה מן הכיס", אלא מרמז זאת ב"וכו'" – מסביר הרבי שליט"א, שאפשר לומר שזה מפני שאין רבנו הזקן רוצה לבטא מילים אלו, ומאמר חז"ל זה יכול להתבצע על ידי שיהודים יחשבו עצמם **ברוחניות** כרשים וכדלים. ויש לומר שזה גם מה שאין רבנו הזקן אומר "**כשיהיו** פטורים" מצד הדין, אלא "אם" – שכן, ענין זה יכול להתבצע ברוחניות.

אגרת הקדש

כדכתיב כי לא כלו רחמיו וכו'. וז"ש הנביא אחר החורבן והגלות חסדי ה' כי לא תמנו וגו'. פי' לפי שלא תמנו שאין אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם בנפש ובעולמות עליונים ע"כ צריכין אנו להתנהג בחסדי ה' שהם בלי גבול ותכלית כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עילאה שהוא רב חסד ורחמים בלי גבול ותכלית כמ"ש כי לא כלו רחמיו וגו'. וזהו שארז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שיעשו גם אם יהיו פטורים מדינא כי אין בן דוד בא כו':

יום רביעי ד' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קטז, יא. להשכילך... עד עמ' קיז, העליון הגנוז:

יא. אגרת הקודש זו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכילך בינה" (כלשון הפסוק[1] שנאמר לדניאל), למרות שהיא נשלחה ל"כלל", שכן, באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק ליחידי סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה שמוכרחים לבריאות וברי־שימוש לעבודת ה'. כלומר, שהרצון לא יהיה ב"גשמיות" הענינים, אלא לרצות ב"רוחניות" ובחיות האלקית שבענינים הגשמיים; ועד כדי כך, שאף אם חס־ושלום חסר בענינים הגשמיים **המוכרחים לאדם** – בל יצטער מכך, אלא יהיה בשמחה מצד האמונה שלאמיתו של דבר זה **טוב** (כפי שיסביר באגרת זו) – אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק ליחידי סגולה. לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה זו בלשון יחיד, "להשכילך בינה", להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מישראל. שכן, זה בא בעיקר מצד האמונה האמיתית, ואמונה הרי יש לכל יהודי, עליו רק לגלות **לחיות** באמונה זו.

אגרת הקדש

יא להשכילך בינה כי לא זו הדרך ישכון אור ה' להיות חפץ בחיי

"לְהַשְׂכִּילְךָ בִּינָה", כִּי לֹא זוֹ הַדֶּרֶךְ[2] **יִשְׁכֹּן אוֹר ה'**[3], – ביהודי, **לִהְיוֹת חָפֵץ** – לרצות, **בְּחַיֵּי בָּשָׂרִים** – ב"חפץ" שהוא רצון של תענוג, לא רצון שרוצים את

---

38. איכה ג, כב. **39.** ראה לעיל הערה 1. **40.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והראי' - החורבן וגלות". **41.** כמשנ"ת לעיל באגה"ת פ"ג. **42.** ראה לעיל ס"ט הערה 9. **43.** סנהדרין צז, א. **44.** רמב"ם הל' תשובה שם הלכה ה. **1.** דניאל ט, כב. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה אינו מובן **כלל**: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחיי בשרים? ! וצ"ל **השכלה בבינה** לשלול זה ! ויל"פ (בקיצור) דקס"ד דאדרבה ע"י **אתכפיא דוקא** ישכון אור ה' (עיין פט"ו, פכ"ז - דעי"ד אסתלק יקרא כו' ונמשכת קדושה **עליונה על האדם** כו'), **ומפורש** אחז"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ר מח"פ להרמב"ם. לקו"ת ואתחנן (ט, ד) בשם הה"מ), שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר **אפשי** ומה **אעשה** כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכילך כו' דאין הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך **ישכון** כו'. וכדלקמן (הע' 3)". **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מל' זה משמע שזהו (בטל רצונך **וכו'**) נוגע לדרגת העבודה ד"ישכון אור ה'" דוקא ומהו הדרגא דישכון אור ה' ל' אינו רגיל בתניא וכו'. ואואפ"ל: ישכון ה' - אפשרי רק בדבר הבטל

הדבר מפני שמוכרחים בו (בגלל תכלית), אלא רוצים את הדבר עצמו מפני שיש לו תענוג בו, הרי לא זו הדרך, שענין ה"חיי" יצאו בחיים הבשריים־גופניים, ושירצו ב"חפץ" את הגשמיות והגופניות של **וּבָנֵי וּמְזוֹנֵי,** – שהרצון לילדים ולפרנסה יהיה ב"חפץ" ותענוג מצד ה"גשמיות" של הענינים, **כִּי עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[4]: "**בַּטֵּל רְצוֹנְךָ כּוּ'**"[5], – מפני רצונו, **דְּהַיְנוּ** – "בטל רצונך" אין משמעותו שיש לו רצון אלא שהוא מבטלו מפני שאין הוא הרצון העליון, אלא, כפי שהוא מפרש להלן, שמלכתחילה לא יהיה לו שום רצון במה שאינו רצון העליון, **שֶׁיִּהְיֶה רְצוֹנוֹ בָּטֵל בִּמְציאוּת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שוּם רָצוֹן כְּלָל בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּם, הַנִּכְלָלִים** – בשלשת הענינים: **בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** – למרות שאלה הם דברים שהאדם מוכרח בהם, והם נוגעים לעבודתו את הקב"ה, בכל זאת לא יהיה לו שום רצון **בדברים אלה עצמם,** אלא **בעבודת ה'** שבאה על ידי דברים אלה. זה פירוש "בטל רצונך" – שהרצון יהיה באופן של ביטול (בטל במציאות), לא כמו למשל התבטלותו של חכם קטן כלפי חכם גדול, שהן אמנם, הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא בבחינת מציאות, אלא "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא נמצא כלל. כך גם ב"ביטול הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון לדברים אלה, אלא הוא מבטל רצונו אם אין זה רצון הקב"ה – אלא הכוונה היא שאין לו שום רצון לכתחילה. **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[6], – שאצל האדם צריך להיות האופן "**עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי**": – שגם ענין של "חיי", חיים, הוא כ"על כרחו" (בניגוד לרצונו), שכן, בחיים עצמם בתור חיים גשמיים – אין לו חיים כלל, וכל־שכן שכך הדבר בנוגע ל"בני" ול"מזוני". אלא, כיצד אפשרי הדבר, שיהודי יפעול בתוכו שלא יהיה לו שום רצון כלל בענינים הגשמיים, אפילו לא במוכרחים ביותר? יסביר זאת רבנו הזקן להלן. ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין לו שום רצון ותענוג בענינים הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו ענינים אלה והוא סובל מכך חס־ושלום, אין זה גורם לו צער, דבר שיש בו משום ראיה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג בענינים אלה כאשר יש לו אותם. שכן, יש לפעמים שאדם אינו חש בתענוג בדברים מסויימים[7], אך אין זו הוכחה שבהעלם ובפנימיות אכן אין לו תענוג בהם; אפשרי הדבר שעמוק בפנימיותו יש לו תענוג בהם. ראיה לכך – שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער מכך. וצער הוא ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער כשחסרים לו דברים אלה, מוכיח שכאשר יש לו אותם דברים – הוא מתענג מכך (למרות שאין הוא חש באותו תענוג); ואילו, אם אין הוא מצטער כשחסרים לו אותם דברים – הרי זו הוכחה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג כאשר יש לו אותם דברים.

אגרת הקדש

בשרים ובני ומזוני כי ע"ז ארז"ל בטל רצונך כו' דהיינו שיהי' רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל בעניני עולם הזה כולם הנכללים בבני חיי ומזוני וכמארז"ל שע"כ אתה חי:

וביאור הענין הוא רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית דהיינו שהבריאה יש מאין הנק' ראשית חכמה והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא הבריאה הזאת היא בכל עת ורגע שמתהוים כל הברואים יש מאין מחכמתו ית' המחיה את הכל

ובלשון רבנו הזקן: **וּבֵאוּר הָעִנְיָן,** – כיצד יכול אדם לפעול שלא יהיו לו חפץ ורצון בעניני העולם הזה, גם לא במוכרחים לו ביותר – **הוּא** רַק **אֱמוּנָה אֲמִתִּית בְּ"יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית",** – בהקדוש־ברוך־הוא שיוצר הכל "בראשית" (בבחינה של "ראשית"), **דְּהַיְנוּ שֶׁהַבְּרִיאָה "יֵשׁ" מֵ"אַיִן", הַנִּקְרֵאת** – ה"אין" נקרא "**רֵאשִׁית חָכְמָה",** – פירוש המלה "אין" כאן איננו שהדבר **אינו** קיים, אלא "אין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי לומר שהבריאה היא מ"אין", מאפס, שהרי "ממך הכל"[8], הכל בא מאלקות, שהוא ה"יש" האמיתי, אלא פירוש "אין" הוא – לא מובן ולא מושג. שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא לו "יש", ואילו לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי, הוא קורא "אין", שהרי בעולם ההבנה שלו אין הדבר קיים. זה פירוש "יש מאין", "יש" הבא מה"אין" של חכמה. ו"חכמה" נקראת "ראשית", כמו שכתוב[9]: "ראשית חכמה", היא הספירה הראשונה של השתלשלות, שכן, למעלה מ"חכמה" הוא למעלה מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור ל"יש" – אלא "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש". **וְהִיא חָכְמָתוֹ** – בחינת ומדריגת ספירת החכמה, **שֶׁאֵינָהּ מֻשָּׂגֶת** – בהבנה, **לְשוּם נִבְרָא** – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל ב"ראשית" של "חכמה", ו־**הַבְּרִיאָה הַזֹּאת הִיא בְּכָל עֵת**[10] **וָרֶגַע, שֶׁמִּתְהַוִּים כָּל הַבְּרוּאִים** – תמיד, "**יֵשׁ" מֵ"אַיִן" מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְחַיֶּה אֶת הַכֹּל**[11]. – הוא מחיה את הכל לא רק באופן של חיות, אלא גם באופן של **התהוות,** שהדבר נוצר, וכיוון שזה "יש מאין", מן ההכרח שההתהוות תהיה **תמידית.** כפי שמוסבר בתורת החסידות, שבענין "עילה ועלול", כשהדבר הראשון משמש כסיבה בלבד לדבר השני, יכול ה"עלול" (המסובב) להיות קיים גם אחרי שה"עילה" (הסיבה) כבר לא נמצאת בו. ואילו ב"יש מאין", שזה התחדשות שלא היתה קיימת לפני זה לגמרי, שהרי ב"אין" לא קיים הענין של "יש" (אחרת – זה לא היה "אין", כי־אם "יש"), מן ההכרח שהכוח המחדש יהיה תמיד בדבר שנתחדש, לפעול בו את

עכ"פ **בכח** (פ"ו); ש"ישכון **אור** (גילוי) ה'" - צ"ל גם הביטוי **בגילוי** (בפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכון" - ששוכנת ומתלבשת ובקביעות - צ"ל גם הביטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו'". **4.** אבות פ"ב מ"ד. **5.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "משמע **דפשוט שיש** לו הרצון הזה - והיינו בתומ"צ, דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". **6.** אבות פ"ד מכ"ב. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וע"ד תענוג תמידי אינו תענוג". **8.** דה"א כט, יד. **9.** תהלים קיט, ו. **10.** ראה לקמן הערה 21. **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כדלעיל שהיחוה"א פ"ב".

אגרת הקדש

וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויצייר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש האיך יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים מבני חיי ומזוני או שארי יסורין בעולם הרי האין שהיא חכמתו יתברך הוא מקור החיים והטוב והעונג והוא העדן שלמעלה מעוה"ב רק מפני שאינו מושג לכן נדמה לו רע או יסורים אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית אתר פנוי מיני' ובאור פני מלך חיים וע"כ עוז וחדוה במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע ומי שמתעצב ומתאונן מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה

1 החידוש ואת ההתהוות (וכפי שהוסבר ב"שער היחוד
2 והאמונה"[12] ב"מכל־שכן" מקריעת ים סוף), כך – שבריאת
3 והתהוות כל דבר היא תמידית, "ובטובו מחדש בכל יום
4 **תמיד**"[13], לא רק "בכל יום", כשההתחדשות ניכרת, אלא
5 "**תמיד**", בכל רגע, ישנה
6 הבריאה וההתחדשות
7 מ"אין" ל"יש", ומהו "אין"
8 **זה**? – בחינת חכמתו
9 יתברך שלמעלה מהשגה.
10 **וּכְשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּעֹמֶק**
11 **הֲבָנָתוֹ, וִיצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ** –
12 אחרי שיבין את הדבר,
13 יצייר את הדבר לפניו,
14 שיהיה באילו מצוייר
15 הדבר לפניו, כמי שמתבונן
16 בתמונה מצויירת, **הֲוָיָתוֹ**
17 – ובריאתו, "יש" **מֵ"אַיִן"**
18 **בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע מַמָּשׁ** –
19 כלומר, שבכל רגע פועלת
20 בו בחינת ה"אין" של
21 חכמתו יתברך, – ואם כך,
22 **הַאֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ כִּי רַע לוֹ, אוֹ** – שיש לו, **שׁוּם יִסּוּרִים**
23 **מִ"בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי", אוֹ שְׁאָרֵי יִסּוּרִין בָּעוֹלָם,** – כיצד יכול
24 לעלות בדעתו שרע לו ושהוא סובל יסורים? – **הֲרֵי** – בשעה
25 ש-**הָ"אַיִן", שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא מְקוֹר הַחַיִּים וְהַטּוֹב**
26 **וְהָעֹנֶג, וְהוּא** – בחינת **הָעֵדֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הַבָּא,** – עולם
27 הבא, **גן עדן**, שהוא מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה
28 המתענגת מהבנת והשגת אלקות – זה **גן** בלבד הנמשך מ"עדן"
29 שהוא מקורו, ובחינה **זו** מחיה ומהווה אותו תמיד, **רַק מִפְּנֵי שֶׁ**
30 – דבר זה **אֵינוֹ מֻשָּׂג - לְכֵן נִדְמֶה לוֹ** – שיש לו, **רַע אוֹ**
31 **יִסּוּרִים, אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה, וְהַכֹּל טוֹב, רַק**
32 **שֶׁאֵינוֹ מֻשָּׂג,** – ה"טוב" שבזה, **לְגָדְלוֹ וְרַב טוּבוֹ.** – ומפני היותו
33 טוב גדול ביותר – הוא למעלה מהשגת האדם ומיכולתו להבין
34 את הטוב הזה. כלומר, חיות כל דבר למעלה בשורשו, גם
35 השורש של מה שיורד למטה בענין של רע ויסורים רחמנא־
36 ליצלן – הרי בשורש הוא דבר טוב באמת, אך בירידתו למטה,
37 ישנו טוב שיכול לרדת למטה ושיראה שהוא טוב, וישנו טוב
38 הנשאר במדריגה עליונה ביותר כפי שזה **בתחילת** ההתגלות,
39 ששם זה למעלה מהשגה ולכן זה יורד למטה בלבוש של רע
40 ויסורים. שכן, ה"טוב" שבו עדיין לא התגלה, כפי שרבנו הזקן
41 מביא בפרק כ"ו שבחלק הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן
42 באותו ענין) את הפסוק[14]: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י־ה",
43 שיסורים באים מ"י־ה" של שם הוי', שזה ראשית ההתגלות של
44 שם הוי', לפני שזה יורד
45 ב"ר"ה" (ש"והנגלות – ו"ה
46 נגלות", ו' וה' של שם הוי'
47 הן "נגלות", מה **שיורד**
48 בהתגלות, ואילו י"ה הן
49 "נסתרות", הרי "תיסרנו",
50 יסורים, באים מי"ה), הרי
51 לאמיתתו של דבר מה
52 שנראה לאדם כרע
53 ויסורים, הוא טוב מצד
54 שורשו, וכפי שמביא רבנו
55 הזקן ב"לקוטי תורה"[15],
56 מ"נחום איש גמזו" שעל
57 כל דבר אמר "גם זו
58 לטובה"[16], שמשמעו, לא
59 רק שב**מאוחר** יצא מזה
60 ענין של טובה, אלא שגם
61 כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר מכן יתגלה ה"טוב"). **וְזֶהוּ**
62 **עִקַּר**[17] **הָאֱמוּנָה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרָא הָאָדָם**[18]**, לְהַאֲמִין דְּ"לֵית**
63 **אֲתַר פָּנוּי מִינֵיהּ",** – שאין מקום פנוי ממנו, אלא בכל מקום
64 נמצא הקדוש ברוך הוא, **וּ"בְאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים",** – כשהמלך
65 נמצא עם אחד פנים אל פנים – הדבר מביא חיים לשני, כפי
66 שמוסבר בענין המלכות למטה, שגם כשמישהו נשפט רחמנא־
67 ליצלן להיפך החיים, הרי אם הוא פוגש במלך, ממירים את
68 משפטו והוא נשאר בחיים, שכן "באור פני מלך חיים", כך גם
69 בענין ה"מלכות" שלמעלה, שהימצאו של הקדוש־ברוך־הוא,
70 מלכו של עולם, בכל מקום – מביא חיים. **וְעַל כֵּן** – ולכן, **"עֹז**
71 **וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ"**[19], – הימצאו של הקדוש־ברוך־הוא בכל
72 מקום, צריכה לתת לאדם חוזק (של בטחון) וחדוה, בכל מצב
73 שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא, הוא "מקומו" של
74 הקדוש־ברוך־הוא, וב"מקומו" הרי "עוז וחדוה", **הוֹאִיל וְהוּא**
75 **רַק טוֹב כָּל הַיּוֹם. וְעַל כֵּן,** – ולכן, **רֵאשִׁית**[20] **הַכֹּל, שֶׁיִּשְׂמַח**
76 **הָאָדָם וְיָגֵל בְּכָל עֵת**[21] **וְשָׁעָה, וְיִחְיֶה מַמָּשׁ בֶּאֱמוּנָתוֹ**[22] **בָּהּ,**
77 **הַמְחַיֶּה וּמֵטִיב עִמּוֹ בְּכָל רֶגַע**[23]**. וּמִי שֶׁמִּתְעַצֵּב** – בלבו,
78 **וּמִתְאוֹנֵן** – בדיבור, **מַרְאֶה בְּעַצְמוֹ**[24] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְעַט רַע וְיִסּוּרִין**

---

12. שם. **13.** נוסח ברכות ק"ש של שחרית. **14.** תהלים צד, יב. **15.** במדבר סב, א. **16.** תענית כא, א. **17.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם בתחלתו. לעיל פג, ב [שער היחוד והאמונה פ"ז]". **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "יל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת התבוננות הנ"ל צ"ל: 1) בכל עת ושעה, 2) שיחי' בה ממש". **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "במקומו - מתאים לשלפני זה **באור פני**. ועפ"ז יל"פ שהובא דוקא הכתוב עוז וחדוה במקומו, ואיך שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן **כלל**: ע"פ משנ"ת דאין רע יורד כו' - דא"כ מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע', במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדרז"ל עה"פ עוז וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובאוה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו". **20.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כמו שנת"ל שהנדון ביוצר **בראשית**". **21.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "י"ל דמרמז אף שיש **כח** עתים שונים **והפכים** זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק **'בכל עת'**". **22.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כיון דבשבילה נברא - והרי בכל עת ושעה הוא חי". **23.** עוד טעם שצ"ל "בכל עת ושעה". **24.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מיותר וגם לא רגיל. ויל"פ: היפך **עצם** ענין בריאתו ומציאותו (כנ"ל **שבשבילה נברא**)".

אגרת הקדש

טובה והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום יסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולאו שוין אצלו בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו שהוא מערב רב דלגרמייהו עבדין ואוהב א"ע לצאת מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני כי זה טוב לו ונוח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר בלבבו אם יפנה לבבו אחרי אלהים אחרים שהם תאוות הגוף המשתלשלים מס"א ובהם הוא חפץ או אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתים המשתלשלים מאלקים חיים אף שאינו יכול (צ"ע. ובאיזה כת"י ליתא תיבות אלו [אף שאינו יכול] ובנוסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיי אמיתים כו'". ולפי נוסחא זו נראה שתיבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגר). ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס"א כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין שהרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון

1 **וְחָסֵר לוֹ אֵיזֶה טוֹבָה, וַהֲרֵי זֶה כְּכוֹפֵר חַס־וְשָׁלוֹם.** – הכופר
2 חס־ושלום בהימצאות הקדוש־ברוך־הוא בכל מקום. שכן, אם
3 היה מאמין בכך באמת, הרי (כאמור) "באור פני מלך חיים" ו"עוז
4 וחדוה במקומו" לא חסר לו הרי שום דבר. **וְעַל כֵּן** – ולכן,
5 **הִרְחִיקוּ מִדַּת הָעֲצְבוּת**
6 **בִּמְאֹד חַכְמֵי הָאֱמֶת.** –
7 חכמי **האמת** (המקובלים)
8 הרחיקו במאד את מדת
9 העצבות, שעל האדם
10 להתרחק התרחקות
11 מקסימאלית ממדת
12 העצבות. שכן, יש
13 בעצבות משום סתירה
14 לאמונתו **האמיתית** של
15 יהודי, ש"לית אתר פנוי
16 מיני'" – שאין מקום פנוי
17 ממנו יתברך. **אֲבָל**
18 **הַמַּאֲמִין** – באמת, **לֹא**
19 **יָחוּשׁ**[25] **מִשּׁוּם יִסּוּרִין**
20 **בָּעוֹלָם, וּבְכָל עֲנְיָנֵי**
21 **הָעוֹלָם "הֵן" וְ"לָאו" שָׁוִין**
22 **אֶצְלוֹ בְּהַשְׁוָאָה אֲמִתִּית.**
23 **וּמִי שֶׁאֵין שָׁוִין לוֹ** –
24 **מַרְאֶה בְּעַצְמוֹ**[26] **שֶׁהוּא**
25 **מֵ"עֶרֶב רַב"** – שהצטרפו
26 לבני ישראל ביציאתם
27 ממצרים, **דִּלְגַרְמַיְהוּ**
28 **עֶבְדִּין**[27], – שעושים רק
29 לצורך ולאהבת עצמם,
30 **וְאוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ** – עד
31 כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, **לָצֵאת מִתַּחַת יַד** –
32 ורשות ה' **וְלִחְיוֹת בְּחַיֵּי הַגּוֹיִם בִּשְׁבִיל אַהֲבָתוֹ אֶת עַצְמוֹ, וְעַל**
33 **כֵּן** – ולכן, **הוּא חָפֵץ** – ברצון של תענוג, **בְּחַיֵּי בְשָׂרִים**[28] **וּבְנֵי**
34 **וּמְזוֹנֵי,** – רצונו וחפצו בענינים אלה הוא רצון הבא מאהבת
35 עצמו, בלי כוונה לשם שמים, **כִּי זֶה טוֹב לוֹ.** – בשעה שהנהגת
36 האדם היא באופן כזה – אזי **וְנוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, כִּי עִיקַּר**
37 **בְּרִיאַת הָאָדָם בָּעוֹלָם הֵיָה הוּא בִּשְׁבִיל לְנַסּוֹתוֹ בְּנִסְיוֹנוֹת**
38 **אֵלּוּ,** – נסיונות של קשיים בענינים גשמיים, **וְלָדַעַת אֶת אֲשֶׁר**
39 **בִּלְבָבוֹ, אִם יִפְנֶה לְבָבוֹ אַחֲרֵי "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם**
40 **תַּאֲוֹת הַגּוּף הַמִּשְׁתַּלְשְׁלִים** – ובאות, **מִ"סִּטְרָא אָחֲרָא",** –

מקליפות הנקראות "אלקים אחרים", שלכן גם תאוות הגוף 41
הבאות ומקבלות חיותם מהקליפות נקראות גם כן "אלקים 42
אחרים", **וּבָהֶם הוּא חָפֵץ,** – ומתענג, **אוֹ אִם חֶפְצוֹ** – תענוגו, 43
וּרְצוֹנוֹ לִחְיוֹת חַיִּים אֲמִתִּיִּים הַמִּשְׁתַּלְשְׁלִים מֵ"אֱלֹקִים חַיִּים", 44
אַף שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל – לחיות 45
חיים כאלה, שכל חייו יהיו 46
ענינים רוחניים ואלקות – 47
עד שלא יהא איכפת לו 48
כלל היסורים מהענינים 49
הגשמיים. (**צָרִיךְ עִיּוּן.** 50
וּבְאֵיזֶה כְּתְבֵי־יָד לֵיתָא 51
תֵּבוֹת אֵלּוּ [אַף שֶׁאֵינוֹ 52
יָכוֹל]. **וּכְנֻסְחָא אַחֶרֶת** 53
מְצָאנוּ כָּךְ: "אוֹ אִם 54
חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ - אַף 55
שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל - לִחְיוֹת חַיֵּי 56
אֲמִתִּיִּים כו'". **וּלְפִי נֻסְחָא** 57
זוֹ נִרְאֶה שֶׁתֵּבוֹת [אַף 58
שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל] הוּא מַאֲמַר 59
מָסְגָּר) וְיַאֲמִין שֶׁבֶּאֱמֶת 60
הוּא חַי בָּהֶם, – בחיים 61
האמיתיים הבאים 62
מ"אלקים חיים", **וְכָל** 63
צְרָכָיו וְכָל עֲנְיָנָיו 64
מִשְׁתַּלְשְׁלִים בֶּאֱמֶת – 65
ומקבלים חיותם, **בִּפְרָטֵי** 66
פְּרָטִיּוּתֵיהֶם שֶׁלֹּא 67
מִ"סִּטְרָא אָחֲרָא", – 68
שלא מן הקליפות, **כִּי** 69
"מֵה'[29] **מִצְּעָדֵי גֶבֶר** 70
כּוֹנָנוּ"[30], – צעדיו של אדם הם מה', **וְ"אֵין**[31] **מִלָּה כוּ'"**[32], – 71
שהאדם ידבר והקדוש־ברוך־הוא לא ידע מכך מקודם, כפי 72
שהפסוק[33] מסיים: "הן ה' ידעת כולה", שלא רק מעשים, אלא גם 73
דיבורים של האדם, יודע הקדוש־ברוך־הוא, עוד לפני שהאדם 74
מבטא אותם, וממנו הוא מקבל את החיות לדבר אותו דיבור. 75
וְאִם כֵּן – שהוא מקבל כל חיותו מהקדוש־ברוך־הוא, **הַכֹּל** 76
טוֹב בְּתַכְלִית רַק שֶׁאֵינוֹ מֻשָּׂג, – לאדם ה"טוב" שבזה. 77
וּבֶאֱמוּנָה זוֹ – שהוא מאמין בכך **בֶּאֱמֶת נַעֲשָׂה הַכֹּל טוֹב גַּם** 78
בַּגָּלוּי, – שיראו בגלוי שזה טוב, **שֶׁבֶּאֱמוּנָה זוֹ שֶׁמַּאֲמִין שֶׁהָרַע** 79
הַנִּדְמֶה בְּגָלוּי, – שמה שנדמה בגלוי כ"רע", **כָּל חִיּוּתוֹ הוּא** 80

---

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישעי' כח, טז וראה תרגום שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל" [הערה 24]. **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א. ח"א ספ"א (באו"ה). **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה - כי מובן הוא וזהו פי' בכ"מ שהובא בדברי חז"ל. משא"כ כאן - לאחר שהדגיש הענין **דחיים** באור פני מלך, ובזה פשיטא שצ"ל חפץ". **29.** תהלים לז, כג. **30.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "**לכאורה** צע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנ"ך כו"כ ע"ד השגח"פ **קודם** לזה. ומובן ע"פ פי' חז"ל בו דוקא (חולין ז, סע"ב) נוקף כו'. וגם בזה נר' **גודל הדיוק דאדה"ז אפילו "במליצות" לכאורה**". **31.** תהלים קלט, ד. **32.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ל"נ גו' לאחרי "כוננו" - וי"ל לרמז אסיפא שנוגע **כאן** (ע"פ פי' התרגום "מחשבת") ד"כל עניניו" - גם 'מחשבת'". **33.** תהלים שם.

מ"טוֹב" הָעֶלְיוֹן, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵינָהּ מֻשָּׂגֶת, וְהִיא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֵדֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם הַבָּא – כנזכר לעיל, ש"עולם הבא" (גן־עדן) הוא רק כ"גן" והמשכה מ"עדן", וה"טוב" שמ"עדן" הוא "טוב" שלמעלה מעלה[34] מהטוב של העולם הזה וגן־עדן, הֲרֵי בֶּאֱמוּנָה זוֹ נִכְלָל וּמִתְעַלֶּה בֶּאֱמֶת הָרֵעַ הַמְּדֻמֶּה בַּ"טוֹב" הָעֶלְיוֹן הַגָּנוּז: – ונעשה במילא טוב גם בגלוי, שיראו את הטוב בעיני בשר.

אגרת הקדש

שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא העדן שלמעלה מעוה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

יום חמישי ה' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיז, יב. והי' מעשה... עד עמ' קיז, מדות לבדן.

יב. "וְהָיָה" – השכר ל־מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם, וַ–השכר ל־עֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם". – זה פסוק בישעי'[1], ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ו"עבודה" הם ענין אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום יונתן מפרש שהם שני ענינים, שני אופנים שונים בענין הצדקה, ואשר עבור **מעשה** הצדקה מגיע השכר של **שלום**, ועבור **העבודה** של צדקה מגיע השכר של השקט ובטח עד עולם. לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין "מַעֲשֵׂה" לַ"עֲבוֹדָה" – איזה אופן של צדקה נקרא "מעשה" ואיזה נקרא "עבודה"? ו – ההפרש ש־בֵּין "שָׁלוֹם" לְ"הַשְׁקֵט וָבֶטַח" כו'. – שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא **מעשה** הוא **שלום**, והשכר עבור אופן הצדקה הנקרא **עבודה** הוא **השקט ובטח**, נבין זאת עַל־פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[2] עַל פָּסוּק[3]: "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו" – אומרים על כך רבותינו ז"ל: כִּי מִיכָאֵל שַׂר שֶׁל מַיִם וְגַבְרִיאֵל שַׂר שֶׁל אֵשׁ, – טבע המים והאש שהמים מכבים את האש, וְ – אילו מיכאל וגבריאל אֵין מְכַבִּין זֶה אֶת זֶה. כְּלוֹמַר, – לא שהחומר של מיכאל הוא מיסוד המים הרוחני והחומר של גבריאל הוא מיסוד האש הרוחני, אלא הכוונה היא: שֶׁמִּיכָאֵל – הוא, שַׂר שֶׁל חֶסֶד, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַיִם", הַיּוֹרְדִים – כטבע המים, מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ, וְהוּא – הירידה ממקום גבוה למקום נמוך ברוחניות, היא בְּחִינַת הַהַשְׁפָּעָה וְהִתְפַּשְׁטוּת – המשכת, הַחַיּוּת מֵעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, וּבְחִינַת אֵשׁ שֶׁטִּבְעָהּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, הִיא – ברוחניות, בְּחִינַת הַגְּבוּרָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַשְׁפָעַת הַחַיִּים מִמַּטָּה לְמַעְלָה, שֶׁלֹּא לְהַשְׁפִּיעַ, רַק בְּצִמְצוּם עָצוּם וָרָב, – שההשפעה תהיה רק באופן של צמצום **עצום** של המעטת החיות באיכות, ושל צמצום **רב** של הקטנת החיות בכמות, וְהֵן – חסד וגבורה, מִדּוֹת נֶגְדִּיּוֹת וְהֶפְכִּיּוֹת זוֹ לָזוֹ, – חסד הוא ענין של השפעה בלתי מוגבלת, ואילו גבורה היא ענין של הגבלה וצמצום, וְהַיְינוּ – מתי חסד וגבורה נוגדים והפכיים אחד מהשני, כְּשֶׁהֵן בִּבְחִינַת מִדּוֹת לְבַדָּן, – מדה היא הרי ענין של שיעור והגבלה, וכל מדה מוגבלת באופנה היא, אם באופן של חסד או באופן של גבורה,

אגרת הקדש

יב **והיה** מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. להבין ההפרש שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן.

יום שישי ו' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיז, אך הקב"ה... עד עמ' 234, הקדושות ית':

אַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, – שלא תהיה התנגדות בין מדה אחת לשניה, דְּהַיְינוּ בְּהֵן הָאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה מְאֹד מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־ עַל־יְדֵי גִּילּוּי שֶׁמִּתְגַּלֶּה בָּהֶן הָאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה מְאֹד מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־

אגרת הקדש

אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס

---

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמחז"ל ברכות לד, ב". **1.** לב, יז. **2.** ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. **3.** איוב כה, ב.

הוּא, אֲשֶׁר כִּשְׁמוֹ – שהוא "אור **אין** סוף", בלי סוף ובלי גבול, **כֵּן הוּא, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מִדָּה חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** – הוא, **לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, אֲפִלּוּ** – למעלה, **מִבְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת** – שהיא מְקוֹר הַמִּדּוֹת, – ומכל־שכן שהוא למעלה לגמרי מבחינת המדות, **וַאֲזַי** – כשמאירה בהן הארה מאור אין־סוף, **הַמִּדּוֹת נֶגְדִּיּוֹת שֶׁל מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל** – של חסד וגבורה, **נִכְלָלוֹת בִּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, וּבְטֵלִים בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמֵּאִיר לָהֶם בִּבְחִינַת גִּלּוּי.** – שכן, מצד גודל התבטלותם לאור אין־סוף, נאבד הניגוד שביניהם, כפי המשל בשני שרים המנגדים אחד לשני, הרי בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה ביותר. שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אין־סוף", ענין שהוא "אין־סוף" ו"בלי גבול" – נאבדת לגמרי ההגבלה של המדות. **וַאֲזַי מִתְמַזְּגִים וּמִתְמַתְּקִים הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים,** – הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, **עַל־יְדֵי בְּחִינָה מְמֻצַּעַת** – המתווכת את ה־קַו הַמַּכְרִיעַ – בין חסד וגבורה, **וּמַטָּה כְּלַפֵּי חֶסֶד, הִיא מִדַּת הָרַחֲמִים,** – בשעה שמדת החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת למנוע את ההשפעה ממי שאינו ראוי לקבלת השפע – באה מדת הרחמים ומכריעה ביניהן ומטה את הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא ראוי לקבלת שפע, אבל ראוי שירחמו עליו, ומצד הרחמנות להשפיע לו, **הַנִּקְרֵאת** – מדת הרחמים, נקראת **בְּשֵׁם "תִּפְאֶרֶת"** – **בְּדִבְרֵי חַכְמֵי הָאֱמֶת,** – חכמי הקבלה, **לְפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִב' גְּוָנִין: לְכֵן וְאֹדֶם, הַמְרַמְּזִים לְחֶסֶד וּגְבוּרָה.** – לבן מרמז לחסד, ואדום – לגבורה. ולכן זה נקרא בשם "תפארת" – יופי – שכן דבר המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה – לכן נקראת מדה זו בשם "תפארת". **וְלָכֵן סְתָם שֵׁם הֱוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה מוֹרֶה עַל מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[4] – השמות הקדושים מורים הרי על המדות העליונות, כמו שם א־ל על בחינת החסד, שם אלקים – על מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הוי' – כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי – מורה על מדת ה"תפארת". שם הוי' הוא הרי "שם העצם" ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזוהי מדת ה"תפארת", **לְפִי שֶׁכָּאן** – במדת ה"תפארת", **הוּא בְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הֶאָרָה רַבָּה, בְּיֶתֶר שְׁאֵת מִשְּׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת יִתְבָּרֵךְ.** – זהו הענין של "עושה שלום במרומיו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אין־סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה.

אגרת הקדש

ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב' גוונין לובן ואודם המרמזים לחו"ג ולכן סתם שם הוי' ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כמ"ש בזוה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך.

יום שבת קודש ז' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 234, והנה אתערותא... עד עמ' קיח, הטוב המחייהו.

וְהִנֵּה, אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא, – ההתעוררות מלמעלה, **לְעוֹרֵר גִּילּוּי הֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – כדי, **לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם** – בין המדות שלמעלה, **הַנִּזְכָּר לְעֵיל, הִיא בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – על ידי ההתעוררות של העבודה שלמטה, **בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וְהַשְׁפָּעַת חַיִּים** – ענינים הנותנים חיים, **חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים**[5] **לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם,** – למי שאין לו מעצמו כלום, **וּלְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים כּוּ'.** – על ידי שמשפיעים צדקה המחזיקה את העני בחיים, ועושים זאת באופן שיש בו גם חן, חסד ורחמים, שהצדקה ניתנת ברגש ובאופן של "המפייסו"[6], שבעת ובעונה אחת עם

אגרת הקדש

והנה אתערותא דלעילא לעורר גילוי הארה רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות שלום הנ"ל היא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה והשפעת חיים חן וחסד ורחמים למאן דלית ליה מגרמי' כלום ולהחיות רוח שפלים כו'. ומודעת זאת

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא יא, א". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב.

אגרת הקדש

מה שאמרו רז"ל על העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. פמליא של מעלה הם השרים והמדות הנ"ל שהן ההיכלות עליונים בעולם הבריאה שבזוה"ק ופמליא של מטה הן ההיכלות התחתונים ובפרט עוה"ז השפל המעורב טוב ורע מחטא אדם הראשון והרע שולט על הטוב כמ"ש אשר שלט האדם באדם כו' ולאום מלאום יאמץ וכנראה בחוש באדם התחתון הנקרא בשם עולם קטן שלפעמים הטוב גובר ולפעמים להיפך ח"ו ואין שלום בעולם עד עת קץ שיתברר הטוב מהרע לידבק בשרשו ומקורו מקור החיים ב"ה ואזי יתפרדו כל פועלי און ורוח הטומאה יעבור מן הארץ כשיתברר מתוכו בחי' הטוב המחייהו

נתינת הצדקה משווים לו הרגשה טובה, מרוממים ומעודדים את רוחו, שלא יהיה נפול ברוחו – הרי על ידי התעוררות זו מלמטה ממשיכים התעוררות מלמעלה מההארה הרבה והשפעה העצומה מ"אור אין־סוף" ברוך־הוא אל המדות העליונות, לעשות שלום ביניהן ושהגבורות יומתקו לחסדים. להלן יסביר רבנו הזקן מה ש"מעשה הצדקה" פועלת בנפש האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע – ישנם שני אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת ומלחמת כל מדה שבנפש האלקית לברר את המדה שבנגדה בנפש הבהמית, כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש האלקית את מדת החסד והתאוה של הנפש הבהמית; על ידי יראה של הנפש האלקית לברר את מדת היראה הרעה של הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור בדרך מלמעלה למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור אלקי – מתבררות המדות של הנפש הבהמית. על־דרך וכמו שלעתיד־לבוא יהיה בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל שיהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[7], על־דרך־זה גם בעבודתו של יהודי לברר את הטוב מהרע של נפשו הבהמית, ישנו הבירור בדרך מלמעלה למטה (על ידי לימוד תורה לשמה הממשיך אור אלקי) העוזר שהטוב שלו יתגבר ויתברר מהרע. כך גם על ידי ענין הצדקה, "מעשה הצדקה", ממשיך יהודי התגלות אלקית המתגלית לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מרע. ובלשון רבנו הזקן: **וּמוֹדַעַת זֹאת,** – ידוע, **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8] **עַל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ: "מֵשִׂים שָׁלוֹם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה",** "**פַּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה**" - **הֵם הַשָּׂרִים וְהַמִּדּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, שֶׁהֵן הַהֵיכָלוֹת עֶלְיוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ,** – שם השלום בין המדות של חסד וגבורה כששתיהן הן בטוב וקדושה, והשלום מתבטא בכך שתהיה התכללות של חסד וגבורה, והגבורה תומתק בחסד, **וּ"פַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה" - הֵן הַהֵיכָלוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וּבִפְרָט עוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל הַמְעֹרָב טוֹב וָרַע מִ** – אז **חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן,** – חטא שהביא לתערובת הטוב והרע, שאין טוב בלי רע ואין רע בלי טוב, **וְהָרַע שׁוֹלֵט עַל הַטּוֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9]**: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם כּוֹ",** – ה"אדם בליעל" של קליפה, מושל על ה"אדם" של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק "לרע לו", "**וּלְאֹם מְלֹאֹם יֵאָמֵץ**"[10], – לפעמים מתגבר צד הקדושה ולפעמים מתגבר הצד שלעומת־זה, **וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עוֹלָם קָטָן"**[11]**, שֶׁלִּפְעָמִים הַטּוֹב גּוֹבֵר וְלִפְעָמִים לְהֵפֶךְ** – שהרע מתגבר **חַס־וְשָׁלוֹם. וְאֵין שָׁלוֹם בָּעוֹלָם עַד "עֵת קֵץ",** – כשיהיה סוף לרע, **שֶׁיִּתְבָּרֵר הַטּוֹב מֵהָרַע לִדְבֵק** – להתדבק **בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, מְקוֹר הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וַאֲזַי "יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן", וְרוּחַ הַטֻּמְאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ**[56]**, כְּשֶׁיִּתְבָּרֵר מִתּוֹכוֹ בְּחִינַת הַטּוֹב הַמְחַיֶּהוּ.** – שאז, כשהטוב יתברר מהרע, לא יהיה במילא קיום לרע, שהרי כל קיומו וחיותו של הרע בא רק מהטוב.

---

7. זכרי' יג, ב. **8.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו". **9.** קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. **10.** תולדות כה, כג. **11.** תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אלול, תשי"ז
ברוקלין.

ברכה ושלום!

... במש"כ שבאה האם ע"ה בחלום וכו' - יש לברר אם הייתה הקבורה כדבעי (ולא נותחה אחרי פטירתה וכו'). וכן לבדוק המזוזות בדירתה.

יום ראשון

יום רביעי — **א אלול, ר"ח** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט. א־ג.
תניא: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

כְּשֶׁהָיָה הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: קִבַּלְתִּי מִמּוֹרִי (הָרַב הַמַּגִּיד) שֶׁקִּבֵּל מִמּוֹרוֹ (הַבַּעַל שֵׁם טוֹב) בְּשֵׁם מוֹרוֹ הַיְּדוּעַ, אֲשֶׁר מִיּוֹם שֵׁנִי דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, יֹאמְרוּ בְּכָל יוֹם וְיוֹם בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה פִּרְקֵי תְּהִלִּים, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פְּרָקִים: ט קֹדֶם כָּל נִדְרֵי, ט קֹדֶם הַשָּׁנָה, ט אַחַר מוּסָף, ט אַחַר נְעִילָה. וּמִי שֶׁלֹּא הִתְחִיל בְּיוֹם ב דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יַתְחִיל בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, וְאֶת אֲשֶׁר הֶחֱסִיר יַשְׁלִים.

יום שני

יום חמישי — **ב אלול** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י־יז. ד־ו.
תניא: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ "אֶרֶץ חֵפֶץ", שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֲפָצִים יְקָרִים בְּאַהֲבַת ה' יִתְבָּרֵךְ וְיִרְאָתוֹ וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְאֵין דְּבַר גִּלּוּי הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת תָּלוּי אֶלָּא בַּמְּעוֹרֵר. דָּבָר בָּרוּר הוּא, אֲשֶׁר בְּכָל חֶלְקֵי הָאֲדָמָה נִמְצָאִים מַעְיְנוֹת מַיִם חַיִּים, וְהַהֶבְדֵּל הוּא רַק בְּקֵרוּב וְרִחוּק, וְאִם כֵּן הֲלֹא הַכֹּל תָּלוּי בְּהַחוֹפֵר וְכֹחַ סַבְלָנוּתוֹ וּמְתִינוּתוֹ.

וְכֵיוָן שֶׁהָרָצוֹן הוּא כֹּחַ עֶלְיוֹן הַגּוֹזֵר וּמְפַקֵּד עַל כָּל הַכֹּחוֹת, וּמַכְרִיחָם לַעֲשׂוֹת וְלִפְעֹל כְּפִי הַפְּקֻדּוֹת שֶׁלּוֹ, אִם כֵּן אֵפוֹא עִקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא לְעוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן לִפְעֹל וְלַעֲשׂוֹת הֵן בְּעַצְמוֹ הֵן בְּזוּלָתוֹ.

יום שלישי

יום ששי — **ג אלול** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב. ז־ט.
תניא: והנה מדת . . . בא כו'.

הַמַּאֲמִין בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית יוֹדֵעַ כִּי "מֵה' מִצְּעָדֵי גֶּבֶר כּוֹנָנוּ", אֲשֶׁר נְשָׁמָה זוֹ צְרִיכָה לְבָרֵר וּלְתַקֵּן אֵיזֶה בֵּרוּר וְתִקּוּן בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. וּמֵאוֹת בַּשָּׁנִים, אוֹ גַּם מִשְּׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הִנֵּה הַדָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבָּרֵר אוֹ לְהִתְתַּקֵּן מְחַכֶּה לְאוֹתָהּ הַנְּשָׁמָה שֶׁתָּבוֹא לְבָרְרוֹ וּלְתַקְּנוֹ, וְגַם נְשָׁמָה הַלֵּזוּ הִנֵּה מֵאָז נֶאֱצְלָה וְנִבְרְאָה, הִיא מְחַכָּה לִזְמַן יְרִידָתָהּ לְבָרֵר וּלְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר הֻטַּל עָלֶיהָ.

יום רביעי

שבת — **ד אלול** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח. י־יב.
תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.

סֵדֶר בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה: נוֹגֵעַ בְּטַלִּיתוֹ בִּתְחִלַּת הַקְּרִיאָה וּבְסוֹפָהּ, נוֹשֵׁק הַטַּלִּית בַּמָּקוֹם שֶׁנָּגַע בַּסֵּפֶר־תּוֹרָה, גּוֹלֵל הַסֵּפֶר־תּוֹרָה, מַפְנֶה פָּנָיו, קָצָת, לְיָמִין, וּמְבָרֵךְ. פּוֹתֵחַ הַסֵּפֶר־תּוֹרָה וְקוֹרֵא.

בְּמַעֲלַת מִין הָאֱנוֹשִׁי, יֶשְׁנָם אַרְבָּעָה תְּאָרִים: אָדָם – מַעֲלַת הַמֹּחִין וְהַשֵּׂכֶל, אִישׁ – מַעֲלַת הַלֵּב וְהַמִּדּוֹת, אֱנוֹשׁ – הַחֲלִישׁוּת בְּאֶחָד מֵהֶם בְּשֵׂכֶל אוֹ בְּמִדּוֹת, אוֹ בִּשְׁתֵּיהֶם, גֶּבֶר – מִתְגַּבֵּר עַל עַצְמוֹ

לְהָסִיר הַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים לְהַשִּׂיג אַחַת הַמַּעֲלוֹת אוֹ בְּשֵׂכֶל אוֹ בְּמִדּוֹת, הַיְנוּ דְּגֶבֶר עוֹסֵק עִם הָאֱנוֹשׁ לְהַגְבִּיהוֹ לְמַעֲלַת אִישׁ אוֹ אָדָם.

וּמֵאַחַר דְּאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מֵאֱנוֹשׁ אִישׁ אוֹ אָדָם, הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ דְּגַם בֶּאֱנוֹשׁ יֶשְׁנָם כָּל אוֹתָם הַמַּעֲלוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בְּאִישׁ וְגַם בְּאָדָם.

יום חמישי

יום ראשון — ה אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כט־לד. יג־טו.
תניא: יב. והי' . . . מדות לבדן.

מִנְהָגֵנוּ בִּלְבִישַׁת טַלִּית גָּדוֹל: מַנִּיחִים הַטַּלִּית־גָּדוֹל מְקֻפָּל עַל כְּתֵף יָמִין וּבוֹדְקִים הַצִּיצִית. בִּשְׁעַת הַבְּדִיקָה אוֹמְרִים "בָּרְכִי נַפְשִׁי גוֹ'". אַחַר כָּךְ לוֹקְחִים הַטַּלִּית מִן הַכָּתֵף, פּוֹשְׁטִים אוֹתוֹ, מְנַשְּׁקִים שְׂפַת הַטַּלִּית, מַחֲזִיר אוֹתוֹ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו לַאֲחוֹרָיו, וּמַתְחִיל בִּרְכַּת לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית. סִיּוּם הַבְּרָכָה סָמוּךְ לִכְרִיכַת ב' כַּנְפוֹת יָמִין סְבִיב צַוָּארוֹ לַאֲחוֹרָיו בְּצַד שְׂמֹאל.
(עַיֵּן שְׁאֵרִית יְהוּדָא אֹרַח חַיִּים סִימָן א, דִּבְרֵי נְחֶמְיָה אֹרַח חַיִּים סִימָן ט).

יום שישי

יום שני — ו אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י.
תהלים: לה־לח. טז־יח.
תניא: אך . . . 234 הקדושות ית'.

הצ"צ סיפר: דער בעש"ט האָט זייער האָלט געהאַט ליכטיקייט, ואמר: אור בגימט' רז, דער וואָס ווייס דעם סוד וואָס אין יעדער זאך, קאָן ליכטיג מאכען.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" סִפֵּר: הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב מְאֹד אָהַב אוֹר, וְאָמַר: 'אוֹר' בְּגִימַטְרִיָּא 'רָז' – הַיּוֹדֵעַ אֶת הַסּוֹד שֶׁבְּכָל דָּבָר, מְסֻגָּל לְהָאִיר.

שבת קודש

יום שלישי — ז אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לט־מג. יט־כא.
תניא: הנה אתערותא . . . קיח המחייהו.

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הוֹרָה לִכְתֹּב "פְּצוּעַ דַּכָּא" בְּאָלֶף לְבַסּוֹף, וְלֹא בְּהֵ"א.

בִּפְרַאג יֵשׁ סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁקִּבְּלָה בִּיָּדָם שֶׁהִגִּיהוֹ עֶזְרָא הַסּוֹפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפָרָשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהָיִיתִי בִּפְרַאג בִּשְׁנַת תרס"ח רְאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דַּכָּא" בְּאָלֶף. כֵּן כְּשֶׁהָיִיתִי בְּוּאָרְמְס בִּשְׁנַת תרס"ז, רָאִיתִי שָׁם סֵפֶר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקֻבָּל בְּיָדָם שֶׁכְּתָבוֹ מַהַר"ם מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב דַּכָּא בְּאָלֶף. וְעַיֵּן בִּשְׁאֵרִית יְהוּדָא (יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן ט"ז) וְדִבְרֵי נְחֶמְיָה (יוֹרֶה דֵּעָה סִימָן כ"ב) . וּבְסֵפֶר מִשְׁנַת אַבְרָהָם (סִימָן לב) מְצַיֵּן כַּמָּה סְפָרִים הַדָּנִים בָּזֶה.

אומן קונה בשבח הכלי? יום ראשון א' אלול ה'תשע"ו

הלכות שכירות פרק י, הלכה ד: נָתַן לְחָרֵשׁ... עֲצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ – מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל; שֶׁאֵין הָאֻמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח הַכֶּלִי.

מחלוקת היא בגמרא (בבא קמא צח, א): לדעת רב אסי אומן קונה בשבח הכלי, היינו אומן שקיבל חומר לעשות ממנו כלי - השבח שנעשה על ידו שייך לו עד שיקבל את שכרו מהבעלים, והתשלום אינו עבור עבודתו אלא כעין 'קניית השבח' מידו (ראה רש"י קדושין מח, ב. ד"ה והכא). ולפי זה, אומן שקיבל עצים ועשה מהם כלי ואחר כך שברו - פטור מלשלם את דמי הכלי, שהרי את שלו שבר, ומשלם רק את דמי העצים.

אך לדעת רבא השבח שייך לבעלים, ואם האומן שבר את הכלי משלם את דמי הכלי (ומקבל את שכר עבודתו).

ופסק הרמב"ם כרבא, וכן דעת הרי"ף (בבא קמא שם). וכך נפסק ב'שלחן ערוך' (חו"מ סי שו ס"ב).

אך הש"ך (שם סק"ג) **הביא ראשונים** (בעל ההלכות גדולות, ר"ת ועוד) שפסקו כרב אסי שאומן קונה בשבח הכלי, וכיון שכמה ראשונים נקטו כך יש להסתפק בהלכה זו, ואין לחייב את האומן בתשלום דמי הכלי כי 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.

והלכה זו נוגעת גם בטבילת כלים:

ישראל שנתן מתכת לאומן גוי לעשות לו ממנה כלי, לדעת הריצב"א (בטור יו"ד סי' קכ, וראה ש"ך שם סקכ"א) 'אומן קונה בשבח כלי' ולכן כשהחזיר הכלי לבעליו הרי זה כאילו היהודי קנה את חלקו של הגוי וצריך טבילה כדין קונה כלי מן הגוי. אך לדעת הרמב"ם והרי"ף ש'אין אומן קונה בשבח כלי' - אין צריך טבילה. וגם ב'שלחן ערוך' (יו"ד שם ס"י) נפסק שאין צריך טבילה.

והרמ"א הביא את דעת הריצב"א שצריך טבילה וכתב כי כיון שנחלקו הפוסקים בדבר "יש לטובלו בלא ברכה". וכן דעת הש"ך (שם) "להחמיר באיסור דאורייתא" ולהצריך טבילה אך ללא ברכה.

בגד שאול שהתלכלך יום שני ב' אלול ה'תשע"ו

הלכות שאלה ופקדון פרק א, הלכה א: כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנֶּאֱנַס שֶׁלֹּא בְּשֵׁעַת מְלָאכָה; אֲבָל אִם שָׁאַל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ, וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת – הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

לדעת רוב הראשונים (הובאו דבריהם במגיד משנה), השואל פטור מלשלם רק כאשר הבהמה ניזוקה מחמת המלאכה שלשמה נשאלה, אך מלשון הרמב"ם משמע שאם הבהמה מתה בשעת המלאכה, די בכך כדי לפטור את השואל, אף אם מתה מסיבה צדדית שאינה קשורה למלאכה. וכן דעת הרמ"ה שהובאה להלכה בשלחן ערוך (חו"מ סי' שמ ס"ג) שהשואל פרה ותוך כדי רכיבה נטלו אותה ממנו שודדים, פטור למרות שהאונס לא אירע על ידי המלאכה.

ויש להקשות, הרי מבואר בגמרא (נדה נח, א) שאשה ששאלה בגד מחברתה והתלכלך מדמה, עליה להחזירו מכובס. ולכאורה, מאחר והלכלוך אירע בשעה שהשתמשה בבגד הרי זה כ'מתה מחמת מלאכה' ומדוע חייבת לכבסו?

וכמה באורים נאמרו על כך:

א. אכן מצד הדין השואל בגד פטור מלכבס אותו, אך מאחר ומנהג העולם שהשואל בגד מחזירו מכובס, הרי זה כאילו התנו בפירוש בשעת ההשאלה שיכבס ואם כן השואל חייב בכך מצד התנאי (שו"ת יד שאול סי' מב).

ב. השואל פטור דוקא כאשר הבהמה נלקחה ממנו באונס (אם הדבר היה תוך כדי המלאכה), אך האשה הרי יכלה לשמור שהחלוק לא יתלכלך מדם ואין זה אונס (קבא דקשייתא החדש ח"ב ע' מט).

ג. כאשר החפץ נאנס בשעת המלאכה השואל אכן פטור מלשלם, אך כאשר הוא קיים עליו להחזירו כפי ששאל אותו, ולכן כאשר הבגד קיים אלא שהתלכלך מוטל על השואל לכבסו ולהחזירו כפי שהיה (קבא דקשייתא שם).

'טובת הנאה' - ממון? יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ו

הלכות שאלה ופקדון פרק ה, הלכה א: מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ – פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: לִשְׁמֹר – וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים, וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים.

מהפסוק (שמות כב, ז) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור..." למדים שחיוב השומר על כספי הפיקדון הוא רק אם נמסרו לו כדי 'לשמור' ולא כאשר נמסר לו כדי לחלקם לעניים (ב"ק צג, א). ופירש רש"י (שם ד"ה לשמור) כי כיון שבעל הפיקדון אמר לשומר לחלק את כספי הפיקדון, פסקה ממנו הבעלות על הכסף ואינו יכול לתבוע את השומר אם פשע בהם ונגנבו. וגם העניים אינם יכולים לתבוע כי יכול לומר לכל אחד מהם "איני חייב לתת לך אלא יכול אני לתתו לעני אחר", ולכן זהו "ממון שאין לו תובעים".

ולפי זה, אם הבעלים הפקידו כספי צדקה לשמירה ולא לחלוקה יכולים הם לתבוע את השומר אם פשע בהם, אך מלשון הרמב"ם משמע שאינו מחלק בין פיקדון לשמירה לפיקדון לחלוקה לעניים, ואף אם הפקיד לשמירה פטור השומר אם פשע בשמירתו, כי זהו "ממון שאין לו תובעים". וצריך להבין מדוע והרי הבעלים נתנו לשומר את הכסף כפיקדון לשמירה?

והביאור:

לדעת רש"י – אם הבעלים נתנו את כספי הפיקדון

לשומר רק לשמירה, יכולים הם לתבעם מן השומר אם פשע בהם ונגנבו, כיוון שיש לו 'טובת הנאה' מכסף זה, כמבואר בגמרא (ערכין ו, א) שכספי צדקה קודם שהגיעו לידי עניים יכולים הבעלים להשתמש בו לעצמם כהלוואה ו"טובת הנאה – ממון", וממון זה יש לו תובעים ומשלם השומר אם פשע.

אבל לדעת הרמב"ם - 'טובת הנאה' אינה ממון (ראה הל' גניבה פ"ב ה, ה), וגם אם הבעלים הפקידו את הכסף המיועד לעניים לשמירה אין הם יכולים לתבוע את כספי הפיקדון מן השומר שפשע, כי אף שיש לו בהם טובת הנאה הרי אינו ממון ואין לו כל זכות תביעה.

(מחנה אפרים הל' שומרים סי' טז)

האם חובת השומר יכולה להיפסק? יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ו

הלכות שאלה ופקדון פרק ח, הלכה ו: נִגְנַב הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס, וְהֶחֱזִירוֹ הַנַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הוּא בְּהֵמָה, וּמֵתָה שָׁם בִּפְשִׁיעָה – יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ. לְפִיכָךְ: הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

הלכה זו היא ספק בגמרא (בבא קמא קח, ב) שלא נפשט. ותמהו אחרונים (מהרש"ל ח"ב סי' קכ. קצות החושן סי' רצד סק"ז): מדוע רק הרמב"ם הביא הלכה זו, ואילו שאר הפוסקים (הרי"ף והרא"ש ועוד) השמיטוה?

ומבאר ה'קצות החושן' (שם):

נחלקו בגמרא (כתובות לד, ב) בדין חיובי השומר: לדעה אחת, חיובי השמירה חלים משעה שמשך השומר את הפיקדון, ולכן השואל את הפרה, הרי גם אם הפרה נגנבה באונס לאחר שמת השומר, נשתעבדו נכסיו לבעלים, כי חובת התשלום היא משעה ששאל את הפרה והכניסה לרשותו. ולדעה שניה, החיוב חל רק משעת הגניבה, ואם נגנבה לאחר מיתת השומר (שבמיתתו פקעה חובת השמירה) לא נשתעבדו נכסיו כי לפני מותו עדיין לא חל החיוב.

ולפי זה יש לומר:

הספק בגמרא, האם בשעה שנגנבה הבהמה באונס נפסקת חובת השמירה, הוא רק לפי הדעה שחיוב השומר מתחיל משעת המשיכה, כי לדעה זו כשנגנבה הבהמה באונס (שפטור לשלם) נחשב כאילו החזיר את הבהמה לבעליה ונפסק חיוב השמירה. אך לפי הדעה שהחיוב מתחיל משעת הגניבה, ואם כן סיבת הפטור כשנגנבה הבהמה באונס היא משום שעדיין לא חל החיוב, וכאשר הבהמה הוחזרה לשומר לא פסקה עדיין חובת השמירה ואם יפשע בשמירתו יהא חייב.

ואם כן, לדעת רוב הראשונים (הריף, הרא"ש ועוד) שחיוב השמירה מתחיל רק משעת פשיעה (ראה טור חו"מ סי' שמא), כשנגנבה הבהמה באונס לא פסק חיוב השמירה ואם יפשע יהיה חייב, ורק לדעת הרמב"ם שחיוב השומרים מתחיל משעת משיכה (לעיל פ"א ה"ד) יש מקום להסתפק האם כשנגנבה הבהמה באונס נחשב כהוחזרה לבעליה וכלתה שמירתו או "עדיין לא כלתה שמירתו", ופסק הרמב"ם שמפני הספק פטור.

השבת העבוט- מצוה שמתן שכרה בצידה יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק ג, הלכה ה: אִם אִישׁ עָנִי הוּא וּמִשְׁכְּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ – הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ... שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט.

וכתב הרמ"א (חו"מ סי' צז סט"ז, משו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' פח): מצות השבת העבוט היא מצות עשה שמתן שכרה כתוב בצידה, שנאמר 'ולך תהיה צדקה לפני ה' אלקיך', "ולכן אין בית דין של מטה מחוייבין לכוף עליה", כדין מצות עשה שמתן שכרה בצידה (כמבואר בחולין קי, ב).

והנה, נאמר בגמרא (בבא בתרא ח, ב) שכופים עשיר לתת צדקה. והקשו התוספות (שם ד"ה אכפיה): הרי אין כופים על מצוה שמתן שכרה בצידה, ומצות צדקה שכרה מפורש כנאמר (דברים טו) "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך"? ותירצו: מלבד מצות עשה שבצדקה יש בה גם מצות לא תעשה ('לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידיך'), והכפייה היא מצד הלאו.

ולפי זה כתב ה'קצות החושן' (חו"מ שם סק"ט) שלדעת התוספות גם על מצות השבת העבוט כופים שהרי מלבד ה'עשה' יש בה גם 'לאו' כמו שכתב הרמב"ם כאן "עבר ולא השיב... עובר בלא תעשה". אבל הרשב"א (מקור הדין שהביא הרמ"א) סובר שגם בצדקה וגם בהשבת העבוט אין כופים. ומסיק ה'קצות' שכיון שנפסקה הלכה שכופים על הצדקה (יו"ד סי' רמ"ח ס"א), כופים גם על השבת העבוט.

וה'משנה למלך'(הל' עבדים פ"ג הי"ג) סובר שאף אם בצדקה כופים משום ה'לאו' שבה (כדברי התוספות) - בהשבת העבוט אין כופים כי ה'לאו' בהשבת העבוט ניתק ל'עשה' (לעיל ה"ד).

וה'חתם סופר' (שו"ת, חו"מ סי' קעז) מבאר:

בצדקה כופים משום ה'לאו' שבה גם כדי למנוע מחסורם של עניים וכדי שיהיה להם ממה לחיות, מה שאין כן השבת העבוט לבעליו העני, אף שזקוק הוא לו - לא על המלוה לספק צרכיו כי אם על הציבור, ועליו המצוה רק להשיב העבוט, וזו מצוה שמתן שכרה בצידה ואין כופים אותה.

מתי מבטלים חכמים מצוה מן התורה? יום שישי ו' אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק ה, הלכה ב: אָסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל מַלְוֶה אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית קְצוּצָה, אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו. גָּזְרוּ שֶׁמָּא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ.

לדעת הרמב"ם (לעיל ה"א. ספר המצוות מ"ע קצח) מצות עשה להלוות לגוי בריבית, כנאמר בספרי (דברים פ' רסג) "לנכרי תשיך זו מצות עשה". ופירש ה'מגדל עוז', "כמו שהוזהרנו בלאו על 'לא תחנם', לומר שלא ניתן להם מתנות חנם, הוזהרנו בעשה אף כשנלווה אותם, שלא נלווה אותם חינם". ומכל מקום גזרו חכמים לא להלוות לגוי בריבית "שמא ילמד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו", והתירו רק לצורך מחייתו.

והנה, כתב הריטב"א (ר"ה לב, ב): יש כח לחכמים לעשות סייג לתורה ולעקור דבר מן התורה ב'שב ואל תעשה' כמו גזירה שלא לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת, כי אין הכל בקיאים בתקיעת שופר ושמא ילך לחכם ויעביר את השופר ארבע אמות ברשות הרבים. והקשה: אם כן, מדוע לא אסרו חכמים לתקוע בכל ראש השנה שמא יתקן כלי שיר (שמטעם זה אסרו לתקוע בשופר בכל שבת ויום טוב)?

ותירץ: אם על ידי גזירתם תתבטל המצוה לגמרי, אין בכוחם לאסור "שאם כן נמצאת מצוה זו מתבטלת מכל ישראל לעולם ואינה נעשית, והאיך יאסרו לגמרי ויסתרו מה שציותה תורה". וכן כתב הט"ז (או"ח סי' תקפח סק"ה) שאין חכמים גוזרים גזרה אם היא עוקרת מצוה מן התורה.

והקשו אחרונים (נודע ביהודה מהדו"ת סי' סב, שו"ת חתם סופר יו"ד סי' קט) אם כן, כיצד אסרו חכמים להלוות לגוי בריבית, הרי בגזרה זו ביטלו מצות עשה מן התורה?

ותירצו (נודע ביהודה שם. אבני נזר או"ח סי' מח, ז):

כיון שהתירו להלוות לגוי בריבית "בכדי חייו" וכן התירו זאת לתלמיד חכם שאינו מתחבר עם הגוי ("שאינו רגיל בו ללמוד ממעשיו"), לא נעקרה המצוה לגמרי ולכן יכולים חכמים לאסור.

והגרי"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג מ"ע כה) ביאר:

גם לדעת הרמב"ם אין המצוה בעצם ההלואה, היינו להלוות לגוי כדי לקחת ריבית, אלא שאם מלווה לגוי מצוה ליטול ממנו ריבית (ואם ילווהו בלא ריבית עובר על מ"ע). וכלשונו ב'ספר המצוות (שם) "שציוונו לבקש ריבית מן הגוי ואז נלווה לו". ואם כן, כאשר חכמים אוסרים להלוות לגוי בריבית כדי לא ללמוד ממעשיו אין כאן עקירה וביטול מצוה.

קונה או שליח? שבת קודש ז' אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק ח, הלכה ג: חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנַיִם עַד הַקַּיִץ, עַל מְנָת שֶׁאִם תֵּאֵרַע בָּהּ תַּקָּלָה חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ – חֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם... וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנַיִם... חֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

מדובר במוכר לחברו חפץ שמחירו צפוי להתייקר ואם המכירה חלה מיד אסור לקבוע שהלוקח ישלם לאחר זמן לפי השער שיהיה אז, כי התוספת נחשבת כשכר המתנת המעות והיא ריבית, אך כאשר ניכר שהמכירה לא חלה עכשיו אלא לאחר זמן, בדין הוא שהתשלום יהיה כפי השער של אז ואין זו ריבית.

ויש שתי אפשרויות כיצד יהיה ניכר שהמכירה לא חלה מיד: א. כאשר הלוקח רשאי להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו. ב. כאשר בינתיים (עד התשלום) אחריות החפץ היא על המוכר, ואם יינזק או יאבד הקונה לא יצטרך לשלם.

ובענין זה מחלק הרמב"ם בין שני אופנים: באופן הראשון נדרשים שני התנאים כדי להתיר – שהאחריות תישאר על המוכר ושהלוקח יהיה רשאי להחזיר, ובאופן השני די בכך שיוכל הקונה להחזיר את החפץ, אף אם בינתיים האחריות חלה עליו.

וטעם החילוק הוא משום שבאופן הראשון מדובר שזמן התשלום הוא בקיץ, ואף אם הקונה ימכור את החבית מיד, יהיו המעות בידו עד אז כהלוואה ובמקרה זה מותר לקבוע את התשלום כשעת היוקר בשני התנאים האמורים, אך באופן השני על הלוקח לשלם למוכר מיד כאשר ימכור את החפץ, ובמקרה זה אין מתייחסים אליהם כאל מוכר וקונה אלא הוא נחשב כשלוחו של המוכר למכור את החפץ, ולכן די בכך שיכול להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו, אף אם האחריות על שלימות החפץ מוטלת עליו (פרישה יו"ד סי' קעג סקכ"ז).

אגרות קודש

[אלול, ה'תשל"א]

כיון שבימים אלו ובמיוחד בר"ה מייקרים את גוף בנ"י וכמש"נ אכלו משמנים ושתו ממתקים גו' (נחמי' ח, יו"ד. שו"ע אדה"ז סתקפ"ג ס"ד) אין כדאי להכנס לכל ספקות הנ"ל, ויחוג כל חודש תשרי במקום דירתו ויתפלל בתו"כ בנ"י שי' דביהכנ"ס והש"ץ יוציא גם אותו בתור שלוחו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – א'-ז' אלול תשע"ו

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דין מלווה את חבירו על המשכון ונאנס, ודין שמירה בבעלים, ודין אומנים שהם שומרי שכר, ודין נתן לאומנים לתקן וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטוחן ועשאן סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת.

1 **א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ מָעוֹת**
2 **בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ פֵּרוֹת[2], בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ בֵּין**
3 **שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר[3].**
4 **לְפִיכָךְ, אִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּדָמָיו[4].**
5 **וְאִם נֶאֱנַס הַמַּשְׁכּוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּגְלַקַּח בְּלִסְטִים מְזֻיָּן**
6 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר אֳנָסִין - יִשְׁבַּע שֶׁנֶּאֱנַס[5], וִישַׁלֵּם**
7 **בַּעַל הַמַּשְׁכּוֹן אֶת חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[6].**

2) כחכמים (בבא מציעא פ:) ולא כרבי יהודה האומר הלווהו מעות שומר חינם, פירות שומר שכר. 3) לפי שהוא נושא שכר, שאם יזדמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירת המשכון שלא יתקלקל, כגון, שטיחה וניעור (השווה שם כט:) יהא פטור מלתת לו פרוטה כפי הכלל שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלוה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דן רב יוסף (בבא קמא נו:) את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד (נדרים לג:) "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יזדמן לו עני בשעה שהוא עסוק בשמירתה (בבא מציעא שם וברי"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). 4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). 5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. 6) היינו, אפילו מה שכנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף זוז וקיבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) - אבדו אלפא זוזי" (מגיד משנה).

8 **ב. כָּל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לְךָ[7] - הֲרֵי**
9 **זֶה שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[8]. אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי הַיּוֹם**
10 **וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר[9], הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וַאֲנִי אַשְׁאִילְךָ**
11 **לְמָחָר[10], שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר, הַשְׁאִילֵנִי**
12 **הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר - כֻּלָּן נַעֲשׂוּ שׁוֹמְרֵי שָׂכָר זֶה**
13 **לָזֶה[11].**

7) בזמן אחד. 8) שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא.). 9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. 10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאילך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). 11) שם, היינו, שאם נגנב אצל השומר או אצל השואל - חייב, שכל אחד משאיל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל - פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאילך או שמור ואשאילך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמיישבו).

14 **ג. כָּל הָאֳמָנִין - שׁוֹמְרֵי שָׂכָר הֵן[12]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: טֹל**
15 **אֶת שֶׁלְּךָ וְהָבֵא מָעוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הָאֻמָּן: גְּמַרְתִּיו,**
16 **וְלֹא לָקְחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַכְּלִי - הָאֻמָּן שׁוֹמֵר חִנָּם[13].**
17 **אֲבָל אִם אָמַר הָאֻמָּן: הָבֵא מָעוֹת וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[14] -**
18 **עֲדַיִן הוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר כְּשֶׁהָיָה[15].**

12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה שמשתמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). 13) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חינם בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). 14) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. 15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם).

19 **ד. נָתַן לָאֻמָּנִין[16] לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.**
20 **כֵּיצַד? נָתַן לְחָרָשׁ[17] שִׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל[18] לְקִבְעַ בָּהֶן**
21 **מַסְמֵר, וְשִׁבְּרָן; אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הָעֵצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן**
22 **שִׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ - מְשַׁלֵּם לוֹ**
23 **דְּמֵי שִׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל[19]; שֶׁאֵין הָאֻמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח**
24 **הַכֶּלִי[20]. נָתַן צֶמֶר לְצַבָּע, וְהִקְדִּיחַתּוּ יוֹרָה[21] - נוֹתֵן לוֹ**
25 **דְּמֵי צַמְרוֹ. צְבָעוֹ כָּעוּר[22], אוֹ נְתָנוֹ לוֹ לְצָבְעוֹ אָדֹם**
26 **וּצְבָעוֹ שָׁחֹר, שָׁחֹר וּצְבָעוֹ אָדֹם, נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ**
27 **לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה וְעָשָׂה כִּסֵּא רַע אוֹ סַפְסָל[23]:**
28 **אִם הִשְׁבַּח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹתֵן בַּעַל הַכְּלִי אֶת**

1 הַהוֹצָאָה, וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח - נוֹתֵן לוֹ
2 אֶת הַשֶּׁבַח בִּלְבַד[24]. אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: אֵינִי רוֹצֶה
3 בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לִי דְּמֵי הַצֶּמֶר אוֹ דְּמֵי הָעֵצִים[25]
4 - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[26]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֻמָּן: הֵא לְךָ דְּמֵי
5 צַמְרְךָ אוֹ דְּמֵי עֵצֶיךָ וָלֵךְ[27] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵין
6 הָאֻמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי שֶׁעָשָׂה[28].

16) בבא קמא צח: 17) נגר. 18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ.) כותב רבינו: "שידה צורתה ידועה אצלנו והיא תיבה קטנה ... ומגדל - אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". 19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. 20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים מתוך שנעשו כלים - שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא). 21) "שרפתו היורה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). 22) שצבעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). 23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחתונה וכמו שמבאר רבינו והולך. 24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותיר בדמיו" (=שהשביח בבגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). 25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). 26) "לפי שאמרנו 'אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח' היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). 27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. 28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

7 ה. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[29] לְטָחוֹן[30], וְלֹא לְתָתָן[31] וַעֲשָׂאָן
8 סֹבִין[32] אוֹ מֹרֶסֶן; נָתַן הַקֶּמַח לְנַחְתּוֹם[33], וַעֲשָׂאוֹ פַּת
9 נִפּוּלִין[34]; בְּהֵמָה לְטַבָּח, וְנִבְלָה - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם
10 דְּמֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹשְׂאֵי שָׂכָר[35]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
11 טַבָּח מֻמְחֶה[36], וְשָׁחַט בְּחִנָּם - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[37];
12 וְאֵינוֹ מֻמְחֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם - חַיָּב
13 לְשַׁלֵּם[38]. וְכֵן הַמַּרְאֶה דִּינָר לְשַׁלְחָנִי[39], וְאָמַר לוֹ 'יָפֶה
14 הוּא', וְנִמְצָא רַע[41]: אִם בְּשָׂכָר רָאָהוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם,
15 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי[42] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם
16 בְּחִנָּם[43] רָאָהוּ - פָּטוּר, וְהוּא[44] שֶׁיִּהְיֶה בָּקִי שֶׁאֵינוֹ
17 צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם אֵינוֹ בָּקִי - חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל
18 פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם. וְהוּא שֶׁיֹּאמַר לַשַּׁלְחָנִי: עָלֶיךָ אֲנִי
19 סוֹמֵךְ[45], אוֹ שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל
20 רְאִיָּתוֹ, וְלֹא יַרְאֶה לַאֲחֵרִים[46]. טַבָּח שֶׁעָשָׂה בְּחִנָּם
21 וְנִבֵּל, וְכֵן שַׁלְחָנִי שֶׁאָמַר 'יָפֶה' וְנִמְצָא רַע, וְכֵן כֹּל
22 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - עֲלֵיהֶן לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהֵן מֻמְחִין; וְאִם
23 לֹא הֵבִיאוּ רְאָיָה - מְשַׁלְּמִין[47].

29) שם צט: 30) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחנן בשכר, ועליו ללתות (לשרות) החיטים במים לרככן ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. 31) כל צרכן, שאם לא לתתן כלל - הרי הוא פושע ממש וכמזיק בידיים (חסדי דוד על התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). 32) קליפה גסה הנושרת בשעת כתישת החיטים (על פי פירוש רש"י בשבת עו:). ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סובין ... והוא הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היוצאת בנפה תחילה". 33) אופה. 34) "נשבר ונופל כשאוחזין בו" (רש"י שם). 35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס גמור, שבזהירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנעו (כמו שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). 36) שידיו מאומנות לשחיטה (מאירי שם). 37) שהרי זה כאונס והשומר חינם פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). 38) שהרי פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי יוחנן). 39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה. 40) וקיבלה מחבירו. 41) כגון שפסלתו מלכות. 42) בטיב המטבעות. 43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). 44) זה שאמרנו שהאינו בקי חייב. 45) שאם לא הודיעו יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. 46) כגון שהיו עומדים לפני גמר עיסקא וגמרו העיסקא בפניו, אינו צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק.) ברבי חייא, ובריש לקיש). 47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני (מגיד משנה).

24 ו. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[48] שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת[49] נוֹטֵל חֲצִי
25 הַשֶּׁבַח וּבַעַל הַקַּרְקַע חֲצִי, וְנָטַע וְהִשְׁבִּיחַ וְנָטַע
26 וְהִפְסִיד[50] - מְחַשְּׁבִין לוֹ חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וּמְנַכִּין
27 מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁהִפְסִיד[51], וְנוֹטֵל הַשְּׁאָר. וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עַל
28 עַצְמוֹ, שֶׁאִם הִפְסִיד לֹא יִטֹּל כְּלוּם - הֲרֵי זֶה
29 אַסְמַכְתָּא[52], וְאֵין מְנַכִּין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁהִפְסִיד[53]. הָיָה
30 מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הַנּוֹטֵעַ מֶחֱצָה[54] וּבַעַל הַקַּרְקַע מֶחֱצָה,
31 [אִם] הָיָה[55] מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הָאָרִיס[56] שְׁלִישׁ, אִם נָטַע
32 הַנּוֹטֵעַ וְהִשְׁבִּיחַ וְרָצָה לְהִסְתַּלֵּק, שֶׁנִּמְצָא בַּעַל
33 הַקַּרְקַע צָרִיךְ לְהוֹרִיד לָהּ אָרִיס - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע
34 מוֹרִיד אָרִיס, וְיִטֹּל בַּעַל הַקַּרְקַע חֲצִיוֹ, וְלֹא יַפְסִיד
35 בַּעַל הַקַּרְקַע כְּלוּם, וְיִטֹּל הָאָרִיס שְׁלִישׁ, וְהַשְּׁתוּת
36 הַנִּשְׁאָר שֶׁל נוֹטֵעַ[57], שֶׁהֲרֵי סִלֵּק עַצְמוֹ בִּרְצוֹנוֹ.

48) שם קט. 49) המקבל שדה מחבירו לנוטעה ולטפל בנטיעות. 50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. 51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה מוציאה אלמלי השביחה כולה. 52) "שכל האומר: אם

יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה שמא לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו). 53) ונוטל השאר (שם כרבא - וראה למעלה פרק ח הלכה יב). 54) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. 55) כלומר, והיה. 56) היורד לשדה נטועה לעבד אותה. 57) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה שישה, שהם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שליש, והנוטע שניים, שהם שתות (שם כרבא. על פי הטור סימן של).

1 **ז. הַנּוֹטֵעַ[58] אִילָנוֹת לִבְנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהִפְסִידוּ[59], וְכֵן**
2 **טַבָּח שֶׁל בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּבַּל הַבְּהֵמוֹת[60], וְהַמַּקִּיז דָּם**
3 **שֶׁחָבַל, וְהַסּוֹפֵר שֶׁטָּעָה בַּשְּׁטָרוֹת[61], וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת**
4 **שֶׁפָּשַׁע בַּתִּינוֹקוֹת וְלֹא לִמֵּד, אוֹ לִמֵּד בְּטָעוּת[62], וְכֹל**
5 **כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאֻמָּנִים שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִירוּ הַהֶפְסֵד**
6 **שֶׁהִפְסִידוּ - מְסַלְּקִין אוֹתָן בְּלֹא הַתְרָאָה; שֶׁהֵן**
7 **כְּמַחְרִין וְעוֹמְדִין[63] עַד שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ בִּמְלַאכְתָּן, הוֹאִיל**
8 **וְהֶעֱמִידוּ אוֹתָן הַצִּבּוּר עֲלֵיהֶם[64].**

58) שם. 59) שאין הנטיעות גדילות כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). 60) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם ההפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה בשר ואין בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). 61) שכתבו שלא כדין (הגהות מיימוניות). 62) שאותה שעה שלא לימדם או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם). 63) לסלקם כשיפשעו. 64) עליהם להשתדל ביותר.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר שמצוות־עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש שכר שכיר, ודין סיכסוך שבין שכיר לבעל הבית.

9 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן שְׂכַר הַשָּׂכִיר[2] בִּזְמַנּוֹ[3], שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וגו'. וְאִם אֵחֲרוֹ לְאַחַר זְמַנּוֹ - עוֹבֵר**
11 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ[4]. וְאֵין**
12 **לוֹקִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[5]. אֶחָד שְׂכַר[6]**
13 **הָאָדָם וְאֶחָד שְׂכַר הַבְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכַר הַכֵּלִים - חַיָּב**
14 **לִתֵּן בִּזְמַנּוֹ, וְאִם אֵחַר לְאַחַר זְמַן - עוֹבֵר בְּלֹא**
15 **תַעֲשֶׂה[7]. וְגֵר תּוֹשָׁב[8] - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן**
16 **שְׂכָרוֹ[9], וְאִם אֵחֲרוֹ - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[10].**

2) אחד שכיר שעבד ביום, ואחד שכיר שעבד בלילה (ספר המצוות, עשין ר). 3) בשכיר לילה - כל היום, ובשכיר יום - כל הלילה (להלן הל' ב). 4) ואזהרה שניה יש בשכיר בויקרא (יט, יג) "לא תלין פעולת שכיר", ומנאן רבינו למצות לא־תעשה אחת, לפי שענין המצוה בשתי האזהרות אחת היא: לא לאחר שכר השכיר ונפרעהו בזמנו, ולא נכפלו אלא כדי להשלים דיני המצוה שמשתי האזהרות אנו למדים מתי זמן הפרעון לשכיר יום, ומתי לשכיר לילה, כמו שיבואר לקמן הל' ב, שאזהרת "לא תבוא" אמורה בשכיר לילה שזמן הפרעון כל היום, ומאזהרת "לא תלין" למדנו שפרעון שכר שכיר יום - זמנו כל הלילה, ואין למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה - מצוה בפני־עצמה (ספר המצוות לאוין רלח, 'חינוך' רל). אמנם עובר המאחר (לפי המגיד־משנה בדעת רבינו) תשלום שכר השכיר - בין שכיר יום, ובין שכיר לילה - שתי האזהרות, כלומר, שבשכיר יום עובר אף בלאו האמור בשכיר לילה, ובשכיר לילה עובר אף על של יום (והשווה שורש ט ב'ספר המצוות' לרבינו). 5) וכל המשלם אינו לוקה (מכות טו). 6) ב"מ קיא. 7) כן דרשו, ממה שנאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך" - כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (שם קיא:). 8) זה גוי שקיבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, לעומת הגוי שלא קיבלן עליו, שגם העברה בארץ ישראל אסורה (רבינו בפי"ד מהל' איסורי ביאה הל' ז, וראה פ"י מהל' עבודה זרה הל' ו). 9) ב"מ שם, שכן נאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' בשעריך ביומו תתן שכרו, ודרשו (שם) "בשעריך" זה גר תושב. 10) שכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תעשוק רעך וגו' לא תלין", ודרשו (שם) "רעך" ולא גר תושב, ומכאן שהתורה מיעטה אותו מן הלאו, וריבתה אותו למצות־העשה "ביומו תתן שכרו".

17 **ב. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר[11] - כְּאִלּוּ נָטַל נַפְשׁוֹ**
18 **מִמֶּנּוּ[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹבֵר[13]**
19 **בְּאַרְבַּע אַזְהָרוֹת[14] וַעֲשֵׂה[15]: עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֹׁק,**
20 **וּמִשּׁוּם בַּל תִּגְזֹל, וּמִשּׁוּם לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר,**
21 **וּמִשּׁוּם לֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ[16], וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן**
22 **שְׂכָרוֹ. אֵי זֶהוּ זְמַנּוֹ? שְׂכִיר יוֹם[17] - גּוֹבֶה כָּל**
23 **הַלַּיְלָה[18], וְעָלָיו נֶאֱמַר: לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ**
24 **עַד בֹּקֶר; וּשְׂכִיר לַיְלָה - גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו**
25 **נֶאֱמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ[19]. וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל יוֹם[20]**
26 **- גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם[21]; וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל לַיְלָה - גּוֹבֶה**
27 **כָּל הַלַּיְלָה[22]. שְׂכִיר שַׁבָּת[23], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה,**
28 **שְׂכִיר שָׁבוּעַ[24]: יָצָא בַּיּוֹם[25] - גּוֹבֶה[26] כָּל הַיּוֹם; יָצָא**
29 **בַּלַּיְלָה - גּוֹבֶה כָּל (אוֹתוֹ) הַלַּיְלָה[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכה זו מדברת על החיוב ליתן שכר השכיר בזמנו – "ולא תבוא עליו השמש".

וידועה השאלה, הרי אמרו חז"ל שהקב"ה מקיים את מה שהוא אומר לישראל לעשות, ומדוע אין הוא משלם שכר ליהודי בכל פעם שמסיים לקיים מצוה ודוחה התשלום ל"מחר" היינו לעולם הבא, כמאמר חז"ל "היום לעשותם ומחר לקבלם שכרם".

יש המתרצים שכיון שכל ימינו אנו משועבדים לה' ית' ולעבודתו הרי שכל חיי האדם הם זמן אחד של שכירות והרי הדין הוא ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואם שכר פועל לתקופה מסוימת אינו עובר ב'בל תלין' עד שעוברת כל התקופה.

והנה בענין שכר המצוות, נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אימתי הוא מתן שכרן, לשיטת הרמב"ם עוה"ב הוא זמן מתן

שכרן של מצוות, היינו בגן עדן לפי שבאין לאדם אחר העוה"ז, ואילו הרמב"ן (וכך היא ההכרעה בתורת הקבלה) סובר שעולם הבא היינו עולם התחיה וא"כ נמצא שהקב"ה מאחר שכרו של יהודי עד לימות המשיח ואיך מתאים זה עם ההלכה הנ"ל.

והביאור בזה הוא על פי מה שמבאר אדה"ז את מאמר חז"ל "תכלית בריאת העולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו הקב"ה דירה זו בתחתונים", וענין זה נפעל על ידי כל מעשינו ועבודתנו במשך **כל** זמן הגלות על ידי כל ישראל שבכל הדורות ובצירוף כולם נשלמת העבודה להיות לו יתברך דירה בעולם הזה התחתון. ולפי זה, עבודת כל ישראל בזמן הגלות היא "שכירות אחת", והדין הוא שמי ששכר פועל לעבודה מסוימת שאינו חייב לשלם עד שיסיים העבודה כולם. ובזה יובן איך יכול הקב"ה לאחר השכר עד לעולם התחיה או עוה"ב (כדעת הרמב"ם).

ועדיין קשה שלפי זה יוצא שכל המקומות בהם מדמים חכמים את שכר המצוה לתשלום שבעל הבית מחוייב לשלם לפועל, כוונתם רק לשכר שבעולם הבא, והלא הרבה סוגי שכר מפורשים בתורה שבכתב.

ויש לומר הביאור בזה: כשיהודי מקיים התורה שמחזיקה ומקיימת את העולם ("אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי") הוא נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, והדין בשותפים ש"הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים ויהי' הריוח ביניהם" הנה נוסף לריוח שיהיה ביניהם בשווה לאחר גמר העבודה צריך בעל הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום", וכן הוא בעניינינו שבנוסף לריוח שיהיה "לעתיד־לבא" ישנו חיוב גם בזמן הזה - במשך זמן העבודה - לתת ליהודים "שכר עמלם ומזונם" כדי שיוכלו לבצע עבודתם כדבעי.

(על פי יין מלכות סימן קע"א)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הכובש שכר שכיר כאלו נטל נפשו ממנו".

וכראיה מביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו". אבל בהלכות גזילה כשכתב "כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו..." הביא את הפסוק "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח". כי שם, לא סובר הרמב"ם (כדעת התוס') שנקרא נטילת נשמתו ממש "משום שפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות", אלא שהפקעת וביטול הבעלות מהחפץ בעל כורחו של הנגזל הרי זה "**כאילו** נוטל נשמתו ממנו" ולכן נלמד מהפסוק "את נפש בעליו יקח" כי בפסוק זה מצוינת בעלותו שהופקעה שעניינה הוא **כמו** נטילת נשמתו.

אבל כאן, הביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו" אף שבגמ' הובא בסמוך הפסוק הנ"ל ("..נפש בעליו יקח"), כי כאן הכובש שכר שכיר ש"כאילו נטל נפשו ממנו" הוא כפשוטו ממש כי השכיר סומך ונושא את נפשו לשכר זה עבור פרנסתו ופרנסת בני ביתו.

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 116 והע' 40)

11) ובדעתו שלא לשלם לו עולמית (ראה כסף־משנה). 12) ברייתא שם קיב. ובגמרא שם, נחלקו רב הונא ורב חסדא, למי התכוונה התורה באמרה: "ואליו הוא נושא את נפשו"; אחד אומר "נפשו של גזלן" (שוכר) כלומר, השוכר נענש על הכבישה וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר "נפשו של נגזל" (שכיר) כלומר, כאילו הרגו לשכיר ונטל נפשו ממנו וייענש קשה (רש"י שם). 13) הכובש הזה שבדעתו שלא לשלם לעולם. 14) אבל המשהה שכר השכיר, ובדעתו לפרעו בזמן מאוחר יותר - אינו עובר אלא בעשה ולא־תעשה (כמבואר להלן הל' ה) אבל משום "לא תעשוק" ו"לא תגזול" אינו עובר (כסף־משנה). 15) שם, כנוסחת הרי"ף. 16) שכן בשכיר יום עובר אף על של לילה, ובשל לילה אף על של יום (כדברי המגיד־משנה שהבאנו למעלה הערה ג). 17) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה. 18) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו - עובר בלא־תעשה. 19) וגומר: לא תבוא עליו השמש (שם קי:) ובגמרא שאלו: "ואימא איפכא" (נאמר ההיפך) זאת־אומרת ד"לא תלין" בשכיר לילה ו"לא תבוא" בשכיר יום, והשיבו "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". כלומר, אין חובת התשלומין בשכירות אלא לאחר שנסתיימה כל העבודה. ולפיכך אין להעמיד הכתוב "לא תבוא עליו השמש" אלא בשכיר לילה, שהרי שכיר יום, ששכירותו נגמרת עם שקיעת החמה (ראה שם פג:), אין חובת התשלומין חלה על השוכר אלא עם שקיעת השמש, וכיצד מזהיר הכתוב לפרוע השכר לפני זמן פרעונו? וכמו כן, אין להעמיד הכתוב "לא תלין" - המזהיר שלא לאחר ולפרוע עד הבוקר - אלא בשכיר יום, שהרי בשכיר לילה אין חובת התשלומין אלא עם הבוקר. 20) ששכירותו נגמרת, ועדיין יום הוא. 21) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי נתחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש. 22) כרב, שם. 23) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. 24) לשמיטה, לשבע שנים. 25) שנסתיים חוזה השכירות ביום. 26) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. 27) שם.

ג. נָתַן[28] טַלִּיתוֹ[29] לְאֻמָּן[30], וּגְמָרָהּ, וְהוֹדִיעוֹ[31], אֲפִלּוּ אֵחֲרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהַכְּלִי בְּיַד הָאֻמָּן אֵינוֹ עוֹבֵר[32]. נְתָנָהּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו חַמָּה עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תָּלִין[33]; שֶׁהַקַּבָּלָנוּת כִּשְׂכִירוּת הִיא[34], וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ בִּזְמַנּוֹ.

28) שם, קיב. 29) לתקנה. 30) בקבלנות. 31) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה - ולא בא. 32) שאין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר אתך" שהרי אין פעולתו

אצלו אלא אצל האומן ('שיטה מקובצת'). 33) וכן אמרו בברייתא (שם), וזה תימה שהלא בנתנה לו בחצי היום, משום "לא תבוא עליו השמש" יש כאן, אבל "לא תלין" אין כאן, כדין יצא ביום (לעיל הל' ב). וכבר תמה על כך בכסף־משנה והניחו בתימה, ובלחם־משנה אומר שמכאן סיוע לדעת המגיד־משנה (שהבאנו בהערה ג) שבשל יום עובר אף על של לילה, והזכיר רבינו אחד מהם, והעדיף להזכיר את לאו ד"לא תלין" כדי להדגיש את החידוש וכל־שכן שהוא עובר על "לא תבוא", האמור על של יום. 34) כרב ששת שם - שאין האומן קונה בשבח הכלי (כמבואר למעלה פ"י הל' ד), ודינו כשכיר ועובר משום "לא תלין" (כמבואר בגמרא שם, שלדעת האומר אומן קונה והשבח שלו, אין בעל הטלית עובר על "בל תלין" לפי שהכסף שבעל־הבית מחויב לשלם אינו שכר עבודה, אלא דמי השבח שמוכר לו האומן, והם כמילוה.

1 **ד. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[35]: צֵא וּשְׁכֹר לִי פּוֹעֲלִים, אָמַר**
2 **לָהֶם: שְׂכַרְכֶם עַל בַּעַל הַבַּיִת - שְׁנֵיהֶם אֵינָן עוֹבְרִין**
3 **מִשּׁוּם בַּל תָּלִין, זֶה[36] לְפִי שֶׁלֹּא שְׂכָרָן[37], וְזֶה[38] לְפִי**
4 **שֶׁאֵין פְּעֻלָּתָן אֲצֻלּוֹ[39]; וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶם**
5 **עַל בַּעַל הַבַּיִת - הַשָּׁלִיחַ עוֹבֵר[40]. אֵין הַשּׂוֹכֵר עוֹבֵר**
6 **אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ הַשָּׂכִיר וְלֹא נָתַן לוֹ[41]; אֲבָל אִם**
7 **לֹא תְּבָעוֹ, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ מַה יִּתֵּן לוֹ[42], אוֹ**
8 **שֶׁהִמְחָהוּ[43] אֵצֶל אַחֵר[44] וְקִבֵּל[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[46].**

35) שם, קי'. 36) בעל־הבית. 37) ואין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר" (רש"י שם), אמנם בעל־הבית עובר, כשהוא משהה שכר הפועל, משום: "אל תאמר לרעך, לך ושוב - ויש אתך" (חושן־משפט סי' שלט סעיף ז, וראה הלכה ג). 38) השליח. 39) ואין אני קורא בו "פעולת שכיר" (רש"י שם). 40) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שכרכם על בעל־הבית - שכרם עליו (מגיד־משנה). וכתב ה'טור', שאם הפועלים יודעים שהמלאכה אינה של השליח - אין השליח חייב לשלם שכרם, ומתוך כך אינו עובר על "בל תלין". 41) למדוהו בגמרא שם, ממה שנאמר "פעולת שכיר אתך" אתך כלומר: לדעתך, כשהשכיר תובע והשוכר משהה מדעתו, אבל כשאינו תובע - השהיית השכר מדעת השכיר היא. 42) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר (שהשכיר נוטל שכרו במזומנים, כמבואר למעלה פ"ט הל' י. — מגיד־משנה). גם דין זה למדו שם, ממה שכתבה תורה "אתך" כלומר, כשיש אתך כסף. 43) "שהכניס אחר תחתיו לפורעו" (לשון רבינו בפירוש המשנה). 44) חנוני או שולחני, ואפילו אין לו לשוכר אצל האחר כלום (שם סי' שלט). 45) האחר קיבל עליו לפרעו (כסף־משנה בפירושו השני, וכן כתב ה'טור' סי' שלט "וקיבל עליו (השולחני) ליתן לו". וה'חינוך' מצוה רל, כתב "וקיבל הפועל", היינו שהפועל הסכים על ההמחאה). 46) ואין השוכר עובר אפילו לא פרע האחר (בגמרא שם נחלקו רבה ורב ששת, אם הפועל יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעל־הבית, כשזה שהמחהו אצלו לא שילם. ורבינו ביאר דיני חזרה בפ"ו מהלכות מכירה, ובפט"ז מהל' מלוה ולוה).

9 **ה. הַמַּשְׁהֶה[47] שְׂכַר שָׂכִיר[48] עַד אַחַר זְמַנּוֹ, אַף עַל**
10 **פִּי שֶׁכְּבָר עָבַר בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[49] - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
11 **לִתֵּן מִיָּד. וְכָל עֵת שֶׁיַּשְׁהֶה - עוֹבֵר עַל לָאו שֶׁל**
12 **דִּבְרֵיהֶם[50], שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב.**

47) ברייתא, שם קי': 48) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר, להבדיל מכובש שהוא עובר בארבע אזהרות ו'עשה', כמבואר למעלה הל' ב. 49) ואינו עובר מכאן ואילך, כמו שאמרו (שם) "ממשמע שנאמר "לא תלין" איני יודע ש"עד בוקר", מה תלמוד לומר "עד בוקר"? מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד". 50) דברים שנאמרו בספרי נ"ך. בתלמוד: דברי קבלה.

13 **ו. כָּל שָׂכִיר שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ[51], וְאָמַר**
14 **בַּעַל הַבַּיִת: נָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ[52], וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: לֹא**
15 **נָטַלְתִּי כְּלוּם - תִּקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּשְׁבַּע הַשָּׂכִיר[53]**
16 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[54] וְיִטֹּל, כְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; מִפְּנֵי[55]**
17 **שֶׁבַּעַל הַבַּיִת טָרוּד[56] בְּפוֹעֲלָיו[57], וְזֶה הַשָּׂכִיר נוֹשֵׂא**
18 **נַפְשׁוֹ לָזֶה[58]. אֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׂכִיר קָטָן - הַשָּׂכִיר נִשְׁבָּע**
19 **וְנוֹטֵל[59]. שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל[60] לוֹמַר:**
20 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְלֹא שְׂכַרְתִּיךָ, נֶאֱמָן לוֹמַר:**
21 **שְׂכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ[61]; וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת**
22 **הֶסֵּת[62] שֶׁנָּתַן, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת,**
23 **כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת[63]. הָיָה לוֹ עֵד אֶחָד שֶׁשְּׂכָרוֹ - אֵינוֹ**
24 **מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם[64]. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ[65], אַף עַל**
25 **פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים[66] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו**
26 **הָרְאָיָה[67]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת**
27 **הֶסֵּת[68]. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁתְּבָעוֹ כָּל זְמַנּוֹ[69] - הֲרֵי זֶה**
28 **נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תְּבִיעָה[70]. כֵּיצַד?**
29 **הָיָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְּיוֹם שֵׁנִי עַד הָעֶרֶב - זְמַנּוֹ כָּל לֵיל**
30 **שְׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[71]; וְאִם**
31 **הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבְעוֹ כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי - הֲרֵי זֶה**
32 **נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם שְׁלִישִׁי, אֲבָל מִלֵּיל רְבִיעִי**
33 **וָהָלְאָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[72]. וְכֵן אִם**
34 **הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבְעוֹ וְהוֹלֵךְ עַד יוֹם חֲמִישִׁי[73] -**
35 **הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם חֲמִישִׁי[74].**

51) כל הלילה בשכיר יום, וכל היום בשכיר לילה, כמבואר למעלה הל' ב. 52) כולו או קצתו (שו"ע חושן־משפט סי' פט, א). 53) שבועות מד: כלומר, שתי תקנות הן: א. תיקנו שבועה בסכסוך שבין שכיר לשוכר; ב. השכיר הוא שנשבע ונוטל. ביאור הדברים: שמדין תורה, דין שכיר כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת נשבע וכופר הכל, כגון שטוען להד"ם או נתתיו לך - פטור (ראה פ"א טוען ונטען הל' ב, ג). וחכמים הם שתיקנו שבועה בשכיר כדי להפיס דעתו של השכיר שלא ילך בפחי נפש (כמבואר להלן הלכה ז), ומיסוד הדין בעל־הבית נשבע ופטור, כדין כל הנשבעים שבתורה שהם נשבעים ואינם משלמים (שבועות מד:), אלא

מפני שבעל־הבית טרוד הוא בפועלים (כמו שמבאר רבינו והולך) עקרו חכמים השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר, והוא נשבע ונוטל אפילו כשהשוכר חייב שבועה מן התורה, כגון שהוא מודה במקצת (ראה שו"ע שם). 54) כשספר־תורה בידו (כמבואר בפי"א מהל' שבועות הלכה ח). כדין כל הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הלכה ב). ומקור הדברים בירושלמי פ"ז משבועות הל' ז. 55) כלומר, לפיכך עקרו השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר. 56) והוא שוכר, וכסבור שנתן ולא נתן (שם מה.). 57) והוא־הדין בפועל אחד, מפני שהוא טרוד בעסקיו. וכן אמרו בירושלמי שבועות (שם) "בעל הבית, ע"י שעסקיו מרובין תיקנו שבועה לשכיר" (ר"ן שם, והשווה פירוש רבינו במשנה, שם). 58) "ומדקדק בדבר יותר" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 59) דברי רבינו כפי הנוסחא שלפנינו, שהשכיר - אפילו הוא קטן נשבע ונוטל - הם דברי תימה, שהרי אמרו (שבועות לח:) "אין משביעין את הקטן" וכבר הסתייג מזה הראב"ד בהשגותיו וכתב "אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן". אולם הטור בסי' פט מעיד, שראה נוסחא אחרת בדברי רבינו וזו לשונה: "אפילו אם השכור קטן - נשבע ונוטל" (ובמגדל עוז מעיד שמצא נוסחא זו בספר מוגה בחתימת רבינו וכן הוא בקטעים מספר משנה תורה מכת"י רבינו, הוצאת אטלס) כלומר, השכיר נשבע ונוטל אפילו אם השוכר קטן הוא אין אומרים כאן: "אין נשבעין בטענת קטן" (כלשון רבינו למעלה פ"ב הל' ז), מפני שהשכיר, שהוא גדול, הוא התובע והוא הנשבע (וכ"כ הר"י מיגאש שבועות מב: ד"ה והיכא. ובזה מתיישבת תמיהת המשנה למלך, עיי"ש). ונוסחה זו מתאימה למה שכתב רבינו לקמן בפ"ה מהל' טוען ונטען הל' יא: "ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר. . . הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן" (וראה במגיד משנה שמקיים נוסחת הספרים שגורסים "השכיר" וראה במל"מ שתמה עליו). 60) השוכר. 61) שבועות מה: 62) שבועה שחייבו חכמי הגמרא את הכופר בכל, ונשבע בלי נקיטת חפץ (ראה פי"א מהל' שבועות הל' יג). 63) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת - נשבע מן התורה, וכופר הכל - היסת, ופטורים מלשלם. 64) ודינו כדין שכרו שלא בעדים, שעד כאן לא עשו חכמים תקנה בשכיר אלא כשעצם השכירות ברור לנו, כגון שיש עדות גמורה בשני עדים ששכרו, אבל כשאין לו אלא עד אחד, שאין עדותו עדות מבררת והחלטית, אלא רק מחייבת את הצד שכנגד להכחיש העד בשבועה, לא עשו תקנה בשכיר יותר מאשר בכל טוען ונטען (ע"פ מגיד־משנה). 65) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. 66) השוכר נאמן, חזקה אין בעל־הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו (בבא־מציעא קיג). 67) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו, וכמו שמבאר רבינו והולך. 68) כדין כופר בכל. 69) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחהו בלך ושוב (ע"פ סמ"ע סי' פט ס"ק יב). 70) כלומר, באורך זמן התביעה (סמ"ע שם, ס"ק יג). 71) אם לא תבעו כל ליל שלישי. 72) היינו י"ב שעות כאורך זמן התביעה. 73) פירוש, אחר שהפסיק לתבוע ביום ג' חזר ותבע בליל ד' וביומו (היינו כ"ד שעות). 74) לילו ויומו. וכן לעולם. ולמה אין נותנים לו שתי יממות, שהרי תבעו כל ליל ג' והיה מחוייב לשלם לו כל יום ג' ולא שילם? מפני שלא תבע לעת ערב, נמצא שהיה אז בחזקת פרוע, וכשתבעו בתחילת ליל ד' הועילה אמנם תביעה זו להאמינו שלא נפרע, אבל נחשבת כתביעה חדשה ונותנים לפועל זמן נגד אותה תביעה בלבד (ע"פ סמ"ע שם ס"ק יג, וראה 'פרישה' שם). וכן לעולם, כל זמן שהוא מתמיד בתביעתו - הוא נשבע ונוטל כנגד כל אותו זמן שתבע (כסף־משנה).

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: שְׁתַּיִם קָצַצְתִּי לְךָ, וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ קָצַצְתָּ לִי - לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשְׁבַּע הַשָּׂכִיר כָּאן[75], אֶלָּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[76]. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הֵילָךְ[77] - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ. וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[78] הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ הַשָּׂכִיר[79] בְּפַחֵי נֶפֶשׁ[80]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בְּשֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים וְלֹא יָדְעוּ כַּמָּה פָּסַק לוֹ, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ; אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ - יִשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָצַץ לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁכְּבָר נָתַן לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה שֶׁאָמַר לוֹ הֵילָךְ, כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת[82].

75) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור (כמו שמבאר רבינו בסמוך). לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח (שבועות מה:). 76) ואינו נאמן בשבועה. 77) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת, כמבואר (בפרק א מהל' טוען ונטען ה"ג). 78) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. 79) העני. 80) בלי ממון וגם בלי שבועה של בעל־הבית (ר"י מיגאש שם). 81) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ. 82) שלא יהא דין סכסוך בקציצה, חמור מדין שכיר אומר לא נטלתי והשוכר אומר נתתי, שנתבאר לעיל (הל' ו) שבעל־הבית נשבע היסת בשכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו (ר"י מיגאש שם מ"ו, בד"ה מתקיף, והביאו המגיד־משנה).

ח. הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ[83] לְאֻמָּן, אֻמָּן אוֹמֵר: שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי אֶלָּא אַחַת, כָּל זְמַן שֶׁהַטַּלִּית בְּיַד הָאֻמָּן, אִם יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[84] - הֲרֵי הָאֻמָּן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[85] וְנוֹטֵל; וְיָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא[86] בִּשְׂכָרוֹ[87] עַד כְּדֵי דְּמֵיהָ[88]. וְאִם יָצְאַת טַלִּית מִתַּחַת יָדוֹ[89], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[90] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע בַּעַל הַטַּלִּית הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בִּמְקָצָת, כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת, שֶׁאֵין זֶה כְּדִין הַשָּׂכִיר[91].

83) שבועות שם, וכשיטת הר"י מיגאש בחידושיו.

84) כגון שהוא מסתיר הכלי - ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן, כמו שיתבאר בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב. 85) ואע"ג שאילו אמר לקוחה היא בידי, לא היה נשבע אלא היסת. והטעם, לפי שאינו נשבע על עצמו של הכלי שהוא שלו, אלא על סכום הקציצה, לפיכך הרי זה נשבע ונוטל כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ע"פ דברי רבינו בפי"ג מהלכות מלוה ולוה הל' ג). 86) בכת"י תימן, חסרה המילה: שהיא. 87) בגובה הקציצה. 88) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי והיא שלו, אבל למעלה מכדי דמיה - אין לו "מיגו". 89) שהחזירה לבעליה. 90) כגון שנראה הכלי בפני עדים (ראה טוען ונטען שם). 91) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל הל' ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר. וביאור הדברים: לפי שהשכיר מתפרנס מעבודתו יום יום, וחששו חכמים שלא יהיה לו מה לאכול בערב, ותיקנו שבועה על השוכר באומן - הקבלן - שאין פרנסתו תלויה על עבודת יום יום, לא תיקנו שבועה על בעל־הבית ונשבע היסת (ע"פ ב"י סי' פט). אמנם דברי רבינו כאן נוגדים דברי עצמו בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, שכתב שם: "הרי בעל־הבית נשבע בנקיטת חפץ (כלפי האומן) על הקציצה, כמו שביארנו בשכירות". ובהכרח צ"ל שטעות נזדקרה באחד משני המקומות (מגיד־משנה).

ט. שָׂכִיר[92] הַבָּא לְהִשָּׁבַע - אֵין מַחְמִירִין עָלָיו, וְאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו כְּלָל[93], אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁלֹּא נָטַל וְיִטֹּל. וּלְכָל הַנִּשְׁבָּעִין אֵין מְקַיְּלִין[94], חוּץ מִן הַשָּׂכִיר שֶׁמְּקַיְּלִין עָלָיו, וּפוֹתְחִין לוֹ תְּחִלָּה וְאוֹמְרִים לוֹ: אַל תְּצַעֵר עַצְמְךָ, הִשָּׁבַע וָטֹל[95]. אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרוֹ פְּרוּטָה אַחַת[96], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר נְתַתִּיהָ - לֹא יִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל, אֲפִלּוּ לֹא יִטְעַן אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת - לֹא יִטֹּל אוֹתָהּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[97].

92) שבועות מט: כרב הונא וכרב חסדא, וכפירוש הר"ן שם בדעת הרי"ף. 93) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשביע מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית (ראה פ"א מהל' טוען הל' יב), לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה (ראה ר"ן שם). 94) כלומר, אין פותחין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש (ראה כסף־משנה, והשווה דברי רבינו בפכ"א מהל' סנהדרין הל' י, ובכ"מ שם). 95) שם: "לפתוח לו", ומפרש רבינו לפתוח לו תחילה בשבועה (ר"ן שם). 96) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, ואין בית־דין נזקקין לתובע (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' ו). 97) משמע דמפרוטה ומעלה נשבעים ונוטלים, וכפי דעת רבותיו של רבינו (שהביא רבינו בפ"ג מהל' טוען ונטען הל' ז) הנשבעים ונוטלים אינם צריכים טענת שתי מעין כסף, כפי הדרוש בשבועת מודה במקצת (ראה שם הל' א). אמנם צ"ע שהלא רבינו מביע דעתו (שם), ואומר "ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול". וליישב הסתירה בדברי רבינו, אומר הכסף־משנה: "שאפשר לומר שאע"פ שלא נראה לרבינו דעת רבותיו. . . וגילה דעתו בפ"ה מהל' טוען, לא רצה לסמוך על עצמו לענין מעשה, ולפיכך פה סתם הדברים כדעת רבותיו" (וכמה תירוצים נאמרו בישוב הסתירה בדברי רבינו. ראה במ"מ ובכסף־משנה ובלחם־משנה, ובש"ך סי' פט ס"ק ב).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הפועלים שאוכלים במה שהם עושים.

א. הַפּוֹעֲלִים[2] שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ[3] וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[4], בֵּין בְּתָלוּשׁ[5] בֵּין בִּמְחֻבָּר, וְיִהְיוּ מַעֲשֵׂיהֶן גְּמִירַת הַמְּלָאכָה[6] - הֲרֵי עַל בַּעַל הַבַּיִת מִצְוָה שֶׁיַּנִּיחַ אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמַּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְגוֹ'[7], וְכָתוּב: כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ[8]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב[9] מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשָׂכִיר. וְכִי אִלּוּ לֹא שָׂכָרוֹ, מִי הִתִּיר לוֹ שֶׁיָּבוֹא בְּכֶרֶם רֵעֵהוּ אוֹ בַּקָּמָה[10] שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ?[11] אֶלָּא כָּךְ הוּא אוֹמֵר: כִּי תָבֹא לִרְשׁוּת בְּעָלִים לַעֲבוֹדָה - תֹּאכַל[12].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי על בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו".

ודוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ובשדהו של הקב"ה שמניח להם לאכול, וזה כולל את כל צרכי האדם (שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן בדברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה) והן דברים של תענוג (עבודה בכרם).

(סה"ש תשנ"א ח"ב ע' 798 וה' 18)

2) בבא־מציעא פז. 3) להוציא החולב וכיוצא בזה, כמבואר להלן הל' ד. 4) למעשר או לחלה, כמבואר להלן הל' ה. 5) שעבודתו בתלוש. 6) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה, שהדבר צריך לה. כגון קצירה ובצירה, להוציא המנכש בבצלים, כמבואר להלן הל' ד. 7) "ואכלת ענבים כנפשך". 8) וגומר: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר, ובתלוש למדוהו (שם פט.) ממה שנאמר בשור (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". 9) "כי תבוא". 10) או בקמה. 11) ואפילו אם בא בכרם שלא מדעת בעלים, לבצור בעד שכר אכילת ענבים. 12) וכן תרגם אונקלוס: ארי תתגר (שם פז: צב.) כרב וכרב כהנא, ובירושלמי מעשרות פ"ב הל' ו "כתיב כי תבוא בקמת רעך, יכול (יכול אתה לפרש) בשאר כל אדם הכתוב מדבר, תלמוד־לומר

וחרמש לא תניף וגו' את שיש לו רשות להניף, ואיזה זה? זה הפועל".

ב. מַה בֵּין הָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ לָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר? שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ - אוֹכֵל בַּדָּבָר[13] עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[14], וּמִשֶּׁתִּגְמֵר מְלַאכְתּוֹ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל; וְהָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר - אֵינוֹ אוֹכֵל[15] אֶלָּא כְּשֶׁיִּגְמֹר עֲבוֹדָתוֹ. כְּגוֹן[16] שֶׁיִּבְצֹר וְיִתֵּן בַּסַּל עַד שֶׁיְּמַלְּאֶנּוּ, וִינַפֵּץ[17] הַסַּל לְמָקוֹם אַחֵר, וְיַחֲזֹר[18] וְיִבְצֹר וִימַלְּאֶנּוּ[19], וְאֵינוֹ[20] אוֹכֵל אֶלָּא עַד אַחַר שֶׁיְּמַלֵּא הַסַּל[21]. אֲבָל מִפְּנֵי הֶשֵּׁב אֲבֵדָה[22] לַבְּעָלִים[23], אָמְרוּ חֲכָמִים[24]: שֶׁיְּהֵיוּ הַפּוֹעֲלִין אוֹכְלִין בַּהֲלִיכָתָן מֵאוֹמָן[25] לְאוֹמָן, וּבַחֲזִירָתָן מִן הַגַּת[26], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטְּלוּ מִמְּלַאכְתָּן וְיֵשְׁבוּ לֶאֱכֹל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְּלָאכָה כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין וְאֵינָן מְבַטְּלִין.

13) שהוא עושה בו. 14) מוסב על הפועל, כל זמן שהפועל הוא בעבודתו - אוכל, ובדפוס רומא (וכן ב'חינוך' מצוה תקעו) הנוסחא: "עבודתו" (ולפני הלחם־משנה היתה הנוסחא "מלאכתו", ופירש שהכוונה כאן על הפירות, כלומר, על עוד שלא באו הפירות לגמר מלאכה המחייבתם במעשר, ברם הלשון "מה בין" שאומר רבינו, נראה שהשוני שיש בין תלוש למחובר הוא בנושא אחד, וזה כפירושנו, שלפירוש הלח"מ אין הנושאים שווים (עיין 'מנחת חינוך' שם). וכן מוכח מדברי רבינו בפירוש המשנה (המובא להלן בהערה כ) שהכוונה על הפועל, וכנוסחת דפוס רומא. 15) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. 16) העובד בבציר, ודרך הבוצר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. 17) ינער את הענבים. ונראה, שאחר הניפוץ מותר לו לאכול. 18) וחוזר לגפן. 19) ומנפץ למקום אחר. 20) ב'טור' סי' שלז, הנוסחא: "אינו". 21) שזה הוא גמר עבודתו, רבינו מפרש מה שאמרו במשנה (פז.) "העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה", הכוונה - כשיגמור עבודתו - "ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו", כלומר: עבודתו, וכן ביאר בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "אמרה תורה בשכיר שהתירה לו לאכול "ואל כליך לא תתן" (דברים כג, כה), וקיבלנו בפירוש זה הכתוב: בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל, אין אתה נותן לכליו של בעל הבית - אינך אוכל, ולפיכך אינו אוכל עד גמר מלאכה (היינו, אחר מילוי הסל), ושיהיה הדבר שהוא עוסק בו תלוש מן הקרקע, יש לו לאכול בשעת מלאכתו (עבודתו). ולמדנו זה (דין תלוש) מדקאמר רחמנא (שאמר הקב"ה): "לא תחסום שור בדישו". וכמו שאוכל שור בתלוש בשעת מלאכה (ומשתיגמר עבודתו אינו אוכל, ראה להלן פי"ג א) - כך יאכל הפועל". והשווה גם מה שכתב רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז, ולהלן הל' ג. וכן אמרו במשנה (שם צא.) לפי נוסחת הרי"ף: "וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה" (וראה השגת הראב"ד ובמגיד־משנה. וכפי הנראה לא ראו דברי רבינו בפירוש המשנה וב'ספר המצוות'). 22) כל פעולה לשמור על ממון חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה". 23) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. 24) שם צא: 25) שורה. 26) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל־הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

ג. הַמְבַטֵּל[27] מִמְּלַאכְתּוֹ וְאָכַל, אוֹ שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה[28] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף וְגוֹ'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[29], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּקְצִירָה - לֹא יָנִיף חֶרְמֵשׁ לַאֲכִילָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[30]. וְכֵן פּוֹעֵל שֶׁהוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מִמַּה שֶׁעָשָׂה, אוֹ שֶׁלָּקַח יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ וְנוֹתֵן לַאֲחֵרִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן[31]. וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ[32], שֶׁאִם אָכַל אוֹ הוֹלִיךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[33].

27) ביטול קבע, שלא הותר אלא הפסק עראי (לח"מ). 28) כלומר, בעוד שהוא עוסק בבצירה. ובדפוס רומא, הנוסחא: "המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה". ולפי נוסחא זו, המדובר כאן בפועל האוכל קודם שיגמור עבודתו בלבד (עין לח"מ). 29) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך ('ספרי' דברים פרשת כי־תצא, רסו), כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך (מלשון רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז). 30) בכל מחובר לקרקע, בבבא־מציעא פז: דרשו: "חרמש" לרבות כל בעלי חרמש (פירוש, כל דבר הנקצר בחרמש), "קמה" לרבות כל בעלי קמה (פירוש, כל דבר העומד בקומה בארץ, ואע"פ שאינו נקצר בחרמש, כגון קיטנית. ראה 'ספר המצוות' שם). 31) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא להוליך בכליו (ראה ב"מ צב. ולהלן הל' יג). 32) "וחרמש לא תניף" ו"ואל כליך לא תתן". 33) וכל המשלם - אינו לוקה (מכות טז.).

ד. הַחוֹלֵב[34] וְהַמְחַבֵּץ[35] וְהַמְגַבֵּן[36] - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע[37]. הַמְנַכֵּשׁ בִּבְצָלִים וּבְשׁוּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלְשִׁין קְטַנִּים[38] מִבֵּין הַגְּדוֹלִים[39], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל[40], מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֵׂיהֶם גְּמַר מְלָאכָה[41]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שׁוֹמְרֵי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים[42] וְכָל דָּבָר הַמְחֻבָּר, כַּמִּקְשָׁאוֹת[43] וְהַמִּדְלָעוֹת[44], שֶׁאֵין אוֹכְלִין כְּלָל[45].

34) ב"מ פט. 35) עושה חמאה. 36) עושה גבינה. 37) שם דרשו: "מה דיש, דבר שגידולי קרקע ופועל אוכל בו . . . יצא החולב והמחבץ והמגבן שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו". 38) "בצלים שמסתרסים ולא יהו גסים לעולם, וקורים אותם בלע"ז ציביש" (לשון רש"י שם). 39) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. 40) אפילו מן הקטנים, הגם שיש כאן נתינה בכליו של בעל הבית, ואמרו (שם פז:) "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל". 41) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף

מן הקטנים. שם פט: "מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו' יצא המנכש בשומים ובבצלים . . . אע"פ דקא משליף קטיני מביני אלימי" (ששולף קטנים מבין הגדולים). 42) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה, כמבואר להלן (הל' ח) "שהשומר אינו כעושה מעשה" (משנה, שם צג.). 43) שדה קישואים. 44) שדה דלועים. 45) לא מן התורה ולא מצד מנהג (בגמרא: הלכות מדינה), שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן (הל' ח), לעומת זה - שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל (שם, כשמואל).

1 **ה. הַבּוֹדֵל[46] בִּתְמָרִים[47] וּבִגְרוֹגְרוֹת[48] - אֵינוֹ אוֹכֵל,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר[49]. הָעוֹשֶׂה בְּחִטִּים**
3 **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[50] אַחַר שֶׁעָשׂוּ[51], כְּגוֹן שֶׁשְּׂכָרָן לָבֹר[52]**
4 **צְרוֹרוֹת אוֹ לְנַפֵּחַ[53] אוֹתָן אוֹ לִטְחֹן - הֲרֵי אֵלּוּ**
5 **אוֹכְלִין, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְחַלָּה[54]. אֲבָל**
6 **הַלָּשׁ[55] וְהַמְקַטֵּף[56] וְהָאוֹפֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי**
7 **שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְחַלָּה, וְאֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל אֶלָּא**
8 **מִדָּבָר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה וּלְמַעֲשֵׂר[57].**
9 **נִתְפָּרְסוּ[58] עִגּוּלָיו[59] וְנִתְפַּתְּחוּ חָבִיּוֹתָיו[60] [וְנֶחְתְּכוּ**
10 **דְּלוּעָיו], וּשְׂכָרָן לַעֲשׂוֹת בָּהֶן[61] - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ,**
11 **שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[62] וַהֲרֵי הֵן**
12 **טֶבֶל[63]. וְאִם לֹא הוֹדִיעָן[64] - מְעַשֵּׂר וּמַאֲכִילָן[65]. אֵין**
13 **הַפּוֹעֲלִים אוֹכְלִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֶרֶם**
14 **רֵעֶךָ[66].**

46) המפריד. 47) כבושים. 48) תאנים יבשות. 49) משעה שכבשם ודשם, כמבואר בפ"ג מהל' מעשר הל' טז. 50) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. 51) צ"ל שעשר (משנה־למלך). כלומר, שנגמרה מלאכתו למעשר ועישרן בעל־הבית (כי אם לא נעשו והן טבל - אין הפועל אוכל בהן מן התורה, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה, שדבר האסור לא זיכתה תורה. 'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 52) לברור. 53) לנפותם. 54) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משתתגלגל. פירוש, יתערב המים בקמח, כמבואר בפ"ח מהל' ביכורים הל' ד. 55) לאחר הגלגול. 56) "עורך, וטח פניה" (לשון רש"י שם). 57) בחיטים והדומה להן המחויבים בחלה או למעשר בלבד בדברים שאין בהם חיוב חלה. שם פט. וכרבינא: "כרוך ותני, דיש (פירוש, נאמר בתורה דיש) - מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - פועל אוכל בו". כלומר: שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהוג בו, אם למעשר בלבד נוהג בו - למעשר, אם לחלה - לחלה (כפירש"י שם). 58) נתפרדו. 59) עיגולים של דבלה, תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה. 60) של יין. 61) לעגל ולסתום החביות, והודיענו שכבר נקבעו למעשר. 62) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית, כמבואר בפ"ג מהלכות מעשר הל' יד, טז. 63) ודבר האסור לא זיכתה תורה (עיין משנה־למלך, וב'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 64) שכבר נקבעו למעשר. 65) כיון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך מעשר ומאכילם (מגיד־משנה). 66) "רעך" ולא של הקדש (שם פז:).

15 **ז. שָׂכַר פּוֹעֲלִין לַעֲשׂוֹת בְּנֶטַע רְבָעִי[67] שֶׁלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ**
16 **לֹא יֹאכְלוּ. וְאִם לֹא הוֹדִיעָם[68] - פּוֹדֶה וּמַאֲכִילָן[69].**

67) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים אלא בירושלים או פודה הפירות ומעלה הדמים לירושלים, כמבואר בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד. 68) שהם של נטע רבעי. 69) שהרי זה כמקח טעות, שאלמלי הודיעם - שמא לא היו נשכרים (שם צב:).

17 **ח. הַקּוֹצֵר וְהַדָּשׁ וְהַזּוֹרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמּוֹסֵק[70] וְהַבּוֹצֵר**
18 **וְהַדּוֹרֵךְ[71] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּמְלָאכוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם**
19 **אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה[72].**

70) בזיתים. 71) בענבים. 72) שעדיין לא נגמרה מלאכתם, או למעשר או לחלה.

20 **ט. שׁוֹמְרֵי גִּתּוֹת[73] וַעֲרֵמוֹת[74] וְכָל דָּבָר הַתָּלוּשׁ[75] מִן**
21 **הַקַּרְקַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין**
22 **מֵהֵלְכוֹת מְדִינָה[76]; שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה[77].**
23 **אֲבָל אִם עָשָׂה בְּאֵיבָרָיו, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּרַגְלָיו, אֲפִלּוּ**
24 **בִּכְתֵפָיו - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה[78].**

73) גתי יין. 74) תבואה. 75) שבדבר המחובר, כבר נתבאר למעלה (הל' ד) שאין אוכלים כלל. 76) מצד המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. 77) ומשום כך אין אכילתם מן התורה (שם, כשמואל). 78) שנאמר "כי תבא בכרם רעך" (ולא נאמר "כי תבא לבצור בכרם רעך" - תיו"ט) משמע "בכל מאי דעביד" ואפילו בכתפיו (שם צא: כדברי תנא־קמא).

25 **י. הָיָה עוֹשֶׂה בִּתְאֵנִים - לֹא יֹאכַל בַּעֲנָבִים[79], בַּעֲנָבִים**
26 **- לֹא יֹאכַל בִּתְאֵנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֶרֶם וְאָכַלְתָּ**
27 **עֲנָבִים[80]. וְהָעוֹשֶׂה בְּגֶפֶן זוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן**
28 **אַחֶרֶת[81]. וְלֹא יֹאכַל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר[82]. וְלֹא יֹאכַל**
29 **בְּפַת וְלֹא בְּמֶלַח[83]. וְאִם קָצַץ עִם בַּעַל הַבַּיִת עַל**
30 **שִׁעוּר מַה שֶּׁיֹּאכַל[84] - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמֶלַח בֵּין בְּפַת**
31 **בֵּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה[85]. אָסוּר לְפוֹעֵל לָמֹץ[86]**
32 **בָּעֲנָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים[87]. וְלֹא יִהְיוּ בָנָיו אוֹ**
33 **אִשְׁתּוֹ[88] מְהַבְהֲבִין לוֹ הַשִּׁבֳּלִין בָּאוּר[89]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
34 **וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ - עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהֵן[90]. וְכֵן כֹּל**
35 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[91].**

79) ואפילו שכרו לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור בענבים - אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים. וכן להיפך ('טור' סי' שלז). 80) "וכי אין אנו יודעים שאין בכרם לוכל (לאכול) אלא ענבים, מה תלמוד־לומר "ואכלת

ענבים"? אלא מיכן (מכאן) שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים" (ירושלמי מעשרות פ"ב הל' ז. 'ספרי' דברים, רסו). 81) אע"פ שהוא מאותו מין שהוא עושה בו, "שממה שאתה נותן לכליו של בעל־הבית - בעינן, והא ליכא" (בבלי בבא־מציעא צא:). 82) שלא יאכל מן הענבים הרבה. שם פז: דרשו: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". 83) שם פט: "למתקן שיאכל הרבה" (לשון רש"י פז:). 84) שקצץ לאכול עד שיעור מסוים ולא יותר (רבינו פ"ה מהל' מעשר הל' יא, ע"פ פירוש הר"ח, כפי שהובא ב'תוספות' ב"מ פט: בד"ה קצץ). 85) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שקצץ (שם פט:), ובפ"ה מהל' מעשר הל' יא נתבאר שהפועל חייב לעשר אם הוא אוכלם שתים שתים. וז"ל רבינו שם: "קצץ, אוכל אחת אחת. ואם צירף (כלומר, שאוכלם שתים שתים) חייב לעשר, הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח, שאם צירף נקבע (למעשר)", ולא הזכיר רבינו דין זה כאן, לפי שהוא דן כאן בזכות הפועל לאכילה בלבד בענינים הנוגעים ליחסו עם בעל־הבית, ולא בדיני מעשר. וסמך בזה על מה שכבר ביאר בהל' מעשר (מגיד־משנה). 86) למצוץ הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. 87) "ואכלת, ולא מוצץ" (שם פז:). 88) וכל־שכן הפועל עצמו, שהרי הוא בטל ממלאכה בשעה שהוא מהבהב (גמרא שם פט.). 89) "שהאור ממתק טעמו" (רש"י שם). 90) רבינו מסמיך דין זה על מה שאמרו שם פז: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". כלומר, לא אכילה עם דבר אחר ולא אכילה ע"י הוספת הכשר בגוף הפרי, אלא ענבים כמות שהן (אבן־האזל). 91) כגון שבלים, שלא יהבהבן אור.

יא. אָסוּר לְפוֹעֵל לֶאֱכֹל מִמַּה שֶּׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ[93]. וּמֻתָּר[94] לוֹ לִמְנֹעַ אֶת עַצְמוֹ[95] עַד מָקוֹם הַיָּפוּת[96] וְאוֹכֵל[97]. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל קְשׁוּת[98] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, וְכוֹתֶבֶת[99] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּמָעָה כֶּסֶף[100]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ[101]. אֲבָל מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַעֲבְתָּן, וְיִהְיֶה סוֹתֵם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו[102]. הָיָה מְשַׁמֵּר אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ עֲרֵמוֹת[103] - לֹא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵאַחַת מֵהֶן, אֶלָּא אוֹכֵל[104] מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[105].

92) אכילה מרובה יתר על שבעו. 93) בגמרא שם, דרשו: "שבעך, ולא אכילה גסה". 94) שם צא: 95) מאכילה - כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים. 96) עד הגיעו לעשות במקום היפים. 97) כל שבעו מהם, כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמותר לאכול - בין היפים והרעים לפי חשבון, זאת־אומרת שיאכל מאלה ומאלה חלק מתאים לשיעור העבודה בהם, אלא אוכל כל שבעו ממה שהוא חפץ. 98) קישואים. 99) תמרים. 100) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר (כחכמים במשנה, שם צב.). 101) ב'ספרי' דברים (רסו): וחכמים אומרים: "שבעך" - מלמד שאוכל פועל יותר משכרו. כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור שביעתו בלא שיעור שכרו. 102) שימנעו מלשכרו (במשנה, שם). 103) של ארבעה או חמשה אנשים. 104) שיעור שבעו. 105) ב"מ צג.

יב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁלֹּא הָלְכוּ שְׁתֵּי וָעֶרֶב בַּגַּת[106] - אוֹכְלִין עֲנָבִים וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן, שֶׁעֲדַיִן אֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא בַּעֲנָבִים בִּלְבָד[107]. וּמִשֶּׁיִּדְרְכוּ בַּגַּת וְיִהַלְּכוּ בָּהּ שְׁתֵּי וָעֶרֶב - יֵשׁ לָהֶן לֶאֱכֹל מִן הָעֲנָבִים וְלִשְׁתּוֹת מִן הַתִּירוֹשׁ, שֶׁהֲרֵי הֵן עוֹשִׂין בַּעֲנָבִים וּבְיַיִן[108].

106) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת, ועד שלא הילכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. 107) ואין הפועל אוכל אלא מהמין שהוא עושה בו, כמבואר למעלה (הלכה י). 108) שם צא:

יג. פּוֹעֵל שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי מַה שֶּׁאֲנִי אוֹכֵל[109], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נוֹתֵן מְעַט מִזֶּה שֶׁנָּטַלְתִּי לֶאֱכֹל[110] לְאִשְׁתִּי וּבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁלֹּא זָכְתָה תּוֹרָה אֶלָּא לַפּוֹעֵל עַצְמוֹ[111]. אֲפִלּוּ נָזִיר[112] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בַּעֲנָבִים, וְאָמַר: תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[113].

109) המגיע לי בזכותי לאכול. 110) כלומר, מזה שכבר הם בידי וזכיתי בו (עיין 'טור' סי' שלז). 111) "מה שהוא לועס ואוכל, אין לו כח ליתן כלום" (לשון ה'תוספות' שם צב. בד"ה אי אמרת) שהפועל משל שמים הוא אוכל, ולא משלו (ספק בגמ' שם, ופסק רבינו שמשל שמים הוא אוכל) כלומר, זכותו של הפועל לאכול הפירות אינה הופכת לתנאי בשכירות שיהיה דינה כתוספת שכר וכקנינו, ומתוך כך יוכל להעביר זכותו לאשתו ולבניו, אלא משל שמים הוא אוכל שזיכתה לו התורה ולא זיכתה אלא לפועל עצמו. 112) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו - יפסיד. 113) שם. שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו, וכשאינו ראוי לאכול - איבד זכותו.

יד. פּוֹעֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה[114] הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וַעֲבָדָיו[115], וְהִתְנָה עִם בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ[116] מִמַּה שֶּׁהֵן עוֹשִׂין, לֹא הוּא וְלֹא הֵם - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן אוֹכְלִין[117]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּגְדוֹלִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת וַהֲרֵי מָחֲלוּ; אֲבָל קְטַנִּים[119] - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְסֹק עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ; שֶׁאֵינָן אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲבִיהֶן[120] אוֹ מִשֶּׁל אֲדוֹנֵיהֶם[121], אֶלָּא מִשֶּׁל שָׁמַיִם[122].

114) שנשכר. 115) הכנענים. 116) תמורת כסף - ובידיעתם. 117) שהרי מחלו. 118) שהוא מתנה על אכילתם. 119) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה. 120) הבנים. 121) העבדים. 122) והתורה לא זיכתה אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדוניו, ולפיכך אינו יכול לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על זכותם שזיכתה להם התורה (שם צב: צג.).

יום שני ב' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

1 **א. הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּגִדּוּלֵי**
2 **קַרְקַע[2], בֵּין בְּמְחֻבָּר בֵּין בְּתָלוּשׁ[3]. וְאוֹכֶלֶת מִמַּשֶּׁאוֹי**
3 **שֶׁעַל גַּבָּהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה פּוֹרֶקֶת[4]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטֹּל[5]**
4 **בְּיָדוֹ וְיַאֲכִילֶנָּה[6].**

2) בבא מציעא פח: 3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבארו למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. 4) מפורקת, ולאחר שפרקוה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. 5) החמר. 6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים.

5 **ב. כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ[7] -**
6 **לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר**
7 **וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8], בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין,**
8 **וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת שֶׁל גִּדּוּלֵי**
9 **קַרְקַע[9], וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ אֶלָּא בַּהוֹוֶה[10].**
10 **וְהַחוֹסֵם אֶת הַפּוֹעֵל[11] - פָּטוּר[12]. אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ**
11 **בִּשְׁעַת מְלָאכָה[13] וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ מִקֹּדֶם וְעָשָׂה**
12 **בָהּ מְלָאכָה וְהִיא חֲסוּמָה[14], אֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל[15] -**
13 **לוֹקֶה[16]. שָׁכַר בְּהֵמָה וַחֲסָמָהּ וְדָשׁ בָּהּ - לוֹקֶה,**
14 **וּמְשַׁלֵּם[17] לַבְּעָלִים[18] אַרְבָּעָה קַבִּין לְפָרָה וּשְׁלוֹשָׁה**
15 **קַבִּין לַחֲמוֹר[19]; שֶׁמִּשְׁעַת מְשִׁיכָה נִתְחַיֵּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ,**
16 **וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה[20].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו חסמה בקול לוקה".

הגם שיש הבדל כללי בין מחשבה ודיבור ובין מעשה, שמחשבה ודיבור מבטאים עניינים הנמצאים בתוך האדם אבל אין להם שייכות ובוודאי לא פעולה עם החוץ, מה־שאין־כן המעשה שאינו חלק מהאדם כי־אם פעולה הנפעלת מחוצה לו, בכל זאת, ישנו הבדל גדול בין דיבור ובין מחשבה כי אותיות המחשבה הן רוחניות ודקות ואין להן שייכות למעשה, ולכן המחשבה היא רק באדם עצמו ואין לה כל אפשרות לפעול אצל הזולת. מה־שאין־כן הדיבור שנוצר מהבל גשמי על ידי חמש מוצאות הפה יש לו שייכות לפעולת האדם, ולכן "עקימת שפתיו הוי מעשה".

זהו גם ההסבר לתוס' בסנהדרין המסביר את ההבדל שבין עדים זוממין לבין "חסמה בפה" שהדין הוא שלוקה, כי מעשה הנגרם על ידי דיבורו של אדם הוא כמו המשך לדיבור, ומכיון שעקימת שפתיו הוי מעשה הרי שמעשה הדיבור יצר את המעשה שנוצר בפועל ולכן "חסמה בפה" חייב.

מה־שאין־כן בעדים זוממים אי אפשר לחייבם על המחשבה בלבד, הגם ש"ישנם בראי'ה" ומעידים על שראו את פלוני עושה מעשה פלוני אי אפשר שתחשב הראי'ה כמעשה.

(לקו"ש חי"א ע' 83)

7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאווין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). 8) בבא קמא נד: 9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. 10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. 11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. 12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". 13) בשעה שהיא כבר במלאכה. 14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". 15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). 16) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). 17) שם צא. 18) בעד כל יום ויום. 19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. 20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא.).

17 **ג. יִשְׂרָאֵל[21] הָדֵשׁ בְּפָרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] - עוֹבֵר**
18 **מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[23]. וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הָדֵשׁ בְּפָרָתוֹ**
19 **שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] - אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[25]. אָמַר**
20 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: חֲסֹם פָּרָתִי וְדוּשׁ בָּהּ[26]; יָשַׁב לָהּ**
21 **קוֹץ[27] בְּפִיהָ וְדָשׁ בָּהּ, וַהֲרֵי אֵינָהּ אוֹכֶלֶת; הִרְבִּיץ לָהּ**
22 **אַרְיֵה[28] מִבַּחוּץ, אוֹ שֶׁהִרְבִּיץ בְּנָהּ מִבַּחוּץ[29]; הֲרֵי**
23 **שֶׁצָּמְאָה וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ[30]; פָּרַס עוֹר עַל גַּבֵּי**
24 **הַדַּיִשׁ[31] כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר,**
25 **וְאֵינוֹ לוֹקֶה[32]. הָיָה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לִבְנֵי**
26 **מֵעֶיהָ וּמַזִּיקָהּ, אוֹ שֶׁהֵיְתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מִזֶּה**
27 **מַתְרֶזֶת - מֻתָּר לְמָנְעָהּ; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא**
28 **עַל הַנָּאָתָהּ[33], וַהֲרֵי אֵינָהּ נֶהֱנִית[34].**

21) שם צ. 22) ואפילו התבואה של האינו יהודי. 23) שלא תחסום שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). 24) על פי הוראתו של הישראל. 25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. 26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). 27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). 28) ולאימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רבץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רבץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. 29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). 30) ומחמת הצימאון אינה אוכלת. 31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). 32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. 33) ולתועלתה. 34) אם תאכל.

1 **ד. פָּרָה[35] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה כֹּהֵן דָּשׁ בָּהּ[36] בִּתְרוּמָה[37]**
2 **וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי[38], וְכֵן פָּרוֹת הַדָּשׁוֹת**
3 **בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[39], וּפָרוֹת[40] הַמְהַלְּכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי**
4 **שֶׁיָּרַט[41] לָהֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל**
5 **תַּחְסֹם[42]. אֲבָל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן[43], אִם הָיוּ דָשׁוֹת**
6 **בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֵבִיא מְעַט מֵאוֹתוֹ הַמִּין**
7 **וְתוֹלֶה לָהֶן בִּקְרַסְטָלִין[44] שֶׁבְּפִיהֶן.**

35) שם צ. 36) חסומה. 37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). 38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". 39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". 40) שהן חסומות. 41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורסות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). 42) שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). 43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). 44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

8 **ה. הַדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[45] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר**
9 **שֶׁל דְּמַאי וּבְגִדּוּלֵי תְרוּמָה[46] - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל**
10 **תַּחְסֹם[47].**

45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א־ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). 46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. 47) שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמותר לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

11 **ו. רַשַּׁאי[48] בַּעַל הַפָּרָה[49] לְהַרְעִיב פָּרָתוֹ וּלְסַגְּפָהּ, כְּדֵי**
12 **שֶׁתֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדֵּישׁ; וְרַשַּׁאי[50] הַשּׂוֹכֵר לְהַאֲכִילָהּ**
13 **פְּקִיעֵי עָמִיר[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדֵּישׁ.**
14 **כֵּיצַד? רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַשְׁקוֹת פּוֹעֲלִים יַיִן,**
15 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה; וְרַשַּׁאי[52] פּוֹעֲלִין**
16 **לִטְבֹּל פִּתָּן בְּצִיר[53], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה[54]. אֲבָל**
17 **אֵין הַפּוֹעֵל[55] רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה**
18 **וּלְהַשְׁכִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לָדוּשׁ בְּפָרָתוֹ עַרְבִּית**
19 **וּלְהַשְׁכִּירָהּ שַׁחֲרִית. וְלֹא יִהְיֶה מַרְעִיב וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ**
20 **וּמַאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו[56] לְבָנָיו, מִפְּנֵי גֵּיל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל**
21 **בַּעַל הַבַּיִת; שֶׁהֲרֵי תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְתֶחֱלַשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא**
22 **יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכֹחַ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום... שהרי יחלש כוחו... כו' ולא יעשה מלאכה בכח".

ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים ולכן חלקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר

בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מה־שאין־כן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" "וכדרך שבעל הבית מוזהר כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכח.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 144)

48) שם. 49) קודם השכרת הפרה. 50) שם. 51) אגודות קש. 52) שם. 53) רוטב של דגים כבושים. 54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י. 55) תוספתא שם פרק ח. 56) שבביתו.

1 ז. כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּזְהָר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזֹל שְׂכַר עָנִי[57]
2 וְלֹא יְעַכְּבֶנּוּ[58], כָּךְ הֶעָנִי מֻזְהָר שֶׁלֹּא יִגְזֹל מְלֶאכֶת
3 בַּעַל הַבַּיִת וִיבַטֵּל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, וּמוֹצִיא
4 כָּל הַיּוֹם בְּמִרְמָה, אֶלָּא חַיָּב לְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ בַּזְּמַן,
5 שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידוּ עַל בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[59]
6 שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ אוֹתָהּ[60]. וְכֵן חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ. שֶׁהֲרֵי
7 יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר: כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן.
8 לְפִיכָךְ נָטַל שְׂכַר זֹאת אַף בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר:
9 וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד".

וצריך להבין:

א. ספרו של הרמב"ם הוא (כדבריו בהקדמה לספר הי"ד) "ספר הלכות הלכות" ומה נוגע כאן להלכה שיעקב הצדיק נטל שכר אף בעולם הזה.

ב. מהו הלשון "יעקב הצדיק" שאינו רגיל ברמב"ם כלל, ומדוע לא כתב יעקב אבינו וכד'.

ג. הרי לכאורה סותר עצמו מניה וביה, שהרי אם הנהגתו של יעקב אבינו היתה מצד צדקות ולפנים משורת הדין (שלכן נטל שכר אף בעולם הזה) מדוע מביא ממנה ראיה להלכה ולהנהגת כל אדם.

והביאור בזה: אם לא הראיה שהביא מיעקב הצדיק, היינו יכולים לחשוב שהחיוב הוא שלא לפגום בחפצא של מלאכת בעל הבית כמו שכתב הרמב"ם בהלכה ו' שהעני מוזהר "מפני גזל מלאכתו של בעל הבית" אבל בהלכה ז' מחדש עוד עניין "וכן חייב לעבוד בכל כחו" שהוא גדר נוסף במחויבות האישית של הפועל לבעל הבית מצד הגברא, והזהירות בעניין האישי שבין הפועל לבעל הבית מרומזת במילים "יעקב הצדיק".

ובזה שהוסיף "לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה" מדגיש שזהו שכר על עבודתו, שהרי את "ויפרוץ האיש מאד מאד" פעל יעקב אבינו על ידי ש"בכל כחי עבדתי את אביכן", ומכאן הראיה שגם העניין השני שמצד הגברא היינו העבודה "בכל כחו" היא עניין להלכה ולהנהגת כל אדם.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 139)

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

10 יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. רִאשׁוֹנָה - דִּין
11 הַשּׁוֹאֲלִים. שְׁנִיָּה - דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.
12 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין שואל.

13 א. הַשּׁוֹאֵל[2] כֵּלִים אוֹ בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר
14 מִטַּלְטְלִין מֵחֲבֵרוֹ, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס אֹנֶס
15 גָּדוֹל[3], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה -
16 חַיָּב לְשַׁלֵּם הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם
17 רֵעֵהוּ וְגוֹ' וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם
18 יְשַׁלֵּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנֶּאֱנַס שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת
19 מְלָאכָה; אֲבָל אִם שָׁאַל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ,
20 וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4]. אֲבָל אִם
21 מֵתָה קֹדֶם שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהּ אוֹ אַחַר שֶׁחָרַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁרָכַב
22 עָלֶיהָ[5] אוֹ דָשׁ בָּהּ וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא דָשָׁה אוֹ בִּשְׁעַת
23 רְכִיבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
24 וְכֵן הַשּׁוֹאֵל[7] בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי,
25 וּמֵתָה תַּחְתָּיו[8] בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ; אוֹ שֶׁשָּׁאַל דְּלִי לְמַלֹּאת
26 בּוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר בִּשְׁעַת מִלּוּי; אוֹ שֶׁשָּׁאַל קַרְדֹּם
27 לְפַצֵּל בּוֹ עֵצִים, וְנִשְׁבַּר בְּעֵת שֶׁפִּצֵּל בּוֹ מֵחֲמַת
28 הַבִּקּוּעַ[9]; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁלֹּא שָׁאַל
29 אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה זוֹ, וַהֲרֵי לֹא שְׁנָהּ.

2) משנה בבא־מציעא צג. "שואל משלם את הכל". 3) שאין ביד השואל למונעו. 4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:) בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד־משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקג מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב, אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בכסף־משנה ובלחם־משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. 5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. 6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכן השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף־על־פי־כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל־שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם־משנה, ובזה מסולקת תמיהת הכסף־משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: 7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. 8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. 9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

1 **ב. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[10] מֵחֲבֵרוֹ וּמֵתָה, וְטָעַן הַשּׁוֹאֵל**
2 **שֶׁבִּשְׁעַת מְלָאכָה מֵתָה, אִם הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשְּׁאֵלָהּ**
3 **לִילֵךְ בּוֹ מָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאָיָה**
4 **שֶׁמֵּתָה אוֹ נֶאֱנְסָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְשִׁלֵּא שִׁנָּה בָּהּ[11],**
5 **וְיִפָּטֵר; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְשַׁלֵּם. שְׁאָלָהּ מִמֶּנּוּ**
6 **לְמַלֹּאת בָּהּ עָפָר שֶׁבְּחֵרְבָּתוֹ, שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין**
7 **שָׁם, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ הַבּוֹר בְּתוֹךְ**
8 **בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר: אִם הֵבִיא רְאָיָה - יִפָּטֵר אַף**
9 **מִשְּׁבוּעָה; וְאִם לָאו - יִשָּׁבַע הַשּׁוֹאֵל שְׁבוּעַת**
10 **הַשּׁוֹמְרִים שֶׁמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל**
11 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. 11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

12 **ג. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי[12] מֵחֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּר - שָׁמִין לוֹ[13] כְּדֶרֶךְ**
13 **שֶׁשָּׁמִין בְּנִזְקִין[14]: אוֹמְדִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה שָׁלֵם,**
14 **וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה, וּמַחֲזִיר לוֹ הַכְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה**
15 **הַשְּׁבוּרָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת. וְכֵן אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה -**
16 **מַחֲזִיר הַנְּבֵלָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת.**

12) בבא־קמא יא. וב"מ צו: 13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. 14) למדו חכמים (בבא־קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

17 **ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[15] - חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשָּׁעָה**
18 **שֶׁמְּשָׁכָהּ[16] עַד סוֹף יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ. וְאִם כָּחַשׁ בְּשָׁרָהּ -**
19 **חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁפָּחֲתָה בְּדָמֶיהָ[17]. כָּחַשׁ בְּשָׁרָהּ**
20 **מֵחֲמַת הַמְּלָאכָה - פָּטוּר; וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[18]**
21 **שֶׁמֵּחֲמַת מְלָאכָה כָּחֲשָׁה[19].**

15) מימרא של רב פפא, בבבא־מציעא צא. 16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פי"ג ה"ב). 17) כרבא, שם צו: 18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). 19) ולא מיעט במזונותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

22 **ה. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ אוֹ בְּהֵמָה סְתָם[20] - הֲרֵי**
23 **הַמַּשְׁאִיל מַחֲזִירוֹ[21] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[22]. שְׁאָלוֹ לִזְמַן**
24 **קָצוּב - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ וְזָכָה אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין**
25 **לְהַחֲזִירוֹ[23] מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף יְמֵי הַשְּׁאֵלָה. וַאֲפִלּוּ**
26 **מֵת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּשְּׁאֵלָה עַד**
27 **סוֹף הַזְּמַן[24]. וְדִין הוּא[25]: הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה הַגּוּף קִנְיַן**
28 **עוֹלָם בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן, וּמְקַבֵּל מַתָּנָה קָנָה הַגּוּף קִנְיַן**
29 **עוֹלָם וְלֹא נָתַן כְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו**
30 **עַד זְמַן קָצוּב בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן, וְהַשּׁוֹאֵל קָנָה הַגּוּף**
31 **לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב וְלֹא נָתַן כְּלוּם; כְּשֵׁם שֶׁהַנּוֹתֵן**
32 **כַּמּוֹכֵר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ לְעוֹלָם[26], כָּךְ הַמַּשְׁאִיל[27]**
33 **כַּמַּשְׁכִּיר[28] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַזְּמַן. הִנִּיחַ לָהֶם**
34 **אֲבִיהֶם פָּרָה שְׁאוּלָה וּמֵתָה - אֵין חַיָּבִין בְּאָנְסֶיהָ[29].**
35 **חָשְׁבוּ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבִיהֶם, טְבָחוּהָ וַאֲכָלוּהָ[30] -**
36 **מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל[31]. וְאִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם**
37 **נְכָסִים[32], וּמֵתָה אוֹ שֶׁטְּבָחוּהָ - מְשַׁלְּמִין אֶת דָּמֶיהָ**
38 **מִנְּכָסָיו[33].**

20) בלי קביעת זמן החזרה. 21) יכול הוא לקחת בחזרה. 22) ולא אמרו (מכות ג:) סתם הלוואה שלושים יום אלא

בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו־תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן]. 23) כרבי אלעזר (בבא־קמא עט.): "כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד־משנה). [ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאיל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא־מציעא צט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאיל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאיל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאיל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאיל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר]. 24) כרבא, בכתובות לד: 25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. 26) אף־על־פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. 27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. 28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד־משנה). 29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד־משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. 30) המשך דברי רבא, שם. 31) פחות שליש משויו (בבא־בתרא קמז: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). 32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פי"א הי"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. 33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד־משנה). ובכסף־משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שלרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה־למלך).

ו. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית[34] - אֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתָהּ מְלָאכָה[35]. וְכֵן אִם שָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ מִיַּד הַשּׁוֹאֵל עַד שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ לְשָׁם וְיַחֲזֹר.

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאילו לזמן קצוב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[36]: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֹּם לַעְדֹּר בּוֹ הַפַּרְדֵּס הַזֶּה - עוֹדֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַפַּרְדֵּס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר. אָמַר לוֹ פַּרְדֵּס סְתָם - עוֹדֵר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה[37]. שְׁאָלוֹ לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּסִים הַרְבֵּה שֶׁלּוֹ[38] - עוֹדֵר בּוֹ כָּל הַפַּרְדֵּסִים שֶׁלּוֹ[39]. וַאֲפִלּוּ נִשְׁחַת כָּל הַבַּרְזֶל בַּעֲדִירָה - מַחֲזִיר לוֹ הַנִּצָּב שֶׁל עֵץ[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

36) בבא־מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן־משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא־בתרא (סט:) מכר לו "דיקלי" נותן לו שני דקלים (מגיד־משנה, וראה לחם־משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עודר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עודר רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאיל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה־שאין־כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי יוסף' בבא־מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזקו. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

ח. הַשּׁוֹאֵל[41] כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי בְּטוֹבָתְךָ. כְּלוֹמַר: אֵין אַתָּה מַשְׁאִיל לִי דָּבָר זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּשְׁאִילִין, אֶלָּא כְּפִי טוֹבַת לִבְּךָ וְנִדְבוֹתֶיךָ, שֶׁאֵינְךָ מַקְפִּיד עַל הַזְּמַן אִם אָרַךְ. אִם קָנוּ[42] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל עַל זֶה - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל הַכְּלִי מִלַּעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, וְיַחֲזִיר שְׁבָרָיו אוֹ שְׁיָרָיו[43]. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לַחֲזֹר וּלְתַקֵּן הַכְּלִי אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ פַּעַם אַחֶרֶת.

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הרי"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[44]: הַשְׁאִילֵנִי שַׂקֶּת[45] זוֹ שֶׁל מַיִם, וְנֶהֱרְסָה[46] - אֵינוֹ יָכוֹל לִבְנוֹתָהּ[47]. אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי שַׂקֶּת סְתָם, וְנֶהֱרְסָה - יֵשׁ לוֹ לִבְנוֹתָהּ. אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מְקוֹם שַׂקֶּת[48], אִם קָנוּ[49] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּקַרְקַע הַמַּשְׁאִיל עַד שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ שַׂקֶּת שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ אַרְצוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִם הַמַּשְׁאִיל.

44) שם. 45) בגמרא: "גרגותא". סתם גרגותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות. 46) ואינה ראויה להשקייה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקייה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המשאיל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרגותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאיל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה ('נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם, ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי פירושם של הרי"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאיל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרגותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

י. הַשּׁוֹאֵל[50] פְּנֶדֶק מֵחֲבֵרוֹ: לְלֵילָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לִשְׁבִיתָה[51] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים; לְנִשּׂוּאִים[52] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. שָׁאַל חָלוּק מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל - כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַחֲזֹר[53]; שְׁאָלוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה - כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׁאָלוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה יָמִים.

50) תוספתא בבא־מציעא פ"ח הי"א. 51) לשבת. 52) של השואל עצמו. 53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

א. הַשּׁוֹאֵל בַּבְּעָלִים[2], אֲפִלּוּ נִגְנַב אוֹ אָבַד בִּפְשִׁיעָה - פָּטוּר[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם. וּבִלְבַד שֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עִם הַחֵפֶץ[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5]. וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל[6] אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שֶׁשְּׂכָרָן, וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה אוֹ לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם. אֲפִלּוּ אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁקֵנִי מַיִם[7], וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֶמְתּוֹ, וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, וּפָטוּר. מָשַׁךְ אֶת הַבְּהֵמָה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִשְׁקָהוּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. 3) מחלוקת רבי אחא ורבינא בבבא־מציעא צה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. 4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר־כך את הבעלים - אין זה שאילה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז.). 5) בהלכות שכירות פ"א ה"ג. 6) משנה, שם צד. 7) מימרא של רבא, שם צז. (בפ"א מהלכות שכירות נתבארו בפרוטרוט כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

ב. הִשְׁאִיל[8] בְּהֶמְתּוֹ אוֹ הִשְׂכִּירָהּ לְמַשּׂוֹי, וְיָצָא עִמָּהּ לְסַעֲדָהּ[9] עִם הַשּׁוֹאֵל אוֹ הַשּׂוֹכֵר וְלִטְעֹן עִמּוֹ בְּמַשָּׂאוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[10]. וְאִם יָצָא לְבַקֵּר הַמַּשָּׂאוֹי בִּלְבַד וְלִרְאוֹת שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ עָלֶיהָ יָתֵר מִן הָרָאוּי - אֵינָהּ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[11].

8) מעשה שהיה (שם). 9) לסייע. 10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. 11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

ג. מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[12], וְהַנּוֹטֵעַ לִבְנֵי הַמְּדִינָה, וְהַמַּקִּיז לָהֶם אֶת הַדָּם, וְהַסּוֹפֵר שֶׁלָּהֶן, כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בַּיּוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לַעֲסֹק בִּמְלַאכְתָּן, אִם הִשְׁאִיל אוֹ הִשְׂכִּיר לְאֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּמְלַאכְתָּם - הֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים, וַאֲפִלּוּ פָּשַׁע בָּהּ הַשּׂוֹמֵר - פָּטוּר[13]. אֲבָל הוּא שֶׁשָּׁאַל אוֹ שֶׁשָּׂכַר מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁאֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ[14].

12) שם. 13) כלמעלה בראש הלכה א. 14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

ד. הָרַב[15] שֶׁהוּא מַקְרִיא בִּרְצוֹנוֹ לַתַּלְמִידִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וְאֵיזוֹ מַסֶּכְתָּא שֶׁיִּרְצֶה, וְהֵם הָיוּ קְבוּעִים[16] לָבוֹא תָּמִיד, וְנִשְׁמָט לָהֶן מִמַּסֶּכְתָּא לְמַסֶּכְתָּא[17] - הֲרֵי הֵן שְׁאוּלִין אֶצְלוֹ, וְאֵין הוּא שָׁאוּל לָהֶם. וּבְיוֹם הַפֶּרֶק[18], שֶׁהַכֹּל בָּאִין לִשְׁמֹעַ עִנְיַן אוֹתוֹ מוֹעֵד - הֲרֵי הוּא שָׁאוּל לָהֶם, וְהֵם אֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ.

15) שם. 16) מחויבים. 17) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. 18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

ה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְהִשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם - הַבְּעָלִים עַצְמָן, לֹא שָׁלִיחַ. אָמַר לְעַבְדּוֹ

הַכְּנַעֲנִי: צֵא וְהִשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֵׁיד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ. נִשְׁאַל הָעֶבֶד עִמָּהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[20].

19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירוש, והרי"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתי - הרי זו שאילה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד רבו, אין זה שאילה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. 20) שהעבד אינו יכול להשאיל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

ו. הַשּׁוֹאֵל מִן הָאִשָּׁה[21], וְנִשְׁאַל לוֹ בַּעְלָהּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֶׁקְּנִין פֵּרוֹת - אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[22], וְאֵין לַבַּעַל אֶלָּא פֵּרוֹת.

21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות כקנין הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאילה בבעלים. 22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבא אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאביי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם־משנה).

ז. הַשּׁוֹאֵל מֵאִשְׁתּוֹ[23], אוֹ שֶׁתָּפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ זֶה מִזֶּה[24] - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[25]. וְאִם אָמַר הַשֻּׁתָּף לַחֲבֵרוֹ[26]: הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים.

23) ב"מ צו: 24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף־משנה). 25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאול לחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת - הרי זו שאילה בבעלים). 26) במגיד־משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים - אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאילה בבעלים אע"פ שלא אמר השאילני היום ואשאילך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירוש: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשאמר ואשאלך למחר - גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

ח. שָׁאַל[27] מִן הַשֻּׁתָּפִין[28] וְנִשְׁאַל לוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁשָּׁאֲלוּ וְנִשְׁאַל לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה סָפֵק[30] אִם הִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים אִם אֵינָהּ. לְפִיכָךְ: אִם מֻתָּה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם; פָּשַׁע בָּהּ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[31].

27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם). 28) דבר השייך לשותפות. 29) המשאיל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. 30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה - כספק, ולפיכך אין מוציאים מיד המוחזק. 31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא־מציעא צה.) ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הרי"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמא אין כאן שאילה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

ט. הַשּׁוֹאֵל[32] אֶת הַבְּהֵמָה[33] בַּבְּעָלִים לִרְבִיעָה, אוֹ לְהֵרָאוֹת בָּהּ[34], אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה[35], אוֹ שֶׁשָּׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶן שְׁוֵה פְּרוּטָה - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[36].

32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאילה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה — מגיד־משנה). 33) שם, בעיות שלא נפשטו. 34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. 35) בכל אחת חצי פרוטה. 36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי־כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאילה בבעלים (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן - בכל אחת מהן - פחות משוה פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן־משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משוה פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלפולא חריפתא שם].

י. שְׁאָלָהּ[37] בַּבְּעָלִים וּשְׂכָרָהּ[38] שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - פָּטוּר[39]; שֶׁהַשְּׂכִירוּת תָּלוּי בַּשְּׁאֵלָה[40]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים[41]; אוֹ שֶׁשְּׁאָלָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים; אוֹ שֶׁשְּׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים הוּא[42].

37) בעיא שם צח: 38) לפני שהחזירה למשאיל - שכרה ממנו. 39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). 40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצי־לומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצי־לומר. 41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצי־לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן

אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כלולים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאילה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן.

42) בעיות אלו נשארו בגמרא בתיקו. [ברא"ש בבא־קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" - אפילו אם תפס מוציאים מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י].

יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - הֲרֵי הַבַּעַל כְּלוּקֵחַ מִמֶּנָּה[43], וְאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[44] וְלֹא שׁוֹאֵל. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה דְּבַר הַשְּׁאֵלָה בְּהֵמָה, וָמֵתָה - הַבַּעַל פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[45] כָּל יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ, אֲפִלּוּ פָּשַׁע[46], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוּקֵחַ; וְהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהּ מָמוֹן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת בַּעְלָהּ שֶׁהִיא שְׁאוּלָה - הֲרֵי זֶה נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ[47]. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אִם הָיָה שׂוֹכֵר אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר - הֲרֵי הִיא שְׁכִירוּת בַּבְּעָלִים וּפָטוּר; וְכֹל שֶׁאֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אֵינָהּ שְׁכִירוּת בַּבְּעָלִים; וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בִּשְׁאֵלָה, כָּךְ הוּא סָפֵק בִּשְׁכִירוּת.

43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. 44) להתחייב בגניבה ואבידה. 45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. 46) שאפילו כשומר חינם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חינם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). 47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירוש. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באונסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) — מגיד־משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד־משנה עצמו מפקפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באונסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד־משנה שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף־על־פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה לחם־משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת)].

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה.

א. הַשּׂוֹאֵל[2] אֶת הַפָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וּשְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד בְּנוֹ[3] אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ[4], אֲפִלּוּ שְׁלָחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שּׂוֹאֵל[5], וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּת הַשּׂוֹאֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[6]. וְאִם אָמַר לוֹ הַשּׂוֹאֵל: שַׁלְּחֶהָ לִי בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי, בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ הָעִבְרִי אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל: הֲרֵינִי מְשַׁלְּחָהּ בְּיַד בִּנְךָ, בְּיַד עַבְדְּךָ, בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי הָעִבְרִי, בְּיַד שְׁלוּחִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׂוֹאֵל: שְׁלַח, וּשְׁלָחָהּ, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[7]. שְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַשּׂוֹאֵל שְׁלַח, וָמֵתָה - פָּטוּר[8]; מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מֵרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל.

2) משנה בבא מציעא צח: 3) של המשאיל. 4) בין עבד עברי ובין כנעני. 5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. 6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד.) שהמדובר במשנה בשכירו ולקיטו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חיסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. 7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. 8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט.) מפרש שמואל מה ששנינו "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

ב. אָמַר לוֹ הַשּׂוֹאֵל: הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבוֹא מֵאֵלֶיהָ, וְעָשָׂה הַמַּשְׁאִיל כָּךְ - אֵין הַשּׂוֹאֵל חַיָּב בָּהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ[9], אֲבָל מֵתָה בַּדֶּרֶךְ - פָּטוּר. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמַּחֲזִירָהּ[10] הַשּׂוֹאֵל לַבְּעָלִים[11], אִם שְׁלָחָהּ בְּיַד אַחֵר, וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לִרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁעֲדַיִן הִיא בַּאַחֲרָיוּת הַשּׂוֹאֵל. וְאִם שְׁלָחָהּ מִדַּעַת הַמַּשְׁאִיל עַל יְדֵי אַחֵר, וָמֵתָה - פָּטוּר. שְׁלָחָהּ בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל שְׁלַח, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ - חַיָּב; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מִיַּד הַשּׂוֹאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[12]? בְּשֶׁהֶחֱזִירָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ; אֲבָל אִם הֶחֱזִירָהּ אַחַר

1 **יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ[13]; שֶׁאַחַר**
2 **יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ יָצָאת מִדִּין שְׁאֵלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹמֵר**
3 **שָׂכָר[14]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה אַחֲרֵי יְמֵי**
4 **שְׁאֵלָתָהּ[15] - פָּטוּר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד יכישה במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). 10) משנה שם צח: 11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. 12) שהפרה נשארת ברשותו של השואל לעניין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). 13) מימרא של רב חיסדא שם פא. 14) אמימר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). 15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. 16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הבדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף שם).

5 **ג. הַשּׁוֹאֵל פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ[17], שְׁאָלָהּ חֲצִי הַיּוֹם וּשְׁכָרָהּ**
6 **חֲצִי הַיּוֹם, שְׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׁכָרָהּ לְמָחָר, שָׁאַל אַחַת**
7 **וְשָׂכַר אַחַת וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר:**
8 **שְׁאוּלָה מֵתָה[18], בַּיּוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה[19],**
9 **בַּשָּׁעָה[20] שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי**
10 **יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר הַשּׁוֹאֵל: שְׁכוּרָה מֵתָה, בַּיּוֹם**
11 **שֶׁהָיְתָה שְׁכוּרָה מֵתָה, בַּשָּׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁכוּרָה מֵתָה,**
12 **וְהַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר זֶה: אֵינִי**
13 **יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו**
14 **הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר עַל**
15 **הַשְּׁכוּרָה שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְיִפָּטֵר[21]. זֶה אוֹמֵר**
16 **שְׁאוּלָה, וְזֶה אוֹמֵר שְׁכוּרָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר עַל**
17 **הַשְּׁכוּרָה שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ[22] כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וִיגַלְגֵּל עָלָיו**
18 **שֶׁהַשְּׁכוּרָה הִיא שֶׁמֵּתָה.**

17) משנה שם צז: כפי שנתבארה בגמרא שם צח. 18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. 19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. 20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. 21) רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמא ובשניהם אמר יישבע השוכר וייפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב אז באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לוויתי ואיני יודע אם פרעתי, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט)? ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלימה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען איני יודע אם מתה כשהייתה שאולה - הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמא היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאיל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמא שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). 22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג־ד וראה כאן הלכה ד).

19 **ד. הִשְׁאִילוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת, חֲצִי הַיּוֹם בִּשְׁאֵלָה וַחֲצִי**
20 **הַיּוֹם בִּשְׂכִירוּת, הַמַּשְׁאִיל[23] אוֹמֵר: בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה**
21 **מֵתוּ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אַחַת מֵתָה[24] בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה[25],**
22 **וְהָאַחֶרֶת אֵינִי יוֹדֵעַ[26] - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַּע[27]**
23 **יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. וְכֵן[28] אִם מָסַר לוֹ שָׁלֹשׁ פָּרוֹת, שְׁתַּיִם**
24 **שְׁאוּלוֹת וְאַחַת שְׂכוּרָה, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: שְׁתַּיִם**
25 **הַשְּׁאוּלוֹת הֵן שֶׁמֵּתוּ, וְהַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: אַחַת הַשְּׁאוּלָה**
26 **מֵתָה וַדַּאי, אֲבָל הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֵּתָה אֵינִי יוֹדֵעַ אִם**
27 **הַשְּׁאוּלָה הָאַחֶרֶת אוֹ הַשְּׂכוּרָה - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
28 **לִשְׁבַּע, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם.**
29 **וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכָּל**
30 **הַטּוֹעֲנִין שֶׁאֵינָן יְכוֹלִים לְהִשָּׁבַע, וְכֵיצַד מְשַׁלְּמִין,**
31 **וּמֵאֵי זֶה טַעַם הֵם מְשַׁלְּמִים.**

23) שם צד. 24) שלא מחמת מלאכה. 25) ועליו לשלם דמיה. 26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. 27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען איני יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמא אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאיל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסת של השואל האומר איני יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. 28) גמרא שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דיני שומר חינם ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

1 **א. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּחִנָּם[2], וְנִגְנַב אוֹ אָבַד - הֲרֵי**
2 **זֶה נִשְׁבָּע[3] וְנִפְטָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ׳,**
3 **וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[4] אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ**
4 **בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ[5]. וּמְגַלְגְּלִין עָלָיו בְּתוֹךְ הַשְּׁבוּעָה[6]:**
5 **שֶׁלֹּא פָּשַׁע, אֶלָּא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְלֹא שָׁלַח**
6 **בּוֹ יָד וְאַחַר נִגְנַב; שֶׁאִם נִגְנַב אַחַר שֶׁשָּׁלַח יָד**
7 **בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[7].**

2) אינו מקבל כלום בעד שמירתו. 3) שנגנבה או נאבדה. בבבא־קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (ששמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו שעיקר השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. 4) והכוונה שיקרב לבית־דין להישבע (בבא־קמא סג:) 5) מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטר - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. 6) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. 7) בבא־מציעא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

8 **ב. הוֹאִיל וּפָטַר הַכָּתוּב אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם מִן הַגְּנֵבָה,**
9 **קַל וָחֹמֶר מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה**
10 **וּמֵתָה. וְהוּא שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן; אֲבָל שָׁלַח יָד**
11 **בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בָּאֲנָסָיו[8]. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל**
12 **לְפִי הַפִּקָּדוֹן[9]: יֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ**
13 **בְּבֵית שַׁעַר[10], כְּגוֹן הַקּוֹרוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן,**
14 **שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בֶּחָצֵר[11], כְּגוֹן חֲבִילוֹת פִּשְׁתָּן**
15 **הַגְּדוֹלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ**
16 **לְהַנִּיחוֹ בַּבַּיִת, כְּגוֹן שִׂמְלָה וְטַלִּית; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן,**
17 **שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּמִגְדָּל[12] וְנוֹעֵל**
18 **עָלָיו, כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי וּכְלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וְכַיּוֹצֵא**
19 **בָּהֶן.**

8) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גזלן, שחייב גם באונסין (ב"מ שם). 9) שם מב. 10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר ונכנסים לו דרך שער שבגדר. 11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. 12) ארון גדול העומד בבית.

20 **ג. הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ,**
21 **וְנִגְנַב מִשָּׁם אוֹ אָבַד, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס שָׁם, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה**
22 **דְּלֶקֶת וְשָׂרַף כָּל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
23 **לְשַׁלֵּם[13]. וַאֲף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן עִם שֶׁלּוֹ: אִם**
24 **רָאוּי לִשְׁמִירָה[14] - פָּטוּר, וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי**
25 **לִשְׁמִירָה - חַיָּב[15]; בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי[16], וְאֵינוֹ רַשַּׁאי**
26 **בְּשֶׁל אֲחֵרִים.**

13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאין כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס - השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. 14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. 15) ירושלמי בבא־מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף וברא"ש שם סימן כ. 16) להתרשל ולא לשמור כראוי.

27 **ד. הַכְּסָפִים[17] וְהַדִּינָרִין[18] - אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא**
28 **בַּקַּרְקַע[19], וְיִתֵּן עֲלֵיהֶם טֶפַח עָפָר. אוֹ יִטְמְנֵם בַּכֹּתֶל[20]**
29 **בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַקּוֹרָה[21]; אֲבָל לֹא בְּאֶמְצַע הַכֹּתֶל,**
30 **שֶׁמָּא יַחְפְּרוּ[22] הַגַּנָּבִים שָׁם וְיִגְנְבוּ[23]. אֲפִלּוּ נָעַל**
31 **עֲלֵיהֶם כָּרָאוּי בְּתֵבָה, אוֹ הֶחְבִּיא אוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין**
32 **אָדָם מַכִּירוֹ וְלֹא מַרְגִּישׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
33 **לְשַׁלֵּם. הוֹרוּ מִקְצָת הַמְּבִינִים, שֶׁהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר**
34 **שֶׁמַּשָּׁאוֹ קַל וְאֵין הַקַּרְקַע מְאַבֶּדֶת אוֹתוֹ[24] בִּמְהֵרָה,**
35 **כְּגוֹן לְשׁוֹנוֹת[25] שֶׁל כֶּסֶף, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשׁוֹנוֹת[26]**
36 **שֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא**
37 **בַּקַּרְקַע. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכספים והדינרים אין להם שמירה אלא בקרקע".

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר עליו לחיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל עייני העולם.

עצה זו נאמרת לכל לראש לעשירות בתורה כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי יין מלכות קנ"ב)

17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה). 18) דינרי זהב. 19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאידנא דשכיחי גשושאי (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחבים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פיסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטומן בקרקע וצריך

להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה'טור' כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם־משנה). 20) בגמרא שם, אמר רבא: ומודה שמואל בכותל. 21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף. ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפיסקא הראשונה. בלחם־משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון - היה לו להשמיט את הפיסקא השניה ולא את הראשונה. 22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירוש, יבדקו היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. 23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. 24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. 25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. 26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרחו הרבה ויסכנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמינם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל־כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן בדברים כבדים לא הטריחו חכמים את השומר להטמינם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [ב'תוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שכר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטות ששומר שכר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאילתות פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן): דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליליא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חינם ונאמרה שמירה בשומר שכר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חינם לשמירה האמורה בשומר שכר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששמר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור]. 27) גמרא שם.

ה. הַמַּפְקִיד[28] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלִקְבֹּר אוֹתָן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[29]. וְאִם נִתְאַחֵר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְקָבְרָן וְלֹא קְבָרָן, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב. וְאִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא[30] - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁהֶה אַחַר שֶׁיַּבְדִּיל כְּדֵי לְקָבְרָן.

28) ובמוצאי־שבת מחוייב לקוברם מיד. 29) נוסחת המגיד־משנה: תלמיד־חכם הוא המפקיד. 30) המפקיד (ע"פ משנה־למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה־למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקיד כבר הבדיל, חייב להטמינם מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד־חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד־חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

ו. הִפְקִיד[31] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים בַּדֶּרֶךְ לְהוֹלִיכָם לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח עִמּוֹ מָעוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ צְרוּרִים וּמֻנָּחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים כָּרָאוּי עַל בִּטְנוֹ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְיִקְבְּרֵם כָּרָאוּי. וְאִם לֹא קְשָׁרָן בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אֲפִלּוּ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[32], שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה[33]. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחָם בִּמְחִיצָה שֶׁל קָנִים, וְהָיוּ טְמוּנִים בָּעָבִי הַמְּחִיצָה, וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אַף עַל פִּי שֶׁזּוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה לְעִנְיַן גְּנֵבָה - אֵינָהּ שְׁמִירָה כָּרָאוּי לְעִנְיַן הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא טָמְנוֹ בַּקַּרְקַע אוֹ בְּכֹתֶל בִּנְיָן - פּוֹשֵׁעַ הוּא; וְכֹל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].

31) משנה וגמרא שם. 32) במשנה אמרו: "צררן והפשילן לאחוריו וכו' חייב", ובגמרא "מה הוה ליה למעבד" (מה היה יכול עוד לעשות לשם שמירה)? ומתרצים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו. 33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי־אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. 34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. 35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם מפרש שהמדובר בשומר חינם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

ז. הַמַּפְקִיד[36] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי פִּקְדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אָנָה הִנַּחְתִּי פִּקְדוֹן זֶה, אוֹ בְּאֵי זֶה מָקוֹם קָבַרְתִּי הַכְּסָפִים, הַמְּתֵן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֶמְצָא וְאַחֲזִיר לְךָ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם מִיָּד.

36) מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

1 ח. כָּל הַמַּפְקִיד[37] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין כֵּלִים בֵּין
2 מָעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[38] וּבְנֵי בֵיתוֹ[39] הַגְּדוֹלִים
3 הוּא מַפְקִיד. אֲבָל אִם מְסָרָן לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ
4 הַקְּטַנִּים[40], אוֹ לַעֲבָדָיו, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, אוֹ
5 לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו שֶׁאֵינָן שְׁרוּיִין עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין
6 סוֹמְכִין עַל שֶׁלְּחָנוֹ[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְסָרָן
7 לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם; אֶלָּא אִם כֵּן
8 הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע[42], כְּמוֹ
9 שֶׁבֵּאַרְנוּ[43]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[44], שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל
10 חֲבֵרוֹ[45], וּנְתָנָם הַשּׁוֹמֵר לְאִמּוֹ, וְהֶחְבִּיאָה אוֹתָן[46] וְלֹא
11 טָמְנָה אוֹתָן[47], וְנִגְנְבוּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[48]: אֵין הַשּׁוֹמֵר
12 חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּנָם לְאִמּוֹ, שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל
13 דַּעַת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הוּא מַפְקִיד; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
14 אָמַר לָהּ: פִּקָּדוֹן הֵם - יֵשׁ לוֹ לִטְעֹן: כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהִיא
15 נִזְהֶרֶת בָּהֶן, אִם הָיְתָה סְבוּרָה שֶׁהֵן שֶׁלִּי[49]; וְכֵן אֵין
16 אִמּוֹ חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן[50].
17 וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שֶׁאוֹתָן הַמָּעוֹת עַצְמָן
18 הֵן שֶׁנִּתָּנָן לְאִמּוֹ, וְתִשָּׁבַע הָאֵם שֶׁהֶחְבִּיאָה אוֹתָן
19 וְנִגְנְבוּ, וְיִפָּטְרוּ שְׁנֵיהֶם[51]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

37) מימרא של רבא, שם לו. 38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. 39) רבינו מוסיף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. 40) משנה, שם מב. 41) אינם מקבלים מזונותם בביתו. 42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף־על־פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. 43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. 44) גמרא, שם מב. 45) שומר חינם. 46) בארגז. 47) בקרקע או בכותל. 48) רבא שם, ואין חולק עליו. 49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. 50) ומשום כך אין זה פשיעה. 51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקיד, כתבו בשם רבינו־תם, שמה שאמרו: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון אינני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקיד. וכן פסקו הרא"ש וה'טור' בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

20 ט. מִכָּאן[52] אַתָּה לָמֵד: שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר הַפִּקָּדוֹן
21 לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ, וְהוֹדִיעָן שֶׁהוּא פִּקָּדוֹן, וְלֹא שָׁמְרוּ
22 כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין - שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן,
23 וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר[53]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ
24 וּבָנָיו הוּא מַפְקִיד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[54] שֶׁהִפְקִיד כְּשׁוּת[55]
25 אֵצֶל אֶחָד, וְהָיָה לוֹ לַשּׁוֹמֵר כְּשׁוּת אַחֶרֶת, וְאָמַר
26 לְשַׁמְּשׁוֹ: מִזֶּה הַכְּשׁוּת תַּשְׁלִיךְ לְתוֹךְ הַשֵּׂכָר, וְהָלַךְ
27 הַשַּׁמָּשׁ וְהִשְׁלִיךְ מִכְּשׁוּת שֶׁל פִּקָּדוֹן; אָמְרוּ חֲכָמִים:
28 שֶׁהַשַּׁמָּשׁ פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר: מִזֶּה הַשְׁלֵךְ וּמִזֶּה
29 אַל תַּשְׁלֵךְ, וְדַמָּה שֶׁהוּא מַרְאֶה מָקוֹם[56] וְאֵינוֹ מַקְפִּיד
30 עַל זֶה; וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָמַר לוֹ: מִזֶּה
31 הַשְׁלֵךְ; וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי מַה שֶּׁנֶּהֱנָה[57] בְּלִבְדָּ.
32 לְפִיכָךְ, אִם נַעֲשָׂה הַשֵּׂכָר חֹמֶץ[58] - פָּטוּר מְלַשְּׁלֵם.
33 וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעָה שֶׁכָּךְ אֵרַע.
34 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. 53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד־משנה, וראה רמ"א חושן־משפט סי' רצא סכ"ד). 54) שם עמוד ב. 55) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. 56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. 57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. 58) לא תסס השכר אלא החמיץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתיים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

35 א. מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ[2] מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל
36 פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים[3], וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:
37 לִשְׁמֹר - וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים, וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין
38 לוֹ תּוֹבְעִים[4]. אֲפִלּוּ בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְהִצִּיל
39 עַצְמוֹ בְּמָמוֹן שְׁבוּיִים - פָּטוּר[5]; אֵין לְךָ פִּדְיוֹן
40 שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין
41 זֶה הַמָּמוֹן מֻפְקָד לַעֲנִיֵּי מָקוֹם זֶה[7] אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ;
42 אֲבָל אִם הָיָה לַעֲנִיִּים אֵלּוּ אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי
43 הוּא קָצוּץ לָהֶן[8] - הֲרֵי זֶה הַמָּמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין[9],
44 וְיִשַּׁלֵּם אִם פָּשַׁע, אוֹ יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פָּשַׁע, כְּדֶרֶךְ כָּל
45 הַשּׁוֹמְרִים.

2) בבא־קמא צג. 3) רבינו מדמה דין מעות פדיון שבויים - למעות של עניים. 4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבוע, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשמור", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "והרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור

מגזירת הכתוב)]. 5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה. 6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? ב'נמוקי יוסף' שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר כשנמסרו לידו לשמירה על־מנת שיחזירן לידי המפקיד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף־על־פי־כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו בנמסרו לו על־מנת להחזירן ויש תובעים – פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על־פי הלחם־משנה). ולמה בשבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדיון שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). [ב'תוספות' שם ד"ה אין לך, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. 7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. 8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף־משנה). 9) היינו, העניים שבשבילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור". [במגיד־משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

1 **ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָמוֹן אוֹ כֵּלִים חֲשׁוּבִין,**
2 **וּבָאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְנָתַן לָהֶם הַפִּקָּדוֹן לְהַצִּיל**
3 **עַצְמוֹ: אִם הָיָה אָמוּד שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן - חַיָּב,**
4 **שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁבִּגְלָלוֹ בָּאוּ הַגַּנָּבִים, וְנִמְצָא זֶה מַצִּיל**
5 **עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ[11]; וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - חֶזְקָתוֹ שֶׁלֹּא**
6 **בָּאוּ אֶלָּא לְשֵׁם הַפִּקָּדוֹן, וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) שם, מעשה שהיה. 11) שם ס: אמרו שדוד המלך שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חבירו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

7 **ג. הַמַּפְקִיד[12] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת, וּבָאוּ גַּנָּבִים**
8 **וּגְנָבוּם בְּפָנָיו, וְאִלּוּ הָיָה צוֹוֵחַ הָיוּ בָּאִין בְּנֵי אָדָם**
9 **וּמַצִּילִין אוֹתָן, הוֹאִיל וְלֹא צָוַח - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב**
10 **לְשַׁלֵּם[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

12) שם. 13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

11 **ד. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ[14] אֵצֶל אֶחָד, זֶה מֵאָה וְזֶה**
12 **מָאתַיִם, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹמֵר: אֲנִי הוּא**
13 **שֶׁהִפְקַדְתִּי הַמָּאתַיִם, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
14 **יִשְׁבַּע כָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִפְקִיד מָאתַיִם וְנוֹטֵל, כְּדִין**
15 **כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[15], וְיִתֵּן מָאתַיִם לָזֶה וּמָאתַיִם לָזֶה,**
16 **וּמַפְסִיד מֵאָה מִבֵּיתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ, שֶׁהָיָה לוֹ**
17 **לִכְתֹּב שֵׁם כָּל אֶחָד עַל כִּיס שֶׁלּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיאוּ**
18 **לוֹ הַשְּׁנַיִם כְּאֶחָד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּכֶרֶךְ אֶחָד, וּבָאוּ**
19 **וְתָבְעוּ, וְכָל אֶחָד אוֹמֵר: הַמָּאתַיִם שֶׁלִּי - נוֹתֵן מָנֶה**
20 **לָזֶה וּמָנֶה לָזֶה, וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מַנָּח אֶצְלוֹ[16] עַד לְעוֹלָם**
21 **אוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לָהֶם:**
22 **כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה וְהֵבֵאתֶם**
23 **בְּכֶרֶךְ אֶחָד, לֹא הִטְרַחְתִּי עַצְמִי לֵידַע וְלִזְכֹּר תָּמִיד**
24 **מִי בַּעַל הַמֵּאָה וּמִי בַּעַל הַמָּאתַיִם[17]. וְכֵן אִם הִפְקִידוּ**
25 **אֶצְלוֹ שְׁנֵי כֵּלִים[18], אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכָל אֶחָד**
26 **וְאֶחָד אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַגָّדוֹל, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:**
27 **אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם, וְיִתֵּן הַגָّדוֹל לְאֶחָד מֵהֶם,**
28 **וּדְמֵי הַגָّדוֹל לַשֵּׁנִי, וְיִשָּׁאֵר לוֹ הַקָּטָן. וְאִם הֵבִיאוּם**
29 **בְּכֶרֶךְ אֶחָד כְּאֶחָד - נוֹתֵן הַקָּטָן לְאֶחָד, וּדְמֵי הַקָּטָן**
30 **לַשֵּׁנִי[19], וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מַנָּח אֶצְלוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד**
31 **לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד לְעוֹלָם. וְכֵן מִי שֶׁתְּבָעוּהוּ[20] שְׁנַיִם, זֶה**
32 **אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַפִּקָּדוֹן, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא,**
33 **וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֶחָד מִכֶּם הוּא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא**
34 **- יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת**
35 **אֵצֶל רוֹעֶה[21], וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן[22], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי**
36 **הָיְתָה[23] - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם[24]. וְאִם הִפְקִידוּ בְּעֶדְרוֹ**
37 **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[25] - מַנִּיחַ הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק[26],**
38 **וְתִהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּרְצוּ**
39 **לַחֲלֹק אוֹתָהּ.**

14) משנה וגמרא בבא־מציעא לז. 15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שלויתי ממך, וחמישים אינני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה אינני יודע? במגיד־משנה מבאר בשם הרשב"א שהנידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן־משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקידים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית־דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בבבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרם הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (רי"ף שם). 16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש רבינו: יניח אצלו (ויש מפרשים - יניח בבית־דין). 17) ובזה אפילו לצאת ידי שמים - פטור. רבינו מפרש, שרבא שם מתכוון לכרך אחד ממש, וכן משמע גם מלשונו של הרי"ף שם, אולם רש"י מפרש שכרך אחד לאו דוקא, אלא אפילו בשתי כריכות, אם באו שניהם בבת אחת והפקידו אצלו זה בפני זה - יכול הנפקד לטעון כך. 18) משנה, שם. 19) במשנה: "ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני". ורש"י שם מפרש שישבר את הגדול ויתן לשני חלק מהכלי כדי שוויו של הכלי הקטן (נראה, שהכוונה לכלי זהב או כסף שיש לשבריהם ערך), אולם מלשונו של

רבינו, שהשמיט את המלים "ומתוך הגדול", משמע שמוכר את הגדול. [רש"י נדחק לפרש שישברנו, מפני שבגמרא שם אמרו: "דאיכא (שיש) פסידא דגדול", ואם מוכרו הרי אין כל הפסד, אולם רבינו סובר שמכירת כלי גורמת הפסד, שברוב המקרים מחיר הקניה גבוה במקצת ממחיר המכירה. ועוד, שמא לא ימצא לקנות כלי כזה (לחם־משנה)]. 20) נתבאר למעלה, שאם לא תבעוהו והוא בא מעצמו לבית־דין ושואל מה עליו לעשות, אין מחייבים אותו לשלם לשניהם אלא אם רוצה לצאת ידי שמים (מגיד־משנה. ולא ביאר מה פוסק בית־הדין. ונראה, שהכסף יהא מונח אצלו עד שיבוא המפקיד ויתבע). וב'טור' סימן ש כתב, שפטור אפילו לצאת ידי שמים (ראה רמ"א חושן־משפט סי' ש ס"ג). 21) ב"מ לז: 22) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. 23) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. 24) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני דמיה. 25) אף־על־פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו ('תוספות' שם ד"ה שלא). 26) לפי שלא היתה לו האפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

1 **ה. הַמַּפְקִיד פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - חֲרֵי זֶה לֹא יְעָרְבֵם**
2 **עִם פֵּרוֹתָיו[27]. עָבַר וְעֵרַב[28] - יְחַשֵּׁב כַּמָּה הָיָה**
3 **הַפִּקָּדוֹן, וְיִרְאֶה כַּמָּה חָסַר הַכֹּל[29], וִיחַשֵּׁב חֶסְרוֹן**
4 **הַפִּקָּדוֹן[30] וְיִתֵּן לוֹ אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע[31]. נִסְתַּפֵּק מֵהֶן[32],**
5 **וְלֹא יָדַע כַּמָּה נִסְתַּפֵּק - יוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ[33]: לְחִטִּים**
6 **וּלְאֹרֶז קָלוּף - אַרְבָּעָה קַבִּין וּמֶחֱצָה לְכָל כּוֹר[34],**
7 **לִשְׁעוֹרִים וּלְדֹחַן - תִּשְׁעָה קַבִּין לְכָל כּוֹר, לְכֻסְּמִין**
8 **וּלְזֶרַע פִּשְׁתָּן בְּגִבְעוֹלָיו[35] וּלְאֹרֶז שֶׁאֵינוֹ קָלוּף - שָׁלֹשׁ**
9 **סְאִין לְכָל כּוֹר. וְכַמִּדָּה הַזֹּאת לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[36]. בַּמֶּה**
10 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] שֶׁמָּדַד לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן[38], וְהֶחֱזִיר**
11 **לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן; אֲבָל מָדַד בִּימוֹת הַגֹּרֶן, וְהֶחֱזִיר לוֹ**
12 **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
13 **מוֹתִירוֹת[39]. וְכֵן[40] מוֹצִיא לוֹ שְׁתוּת לְיַיִן[41], וּשְׁלוֹשָׁה**
14 **לַגִּין שֶׁמֶן לְמֵאָה לַגִּין: לֹג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים, וְלֹג**
15 **וּמֶחֱצָה בֶּלַע[42]. אִם הָיָה מְזֻקָּק - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ**
16 **שְׁמָרִים; וְאִם הָיוּ הַקַּנְקַנִּים יְשָׁנִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ**
17 **בֶּלַע[43].**

27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". 28) משנה וגמרא שם מ. 29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. 30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. 31) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו. במה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב ס"ק כח, וש"ך שם ס"ק כב). 32) נטל מן התערובת לצורך עצמו. 33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. 34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. 35) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. 36) ברייתא, שם. 37) ברייתא, שם. המדובר כשנסתפק מהם. 38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבישים. 39) מתנפחות מן הרטיבות. 40) משנה, שם. 41) הקנקנים בולעים אחד מששה. 42) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמיך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. 43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

18 **ו. הִפְקִיד[44] אֶצְלוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מְדוּדִין[45], וְעֵרְבָן עִם**
19 **פֵּרוֹתָיו וְלֹא מְדָדָן - חֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ[46]. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן**
20 **אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
21 **יִשָּׁלֵם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁחֲרֵי חַיָּב עַצְמוֹ בְּתַשְׁלוּמִין,**
22 **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא חַיָּב, וְנִמְצָא חַיָּב שְׁבוּעָה**
23 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי הָרַב רַבִּי**
24 **יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבּוֹ זַ"ל. וְכֵן כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם,**
25 **וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה דָמִים אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם,**
26 **וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אָנוּ יוֹדְעִין, וְכָךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה**
27 **- יִטְּלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שֶׁיִּטְעָנוּ דָבָר שֶׁהֵן**
28 **אֲמוּדִין בּוֹ[47]. וְיֵשׁ לַשּׁוֹמֵר לְהַחֲרִים[48] עַל מִי שֶׁלּוֹקֵחַ**
29 **מִמֶּנּוּ יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא? הַגַּע**
30 **עַצְמְךָ[49], שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ כִּיס מָלֵא זְהוּבִים, וּפָשַׁע**
31 **בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִים: מָאתַיִם דִּינָר הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר**
32 **אוֹמֵר: וַדַּאי שֶׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה**
33 **הָיוּ - נִמְצָא זֶה כְּטוֹעֵן מָאתַיִם וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת,**
34 **וְאָמַר: הַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ**
35 **יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50].**

44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם. 45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. 46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאליהם או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא־מציעא מב:) כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). 47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. 48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. 49) התבונן. 50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן־משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

36 **ז. מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ שַׂק צָרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל**
37 **חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה**
38 **בּוֹ, שֶׁמָּא מְרֻגָּלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי**
39 **יוֹדֵעַ כַּמָּה אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הָיָה מָלֵא**
40 **- שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זוֹ: שֶׁיִּשָּׁבַע**
41 **הַשּׁוֹמֵר בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל**
42 **בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בּוֹ יָתֵר עַל שָׁוֶה**
43 **כָּךְ וְכָךְ, וִישַׁלֵּם מַה שֶׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

מַעֲשֶׂה[51] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד שַׂק צְרוּר אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: חֲלִי זָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הָיוּ בּוֹ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא סִיגִים אוֹ חוֹל הָיוּ בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יְשַׁבֵּעַ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְיִטֹּל. וְהוּא שֶׁיִּטְעַן דָּבָר שֶׁהוּא אָמוּד בּוֹ אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידוֹ אֶצְלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבָּע כָּאן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן?[52] לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[53]; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר: בָּרִי לִי שֶׁהָיָה מָלֵא סִיגִים, וְהַמַּפְקִיד אוֹמֵר: מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ - הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֵסֵת וְנִפְטָר[54], כְּמוֹ שֶׁטָּעָנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֲרוּ עִקְּרֵי הַדְּבָרִים.

51) ירושלמי בבא־קמא פ"ב ה"ז. 52) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). 53) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. 54) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. 55) בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן, שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונוטל? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר איני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותירץ, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר, אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונוטל. [בכסף־משנה מקשה, שדברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבעו חיטים והנתבע אומר אינני יודע אם חיטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. וב'בית חדש' חושן־משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוצו. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'ברי' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובזה הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין איני יודע אם הלויתני, אבל שם התביעה היא חיטים ממש ואין כל הודאה בחיטים, ולכן הרי זה כאומר איני יודע אם הלויתני. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שׁוֹמֵר חִנָּם[2] שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, אִם הַפִּקָּדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמְצוּי בַּשּׁוּק לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פֵּרוֹת, אוֹ יְרִיעוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן הַשָּׁווֹת בְּכָל עִנְיָנָם, אוֹ קוֹרוֹת שֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע. אֲבָל אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן בְּהֵמָה אוֹ בֶּגֶד מְצֻיָּר אוֹ כְּלִי מְתֻקָּן אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ בַּשּׁוּק - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בּוֹ, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּם. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל שֶׁאָמַר: מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה, וְשׁוֹמֵר שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתָן, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵפֶץ; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[3] שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ. נִמְצָא, כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[4]: שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[5], וְשֶׁאֵרְעוֹ כָּךְ וְכָךְ וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[6] קֹדֶם שֶׁאֵרְעוֹ הַמְּאֹרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה.

2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חינם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַתְנוֹת[7] שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, אֶלָּא מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלִי - בְּזָוִית בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן[8], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. טָעַן הַשּׁוֹמֵר, שֶׁתְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים[9] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שָׁמַרְתִּי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַסְתִּי[10], נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי[11]. לְפִיכָךְ יִשְׁבַּע[12] שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי.

7) שנינו (שם צד.) "מתנה שומר חינם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו

הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. 8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

1 **ג. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ[13] - פָּטוּר**
2 **מִשְּׁבוּעָה[14], וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שָׁלַח בּוֹ יָד[15] קֹדֶם**
3 **שֶׁיֹּאבַד. וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר**
4 **- מְשֻׁלָּם. וְאִם טָעַן וְאָמַר: תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ[16] - אֵינוֹ**
5 **נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע[17].**

13) ונגנבה. 14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראייה וייפטר. 16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. 17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

6 **ד. הִפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה**
7 **הֵחֵפֶץ[18] בְּפָנֵינוּ הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל**
8 **לִטְעֹן וְלוֹמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ[19] אוֹ נְתָנוֹ לִי**
9 **בְּמַתָּנָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר - מוֹצִיאִין הַפִּקָּדוֹן**
10 **עַצְמוֹ מִן הַיְתוֹמִים[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
11 **מִי שֶׁבָּא[21] וְאָמַר[22]: כָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֵצֶל אֲבִיכֶם,**
12 **וְנָתַן סִימָנִין מֵבְהִקִּין, וְנִמְצָא הַפִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר[23],**
13 **וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדַּיָּן[24] שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אָמוּד שֶׁזֶּה**
14 **הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ - יֵשׁ לוֹ לַדַּיָּן הַזֶּה לָתֵת הַפִּקָּדוֹן לָזֶה**
15 **שֶׁנָּתַן סִימָנָיו. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמַּפְקִיד רָגִיל לְהִכָּנֵס**
16 **אֵצֶל זֶה שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לִכָּנֵס אֶצְלוֹ -**
17 **שֶׁמָּא[25] שֶׁל אַחֵר הוּא וְהִכִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלּוֹ[26]. בָּאוּ**
18 **עֵדִים וְהֵעִידוּ לַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד - אֵין מוֹצִיאִין**
19 **מִיַּד הַיְתוֹמִים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רְאָיָה בְּרוּרָה[27],**
20 **וְאֵמְתַּן דַּעְתָּן אֵינוֹ אֹמֶד דַּעְתּוֹ[28], וְאֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא**
21 **מַה שֶּׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
22 **סַנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[29], שֶׁהִפְקִיד שֶׁמְּשֻׁמִּין אֵצֶל**
23 **חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתָבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּים. אָמַר**
24 **לוֹ הַמַּפְקִיד: וַהֲלֹא כָּךְ וְכָךְ הִיא מִדָּתָם, וַהֲרֵי הֵם**
25 **מֻנָּחִים אֶצְלְךָ בִּחְבִיתְךָ. אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ,**
26 **וְאֵלּוּ[30] אֲחֵרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין**
27 **מִיָּדוֹ, שֶׁמָּא אֵלּוּ הַשֻּׁמְּשִׁמִּין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן[31], אֶלָּא**
28 **יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁהֶחֱזִיר, כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].**

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. 21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה. 23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'. 26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדיין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). 29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". 32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסת ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

30 **ה. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע פִּקְדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר,**
31 **וְאָמַר הַמַּפְקִיד: אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי, אֶלָּא אַחֵר הוּא; אוֹ**
32 **שֶׁלֹּם הָיָה, וְאַתָּה שִׁבַּרְתּוֹ; אוֹ חָדָשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמֵּשְׁתָּ**
33 **בּוֹ; מֵאָה סְאִין הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְאֵין אֵלּוּ אֶלָּא**
34 **חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהִפְקַדְתָּ בְּעַצְמְךָ,**
35 **וּמַה שֶּׁנָּתַתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת[33],**
36 **כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
37 **הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹדֶה**
38 **בְּעַצְמוֹ עַל פִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמַּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן**
39 **שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לִפְטֹר**
40 **עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין - [נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין].**
41 **אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהִשְׁאַלְתַּנִי אוֹ שֶׁהִשְׁכַּרְתָּ לִי אוֹ**
42 **שֶׁנָּטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ**

זֶה אֶלָּא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - הַשּׂוֹכֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת[34]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהַשּׂוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַשּׂוֹמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל חִטִּים הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כְּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כָּזוֹ.

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הֵא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. הַמַּפְקִיד[2] פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין[3] וְהוֹלְכִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָסְרוּ חִסָּרוֹן הֶרְאוּי לָהֶן[4] בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי חֶסְרוֹנָן - מוֹכְרָן[5] בְּבֵית דִּין[6], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵשִׁיב אֲבֵדָה[7] לַבְּעָלִים. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן - יִמְכּוֹר לְכֹהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[8], שֶׁמָּא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[9].

2) משנה וגמרא, בבא־מציעא לח. 3) כתנא־קמא שם. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית־דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא־קמא. וכן כתב הרי"ף שם. 4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. 5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא־קמא שמוכרם. 6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. 7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן, הובא במגיד־משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן דברי־הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד־משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן]. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה־לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד־משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף־על־פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד־משנה).

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, דְּבַשׁ וְנִפְסַד, יַיִן וְהֶחֱמִיץ - עוֹשֶׂה תַּקָּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן וּמוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ[11] בְּהֶפְסֵדָן וְאֵין הַהֶפְסֵד פּוֹשֶׁה[12] בָּהֶן, הֲרֵי הַקַּנְקַנִּים וְהַסַּלִּים מוֹסִיפִין הֶפְסֵד[13].

10) ברייתא שם. 11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. 12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. 13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. הַמַּפְקִיד חָמֵץ[14] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית[15] מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[16]; מִכָּאן וְאֵילָךְ יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק[17] לְשַׁעְתּוֹ[18], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. וְהוּא הַדִּין[19] לִשְׁאָר הַפִּקְדּוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיָּזוּלוּ בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ יֶאֱנַס אוֹתָם הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֹּדֶם וְיִטְּלוּ מָמוֹנָם.

14) פסחים יג. 15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. 16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. 17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. 18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. 19) מכל־שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה[20] אֵצֶל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ[21] פַּעַם אַחַת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ[22] פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ - מֻתָּר; אֲבָל לֹא יִכְּתֹּב בְּגִלָּל עַצְמוֹ[23] וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר סְפָרִים[24]. וְאִם פָּתַח וְקָרָא וְגִלָּל בְּגִלָּל עַצְמוֹ - הֲרֵי שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין. הִפְקִיד אֶצְלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר[25] - מְנַעְנְעָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27]. שֶׁזּוֹ חוֹבָה עָלָיו

1 **מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
2 **בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לְמְדִינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ**
3 **עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁהוּא אָבֵד[28].**

20) ברייתא בבא־מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. 21) כדי לאוורורו שלא יתעפש. 22) לצורך הספר. 23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו . . . ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. 24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פי"ג הי"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. 25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. 26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. 27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנעו. 28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

5 **ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקָּדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין[29] - הֲרֵי זֶה**
6 **מוֹכֵר לַאֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ[30], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[31].**
7 **וְהַדְּמִים יִהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ[32], וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן.**
8 **לְפִיכָךְ, הֲרֵי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[33].**

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית־דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". 31) אף־על־פי שמוכר ע"פ בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. 32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. 33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד־משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

10 **ו. הַמַּפְקִיד[34] מָעוֹת אֵצֶל חֶנְוָנִי אוֹ הַשֻּׁלְחָנִי[35]: אִם**
11 **הָיוּ צְרוּרִין וַחֲתוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[36] - הֲרֵי**
12 **זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ -**
13 **אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[37]. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא**
14 **קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יֵשׁ**
15 **לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[38]. לְפִיכָךְ הוּא נַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם**
16 **שׁוֹמֵר שָׂכָר[39]. וְאִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן;**
17 **וְאִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה**
18 **פָּטוּר.**

34) משנה, שם מג. 35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. 36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. 37) נראה שהמדובר כששמרן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. 38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף־על־פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. 39) נתבאר בהלכה הקודמת.

19 **ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[40] קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן;**
20 **אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן, כְּכָל**
21 **מִלְוֶה שֶׁבָּעוֹלָם[41], עַד שֶׁיַּחֲזִירֵם לַבְּעָלִים.**

40) רי"ף בשם רב האי גאון. 41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא־הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

22 **ח. הַמַּפְקִיד מָעוֹת[42] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין צְרוּרִין בֵּין**
23 **מְתֻרִין - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ**
24 **אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. וְהוּא שֶׁיִּטְמְנֵם**
25 **בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ[43].**

42) משנה שם. 43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

ט. הַמַּפְקִיד חָבִית[44] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁיְּחַדּוּ לָהּ הַבְּעָלִים[45] מָקוֹם בֵּין לֹא יְחַדּוּ לָהּ מָקוֹם, וְטִלְטְלָהּ לְצָרְכּוֹ[46] וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ[47] נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר שֶׁהֶחֱזִירָהּ לַמָּקוֹם שֶׁיְּחַדּוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[48]. טִלְטְלָהּ לְצָרְכָּהּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִשֶּׁהִנִּיחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר[49] - פָּטוּר[50].

44) משנה, שם מ: וגמרא מא. 45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. 46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. 47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. 48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. 49) ומכל־שכן אם החזירה למקומה. 50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בבותיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידינו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקודמים להם)? ובכסף־משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

י. אֵין מְקַבְּלִין[51] פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים[52] וְלֹא מִן הָעֲבָדִים[53] וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. קִבֵּל מִן הָאִשָּׁה - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה[54]; מֵתָה - יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ[55]. קִבֵּל מִן הָעֶבֶד[56] - יַחֲזִיר לָעֶבֶד; מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ[57]. קִבֵּל מִן הַקָּטָן[58] - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ דֶּקֶל שֶׁיֹּאכַל בָּהֶן פֵּרוֹתָיו[59]. וְכֵלָן שֶׁאָמְרוּ[60] בִּשְׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵם, אִם נֶאֱמָנִין לוֹ[61] - יַעֲשֶׂה כְּפֵרוּשָׁן[62], וְאִם לָאו - יַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם[63].

51) ברייתא בבא־בתרא נא: נב. 52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). 53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). 54) ואף־על־פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד־משנה בשם הר"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. 55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. 56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. 57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף־על־פי־כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר־כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. 58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. 59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד – ספר־תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד־משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנוטל (מגיד־משנה). וראה רמ"א אבן־העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. 60) גמרא שם. 61) אם הנפקד מאמין להם. 62) כמו שאמרו. 63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן־העזר שם).

יא. הַמַּפְקִדוֹן וְהָאֲבֵדָה[64] לֹא נִתְּנוּ לִתְּבַע אֶלָּא בִּמְקוֹמָם. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ בְּנוֹב[65]; וְאִם הֶחֱזִיר לוֹ בְּנוֹב - מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[66]. הִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיְּשׁוּב, וְהֵבִיא פִּקְדּוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[67]; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ[68]: הֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּתְךָ עַד שֶׁתַּחֲזִירֶנּוּ לִי בַּיְּשׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ בַּיְּשׁוּב.

64) בבא־קמא קיח. 65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. 66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. 67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. 68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראבי"ה שהוא פטור).

יב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לִמְדִינַת הַיָּם, וַהֲרֵי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מִיַּבָּשָׁה לַיָּם אוֹ לָצֵאת בְּשַׁיָּרָא[69] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהֵבִיא הַפִּקָּדוֹן לְבֵית דִּין - נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּת שְׁמִירָתוֹ. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, שֶׁאֵין אוֹסְרִין זֶה בִּמְדִינָה זוֹ מִפְּנֵי פִּקָּדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁהָלַךְ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכוֹ עִמּוֹ, שֶׁמָּא יֵאָרַע לוֹ אֹנֶס וְיִהְיֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וּבֵית דִּין מַפְקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד נֶאֱמָן אֶצְלָם, מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[70].

69) לדרך רחוקה. 70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר

שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

1 **א. הַמַּפְקִיד[2] אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ**
2 **אָבְדוּ[3], אָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא**
3 **הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם**
4 **תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה**
5 **הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[4], שֶׁהֲרֵי אָמַר אֲשַׁלֵּם[5]. חָזְרָה הַבְּהֵמָה**
6 **עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לְבַעֲלֶיהָ[6] הִיא וְגִזּוּתֶיהָ[7] וּוְלָדוֹתֶיהָ;**
7 **שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח**
8 **הַבָּא מֵאֵלָיו[8]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9], שֶׁאֵין הַגַּנָּב מַחֲזִיר גִּזּוֹת**
9 **וּוְלָדוֹת אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ[10]. נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה**
10 **לְשַׁלֵּם[11], וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי**
11 **כֶפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה**
12 **וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר[12]**
13 **פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי**
14 **נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל**
15 **וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹכֵר; שֶׁאִלּוּ רָצָה**
16 **הַשּׁוֹכֵר, הָיָה נִשְׁבָּע שֶׁנִּגְנְבָה בְּאוֹנֶס וְנִפְטָר.**

2) בבא־מציעא לג: 3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישבע שבועת השומרים. 4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על־מנת שהקרן יהיה בטוח לו (רש"י שם). 5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא־מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. 6) בבא־קמא קח: (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א). 7) הצמר שגזז הגנב. 8) טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד־משנה) הם המפקיד. 9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. 10) כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והוולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. 11) משנה, שם לג: 12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

17 **ב. שׁוֹמֵר[13] חִנָּם שֶׁאָמַר: פְּשַׁעְתִּי - זָכָה בַּכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי**
18 **חַיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם[14]; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: נִגְנְבָה אוֹ**
19 **אָבְדָה, וְהָיָה פָּטוּר[15]. וְכֵן נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר[16]**
20 **שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה - קָנָה הַכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ**
21 **לְשַׁלֵּם; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: מֵתָה[17], וְהָיָה נִפְטָר. אֲבָל**
22 **הַשּׁוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֶה הַכֶּפֶל עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מֵעַצְמוֹ[18].**
23 **קָדַם וְשִׁלֵּם מֵעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם**
24 **תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹאֵל[19].**

13) מימרא של רב פפא, שם לד. 14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף־על־פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם). 15) אם היה נשבע על כך. 16) כרב פפא, שם. 17) כדרכה. 18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. 19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף־על־פי־כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

25 **ג. כָּל הַקּוֹנֶה[20] הַכֶּפֶל - קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו.**
26 **כֵּיצַד? הִפְקִיד אַרְבַּע סְאִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין**
27 **סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם סֶלַע**
28 **וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין אַרְבַּע**
29 **סְלָעִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא**
30 **סֶלַע[21]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִטְרִיחָן**
31 **לַבְּעָלִים בַּדִּין; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיְּבוּהוּ בֵּית**
32 **דִּין לִתֵּן, וְלֹא נָתַן בִּרְצוֹנוֹ עַד שֶׁכָּפוּהוּ בֵּית דִּין עַל**
33 **כָּרְחוֹ וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ הֵכַּר הַגַּנָּב אוֹ נִמְצָא**
34 **הַפִּקָּדוֹן - יַחֲזוֹר לַבְּעָלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמַחֲזִירִין**
35 **לַשּׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּלִים אוֹ קַרְקַע**
36 **גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָא[22] - מַחֲזִיר לַשּׁוֹמֵר כֵּלָיו**
37 **אוֹ שָׂדֵהוּ[23].**

20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21) במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית־דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כותב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד־משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). 22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. 23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית־דין אינה חוזרת, ואם שמו בית־דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר־כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא־הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד־משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

1 **ד. תְּבָעוּהוּ[24] בְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר, וְנִשְׁבָּע[25], וְאַחַר כָּךְ**
2 **שִׁלֵּם[26], וְהֵכַּר הַגַּנָּב, הוֹאִיל וְשִׁלֵּם בִּרְצוֹנוֹ - זָכָה**
3 **בַּכֶּפֶל[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחָן בַּתְּחִלָּה לַדִּין עַד**
4 **שֶׁנִּשְׁבָּע. אָמַר הַשּׁוֹמֵר בַּתְּחִלָּה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר**
5 **וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בַּכֶּפֶל[28].**

24) מחלוקת אביי ורבא בבבא־קמא קח. 25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). 27) כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". 28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

6 **ה. אָמַר[29]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: אֵינִי**
7 **מְשַׁלֵּם[30]; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וּמֵת, וְאָמְרוּ**
8 **הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין[31]; אוֹ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לִתְבֹּעַ**
9 **אֶת הַשּׁוֹמֵר עַד שֶׁמֵּת, וְתָבַע הַבָּנִים[32], וְשִׁלְּמוּ בְּנֵי**
10 **הַשּׁוֹמֵר; אוֹ שֶׁשִּׁלְּמוּ הַבָּנִים לַבָּנִים[33]; אוֹ שֶׁשִּׁלֵּם**
11 **הַשּׁוֹמֵר מֶחֱצָה[34]; שָׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת, וְשִׁלֵּם אַחַת**
12 **מֵהֶן[35]; שָׁאַל מֵהַשֵּׁתָּפִין, וְשִׁלֵּם לְאֶחָד מֵהֶן; שֵׁתָּפִין**
13 **שֶׁשָּׁאֲלוּ, וְשִׁלֵּם אֶחָד מֵהֶן[36]; שָׁאַל מִן הָאִשָּׁה[37],**
14 **וְשִׁלֵּם לְבַעְלָהּ[38]; אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה[39], וְשִׁלֵּם בַּעְלָהּ[40] -**
15 **כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וַהֲרֵי הַכֶּפֶל מֻטָּל בְּסָפֵק וְאֵינוֹ תַּחַת יַד**
16 **אֶחָד מֵהֶן[41], לְפִיכָךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל[42] אוֹ הַשֶּׁבַח בֵּין**
17 **בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן**
18 **וְתָפַס הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה**
19 **לָאָרֶץ[44].**

29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשארו בתיקו. 30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד־משנה). 31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. 32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי? והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף־על־פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף־משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר־כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. 33) נתבאר בהערה הקודמת. 34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. 35) אם־תמצי־לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם־תמצי־לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי־כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם־תמצי־לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השניה]. 36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם־תמצי־לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. 37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. 38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או

לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). 39) לצורך נכסי מלוג שלה. 40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). 41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. 42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופלפולא חריפתא אות ד)]. 43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. 44) שאין בית־דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף־על־פי־כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה־לארץ, מפרש בכסף־משנה: שבחוצה־לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית־דין מגבים כלל כפל בחוץ־לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית־דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית־דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף־על־פי־כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה־לארץ בלבד, כלומר, אף־על־פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

1 **ו. נִגְנַב[45] הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[46], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר הַגַּנָּב[47] -**
2 **אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר עוֹשֶׂה דִּין עִם**
3 **הַגַּנָּב[48] וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע[49]. קָדַם וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר**
4 **הַגַּנָּב[50]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - רָצָה עוֹמֵד**
5 **בִּשְׁבוּעָתוֹ[51], רָצָה עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[52]; וְאִם שׁוֹמֵר**
6 **שָׂכָר הוּא - עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין[53]. נִגְנַב הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[54],**
7 **וְהֶחֱזִירוֹ הַגַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הוּא בְּהֵמָה,**
8 **וּמֵתָה שָׁם בִּפְשִׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם כָּלְתָה**
9 **שְׁמִירָתוֹ[55] וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[56].**
10 **לְפִיכָךְ: הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים**
11 **- אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.**

45) בבא־קמא קח: 46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. 47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. 48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד־משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). 49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. 50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושנו כאן מסתמך בעיקר על המגיד־משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ. ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ[1] אוֹתוֹ. ג) לִגֹּשׁ[2] אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ. ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לְבַעְלָיו בַּזְּמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[3]. ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבַּעְלָיו הֶעָנִי בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה. ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית. י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית. יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק[4] אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית: שֶׁלֹּא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב. יב) לִלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַלְווֹת[5] לוֹ בְּרִבִּית.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) ילחוץ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

12 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[2], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם**
13 **כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעָנִי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת[3]?**
14 **תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה**
15 **מִן הַצְּדָקָה[4] אֶל הָעָנִי הַשּׁוֹאֵל[5]; שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ**
16 **לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ[6]. וְהַתּוֹרָה**

50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושנו כאן מסתמך בעיקר על המגיד־משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 **הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהַלְווֹת לֶעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה להלוות לעניי ישראל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות־עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי"" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר.

את חיוב ההלוואה לעשירים אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד : אין לי אלא עני, עשיר מנין כו'".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו ואם כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.

והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה־שאין־כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות־עשה מהתורה.

ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי יין מלכות קנ"ג)

2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). 3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". 4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") 5) המבקש. 6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצז). 7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

3 **ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[8] הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר**
4 **לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ**
5 **כְּנֹשֶׁה[9]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִנְגֹּשׁ אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
6 **וּלְהָצֵר לוֹ[10], שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי[11] תִּגֹּשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
7 **לָמְדוּ[12], שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[13].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות עשה לנגוש את העכו"ש ולהצר לו כו'".

וצריך להבין הרי גם בנוגע לאומות העולם מצינו פרטי דינים של הנהגה במדת החסד והרחמים ולדוגמא "מפרנסין ומכסין עניי עכו"ם עם ישראל. ובנוגע לבני נח כתב בהלכות מלכים (סוף פ"ח) שכן "אין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים עובדי עבודה זרה... אבל זרעו של אברהם והם ישראל ... רחמנים הם על הכל".

ולא עוד אלא שאפילו על בעלי חיים הזהירה תורה שהלא צער בעלי חיים מהתורה כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג ספי"ז).

ולכאורה אין מתאים כל הנ"ל עם ה"מצוה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו", וכמו כן הוא בנוגע לריבית שכתב: "ומצות עשה להשיך לעכו"ם כו'".

ויש לומר שהמצוה להלוות בריבית לנכרי היא לא כדי להצר לו אלא כדי שלא להפסיד ממון ישראל שהרי הגויים בינם לבין עצמם מלווים בריבית אלא שיש דין מיוחד שאין להלוות לישראל בריבית.

וכן הוא בעניין ליגוש את העכו"ם ולהצר להם שהכוונה בזה היא להציל ממון ישראל ולאלצו להשיב ההלוואה בזמנה כדי שלא לגרום הפסד ממון לישראל שכן על הרווחת זמן הפירעון משלמים (הגויים) ממון.

(על פי יין מלכות קנ"ה)

8) לוחץ, תובע בחזקה. 9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). 10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). 11) צריך להיות: את הנכרי. 12) ספרי דברים ראה - קיג. 13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

**ג. אָסוּר לְאָדָם לְהַרְאוֹת[14] עַצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֲפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יַפְחִידוֹ אוֹ יַכְלִימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם תְּבָעוֹ[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לִתְבֹּעַ, כָּךְ אָסוּר לַלָּוֶה לִכְבֹּשׁ[16] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבִּידוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לֵךְ וָשׁוּב. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לַלָּוֶה לִקַּח הַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ שֶׁלֹּא לְצָרֶךְ וּלְאַבְּדָהּ[17], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב מֵאַיִן יִגְבֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה זֶה - רָשָׁע הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: לוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[18]. וְצוּוּ חֲכָמִים[19]: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.

14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). 15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). 16) לעכב, להשהות. 17) וגורם לאבדה מן המלווה. 18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. 19) אבות שם, משנה יב.

**ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלְוָאָתוֹ[20], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשִׁיר וְהַלָּוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹת[21] - אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין[22], אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל מְטַלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמַּטַּלְטְלִין - גּוֹבִין לוֹ מִן הַקַּרְקַע[23], אַחַר שֶׁמַּחֲרִימִין[24] עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ[25] מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[26]. וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לִכְתֻּבַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁקָּדַם[27] - גּוֹבִין לָזֶה[28], וְאִם יָבוֹא[29] הָרִאשׁוֹן וְיִטְרֹף - יִטְרֹף[30]. טָעַן הַלָּוֶה: שֶׁמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדֵי אֵינָן שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵם בְּיָדִי אוֹ שְׁכוּרִין אוֹ שְׁאוּלִין - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[31], אוֹ יָבִיא[32] רְאָיָה[33] אוֹ יַגְבֶּה מֵהֶן בַּעַל חוֹבוֹ.

20) בבית דין. 21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". 22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). 23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. 24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). 25) שיש לו ללווה. 26) או לא הודיע לבית דין. 27) לווה ממנו לפני שלווה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. 28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. 29) כלומר, ולכשיבוא. 30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). 31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. 32) פירוש, אלא או יביא. 33) עדים, שכן הוא כדבריו.

ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל לוֶה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִים שֶׁצָּבְעָן לִשְׁמָן[34], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן, אֶלָּא חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל; אֲבָל בִּגְדֵי שַׁבָּת וַהַמּוֹעֵד - גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹב[36]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ בָּהֶן טַבָּעוֹת וּכְלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף[37], שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.

34) לשם אשתו ובניו. 35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). 36) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד). 37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

ו. הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַהֲרֵי עָלָיו שְׁטָרֵי חוֹבוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאָמַר: הֲרֵי כָּל נְכָסַי מְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִם יִטְלוּ אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָם, יֵאָסְרוּ אוֹתוֹ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּחוֹבָן וְאֶהְיֶה בַּשְּׁבִיָּה - הוֹרוּ רַבּוֹתַי[38], שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיַאַסְרוּהוּ - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹ[39].

38) הרי"ף שם. 39) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מְסַדְּרִין[40] לְבַעַל חוֹב[41], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין[42]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלָּוֶה: הָבֵא[43] כָּל הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְלֹא תַּנִּיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל

מִזּוֹן[44] שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִכְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מִצְנֶפֶת זְהוּבָה[45], אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[46], וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ[47] לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמִטָּה[48] לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישֹׁן עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיָה עָנִי - מִטָּה וּמַפָּץ[49] לִישֹׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין כֵּלִים כָּאֵלּוּ[50] לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם[52]. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו[53]. הָיָה אֻמָּן[54] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין. כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ[55] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[56]. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט[57] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרֻבֶּה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט, וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמְרֻבֶּה[58]. הָיָה אִכָּר אוֹ חַמָּר - אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צִמְדוֹ[59] וְלֹא חֲמוֹרוֹ[60]. וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִים לוֹ סְפִינָתוֹ[61]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ - אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[62], אֶלָּא נְכָסִים[63], וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" - החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא. 49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. 58) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). 59) צמד בקר לאיכר. 60) אם היה חמר (שם). 61) שם יח. 62) כלי אומנות. 63) שם בגמרא לדעת תנא קמא.

ח. מַלְוֶה[64] שֶׁבָּא לְהִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְוֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַלְוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְסָה הָאִשָּׁה מִטַּלְטְלִין מִנִּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁתִּזּוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָהּ[65] וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ עִמָּהּ - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עַד שֶׁיִּפָּרַע לוֹ כָּל חוֹבוֹ[66].

64) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. 65) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). 66) כמבואר למעלה הלכה ז.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ: אִם נִמְצְאוּ לַלְוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹבוֹ אֶת הַשְּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2]; וְאִם לֹא נִמְצָא לַלְוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצְאוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בִּלְבַד - יֵלֵךְ הַלְוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[3], וְאֵין אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[4], כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[5]. אֶלָּא אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: אִם אַתָּה יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמְחֻיָּב לְךָ - לֵךְ וּתְפֹס אוֹתָן.

2) למעלה פ"א הלכה ז. 3) בבית־הסוהר, כי "לא מצאנו בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד־משנה). 4) שאין לו כלום. 5) ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

ב. טָעַן[6] שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֶחְבִּיא אוֹתָן וַהֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין[7]; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד. אֲבָל מַחֲרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[8] שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַגְּמָרָא, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[9], וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[10], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלְוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[11]: שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיאָן בְּיַד אֲחֵרִים, וְשֶׁלֹּא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[12]. וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה זוֹ: שֶׁכָּל שֶׁיְּרִיחַ וְכֹל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם לֹא לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא לְבָנָיו[13], וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָן, וְלֹא יִטַּפֵּל בָּהֶן, וְלֹא יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וּכְסוּת הָרָאוּי לוֹ[14], לֹא אֲכִילַת הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין אוֹ בְּנֵי מְלָכִים וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[15], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ, וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיְּגַבְּנוּ כָּל חוֹבוֹ.

1 **וּמַחֲרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לִכְלוֹנִי נְכָסִים, גְּלוּיִין**
2 **אוֹ טְמוּנִין, וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית דִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה**
3 **הַזֹּאת, אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל**
4 **לֹוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַעֲקֹר**
5 **גּוּף הַתּוֹרָה[16]. אֶלָּא הַלֹּוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ**
6 **יֹאמַר: כָּךְ וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ,**
7 **וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל**
8 **בְּכָל מְקוֹמוֹתָן. נִרְאֶה לוֹ מָמוֹן אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה**
9 **זוֹ, וְאָמַר: שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, אוֹ עֵסֶק הוּא בְּיָדִי - אֵין**
10 **שׁוֹמְעִין לוֹ[17], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[18].**

6) המלוה. 7) בבא־מציעא קיג. ראה לקמן פ"ג הל' ג. 8) רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). 9) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. 10) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי. 11) היינו כשס"ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הריני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הגר"א סי' צט ס"ק א. עיין שם). 12) ואע"פ שמתנה על־מנת להחזיר, דינה כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל־חוב, ומן הדין בעל־חוב גובה אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החשד" (כסף־משנה שם). 13) השווה למעלה פ"א הל' ז. 14) השווה שם. 15) פקידי מלוכה גבוהים. 16) דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים. 17) חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ"א הל' ד). 18) הר"י מיגאש, בתשובה סי' קסט.

11 **ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה**
12 **שֶׁיִּרְוִיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד מִבַּעֲלֵי**
13 **חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[19], שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל**
14 **בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[20] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין**
15 **בָּהּ לְהַחְמִיר[21] אֶלָּא לְהָקֵל.**

19) שנית אותה שבועה. 20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. 21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם־משנה ומשנה־למלך).

16 **ד. מִי שֶׁהֶחְזַק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר[22] וְהוֹלֵךְ בַּתֹּם,**
17 **וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ**
18 **לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחְזַק הַתּוֹבֵעַ[23] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק**
19 **בַּעֲנִיּוּת זֶה[24], אֶלָּא רוֹצֶה לְצַעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, לְהָצֵר**
20 **לוֹ וּלְבַיְּשוֹ בָּרַבִּים, כְּדֵי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ**
21 **וְיִלְוֶה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[25], אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26]**
22 **וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיִּנָּצֵל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאָסוּר**
23 **לְדַיָּן יְרֵא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ**
24 **- בְּטֵל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה.**
25 **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ[27],**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵר וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ**
27 **הַגְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין[28], וְהָרֵי**
28 **נֶאֱמַר[29]: עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ - דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא**
29 **אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי, וּמֵאַחַר שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁהוּא עָנִי וְשֶׁאֵינוֹ**
30 **רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמִּי**
31 **שֶׁהֶחְזַק רַמַּאי, וּדְרָכָיו מְקֻלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וְהָרֵי**
32 **הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וְהָרֵי**
33 **הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ[30].**
34 **אֶלָּא אִם יֵשׁ כֹּחַ בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ[31] עַד שֶׁיִּפְרַע בַּעַל**
35 **חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יְעַשֶּׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא**
36 **אָמוּד, שֶׁפְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מְצֻוָּה[32]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר:**
37 **כֹּל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַוָּנָתוֹ לִרְדֹּף הַצֶּדֶק**
38 **בִּלְבַד, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִרְדְּפוֹ[33], וְלֹא לַעֲבֹר[34] הַדִּין עַל**
39 **אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֵרִשָּׁה לַעֲשׂוֹת, וּמְקַבֵּל**
40 **שָׂכָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[35].**

22) אדם ישר. 23) יודעים בו רבים. 24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין 'פרישה' סי' צט). 25) בריבית. 26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל־חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). 27) לגרשו מעל פניו. 28) כמבואר לעיל הל' ב. 29) בבבא־מציעא כח, בענין מוצא אבידה. 30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). 31) לכופו. 32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. 33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיין רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג). 34) להטות. 35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". וכתב המגיד־משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא־אם־כן הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינין שאינן מומחין - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו: "משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם־משנה).

41 **ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שִׁטַּר חוֹב שֶׁעָלָיו,**
42 **וְהוֹדָה[36] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[37], וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ יָתֵר**
43 **עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטְּלוּ הַיָּתֵר אֶלָּא בַּעֲלֵי שְׁטָרוֹת**
44 **בִּלְבַד[38], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[39] עוֹשֶׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו**
45 **שֶׁל זֶה.**

36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). 37) הקודמים - לדבריו - להלוואה שבשטר. 38) אבל אם יש עדי הלוואה והם

מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד־משנה, וראה ה"ו). 39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן[40] מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב לִרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים[41], וְהָיוּ לוֹ שְׁטָרֵי חוֹב עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: שְׁטַר אֲמָנָה הוּא[42], פָּרוּעַ הוּא[43], וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[44] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[45], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן;[46] אֶלָּא יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן[47] וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵף[48] שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[49]. וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטַר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[50], אִם אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם - גּוֹבֶה בַּעַל הַשְּׁטָר בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה[51].

40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד־לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלוהו אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, דהיינו למי שהקרן שלו - רש"י). 41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא־קמא מ. (מגיד־משנה). 42) לא לוה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. 43) ונשאר השטר בידי ראובן. 44) שהשטר פרוע או אמנה. 45) של ראובן. 46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. 47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). 48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. 49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). 50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). 51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל־חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכך מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעתו לאמת הודאתו – כסף־משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים[52], וַאֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חָכָם[53], אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[54]. וְהַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר - מְשֻׁבָּח יוֹתֵר[55]. וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[56], וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ[57].

52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). 53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם - שמא מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). 54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. 55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). 56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. 57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

ח. הָרַב[58] שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וְאַחַר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל מַה שֶׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבִּיַּד הָאִשָּׁה - בְּחֶזְקַת בַּעְלָהּ[59], אֶלָּא אִם הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵן מִנְּדוּנְיָתָהּ[60].

58) בעלו של העבד (בבא־בתרא נא). 59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד־משנה ולחם־משנה שם). 60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

א. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ[2], לֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[3] וְלֹא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה[4]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ[5]. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ - תְּשַׁלֵּם[6], וְאִם תִּכְפֹּר[7] - תִּשָּׁבַע[8]. אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[9].

2) כסתם משנה, ב"מ קטו. 3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד־משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. 4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם־משנה). 5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו

לא עשה (ריב"ש סי' תפח). 6) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד־משנה, ריב"ש סי' תפח). 7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. 8) כשאר כל טוען ונטען. 9) אבל כל עוד שהמשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

1 **ב. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[10]**
2 **בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין**
3 **- לֹא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן**
4 **הָרֵחַיִם[11], וְהָעֲרֻבּוֹת שֶׁל עֵץ[12], וְיוֹרוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין**
5 **בָּהֶם, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה[13] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
6 **נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל[14]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ[15].**
7 **וְאִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[16].**

10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). 11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו). 12) המשמשות ללישה. 13) שם קטז. 14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". 15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). 16) אבל כל זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

8 **ג. חָבַל כֵּלִים הַרְבֵּה שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל**
9 **עֲרֻבָּה וְיוֹרָה וְסַכִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי**
10 **עַצְמוֹ[17]. אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת[18]**
11 **- חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל**
12 **שְׁנֵיהֶם[19]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרֶכֶב[20] - לְחַיֵּב**
13 **עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**
14 **כְּשֵׁם[21] שֶׁהָרֶכֶב וְהָרֵחַיִם מְיֻחָדִין, שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵּלִים**
15 **וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
16 **וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵּלִים, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת - חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
18 **וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן אִם חָבַל צֶמֶד בָּקָר[22]**
19 **הַחוֹרֵשׁ[23] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם.**

17) גמרא שם. 18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. 19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". 20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כי־תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"].

21) שם קטז. 22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד־משנה). [באבן־האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן־האזל את דעת המגדל־עוז על דעתו של המגיד־משנה]. 23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

20 **ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא**
21 **יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[24]. וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין**
22 **שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא**
23 **עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ**
24 **הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד[25]. אִם כֵּן[26], מַה בֵּין**
25 **בַּעַל חוֹב לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלִיחַ בֵּית דִּין[27] - יֵשׁ**
26 **לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֶה[28] בִּזְרוֹעַ[29] וְנוֹתְנוֹ**
27 **לַמַּלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַّשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן**
28 **לוֹ הַלּוֶה מִדַּעְתּוֹ[30]. עָבַר בַּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלּוֶה**
29 **וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בִּזְרוֹעַ - אֵינוֹ**
30 **לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב[31] לוֹ**
31 **אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּה,**
32 **כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה[32]. וּמְחַשֵּׁב**
33 **דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[33], וְתוֹבֵעַ הַשְּׁאָר בַּדִּין.**

24) במצוות הדיין וע"י שליח. 25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד־לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). 26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. 27) הרי אמרנו: "לא ימשכננו אלא בב"ד", משמע ששליח ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. 28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). 29) בחזקה. 30) 'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכננו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכננו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). 31) בבבא־מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד - מנין? ת"ל השב תשיב, מכל־מקום". 32) השווה למעלה הערה טו. 33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל' שכירות הל' א. ולדעת הרב המגיד - חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות

טז.)? והמגיד־משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין — כלומר, הממון - הם תיקון הלאו וסיבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם - מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת־ממון - שהרי אין כוונתו לגוזלו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה - וחיוב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק ל'עשה' של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים ה'עשה' - לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד־משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל' גניבה הל' א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל' גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת - לוקה ומשלם].

1 ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ
2 בְּיָדוֹ, בִּזְרוֹעַ אוֹ מִדַּעַת הַלֹּוֶה, אִם אִישׁ עָנִי הוּא[34]
3 וּמִשְׁכְּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה
4 לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ
5 אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם
6 כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
7 אֶת הָעֲבוֹט[37]. עָבַר וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם
8 וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[38], שֶׁנֶּאֱמַר:
9 לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. זוֹ
10 כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם
11 אוֹ לוֹבְשָׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.
12 מְלַמֵּד, שֶׁיַּחֲזִירוֹ כָּל הַיּוֹם[39]. אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחֲזִיר
13 לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן[40] בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בָּעֵת
14 שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן? כְּדֵי שֶׁלֹּא
15 יִשָּׁמֵט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית[41], וְלֹא יֵעָשֶׂה מִטַּלְטְלִין אֵצֶל
16 בָּנָיו[42], אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן[43] אַחַר שֶׁמֵּת הַלֹּוֶה.
17 הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הֶעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ
18 וְלֹא הֶחֱזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה
19 שֵׁמוֹת[44]: מִשּׁוּם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשֵׁב
20 תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ.
21 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת
22 הַלְוָאָתוֹ; אֲבָל אִם מִשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[45] - אֵינוֹ
23 חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלָל[46], וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת
24 הָאֵלּוּ.

34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". 35) "ואינו יכול לעמוד בלתו, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). 36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה הל' ב (ראה להלן הערה מח). 37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כי־תצא פיסקא רעז, דרשו: "השב תשיב העבוט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". 38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד־משנה). 39) שם קיד:, מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. 40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? 41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל־חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל־חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד־החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכונו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו]. 42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל־חוב של אביהם). 43) בבא־מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. 44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. 45) מרצונו של הלוה. 46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד־משנה ולחם־משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק

בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

1 **ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[47] - לֹא יְמַשְׁכֵּן דְּבָרִים**
2 **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכּוֹן[48], כְּגוֹן בֶּגֶד**
3 **שֶׁעָלָיו וּכְלִי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ[49] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמַנִּיחַ מִטָּה**
4 **וּמַצָּע[50] לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַפָּץ[51] לְעָנִי[52]. וְכָל הַנִּמְצָא**
5 **בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[53] - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[54]. וְיַחֲזִיר לוֹ כְּלִי**
6 **הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי**
7 **כֵּלִים[55] - נוֹטֵל אֶחָד[56] וּמַחֲזִיר אֶחָד[57]. עַד מָתַי[58] הוּא**
8 **חַיָּב לְהַחֲזִיר וְלִקַּח?[59] עַד לְעוֹלָם[60]. וְאִם הָיָה**
9 **הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[61] וְאֵין מַנִּיחִין**
10 **אוֹתָן לַלֹּוֶה[62] - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים**
11 **יוֹם[63], וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילָךְ מוֹכֵר[64] הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית**
12 **דִּין[65]. מֵת הַלּוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר לְבָנָיו[66]. מֵת הַלּוֶה**
13 **אַחַר שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ[67] הַמַּלְוֶה מֵעַל**
14 **בָּנָיו[68], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר.**

47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו בזרוע. 48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. 49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל־שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:) "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי־אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישב עליו - ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף־משנה). 51) מצע גס - ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובלילה. 54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג.) "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד־משנה שם, ובלחם־משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא־מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד־לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלוהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, - משכון גובין.

15 **ז. הֶעָרֵב[69] מֵתָּר[70] לְמַשְׁכְּנוֹ בִּזְרוֹעַ וּלְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ**
16 **וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר[71].**
17 **וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר[72] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׂכַר**
18 **מְלַאכְתּוֹ[73] בֵּין שְׂכַר בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו בֵּין שְׂכַר בֵּיתוֹ -**
19 **הֲרֵי זֶה מֵתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנָס**
20 **לְבֵיתוֹ[74] וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּשְׂכָרוֹ. וְאִם זָקַף[75] עָלָיו**
21 **הַשָּׂכָר בְּמִלְוָה[76] - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ**
22 **מַשַּׁאת מְאוּמָה וְגוֹ'[77].**

69) את הערב. 70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם קטו.). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72) חוב של שכירות. 73) שהשכיר את עצמו למלאכה. 74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

23 **ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, אִם הָיָה שְׂכָרוֹ**
24 **יָתֵר עַל פְּחָתוֹ[79], כְּגוֹן קַרְדֹּם[80] וּמַסָּר [הַגָּדוֹל] וְכַיּוֹצֵא**
25 **בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמְנַכֶּה שְׂכָרוֹ תָּמִיד**

69) שם כחכמים. 59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלוהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, - משכון גובין.

1 **בְּחוֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת**
2 **בְּעָלִים**[81].

78) שכר השימוש בו. 79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80) את, מעדר. 81) שם פ: פב:

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

3 **א. נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא**[2]. **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא**
4 **תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; וּלְהַלָּן הוּא**
5 **אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ.**
6 **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ**[3] **נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר**
7 **אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ**[4]. **וְלָמָּה**[5] **חִלְּקָן הַכָּתוּב**[6]**?**
8 **לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין**[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשך ומרבית אחד הוא כו'"

האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל פי זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32)

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). 3) של התוספת. 4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "לְמַה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתתבטבט עליו". 5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא. 6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. 7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאווין רלה).

9 **ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְהַלְווֹת, כָּךְ אָסוּר לִלְווֹת בְּרִבִּית**[8]**;**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ**[9]**,**
11 **שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלָּוֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ**[10]**. וְכֵן**
12 **אָסוּר לְהִתְעַסֵּק**[11] **בֵּין לַוֶּה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי**
13 **שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר**
14 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשִׂימוּן**[12] **עָלָיו נֶשֶׁךְ. זוֹ**
15 **אַזְהָרָה אַף**[13] **לָעֵדִים וְלָעָרֵב וְלַסּוֹפֵר**[14]**. הָא לָמַדְתָּ,**
16 **שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה**[15] **לָאוִין: לֹא תִהְיֶה**
17 **לוֹ כְּנֹשֶׁה**[16]**; אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית**
18 **לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית; לֹא**
19 **תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל**[17]**.**
20 **וְהַלָּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם**[18]**: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ; וְלִפְנֵי עִוֵּר**
21 **לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין**
22 **עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן**[19] **עָלָיו נֶשֶׁךְ. וְכָל מִי**
23 **שֶׁהָיָה סַרְסוּר**[20] **בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁסִּיַּע אֶחָד מֵהֶן, אוֹ**
24 **הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.**

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). 9) בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך (עיין בבא מציעא ע:). 11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. 12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). 13) נוסף על המלווה והלווה. 14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). 15) שם. 16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). 17) שמכשיל את הלווה. 18) שם

וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאווין רלז "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיך לא תשיך". 19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). 20) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

1 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלֹּוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ**
2 **הַלָּאוִין - אֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[21].**
3 **שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[22],**
4 **שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[23] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[24],**
5 **וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[25] וּמַחֲזִירִין לַלּוֹוֶה. וְאִם**
6 **מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[26].**

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתימת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". 22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. 23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). 24) על־פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. 25) בעל כורחו (שם סא:). 26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב.) "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

7 **ד. הִנִּיחַ[27] לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית - אֵינָן חַיָּבִים לְהַחֲזִיר.**
9 **הִנִּיחַ לָהֶם פָּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְסֻיָּם[28]**
10 **- חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים**
11 **אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד**
12 **שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין**
13 **לִכְבוֹדוֹ[29], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.**

27) ברייתא בבא מציעא סב. 28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. 29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

14 **ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ[30] - אֵין מְקַבְּלִין**
15 **מֵהֶן[31], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לִתְשׁוּבָה[32]. וְכָל הַמְקַבֵּל**
16 **מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[33]. אִם הָיְתָה**
17 **גְּזֵלָה קַיֶּמֶת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְסֻיָּם[34] וַהֲרֵי הוּא**
18 **בְּעַצְמוֹ[35] - מְקַבְּלִין מֵהֶן[36].**

~ נקודות משיחות קודש ~

הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם כדי לפתוח להן דרך תשובה".

ידועה מחלוקת הפוסקים אם יש מחילה בריבית; דעת הגאונים שגם אם המלוה כבר גבה את הריבית אין מחילת הלוה מועילה לפטור את המלוה מלהחזירה ללוה כי "התורה אסרה מחילה זו".

אבל דעת הרא"ש (וכך נפסקה ההלכה בשו"ע) שיש מחילה בריבית, ואמנם אינה מועילה ללקיחת ריבית מעיקרא, אבל אם כבר לקח ריבית זו וצריך להחזירה מועילה מחילת הלוה.

ומבאר הריטב"א: "שהוא כמו איסור שבלע ... והכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל מחילת חבירו" והיינו שכוונת הגאונים היא שאיסור לקיחת ריבית אינו בגדר דין ממון שהוא חייב לחבירו אלא שהוא ענין ואיסור שהתורה הטילה על המלוה בגדר מצוה וחיוב לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובדעת הרא"ש שמהני מחילה, צריך לומר שעם היות שהחיוב להחזיר הריבית ללוה הוא חיוב לשמים, הרי מצד מצוה זו התחייב להשיב את הממון ללוה ומשום כך מהני מחילה.

ונמצא שגם לדעת הגאונים וגם לדעת הרא"ש נחשב ממון בריבית לממונו של המלוה ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו אלא מצד החיוב שחייבה התורה.

ולכן פסק הרמב"ם שהמלוה בריבית אם בא לעשות תשובה ולהחזיר הריבית אין מקבלין ממנו כדי לפתוח לו דרך תשובה.

(על פי לקו"ש חי"ב ע' 118)

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. 31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). 32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". 33) אין מעשיו נוחים

וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). 34) ונזכר בה לקלון. 35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). 36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

1 **ו. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית[37], בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֶׁל**
2 **דִּבְרֵיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית[38].**
3 **קָדַם וְגָבָה הַכֹּל[39] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה[40];**
4 **אֲבָל אֲבַק[41] רִבִּית, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה[42]**
5 **מִן הַלּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה**
6 **לַלּוֶה[43].**

37) "פלוני לווה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). 38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). 39) אף את הריבית. 40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. 41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. 42) בית דין. 43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

7 **ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית - הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמֵעִיד**
8 **עָלָיו[44] עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[45]. וְכֵן כָּל**
9 **הַלּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרֵי הֵן**
10 **כְּכוֹפְרִים בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת**
11 **מִצְרַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְגוֹ',**
12 **אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם[47].**

44) על עצמו. 45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". 46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. 47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

13 **ח. אָסוּר לְאָדָם[48] לְהַלְווֹת[49] בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית[50].**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד[51] וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן[52]**
15 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵם בְּדָבָר זֶה[53].**

48) בבא מציעא עה. 49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. 50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם־משנה והמשנה־למלך והטורי־זהב, עיין עליהם). 51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. 52) ולא בתור ריבית. 53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

16 **ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְוּוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ[54] יָתֵר**
17 **עַל מַה שֶּׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ**
18 **שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר**
19 **הָרִבִּית[55].**

54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). 55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

20 **י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ[56] וּמָצָא הַלּוֶה יוֹתֵר, [אוֹ**
21 **שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא הַמַּלְוֶה יוֹתֵר[57]]: אִם בִּכְדֵי**
22 **שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[58] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאִם לָאו[59] - מַתָּנָה**
23 **הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ[60], אוֹ גְּזֵלָה[61] הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ[62] וְהִבְלִיעַ**
24 **לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[63], אוֹ אַחֵר[64] צִוָּה לְהַבְלִיעַ לוֹ. בְּכַמָּה**
25 **הַדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד[65] וּבִשְׁנַיִם[66] אוֹ בַּחֲמִשָּׁה[67] אוֹ**
26 **בַּעֲשָׂרָה; שֶׁמָּא מָנָה[68] חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה**
27 **עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנִּין הַחֲמִישִׁיּוֹת[69] אוֹ מִנִּין**
28 **הָעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד[70] - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ; שֶׁמָּא**
29 **הָאֶחָדִים[71] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ**
30 **הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶם[72].**

56) שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". 58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. 59) שמצא - בכדי שאין הדעת טועה. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר

אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). 61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). 62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. 63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. 64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). 65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. 66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. 67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. 68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). 69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. 70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. 71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. 72) שם וכפירוש הרי"ף.

1 **יא. הַמַּלְוֶה[73] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[74], וְכֵן הַכּוֹתֵב**
2 **לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[75],**
3 **וְהוֹסִיפוּ[76] עַל מִשְׁקָלוֹ: אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת מֵחֲמַת**
4 **הַתּוֹסֶפֶת[77] - מְנַכֶּה לוֹ שִׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וְאַפִּלּוּ הוֹסִיפוּ**
5 **עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֵחֲמַת הַתּוֹסֶפֶת -**
6 **אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ**
7 **שָׁעָה[78]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד**
8 **חֲמִשִּׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ**
9 **חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ[80] -**
10 **מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[81], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ**
11 **הַפֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפָחֲתוּ**
12 **מִמֶּנּוּ[82].**

73) בבא קמא צז: 74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. 75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. 76) מטעם המלכות. 77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. 78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. 79) שאינו מנכה. 80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). 81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. 82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

13 **יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[83]: אִם**
14 **יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ**
15 **מְדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ**
16 **וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם -**
17 **נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[84]. וְכֵן**
18 **בִּכְתֻבָּה[85].**

83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. 84) שם צח. 85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

19 **יג. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים[86]: שֶׁהַלְוֶה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה**
20 **בְּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח, אַף עַל פִּי**
21 **שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל**
22 **כְּלוּם[87]; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מְחִילָה[88] הִיא, אֲבָל**
23 **הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ אֵין**
24 **הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דִּבְרֵיהֶם.**
25 **יְרֵאָה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה. אֶלָּא מֵאַחַר**
26 **שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה לְהַחֲזִיר לוֹ, וְיָדַע הַמַּלְוֶה[89] שֶׁדְּבַר**
27 **אִסּוּר עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ[90] לִטֹּל מִמֶּנּוּ[91], אִם רָצָה לִמְחֹל**
28 **- מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ**
29 **חֲכָמִים[92], שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ - אֵין**
30 **מְקַבְּלִין מֵהֶן. מִכְּלָל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת[93].**

86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. 87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. 88) הלווה מדעתו נותנו. 89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. 90) ללווה. 91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. 92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). 93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

31 **יד. נִכְסֵי יְתוֹמִים - מֵתֵר לִתֵּן אוֹתָם[94] לְאָדָם נֶאֱמָן,**
32 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[95], קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד.**
33 **כֵּיצַד? אוֹמְרִים לוֹ: תְּהֵיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן; אִם יֵשׁ**
34 **שָׁם רֶוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרֶוַח; וְאִם יֵשׁ שָׁם**
35 **הֶפְסֵד - תַּפְסִיד אַתָּה לְבַדְּךָ. שֶׁזֶּה[96] אֲבַק רִבִּית הוּא[97],**
36 **וְכָל אֲבַק רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבְנִכְסֵי**
37 **יְתוֹמִים לֹא גָּזְרוּ[98].**

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.). 95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפו" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות

נחלות - יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). 96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. 97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. 98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלווה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לווה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

1 **א. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְגֵר תּוֹשָׁב - לוִין מֵהֶן וּמַלְוִין**
2 **אוֹתָן בְּרִבִּית[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ[3] - לְאָחִיךָ**
3 **אָסוּר, וְלִשְׁאָר הָעוֹלָם[4] מֻתָּר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ**
4 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ[5]. מִפִּי**
5 **הַשְּׁמוּעָה[6] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7]. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות־עשה להשיך לגוי".

מה שהתירה התורה לקחת ריבית מעכו"ם אף ש"אסור לגזול כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי וגם אסור לרמות בני אדם במקח וממכר "ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר הזה", כי שונה ריבית מגזל והונאה, שריבית נלקחת מדעת הלוה, ולכן הקילה התורה בריבית מעכו"ם אבל גזל והונאה הם שלא מדעתו ולכן אסורים גם לעכו"ם. אבל צריך להבין מדוע יש מצות־עשה להשיך לעכו"ם, הלא התורה קראתו "נשך" כי יש בו חיסרון ממון ומהו הטעם שנצטווינו לחסר ממון של עכו"ם.

והביאור בזה על פי פנימיות העניינים: בממונם של ישראל ישנן "ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו" ומכיון שהטביע הקב"ה בעולמו שאדם יכול להרוויח בכספו על ידי שילווה אותו בריבית הרי מובן שגם הניצוצין של ריבית יש להם איזו שייכות לשורש נשמתו אלא מאחר שהתורה אסרה ריבית לא ניתן לברר אלא בדרך של דחי'ה כמו בניצוצין של כל הדברים האסורים.

ובזה יובן מה שיש אומרים שלא רק שמותר להלוות לגוי בריבית אלא שאף מצוה להלוות לו כדי לקחת ממנו הריבית כי בזה שהנכרי זקוק להלוואת הישראל מוכח שניצוצין של ישראל נמצאים בממונו.

(לקו"ש חי"ב ע' 115)

2) ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב - בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם־משנה. והמשנה־למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" (כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה־דעה סי' קנט). 4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה־למלך). 5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף־משנה). 6) 'ספרי' דברים, פרשת כי־תצא פיסקא רסג. 7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל־עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות־עשה" הכוונה, שזה לאו הבא מכלל עשה - שנקרא 'עשה' - אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

ב. אָסְרוּ חֲכָמִים[8] שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל מַלְוֶה אֶת הָעוֹבֵד 6
כּוֹכָבִים בְּרִבִּית קְצוּצָה[9], אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו[10]. גָּזְרוּ 7
שֶׁמָּא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[11]. לְפִיכָךְ 8
מֻתָּר לִלְוּוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, שֶׁהֲרֵי הוּא 9
בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[12] וְאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ. וְתַלְמִיד חָכָם, 10
שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בּוֹ[13] לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו - מֻתָּר לְהַלְוּוֹת 11
לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ[14]. וְכָל אֲבַק 12
רִבִּית עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת לַכֹּל[15]. 13

8) ב"מ ע: 9) אבל אבק ריבית – מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 10) לצורך מחייתו - לא להרווחה. 11) ועל כדי חייו - לא גזרו (שם). 12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי - שלא יתבענו. 13) עם הגוי, שמדרך תלמיד־חכם להתרחק מישיבת עמי הארץ וכ"ש מישיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה־דעה סי' קנט). 14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" - אומר המגיד־משנה - "עשו כל אדם עצמם כתלמידי־חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י - מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". 15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[16], וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[17] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[18]. עַד שֶׁיִּטֹּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעוֹתָיו[19], וְיַחֲזֹר וְיִתְּנֵם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.

16) ב"מ עא: 17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתיך (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי - אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על־מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם סי' קסח). 18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו - ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו - אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף - נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית (שם). 19) מיד הישראל, - ולאו דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא־הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני - מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

ד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[20] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[21]. וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ[22], הוֹאִיל וּמִדַּעַת[23] יִשְׂרָאֵל נָתַן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[24].

20) והוא־הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). 21) שמן הגוי הוא לוה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. 22) של הישראל השני. 23) במצוותו, בשליחותו. 24) והרי זה כאילו הישראל מלווהו, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאום כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד־משנה).

ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתְּלוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[25], כְּדֵי לְהַלְווֹתָן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[26] אַחֵר לִהְיוֹת לוֹ עָרֵב; שֶׁכִּיוָן שֶׁבְּדִינֵיהֶם שֶׁתּוֹבֵעַ הֶעָרֵב תְּחִלָּה[27], נִמְצָא הֶעָרֵב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בָּרִבִּית שֶׁהֶעָרֵב חַיָּב בָּהּ לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[28].

25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ ב"מ סא: וכנוסחת הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). 26) שם. 27) ורואים את הערב כלפי המלוה - כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב לוה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. 28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו - ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

ו. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה[29] מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, וּזְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה[30], וְנִתְגַּיֵּר: אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[31] וְהָרִבִּית; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא הָרִבִּית[32]. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[33] שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקַף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁזְּקָקָן עָלָיו אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֶת הָרִבִּית; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו[34] נִתְגַּיֵּר זֶה. וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[35].

29) שם עב. 30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. 31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). 32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגייר, מכיון שזוקפו לאחר שנתגייר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד־משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). 33) שם. 34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. 35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

ז. מִצְוָה[36] לְהַקְדִּים[37] הַלְוָאַת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם לְהַלְוָאַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[38].

36) שם עא. 37) ישראל וגוי הבאים ללוות. 38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלואת הגוי בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

ח. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו[39] קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[40], שֶׁזֶּה אֲבַק רִבִּית הוּא. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - נִקְרָא רָשָׁע[41]. וְאִם נָתַן[42] - חוֹלְקִין בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כְּדִין הָעֵסֶק[43]. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׂכָר[44] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא חָסִיד[45].

39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). 40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא־הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא־אם־כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים,

וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד): "זו מדת רשעים", על־דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י) שלי שלי, ושלך שלי - רשע. 42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. 43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שליש, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, והחצי האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי־אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). 44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

ט. אֵין מוֹשִׁיבִין[46] חֲנֻנִי[47] לְמַחֲצִית שָׂכָר[48], וְלֹא יִתֵּן מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת[49] לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא בֵּיצִים לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלּוֹ[50] לְמַחֲצִית שָׂכָר[51], וְאֵין שָׁמִין[52] עֲגָלִים וּסְיָחִין[53] לְפַטְּמָן לְמַחֲצִית שָׂכָר[54], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[55]. אוֹ יִהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56] בְּעִנְיַן הַשֻּׁתָּפוּת[57].

46) שם סח. 47) למכור פירותיו. 48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. 49) במקום הזול (שם). 50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. 51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. 52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. 53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עח:). 54) של שבח הפיטום. 55) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. 56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). 57) על יסוד עיסקא.

י. הַמִּשְׁתַּתֵּף[58] עִם חֲבֵרוֹ בְּמָעוֹת אוֹ בְּקַרְקַע, אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק[59] - לֹא יְצָרֵף הַשָּׂכָר[60] עִם הַקֶּרֶן[61]; שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר[62], וְנִמְצָאוּ בָּאִין לִידֵי רִבִּית. וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת[63] בְּתוֹרַת עֵסֶק אוֹ שֻׁתָּפוּת וְיִכְתֹּב אוֹתָן[64] מִלְּוֶה; שֶׁמָּא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ, וְגוֹבֶה בּוֹ אֶת הָרִבִּית[65].

58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). 59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. 60) אומדן הרווח. 61) כחלקו בעסק או בשותפות. 62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטרו, כפי הנקוב בו (שם סח.). 63) או קרקע (כסף־משנה). 64) אפילו הקרן בלבד. 65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

יא. אָסוּר לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתוֹ[66]. כֵּיצַד? נָתַן עֵינָיו לִלְוּוֹת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת[67] בִּשְׁבִיל שֶׁיַּלְוֵהוּ[68] - זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת. לָוָה מִמֶּנּוּ וְהֶחֱזִיר לוֹ מְעוֹתָיו[69], וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלוֹ - זוֹ הִיא רִבִּית מְאֻחֶרֶת. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה אָבַק רִבִּית[70].

66) שם עה: 67) דורונות, מתנות. 68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס). 69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). 70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

יב. מִי שֶׁלָּוָה[71] מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם - אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַלְּסוֹ בִּדְבָרִים אוֹ יַשְׁבִּים לְפִתְחוֹ[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר - אֲפִלּוּ דְּבָרִים אֲסוּרִים[73]. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמַּלְוֶה מִקְרָא[74] אוֹ גְּמָרָא[75] כָּל זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מִקֹּדֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר[76].

71) שם עה: 72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד.). 73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. 74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). 75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). 76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

יג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: דַּע[77] אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. כְּלוֹמַר[78], שֶׁתְּכַבְּדוֹ וְתַאֲכִילוֹ וְתַשְׁקֵהוּ כָּרָאוּי[79]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

77) תתוודע (שם עה: וכנוסחת המשנה שבירושלמי). 78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכו'". 79) דברי רבינו תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז בסי' קס ס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו

כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

יד. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ רִבִּית[80], וּמֻתָּרִין. כֵּיצַד? לוֹקֵחַ אָדָם[81] שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[82] בְּפָחוֹת[83] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[84]. וּמֻתָּר לְאָדָם לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיַּלְוֶה לְפִלּוֹנִי מֵאָה דִּינָרִין; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִן הַלְּוֶה לַמַּלְוֶה[85]. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ דִּינָר זֶה וְאֱמֹר לְפִלּוֹנִי שֶׁיַּלְוֵנִי; שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא שְׂכַר אֲמִירָה[86].

80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. 81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. 82) שיש לו על אחרים. 83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוה ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד־משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה־דעה סי' קעג סעיף ד). 84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). 85) ב"מ סט: 86) שם.

טו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית[87]. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: הַלְוֵנִי מָנֶה[88]; אָמַר לוֹ: מָנֶה אֵין לִי, חִטִּים יֵשׁ לִי בְּמָנֶה; וְנָתַן לוֹ חִטִּים בְּמָנֶה[89], וְחָזַר וּלְקָחָן[90] מִמֶּנּוּ בְּתִשְׁעִים[91] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[92], אֲבָל אֶסְרוּהוּ מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית, שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ תִּשְׁעִים וְלוֹקֵחַ מָנֶה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כָּזֶה - הֲרֵי הוּא מוֹצִיא מִמֶּנּוּ[93] מֵאָה[94] בַּדִּין[95], שֶׁאֲפִלּוּ אֲבַק רִבִּית אֵין כָּאן[96]. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶנֶת בְּיָדוֹ[97] - לֹא יַחֲזֹר וְיַשְׁכִּיר אוֹתָהּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית[98]; שֶׁהֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּשָׂדֵהוּ כְּשֶׁהָיָה, וְנוֹתֵן לָזֶה שָׂכָר בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ.

87) שם סב: 88) מנה = מאה זוז. 89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. 90) חזר המלוה וקנאן. 91) זוז, ועל הלוה להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. 92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחוזר ומוכר במחיר נמוך משער השוק. 93) המלוה מוציא מן הלוה. 94) היינו, כל דמי ההלואה. 95) כלומר, בית־דין נזקקין להוציא מן הלוה למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. 96) למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד־משנה). 97) על־מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוה חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו ה"ז). 98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד־משנה).

טז. אָסוּר[99] לְהַשְׁכִּיר[100] הַדִּינָרִין. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה לְמַשְׁכִּיר אֶת הַכֶּלִי, שֶׁהַכֶּלִי חוֹזֵר בְּעַצְמוֹ[101], וְזֶה מוֹצִיא אֵלּוּ וּמֵבִיא דִּינָרִין אֲחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה אֲבַק רִבִּית[102].

99) שם סט: 100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. 101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. 102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכירם על דעת הוצאה, אבל אם משכירם על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד־משנה).

יז. מֶלֶךְ[103] שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַמַּס[104] הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ עַל יְדֵי[105] זֶה שֶׁלֹּא נָתַן יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וְנָתַן עַל יָדוֹ דִּינָר, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ יָתֵר מִדִּינָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[106]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). 104) מס גולגולת. 105) בעד, עבור. 106) שאין זה הלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטוה להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם – 'מרכבת המשנה').

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין מלווה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלווה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלווה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חינם, ודין מלווה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע[2] בַּחֲמִשָּׁה דִינָרִים, אוֹ סָאתַיִם חִטִּים בְּשָׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּשָׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּא[3] - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[4]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ[5] שֶׁיָּדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם[6] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת[7], וְקָצַב הַדָּבָר, שֶׁפּוֹחֵת לוֹ מִן הַשָּׂכָר עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ[8] עַל מְנָת שֶׁיָּדוּר בּוֹ בְּחִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה[9] אוֹ חָצֵר בְּאַסְמַכְתָּא[10], הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת

שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחֲזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי [שֶׁלֹּא] קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה[11], שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל אֶת הַפֵּרוֹת - הֲרֵי זוֹ רִבִּית[12] שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית חוּץ מֵאֵלּוּ - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲבַק רִבִּית[13]. וְאֵינוֹ מוֹצִיא בַּדַּיָּנִין[14].

2) בבא־מציעא ס: 3) כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה־דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם־משנה בדעת רבינו. 4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). 5) בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). 6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). 7) מאשר השער המקובל בשוק. 8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. 9) ראה להלן הל' ז הערה נז. 10) יתבאר להלן הל' ד. 11) יתבאר להלן הל' ה. 12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. 13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. 14) שם סא:

ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֹׁךְ[15] אֶת עַבְדּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל[16]. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[17], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּיר[18]. וְאִם דָּר[19] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[20]. וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[21], לְפִי שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ[22] שֶׁיַּלְוֵהוּ וְיָדוּר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכָךְ[23], אִם עֲדַיִן לֹא הֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לְנַכּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב, אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[24]. שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין[25], וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). 16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. 17) אינה עומדת להשכרה. 18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). 19) ואם עבר ודר. 20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. 21) ואינה יוצאת בדיינין. 22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדיינים ('בית יוסף' יורה־דעה סי' קסו). 23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאים השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). 24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. 25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוז אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז.) גבי משכנתא: "אכל שיעור זוזי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

ג. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תָּבַע חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלָּוֶה: דּוּר בַּחֲצֵרִי[26] עַד שֶׁאַחֲזִיר לְךָ חוֹבְךָ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא קָצַץ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתֵּן[27] לוֹ בְּנֶשֶׁךְ.

26) והוא־הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). 27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם־משנה כאן).

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ[28]: אִם לֹא תַחֲזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה[29], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[30]. לְפִיכָךְ מְנַכֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[31], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה[32]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר[33]: אִם לֹא אַחֲזִיר לְךָ עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קְנֵה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו[34], וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[35]; הֵבִיא לוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ[36].

28) המלוה, בשעת מתן מעות. 29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. 30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע (ראה הל' מכירה פי"א הל' ב, ו). 31) בינתיים על סמך המכר. 32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלווהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הרי"ף ראה לקמן ה"ז). 33) הלווה. והוא־הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם־משנה). 34) שאין זה אסמכתא - וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשיו (רבינו הל' מכירה שם). 35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. 36) שם. הואיל ולא קיים התנאי - נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפי' של תוך ג' שנים - שלו.

ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לְכְשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי קַרְקָעִי - לֹא קָנָה[37]; וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה[38], וּמוֹצִיאִין אוֹתָם בַּדַּיָּנִין. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ[39]: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זֶה - מֻתָּר, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת[40] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.

37) השווה למעלה הל' ד. 38) שם סה: 39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף־משנה שם). 40) "ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[41]: אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: קְנֵה כְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ[42] - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו. אָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[43] מֵעַכְשָׁו - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׁאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[44], וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת[45] בִּשְׁבִיל הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ[46]; וְכֵן הַלּוֹקֵחַ אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בִּשְׁבִיל מִקְצָת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר[47]. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[48] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל הַלּוֹקֵחַ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[49]. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: קְנֵה מֵעַכְשָׁו[50], וּשְׁאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[51] כָּל מַה שֶּׁאָכַל.

41) מקור ההלכה – בבבא־מציעא שם. 42) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. 43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. 44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. 45) בינתיים. 46) בהלוואה. 47) בהלוואה. 48) משעת הבאת שאר המעות. 49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. 50) קנה כל השדה, מעכשיו. 51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֵהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. שֶׁאֵין הַמְמַשְׁכֵּן אֶת הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לִמְמַשְׁכֵּן בַּיִת[52], שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּרְוִיחַ וְיִהְיוּ שָׁם פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּפְסִיד בִּזְרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ, וּלְפִיכָךְ[53] הִיא אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁמָּכַר בְּאַסְמַכְתָּא[54]; שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָּמַר וְהִקְנָהוּ[55], וְהַמְמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו[56]. וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַגְּמָרָא[57], שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָא אֲבַק רִבִּית, וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ[58] אֶלָּא בִּמְמַשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי[59]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן: מַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא אֲבַק רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. כֵּיצַד? מִשְׁכֵּן לוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. מִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶה וְכִיּוֹצֵא בָהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אִם מִשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית. מִשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: הֲרֵינִי מְנַכֶּה לְךָ מָעָה כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה בִּשְׁכַר קַרְקַע זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹתֶיו שֶׁלִּי, בְּחָצֵר וְכִיּוֹצֵא בָהּ - אָסוּר[60], וּבְשָׂדֶה וְכִיּוֹצֵא בָהּ - מֻתָּר[61].

52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. 53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. 54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. 55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. 56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, וב'אבן האזל'). 57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכייתא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). 58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז.): עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששנינו (שם סד:): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. 59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. 60) משום אבק ריבית, ואין זה רבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה. 61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א).

ח. הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים[62]: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא[63] שֶׁאֵין בָּהּ נִכּוּי כְּלָל - הֲרֵי הִיא רִבִּית קְצוּצָה. וְלֹא יָרְדוּ לְעֹמֶק הַדָּבָר לְהַפְרִישׁ בֵּין שָׂדֶה לְחָצֵר, וּלְפִיכָךְ נִתְקַשּׁוּ לָהֶן דִּבְרֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[64]. וְכֵן הוֹרוּ: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא,

אֲפִלּוּ בְּנִכּוּי - אָסוּר[65] בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה. וְאֵין לָהֶם מַשְׁכּוֹנָא מֵתֶרֶת אֶלָּא בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת: כֵּיצַד?[66] כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחֲזֹר קַרְקַע זוֹ לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מֵתֶר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׁכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת[67]. וְכֵן אִם הִתְנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת, יְחַשֵּׁב לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה[68] וִיסַלְּקוֹ מִמֶּנָּה[69] - הֲרֵי זֶה מֵתֶר[70]. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלּוֶה[71]: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שֶּׁדָּר בּוֹ, וַיַּחֲזִיר לוֹ שְׁאָר הַדָּמִים וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֵתֶר. שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׁכִירוּת, וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׁכִירוּת - מֵתֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

62) כן הוא דעת הרי"ף שם. 63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. 64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. 65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). 66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". 67) ומותר אפילו בחצר (עיין ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח הל' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. 68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. 69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. 70) שאין זה אלא כשכירות — מה־שאין־כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד־משנה). 71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפני־זה "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו במשנה־למלך ובאור־שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בבבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה שדר בו" (כסף־משנה, ועיין ש"ך יורה־דעה סי' קעב, ס"ק ד).

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן קָצוּב[2] אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[3] וְיִסְתַּלֵּק[4], וְהָיָה הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[5], אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם[6]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדַּיָּנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[7] - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[8] בְּמַשְׁכּוֹנָא. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם; אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַיָּתֵר[9]. וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בְּמֵאָה דִינָר, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר בְּמֵאָה דִינָר, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים, וּמִפֵּרוֹת הַשְּׁנִיָּה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ[10]: הֲרֵי אָכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת בְּמָאתַיִם, וְאֵין לְךָ כְּלוּם. וּכְאִלּוּ הַשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שְׁטָר אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָא אַחַת[11].

2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. 3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. 4) המלווה מן השדה ויחזירו ללוה. 5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלוה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא סז:) אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. 6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב). 7) מעות החוב. 8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. 9) שם "ובדיתמי אכל שיעור זוזי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. 10) למלווה. 11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[12] לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[13] דָּבָר זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יְסַתֵּלֵק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן סְתָם[14] - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

12) שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. 14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הַלּוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[15] שֶׁלֹּא יְסַתֵּלֵק עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[16]. הָיָה הַמִּנְהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל

הַמַּלְוֶה עָלָיו[17] שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִקְנוֹת[18] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.

15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). 16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. 17) מדעת עצמו. 18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

ד. הַמַּשְׁכּוֹנָא[19], בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָם לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא[20] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[21] גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[22] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[23]; וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[24]; וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[25]. וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[26]. וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ - קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[27] - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[28]; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[29].

19) שם סז: 20) הלווה. 21) שהמלווה הזה לווה ממנו. 22) מיורשי המלווה. 23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). 24) אמרה תורה (דברים כא, ז.) שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. 25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מִלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותירץ, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). 26) כי בשדה של לווה נפלו ולא זכה בהם המלווה. 27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. 28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. 29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָא זוֹ[30] אֲסוּרָה הִיא וַאֲבַק רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31], אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִנְהָג זֶה בְּטָעוּת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[32], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וּמְשַׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[33]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁזֹּאת הַמַּשְׁכּוֹנָא בְּגִנְכוּי[34].

30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. 31) בפרק הקודם הלכה ז. 32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. 33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. 34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמְּשַׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְּמַשְׁכֵּן חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַיִּשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא דָּר בֶּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר[35] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמְּמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם[36] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. 36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמְּמַשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[37], וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: לְכְשֶׁתִּמְכֹּר קַרְקַע זוֹ לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ[38] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[39]. וְאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[40].

37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכייתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנזכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). 38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). 39) שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. 40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

ח. מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקַע[41]. כֵּיצַד? הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[42].

41) שם סה. 42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי

הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. הַמַּשְׁכִּיר[43] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי[44] מָאתַיִם זוּז שֶׁאֲפַרְנֵס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה[45], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם יְפַרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שִׂכָּרָהּ[46] יוֹתֵר[47]. וְכֵן אִם הִשְׁכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת[48] זוֹ וַאֲצַיְּרֶנָּה וַאֲכַיְּרֶנָּה[49], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וּכְלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[50]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[51] שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בָּהֶן מַלָּחִין, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[52].

43) שם סט: 44) כלומר, הלוויני. 45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. 46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. 47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. 48) נראה שצריך להיות "החנות". 49) כדי למשוך את עין הקונה. 50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. 51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. 52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם[53]. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה שְׁתַּיִם[54].

53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). 54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעדור עימך".

יא. מֻתָּר[55] לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר, עֲדֹר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ[56], עֲדֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ. כָּל יְמֵי גְרִיד[57] - אַחַת[58], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה[59] - אַחַת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: חֲרֹשׁ עִמִּי בַּגְּרִיד, וַאֲנִי אֶחֱרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה; שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[60] יָתֵר[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) שם עה. 56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. 57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. 58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. 59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). 60) כשהשדה לחה. 61) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[62] בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקַּיִץ[63] בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[64], וְהֲרֵי שִׂכָּרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוֹזִיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[65] וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוֶה שִׂכָּרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו, שֶׁהִקְדִּים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[66].

62) בבא בתרא פו. 63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. 64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. 65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. 66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים זוז דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר[2]. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מְעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[3]; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵם שֶׁלְּךָ בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[4], שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי[5]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[6] בַּדִּין - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[7], אוֹ יַחֲזִיר[8] מִמְּכָרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[9] בְּמֵאָה, וְהָיוּ שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בְּמְעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[10] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[11]; וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים, אוֹ מַחֲזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

2) ב"מ סה. 3) וכך הוא השער בשוק. 4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה־שאין־כן בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. 5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. 6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. 7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. 8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם־משנה, ועיין משנה־למלך). 9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. 10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. 11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפי"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד־משנה).

1 **ב. הַלּוֹקֵחַ[12] מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֵהוּ[13] עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ**
2 **מִכָּאן וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר**
3 **לוֹ: תֵּן [לִי] מִיָּד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.**

12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. 13) אבל ביותר משויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וב'בית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

4 **ג. חָבִית שֶׁל יַיִן[14] שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ**
5 **בִּשְׁנַיִם עַד הַקַּיִץ[15], עַל מְנָת[16] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ**
6 **תַּקָּלָה[17] הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה**
7 **הַלּוֹקֵחַ[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה -**
8 **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ**
9 **בָּהּ - הָיָה לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים[19]. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ**
10 **בִּשְׁנַיִם[20], וְאָמַר לוֹ: הַיָּתֵר עַל שְׁנַיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ**
11 **בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מִטַּפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא**
12 **לְמָכְרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה הַחֲזִירֶהָ לִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף**
13 **עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה**
14 **בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21].**

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד־משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). 15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם. 17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבב כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם־משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

15 **ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת, שֶׁאִם יִרְצֶה[22] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח**
16 **דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[23]; וְאִם תָּבַע[24] אוֹתָן**
17 **הַלּוֹקֵחַ לְקָנוֹתָן וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנַיִם**
18 **עָשָׂר[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנַיִם עָשָׂר עַד שְׁנַיִם**
19 **עָשָׂר חֹדֶשׁ[26]; שֶׁאֲפִלּוּ הֲבִיא זֶה[27] מְעוֹתָיו עַתָּה,**
20 **בִּשְׁנַיִם עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח — מגיד־משנה). 27) הלוקח המבקש לקנותן. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

21 **ה. אָסוּר לִקְנוֹת[29] פְּרִי הַפַּרְדֵּס קֹדֶם שֶׁיְּגַמֵּר**
22 **וְיִתְבַּשֵּׁל[30]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה, בְּעֶשֶׂר,**
23 **הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיְּגַמֵּר, נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת**
24 **בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[31]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל[32], וְיִהְיֶה**
25 **אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּגְדִּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם**
26 **מֵת אוֹ כָּחַשׁ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וְהַכָּחָשׁ וְהַמִּיתָה**
27 **דָּבָר מָצוּי תָּמִיד[33].**

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד־משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה - שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף־משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתוורי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

28 **ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל**
29 **הַזְּמוֹרוֹת[34] לִכְשֶׁיִּכְּרֵתוּ, שֶׁהֵם בִּיקָּר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן**
30 **בְּזוֹל עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפִּיחַ בָּהֶן[35]**
31 **כְּשֶׁהֵם מְחֻבָּרִים, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה[36] אֵילָן לִזְמוֹרוֹתָיו.**

וְאִם לֹא הִפֵּךְ - נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלָּוָאָה[37], וְהֵן לוֹקְחִין בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת[38] שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶם חִטִּים בִּשְׂכָרָן[39] בְּזוֹל[40] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן בִּמְלָאכָה בַּגֹּרֶן[41], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֵלּוּ שֶׁנָּטְלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת[42]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כָּךְ - נִמְצֵאת הַשְּׂכִירוּת[43] אֵצֶל הַבַּעֲלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁאֲחֵרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, ונמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אֲרִיסִין[44] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[45] אוֹתָן מִן הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[46] אַרְבַּע סְאִין[47], וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר, וְנָטַל מֵהֶן שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין שָׁם רִבִּית[48].

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים[49] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׂעַר, וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[50] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[51].

49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם־משנה ובביאורנו שם)

י. מֻתָּר[52] לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן[53] לַחֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי - בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוּזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׁכָר וּלְהֶפְסֵד[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם[55] לְקָנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בְּתִשְׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[56] בְּדִינָר, וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן בּוֹדֵק, וּמַחֲזִיר הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן טוֹב, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין לְהַחְמִיץ[57], אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדָּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן[58].

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד־משנה). 54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול - הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר — ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" ('בית יוסף'סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת - לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

יא. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[59] לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ, וְאִם נִשְׁבְּרָה, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפָּחֲתָה[60] וּמְשַׁלֵּם[61] יָתֵר עַל שְׂכָרָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר[62] לְהַשְׁכִּיר סִיר שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחֲתָה מִמִּשְׁקָלוֹ[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד־משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם־כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים - לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[64] מִישְׂרָאֵל[65], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲבַק רִבִּית[66]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהִטַּפֵּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַגִּזּוֹת וְהַוְּלָדוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע, לְשָׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוּ

הַצֹּאן, חֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם[67] - חֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁחֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[68]. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן, שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ הוּזְלוּ אוֹ אִם נִטְרְפוּ[69] חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הזול בלבד – מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

יג. הַשָּׁם[71] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, חֲרֵי הִיא עַתָּה עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים[72] דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ[73] סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - מֻתָּר; לְפִי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ מֵחַיִּים דָּמִים, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[74].

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד־משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

יד. מַשְׁכֶּרֶת[75] אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי אֶפְרוֹחִים[76], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִבִּית.

75) שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִינָרִים שֶׁל רִבִּית[77], וְנָתַן לוֹ בָּהֶן[78] חִפָּץ[79] שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה[80], כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[81] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה[82], הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן כְּסוּת אוֹ כְּלִי[83] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכְּלִי עַצְמוֹ[84] וְאוֹתוֹ הַכְּסוּת עַצְמוֹ. הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן[85] מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה שְׁלָרוֹ שְׁלֹשָׁה דִינָרִין, כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׂכַר מִמֶּנּוּ מָקוֹם זֶה, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[86].

77) קצוצה. 78) תמורתם. 79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). 80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. 81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. 82) שם סח. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:) שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה - אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. 83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). 84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימתא דרביתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר - לבוש של ריבית הוא). 85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. 86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכת"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

א. אֵין פּוֹסְקִין[2] עַל הַפֵּרוֹת[3] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׂעַר[4]. יָצָא הַשַּׂעַר - פּוֹסְקִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[5] - יֵשׁ לָזֶה[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׂעַר לְחִטִּים קָבוּעַ לַשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע - חֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים; וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין בָּעֵת שֶׁפָּסַק עָלָיו[10]; אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[11], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[12] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׂעַר[13]. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - חֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גְּדִישׁ[14]. וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בֶּעָבִיט[15]; וְעַל הַשֶּׁמֶן -

מִשֶּׁנְּתַן זֵיתִים בַּמַּעֲטָן[16]; וְעַל הַסִּיד - מִשֶּׁיְּשַׁקְּעֶנָּה בַּכִּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר בֵּיצִים[17] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[18] בְּשֶׁהָיָה עֲפָרָן[19] לָבָן[20]; אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[21] - יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל[22] כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

2) משנה בבא־מציעא עב: 3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות. 4) ראה לקמן הל' ד. 5) ללווה אין פירות כאלה. 6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. 7) והרי הוא יכול לחזור בו - מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). 8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. 9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. 10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. 11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד־משנה). 12) יתבאר בהלכה הבאה. 13) מכיון שיש לו - אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:, וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. 15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). 16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). 17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). 18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. 19) של כל החרש, הנעשים ממנו. 20) שאינו מצוי. 21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). 22) שם במשנה עב:

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם - פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק[23] אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[24], וּכְמוֹ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד?[25] גָּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[26] שֶׁיִּיבַשׁ[27] וְדִישָׁה וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה[28] וְיִבּוּשׁ וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה[29] וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. וְהוּא[30] שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵק[31] עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתים פוסק - שלש אינו פוסק". 24) שאין פוסקים עד שיצא השער. 25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא־וטריא בגמרא שם. 26) שטוח העומרין בחמה. 27) שיתיבש. 28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:) - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). 29) צירוף בכבשן. 30) ובלבד. 31) שם.

ג. הַהוֹלֵךְ[32] לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו וְלִרְדּוֹת[33] אֶת כַּוַּרְתּוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לְךָ[34], מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ, מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה מָכוּר לְךָ - הֲרֵי זֶה מֵתָּר[35]. אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[36] מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁכַּוַּרְתִּי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ - אָסוּר[37], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). 34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. 35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. 36) ועדיין לא יצא השער. 37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁל עֲיָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ[38], אֶלָּא עַל שַׁעַר שֶׁבַּמְּדִינָה[39]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּיְשָׁנוֹת שָׁלֹשׁ בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[40] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[41]

לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[42]. הָיוּ חִטִּין שֶׁל לָקוּטוֹת[43] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[44], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוּטוֹת כְּשַׁעַר לָקוּטוֹת[45], וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת[46] עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת[47].

38) שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). 41) שער אחיד. 42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד־משנה). 43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיטין" (רש"י שם). 45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). 46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד־משנה, ט"ז, שם). 47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. כֵּיצַד נִקְבַּע הַשַּׁעַר מֵתָּר לִפְסֹק[48] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[49]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[50] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בְּשַׁעַר גָּבוֹהַּ[51]. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר[52] - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[53]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל אוֹ מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ[55], שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[56], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

48) שם במשנה. 49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 50) לזמן פלוני, אם יוזלו. 51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. 52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. 53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החוזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית־דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). 54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. 55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד־משנה). 56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח — ב"מי שפרע". 57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

ו. הָיוּ הַחִטִּים[58] נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן[59] לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים[60] - מֵתָּר[61]. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[62], וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם, וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוּזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.

58) שם סג: 59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על־מנת שיתן לזמן פלוני. 60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. 61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. 62) שם.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים[63] שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר כְּדֵי שֶׁיָּבִיא[64] שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב[65] אָסוּר לַעֲשׂוֹת זֶה[66]. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין כְּפָרוֹת[67].

63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). 64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י ו'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). 65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. 66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). 67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

ח. הַחַמָּרִין[68] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶן[69] אוֹ לְסַפְּסְרֵיהֶן חָמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן תְּחִלָּה

כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ[70] לָעִיר[71] עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁקֵּיהֶן וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין אוֹתָם[72].

68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). 69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. 70) בכת"י תימן: כשנכנסו. 71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה־למלך. וראה מגיד־משנה). 72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[73], מְצָאוּ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: תְּנָם לִי[74], וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם - מֻתָּר[75], וְאִם לָאו - אָסוּר[76]. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה[77] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תְּנָם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[78] עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם - מֻתָּר[79], וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ - אָסוּר[80].

73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. 74) בהלוואה. 75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). 76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). 77) שם. 78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. 79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. 80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

י. הַנּוֹתֵן[81] לְבַעַל הַגְּנָה דְּמֵי עֲשָׂרָה קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֲשָׂרָה אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵן קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ לְכְשֶׁיִּגְדִּילוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[82]; שֶׁהֲרֵי הוּא מַנִּיחָן וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֵלֵּיהֶן[83], וְאֵלּוּ קְצָצָן עַתָּה כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים - לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו — מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד־משנה). 84) מה־שאין־כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – א'־ז' אלול תשע"ו

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר התולש סימני טומאה או הכוה המחייה או הקוצץ הנגע קודם שיבא לכהן או אחר כך, מי שנקצצה בהרתו שלא בכוונה, והתולש שערה לבנה אחת ונפלה השנייה וכו', ודין מי שהיתה בהרת בערלתו אם ימול, והנהגת המצורע המוחלט והמצורעת, מה בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט, ודין שניהם לטומאה.

א. הַתּוֹלֵשׁ[2] סִימָנֵי טֻמְאָה[3], בֵּין כֻּלָּן בֵּין מִקְצָתָן, אוֹ הַכּוֹוֶה אֶת הַמַּחְיָה[4], כֻּלָּהּ אוֹ מִקְצָתָהּ, אוֹ הַקּוֹצֵץ הַנֶּגַע כֻּלּוֹ[5] מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַבַּיִת, בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לַכֹּהֵן בֵּין בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ בְּתוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר[6] בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ - שֶׁלֹּא יִתְלֹשׁ אוֹ שִׁיקֵּץ[7]. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיּוֹעִילוּ מַעֲשָׂיו, וְאִם לֹא הוֹעִילוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[8]. כֵּיצַד? הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שָׁלֹשׁ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת וְתָלַשׁ אַחַת[9], כֻּלָּהּ מִקְצָת הַמִּחְיָה וְנִשְׁאַר מִמֶּנָּה כַּעֲדָשָׁה[10] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[11]. וְכֵן הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַנֶּתֶק[12] לֹא יְגַלֵּחַ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלֵּחַ כָּל הַנֶּתֶק בְּתַעַר[13]. וּמֵתָּר לַמְצֹרָע לִשָּׁא בְּמוֹט עַל כְּתֵפוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַצָּרַעַת[14]

1 **וְלִקְשֹׁר הַסִּיב[15] עַל רַגְלוֹ, וְאִם הָלְכוּ סִימָנֵי טֻמְאָה -**
2 **יֵלְכוּ. וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְכָךְ.**

2) נגעים פ"ז, מ"ד. 3) שיער לבן שבבהרת, ושיער צהוב שבנתק. 4) בשר חי שבתוך הבהרת הוא סימן טומאה, ואם נכוותה אין דינה כמחיה ואינה מטמאה. 5) כלומר, עצמו ולא את סימני הטומאה שבו. והוא־הדין אם קצץ מקצתו. 6) וכל מקום שנאמר: "השמר", או "פן", או "אל" הוא לא־תעשה (מכות יז, ב ובכמה מקומות). 7) 'ספרי' פרשת כי־תצא פיסקא רעד. רבינו לא פירש מהו דין קוצץ נגע טהור לגמרי כגון בוהק. רש"י במסכת שבת קלב, ב - אומר בפירוש שעובר בלא־תעשה. 8) במס' שבת צד, ב - נחלקו רב ששת ורב נחמן בדין זה, רב ששת אמר פטור, ורב נחמן אומר חייב, ופסק כרב ששת (ב'תוספות' עירובין לב, א ד"ה רב ששת, כתבו בשם רבינו שמשון, ש'בעל הלכות גדולות' פוסק כרב ששת באיסורים, וכרב נחמן בדינים. וכן כתב שם הרא"ש בשם 'תשובות הגאונים'). 9) ונשארו שתיים והן מטמאות. 10) שיעור מחיה לטמא (למעלה פ"ג ה"א). 11) מדרבנן, ומספר המכות לפי שיקול דעת בית־הדין. 12) פירוש, שתי שערות הגובלות את הנתק (ראה פ"ח ה"ב וה"ג). 13) כתגלחת הטהרה (לקמן פי"א ה"א). 14) ואפשר שהמוט יעביר אותה (תוספתא שם פ"ג ה"ב). 15) חוטים הנכרכים סביב הדקל, ועושים מהם חבלים.

3 **ב. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה אוֹ שֶׁכָּוָה אֶת הַמִּחְיָה עַד**
4 **שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם עָשָׂה**
5 **כֵּן בִּימֵי הַסְּגֵר - חֲרֵי זֶה טָהוֹר לְאַחַר יְמֵי הַסְּגֵר[16].**
6 **וְאִם תִּלְשָׁן אַחַר שֶׁהֻחְלַט בָּהֶן - חֲרֵי זֶה מֻחְלָט**
7 **כְּשֶׁהָיָה, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ אוֹ**
8 **עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכְּגְרִיס[17].**

16) אם לא מצא סימן טומאה אחר. פסק כרבי עקיבא במשנה נגעים פ"ז מ"ד, מפני שבתוספתא שם ה"ג קיבלו דבריו רבן גמליאל ורבי יהושע (ראה ביאור הגר"א שם). 17) כחכמים במשנה, שם.

9 **ג. מִי שֶׁנִּקְצָצָה בַּהַרְתּוֹ כֻּלָּהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - טָהוֹר[18].**
10 **קְצָצָהּ בְּכַוָּנָה: אִם קָצַץ כָּל הַבָּשָׂר הַחַי הַמַּקִּיפָהּ**
11 **אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית[19];**
12 **קְצָצָהּ בְּצִמְצוּם - אֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.**

18) משנה, שם. 19) בתוספתא שם ה"ה אמרו, שבזה הכל מודים שאין לו טהרה כלל, אפילו אם תפרח בכולו. והטעם, שמא לא היתה פורחת בבשר החי שקצץ, אבל אם נשאר מקצת בשר חי ופרחה בכולו טהור אפילו לדעת רבי אליעזר במשנה (מפני שאפשר לתלות ולומר, כשם שפרחה באותו מקצת הנשאר, כך היתה פורחת בכל החוט המקיף): במה נחלקו? כשקצץ בצמצום את הבהרת. ורבינו פסק כחכמים, שם.

13 **ד. הַתּוֹלֵשׁ[20] שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה - חֲרֵי**
14 **זֶה טָהוֹר[21]. הָיוּ שָׁלֹשׁ, תָּלַשׁ שְׁתַּיִם וְנָשְׁרָה אַחַת -**
15 **חֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ[22]. הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[23], כָּוָה**
16 **חֶצְיָהּ וְהָלַךְ חֶצְיָהּ - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה יִתְרָה**
17 **מִכַּעֲדָשָׁה: כָּוָה הַמּוֹתָר[24] וְהָלַךְ כַּעֲדָשָׁה - חֲרֵי זֶה**
18 **טָהוֹר[25]; כָּוָה כַּעֲדָשָׁה וְהָלַךְ הַמּוֹתָר - חֲרֵי זֶה טָמֵא.**

20) תוספתא שם ה"ג וה"ד. 21) שאפילו אם לא תלש היה נטהר. 22) שאלמלי לא תלש היו נשארות שתי שערות. ומשמיענו, שאין אנו אומרים כשם שנשרה האחת שנשארה, כך היו נושרות גם השתים שנתלשו. 23) מצומצמת. 24) החלק העולה על עדשה מצומצמת. 25) מכיוון שגם בלי מעשיו הוא טהור. הכלל המונח ביסוד דינים אלה הוא: המעשה שעשה באיסור אינו מועיל לטהר, אבל גם אינה גורמת לטומאה במקרה שגם בלי מעשה האסור היה טהור.

19 **ה. מִי שֶׁהָיְתָה[26] בַּהֶרֶת בְּעָרְלָתוֹ - יִמּוֹל, וְאַף עַל פִּי**
20 **שֶׁהִיא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ[27]; שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה דּוֹחָה אֶת**
21 **לֹא תַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָל וְהָלַךְ בְּעוֹר הָעָרְלָה**
22 **סִימָן שֶׁהָיָה מֻחְלָט בּוֹ[28] - חֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבַּן**
23 **מְצֹרָע[29].**

26) משנה, שם סוף הפרק. 27) גמרא שבת קלב, ב. מילה בזמנה היינו ביום השמיני ללידתו, ואחר יום זה הוא שלא בזמנה. 28) שכבר החליטו הכהן. 29) שהרי נטהר בטומאתו, אבל מוסגר שמל והעביר סימן הטומאה פטור מן הקרבן, מפני שלא נטמא מעולם (תוספתא שם פ"ג ה"ו).

24 **ו. מִצְוַת עֲשֵׂה[30] שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע הַמֻּחְלָט מְכֻסֶּה[31]**
25 **רֹאשׁ כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ, וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם כְּאָבֵל,**
26 **וּפוֹרֵם[32] בְּגָדָיו, וּמוֹדִיעַ הָעוֹבְרִים עָלָיו שֶׁהוּא**
27 **טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וְגוֹמֵר.**
28 **אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל[33] שֶׁנִּצְטָרַע פּוֹרֵעַ[34] וּפוֹרֵם, שֶׁעֲשֵׂה**
29 **דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר בִּשְׁאִילַת שָׁלוֹם כָּל**
30 **יְמֵי חִלּוּטוֹ כְּאָבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה -**
31 **שֶׁיִּהְיוּ שְׂפָתָיו דְּבוּקוֹת. אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ.**
32 **וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ. וְנוֹהֵג בְּכָל**
33 **הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וַהֲרֵי**
34 **הוּא מֻתָּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל[35]**
35 **וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[36] וְזוֹקֵף אֶת מִטָּתוֹ[37] כִּשְׁאָר**
36 **הָעָם.**

30) כל זה כתוב בתורה (ויקרא יג, מה) ומבואר בגמרא מועד קטן, דף טו וטז. 31) מלשונו של רבינו משמע, שפריעה האמורה בתורה, פירושה כיסוי הראש. וזוהי דעת רבי עקיבא במועד קטן טו, א. אולם ב'ספר המצוות' לא־תעשה קסג, פירש שהכוונה לגידול שיער, כרבי אליעזר שם, וכן פירש את האמור בכהן גדול (שם כא, י): "את ראשו לא יפרע", וכן פסק להלכה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו. וצ"ע. 32) קורע. 33) שנאמר בו (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום. 34) ראה הערה ל. 35) כל שלושת הדברים הללו הם בעיה שלא נפשטה במועד קטן שם, ופסק להקל. 36) מחלוקת תנאים שם ז, ב - ופסק

כרבי יהודה להקל. 37) ולא כאבל שצריך להפוך את המיטה.

1 ז. דִּין הַמְּצֹרָע שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ. וְדָבָר זֶה בָּעֲיָרוֹת
3 הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[38].

38) במסכת כלים פ"א מ"ז, שנינו: עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה, שמשלחים מתוכן את המצורעין.

4 ח. הַמְּצֹרַעַת[39] אֵינָהּ פּוֹרַעַת וְאֵינָהּ פּוֹרֶמֶת וְלֹא עוֹטָה
5 עַל שָׁפָם, אֲבָל יוֹשֶׁבֶת הִיא מִחוּץ לָעִיר וּמוֹדִיעָה
6 לָאֲחֵרִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְלֹא הַמְּצֹרָעִים בִּלְבַד, אֶלָּא
7 כָּל הַמְטַמְּאִים אֶת הָאָדָם[40] חַיָּבִין לְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהֵן
8 טְמֵאִין, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְטָמֵא טָמֵא
9 יִקְרָא - הַטָּמֵא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא.

39) משנה, סוטה כג, א. ובגמרא שם למדו זה מן הכתוב (שם יג, מד) "איש צרוע הוא" ולא אשה. 40) 'תורת כהנים' נגעים פי"ב ה"ט.

10 ט. וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְעוֹטֶה עַל
11 שָׁפָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[41].

41) ומחמירים בו כמו בכל ספק של תורה.

12 י. אֶחָד מְצֹרָע מֵסְגָּר וְאֶחָד[42] מְצֹרָע מֻחְלָט לְעִנְיַן
13 טֻמְאָה[43]. וְאֵין בֵּין מְצֹרָע מֻסְגָּר לְמְצֹרָע מֻחְלָט לְעִנְיַן
14 טֻמְאָה, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְתִגְלַחַת וְצִפָּרִים,
15 שֶׁהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר פָּטוּר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן
16 הַצִּפָּרִים וְהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט חַיָּב בָּהֶן, אֲבָל טֻמְאַת
17 שְׁנֵיהֶן שָׁוָה בְּכָל דָּבָר.

42) דין אחד לשניהם. 43) אבל לענין חיוב קרבנות אינם שוים, שהמוחלט חייב להביא אשם ולוג שמן, והטהור מתוך הסגר אינו מביא. ולמה הוציא רבינו כאן מן הכלל פריעה ופרימה תגלחת וציפורים, ולא כתב קרבנות? מפני שמדובר לפני טהרתו, וכל ד' הדברים שמונה רבינו הם בעודו בטומאתו, אבל קרבנות מביא אחרי שנטהר (ראה לקמן פי"א ה"ב).

18 יא. הַמְּצֹרָע[44] - אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[45]. מְטַמֵּא אָדָם
19 וְכֵלִים בְּמַגָּעוֹ וּכְלֵי חֶרֶס בַּאֲוִירוֹ[46], וּמְטַמֵּא אָדָם
20 בְּמַשָּׂא[47], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[48] אֲפִלּוּ תַּחַת אֶבֶן[49]
21 כְּזַב וּכְזָבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָהֵר. מִפִּי
22 הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁטָּהֵר מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[50].
23 וְאֶחָד הַמֻּסְגָּר וְאֶחָד הַמֻּחְלָט בְּכָל אֵלּוּ[51].

44) כלים פ"א ה"א. 45) הטומאות שמטמאות אדם וכלים נקראות אב הטומאה, והנוגע בהן נעשה ראשון לטומאה והוא מטמא אוכלין ומשקין אבל לא אדם וכלים. 46) כלי חרס אינו מיטמא כשנגעה טומאה בדופנו החיצון אלא מתוכו, ואפילו לא נגעה הטומאה בכלי עצמו אלא היתה תלויה באוירו – טמא (ראה הל' כלים פי"ג ה"א וה"ב). 47) אף־על־פי שלא נגע בו, כגון שישב על קרש ובא זה והרים את הקרש מצדו השני, בין אם הטמא הרים את הטהור ובין להיפך. 48) שם מ"ד. אם שכב או ישב על סדינים וכדומה – טמאים, ואפילו אם היו עשרה סדינים זה תחת זה והמצורע שכב או ישב על העליון ולא נגע באחרים – כולם טמאים. 49) שהיו הסדינים תחת אבן והוא ישב על האבן, אין האבן מצילה מן הטומאה (ראה כסף־משנה, שהקשה מפסחים סז, שאמרו שם: זב חמור ממצורע, שכן עושה משכב ומושב. וראה משנה־למלך כאן). 50) ומשמע שלפני־זה מטמא משכב ומושב. 51) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

24 יב. חֲמָרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְצֹרָע, שֶׁמְּטַמֵּא בְּבִיאָתוֹ[52]
25 לְבַיִת, בֵּין בִּימֵי הֶחְלֵט בֵּין בִּימֵי הֶסְגֵּר. כֵּיצַד? נִכְנַס
26 לְבַיִת - נִטְמָא[53] כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים,
27 אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶן, נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.
28 שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ[54] - מַה הוּא טָמֵא[55],
29 אַף מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. הָיָה עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן וְעָבַר אָדָם
30 טָהוֹר תַּחַת הָאֵילָן - נִטְמָא[56]. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת
31 הָאֵילָן וְעָבַר הַמְּצֹרָע תַּחְתָּיו - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם עָמַד
32 - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לוֹ מוֹשָׁב. סָפֵק עָמַד סָפֵק לֹא
33 עָמַד - טָהוֹר[57]. הִכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[58] לְבַיִת -
34 נִטְמָא כֹּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְבֵית הַכְּנֶסֶת -
35 עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[61] וּרְחָבָה
36 אַרְבַּע אַמּוֹת[62] עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִכְנָס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא
37 אַחֲרוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוֹשָׁבוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא יַעֲמֹד עִם הָעָם
38 בְּעִרְבּוּב וִיטַמֵּא אוֹתָם.

52) שם. ונגעים פי"ג, מי"א. 53) משמע אפילו לא שהה כהרף עין, ויצא. כדעת תנא־קמא במשנה נגעים שם. 54) המקום שהוא נמצא בו. 55) 'תורת כהנים' פי"ב, הי"ד. 56) דין זה והבאים אחריו עד "ואם עמד נטמא", מבוארים במס' נגעים שם מ"ז. 57) משנה, טהרות פ"ו, מ"ב. ראה מה שכתב רבינו שם בפירושו. 58) ושאר גופו מחוץ לבית. 59) נגעים, שם מ"ח. 60) כלומר, כשהוא רוצה להכנס. 61) מכל צד. 62) והשטח המוקף מחיצות אלו דינו כחדר בפני עצמו שהוא "מושבו", ובית הכנסת מחוץ למושבו, אבל שטח מוקף מחיצות נמוכות מעשרה טפחים או קצרות מארבע אמות אינו מושב בפני עצמו.

יום שני ב' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שטהרת המצורע ותגלחתו מצוות־עשה וכיצד מטהרים אותו, ודין שחיטת הצפור והתגלחת והזייה, ושאר מעשיו אם כשרים בלילה, ודין טהרת מצורע איפה ומתי נוהגת, והכשרים לטהר מצורע, ואם מטהרים שנים כאחת, צפור השחוטה והמשתלחת אם הן מותרות בהנאה וכל דיניהן.

39 א. טָהֳרַת מְצֹרָע מִצְוַת עֲשֵׂה[2], וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר
40 מִצְוַת עֲשֵׂה[3]. כֵּיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע? מֵבִיא
41 מִזְרָק[4] שֶׁל חֶרֶשׂ חָדָשׁ, וְקַבָּלָה הִיא[5] שֶׁיִּהְיֶה [חָדָשׁ],

1 וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית[6] מַיִם חַיִּים[7] הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ
2 אוֹתָן מֵי חַטָּאת[8], וְשָׁעוּר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֵבִיא
3 שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר[9] טְהוֹרוֹת[10] לְשֵׁם טָהֳרַת צָרַעַת[11],
4 שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְּטַהֵר. וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה[12]
5 שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן עַל הַמַּיִם שֶׁבִּכְלִי חֶרֶס, וּמְמַצֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה
6 הַדָּם נִכָּר בַּמַּיִם, וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה
7 בְּפָנָיו[13]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ
8 אֶרֶז, וּמִצְוָתוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ אַמָּה וְעָבְיוֹ כִּרְבִיעַ כֶּרַע
9 מִכַּרְעֵי הַמִּטָּה[14], וְאֵזוֹב שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְיַי[15], כְּמוֹ
10 שֶׁבְּאַרְנוּ, אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[16], וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת[17], מִשְּׁקָלוֹ
11 שֶׁקֶל. וְאִם טְעָמוֹ[18] - פְּסָלוֹ[19], כִּצְבִיעַת הַתְּכֵלֶת[20]. וְכָל
12 הַשְּׁעוּרִים - הֲלָכָה[21]. וְלוֹקֵחַ עִם שְׁלָשְׁתָּן הַצִּפּוֹר
13 הַחַיָּה. וְאַרְבָּעָה מִינִין אֵלּוּ[22] מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ
14 אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁנִּתְקַלְּפוּ[23] - פְּסוּלִין. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם
15 הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית[24], וּמַקִּיף[25] לָהֶן רָאשֵׁי
16 אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ הַזָּנָב שֶׁל צִפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבַּעְתָּן
17 בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי וּבַדָּם שֶׁעֲלֵיהֶן, וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל
18 אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַצִּפּוֹר. וְכֵיצַד
19 מְשַׁלְּחָהּ? עוֹמֵד בָּעִיר וְזוֹרְקָהּ חוּץ לַחוֹמָה. וְאֵינוֹ
20 הוֹפֵךְ פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לַמִּדְבָּר[26],
21 שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה
22 - חוֹזֵר וּמְשַׁלְּחָהּ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[27]. וְאַחַר כָּךְ
23 מְגַלֵּחַ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּצֹרָע. כֵּיצַד מְגַלְּחוֹ[28]? מַעֲבִיר
24 תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ הַנִּרְאֶה, אֲפִלּוּ בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית
25 הָעֶרְוָה שֵׂעָר שֶׁעַל כָּל הַגּוּף, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּדְלַעַת.
26 שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כָּל שְׂעָרוֹ[29]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר רֹאשׁוֹ
27 וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו[30]? לְרַבּוֹת כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וּלְמַעֵט
28 שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[31]. וְאַחַר כָּךְ
29 מְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה וּמִלְּטַמֵּא
30 מִשְּׁכָב וּמוֹשָׁב, וְיִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, וּמוּתָּר
31 שִׁבְעַת יָמִים. וְאָסוּר בָּהֶן בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר:
32 מִחוּץ לְאָהֳלוֹ[32] - מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.
33 וְהַמְּצֹרַעַת מֻתֶּרֶת[33] בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

2) מצוה זו כוללת כל האמור בתורה (ויקרא יד, ד - ח) וגם תגלחת ראשונה בכלל. 3) בפני עצמה. והכוונה לתגלחת שנייה שהכהן מגלחו ביום השביעי לתגלחתו הראשונה. כן כתב רבינו במפורש בספר המצוות עשה קיא. [בספר המצוות שם מבאר רבינו למה תגלחת שנייה אינה כלולה במצוה של הבאת הקרבנות, ואף על פי שזו וזו הן גמר הטהרה: "...תכלית תגלחתו היא טהרתו מלטמא ... ואילו תכלית הבאת קרבנותיו היא להשלים כפרתו"]. 4) ספל גדול. 5) אמנם בגמרא סוטה טו, ב דרשו "מה מים חיים שלא נעשתה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה" סובר רבינו שדרשה זו "אסמכתא" ואינה דרשה גמורה. 6) רביעית הלוג - שמונים גרם בערך. 7) מי מעיין או נהרות שוטפים. 8) לתת בהם אפר פרה אדומה להזאה על אדם שנטמא במת. 9) מין צפרים חפשיות, שאינן מקבלות תרבות. 10) כשרות לאכילה. 11) שיקח אותן הכהן בכוונה לשם טהרת צרעת, אבל אינו צריך לקבוע, שלוקח לטהרת מצורע זה. דין זה שנינו בתורת כהנים מצורע פרשתא א הלכה ו: "ולקח למיטהר" לשם מיטהר, בין איש בין אשה בין קטן, מיכן אמרו: לקח לאיש כשרות לאשה, לאשה כשרות לאיש, לבית כשר למצורע, למצורע כשר לבית. 12) הבריאה יותר. 13) בפני המצורע. 14) נגעים פרק י"ד משנה ו. ולא נתפרש שיעור כרע המטה. 15) אלא קוראים לו "איזוב" סתם והוא שיח ראוי למאכל אדם. 16) נדה כו, א תני רבי חייא: איזוב - טפח. 17) צמר צבוע במיץ גרגירים אדומים שבתוכם כמו יתוש ומכאן השם "תולעת". ויש מפרשים צמר צבוע בדם תולעת או בנוזל המתמצה מביצי תולעת. 18) פירוש, אם טבל בנוזל זה צמר אחר. 19) פסול לצבוע בו הצמר לטהרת צרעת. 20) תכלת הוא צמר צבוע בדם ברייה שבים, ששמה חילזון. וגם בה פוסלת טעימה. 21) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, שקיבלה מסיני (עירובין ד, א ובכמה מקומות בתלמוד). 22) צפרים, ארז, איזוב ושני תולעת. 23) שהורדה קליפתם. 24) היא תולעת השני שנאמרה למעלה, ומפני שהיא ארוכה וכתבנית של לשון נקראה: לשון של זהורית. 25) מקרב, אבל אינו קושר אותה. וכן במסכת ביצה לב, ב "אין מקיפים שתי חביות", בעירובין ל, ב "שלא מן המוקף", בחולין מו, ב אין מקיפין בבועי, ועוד. 26) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ה אנו שונים: שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים, שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר, שלא יעמוד חוץ לעיר וישלחנה לעיר. 27) תוספתא נגעים פרק ח הלכה ד. שם אמרו: "חמש ושש פעמים" ומובן שהכוונה הרבה פעמים בלי הגבלה, והמדובר, כשלא הגיעה עדיין אל השדה, אבל כשהגיעה לשדה דינה ככל הצפרים והיא מותרת באכילה ולטהרת מצורע אחר. 28) תגלחת ראשונה. 29) לרבות מקומות שאינם גלויים. 30) פסוק זה נכתב בתגלחת שנייה, ולמדו ראשונה משנייה. 31) כלל, ואינו דומה לשיער של בית השחי, שנגלה לפעמים כשהאדם מגביה זרועו (כסף משנה). 32) "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" ודרשו (בגמרא מועד קטן ז, ב) אהלו זו אשתו. 33) כריתות ח, ב "מחוץ לאהלו" ולא מחוץ לאהלה. לא ביאר רבינו אם אסור בתשמיש המטה בימי חלוטו (לפני ריפויו). במועד קטן ז, ב נחלקו בזה רבי יוסי ברבי יהודה ורבי ושם אמרו שהמלך יותם נולד לעוזיהו בימי צרעתו, ומזה למד רבי שמותר בתשמיש המטה, שהרי עוזיהו שמר על המצוות כמו שכתוב (מלכים־ב טו, ג): "ויעש הישר בעיני ד'". ונכשל רק בהקרבת קרבנות.

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים[34] הָאֵלּוּ עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה.
34 מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, לֹא בְּמַשָּׂא. שֶׁהֲרֵי הוּא
35 אוֹמֵר: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹמֵר -
36 מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא
37 בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא
38 בְּגָדִים - מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן
39 תְּגַלֻּחַת שְׁנִיָּה כָּרִאשׁוֹנָה, וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל,
40 וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם[35]
41

34 בַּיָּמִים הָאֵלּוּ הוּא אַב הַטֻּמְאָה. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, לֹא בְּמַשָּׂא. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹמֵר - מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים - מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן תְּגַלֻּחַת שְׁנִיָּה כָּרִאשׁוֹנָה, וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם[35]

וְאוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר. הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ - אוֹכֵל בִּתְרוּמָה[36]; הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[37].

34) נגעים פרק י"ד משנה ב: "מטמא כשרץ", ושרץ מטמא אדם וכלים במגע ולא במשא. 35) טמא שטבל ביום נקרא טבול יום עד שקיעת השמש ואסור לאכול תרומה וקדשים ומותר באכילת מעשר שני. 36) אף על פי שלא הקריב עדיין קרבנותיו, שמחוסרי כפרה מותרים באכילת תרומה. 37) בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א.

ג. כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ בִּשְׁתֵּי הַתִּגְלָחוֹת אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר. וְאִם גִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן. וְאִם שִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וְגִלְּחָן בַּשְּׁנִיָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא תִּגְלַחַת אַחַת בִּלְבַד, וַהֲרֵי הִיא רִאשׁוֹנָה[38]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע.

38) וצריך תגלחת שנייה אחר שבעת ימים.

ד. תִּגְלַחַת[39] הַמְּצֹרָע וּטְבִילָתוֹ וְהַזָּאָתוֹ אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו מְעַכְּבִים.

39) בתוספתא שם הלכה ו אמרו: "תגלחת של (מצוה) מצורע, טבילתו והזאתו מעכבים ושאר כל מעשיו אינם מעכבים". ובתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ד למדו, שדברים הנעשים בגופו של המצורע - מעכבים, והנעשים שלא בגופו, כגון שליחת הציפור החיה וכיבוס בגדים, אינם מעכבים.

ה. שְׁחִיטַת הַצִּפּוֹר וְהַתִּגְלַחַת וְהַהַזָּיָה - בַּיּוֹם, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אֵלּוּ - בַּאֲנָשִׁים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּאֲנָשִׁים בֵּין בְּנָשִׁים. אֵלּוּ - בְּכֹהֲנִים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. טָהֲרַת מְצֹרָע זוֹ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְכֹהֵן שֶׁטִּמְּאוֹ מִצְוָה לְטַהֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[40] לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע, אֲפִלּוּ זָב[41] וַאֲפִלּוּ טְמֵא מֵת. וְאֵין מְצֹרָע מְטַהֵר מְצֹרָע. וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת.

40) כל הכהנים. 41) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא א, ה, דרשו שטהרת מצורע היא בכהן שמותר לו להיכנס למחנה, אשר המצורע אסור להיכנס לה, ולפיכך כהן מצורע אינו כשר לטהרת מצורע, ומכאן נלמד שזב וטמא מת, שאינם משתלחים מחוץ לערים מוקפות חומה כמצורע - כשרים לטהרה.

ז. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁטְּהַר בָּהֶן מְצֹרָע זֶה - מְטַהֵר בָּהֶן מְצֹרָעִים אֲחֵרִים. וְכֵן צִפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת מֻתָּר לְטַהֵר בָּהּ מְצֹרָעִים אֲחֵרִים מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה, וּמֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה[42]. אֲבָל הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. וּמֵאֵימָתַי תֵּאָסֵר? מִשְּׁעַת שְׁחִיטָתָהּ. שְׁחָטָהּ וְאֵין שָׁם אֵזוֹב וְלֹא עֵץ אֶרֶז וְלֹא שְׁנֵי תּוֹלַעַת[43] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה[44]. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְרַבּוֹת הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה. וְנֶאֱמַר: טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ - הָא אַחֶרֶת לֹא תֹאכֵלוּ; וְלָאוּ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

42) והמדובר כשהגיעה לשדה וחזרה, אבל אם חזרה תיכף אחר שילוחה ולא הגיעה כלל לשדה, כתב רבינו למעלה בהלכה א שצריך לשלחה אפילו מאה פעמים. 43) ואמרנו למעלה בהלכה א שהבאתם מעכבת ואם כן השחיטה לא נעשתה כהלכתה. 44) מחלוקת תנאים שם ורבינו פוסק בכל מקום ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה (פרט לכיסוי הדם).

ח. אֵין לוֹקְחִין שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים מִצִּפֳּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְלֹא מִצִּפֳּרִים שֶׁהֻחֱלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא מִצִّפָּרִים שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְּוָתָן[45] שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּמַרְאֶה, בְּקוֹמָה וּבְדָמִים, וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת אוֹ שֶׁלָּקַח אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשֵׁרוֹת. לָקַח שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים לְשֵׁם אִישׁ - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִשָּׁה; לְשֵׁם אִשָּׁה - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִישׁ; לְטַהֵר בָּהֶן בַּיִת מְנֻגָּע - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר אָדָם; לְקָחָן לְאָדָם - כְּשֵׁרוֹת לְבַיִת מְנֻגָּע. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְטַהֵר.

45) לכתחילה.

ט. שָׁחַט[46] אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא הָיְתָה דְּרוֹר - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. שָׁחַט הָאַחַת וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

46) לשון המשנה שם, ובתוספתא שם פרק ח הלכה ח ישנן גירסאות שונות. ראה ראב"ד וכסף משנה ולחם משנה, ולהלכה: אם השחוטה אינה דרור יקח זוג לשנייה, שהרי לא נקבע לה עדיין בן זוג דרור, והראשונה מותרת באכילה, מפני שאינה ציפור מצורע: ואם רצה המצורע רשאי הוא להביא שתי ציפורים אחרות ואז שתיים הראשונות מותרות באכילה (לפי התוספתא), שציפור אחת אינה נקבעת אלא זוג; אם שחט אחת ונמצאת טריפה מותרת בהנאה ואסורה באכילה מפני הטריפות. ואף על פי שרבינו פסק למעלה בהלכה ז ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה, אין שחיטת הטריפה מועילה לקבוע את השנייה כבת זוגה, מפני שהתורה כתבה "חיות טהורות" ולמדו מזה בתורת כהנים פרשת מצורע א, יב, שטריפות אינן כשרות לטהרת מצורע. וכל אלו הדינים כוחם יפה גם כשהשנייה אינה דרור או שנולדה בה טריפות לפני שחיטת הראשונה.

י. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[47] - מַנִּיחִין אֶת הַמִּשְׁתַּלַּחַת עַד

שֶׁתְּמוּת[48]. מֵתָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת - יִשָּׁפֵךְ הַדָּם[49] וְיִקַּח שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת.

47) לפני ההזאות. 48) ואסור לקחת לה בת זוג, מפני ששחיטת הראשונה קבעה אותה לבת זוגה ואינה ראוייה לזוג אחר, מה שאין כן כשנטרפה לפני השחיטה, ששחיטה פסולה אינה קובעת. מובן שגם השחוטה אסורה בהנאה. 49) המדובר, כשמתה לפני ההזאות, שהזאות מעכבות, אבל אם מתה המשתלחת אחר ההזאות - נטהר המצורע והשילוח אינו מעכב.

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בגדים וכמה סימני טומאה יש בהם ואם מצטרפין, וכל דיניהם, קרחת וגבחת הבגדים, ואם הם צבועים או שתיו צבוע וערבו לבן, ודין כמה שיעור בגד מטמא בנגעים.

א. צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס[2], כְּצָרַעַת אָדָם; אֲבָל פָּחוֹת מִכִּגְרִיס - טָהוֹר. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בָּהֶן: יְרַקְרַק, אֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[3]. יְרַקְרַק הוּא הַיָּרֹק שֶׁבַּיְּרַקִּין[4], שֶׁהוּא יָרֹק הַרְבֵּה, כִּכְנַף הַטַּוָּס וּכְהוּצֵי הַדֶּקֶל[5]; וַאֲדַמְדַּם הוּא אָדֹם שֶׁבָּאֲדֻמִּים, שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה, כִּזְהוֹרִית[6] יָפָה. וּשְׁנֵי מַרְאוֹת אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[7] זֶה עִם זֶה. בְּמַרְאֵה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם מַסְגִּירִין אֶת הַבֶּגֶד, וְאִם עָמַד בְּמַרְאֶה זֶה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[8] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[9]. וְכֵן אִם פָּשָׂה[10] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[11]. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ שִׁבְעַת יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶה: אִם פָּשָׂה - מַחְלִיטוֹ וְשׁוֹרֵף אֶת כָּל הַבֶּגֶד[12]; וְאִם עָמַד בְּמַרְאֵהוּ וְלֹא פָּשָׂה, אוֹ שֶׁפָּשָׂה וְכָהָה[13] מִשְּׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁהִסְגִּיר בָּהֶן, אוֹ שֶׁהוֹסִיף הַמַּרְאֶה לְהַאִדִּים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פָּשָׂה - יְכַבֵּס מְקוֹם הַנֶּגַע וַיַּסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית[14]. וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִשָׁה עָשָׂר, רוֹאֶה: אִם כָּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁית[15] - הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס וְטָהוֹר[16]; וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶׁהָיָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וְנַעֲשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ אֲדַמְדַּם וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק - קוֹרֵעַ מְקוֹם הַנֶּגַע וְשׁוֹרֵף[17] מַה שֶּׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מַטְלִית[18] בַּמָּקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפוֹטֵר שְׁאָר הַבֶּגֶד, וּמְכַבְּסוֹ כֻּלּוֹ כִּבּוּס שֵׁנִי וּמַטְבִּילוֹ וְטָהֵר; וְאִם עָמַד בַּמַּרְאֶה שֶׁהִסְגִּיר בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יַחְלִיטוֹ וְיִשְׂרֹף אֶת כֻּלּוֹ[19].

2) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק יד, ה"ד. ראה למעלה פ"א ה"ז. 3) ויקרא יד, מט. 4) שם ה"ב. 5) עלים של עץ התמר. 6) צמר צבוע אדום. פסק כסומכוס, בתוספתא נגעים פ"א ה"ג. 7) 'תורת כהנים' שם ה"ב. 8) שני הסגרים בני שבוע ימים. 9) את כל הבגד. 10) בשבוע ראשון. 11) מיד, בלי הסגר שני. 12) מפורש בתורה (שם יג, נב). 13) ומראהו ירוק בינוני או אדום בינוני. 14) שני המקרים הראשונים, היינו: א. עמד במראהו אבל לא פשה, ב. פשה וכהה - מבוארים בנגעים פי"א מ"ה, אבל הדין השלישי: או שהוסיף המראה וכו', קשה לפרשו, ולכאורה דומה לגמרי לדין הראשון. והמבי"ט בקרית־ספר פירש, שהאדמימות או הירקות נתחזקו עוד יותר ממה שהיו לפני ההסגר. 15) אבל מירקרק לאדמדם או להיפך - יבואר דינו בפיסקה הבאה. 16) ב'תורת כהנים' נגעים פרק טו ה"ו, אמרו: "והנה כהה הנגע" למראה שני ולא למראה שלישי. פסוק זה מדבר אחרי הסגר שני, ומצריך קריעת מקום הנגע, ומשמע מזה שאם נשתנה למראה שלישי אינו צריך קריעה. 17) דין זה למד רבינו מדרשת ה'תורת כהנים' המובאה בהערה הקודמת, שהכתוב "והנה כהה" מדבר במראה שני, היינו מירקרק לאדמדם ולהיפך. דעת רבינו, שכל מה שאינו ירקרק או אדמדם, אפילו הוא ירוק או אדום - נקרא מראה שלישי, וכן כל מראה אחר שהוא. ו"מראה שני" היינו מירקרק לאדמדם ומאדמדם לירקרק. ובכסף־משנה מבאר, שרבינו מפרש את הכתוב (שם, נה) "והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא באש תשרפנו" שלא הפך אפילו למראה שני, ורק אז הוא טמא. ומכאן, שאם הפך למראה שני אינו טמא, ודינו כמו אם כהה. הראב"ד משיג על הלכה זו בצורה חריפה, וראה כסף־משנה. 18) טלאי. "ומנין שהוא טולה עליו מטלית? תלמוד לומר: ואם תראה עוד (ויקרא יג, נז), ואין עוד אלא מקומו" (תורת כהנים שם ה"ד). פירוש, ואם יישאר חור במקום שהיה בו הנגע - אין אפשרות שייראה שם נגע שנית. 19) שם משנה ה: העומד בשני - יישרף.

ב. נֶגַע[20] שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וּפָשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ שֶׁהָיָה אֲדַמְדַּם וּפָשָׂה יְרַקְרַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[21].

20) שם משנה ד. 21) ב'תורת כהנים' נגעים פרק יד, ב, דרשו מהכתוב "והיה" בלשון יחיד, מלמד שמצטרפים זה עם זה.

ג. נֶגַע שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעוֹ מָקוֹם נָקִי בְּלֹא נֶגַע וּפָשָׂה לוֹ הַנֶּגַע - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן, עַד שֶׁיִּפְשֶׂה לַחוּץ[22]. שֶׁאֵין פִּשְׁיוֹן הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיוֹן בֵּין בְּאָדָם בֵּין בְּבְגָדִים וּבָתִּים.

22) "מה נתק שאין הפשיון לתוכו, כך נגע שאין הפשיון לתוכו". 'תורת כהנים' שם פרק ח ה"ד, ראה למעלה פ"ד ה"א.

ד. הַפִּשְׁיוֹן[23] הַסָּמוּךְ[24] בִּבְגָדִים - כָּל שֶׁהוּא[25], וְהָרָחוֹק אוֹ הַחוֹזֵר - כִּגְרִיס. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁהֶסְגִּיר וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחֵר כִּגְרִיס רָחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֶסְגִּיר בּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן וְיִשָּׂרֵף; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכִּגְרִיס - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמְּנוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר בּוֹ נֶגַע כִּגְרִיס - יִשָּׂרֵף. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁפָּשָׂה בּוֹ הַנֶּגַע אַחַר שֶׁנִּפְטַר[26] - יִשָּׂרֵף.

23) נגעים פי"א מ"ז. 24) לנגע העיקרי = לאום. 25) אפילו פשה פחות מכגריס - טמא. 26) שטיהרו אותו.

ה. מִי שֶׁמְּכַבֵּס[27] אֶת הַנֶּגַע בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַבֶּגֶד שֶׁחוּצָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע[28]. וְכָל נִגְעֵי בְּגָדִים שֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן - מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין[29] שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכְּתָמִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ[30] בְּעִנְיַן נִדָּה.

27) 'תורת כהנים' שם פט"ו ה"ה. 28) ולא נאמר "את הנגע", משמע המקום שהנגע בו. 29) זבחים צה, א. 30) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה, הלכה לו.

ו. בֶּגֶד[31] שֶׁקָּרַע מִמְּנוּ מְקוֹם הַנֶּגַע וְתָפַר מַטְלִית, כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ, וְחָזַר נֶגַע כִּגְרִיס עַל הַבֶּגֶד - מַתִּיר[32] אֶת הַמַּטְלִית וּמַצִּילָהּ[33], וְשׁוֹרֵף שְׁאָר הַבֶּגֶד. חָזַר הַנֶּגַע עַל הַמַּטְלִית - שׁוֹרֵף אֶת הַכֹּל[34].

31) נגעים שם מ"ו. 32) מפרידה מן הבגד. 33) מן הטומאה, מפני שבאה מבגד טהור. 34) במשנה, הגירסא: "שורף את הבגד". ומפרש רבינו שהכוונה לכל הבגד עם המטלית, שהוא עכשיו חלק מן הבגד (קרית ספר). והר"ש במשנה שם מפרש, שהמטלית נידונה כבגד בפני עצמו, ואם יש בה שלוש על שלוש (מרובע של שלוש אצבעות) מסגירה כדין כל נגע, ואם אין בה כשיעור זה אינה מיטמאה בנגעים כלל. ובתוספתא נגעים פ"ו ה"ו משמע כדברי הר"ש, אבל רבינו הסתמך על המשנה, שנאמר בה סתם: שורף את הבגד.

ז. הַטּוֹלֶה[35] מִן הַמֶּסְגָּר[36] בְּטָהוֹר[37] וְחָזַר נֶגַע עַל הַבֶּגֶד - שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית[38]. חָזַר עַל הַמַּטְלִית - הַבֶּגֶד הָרִאשׁוֹן הַמֶּסְגָּר יִשָּׂרֵף[39], וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת הַבֶּגֶד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין[40]: אִם עָמַד בְּעֵינָיו שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת אוֹ פָּשָׂה - שׁוֹרְפִין הַכֹּל[41].

35) משנה שם. 36) חתך מבגד שהיה בו נגע ונסגר ונטהר. 37) תפר את החתיכה הזו בבגד שלא נראה בו נגע מעולם. 38) מכיון שהיה לה זיקה לבגד מנוגע, אין זיקה זו נפקעת ממנה ע"י חיבורה לבגד טהור, ודינה כאילו חזר בה הנגע. מובן מאליו, שהבגד הראשון יישרף. 39) מפני שלא פקעה זיקתו למטלית, והריהו כאילו חזר לבגד עצמו. 40) פירוש, צריך להסגיר את הבגד השני, שהרי נולד בו נגע, וסימני הטומאה או הטהרה שיוולדו במטלית, כוחם יפה לגבי כל הבגד. יוצא מזה, שלמטלית יש זיקה בשני הבגדים. 41) ואם עבר הנגע נטהר הבגד, אבל המטלית תישרף, שהרי הוצרכה שריפה כשחזר לה הנגע ואין לה טהרה עולמית (קרית ספר. וראה ברטנורא).

ח. בֶּגֶד שֶׁבָּא כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ[42] שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ. אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁהִסְגִּירוֹ וּפָשָׂה הַנֶּגַע בְּכֻלּוֹ וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, אוֹ שֶׁפִּטְּרוֹ וְאַחַר שֶׁפִּטְּרוֹ בָּא כֻּלּוֹ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[43]. כָּנַס וּפָשָׂה - יִשָּׂרֵף.

42) כדין נגע קטן. ראה למעלה פ"ז ה"ב. 43) ברייתא סנהדרין פז, ב: "ר' נתן בן אבטולמוס אומר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת באדם, ונאמר קרחת וגבחת בבגדים. מה להלן פרח בכולו טהור, אף כאן פרח בכולו טהור". והשווה רבינו דין פריחה בבגדים לדין נתקים, שהפריחה מטהרת בהם אפילו אחר הפיטור (למעלה פ"ח הי"ב), ולא כבהרת שהפריחה מטמאה רק מתוך החלט או מתוך הסגר (ראה פ"ז ה"א). ראה ראב"ד ומשנה־למלך.

ט. בֶּגֶד[44] שֶׁמּוֹכִין יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרִיג, כְּגוֹן סָגוֹס[45] שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא, עַד שֶׁיֵּרָאֶה הַנֶּגַע בַּמּוֹכִין וּבָאָרִיג עַצְמוֹ[46]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְגָדִים: בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ, קָרְחָתוֹ - אֵלּוּ הַשְּׁחָקִים[47], גַּבַּחְתּוֹ - אֵלּוּ הַחֲדָשִׁים[48].

44) נגעים פי"א מי"א. 45) באידיש - פליש, שחוטים יוצאים מהאריג ובולטים על פניו. 46) בשניהם יחד. 47) אריג ישן שנקרחו המוכין שיצאו ממנו. 48) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פט"ו ה"ט. גבחתו = גבהתו, שחי"ת וה"א מתחלפים (קרבן אהרן בשם פסיקתא זוטרתא).

י. הַבְּגָדִים[49] הַצְּבוּעִים אֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי אָדָם בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי שָׁמַיִם[50], עַד שֶׁיִּהוּ לְבָנִים[51]. בֶּגֶד שֶׁשְּׁתִיוֹ[52] צָבוּעַ וְעֵרְבוֹ[53] לָבָן, עֵרְבוֹ צָבוּעַ וְשִׁתְיוֹ לָבָן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה[54]. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הָאָרִיג[55] אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[56].

49) שם מ"ג. 50) בטבע, כגון צמר מטלאים שחורים. 51) ב'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ד דרשו מהכתוב לפשתים ולצמר (ויקרא יג, מח) מה פשתים לבנה, אף צמר לבנה. הפשתן הוא לבן מטבעו, ושם דרשו: "מה פשתים כברייתו, אף צמר כברייתו", פירוש, אין דרך העולם לצבוע פשתן. 52) חוטי האורך. 53) חוטי הרוחב המעורבים בשתי. 54) מה שבולט ונראה יותר לעין. זה תלוי בסוג האריגה. תוספתא נגעים פ"ה ה"ג. 55) וחוטי צמר ופשתים, נאמר שיעורם בפרק הבא. 56) מפני שאינו ראוי לכלום. משנה נגעים פי"ב, ב.

יא. בֶּגֶד[57] שֶׁאָרַג בּוֹ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִימוֹ לְשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר[58].

57) שם. 58) שאין הנגע מטמא אלא אם נולד במקום ובזמן הראויים לטמא. ראה למעלה פ"ו ה"ד.

יב. הַתּוֹפֵר[59] מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת מֵהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְעָשָׂה מֵהֶן בֶּגֶד - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁהַתָּפוּר כְּאָרוּג, וְכֻלּוֹ בֶּגֶד אֶחָד הוּא.

59) דין זה נלמד מהמשנה המובאת בהלכה הבאה.

יג. בֶּגֶד[60] שֶׁהוּא מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת[61], מֵהֶן צְבוּעִין וּמֵהֶן לְבָנִים[62], וְנִרְאֶה נֶגַע בַּלָּבָן שֶׁבּוֹ[63] - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ. אִם עָמַד שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - נִטְמָא כֻּלּוֹ וְיִשָּׂרֵף[64]. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּמַטְלִית לְבָנָה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם צָבוּעַ[65]. הָיָה כֻּלּוֹ צָבוּעַ וּבוֹ פַּס אֶחָד לָבָן, אֲפִלּוּ כִּגְרִיס[66], וְנִרְאֶה בּוֹ נֶגַע[67] - מַסְגִּיר; שֶׁאִם עָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא כָּהָה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף[68].

60) שם פי"א משנה ז. 61) כל הבגד תפור מחתיכות קטנות. 62) "קייטא" בלשון המשנה. 63) אם נראה בצבוע אינו מטמא כלל, כמו שנתבאר למעלה ה"י. 64) כמו בגד שכולו לבן, שמקום הנגע קובע. 65) מפני שבבגדים מטמא פשיון הרחוק מן הנגע. והמדובר כשהפשיון הוא כגריס, אבל בפחות מגריס אין פשיון רחוק מטמא. ראה למעלה ה"ד. 66) פירוש, אפילו כל הפס הלבן אינו גדול יותר מכגריס, ואם כן אין לנגע הגדול כגריס אפשרות של פשיון, שהרי הפשיון לצבוע אינו מטמא. 67) כגריס, שפחות משיעור זה אינו טעון הסגר. 68) ואם כן, אפשר שיטמא בלא פשיון. כר' יהודה בן בתירה במשנה שם.

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר מין הבגדים שמטמאים בנגעים, בגד מוסגר שצבעו או מכרו לגוי או נתערב באחרים, בגד מוחלט שנתערב באחרים, ובגדים המנוגעים שמשלחים אותם חוץ לעיר.

א. אֵין מִטַּמֵּא[2] בִּנְגָעִים אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב[3] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין קָשֶׁה בֵּין רַךְ. אַף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם[4] מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהַלְּבָדִים[5] - כִּבְגָדִים, וּמִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. וְהָאֹהָלִים[6] מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עוֹר.

2) בתורה (ויקרא יג, מז – מח) נמנו רק אלה המפורשים כאן. 3) בצמר, השתי הם חוטים דקים והערב יותר עבים, אבל בפשתן אין הבדל ניכר (רבינו בפירושו על המשנה, נגעים פי"א, מ"ח). 4) עור בעל גוון לא לבן מטבעו, אבל הצבוע בידי אדם אינו מטמא. בפרק הקודם אמרנו שצמר ופשתים מטמאים רק לבנים ולא בעלי גוון אחר ואפילו הם מטבעם כך, אבל עור מטמא אף הצבוע, בתנאי שהוא כך בידי שמים. פסק כרבי שמעון (שם מ"ג) נגד רבי יהודה, מפני שגם רבי מאיר סובר כמותו בצבוע בידי אדם (כסף־משנה). 5) צמר שאינו טווי, אלא דופקים עליו בכוח עד שהוא מתחבר. 6) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פי"ג, הי"ב.

ב. כָּל הַבְּגָדִים[7] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, חוּץ מִבִּגְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה[8]. בֶּגֶד שֶׁהוּא כִּלְאַיִם[9] מִן הַצֶּמֶר וּמִן הַפִּשְׁתִּים - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[10].

7) שם מ"א. אפילו של נשים ועבדים וקטנים (רבינו בפירושו על המשנה). ראה למעלה פ"ט ה"א. 8) אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל, דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פ"ו ה"ד), מפני שבגד זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי (הר"ש בפירושו שם). ומדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבגד של ישראל, שאם לא כן - גם בבגד של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן (משנה־למלך לקמן פי"ד הי"ב). 9) מעורב. 10) 'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ב. ואע"פ שאסור ללבשו.

ג. צֶמֶר גְּמַלִּים[11] וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטָּוָאן זֶה עִם זֶה: אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[12] בִּנְגָעִים, וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[13]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהוּא הַדִּין בְּפִשְׁתָּן וְקַנַּבּוֹס[14] שֶׁטָּרְפָן זֶה בָּזֶה. וְרָחֵל בַּת עֵז[15] - אֵין הַצֶּמֶר שֶׁלָּהּ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. בֶּגֶד שֶׁהָיָה שְׁתִיּוֹ פִּשְׁתָּן וְעֶרְבּוֹ קַנַּבּוֹס אוֹ שְׁתִיּוֹ קַנַּבּוֹס וְעֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[16] בִּנְגָעִים. וְכֵן אִם הָיָה שְׁתִיּוֹ אוֹ עֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ צֶמֶר וְהַשְּׁאָר נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

11) שם מ"ב. 12) שהצמר בטל ברוב. 13) מפני שהצמר לא נתבטל ברוב (בתוספתא פ"ה מטהר רבי שמעון בן יהודה, מפני שזה כספק, וספק נגעים להקל. ראה 'תפארת ישראל' כאן). 14) גדל בשדה ודומה לפשתן (האנף בלע"ז). 15) בכורות יז, א. 16) ואין הולכים בזה אחר הנראה כמו בערבו לבן ושתיו צבוע (ראה למעלה פי"ב ה"י). תוספתא נגעים פ"ה ה"ג: "בגד ששתיו סריקין ועירבו צמר, שתיו צמר ועירבו סריקין - אינם מטמאין בנגעין". ומפרש רבינו שסריקין הוא מין משי. והר"ש במשנה נגעים פי"א מ"ד פירש – צמר צבוע.

ד. הָעוֹר[17] שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[18]. וְכֵן הָעוֹר שֶׁהוּא גֹּלֶם קֹדֶם שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ כֵּלִים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּלִי הָעוֹר[19]. וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן[20] בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן[21] כָּל שֶׁהֵן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

17) כדי שהעור יהיה ראוי לשימוש רצוי, מעבדים אותו ע"י שרייה ממושכת במים שנותנים בהם מלח, קמח ועפצים. 18) 'תורת כהנים' פי"ג ה"ט וה"י. 19) שם. 20) דברים שאין להם בית קיבול, כגון לוחות, כסאות וכדומה. 21) כלים שיש להם בית קיבול, כגון נאדות. (בהל' כלים פ"א ה"י כותב רבינו, שפשוטי כלי עור אינם מקבלים טומאה, וברור שהוא מחלק בין קבלת טומאה ובין טומאת נגעים, והסתמך בזה על ה'תורת כהנים' שם הי"ב שמרבה

עורות אוהלים מן הכתוב (ויקרא יג, נא) "לכל אשר יעשה העור למלאכה", ראה משנה־למלך כאן).

ה. עוֹרוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם[22] - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. חִבֵּר לָהֶן מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה שֶׁל צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים אוֹ עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה הַמְּעֻבָּדִין כָּל שֶׁהוּא[23], וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים - מִטַּמְּאִין[24] בִּנְגָעִים. וְהוּא שֶׁיְּחַבְּרֵנוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרֵי בְּגָדִים לְטֻמְאָה[25].

22) משנה, נגעים פ"א, מ"א. 23) שם. ב'תורת כהנים' שם ה"ט למדו זה מן הכתוב "או בעור". בין שהמשיחה מצמר ופשתים ובין שהיא מעור – מטמאה בכל שהיא. 24) גם העור הימי. ראה 'תוספות יום־טוב' כאן. 25) היינו לא פחות משתי תפירות, שלגבי קבלת טומאה מועיל חיבור זה לדון שני החלקים כבגד אחד, שאם נגעה טומאה באחד מהם נטמא כל הבגד.

ו. כָּל כְּלִי[26] הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת[27], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[28] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. כְּגוֹן קֶלַע[29] שֶׁל סְפִינָה, וְהַפָּרֹכֶת, וְשָׁבִיס[30] שֶׁל שֻׁבָכָה[31], וּמִטְפְּחוֹת סְפָרִים[32], וְהָאַבְנֵט, וּרְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רֹחַב כִּגְרִיס[33] - הֲרֵי אֵלּוּ וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר הַכֵּלִים, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת. הַחֵמֶת[34] וְהַתֶּרְמָל[35] נִרְאִין כְּדַרְכָּן[36], וּפוֹשֶׁה הַנֶּגַע מִתּוֹכָן לַאֲחוֹרֵיהֶן וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן לְתוֹכָן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּלֵי הָעוֹר[38] הַכְּפוּלִין.

26) שם מי"א. 27) כגון נגיעה בשרץ או בטמא מת. 28) הזב מטמא את הדבר שדרס ("דרס" כולל שכב, ישב ורכב) עליו אפילו לא נגע בו, כגון שאבן מונחת על הדבר הראוי לטמא מדרס (פרטי דיני מדרס, מבוארים בהל' מטמאי משכב ומושב). 29) מפרש. 30) הצעיף הדק שהנשים משלשלות על פניהן ('תפארת ישראל'). 31) הכיפה שהן חובשות על הראש (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מט"ז). 32) שאינן מצוירות ואינן מיוחדות לספרים בלבד, אבל מצוירות ראויות רק לספרים. ולפיכך אינן מקבלות טומאה כלל, מפני שאינן בגד, אלא חומר גלם (ראה פכ"ב מהל' כלים ה"ו). 33) שהרי בפחות מכגריס אין נגע מטמא כלל. 34) נאד. 35) ילקוט, שהרועים שמים בהם חפציהם. 36) הנאד והילקוט דרכם להיות קשורים תמיד מצד אחד, והכפלים שבמקום הקשר אינן נראים. והנגע שבכפלים אלה אינו מטמא מפני שאינו נראה אלא־אם־כן מתירים את הקשר. 37) אם נולד נגע בצד זה ופשה מצד שני, הרי זה פשיון ומטמא מפני שלפעמים מהפכים אותם ומשתמשים בהם כשהם מהופכים. 38) משמע שבבגדים אין הנגע פושה מצד לצד. וכן משמע בתוספתא נגעים פ"ה הי"ג.

ז. סָדִין[39] הַמְּקַמָּט - מַפְשִׁיטִין אֶת קְמָטָיו וְרוֹאִין אֶת נִגְעוֹ.

39) תוספתא שם פ"א ה"ה.

ח. הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב[40], בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן, מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִין מִיָּד מִשֶּׁיִּטָּווּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִבֵּן הַפִּשְׁתָּן[41] וְלֹא שָׁלַק הַצֶּמֶר[42]. וְכַמָּה יִהְיֶה[43] בִּפְקַעַת[44] שֶׁל טְוִי וְתִטַּמֵּא בִּנְגָעִים? כְּדֵי לֶאֱרֹג מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שְׁתִי וָעֵרֶב, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שְׁתִי בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ עֵרֶב[45]. הָיְתָה הַפִּקַעַת מְקֻבֶּצֶת מִחוּטִים פְּסוּקִין[46] - אֵינָהּ מִטַּמֵּאָה בִּנְגָעִים.

40) חוטים טווים, המיוחדים לשתי או לערב. 41) את הפשתן מבשלים במים חמים ומתלבן. 42) את הצמר אין מבשלים אלא שורים אותו במים חמים, כדי לרככו (רבינו בפירושו על המשנה). פסק כחכמים, בנגעים פי"א מ"ח. 43) שם. 44) חוטים כרוכים על קנה חלול. 45) כל החוט היה מסוג אחד. 46) ולא קשרם, אלא הם מונחים זה על זה, אבל אם קשרם – מטמאים ('ברטנורא', וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם, שכתב: יחובר חוט "על" חוט).

ט. שְׁתֵּי פַּקְעִיּוֹת[47] הַמְעֹרָרוֹת זוֹ לְזוֹ בְּחוּט[48], וְכֵן הַשְּׁתִי שֶׁמִּקְצָתוֹ לָפוּף[49] עַל הַכֹּבֶד הָעֶלְיוֹנָה[50] וּמִקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דַּפֵּי חָלוּק[51] שֶׁמְּעֹרָרוֹת בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד מֵהֶן - הַשְּׁנֵי טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מְחַבֵּר בֵּינֵיהֶן. נִרְאָה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת[52] וּבַשְּׁתִי הָעוֹמֵד[53], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד[54] וּמִקְצָתוֹ בַּשְּׁתִי[55] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. נִרְאָה הַנֶּגַע בַּשְּׁתִי הָעוֹמֵד לְבַדּוֹ[56] - הָאָרוּג טָהוֹר[57]; נִרְאָה בָּאָרוּג לְבַדּוֹ[58] - הַשְּׁתִי הָעוֹמֵד טָהוֹר[59]. נִרְאָה בַּסָּדִין - שׁוֹרֵף אֶת הַנִּימִין[60]; נִרְאָה בַּנִּימִין - הַסָּדִין טָהוֹר[61]. פָּשָׂה מִן הַנִּימִין לַסָּדִין - הַסָּדִין טָמֵא[62].

47) משנה, שם פי"א, מ"ט. 48) מחוברות זו לזו בחוט הכרוך על שתיהן. 49) כרוך. 50) בכסא האריגה קבועות שתי קורות עגולות, העליונה בראש האריג ועליה כרוכים חוטי השתי שטרם נארגו והם מחוברים לחוטים שנארגו כבר המונחים על הקורה התחתונה. 51) משנה, שם. בתקופת המשנה היו החלוקים עשויים משני חלקים (ועל שם כך נקרא "חלוק") אחד תלוי לאדם מלפניו, והשני מגבו, וקושרים את שני החלקים בחוט או ברצועה, והאורג עושה שני החלקים במחובר ומשאיר ביניהם רצועה של חוטי שתי לבדם, והקונה גוזר במקום זה ומפרידם. 52) האריג שיש בו שתי וערב נקרא "מסכת", ונפש המסכת הוא חוט הערב שהאורג הכניסו כבר לתוך השתי אלא שאינו צמוד עדיין לאריג, והאורג מכה עליו בכלי המיוחד

לכך ונצמד לאריג. ונקרא נפש, מפני שהוא נמצא בשתי ומחזקו, כנפש היושבת בתוך הגוף ומחזקת אותו. 53) חוטי השתי המתוחים בכסא האריגה מוכנים לאריגה. 54) כלומר, בנפש המסכת שהיא כבר חלק מהבגד הנארג. 55) העומד. במשנה שם שנינו: "בנפש המסכת ובשתי העומד, הרי אלו מיטמאים בנגעים מיד", ומפרש רבינו כגון שהנגע היה מקצתו בשתי, ומקצתו בנפש המסכת. 56) ובנפש לא נראה. 57) כל האריג, ואפילו נפש המסכת, טהורה. אם מקצת הנגע בשתי ומקצתו בנפש, הנגע מצרפם. ואם לאו משתייך חוט הנפש לאריג בלי כל זיקה לחוט השתי. ודוגמה לכך אתה מוצא בסוף הלכה זו בדין נימים. 58) אפילו בנפש המסכת. 59) מאותו הנימוק עצמו שנאמר בנראה בחוט העומד לבדו. וכתב הר"ש, שמדובר כשדעתו לקצצו ולא לארוג יותר וטהור חלק החוט שייפרד מן האריג, אבל אם בדעתו לארוג - לא גרע החוט מנימין שבסדין שבסוף הלכה זו (פירוש זה, מסלק כל הקשיים שהתלבטו בהם רבים). 60) נגעים פי"א מ"י. נימין הם החוטים שמשאירים בקצות הסדין או הטלית לנוי והם טפלים לסדין, ולפיכך הנגע שבסדין מטמא גם אותם. 61) שהסדין אינו טפל לנימין. 62) תוספתא נגעים פ"ה ה"י. (גירסת הגר"א שם: הסדין טהור. וראה ר"ש במשנה כאן, שהביא תוספתא זו בגירסת אחרת).

1 **י. חָלוּק[63] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - מַצִּיל אֶת הָאִמְרִיּוֹת[64]**
2 **שֶׁבּוֹ. אֲפִלּוּ הָיְתָה הָאִמְרָה צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים[65] -**
3 **מַצִּילָה וְאֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת.**

63) משנה, שם. 64) על שפת החלוק תופרים חתיכת בד עבה או פס זהב שתופרים על שפת החלוק לקישוט. 65) צבוע שאינו מיטמא בנגעים (רא"ש בפירושו למשנה), אבל אימרות מצמר לבן טמאות. ב'תורת כהנים' נגעים פט"ו ה"ג, דרשו דין זה מן הכתוב (ויקרא יג, נז) "אשר בו הנגע", היינו דבר המיטמא בנגעים. [במשנה: "אפילו הן ארגמן", ונדחק שם ה'תוספות יום־טוב' לפרש את ה"אפילו". ולפי מה שאמרנו, שאינו מציל את הלבן, מובנת המילה "אפילו", היינו לא רק מין שאינו מטמא כלל בנגעים, כגון מתכת או צמר גמלים וכדומה, אלא אפילו ארגמן שהוא צמר מציל אותו מפני שהוא צבוע, ואף־על־פי שבבגד עצמו שמקצתו צבוע ונולד נגע בחלק הלבן הכל טמא (למעלה פי"ב הי"ג), גזירת הכתוב היא באמריות. וכן משמע ב'תורת כהנים' שם).

4 **יא. בֶּגֶד[66] מֻסְגָּר שֶׁצְּבָעוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים -**
5 **טָהוֹר[67]. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[68] - כֻּלָּן טְהוֹרִים[69].**
6 **קְצָצוֹ[70] וְעָשָׂהוּ מוֹכִין[71] פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ -**
7 **טָהוֹר[72], וּמֻתָּר בַּהֲנָיָתוֹ[73]. הָיְתָה בָּהֶן אַחַת שָׁלֹשׁ עַל**
8 **שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בָּהּ נֶגַע - הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה.**

66) שם מי"ב. 67) נתבאר למעלה (ה"א), שבגדי גויים אינם מטמאים בנגעים, וכן צבועים, ומפני שאינם ראויים לטומאה עכשיו אינם מיטמאים, אף־על־פי שבשעה שנולד הנגע היו ראויים, תוספתא שם פ"ה ה"י. 68) ואי אפשר להכיר את המנוגעים, כגון אם המוסגר פשה וכהה וצריך להסגירו שנית (למעלה פי"ב ה"א) ונתערב במנוגעים כהים כמותו מתחילה. 69) שכל אחד הוא ספק מנוגע לפני שנזקק לטומאה (= לפני שנחלט) וספק נגעים כגון זה – להקל. וישנה עוד אפשרות של תערובת, כגון שנתערב בבגדי גויים מנוגעים. מס' נגעים פי"א מי"ב. 70) לבגד מוסגר. שם. 71) חתיכות דקות מאוד. 72) שאין הטומאה חלה על מטליות קטנטות. 73) בגד מנוגע אסור בהנאה, שהרי התורה מצווה לשורפו. ומשמיענו, שלא רק הטומאה אינה חלה עליהם אלא גם איסור הנאה לא חל.

9 **יב. בֶּגֶד מֻחְלָט[74] שֶׁנִּתְעָרֵב[75] בַּאֲחֵרִים - כֻּלָּן טְמֵאִין**
10 **וְיִשָּׂרְפוּ, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים[76]. וְכֵן אִם קִצְּצוֹ**
11 **וְעָשָׂהוּ מוֹכִין - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין[77], וְאָסוּר בַּהֲנָיָתָן.**

74) שם. 75) ואינו מכירו, כגון בבגדי גויים או כגון שקרע מטלית מן הבגד שהיה מנוגע ונטהר, ותפר במקום החור מטלית אחרת ואח"כ חזר הנגע למטלית שקרע ונטמא הבגד (למעלה פי"ב ה"ז) ונתערב בבגדים מטולאים כמותו. 76) כיון שנזקק לטומאה, ספיקו טמא. ולמה אינו בטל ברוב? הרא"ש במשנה מפרש, שמוסגר אינו חמור כל כך, ולכן בטל ברוב, אבל מוחלט החמור - אינו בטל. ב'תורת כהנים' נגעים פי"ד הלכה י"א, דרשו: "צרעת ממארת" (ויקרא יג, נא) תן בו מאירה שלא תהנה ממנו. 77) טומאת החלט אינה נפקעת ע"י השינוי.

12 **יג. אֶחָד בֶּגֶד[78] אוֹ כְּלִי עוֹר אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב הַמֻּסְגָּר**
13 **אוֹ הַמֻּחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה. הֲרֵי הוּא אָב מֵאָבוֹת**
14 **הַטֻּמְאָה, כְּאָדָם מְצֹרָע[79] לְכָל דָּבָר. מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
15 **וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה, וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ מִתַּחַת**
16 **הָאֶבֶן[80]. כֵּיצַד? בֶּגֶד מְנֻגָּע אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב אוֹ כְּלִי**
17 **עוֹר הַמְנֻגָּעִין שֶׁהִכְנִיס מֵהֶן אֲפִלּוּ כְּזַיִת[81] לְבַיִת טָהוֹר**
18 **- נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, וְנַעֲשׂוּ**
19 **כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הַמֻּנָּח תַּחַת**
20 **הָאֶבֶן, וְהִנִּיחַ כְּזַיִת מֵהֶן לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמָא**
21 **הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב.**

78) ב'תורת כהנים' שם פט"ז, למדו זה מהיקש לבית המנוגע. 79) ראה למעלה פ"י הי"א והי"ב. 80) ראה ראב"ד וכסף־משנה. 81) נגעים פי"ג מ"ח.

22 **יד. מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ[82] עַל שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁאֵין בָּהּ כְּזַיִת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבַיִת טָהוֹר**
24 **טִמְאַתּוֹ[83]. הָיוּ בָהּ כַּמָּה זֵיתִים[84] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמֶּנָּה**
25 **כְּזַיִת לְבַיִת טָהוֹר נִטְמָא. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשְּׁעוּרִין**
26 **הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[85], הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[86]: לְכָל נֶגַע**
27 **הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת - הִקִּישׁ נִגְעֵי**
28 **אָדָם לְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים. וְהִשְׁוָה הַמְּצֹרָע לְמֵת[87],**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת. מָה הַמֵּת בִּכְזַיִת, אַף אֵלּוּ**
30 **בִּכְזַיִת.**

82) אצבעות. 83) תוספתא נגעים פ"ז ה"ו. פסק כתנא־קמא. 84) ברייתא יבמות קג, ב. 85) עירובין ד, ב.

86) בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר רבינו, שכמה הלכות שנאמרו למשל בעל־פה, יש להן רמז במקרא, ואומר רבינו כאן, שזו אחת מהן. 87) 'ספרי' בהעלותך, פיסקא קה.

1 **טו. בְּגָדִים הַמְנֻגָּעִים[88] - מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר,**
2 **בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת. וְזֶה**
3 **חֹמֶר בִּבְגָדִים מִבָּאָדָם[89].**

88) תוספתא שם פ"ז הי"ג. 89) שאדם המנוגע משתלח מערים מוקפות חומה בלבד (למעלה פ"י ה"ז).

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בתים וכמה סימני טומאה יש בהם ומה בין זה לזה, ודין כשיראה נגע בתוך הבית איך יאמר האומר לכהן, ובית אפל אם פותחים בו חלונות, התנאים שיהיו בבית לטמא בנגעים, וירושלים וחוצה לארץ אם מטמאים, בתי גויים שבארץ ישראל והלוקח בתים מגוים.

4 **א. צָרַעַת בָּתִּים - כִּשְׁנֵי גְרִיסִין[2] זֶה בְּצַד זֶה. נִמְצָא**
5 **רֹחַב הַנֶּגַע כְּמוֹ מְקוֹם צְמִיחַת שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת[3] בַּגּוּף,**
6 **וְאָרְכּוֹ כִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׂעָרוֹת בְּרִבּוּעַ[4]. וְהַפְּחוֹת**
7 **מִשִּׁעוּר זֶה בְּבָתִּים - טָהוֹר. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה**
8 **לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[5].**

2) נגעים פרק י"ב משנה ג. נגעי אדם ובגדים שיעורם כגריס (למעלה פרק א הלכה ז) ונאמר בנגעי בתים: וראה את הנגע והנה הנגע (ויקרא יד, לז) הרי זה בא ללמד ששיעורם כשני נגעים. 3) שיעור הגריס. 4) לא כגריס מעוגל. 5) דעת רבינו, שהדרשה שהבאנו למעלה אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא לשיעור שקיבל משה מסיני בעל פה.

9 **ב. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה[6] יֵשׁ בְּבָתִּים: מַרְאֵה יְרַקְרַק,**
10 **וַאֲדַמְדַּם, וְהַפְּשִׁיּוֹן. וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. וּשְׁנֵי**
11 **הַמַּרְאוֹת מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[7]. וּפְשִׁיּוֹן הַסָּמוּךְ[8] - כָּל**
12 **שֶׁהוּא, וְהָרָחוֹק[9] - כִּגְרִיס. אֲבָל הַחוּזֵר אַחַר הִטּוֹחַ -**
13 **כִּשְׁנֵי גְרִיסִין.**

6) לא הוברר למה קרא רבינו למראות אלה "סימני טומאה", הלא בנגעי אדם אין ארבעת המראות נקראים סימני טומאה אלא "נגע", ומראות אחרים אינם נגע כלל, וסימני הטומאה הם: פשיון, ושיער לבן ומחייה. 7) למד דין זה מבגדים (למעלה יב, א). 8) נוגע באום (אום = נגע העיקרי). 9) אם יש הפסק בינו לבין האום.

14 **ג. אֵין נִגְעֵי בָּתִּים מְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע**
15 **שָׁפָל מִן הַקִּיר[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁקַעֲרוּרֹת - שֶׁיִּהְיוּ**
16 **שׁוֹקְעִין בַּקִּירוֹת. וּבִשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת[11] מַסְגִּירִין אוֹ**
17 **מַחְלִיטִין[12], וּבִפְשִׁיּוֹן נוֹתְצִין[13], וְאִם פָּשָׂה אַחֲרֵי**
18 **הִטּוֹחַ - נוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

10) כמו בנגעי אדם שצריכים להיות עמוק מן העור. 11) ירקרק או אדמדם. 12) כלומר, אין מחליטים לעולם אלא באחד משני המראות האלה. 13) את המקום המנוגע.

19 **ד. כְּשֶׁיִּרְאֶה נֶגַע בַּבַּיִת - אֲפִלּוּ חָכָם, שֶׁיּוֹדֵעַ וַדַּאי**
20 **שֶׁזֶּה נֶגַע, לֹא יִגְזֹר וְיֹאמַר: נֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת, אֶלָּא**
21 **אוֹמֵר לַכֹּהֵן[14]: כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ**
22 **אֶת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי קָנִים[15], וְאַחַר**
23 **כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן וְיִכָּנֵס וְיִרְאֶה הַנֶּגַע.**

14) משום כבודו של כהן. בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה הלכה ז אמרו: יאמר לו הכהן דברי כבושים (תוכחת מוסר): "בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (דברים כד, ח־ט): "השמר בנגע הצרעת וכו' זכור את אשר עשה ד' למרים". מה עניין זה לזה? אלא ללמד שלא נענשה אלא על לשון הרע (שדיברה במשה)". מטרת התוכחה הזו היא לעוררו לתשובה ושיישמר מלשון הרע. 15) שאינם מקבלים טומאה במקום אחר, גזרה התורה שייטמאו בבית המנוגע. ומפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל ציוותה לפנותם לפני שיבוא הכהן ויסגיר את הבית. בירורנו כבר כמה פעמים, שטומאת נגעים תלוייה בדברי הכהן וכל זמן שלא הסגיר או החליט הכל טהור.

24 **ה. בַּיִת אָפֵל - אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת**
25 **נִגְעוֹ[16]; אֶלָּא אִם אֵין הַנֶּגַע נִרְאֶה בּוֹ - טָהוֹר. וְאַחַר**
26 **שֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע יֵצֵא וְיַעֲמֹד עַל פֶּתַח הַבַּיִת**
27 **בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף וְיַסְגִּיר אוֹ יַחְלִיט[17] אוֹ יִפְטֹר;**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת. -**
29 **לֹא שֶׁיַּסְגִּיר וְהוּא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַמְנֻגָּע,**
30 **אוֹ תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף, אֶלָּא בְּצַד פִּתְחוֹ[18]. וְאִם עָמַד**
31 **תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף אוֹ שֶׁהָלַךְ לְבֵיתוֹ וְהִסְגִּיר - הֲרֵי זֶה**
32 **מֻסְגָּר.**

16) שם פרק ב משנה ג. תורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה, הלכה י"א: "כנגע נראה לי" - ולא לאורי. 17) במשנה אמרו דין זה בהסגר בלבד וכן בתורת כהנים. ודעת רבינו שאין הבדל בזה בין החלט ופיטור ובין הסגר. 18) עומד על יד פתח הבית המנוגע מבחוץ ואומר: הבית מוסגר, אבל אינו צריך לסוגרו ממש (משנה למלך. ודעת רש"י ור"ן בנדרים נו, ב שסגירה ממש אמרו).

33 **ו. אֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע**
34 **אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ אַרְבָּעָה**
35 **כְּתָלִים, וְהוּא בָּנוּי בָּאָרֶץ בַּאֲבָנִים וְעָפָר וְעֵצִים,**
36 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת עֲפָרוֹ. אֲבָל אִם**
37 **הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ**
38 **שֶׁהָיָה עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים אוֹ בַּעַל**
39 **חֲמִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּנוּי בִּסְפִינָה אוֹ תָּלוּי עַל אַרְבַּע**
40 **קוֹרוֹת[19] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. הָיָה בָּנוּי עַל אַרְבָּעָה**
41 **עַמּוּדִים[20] - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.**

19) הבולטות מתקרת בית, ועליהן בנוי הבית המנוגע. 20) בארבע זויותיו והגג נשען עליהם.

42 **ז. כַּמָּה אֲבָנִים יִהְיוּ בּוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה, שְׁתֵּי**
43 **אֲבָנִים בְּכָל כֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל כֹּתֶל רָאוּי לְנֶגַע;**

שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּרָאֶה בּוֹ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע. וְכַמָּה עֵצִים[21] יִהְיוּ בּוֹ? כְּדֵי לִתֵּן תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף[22]. וְעָפָר? כְּדֵי לָתֵת בֵּין פַּצִּים[23] לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מִשֶּׁעוּרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

21) שם משנה ד. רבינו בפירושו למשנה אומר שצריך שיהיו שני עצים. ונראה שכוונתו כאן לשיעור גושם של שני העצים. 22) הכוונה לעץ שהנגרים מחברים באמצע המשקוף, כדי שהדלת תתעכב על ידו. 23) הסדקים שבין נדבכי האבנים או בין הקורות והאבנים.

ח. הַלְּבֵנִים וְהַשַּׁיִשׁ אֵינָן חֲשׁוּבִין כַּאֲבָנִים. בַּיִת שֶׁאֶחָד מִצִּדָּיו מְחֻפֶּה בְּשַׁיִשׁ וְאֶחָד בְּסֶלַע וְאֶחָד בִּלְבֵנִים וְאֶחָד בְּעָפָר - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ט. בַּיִת שֶׁלֹּא הָיוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים כַּשִּׁעוּר וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר - טָהוֹר[24].

24) מפני שבשעת ראיית הנגע לא היה הבית ראוי לטמא בנגעים.

י. בַּיִת שֶׁסִּכְּכוֹ בִּזְרָעִים - בִּטְלָן[25]. הוֹאִיל וּמְשַׁמְּשִׁין תַּשְׁמִישׁ עֵץ - חֲרֵי הֵן כְּעֵץ, וְאִם נִטְמָא הַבַּיִת - נִטְמְאוּ עִמּוֹ טֻמְאָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

25) ביטל את הזרעים לגבי הבניין ואין עליהם דין אוכלים שאינם מטמאים טומאה חמורה.

יא. יְרוּשָׁלַיִם וְחוּצָה לָאָרֶץ אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים[26]. וּבָתֵּי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[27] אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

26) ואינה אחוזתכם, מגילה כו, א. ופסוק זה ממעט גם חו"ל, מפני שאינה אחוזתם של עם ישראל. 27) אפילו שבארץ ישראל.

יב. הַלּוֹקֵחַ בָּתִּים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[28].

28) כאילו נולד הנגע כשהבית ביד ישראל. אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פרק ו הלכה ד), מפני שבית זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי. והמדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבית של ישראל, שאם לא כן גם בבית של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן.

יג. בַּיִת שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, צִדּוֹ אֶחָד בָּאָרֶץ וְצִדּוֹ אֶחָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וּשְׁאָר כָּל הַבָּתִּים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי אָדָם בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם[29].

29) ולא כבגדים שרק הלבנים מיטמאים.

יד. בֵּית הָאִשָּׁה[30], בֵּית הַשֻּׁתָּפִין, בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דִּירָה לַחַזָּנִין אוֹ לַתַּלְמִידִים - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

30) יומא יא, ב מפרש שם בגמרא, מפני שנאמר (ויקרא יד, לה): "ובא אשר לו הבית" אפשר יעלה על דעתך לדרוש: לו ולא לה, לו ולא להם (בית השותפים), משמיענו שמיטמאים, מפני שנאמר (שם, לד): "בבית ארץ אחוזתכם" משמע כל בית שהוא בארץ ישראל.

טו. קִירוֹת הָאֵבוּס[31] וְקִירוֹת הַמְּחִיצָה[32] שֶׁבַּבַּיִת - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

31) אם בנה קיר בבית, כדי לתלות עליו את האבוס להאכיל בו את בהמתו. 32) בפירושו על המשנה מפרש רבינו שהכוונה לתקרה שנעשתה לצל להגן על בהמותיו מפני השמש ואפילו היא בבית ממש אינה מיטמאה בנגעים.

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הסגר נגעי בתים ואיך חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

א. נִגְעֵי בָּתִּים יֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת[2], שֶׁהֵן תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם; שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִמְצֵאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁאִם צָרִיךְ לִשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת - רוֹאֵהוּ בַּשְּׁבִיעִי, וּבְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר. וְהֶסְגֵּר בָּתִּים שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת אֵינוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. וְכֵן רֹב דִּינֵי נִגְעֵי בָּתִּים דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

2) נגעים פ"ג מ"ז.

ב. וְכָל הַדִּינִין הַמְּפֹרָשִׁין בָּהֶן בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה כָּךְ הֵם: כְּשֶׁיָּבוֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע שׁוֹקֵעַ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, יַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים. וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ כֻּלּוֹ[3] בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - יַסְגִּיר[4]. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם כָּהָה הַנֶּגַע, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָלַךְ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד, וְהַבַּיִת טָהוֹר; מְצָאוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא פָּשָׂה - מַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֵהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר: אִם כָּהָה הַנֶּגַע אוֹ הָלַךְ לוֹ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע וּמְטַהֵר אֶת הַבַּיִת בְּצִפָּרִים; וְאִם מָצָא הַנֶּגַע שֶׁפָּשָׂה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ שֶׁעָמַד

בְּעֵינוֹ - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וּמַקְצֶה[5] הֶעָפָר אֶל מִחוּץ לָעִיר[6] וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר רוֹאֶהוּ: אִם חָזַר בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיִּחָזֵר בּוֹ הַנֶּגַע קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים - הֲרֵי זֶה יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁטִּהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וְקוֹצֶה הֶעָפָר חוּץ לָעִיר וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֶה: אִם מָצָא בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ נֶגַע קֹדֶם טָהֳרָה בְּצִפֳּרִין - יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ אַחֵר שֶׁטִּהֲרוֹ בְּצִפֳּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה.

3) כל הבית. 4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. 5) קולף. 6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פי"ג, א.

ג. כְּשֶׁהוּא חוֹלֵץ[7] אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע - אֵינוֹ חוֹלֵץ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים[8]. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֲבָנִים מִצַּד זֶה וּמְבִיאָן לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת. וְלֹא עָפָר מִצַּד זֶה וּמֵבִיא לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבָּיִת. וְאֵינוֹ טָח בְּסִיד, אֶלָּא בְּעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְגוֹמֵר. אֵינוֹ מֵבִיא אֶבֶן[9] אַחַת תַּחַת שְׁתַּיִם[10] שֶׁחָלַץ, וְלֹא שְׁתֵּי אֲבָנִים תַּחַת אֶבֶן אַחַת חֲלוּצָה[11], אֶלָּא מֵבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שְׁתַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שָׁלֹשׁ[12].

7) שם פי"ב מ"ו. 8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. 9) גדולה. 10) קטנות. 11) אין לפרש שהמדובר כשחלץ רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל־כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלץ, ואפילו אם חלץ כמה אבנים, ואע"פ שמותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ו'תוספות יום טוב'. 12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלוץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלץ יותר מאחת).

ד. הָיָה הַכֹּתֶל[13] בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין וּשְׁנֵיהֶן קוֹצִים אֶת הֶעָפָר וּשְׁנֵיהֶם מְבִיאִין אֲבָנִים אֲחֵרוֹת[14], אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת[15] מֵבִיא לְבַדּוֹ אֶת הֶעָפָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח[16] - אֵין חֲבֵרוֹ מִטַּפֵּל עִמּוֹ בְּטִיחָה.

13) שם. 14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. 15) שהנגע בו. 16) בלשון יחיד.

ה. אֶבֶן שֶׁבְּזָזִית[17], בִּזְמַן שֶׁהוּא חוֹלֵץ - חוֹלֵץ אֶת כֻּלָּהּ, וּבִזְמַן[18] שֶׁהוּא נוֹתֵץ - נוֹתֵץ אֶת שֶׁלּוֹ[19] וּמַנִּיחַ אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ[20]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם תִּהְיֶה זוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּמוֹ יָד לְאֶבֶן שֶׁלּוֹ[21].

17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. 18) שנאמר "וחלצו". 19) את הבית המנוגע. 20) שנאמר "ונתץ" בלשון יחיד. 21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חבירו נידון כבית־יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חבירו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשטה בחולין קכח, ב.

ו. בַּיִת[22] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע וְהָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו[23] - נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לָעֲלִיָּה[24]; נִרְאָה בָּעֲלִיָּה - נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לַבַּיִת. לֹא הָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו - אֲבָנָיו וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ כֻּלָּן נִתָּצִין עִמּוֹ[25]. וּמַצִּיל אֶת הַמַּלְבְּנִין[26] וְאֶת סְרִיגֵי הַחַלּוֹנוֹת[27].

22) נגעים פי"ג מ"ג. 23) ובה אין נגע. 24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותץ את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. 25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. 26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". 27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

ז. הַלּוֹקֵחַ אֲבָנִים[28] מִבַּיִת מְסֻגָּר[29] וּבְנָאָן בְּבֵית טָהוֹר: חָזַר הַנֶּגַע לַמְּסֻגָּר[30] - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים[31] שֶׁבַּטָּהוֹר; נִרְאָה נֶגַע עַל הָאֲבָנִים שֶׁבָּנָה - הַמְּסֻגָּר יִנָּתֵץ[32], וְהַבַּיִת הַשֵּׁנִי מַסְגִּירִין אוֹתוֹ[33] בְּנֶגַע זֶה, כְּדִין כָּל בַּיִת שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע בַּתְּחִלָּה.

28) שם מ"ה. 29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). 30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. 31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. 32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. 33) ואין חולצים אותן מיד, מפני שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פי"ב ה"ז בדין בגדים).

ח. כֵּיצַד מְטַהֲרִין[34] אֶת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע? אַחַר הַחְלִיצָה וְהַטִּיחָה מֵבִיא מַיִם חַיִּים בִּכְלִי חֶרֶס וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת, כְּטָהֲרַת אָדָם שֶׁבִּאַרְנוּ לְכָל דָּבָר. אֶלָּא שֶׁבְּאָדָם מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְאַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּבְבַיִת מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל הַמַּשְׁקוֹף שֶׁל בַּיִת מִבַּחוּץ. וּשְׁאָר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שָׁוִין.

34) כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פי"ד).

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בביאה, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה וייטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים ובבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אות ופלא בישראל.

1 **א. בַּיִת הַמְנֻגָּע - אָב[2] מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת[3], כָּל הַנּוֹגֵעַ**
2 **בּוֹ נִטְמָא. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁחוֹלְצִין מִמֶּנּוּ אַחַר הֶסְגֵּר אוֹ**
3 **אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר שֶׁל בַּיִת כְּשֶׁנּוֹתְצִין אוֹתוֹ - כֻּלָּן**
4 **אָבוֹת טֻמְאוֹת, וְכָל כְּזַיִת מֵהֶם מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים**
5 **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4] וּבְּבִיאָה. כֵּיצַד? אִם נִכְנַס כְּזַיִת[5] מֵהֶן**
6 **לְבַיִת טָהוֹר - נִטְמָא כֹּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת מֵאָדָם וְכֵלִים,**
7 **שֶׁכֻּלָּן מְטַמְּאִין בְּבִיאָה כְּאָדָם מְצֹרָע. וְכֻלָּן אֲסוּרִין**
8 **בַּהֲנָאָה. וְאִם שְׂרָפָן וְעָשָׂה מֵהֶן סִיד - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
9 **בַּהֲנָאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה[6] וְאַל**
10 **תֵּהָנֶה בּוֹ. וְכֻלָּן מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר, אַף עַל פִּי**
11 **שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה[7].**

2) נגעים פי"ג מ"ד. 3) ראה למעלה פי"ג הי"ג. 4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. 5) שם מ"ח. 6) ב'תורת כהנים' (פ' נגעים יד, יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם בהם נאמר "צרעת ממארת". 7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פי"ג הט"ו בדין בגדים מנוגעים.

12 **ב. בַּיִת מֻסְגָּר[8] אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
13 **וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב.**
14 **אֲבָל הַמֻּחְלָט מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ וּמֵאֲחוֹרָיו, שֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ**
15 **מֵאֲחוֹרָיו - טָמֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת בַּבַּיִת טָמֵא**
16 **הוּא. וְכִי טָהוֹר הָיָה?! אֶלָּא לְהוֹסִיף לוֹ טֻמְאָה עַל**
17 **טֻמְאָתוֹ, שֶׁיִּהְיֶה כֻּלּוֹ טָמֵא[9] וּיטַמֵּא מֵאֲחוֹרָיו. וְכֵן**
18 **אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע בְּמֻסְגָּר מְטַמְּאִין מֵאֲחוֹרֵיהֶן[10].**

8) משנה, שם יג, ה. 9) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' שם פ"ד הי"ג. 10) תוספתא נגעים פ"ז ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

19 **ג. אֶחָד הַמֻּסְגָּר וְהַמֻּחְלָט[11] מְטַמֵּא בְּבִיאָה[12]. כֵּיצַד?**
20 **בַּיִת שֶׁהָיָה מֻסָּךְ[13] עַל גַּבֵּי בַּיִת מְנֻגָּע[14], בֵּין מֻחְלָט**
21 **בֵּין מֻסְגָּר, אוֹ אֵילָן שֶׁהוּא מֻסָּךְ עָלָיו - הָעוֹמֵד תַּחַת**
22 **הָאִילָן אוֹ הַנִּכְנָס לַבַּיִת הַחִיצוֹן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא**
23 **וְהַבַּיִת הַטָּמֵא תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[15]. וְכֵן אֶבֶן מְנֻגַּעַת**
24 **הַנִּכְנֶסֶת לְאֹהֶל וְהֻנְּחָה שָׁם - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל.**
25 **הָיְתָה מֻנַּחַת תַּחַת הָאִילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר - נִטְמָא. הָיָה**
26 **הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְעָבַר אָדָם בְּאֶבֶן מְנֻגַּעַת**
27 **- לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם הִנִּיחָהּ שָׁם - טִמְּאָהוּ. שֶׁמּוֹשַׁב**
28 **הַמְנֻגָּע כָּמוֹהוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין אֲבָנִים וְעֵצָיו**
29 **וַעֲפָרוֹ[16].**

11) דינם שווה בענינים האמורים למטה. 12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחר. 13) מכסה מלמעלה. 14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. 15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ז. 16) שם מ"ז. ראה למעלה פ"י הי"ב בהערות.

30 **ד. הַמַּאֲהִיל[17] בְּיָדוֹ עַל אֶבֶן מְנֻגַּעַת אוֹ שֶׁהֶאֱהִילָה**
31 **עָלָיו - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע[18].**

17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. 18) ומה שאמרנו בה"ג שאבן המנוגעת מטמאה באוהל, היינו כשדבר אחר מאהיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגר"א בביאור ה'תוספתא' שם).

32 **ה. טָהוֹר[19] שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע דֶּרֶךְ אֲחוֹרָיו, אֲפִלּוּ**
33 **נִכְנַס כֻּלּוֹ חוּץ מֵחָטְמוֹ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל**
34 **הַבַּיִת - דֶּרֶךְ בִּיאָה טִמְּאָה תּוֹרָה[20].**

19) גמרא שבועות יז, ב. 20) וכשנכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

35 **ו. טָהוֹר שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[21].**
36 **וְכֵן טַלִּית[22] טְהוֹרָה שֶׁהִכְנִיס מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ**
37 **לְבַיִת טָמֵא - נִטְמֵאת. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס[23] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ**
38 **לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[24]. אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים - עַד שֶׁיַּכְנִיס**
39 **רֹב הַכְּלִי[25], מִשֶּׁיַּכְנִיס רֻבּוֹ נִטְמָא מִיָּד[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
40 **אֲמוּרִים? בְּכֵלִים שֶׁנִּכְנְסוּ חֲלוּצִין[27]; אֲבָל אָדָם**
41 **מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע וְהוּא לָבוּשׁ בִּבְגָדָיו**
42 **וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בִּידָיו[28] - הֲרֵי הָאָדָם טָמֵא**
43 **מִיָּד, וּבְגָדָיו טְהוֹרִים עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁם כְּדֵי שֶׁיָּסֵב[29]**
44 **אָדָם וְיֹאכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] פַּת חִטִּים בְּלִפְתָּן[31].**
45 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו, וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת**
46 **יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאֵין בְּגָדָיו**
47 **מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁם?! אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַשּׁוֹכֵב**
48 **כְּאוֹכֵל. וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַיּוֹשֵׁב אוֹ הָעוֹמֵד, אִם**
49 **שָׁהָה כְּדֵי לֶאֱכֹל שִׁעוּר אֲכִילָה הָאֲמוּרָה - נִטְמְאוּ**
50 **בְּגָדָיו.**

21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פי"ג מ"ח). 22) שם. 23) תוספתא פ"ז ה"ז. 24) כלי חרס מיטמא אם נגעה טומאה באויר שבתוכו, ואפילו לא נגעה בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אוירו באויר הבית – נטמא. 25) ורובו ככולו. 26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. 27) שאין אדם מלובש בהם. 28) כלומר, באצבעותיו.

29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיבה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. 30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. 31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

1 ז. מִי שֶׁנִּכְנַס[32] לְבֵית מְנֻגָּע וְכֵלָיו עַל כְּתֵפָיו וְסַנְדָּלוֹ
2 וְטַבַּעְתּוֹ בְּכַפָּיו - הוּא וְהֵן טְמֵאִין מִיָּד; שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל
3 מִלְּטַמֵּא מִיָּד אֶלָּא כֵּלִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ בָּהֶן. וְכֵן
4 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַבְּהֵמָה שֶׁהָיוּ לְבוּשִׁין בְּכֵלִים
5 וְנִכְנְסוּ לַבַּיִת הַמְנֻגָּע - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים מִיָּד[33]. אֲבָל
6 הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כַּבְּהֵמָה.

32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". 33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה"י: "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד־לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) – אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

7 ח. מִי שֶׁהָיָה[34] עוֹמֵד בְּבֵית מְנֻגָּע וּפָשַׁט יָדוֹ[35] חוּץ
8 לַבַּיִת וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו[36], אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת
9 הַשְּׁעוּר - נִטְמְאוּ הַטַּבָּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בַּחוּץ[37].
10 וְכֵן הָעוֹמֵד בַּחוּץ וּפָשַׁט יָדוֹ לְבֵית מְנֻגָּע - נִטְמְאוּ
11 יָדָיו בִּלְבַד מִיָּד[38]. וְאִם נִשְׁתַּהוּ שָׁם כְּדֵי אֲכִילַת
12 הַשְּׁעוּר - נִטְמְאוּ טַבְּעוֹתָיו, וְאִם לָאו - טְהוֹרוֹת[39].

34) משנה, שם. 35) לפני ששהה כשיעור. 36) על אצבעות ידיו. 37) מפני שהידים נגררות אחרי הגוף הנמצא בפנים. 38) טומאת ידים מדרבנן. 39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף־על־פי שגוף האדם נשאר בחוץ.

13 ט. כָּל הַמַּצִּיל[40] בְּצָמִיד פָּתִיל[41] בְּאֹהֶל הַמֵּת - מַצִּיל
14 מְכֻסֶּה[42] בְּבֵית מְנֻגָּע; וְכָל הַמַּצִּיל מְכֻסֶּה בְּאֹהֶל
15 הַמֵּת[43], אֲפִלּוּ הָיָה מְגֻלֶּה בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע - הֲרֵי זֶה
16 טָהוֹר. כֵּיצַד? כְּלֵי חֶרֶס אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה
17 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים בְּתוֹכָן וְהָיוּ
18 מְכֻסִּין בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מֻקָּפִין צָמִיד
19 פָּתִיל - הֵן וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן טָהוֹר. הַבּוֹר וְהַדּוּת[44]
20 שֶׁבַּבַּיִת הַמְנֻגָּע[45], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְגֻלִּין - כֵּלִים
21 שֶׁבְּתוֹכָן טְהוֹרִין.

40) שם מי"ב. 41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעה טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צמיד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). 42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. 43) מבואר לקמן. 44) בור – חפורה באדמה. דות – בנויה על הקרקע. 45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

22 י. הַצָּרַעַת הוּא שֵׁם הָאָמוּר בְּשֵׁתְּפוּת, כּוֹלֵל עִנְיָנִים
23 הַרְבֵּה שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה. שֶׁהֲרֵי לֹבֶן עוֹר הָאָדָם
24 קָרוּי צָרַעַת, וּנְפִילַת קְצָת שְׂעַר הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן קָרוּי
25 צָרַעַת, וְשִׁנּוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבָּתִּים קָרוּי צָרַעַת.
26 וְזֶה הַשִּׁנּוּי הָאָמוּר בִּבְגָדִים וּבְבָתִּים, שֶׁקְּרָאתּוּ תּוֹרָה
27 צָרַעַת בְּשֵׁתְּפוּת הַשֵּׁם, אֵינוֹ מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶלָּא
28 אוֹת וָפֶלֶא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַזְהִירָן מִלָּשׁוֹן הָרָע.
29 אִם שֶׁהַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע - מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ[46]. אִם
30 חָזַר בּוֹ - יִטְהַר הַבַּיִת; אִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁהֵתַּץ
31 הַבַּיִת - מִשְׁתַּנִּין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב
32 וְשׁוֹכֵב עֲלֵיהֶן. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד
33 בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ - מִשְׁתַּנִּין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם
34 חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ -
35 מִשְׁתַּנֶּה עוֹרוֹ וְיִצְטָרַע, וְיִהְיֶה מֻבְדָּל וּמְפֻרְסָם לְבַדּוֹ,
36 עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׂיחַת הָרְשָׁעִים, שֶׁהוּא הַלֵּיצָנוּת
37 וְלָשׁוֹן הָרָע. וְעַל עִנְיָן זֶה מַזְהִיר בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר:
38 הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ
39 לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הִתְבּוֹנְנוּ מָה אֵרַע
40 לְמִרְיָם הַנְּבִיאָה! שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, שֶׁהָיְתָה גְּדוֹלָה
41 מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים וְגִדְּלַתּוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וְסִכְּנָה בְּעַצְמָהּ
42 לְהַצִּילוֹ מִן הַיָּם, וְהִיא לֹא דִּבְּרָה בִּגְנוּתוֹ אֶלָּא טָעֲתָה
43 שֶׁהִשְׁוַתּוּ לִשְׁאָר נְבִיאִים, וְהוּא לֹא הִקְפִּיד עַל כָּל
44 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד, וְאַף
45 עַל פִּי כֵן מִיָּד נֶעֱנְשָׁה בְּצָרַעַת; קַל וָחֹמֶר לִבְנֵי אָדָם
46 הָרְשָׁעִים הַטִּפְשִׁים, שֶׁמַּרְבִּים לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת.
47 לְפִיכָךְ רָאוּי לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְכַוֵּן אֹרְחוֹתָיו לְהִתְרַחֵק
48 מִישִׁיבָתָן וּמִלְּדַבֵּר עִמָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתָּפֵס אָדָם
49 בְּרֶשֶׁת רְשָׁעִים וְסִכְלוּתָם. וְזֶה דֶּרֶךְ יְשִׁיבַת הַלֵּצִים
50 הָרְשָׁעִים: בַּתְּחִלָּה מַרְבִּין בְּדִבְרֵי הֲבַאי, כָּעִנְיָן
51 שֶׁנֶּאֱמַר: וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין
52 לְסַפֵּר בִּגְנוּת הַצַּדִּיקִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: תִּאָלַמְנָה
53 שִׂפְתֵי שֶׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק. וּמִתּוֹךְ כָּךְ יִהְיֶה
54 לָהֶן הֶרְגֵּל לְדַבֵּר בַּנְּבִיאִים וְלָתֵת דֹּפִי בְּדִבְרֵיהֶם,
55 כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאַכֵי הָאֱלֹהִים
56 וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין
57 לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:
58 וַיְחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל יְיָ
59 אֱלֹהֵיהֶם. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שַׂתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם
60 וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. מִי גָּרַם לָהֶם לָשִׂית בַּשָּׁמַיִם
61 פִּיהֶם? לְשׁוֹנָם שֶׁהִלְּכָה תְּחִלָּה בָּאָרֶץ. זוֹ הִיא שִׂיחַת
62 הָרְשָׁעִים, שֶׁגּוֹרֶמֶת לָהֶן יְשִׁיבַת קְרָנוֹת וִישִׁיבַת

כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּישִׁיבַת בָּתֵּי מִשְׁתָּאוֹת עִם שׁוֹתֵי שֵׁכָר. אֲבָל שִׂיחַת כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אֶלָּא בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזֵר עַל יָדָן וּמְזַכֶּה אוֹתָן בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְּבְרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לִירֵאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

46) מקורות סיום נאה ומלבב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – א'־ז' אלול תשע"ו

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רסז. רסח.

הַמִּצְוָה הָרס"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַשָּׂכִיר מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בּוֹ אִם הוּא עוֹבֵד בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי תבא בקמת רעך") "וְחָרַמְשָׁ (כלי הקצירה) לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פרשת כי־תצא): "חָרַמְשָׁ —— לְרַבּוֹת כָּל־בַּעֲלֵי חֲרָמִשׁ וּבִשְׁעַת חֲרָמִשׁ", כְּלוֹמַר: בִּזְמַן הַקָּצִיר לֹא תִּקְצוֹר לְעַצְמְךָ. וְיָדוּעַ שֶׁפָּסוּק זֶה לֹא בָּא אֶלָּא בְּשָׂכִיר וְשֶׁאָמְרוֹ "כִּי תָבֹא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פֵּרוּשׁוֹ כִּי תָּבוֹא שָׂכִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּרְגּוּם: אֲרֵי תִתַּגַּר. וּבְפֶרֶק ז' מִבְּבָא מְצִיעָא (פז.) אָמְרוּ: "אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה: הָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר לְקַרְקַע (ודוקא) בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה". וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרס"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הַשָּׂכִיר מִלְּקַחַת מֵאוֹכֶל מַעֲבִידוֹ נוֹסָף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא־תִתֵּן" (שם, כה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבָא מְצִיעָא. וְשָׁם נִתְבָּאֵר מַה שֶּׁהוּא רַשַּׁאי לֶאֱכֹל וּמַה שֶּׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל; וְאִם אֲכָלוֹ —— חֲרֵי עָבַר עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל־כֶּלְיְךָ (כדי לקחתם לביתך) לֹא־תִתֵּן".

יום שני ב' אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרי"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּמְנוֹעַ אֶת־הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁתָּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תִּשָּׂא תֶּבֶן עַל גַּבָּהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד כָּל־בְּהֵמָה לַחֲסִימָה אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה (במצוי). וּבֵין בְּדִישָׁה בֵּין בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכוֹל בִּשְׁעַת מְלָאכָה מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ, וְכָל־זְמַן שֶׁמְּנָעָהּ —— לוֹקֶה, וַאֲפִלּוּ חָסְמָהּ בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבָא מְצִיעָא (צ.).

הַמִּצְוָה הָרמ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ו

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרמ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ו

מצות עשה רמב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר" (שמות כב, ו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ו

מצות עשה קצז.

מצות לא תעשה רלד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְווֹת לֶעָנִי, כְּדֵי לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהָקֵל עַל עִנְיָנָיו. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר חֲמוּרָה מִמִּצְוַת צְדָקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרָךְ וְנִתְבַּזָּה וּמְגַלֶּה פָּנָיו לְבַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מְצוּקָתוֹ וְצָעֲרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלָּה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק

לְעֶזְרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מַצָּבוֹ וְלֹא יִהֵא נִצְרָךְ (ומצוקתו היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כָּל־אִם וָאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשָּׁלֹשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה — חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (מח.) וּב(בבא בַּתְרָא (ח.).

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ו
מצות עשה קמב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לִנְגּוֹשׁ אֶת־הַנָּכְרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בִּתְבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לַחְמוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהַזְהַרְנוּ מִלְּנָגְשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה".

יום שבת קודש ז' אלול ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אֶת־הַחַיָּב, בְּמוֹ יָדֵינוּ, אֶלָּא בִּפְקֻדַּת הַדַּיָּן וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שֶׁנִּכָּנֵס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחַיָּב בְּעַל כָּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (דברים כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "הַמַּלְוֶה אֶת־חֲבֵרוֹ לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל אֶת־מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.). וְדַע שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ — חַיָּב מַלְקוּת וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת (טז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (קיג.).

המשך מעמוד ט

שיחת שבת פרשת שופטים, ז' אלול, ה'תשכ"ה

ועל־ידי־זה באים למעמד ומצב ש"נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה" - שלאחרי שמזכך את עצמו על־ידי ענין ה'קבלת־עול', אזי יוכל למצוא את סיבת הנפילה ("מי הכהו") ולתקנה כו'.

והענין בזה:

יש מקום לחשוב שלאחרי שיש אצלו העבודה בענין ה'קבלת־עול' וה'מסירות נפש', שזוהי עבודה בכחות מקיפים, אזי נמצא כבר במעמד ומצב ש"טוב לך"[16] ("ער איז שוין אַ גוט'שינקער"...), ושוב אינו זקוק לעבודה בכחות הפנימיים (לחפש סיבה פרטית לנפילה כו', גאוה וכיוצא בזה), שהרי "יש בכלל מאתיים מנה"[17].

אך האמת היא - כמבואר בקונטרס העבודה[18] שהעבודה שבבחינת המקיף אינה פועלת על הנפש הבהמית כו', אלא שעל ידה נעשה מוכשר ומסוגל יותר לעבודה דבירור וזיכוך הכחות הפנימיים כו'.

ועל־דרך־זה בנדון דידן, שגם לאחרי שנתערפה העגלה יש למצוא את ההורג, "והוא הישר בעיני ה'"[19].

16) לשון הכתוב - פרשתנו יט, יג.
17) לשון חז"ל - ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב. ועוד.
18) פ"ה.
19) חסר הסיום (המו"ל).

ישעיה פרק כט יט־כד

יט וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּיהוָה שִׂמְחָה וְאֶבְיוֹנֵי אָדָם בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יָגִילוּ: כ כִּי־אָפֵס עָרִיץ וְכָלָה לֵץ וְנִכְרְתוּ
כָּל־שֹׁקְדֵי אָוֶן: כא מַחֲטִיאֵי אָדָם בְּדָבָר וְלַמּוֹכִיחַ בַּשַּׁעַר יְקֹשׁוּן וַיַּטּוּ בַתֹּהוּ צַדִּיק: (פ) כב לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כג כִּי בְּרֹאתוֹ
יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: כד וְיָדְעוּ
תֹעֵי־רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ־לֶקַח: (פ)

ישעיה פרק ל א־ב

א הוֹי בָּנִים סוֹרְרִים נְאֻם־יְהוָה לַעֲשׂוֹת עֵצָה וְלֹא מִנִּי וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה וְלֹא רוּחִי לְמַעַן סְפוֹת חַטָּאת
עַל־חַטָּאת: ב הַהֹלְכִים לָרֶדֶת מִצְרַיִם וּפִי לֹא שָׁאָלוּ לָעוֹז בְּמָעוֹז פַּרְעֹה וְלַחְסוֹת בְּצֵל מִצְרָיִם:

רש"י

(יט) ענוים. סבלנים שסבלו עולו של הקב"ה וגזרותיו: **(כ) כל שוקדי און.** השוקדים ומתבוננים היאך יפעלו און: **(כא) מחטיאי אדם בדבר.** הם נביאי השקר: **ולמוכיח בשער יקושון.** ולדמוכח להון בען ליה תקלא ל' מוקש: **ויטו בתהו צדיק.** ואסטיאו בשקר דין זכאין: **(כב) אשר פדה את אברהם.** מאור כשדי': **לא עתה יבוש יעקב.** מאביו: **ולא עתה פניו יחורו.** מאבי אביו שאין נמצא פסול במטתו ומטתו שלימה: **(כג) כי בראותו ילדיו.** אשר יהיו מעשי ידי, כלומר צדיקים בקרבו כי בראותו בקרבו אשר ידיו מעשה ידי יקדישו שמי כגון חנניה מישאל ועזריה לכך לא יחורו פניו: **(כד) ורוגנים ילמדו לקח.** לשון ותרגנו באהליכם (דברים א) אותם שהיו (מתלוננים) ונרגנים על דברי הנביאים ילמדו לקח: **(א) סוררים.** סרים מן הדרך: **לנסוך מסכה.** להמשיל עליהם מושל ולא רוחי ודעתי בדבר ומהו הנסוך הוא פרעה: **(ב) ההולכים לרדת מצרים.** על הושע בן אלה אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים (מלכים ב י"ז): **לרדת מצרים.** ארץ ישראל גבוהה מכל הארצו' דבר אחר ירידה היא להם: **ולחסות.** להתכסות אבריאי"ר בלע"ז:

מצודת דוד

(יט) ויספו. אז יוסיפו הענוים לשמוח במה שבטחו בה' מאז כי יראו שלא נאבדה תקותם: **ואביוני אדם.** האביונים שבבני אדם יגילו במה שבטחו בקדוש ישראל וכפל הדבר במ"ש: **(כ) כי אפס עריץ.** כי אז יכלה כל עריץ וכלה לץ ויכרתו כל הממהרים לעשות און: **(כא) מחטיאי וכו'.** חוזר על מלת ונכרתו האמור במקרא שלפניו לומר שגם יכרתו אותם שהיו מחטיאים בני אדם בדבר שפתים והם נביאי השקר: **ולמוכיח.** גם יכרתו אותם שהיו מכינים מוקש למי שהיה מוכיח בשער מקום מושב השופטים כמ"ש ועלתה יבמתו השערה (דברים כה): **ויטו וכו'.** גם יכרתו אותם שהיו מתעים את הצדיק מצדקתו בדברי תוהו: **(כב) לכן.** הואיל ואעשה הדבר הזה: **אשר פדה.** ר"ל ה' אשר פדה את אברהם מאור כשדים כשנשלך לכבשן האש: **לא עתה יבוש יעקב.** כי כשאין ישראל עושים רצון המקום הוא כאילו יעקב אבינו בוש בדבר ולכן אמר מעתה לא יבוש יעקב: **פניו יחורו.** כפל הדבר במ"ש: **(כג) כי בראותו וכו'.** סרס המקרא כמו כי בראותו בקרבו וכו' ר"ל לזה לא יבוש כי בראותו בקרבו ילדיו מעשה ידי ר"ל צדיקים וכשרים אשר המה יקדישו שמי: **והקדישו וכו'.** כפל הדבר לחזוק: **יעריצו.** ישבחו לומר שהחוזק בידו: **(כד) תועי רוח.** אפילו התועים ברוחם לבלי דעת אותי ידעו אז בינה: **ורוגנים.** הלמודים בתלונה ותרעומות יעזבו דרכם וילמדו לקח היא התורה הקרויה לקח טוב כמ"ש כי לקח טוב (משלי ד) וכאומר ואם כל אלה בהם מדוע אם כן יבוש יעקב מעתה: **(א) הוי.** אמר הנביא יש להתאונן על ישראל שהמה בנים הסוררים מדרך הטוב במה שעושים עצה ואין העצה ההיא ממני רצה לומר אין אני חפץ בה: **ולנסוך מסכה.** להתכסות במכסה ולחסות בצלם ואין רצוני בזה: **למען ספות.** כאילו מעט להם בחטאות שמאז וחפצם להוסיף עליו כי לחטאת תחשב לבקש עזר ממצרים ואת פי ה' לא שאלו: **(ב) ההולכים.** עתה יפרש מה עשו ואמר אשר הלכו לרדת למצרים לבקש מהם עזר ולא שאלו פי ה': **לעוז.** להתחזק בחוזק פרעה:

מצודת ציון

(יט) ואביוני. מל' אביון ודל ע"ש שתאב לכל דבר כי הכל נחסר לו: **(כ) אפס.** ענין כליון כמו אפס כסף (בראשית מז): **עריץ.** חזק ר"ל חזק ברשע: **שוקדי.** ענין המהירות וההשתדלות כמו שקדו ושמרו (עזרא ח): **און.** ענין דבר שאינו הגון: **(כא) יקושון.** מל' מוקש: **בתוהו.** ענין דבר שאין בו ממש כמו והארץ היתה תוהו (בראשית א): **(כב) פדה.** מל' פדיון וגאולה: **יחורו.** תרגום של לבן הוא חיור והוא ענין בושה כי המתבייש יתלבנו פניו: **(כג) בקרבו.** ר"ל בקרב זרעו: **יעריצו.** ענין חוזק: **(כד) תועי.** ענין בלבול הדעת והושאל מההולך מדרך הישר אל דרך המעוקם: **ורוגנים.** ענין תלונה ותרעומות כמו ותרגנו באהליכם (דברים א): **(א) סוררים.** ענין נטייה מדרך הישר וכן סורר ומורה (שם כא): **מני.** ממני: **ולנסך מסכה.** מל' סכך ומכסה כמו והמסכה הנסוכה (לעיל כה): **רוחי.** ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (לקמן ל"ז): **ספות.** מלשון הוספה: **(ב) לעוז במעוז.** ענין חוזק:

איוב פרק ז יד־כא

יד וְחִתַּתַנִי בַּחֲלֹמוֹת וּמֵחֲזִיֹנוֹת תְּבַעֲתַנִי: טו וַתִּבְחַר מַחֲנָק נַפְשִׁי מָוֶת מֵעַצְמוֹתָי: טז מָאַסְתִּי לֹא־לְעֹלָם
אֶחְיֶה חֲדַל מִמֶּנִּי כִּי־הֶבֶל יָמָי: יז מָה־אֱנוֹשׁ כִּי תְגַדְּלֶנּוּ וְכִי־תָשִׁית אֵלָיו לִבֶּךָ: יח וַתִּפְקְדֶנּוּ לְבְקָרִים
לְרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ: יט כַּמָּה לֹא־תִשְׁעֶה מִמֶּנִּי לֹא־תַרְפֵּנִי עַד־בִּלְעִי רֻקִי: כ חָטָאתִי מָה אֶפְעַל ׀ לָךְ נֹצֵר
הָאָדָם לָמָּה שַׂמְתַּנִי לְמִפְגָּע לָךְ וָאֶהְיֶה עָלַי לְמַשָּׂא: כא וּמֶה ׀ לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעִי וְתַעֲבִיר אֶת־עֲוֹנִי
כִּי־עַתָּה לֶעָפָר אֶשְׁכָּב וְשִׁחַרְתַּנִי וְאֵינֶנִּי:

רש״י

(לקמן יד) שעה מעלי וחדל: **בלעי רקי.** כדי בליעת רוקי: **(כ) למפגע לך.** כפוגע האדם בעת חמתו ומעורר עליו כל מעשה איבתו (ס״א חובתו): **ואהיה עלי למשא.** זה אחד מן תיבות שכינה הכתוב והן תיקון סופרי׳: **(כא) ומה לא תשא פשעי.** ומה הדבר הזה שאינך נושא לפשעי: **ושחרתני.** תבקשני ולא תמצאני:

(טו) מות מעצמותי. מות אני בוחר יותר מאיברים הללו שבי: **(טז) מאסתי.** בחיי, כי סוף סוף לא לעולם אחיה: **חדל ממני.** מלהרע לי כי הבל ומעט ימי: **(יז) כי תגדלנו.** לשית אליו לבך לפקוד מעשיו בכל בקר ולבחון לכל רגע: **(יט) כמה.** עת ארוך אשר לא תשעה ממני כמו (שמות ה) ואל ישעו בדברי שקר וכן

מצודת דוד

(יד) וחתתני. אבל גם התנחומין הזה לא עלתה בידי כי בעת השינה שברת אותי בחלומות רעים והחרדת אותי מן החזיונות הקשות כי רואה אני בחלומי כל מקרי היום על כי תמיד אהרהר בהם כי כן הדרך לראו׳ בחלום הרהורי היום: **(טו) ותבחר** וגו׳. נפשי תבחר למות ממיתת חנק ותבחר המות יותר מלהיות עם עצמותי: **(טז) מאסתי.** אמאס חיי כי לא לזמן ארוך אחיה ומהו הטובה אשר אוכל לקבל בזמן קצר לזאת חדל ממני את החיים כי הלא הבל ימי ואין בהם ממש כי מעטים המה: **(יז) מה אנוש.** עד הנה אמר דבריו לפי דעת אליפז שהכל בא בהשגחה ועתה בא לחוות דעתו וכאומר איך אאמין שהכל בא בהשגחה וכי מה הוא האדם אשר תחשיב אותו לגדול ומכובד עד שתשגיח בו וכי תשים אליו לבך הלא קטן הוא ובזוי מאד: **(יח) ותפקדנו.** וכי תשגיח בו בכל בוקר וכי תבחין מעשיו בכל רגע וכי זו היא כבודך: **(יט) כמה.** כאומר ולו אף אם תשגיח בי ומצד העונש באו עלי היסורים מה זה תכבד עלי ידך כמה הרבה מן הזמן אשר לא תחדל ממני מלהכות בי ולא תתן לי רפיון אף זמן מועט משך שיעור בליעת הרוק: **(כ) חטאתי.** ועוד אף אם לו חטאתי מה אני עד שאוכל לפגום בך ועוד הלא אתה נוצר האדם ולמה בראתני להיות נכון לשאתה תפגע בי מכת ידך וכאומר הלא בתחילת בריאתי ידעת כי כן אהיה וכאלו בראתני להנקם בי להיות כמטרה לחץ: **ואהיה עלי למשא.** תקון סופרים הוא והראוי ואהיה עליך למשא ומוסב על למה שמתני כאומר למה בראתני להנקם בי ולהיות עליך למשא לפגום מה בקדושתך הלא טוב היה העדרי ובלא תקון יאמר שאומר הן קצתי בחיי ולא אוכל לסבול את עצמי ואני עלי למשא והוא מענין לשון מליצה: **(כא) ומה** וגו׳. ועוד הלא כבר קבלתי די הגמול ומעתה למה לא תמחול פשעי להביא עלי הטובה גמול הצדק: **כי עתה.** ר״ל הלא עתה בזמן קרוב אשכב לעפר כמתי עולם וכאשר תשהה אותי לגמלני גמול הצדק לא אהיה עוד בעולם ויקופח א״כ שכרי (העולה מהמענה ההיא לסתור דעת אליפז שאמר שהכל בא בהשגחה וגמול ישלם כי ישיב אמרים אם כן הוא יהיה עוד עול נוסף כי גמול היסורים אשר ישולם להצדיקים על מעט הענו רעה היא מגמול האבדון אשר ישולם לרשעים ויביא ראיה מבעלי המכאוב אשר יצפו יום יום בהעברת הזמן וימי האדם הלא קצובים המה ויתאוו אם כן בהתקרב עת המות ויוסיף אומר שאין כבוד המקום להשגיח בשפלים והוכיח בדברים לומר אף אם ישגיח ואף אם יחטא ואשם מה יפעל בו ולמה ברא אותו ויתרעם עוד לומר הלא די לו בעונש שקבל עד כה ומתי יקבל גמול הצדק וכי יקופח שכרו):

מצודת ציון

(יד) וחתתני. ענין שבר כמו תראו חתת (לעיל ו): **מחזיונות.** ענין ראיה כמו ואתה תחזה (שמות יח) ור״ל הדמיונות שרואים בחלום וכפל הדבר במ״ש: **תבעתני.** מל׳ בעתה וחרדה: **(טו) מעצמותי.** האברים יקראו עצמות כי הם המעמידים אותם: **(יז) תשית.** תשים: **(יח) ותפקדנו.** תשגיח בו כמו ופקדת נוך (לעיל ה): **לבקרים.** בכל בקר וכן חדשים לבקרים (איכה ג): **(יט) תשעה.** תחדל כמו השע ממני ואבליגה (תהלים לט): **(כ) למפגע.** ענין הכאת מכת מות כמו גש פגע בו (ש״ב א): **(כא) ומה.** ולמה וכן מה יתאונן (איכה ג): **שחרתני.** תדרוש אותי כמו שוחר טוב (משלי יא):

המשך מעמוד קמח

להתחלת זמן הלימודים ואצפה שיבשר טוב מההתחלה בפועל, ובאופן שגם ההתחלה תהי׳ באופן דופרצת וגו׳, וכידוע הוראת רבותינו נשיאינו ועד לכ״ק מו״ח אדמו״ר (שבכמה פרטים ועד לקלסתר פנים הי׳ בדוגמת אדמו״ר מוהר״ש בעל הפתגם): די וועלט זאגט אז מען קען ניט ארונטער דארפמען אריבער, און איך זאג אז מ׳דארף לכתחלה אריבער, ויהי׳ באופן כזה במשך כל השנה בעניני בית הספר וכל השייך לו בתוככי כללות עניני הרשת וכללות עניני חב״ד אשר באה״ק ת״ו, ובודאי שיהי׳ זה צנור וכלים נוספים להצלחה בענינים הכללים והצלחה גם בענינים הפרטים, ובטח גם זוג׳ תחי׳ תבוא בכתובים בהנוגע לענינ׳ היא הן בענינים הכללים והן בענינים הפרטים, ויהי׳ זה מתוך שמחה וטוב לבב ובריאות הנכונה דוקא.

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט.

פ ר ק ש מ י נ י

א כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בַּשְּׁבִיעִית: כָּל הַמְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לָאָדָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לַבְּהֵמָה; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לָאָדָם, אֲבָל לֹא לַבְּהֵמָה; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לְמַאֲכַל אָדָם וְלֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה — חָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה, נוֹתְנִין עָלָיו חֲמְרֵי אָדָם וְחֲמְרֵי בְהֵמָה; חָשַׁב עָלָיו לְעֵצִים — הֲרֵי הוּא כְּעֵצִים, כְּגוֹן הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקָּרְנִית.

ב שְׁבִיעִית נִתְּנָה לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִיָּה וּלְסִיכָה, לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, וְלָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. לֹא יָסוּךְ יַיִן וְחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֵן בִּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. קַל מֵהֶם שְׁבִיעִית, שֶׁנִּתְּנָה לְהַדְלָקַת הַנֵּר. וְלֹא יָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ.

ג אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן; וְלֹא תְּאֵנִים בְּמִנְיָן, וְלֹא יָרָק בְּמִשְׁקָל. בֵּית שַׁמַּאי

פירוש ברטנורא

ח א כלל גדול. מלוגמא. תחבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שדרך אדם ללעוס מלא לוגמיו חטים או תאנים ונותן על גבי מכתו: **אין עושים ממנו מלוגמא.** דכתיב (ויקרא כה) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, מה שהוא מיוחד לכם דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא, אבל מה שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין למלוגמא, הלכך כל שאינו מאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם: **עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה.** דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא: **חומרי אדם** שאין עושין מהם מלוגמא: **וחומרי בהמה.** שאסור לשלקן: **הסיאה.** עשב שקורין לו בערבי צידר"ג: **ואזוב.** צעת"ר בערבי ובלע"ז איספ"ו: **וקורנית.** בערבי חש"א ובלע"ז שדריא"ע:

ב לאכילה ושתיה וסיכה. בענבים וזיתים מיירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה: **לאכול דבר שדרכו לאכול.** אע"ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכלו כגון תבשיל שנתקלקל, ולא חיישינן אם הולך לאבוד. וכן דבר שאין דרך בנ"א לאכלו אלא ע"י תיקון ובא הוא לאכלו כמות שהוא בלא תיקון, כגון לאכול תרדין חיין או לכוס חטין חיות אין שומעין לו: **וכן בתרומה וכן במע"ש.** לא נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה: **שנתנה להדלקת הנר.** משא"כ בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר. ובמע"ש כתיב (דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער. ובשביעית בין בטמא בין בטהור מותר:

ג לא במדה ולא במשקל ולא במנין. כדי שימכרו בזול. א"נ מתוך שאין מוכרין אותן כדרך שמוכרים בשאר שנים ינהגו בהם קדושת שביעית ולא אתו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

כבר הזכרנו שמחמת קדושת פירות שביעית יש להשתמש בכל דבר כדרכו, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות וכיוצא בזה; והמשתמש בדבר שלא כדרכו, הריהו כמפסיד פירות שביעית, ועובר על מצוות התורה "לאכלה" ולא להפסד. — פרק זה עוסק בפרטי הדינים של איסור הפסד פירות שביעית. משנתנו באה ללמד, שמה שמיוחד למאכל, אסור להשתמש בו לצורך ריפוי וכדומה.

כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בַּשְּׁבִיעִית — בגידולי שביעית: **כָּל הַמְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם** — כגון חיטים, תאנים וענבים וכיוצא בהן, **אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לָאָדָם** — מלוגמא היינו תחבושת ורטייה שעושים מקמח וסממנים לרכך את המכה, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לַבְּהֵמָה** — ומכל שכן שאסור לעשות ממנו מלוגמא לבהמה, שכתוב (**ויקרא כה, ו**): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו: לכם לאכלה — כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה (**רמב"ם**). **וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם** — כגון החוחים והדרדרים הרכים (**רמב"ם**), **עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לָאָדָם, אֲבָל לֹא לַבְּהֵמָה** — הואיל והוא ראוי למאכל בהמה, שכתוב (**שם שם, ז**): "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" — דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה "לאכול" לחיה ולבהמה, ולא לעשות לה ממנה מלוגמא. **וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לְמַאֲכַל אָדָם וְלֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה** — כדוגמאות המפורטות להלן, הרי זה תלוי בהמחשבת האדם: **חָשַׁב עָלָיו** — בשעת לקיטה, **לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה** — כלומר למאכל שניהם, **נוֹתְנִין עָלָיו חֲמְרֵי אָדָם** — חומרי מאכל אדם, שאסור לעשות ממנו מלוגמא לאדם, כדין מאכל המיוחד לאדם, **וְחֲמְרֵי בְהֵמָה** — חומרי מאכל בהמה, שאסור לבשלו (**ירושלמי**), שכן דבר שדרכה של בהמה לאכלו חי, אסור לבשלו. **חָשַׁב עָלָיו לְעֵצִים** — אם דעתו היתה בשעת הלקיטה להשתמש בו לעצים, **הֲרֵי הוּא כְּעֵצִים** — שסתמם להסקה, ולא חלה עליהם קדושת שביעית, **כְּגוֹן הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקָּרְנִית** — אלו הם שלושה סוגי אזוב הגדלים בר, והיו משתמשים בהם לפעמים לצרכי מאכל או תבלין ולפעמים לצרכי הסקה, וכיון שאינם מיוחדים למאכל, הולכים בהם אחר המחשבה.

באור משנה ב

שְׁבִיעִית נִתְּנָה לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִיָּה וּלְסִיכָה — כלומר שמותר להשתמש בפירות שביעית לאכילה או לשתיה או לסיכה, כל דבר כדרך תשמישו, **לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל** — אם דרכו לאכלו חי יאכלנו חי, ואם מבושל יאכלנו מבושל. ואם אין דרך בני אדם לאכלו, כגון תבשיל שנתקלקל, אינו חייב לאכלו; וכן דבר שאין דרך בני אדם לאכלו אלא על ידי תיקון, לא יאכלנו בלי תיקון; **וְלָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ** — שכרגיל משתמשים בו לסיכה. **לֹא יָסוּךְ יַיִן וְחֹמֶץ** — אף על פי שלפעמים אדם סך גופו ביין או בחומץ, הואיל ודרכם להשתמש בהם לשתיה אסור לסוך בהם בשביעית, **אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן** — לפי שדרכו של השמן לסוך בו, אף שמשתמשים בו גם לאכילה. **וְכֵן בִּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** — שפירות תרומה ופירות מעשר שני ניתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולסוך דבר שדרכו לסוך (**מעשר שני ב, א**). **קַל מֵהֶם שְׁבִיעִית** — יש קולה בפירות שביעית מה שאינה בתרומה ובמעשר שני, **שֶׁנִּתְּנָה לְהַדְלָקַת הַנֵּר** — שמותר להשתמש בשמן שביעית גם להדלקת הנר, שכתוב: "תהיה כל תבואתה לאכול" ודרשו בספרא: "תהיה" — אף להדלקת הנר; אבל תרומה טהורה ומעשר שני, בין טמא בין טהור, אסור להשתמש בהם להדלקת הנר. ברם, תרומה טמאה מדליקים בה את הנר.

הר"ש והרב מברטנורא כותבים, שבמעשר שני טהור מותר להדליק הנר, שכתוב במעשר (דברים כו, יד): "ולא בערתי ממנו בטמא", ומכאן למדים שבטהור מותר לבער. אבל רבים תמהים על דבריהם, ומוכיחים שמעשר שני בין טמא בין טהור אינו ניתן להדלקת הנר (תוספות רבי עקיבא איגר: "משנה ראשונה"; הגר"א).

באור משנה ג

למדנו לעיל (ז, ג), שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, אבל מי שלקט פירות לאכילתו והותיר, מותר לו למכור את המותר. משנתנו באה ללמד, שאפילו מה שמותר למכור בשביעית אסור למכרו כדרך שמוכרים בשאר השנים, כדי שיהא היכר, שעוסקים בפירות שביעית.

אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית — אף בכגון שמותר למכור, כמו שבארנו לעיל, **לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן** — אלא באומד, כדי שיימכרו בזול, ושיהא היכר לדבר, שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית (**הרא"ש**); **וְלֹא תְּאֵנִים בְּמִנְיָן** — כלומר, אפילו אם

אוֹמְרִים: אַף לֹא אֲגֻדּוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱגוֹד בַּבַּיִת, אוֹגְדִין אוֹתוֹ בַּשּׁוּק, כְּגוֹן הַכְּרִישִׁין וְגֵץ הֶחָלָב.

ד הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל: הֵא לָךְ אִסָּר זֶה וְלִקֵּט לִי יָרָק הַיּוֹם — שְׁכָרוֹ מֻתָּר; לַקֵּט לִי בּוֹ יָרָק הַיּוֹם — שְׁכָרוֹ אָסוּר. לָקַח מִן הַנַּחְתּוֹם כִּכָּר בְּפֻנְדְּיוֹן: כְּשֶׁאֶלְקֹט יַרְקוֹת שָׂדֶה אָבִיא לָךְ — מֻתָּר; לָקַח מִמֶּנּוּ סְתָם — לֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִדְּמֵי שְׁבִיעִית.

ה אֵין נוֹתְנִין לֹא לַבַּיָּר, וְלֹא לַבַּלָּן, וְלֹא לַסַּפָּר, וְלֹא לַסַּפָּן; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לַבַּיָּר לִשְׁתּוֹת. וּלְכֻלָּן הוּא נוֹתֵן מַתְּנַת חִנָּם.

ו תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בַּמַּקְצָה, אֲבָל קוֹצֶה אוֹתָם בְּחֲרֻבָּה. אֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא

פירוש ברטנורא

לזלזולי בהו: **אף לא אגודות.** שלא ימכור כדרך שמוכרים בשאר שנים: **וגץ חלב.** מפורש בפרקין דלעיל:

ד שכרו מותר. ואין בו קדושת שביעית. ואע"ג דשביעית תופסת דמיה, האי לאו דמי שביעית הוא: **לקוט לי בו ירק.** לשון מכר הוא, דמשמע לקוט לי שוויו ירק, אבל לקוט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר: **ככר בפונדיון.** לא שאמר לו אתן לך פונדיון, רק ככר שוה פונדיון: **כשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר.** משום דמתנת חנם יהבי זה לזה, לפי שירקות שדה מצויין: **לקח ממנו בסתם.** בהקפה כדרך מוכרים בחנות: **לא ישלם לו מדמי שביעית.** דהוי כסחורה:

ה בייר. חופר בורות ומספיק מים לבני העיר, לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו: **ולא לבלן.** מחמם מרחצאות: **ולא לספר.** שכר תספורת: **ולא לספן.** שכר הספינה: **ולכולן.** לכל הני דתנינן במתניתין יכול ליתן מתנת חנם שלא לשם שכרן, ואע"פ שיודע שבשביל שנתן מתנה לא יתבע ממנו שכר:

ו במוקצה. כלי המיוחד לקוץ בו תאנים קרוי מוקצה: **בחרבה.** סכין, לשון חרב. וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבוצרים:

משניות מבוארות – קהתי

הוא משנה מדרך המכירה, כגון בתאנים שדרכן להימכר במשקל, אסור שימכרן בשביעית אפילו במנין, **וְלֹא יָרָק בְּמִשְׁקָל** – אף שהירק נמכר כרגיל במנין, כך וכך אגודות באיסר (**עיין דמאי ג, ב; ו, יב**), לא ימכרנו בשביעית אפילו במשקל. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַף לֹא אֲגֻדּוֹת** – כלומר שאפילו בלא מנין אסור למכור את הירק אגודות כדרך שהוא עושה בשאר כל השנים, אלא ימכור את הירק כשהוא אינו אגוד. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱגוֹד בַּבַּיִת** – ירק שאדם נוהג לאוגדו אף כשהוא מביאו לביתו לאכילה, **אוֹגְדִין אוֹתוֹ בַּשּׁוּק** – מותר לאוגדו גם כשהוא מוכרו בשוק, שאין באיגוד זה דרך סחורה. ויש מפרשים שאגודות שאדם עושה לביתו שונות הן מאגודות שעושים למכירה בשוק, וסוברים בית הלל, שאמנם אסור לאגוד את הירק שהוא מוכר כדרך שאוגדים למכירה, אבל מותר לאגוד כדרך שאוגדים בשביל הבית, **כְּגוֹן הַכְּרִישִׁין וְגֵץ הֶחָלָב** – כמבואר לעיל (ז, א).

באור משנה ד

כבר הזכרנו שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית, ואסור להוציאם אלא על דברי אכילה ושתיה וסיכה, כדין השימוש בפירות שביעית. משנתנו באה ללמד, שאם אדם משלם לפועל שכר עבודה בעד לקיטת ירק, אין שכרו כדמי שביעית. כן באה המשנה ללמד, שאסור לפרוע חוב בדמי שביעית.

הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל: הֵא לָךְ אִסָּר זֶה – (האיסר הוא אחד מעשרים וארבעה בדינר) **וְלַקֵּט לִי יָרָק הַיּוֹם** – כגון ירק שאכילתו מותרת בשביעית, **שְׁכָרוֹ מֻתָּר** – כלומר שאין דין האיסר כדין דמי שביעית, לפי שהאיסר אינו אלא שכר טרחה ולא דמי שוויו של הירק, ומותר לפועל להוציאו בכל מה שירצה. אבל אם אמר לו: **לַקֵּט לִי בּוֹ** – באיסר זה **יָרָק הַיּוֹם** – הרי זה לשון מכר, וכאילו אמר לו: מכור לי ירק בשוויו של האיסר, ולכן **שְׁכָרוֹ אָסוּר** – שדינו כדמי שביעית, ואינו מוציא את האיסר אלא לאכילה ולשתיה כפירות שביעית עצמם.

לָקַח מִן הַנַּחְתּוֹם כִּכָּר בְּפֻנְדְּיוֹן (הפונדיון הוא אחד משנים עשר בדינר = 2 איסרים), ואמר לנחתום: **כְּשֶׁאֶלְקֹט יַרְקוֹת שָׂדֶה אָבִיא לָךְ** – הואיל וירקות שדה מצויים, **מֻתָּר** – לעשות כן, שאין בירקות משום תשלום, אלא כאילו נותנים זה לזה מתנת חינם (**ר"ש; ברטנורא**). ומדברי הרמב"ם (**הל' שמיטה ויובל ג, יד**) נראה, שמפרש הטעם, שהואיל ואמר לו שיתן לו ירקות שדה, הרי זה כמחליף ירקות בכיכר, ואינו כלוקח בהקפה, לפיכך מותר לעשות כן בשביעית, אלא שאם הכיכר הוא מתבואת השנה הששית, הריהו נתפס בקדושת שביעית (**עיין "משנה ראשונה"**); **לָקַח מִמֶּנּוּ סְתָם** – לקח מן הנחתום כיכר בהקפה, ונזקף עליו כחוב כדרך המוכרים בחנות, **לֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – בעד הכיכר, **שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – לפי שנראה כעושה סחורה; ומכל שכן שאסור לתת ירקות או פירות שביעית עצמם תמורת הכיכר שלקח בהקפה (**"משנה ראשונה"**).

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שאסור לשלם מדמי שביעית בעד שירותים שונים, ואפילו לצרכי הנאת גופו, שאין להוציא דמי שביעית אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה כדין פירות שביעית.

אֵין נוֹתְנִין – דמי שביעית בשכר מלאכה, **לֹא לַבַּיָּר** – לחופר בורות מים, המספק לו מים לצרכים שונים, חוץ מלצורך שתיה, כמפורש להלן, **וְלֹא לַבַּלָּן** – לבעל המרחץ, **וְלֹא לַסַּפָּר** – שכר תספורת, **וְלֹא לַסַּפָּן** – למנהיג ספינות; והוא הדין לאומנים אחרים, אלא שנקטה המשנה אלו לרבותא, אף ששירותיהם להנאת גופו של אדם הם (**"תוספות יום טוב"**); **אֲבָל נוֹתֵן הוּא לַבַּיָּר לִשְׁתּוֹת** – נותן הוא דמי שביעית לבייר, שיספק לו מים לשתות, לפי שמוציאים דמי שביעית לשתיה. **וּלְכֻלָּן** – לכל אותם האומנים המנויים לעיל, **הוּא נוֹתֵן מַתְּנַת חִנָּם** – מותר לתת להם דמי שביעית בתורת מתנה, שלא לשם שכר, אף על פי שידוע לו שעל ידי כך לא יתבעו ממנו שכר בעד מלאכתם שיעשו לו כשיזדקק להם (**ברטנורא**).

באור משנה ו

משנה זו באה ללמדנו, שכל העבודות הנעשות בפירות שביעית, אף לאחר שנתלשו, צריכות להיעשות בשינוי, שכתוב (ויקרא כה, ה): "ואת ענבי נזירך לא תבצור", ופירושו: לא תבצור כדרך הבוצרים. וכן כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "וידוע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור הבצירה כלל, שהרי התיר אכילתן באמרו (שם שם, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אבל רוצה לומר כמו שפירש בספרא: "לא תבצור כדרך הבוצרים". והכוונה בכל זה (הנדון במשנתנו) כדי לשנות, ושלא יתעסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים". וכבר הזכרנו, שיש חילוקי דעות בענין זה. יש סוברים שהצורך בשינוי אינו אלא במשומר, היינו בפירות שלא הפקירם אלא שומר אותם לעצמו, אבל במופקר מותר להתעסק אף בלי שינוי (הר"ש); ויש סוברים, שאם אדם אינו מפקיר פירותיו בשביעית, הפירות נאסרים באכילה, ואף שינוי אינו מועיל להתירם, אלא שמשנתנו עוסקת – לדעתם – בפירות שהופקרו כמצוות התורה, שאף באלו אין לעשות עבודות בשביעית אלא בשינוי (רבנו תם).

תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בַּמַּקְצָה – המקום שמייבשים שם את התאנים נקרא "מוקצה", ובאה המשנה ללמדנו,

בַּעֲרֻבָּה. וְאֵין עוֹשִׂין זֵיתִים בַּבַּד וּבַקֹּטֶב, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לַבּוֹדִידָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבַּד וּמַכְנִיס לַבּוֹדִידָה.

ז אֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֶנּוּ לִידֵי פְּסוּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּשׁ בַּשְּׁבִיעִית, וְהַפְּרִי עַצְמוֹ אָסוּר.

ח אֵין לוֹקְחִים עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה, מִדְּמֵי שְׁבִיעִית; וְאִם לָקַח, יֹאכַל כְּנֶגְדָּן. אֵין מְבִיאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית; וְאִם הֵבִיא, יֹאכַל כְּנֶגְדָּן. אֵין סָכִין כֵּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית; וְאִם סָךְ, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ.

פירוש ברטנורא

עריבה. שלשים בה את העיסה: **ובקוטב.** עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הזיתים בבית הבד, נקרא קוטב: **בודידה.** בית הבד קטן כעין עריבה: **רבי שמעון אומר כו'.** והלכה כרבי שמעון:

ז שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל שמן של תרומה ישרף הכל, ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו: **ורבי שמעון מתיר.** להביא קדשים לבית הפסול. ואין הלכה כר' שמעון: **והאחרון אחרון נתפס בשביעית.** כיצד, לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים יצא בשר ונתפס דגים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונתפס השמן, וחייב לבער הפירות והשמן, נמצא אחרון אחרון נתפס. והפרי של שביעית עצמו אסור לעולם, ומפקינן לה מדכתיב (שם) כי יובל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין, ת"ל (שם) תהיה בהווייתה תהא:

ח יאכל כנגדן. כנגד אותם דמים יקנה משלו דברים שהם לצורך אכילה ויאכל בקדושת שביעית: **קני זבים וקני זבות.** שתי תורים או שני בני יונה שחייבין להביא הזבים והיולדות:

משניות מבוארות – קהתי

שאין שוטחים תאנים של שביעית ב"מוקצה", היינו במקום המיוחד לכך, כדי לייבשן, **אֲבָל קוֹצֶה אוֹתָם בְּחָרְבָּה** – במקום חרב, כלומר במקום אחר פנוי שאין הדרך לייבש שם, כדי שיהא שינוי בעבודת ייבוש התאנים (**רמב"ם**). ויש מבארים, ש"קצה" עניינו עשיית קציעות, כלומר עשיית חיתוכים בתאנים וקיפולן כדי לייבשן או כדי לדרסן ולעשות מהן דבלות (**ר"ח אלבק; ועיין "מלאכת שלמה"**), ואף לפי באור זה כוונת המשנה היא, שאין עושים קציעות במקום הנקרא "מוקצה", שקוצעים שם בכל השנים, אלא במקום אחר שאין הדרך לקצות שם. אמנם רוב מפרשי המשנה מבארים (**על פי ה"ערוך"**): אין קוצין אותן במוקצה – אין קוצצים את התאנים בכלי המיוחד לכך, הנקרא "מוקצה" או "מקצוע", אבל קוצה אותן בַּחֲרבה (**חי"ת בפתח**) – מלשון חרב, כלומר בסכין הדומה לחרב (**הר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**). ברם, בעל "מלאכת שלמה" מקשה על פירוש זה ונוטה לפירושו של הרמב"ם (עיין שם). **אֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגַּת** – כדרכם בשאר כל השנים, **אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֻבָּה** – כלי עץ שלשים בו את העיסה. **וְאֵין עוֹשִׂין זֵיתִים** – כלומר אין סוחטים אותם להוציא שמנם, **בַּבַּד** – בבית הבד, שהוא מיוחד לדריכת זיתים, **וּבַקֹּטֶב** – היינו בית בד קטן (**רמב"ם**); וב"ערוך" מבואר: נותנים עץ גדול וכבד על הזיתים בבית הבד והוא נקרא "קוטב", ובראשו אבן גדולה (**וכן פירשו הר"ש; הרב מברטנורא ו"תפארת ישראל"**), **אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא** – כותת הוא את הזיתים של שביעית, **וּמַכְנִיס לַבּוֹדִידָה** – בית בד קטן מאד. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבַּד** – מותר לו לטחון את הזיתים בבית הבד, **וּמַכְנִיס לַבּוֹדִידָה** – לסחיטת השמן, כלומר שלדעת רבי שמעון די בשינוי זה שאינו עוצר את השמן בבית הבד אלא בבודידה. והלכה כרבי שמעון.

באור משנה ז

אֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֶנּוּ לִידֵי פְּסוּל – שלא יביא את השמן של תרומה לידי פסול, שיצטרך לבערו בזמן הביעור (**רש"י ותוספות בזבחים עה, ב; הר"ש**); ואף על פי שיש סובר (להלן ט, ח): "אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור", מכל מקום הואיל ובזמן הביעור מוציאו ומפקירו אף למאכל בהמה וחיה, נמצא ממעט אכילתו (**"משנה ראשונה"** – עיין שם שמביא טעם אחר, שעל ידי הבישול בשמן תרומה אוסר את הירק לזרים). ויש מפרשים: שלא יביאנו לידי פסול – שלא יביא את הירק של שביעית לידי פסול, שאם ייטמא השמן, הרי דינו שצריך לשרפו ונמצא מפסיד הירק של שביעית (**רמב"ם**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר** – לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלדעת רבי שמעון מותר להביא אפילו קדשים לידי פסול. ואין הלכה כרבי שמעון. **וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּשׁ בַּשְּׁבִיעִית** – כאן באה המשנה ללמד את ההלכה שכבר הזכרנו אותה, שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית כדין הפירות, ואם לקח בשר בדמים אלו, יצאו הדמים לחולין, והבשר נתפס בקדושת שביעית, לקח אחר כך בבשר דגים, יצא הבשר לחולין והדגים נתפסים בקדושת שביעית, וכן לעולם האחרון נתפס בקדושת שביעית, **וְהַפְּרִי עַצְמוֹ אָסוּר** – הפירות עצמם של שביעית אינם יוצאים לעולם מקדושת שביעית, וכשמגיע זמן הביעור חייבים לבער את הפירות עם מה שנתפס באחרונה בקדושתם, כגון הלוקח בפירות שביעית או בדמיהם בשר, ואחר כך לקח בבשר דגים, ובדגים לקח שמן, והגיע זמן הביעור, חייבים לבער את הפירות של שביעית וגם את השמן שנתפס האחרון. דין זה למדים בספרא מן הכתוב (**ויקרא כה, יב**): "כי יובל היא קודש תהיה לכם" – מה קודש תופס את דמיו, אף שביעית תופסת דמיה. אי מה קודש יוצא לחולין ודמיו נתפסים, יכול אף שביעית כן? תלמוד לומר: "תהיה" – בהווייתה תהא, הרי היא בקדושתה, נמצאת אומר: אחרון אחרון נתפס בשביעית, והפרי עצמו אסור.

באור משנה ח

אֵין לוֹקְחִים עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה – שהיא אסורה באכילה, **מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – שאין להוציא דמי שביעית אלא על דבר הראוי לאכילה או לשתיה, **וְאִם לָקַח** – אחד הדברים הללו מדמי שביעית, **יֹאכַל כְּנֶגְדָּן** – כנגד הדמים שהוציא יקנה מממונו דברים שהם לצורך אכילה ויאכלם בקדושת שביעית. **אֵין מְבִיאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – כתוב בתורה (**ויקרא טו, ב**): "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא... וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה... ועשה אותם הכהן אחד חטאת ואחד עולה". שתי תורים אלו או שני בני היונה נקראים "קן הזב". וכן נאמר גם בזבה (**שם שם, כה-ל**). וכן גם ביולדת: "במלאת ימי טהרה לבן או לבת" נאמר: "ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת".

ט עוֹר שֶׁסָּכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִדְּלֵק; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עוֹר שֶׁסָּכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, יִדְּלֵק. אָמַר לָהֶם: שְׁתֹקוּ! לֹא אֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ.

י וְעוֹד אָמְרוּ לְפָנָיו: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הָאוֹכֵל פַּת כּוּתִים כְּאוֹכֵל בְּשַׂר חֲזִיר. אָמַר לָהֶם: שְׁתֹקוּ! לֹא אֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ.

יא מֶרְחָץ שֶׁהֻסְּקָה בְּתֶבֶן אוֹ בְּקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מֻתָּר לִרְחוֹץ בָּהּ. וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחֹץ.

פירוש ברטנורא

ט שתוקו לא אומר לכם מה ר"ע אומר בו. ר"ע קבל מר"א רבו דמיקל טפי בסיכה, וכשאמרו לו שהיה רא"א ידלק אמר להם שתוקו, שאיני רשאי לפרש כמה היה ר"א מיקל בו, והלכה כחכמים:

י כאוכל בשר חזיר. לאו דוקא, שאין האוכל פת כותי לוקה מן התורה אלא מכת מרדות מדרבנן: **מה ר"א אומר בו.** דמיקל בו טפי:

יא ואם מתחשב הוא. אם אדם חשוב הוא שבני אדם למדים ממנו צריך להחמיר על עצמו:

משניות מבוארות – קהתי

– קרבנות אלו אין מביאים מדמי שביעית; והוא הדין לשאר קרבנות, שאין מביאים מדמי שביעית (עיין "תפארת ישראל", שמבואר שם, שהמשנה נקטה אלו לרבותא, אף שהם באים לתקן את הגוף לאכילת קדשים). **וְאִם הֵבִיא** – קרבנות אלו מדמי שביעית, **יֹאכַל כְּנֶגְדָּן** – יקנה מממונו דברי אכילה כנגד מה שהוציא על הקרבנות ויאכלם בקדושת שביעית. **אֵין סָכִין כֵּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית** – שלא ניתן השמן של שביעית אלא לסיכת גוף האדם אבל לא לסיכת כלים, **וְאִם סָךְ** – כלים בשמן של שביעית, **יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ** – כנגד שוויו של השמן שסך בו את הכלים יקנה מממונו מאכלים ויאכלם בקדושת שביעית.

באור משנה ט

עוֹר שֶׁסָּכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִדְּלֵק – יישרף העור, שמפני השמן של שביעית שנבלע בו אסור להשתמש בו. והוא הדין בכלים שסך אותם בשמן של שביעית, כפי ששנינו במשנה הקודמת, שדעתו היא שיידלקו (**"תוספות יום טוב"**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ** – יקנה מממונו דברי אכילה כנגד שוויו של השמן ויאכלם בקדושת שביעית. **אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עוֹר שֶׁסָּכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, יִדְּלֵק** – רבי עקיבא למד אצל רבי אליעזר, וכשאמרו לו חכמים, שכך היה אומר רבי אליעזר, **אָמַר לָהֶם: שְׁתֹקוּ!** – אל תאמרו דין זה משמו! **לֹא אֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ** – כלומר שלא רצה לגלות להם את דעתו של רבי אליעזר; ונחלקו אמוראים בירושלמי: אחד אומר שרבי אליעזר החמיר יותר ממה שאמרו בשמו, שאמר: "עצמותיו של אותו איש (שסך את העור בשמן של שביעית) יישרפו", ואחד אומר להיפך, שרבי אליעזר הקל בזה יותר מהחכמים, ולדעתו מותר לסוך כלים בשמן של שביעית. רוב המפרשים נקטו כדעה השנייה שמפני שהקל רבי אליעזר בזה לא רצה רבי עקיבא לגלות.

באור משנה י

אגב המשנה הקודמת מביאה משנתנו ענין נוסף שאמרו לפני רבי עקיבא בשמו של רבי אליעזר רבו, ורבי עקיבא השתיקם ולא רצה לגלות להם את דעתו של רבי אליעזר באותו ענין.

וְעוֹד אָמְרוּ – חכמים, **לְפָנָיו** – לפני רבי עקיבא, **אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הָאוֹכֵל פַּת כּוּתִים כְּאוֹכֵל בְּשַׂר חֲזִיר** – כבר בארנו (**ברכות ז, א; ח, ח. דמאי ג, ד; ה, ט**), שהכותים הם השומרונים שהתגיירו מאימת האריות שהיו הורגים בהם, כמסופר במלכים ב (**פרק יז**), והיו שומרים תורה שבכתב ומדקדקים בקצת המצוות. ואף על פי שלא היו בקיאים בהרבה מדקדוקי מצוות, מכל מקום היו מאמינים להם באותן המצוות שהחזיקו בהן, שכן מקובל היה אצל החכמים, שכל מצוה שהחזיקו בה כותים, מדקדקים בה יותר מישראל (**קידושין עא, א**). מכל מקום חשודים היו בהרבה דברים ולא היו נאמנים עליהם, כמו ששנינו במסכת ברכות (ח, ח), ובמסכת דמאי (ג, ד; ה, ט). כן היה הר גריזים מקודש בעיניהם ולא הודו בקדושת ירושלים. מכאן רבו החשדות כלפיהם עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים, שהיו עובדים אותה, ומאז גזרו עליהם חכמים ועשאום כגויים גמורים לכל דבריהם. – ברם, מה ששנינו כאן, שרבי אליעזר היה אומר: כל האוכל פת כותים כאוכל בשר חזיר, אין הכוונה (לפי מפרשים אחדים) לאחר שגזרו עליהם אלא אף קודם הגזירה, והטעם הוא, לפי שלדעת רבי אליעזר גרי אריות הם, ואינם מעשרים כלל (**"מלאכת שלמה"**). וב"פרקי דרבי אליעזר" מובא, שהיו מבטלים בניין בית המקדש בימי עזרא ולכן נידו אותם, והברייתא מסיימת שם: "מכאן אמר רבי אליעזר: כל האוכל פת כותי כאילו אוכל בשר חזיר" (**עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). והרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו): "דין פת כותים, שהיא אסורה, אבל אין אוכליה לוקים מלקות אלא מכת מרדות מדרבנן"; ומשמע מדברי הרמב"ם, שאמנם המדובר במשנתנו לאחר שגזרו על הכותים ועשאום כגויים גמורים (**"תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה"**). מכל מקום כשאמרו חכמים דין זה לפני רבי עקיבא, **אָמַר לָהֶם** – רבי עקיבא: **שְׁתֹקוּ!** – אל תאמרו דבר זה בשם רבי אליעזר! ברם **לֹא אֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ** – דעתו של רבי אליעזר לא אוכל לגלות לכם. ומבואר הטעם במפרשים, לפי שרבי אליעזר היה אמנם מקל מאד בדין זה (**רמב"ם; ברטנורא**).

באור משנה יא

מֶרְחָץ שֶׁהֻסְּקָה בְּתֶבֶן אוֹ בְּקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית – אף על פי שלכתחילה אסור להשתמש בהם להסקה, הואיל והם ראויים למאכל בהמה (כמבואר להלן ט, ז), מכל מקום בדיעבד אם הוסקה בהם המרחץ, **מֻתָּר לִרְחוֹץ בָּהּ** – ובעל "כסף משנה" כותב, שיש לומר, שאף לכתחילה מותר להסיק בהם מרחץ, לפי שצורך אדם הוא, והרי זה כמו ששנינו: "כל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם". הרמב"ם מפרש: "מותר לרחוץ בה בשכר". והראב"ד משיג עליו, והוא מבאר: מותר לרחוץ בה בחינם, אבל בשכר לא, שהרי זה כעושה סחורה (**הל' שמיטה ויובל ה, כ**). **וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא** – אם אדם חשוב הוא, שבני אדם לומדים ממעשיו, **הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחֹץ** – שאדם כזה צריך להחמיר על עצמו (**ירושלמי; ר"ש; ברטנורא**). ולפי פירוש הראב"ד הטעם הוא, לפי שבעל המרחץ מתכבד בו כשהוא רוחץ במרחצו, ולכן הרי זה כרוחץ בשכר. הרמב"ם מפרש, שאם הוא אדם חשוב, יש חשש שמא יסיקו לכבודו בדברים שיש לשם ריח טוב, הראויים למאכל, ונמצאו מפסידים פירות שביעית.

פרק תשיעי

א הַפִּיגָם, וְהַיַּרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים, וְהַחֲלַגְלוּגוֹת, כֶּסְבָּר שֶׁבָּהָרִים, וְהַכַּרְפַּס שֶׁבַּנְּהָרוֹת, וְהַגַּרְגַּר שֶׁל אֲפָר — פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, וְנִלְקָחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָהֶם נִשְׁמָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. סְפִיחֵי חַרְדָּל מֻתָּרִין, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עֲלֵיהֶן עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל הַסְּפִיחִין מֻתָּרִין, חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב, שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָהֶם בִּיְרָקוֹת שָׂדֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִין.

פירוש ברטנורא

ט א הפיגם. עשב שקורין רוט"א בלע"ז: **והירבוזין.** אספרג"י בלע"ז. והשוטים הם אספרג"י של שדות אותן שאינן של גנות: **והחלגלוגות.** בערבי רגל"א ובלע"ז ווירדולאג"ש: **וכוסבר.** קוליאנד"ר בלע"ז. ודוקא של הרים אבל של גינה חשוב הוא. וכן כרפס של נהרות דוקא אבל לא של גינה: **כרפס.** אפי"ו בלע"ז: **גרגיר.** אוריג"א בלע"ז: **שבאפר.** הגדל באחו. אבל של גינה חשוב הוא: **פטורים מן המעשר.** בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיוצא בהן נשמר שאינן נחשבין בעיני בעליהן ומפקירין אותן, והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, דבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו, יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: **ונלקחים מכל אדם בשביעית.** לפי שאין דרך לשמרן. דכל דבר שדרך לשמרו אסור לקנות אותו מעם הארץ בשביעית שהוא חשוד לשמור הפירות ושלא להפקירן והלוקח מן המשומר אפילו כחצי איסר אסור. וכל הנך דמתניתין שחזקתן שאין משמרין אותן מותר ליקח מהן מעם הארץ כדי מזון ג' סעודות בלבד ולא יותר, שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, אף על פי שהפירות הן מן ההפקר, יותר ממזון ג' סעודות, מפני שהוא חשוד לאצור הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית: **שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה.** להביאם מן השמור. ואין הלכה כר"י: **כל הספיחין מותרין.** לקחת מכל אדם דמחזקינן להו שאינם מן השמור: **חוץ מספיחי כרוב.** שחזקתן מן השמור, לפי שאין כיוצא בהם בירקות שדה שאין גדלים כמותן במדבר. ואין הלכה כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

בעל "משנה ראשונה" מקשה על כל הפירושים הללו, והוא כותב: "לולא דברי רבותינו נראה, שדין זה יש בו חילוק זה, שבמקום שאין עצים מצויים שם וכל העם מסיקים בתבן ובקש, ודאי מותר להסיק בהם לכתחילה בשביעית, אבל במקום שעצים מצויים, והסיק בתבן ובקש, אפילו בדיעבד אסור לרחוץ במרחץ משום קנס", כלומר שמה ששנינו במשנתנו: "ואם מתחשב הוא" – אין זה מוסב על אדם אלא על התבן והקש, שאם התבן או הקש הוא דבר חשוב, שאין משתמשים בו להסקה, והכל מסיקים בעצים, הואיל ועשה איסור, שאיבד פירות שביעית, הרי זה לא ירחוץ.

באור משנה א

למדנו בפרקים הקודמים, שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, אבל מותר לאדם למכור מעט מן הפירות שליקט, כדי לקנות בו מאכל אחר, וכן אם קנה פירות שביעית לאכילתו והותיר, מותר לו למכור את הנשאר. כן למדנו שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית, ודינם כדין הפירות עצמם, שאינם ניתנים אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה; כמו ששנינו, שאין פורעים חוב מדמי שביעית (לעיל ח, ד), ואין נותנים לא לבייר ולא לבלן ולא לספר (לעיל ח, ה), ואין לוקחים בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה (לעיל ח, ח), אלא קונים בהם דברי אכילה ואוכלים אותם בקדושת שביעית. מכאן גם אמרו חכמים, שאין מוסרים דמי שביעית לעם הארץ, שהואיל ואינו יודע להיזהר בדיני שביעית חוששים שמא לא ינהג בהם קדושת שביעית (ברייתא בבבלי סוכה לט, א). וכן כותב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל ח, י): כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמרן, כך אסור ליקח מעם הארץ, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפילו כל שהוא, שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית". – משנתנו באה ללמד, שאמנם אם עם הארץ היה מוכר פירות שביעית שחזקתם מן ההפקר, כגון ירקות שדה שאינם מצויים בגינות, מותר לקנות ממנו. ברם, לפי ברייתא שהבאנו למעלה, אף בכגון זה אין קונים אלא מעט, כדמי שלש סעודות בלבד, שהן כדי חייו ליום אחד, שבכמות מועטת כזו אין חוששים שמא לא ינהג בדמים קדושת שביעית (עיין שם).

הַפִּיגָם – מין ירק הגדל בעיקר באזורי ההרים בארץ (רוט"א בלע"ז), **וְהַיַּרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים** – ירבוזי הבר (לפי מפרשים אחדים: אספרג"י בלע"ז); ויש גורסים: הירבוזים והשיטים (**עיין סוכה לט, ב**), ומפרש רש"י: הירבוזין – הם עשבים, וטעמם קרוב ללולבי גפנים (הנפל"ש בלשון אשכנז, וכאן קורין לו אוידל"ש), והשיטין – מין ירק (אישפרו"ש); **וְהַחֲלַגְלוּגוֹת** – מין עשב מאכל הנקרא גם "רגילה" (לעיל ז, א), **כֶּסְבָּר שֶׁבָּהָרִים** – היינו גד שבמקרא (קוריאנד"ר); שבהרים – היינו הגד הגדל בהרים, **וְהַכַּרְפַּס שֶׁבַּנְּהָרוֹת** – סלרי הגדל מאליו סמוך לנהרות, **וְהַגַּרְגַּר שֶׁל אֲפָר** – גרגר (ארוק"א) הגדל באחו; כל אלו **פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת** – בכל השנים, שסתמם מן ההפקר, והפקר פטור מן המעשר, שנאמר (**דברים יד, כט**): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו, יצא הפקר שיש לו חלק עמך; **וְנִלְקָחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית** – מותר לקנותם בשביעית מכל אדם, **שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָהֶם נִשְׁמָר** – שגידולים אלה גידולי בר הם, ואין הדרך לשמרם, הלכך בחזקת הפקר הם, ומותר לקנותם אפילו מעם הארץ שאינו יודע להיזהר בדיני שביעית; וכבר הזכרנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), שלפי הברייתא בבבלי (**סוכה לט, א**), אף על פי שבחזקת הפקר הם, אין מותרים לקנות מעם הארץ אלא בכמות מועטת, היינו כדי שלש סעודות, שבכגון זה אין חשש שמא לא ינהג בדמים קדושת שביעית. ברם, אם עם הארץ היה מוכר פירות שיש כמותם במשומר, דהיינו שדרך בני אדם לעשות מהם גינות ולשמרם, אסור לקנות ממנו אפילו בדמים מועטים, מפני שאינם נוהגים בהם קדושת שביעית כדין. ואף בגידולי הפקר לא אמרו שמותר לקנות אלא מעם הארץ סתם, אבל מי שהוא חשוד לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמור פירות שביעית ולמכור מהן, אין לוקחים ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית כלל (**רמב"ם הל' שמיטה ויובל ח, יד**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: סְפִיחֵי חַרְדָּל מֻתָּרִין** – מה שגדל מאליו מן הזרעים שנפלו בארץ לפני שביעית נקרא "ספיח", וסובר רבי יהודה שספיחי חרדל מותר לקנות מכל אדם, **שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עֲלֵיהֶן עוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – להביאם מן השמור; ואין הלכה כרבי יהודה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל הַסְּפִיחִין מֻתָּרִין** – לקנותם מכל אדם, שסתמם מן ההפקר הם, **חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב** – שחזקתם מן השמור, **שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָהֶם בִּיְרָקוֹת שָׂדֶה** – הגדלים מאליהם, ובודאי ירקות גינה הם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִין** – לקנותם מעם הארץ, שמא מן השמור הם (**רמב"ם; הגר"א**).

יש מפרשים, שהמחלוקת שבמשנתנו היא לדעת חכמים (בתורת כהנים), שספיחים אסורים באכילה מדברי סופרים; וסובר רבי יהודה: ספיחי חרדל מותרים באכילה, שלא גזרו חכמים עליהם כמו שגזרו על שאר ספיחים, שאמנם על שאר ספיחים גזרו שיהיו אסורים באכילה מפני עוברי עבירה, שלא יביאו ממה שזרעו בשביעית ויאמרו: ספיחים הם. אבל על חרדל לא נחשדו עוברי עבירה לזרעו בשביעית. ורבי שמעון סובר שכל הספיחים לא גזרו עליהם, לפי שניכרים הם, שיש הבדל בין מה שגדל מאליו ובין מה שנזרע וגדל על ידי עבודה, חוץ מספיחי כרוב, שאין כיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים, שגזרו על כל הספיחים ("מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף).

ויש מפרשים, שבמשנתנו מדובר בספיחי שישית שנכנסו לשביעית, דהיינו שנגמר גידולם בערב שביעית ונלקטו בשביעית, וסובר רבי שמעון, שכל הספיחים מותרים לאכלם בתורת חולין, מאחר שנגמר גידולם בערב שביעית, חוץ מספיחי כרוב, שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית, משום גזירה שמא ילך ויביא מן האיסור, שבכרוב אי אפשר להכיר בין הגידולים שנגמרו בשישית לגידולים של שביעית; וחכמים אוסרים בכל הספיחים משום ספיחי כרוב. –

ב שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַבְּעוּר: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל; וְשָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְכָל אַחַת וְאַחַת. גָּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְגָלִיל הַתַּחְתּוֹן, וְהָעֲמֶק; מִכְּפַר חֲנַנְיָה וּלְמַעְלָן, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל שִׁקְמִין — גָּלִיל הָעֶלְיוֹן; וּמִכְּפַר חֲנַנְיָה וּלְמַטָּן, כָּל שֶׁהוּא מְגַדֵּל שִׁקְמִין — גָּלִיל הַתַּחְתּוֹן; וּתְחוּם טְבֶרְיָא — הָעֲמֶק. וּבִיהוּדָה: הָהָר, הַשְּׁפֵלָה, וְהָעֲמֶק. וּשְׁפֵלַת לוּד כִּשְׁפֵלַת הַדָּרוֹם, וְהָהָר שֶׁלָּהּ כְּהַר הַמֶּלֶךְ. מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם — מְדִינָה אַחַת.

פירוש ברטנורא

ב שלש ארצות. בא"י חלוקות זו מזו לענין ביעור. וביעור האמור בכל מקום בשביעית הוא שכל זמן שאין נמצא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית מיד. כגון אם לקט תאנים ועשה מהן גרוגרות, אינו יכול לאכול מאותם גרוגרות אפילו בשנה השביעית אלא כל זמן שנמצאים תאנים מחוברות לאילן, וכשכלו התאנים מן האילנות חייב לבער הגרוגרות שבביתו, או לאכלן כולן מיד, או להפקירן עד שלא ישאר מהם בביתו, דכתיב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. והשתא קאמר שארץ ישראל כולה נחלקת לשלשה חלקים לענין ביעור, וכל חלק וחלק ממנה נחלק לשלשה חלקים: **כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון.** שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה, וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה (מלכים א ו): **ותחום טבריה.** הוא העמק, אלו הג' הם מהגליל: **ההר והשפלה והעמק.** הם שלשה חלקים של ארץ יהודה: **שפלת לוד. והר [שלה] לוד. ומבית חורון עד הים.** הם שלשה חלוקות של עבר הירדן, ושפלת לוד כשפלת הדרום דכל זמן שאוכל בשפלת [הדרום] אוכל בשפלת [לוד], וההר של שפלת לוד אוכלים בו כל זמן שאוכלים בהר המלך: **מבית חורון ועד הים מדינה אחת.** וכל זמן שלא כלה לחיה מאחת מן המקומות שביניהם יכולים כל אנשי הגבול ההוא לאכול על ידי המקום האחד שלא כלה בו לחיה מן השדה:

משניות מבוארות – קהתי

שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַבְּעוּר – ארץ ישראל מחולקת לשלש ארצות לענין ביעור פירות שביעית, שאם כלו הפירות של אחד המינים מארץ אחת ואינם מצויים שם לחיות שבשדה, חייבים לבער שם אותו המין גם מהבית, אף על פי שעדיין מצויים פירות אלו בארץ אחרת: **יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל** – כגון אם כלה ביהודה ולא כלה בגליל, בני יהודה מבערים, אבל בני הגליל אינם מבערים, וכן להיפך. בענין "עבר הירדן" יש חילוקי דעות במפרשים: יש סוברים, שאין הכוונה לעבר הירדן המזרחי, שכן חבל ארץ זה אין דינו כארץ ישראל לענין שביעית, אלא הכוונה היא **(לדעת הרמב"ם והרב מברטנורא)** לחבל ארץ שעל יד הירדן מעברו המערבי (כמו שנבאר להלן). אבל לפי התוספתא והירושלמי הכוונה היא לעבר הירדן המזרחי, שנוהג בו דין שביעית מדברי סופרים **(עיין "תפארת ישראל")**; **וְשָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְכָל אַחַת וְאַחַת** – שכל ארץ חלוקה אף היא לשלש ארצות, כלומר שתשע ארצות הן לביעור **(הר"ש על פי הירושלמי)**. ויש מפרשים, שאמנם רק שלש ארצות לביעור, אלא שמשנתנו באה להשמיע רבותא, שאף על פי שכל אחת ואחת מחולקת שוב לשלושה אזורים שאין פירותיהם כלים בזמן אחד, מכל מקום נחשבים כל שלשת האזורים כארץ אחת לענין זמן הביעור **(רש"י פסחים נב, ב; רמב"ם; ברטנורא)**. ואלו הן שלש הארצות של הגליל: **גָּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְגָלִיל הַתַּחְתּוֹן, וְהָעֲמֶק.** והרי הגבולות של כל אחת מהן: **מִכְּפַר חֲנַנְיָה וּלְמַעְלָן** – בכוון צפונה, **כָּל שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל שִׁקְמִין** – כל אותו אזור שאין גדלות בו שקמים, הרי זה **גָּלִיל הָעֶלְיוֹן** – שהוא האזור ההררי של הגליל, והשקמים אינן גדלות אלא בשפלה (עיין מלכים א י, כז); **וּמִכְּפַר חֲנַנְיָה וּלְמַטָּן** – בכוון דרומה, **כָּל שֶׁהוּא מְגַדֵּל שִׁקְמִין,** הרי זה **גָּלִיל הַתַּחְתּוֹן** – שהריו נמוכים וביניהם בקעות ועמקים; **וּתְחוּם טְבֶרְיָא** – כלומר טבריה וסביבותיה, הן **הָעֲמֶק** של הגליל. **וּבִיהוּדָה** – שלש הארצות שביהודה הן: **הָהָר** – כלומר הר המלך, שרוב הרי יהודה ואפרים כלולים בו, **הַשְּׁפֵלָה** – הנקראת שפלת דרום, **וְהָעֲמֶק** – מעין גדי ועד בקעת יריחו **(תוספתא; ירושלמי). וּשְׁפֵלַת לוּד כִּשְׁפֵלַת הַדָּרוֹם** – כלומר שדינה של שפלת לוד לענין ביעור כשפלת הדרום, שכל זמן שאוכלים בשפלת הדרום אוכלים בשפלת לוד, **וְהָהָר שֶׁלָּהּ** – שבשפלת לוד, **כְּהַר הַמֶּלֶךְ** – דינו לענין הביעור כהר המלך, **מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם, מְדִינָה אַחַת** – כלומר ומבית חורון, שבצפון יהודה, ועד הים הרי זו מדינה אחת, ודינה כעמק שביהודה **(ר"ח אלבק)**. בירושלמי מובא, שאמר ר' יוחנן: עוד יש בה הר ושפלה ועמק. מבית חורון ועד אמאוס – הר, מאמאוס ועד לוד – שפלה, מלוד ועד הים – עמק. ושואל הירושלמי: אם כן למה לא שנו "ארבע ארצות לביעור"? ומתרץ: מעורבות הן, כלומר לא עשו אותן

ברם, במסכת פסחים הגירסה היא: כל הספיחים אסורים חוץ מספיחי כרוב; דברי רבי שמעון. וחכמים אומרים: כל הספיחים אסורים. שכן המדובר שם בספיחי שביעית, היינו שתחילת גידולם היתה בשביעית, שאסורים הם באכילה, כמו ששנינו בתורת כהנים: "כתוב (ויקרא כה, כ): "הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו" – אם אין זורעים, היכן הם אוספים? אמר רבי עקיבא: מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים בשביעית. וחכמים אומרים: אין ספיחים אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים" (גזרה משום עוברי עבירה, כמו שבארנו לעיל); וסובר רבי שמעון שספיחי כרוב אינם בכלל האיסור של ספיחי שביעית, משום שיש לו קלח גדול וענפים כאילן; וחכמים גזרו של ספיחי כרוב משום שאר הספיחים, שסוברים הם כרבי עקיבא שספיחים אסורים מן התורה (תוספות סוכה לט, ב; ועיין ר"ש שמבאר ענין זה באריכות).

באור משנה ב

משנה זו דנה במצוות ביעור. וכבר הזכרנו שמצוה זו למדים מן הכתוב (ויקרא כה, ז): "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" – כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית; כָּלָה (לשון עבר) לחיה שבשדה, כִּלָּה (לשון צווי) לבהמתך שבבית" (ספרא בהר). מכאן, שאם כנס אדם לתוך ביתו מין ממיני הפירות, יכול הוא לאכול מאותם הפירות כל זמן שמין זה מצוי לחיה בשדה, אבל אם כלה אותו המין בשדה ואינו מצוי לחיות, חייב הוא לבער מה שיש בביתו מאותו המין, כגון אם אסף תאנים של שביעית וייבשן, יכול הוא לאכול מהן כל זמן שנמצאות תאנים לחות באילנות בשדה הראויות למאכל החיות, אבל לאחר שכלו התאנים מן השדה, הרי הוא חייב לבער את מותר התאנים שיש לו בבית. בדרך הביעור יש שלש דעות (כמו שבארנו כבר בפתיחה למסכתנו): א. דעת הרמב"ם היא, ש"ביעור" פירושו: איבוד מן העולם, ומכאן הוא פוסק, שכשמגיע זמן הביעור, משאיר בידו מזון שלש סעודות מהמין החייב בביעור, וכן מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, והשאר שורף באש או משליך לים המלח ומאבדו. – ב. דעת הרמב"ן היא, ש"ביעור" כאן מובנו הפקר, שהרי "לא מנו חכמים פירות שביעית לא מן הנשרפים ולא מן הנקברים". ומכאן המצוה היא, שכשמגיע זמן הביעור, הרי הוא מפקיר את הפירות מאותו המין החייב בביעור, ומוציאם לרשות הרבים, ואחרי כן רשאי הוא עצמו לחזור ולזכות בהם. אמנם לרש"י חייב הוא להניחם במקום שחיה יכולה ליטול אותם משם, אבל לרמב"ן אינו צריך להפקיר אלא לאדם. – ג. דעת הראב"ד היא, שיש שני ביעורים: "כשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאים כל אדם מה שבבתיהם ומביאים אותם לאוצר שליד בית דין, והם מחלקים לכל אדם שלש סעודות... עד שיכלו. ואם אין שם אוצר ובית דין – מוציאם לשוק ומפקירים, ואף הוא יכול לזכות בהם ככל אדם, ואוכל הזוכה בהם עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ... ואז יתבערו לגמרי, לשריפה או לאיבוד". ענין הביעור הראשון הוא לומד מן הכתוב (שמות כג, יא): "ואכלו אביוני עמך", וענין הביעור השני – מן הכתוב "ולבהמתך ולחיה" וגו', כמו שהבאנו לעיל. – שיטת רוב הפוסקים היא כדעת הרמב"ן, וכן גם מובא בתוספתא: "מי שיש לו פירות שביעית, והגיעה שעת הביעור, מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על (פתח) ביתו, ואומר: "אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, וחוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו" (תוספתא שביעית ח). מכאן גם האחרונים כתבו שיש לסמוך על דעת הרמב"ן ("פאת השולחן": "ערוך השולחן העתיד"; "משפט כהן"; "חזון איש"). – משנתנו באה ללמד, מה הם המקומות הנכללים בגדר של "כלה לחיה מן השדה".

ג וְלָמָּה אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת? שֶׁיִּהְיוּ אוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת אֶלָּא בִּיהוּדָה, וּשְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת כְּהַר הַמֶּלֶךְ. וְכָל הָאֲרָצוֹת כְּאַחַת לַזֵּיתִים וְלַתְּמָרִים.

פירוש ברטנורא

ג ולמה אמרו ג׳ ארצות. הואיל ושלש ארצות בכל אחת הרי כאן תשע ארצות, למאי הלכתא אמרו שלש ארצות לביעור ותו לא: **שיהיו אוכלים בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה.** אוכלים ביהודה עד שיכלה האחרון שבג׳ ארצותיה, וכן בגליל, וכן בעבר הירדן. אבל אין אוכלים ביהודה על ידי אותן שבגליל, ולא בגליל על ידי אותן שביהודה, דגמירי דאין חיה שביהודה מתרחקת לצאת מיהודה לגליל, ומגליל ליהודה, אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: **ושאר כל הארצות כהר המלך.** שאר כל הארצות שבא״י אוכלים ע״י הפירות הנמצאים בהר המלך והוא היה רב הפירות ואחרון מכל שאר ארצות שבארץ ישראל: **וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים.** כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים על ידי ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה, בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל. ואין הלכה כר״ש:

משניות מבוארות – קהתי

ארץ רביעית, לפי שמעורבות הן, ההר והשפלה שלה, בארץ יהודה. – ושלש ארצות של עבר הירדן לא נימנו במשנתנו, והן מפורשות בתוספתא **(ז, ט)** ובירושלמי **(ט, ב)**.

כפי שהזכרנו לעיל, דעת הרמב״ם והרב מברטנורא היא, שעבר הירדן הנזכר במשנתנו היינו מצד מערב של הירדן, ולפי פירושם מונה הסיפא של משנתנו את שלש הארצות של עבר הירדן, והן: שפלת לוד, ההר שבשפלה, ומבית חורון ועד הים. ברם, פירוש זה קשה הוא. וכן כותב הגר״א: אי אפשר לומר כן, שהרי ירושלים הוא מהלך יום אחד מן הירדן, ולוד הוא מהלך יום מירושלים לצד מערב, ובית חורון היה גם כן במערב הגבול, והיאך אפשר לומר שהם מן הירדן? ונראה שהמשנה אינה מונה אלא הארצות שביהודה ובגליל, אבל הארצות של עבר הירדן לא נימנו במשנה, מפני שהן מפורשות בספר יהושע (פרק יג), והובאו בתוספתא ובירושלמי... והטעם משום שארץ ישראל נחלקת לשני חלקים: נגב וצפון, כמו שכתוב (יהושע יח, ה): ״יהודה יעמוד על גבולו מנגב ובית יוסף... מצפון״. ויהודה היינו שבט יהודה, והשאר הם בכלל יוסף; ומונה המשנה שלש הארצות של הגליל שהן: הגליל העליון והגליל התחתון והעמק; ושלש הארצות של יהודה, שהן ההר, השפלה והעמק (כמו שבארנו); ועוד נשתייר שבט בנימין שהיה בין יהודה ובין יוסף; ומוסיפה איפוא המשנה בסיפא את שלשת החלקים שבשבט בנימין, והם: שפלת לוד, ההר, ומבית חורון ועד הים, להשמיענו שכל אלו בכלל יהודה הם ודינם לענין ביעור כדין הארצות שביהודה (עיין ״שנות אליהו״).

באור משנה ג

וְלָמָּה אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת – לשם מה אמרו חכמים ״שלש ארצות לביעור ושלש שלש ארצות לכל אחת״? להשמיענו, **שֶׁיִּהְיוּ אוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהּ** – שמותר לאכול בכל ארץ וארץ מהפירות שבבית עד שיכלה לחיה הפרי האחרון מאותו מין בכל אותה ארץ, כגון בהר שביהודה אין חייבים לבער מין ממיני הפירות שבבית עד שיכלה אותו מין לחיה מכל ההר, ולאחר שכלה שם חייבים בביעור, אף על פי שעדיין לא כלה בשפלה או בעמק, שדרך החיה כשאינה מוצאת פירות במקומה היא הולכת למקום אחר, אבל החיה שבהר אינה גדלה אלא על הפירות שבהר ואינה הולכת לא לשפלה ולא לעמק, וכן החיה שבשפלה אינה גדלה אלא על פירות שבשפלה, והחיה שבעמק על הפירות שבעמק. כן גם החיה שביהודה אינה גדלה על פירות שבגליל, והחיה שבגליל אינה גדלה על פירות שביהודה, ומכאן שאין החיה הולכת מיהודה לגליל או מהגליל ליהודה אפילו מהר להר או מעמק לעמק **(ר״ש על פי הירושלמי; תוספות)**. – ויש מפרשים: ולמה אמרו שלש ארצות – כיון ששנינו ״שלש שלש ארצות לכל אחת ואחת״, הרי תשע ארצות הן, ולמה אמרו: שלש ארצות לביעור? שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה – כלומר שבא התנא להשמיענו, שאף על פי שיש בכל אחת שלש ארצות, הר ושפלה ועמק, מכל מקום מותר לאכול בכל אחת מהארצות, היינו ביהודה או בגליל או בעבר הירדן, עד שיכלה מאותו המין בכל שלשת האזורים שבארץ זו, כגון אם כלה מין ממיני הפירות בגליל העליון וגם בגליל התחתון, אין חייבים עדיין לבער אותו מין מהבית כל זמן שיש מאותו מין בתחום טבריה. אבל לאחר שכלה מכל הגליל, אף שעדיין יש מאותו מין ביהודה, חייבים אנשי הגליל לבער אותו מין מבתיהם **(רש״י; רמב״ם; ברטנורא)**. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת אֶלָּא בִּיהוּדָה** – שיהודה בלבד מחולקת לשלש ארצות: הר, שפלה ועמק, וכגון אם כלה מין ממיני הפירות בהר ואינו מצוי שם לחיה בשדה, חייבים יושבי ההר לבער אותו המין מבתיהם, אף על פי שעדיין מצוי ממנו בשדות השפלה והעמק, **וּשְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת** – שבארץ ישראל, דהיינו הגליל ועבר הירדן, **כְּהַר הַמֶּלֶךְ** – שכל זמן שלא כלה מאותו המין בהר המלך, מותר לאכול ממנו בגליל ובעבר הירדן, שכן בהר המלך גדלו הרבה פירות והיו מצויים שם זמן רב. **וְכָל הָאֲרָצוֹת** – כל שלש הארצות שבארץ ישראל, **כְּאַחַת** – כארץ אחת הן, **לַזֵּיתִים וְלַתְּמָרִים** – שמותר לאכול אותם בכל הארץ כל זמן שהם מצויים בשדה באיזה מקום שהוא בארץ, ביהודה או בגליל או בעבר הירדן. ואין הלכה כרבי שמעון. – יש מפרשים, שהפיסקה האחרונה – ״וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים״ – אינה מדברי רבי שמעון, אלא סתם משנה היא ודברי הכל **(״תוספות יום טוב״; ״מלאכת שלמה״)**. ובירושלמי מובאת ברייתא: ״אף לחרובין כל הארצות כאחת״. ומובא עוד שם, שאוכלים על התמרים עד שיכלו מיריחו שהיא עיר התמרים (ובבבלי – פסחים נג, א – אמרו: עד שיכלה האחרון שבצוער), ועל הזיתים אוכלים עד שיכלו ממירון ומגוש חלב. כן מובאת ברייתא בבבלי **(פסחים נג, א)**: ״אוכלין בענבים עד הפסח (של השנה השמינית), בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. וכן פוסק הרמב״ם **(הל׳ שמיטה ויובל ז, יא)**.

אגרות קודש

ב״ה, ו׳ אלול, תשי״ט

ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ מלאכתו מלאכת שמים מו״ה יצחק שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מאדר״ח אלול הוא חדש הרחמים, בו כותב מההכנות

המשך בעמוד קמא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נב עמוד ב **אָמַר רַב חָנָא בַּר אֲחָא, אָמְרֵי בֵּי רַב** - אמרו בבית המדרש, ישנם **אַרְבָּעָה** דברים שכביכול **מִתְחָרֵט עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבְּרָאָם, וְאֵלּוּ הֵן: גָּלוּת** - שהגלה את ישראל, **כַּשְׁדִּים** - שהחריבו את בית המקדש הראשון שבו שרתה שכינה בשלימות, **וְיִשְׁמָעֵאלִים** - שכל עוד שהם בארץ ישראל הרי זה גורם את המשך הגלות, **וְיֵצֶר הָרָע** המונע מהם לשוב בתשובה, ועל ידי זה מתארכת הגלות ולא נבנה בית המקדש. והמקור לדברים אלו: **גָּלוּת, דִּכְתִיב 'וְעַתָּה מַה לִּי פֹּה נְאֻם ה' כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם' וְגוֹ',** ולשון 'מה לי פה' הוא חרטה. **כַּשְׁדִּים, דִּכְתִיב 'הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה'** - הלואי ולא היה העם ששמו כשדים, שאינו כדאי להבראות. **יִשְׁמָעֵאלִים, דִּכְתִיב 'יִשְׁלָיוּ אֹהָלִים לְשַׁדְּדִים וּבַטֻּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ'**, כלומר, הוא עצמו גרם הרגזתו שהביאם לעולם לערביים השוכנים באהלים במדבר. **יֵצֶר הָרָע, דִּכְתִיב 'וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי'** - על ידי שבראתי את היצר הרע גרמתי להם לחטוא. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִלְמָלֵא** - אילו לא היו כתובין **שָׁלֹשׁ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ** המעידין שהעוונות והזכויות בידו של הקדוש־ברוך־הוא והוא המכין את מחשבות האדם, **נִתְמוֹטְטוּ רַגְלֵיהֶם שֶׁל שׂוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל** - היינו ישראל, אבל עכשיו יש לנו פתחון פה שהוא גרם לנו שברא יצר הרע. ואלו הן שלושת הפסוקים: **חַד** - הפסוק הראשון, **דִּכְתִיב 'וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי'** - הקדוש־ברוך־הוא אומר שהוא גרם לנו לחטוא על ידי בריאת היצר. **וְחַד** - הפסוק השני, **דִּכְתִיב 'הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן אַתֶּם וְגוֹ'** בְּיָדִי בֵּית יִשְׂרָאֵל', הרי שביד הקב"ה להטות את לב האדם. **וְאִידָךְ** - הפסוק השלישי, **'וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר',** הרי שבידו של הקדוש־ברוך־הוא להסיר את היצר הרע מאתנו. **רַב פָּפָּא אָמַר, מֵהַאי נַמִּי** - אף מפסוק זה יש ללמוד כן **'וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְגוֹ'** וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם', הרי שביד הקב"ה לעשות שישמרו בני ישראל את המצוות.

הגמרא מביאה דרשה בענין המשיחים: נאמר **'וַיַּרְאֵנִי ה' אַרְבָּעָה חָרָשִׁים'** - הקדוש־ברוך־הוא הראה לזכריה ארבעה אומנים. שואלת הגמרא: **מַאן נִינְהוּ אַרְבָּעָה חָרָשִׁים** - מי הם אלו ארבעת האומנים. **אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא,** ארבעת אומנים אלו הם **מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וּמָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף,** שאומנים הם לבנין בית המקדש, **וְאֵלִיָּהוּ** שהיה אומן בבניית המזבח בכרמל, **וְכֹהֵן צֶדֶק,** הוא שם בן נח ונקרא חרש על שם בניית התיבה. **מָתִיב** - הקשה **רַב שֵׁשֶׁת, אִי הָכִי, הַיְינוּ דִּכְתִיב** בפסוק הקודם **'וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר זֵרוּ אֶת יְהוּדָה',** כלומר, אלה הבבליים אשר בארבע רוחות השמים שניגחו ופיזרו את יהודה וירושלים, ולפי דבריך הלא להיפך **הָנֵי לְשׁוּבָה אָתוּ** - אלה הארבעה להשיב את עם ישראל באו ולא להגלותם. **אָמַר לֵיהּ** - השיב רב חנא לרב ששת, **שַׁפִּיל לְסִיפֵיהּ דִּקְרָא** - השפל עצמך להתבונן בהמשך הפסוקים, **'וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה לְהַחֲרִיד אֹתָם לְיַדּוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם הַנֹּשְׂאִים קֶרֶן אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה לְזָרוֹתָהּ' וְגוֹ',** והכוונה, שאלה החרשים באים להחריד את אותם קרנות ואומות אשר הגלו את ישראל. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת **בַּהֲדֵי חָנָא בְּאַגַּדְתָּא לָמָּה לִי** - מה לי לחלוק עם רב חנא באגדה, בקי הוא באגדה יותר ממני ולא אוכל לו.

רש"י

גלות — שהגלה את ישראל. **לא היה** — אינו כדאי, והלואי לא היה. **אהלים לשודדים** — אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות, ורועים מקנה כל ימיהם. וכתיב סיפיה דקרא "לאשר הביא" וגו' כלומר: הוא עצמו גרם לו הרגזתו, שהביאם בעולם. **מה לי פה** — זו היא חרטה. **ואשר הרעתי** — רישא דקרא "אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעתי" — אני בראתי את יצר הרע המחטיאם, וגרמתי להם כל זאת. **שלשה מקראות** — המעידין שהעוונות והזכויות בידו, ותוכן הלבבות. **חרשים** = אומנים. משיחים שניהם חרשים לבנין בית המקדש. אליהו חרש אבן, שבנה מזבח בהר הכרמל, ומצינו שהוא עתיד להשתלח. **וכהן צדק** — הוא שם בן נח, ונקרא חרש "ויחזק חרש את צורף" (ישעיהו מא). ובבראשית רבה (פרשה מ"ג) מפרש ליה במלכי צדק שבא לקראת אברהם וברכו וחיזקו, וקראו "חרש" על שם בנין התיבה, שבנה עם אביו. **אלה הקרנות אשר זרו** — בתריה כתיב. **שפיל לסיפיה דקרא** — דאלה הקרנות: "ויבאו אלה להחריד אותם" סוף הפסוק הוכיח שתחילתו אינו מדבר בחרשים, אלא באומות. כשששאל הנביא את המלאך מה אלה החרשים? אמר לו: "אלה הקרנות" כלומר אומות הללו "אשר זרו את יהודה, ויבאו אלה" החרשים "להחריד אותם" הקרנות, "לידות את קרנות הגוים". **שפיל.** השפל עצמך לתחתית המקרא — לסופו. **אמר רב ששת בהדי חנא באגדתא למה לי** — מה לי אצלו באגדה? בקי הוא בהגדה ממני, ולא אוכל לו.

הָא דְּמַסִּיק בֵּיהּ כְּשִׁיעוּר אַרְעָא וְשִׁבְחָא – מה שאמר שמואל שבעל חוב גובה את השבח בלא לשלם בעבורו, הוא באופן ששיעור החוב שהוא תובע את הלוה מגיע לכדי ערך השדה עם השבח שהשביחה הלוקח. **וְהָא** דאמר שמואל שהבעל חוב משלם ללוקח עבור השבח בדמים, הוא באופן **דְּלֵא** מַסִּיק בֵּיהּ **אֶלָּא** כְּשִׁיעוּר אַרְעָא – שאין החוב מגיע אלא לכדי ערך השדה בלבד, בלא השבח שעליה.

אָמַר לֵיהּ רבינא לרב אשי: הלא מחלוקת אמוראים היא בכתובות (צא:) בבעל חוב שבא לגבות את חובו מקרקע הנמצאת ביד לקוחות הלוה. האם יכול הלוקח לפרוע את החוב לבעל חוב בדמים ולסלקו מהקרקע, או לא. ואם כן, **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר,** שגם **אִי אִית** לֵיהּ זוּזֵי לְלוֹקֵחַ לפירעון החוב **לֵא** מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ **לְבַעַל חוֹב,** אלא זכותו של הבעל חוב לטרוף ממנו את הקרקע, **שַׁפִּיר** יש להעמיד את דברי שמואל שהבעל חוב מסלק את הלוקח מהשבח בדמים, באופן ששיעור החוב אינו אלא בערך השדה בלבד בלא השבח. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר, אִי אִית** לֵיהּ זוּזֵי לְלוֹקֵחַ מָצֵי מְסַלֵּק לֵיהּ **לְבַעַל חוֹב,** לא יתכן להעמיד את דברי שמואל באופן האמור. שאם כן **לִימָא** לֵיהּ הלוקח לבעל חוב, הלא **אִי** הֲווּ לִי זוּזֵי כשיעור החוב כולו **הֲוָה** מְסַלְּקִינָא לָךְ מִכּוּלֵּיהּ אַרְעָא – הייתי מסלק אותך בזוזים אלו מהקרקע כולה. ואם כן אף **הַשְׁתָּא** כשאתה נוטל חלק מהקרקע עם השבח שלי, הרי נפרע בכך החוב כולו, ואם כן אין לך ליטול את הקרקע כולה, אלא **הַב** לִי **גְּרִיוָא דְּאַרְעָא שִׁעוּר שִׁבְחַאי** – תן לי חלק בקרקע כנגד שבח זה. ואיך אמר שמואל שאין הבעל חוב מחויב לתת ללוקח חלק מהקרקע כנגד השבח, אלא מסלק לו את השבח בדמים.

אָמַר לֵיהּ רב אשי: **הָכָא** בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן דְּשַׁוְיֵיהּ נִיהֲלֵיהּ – שעשה הלוה את השדה **אַפּוֹתִיקִי** למלוה, **דְּאָמַר** לֵיהּ הלוה למלוה, **לֵא** יְהֵא לְךָ **פַּרְעוֹן אֶלָּא** מִשדה זֶה. ובשעבוד של 'אפותיקי', לדברי הכל אין הלוקח יכול לסלק את המלוה מהקרקע בדמים. לפיכך נוטל המלוה את הקרקע כולה, ומסלק את הלוקח מהשבח בדמים.

חוזרת הגמרא לדין שבח גזילה, שלשיטת רבי יהודה ורבי שמעון נקנה לגזלן, כולו או מקצתו:

אָמַר רָבָא, מִי שֶׁגָּזַל **וְהִשְׁבִּיחַ** את הגזילה **וְאחר** כך **מָכַר** אותה לאחר, **וְכן** מי שֶׁגָּזַל **וְהִשְׁבִּיחַ** את הגזילה **וְאחר** כך **הוֹרִישׁ** אותה ליורשיו, **מַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ מָכַר, וּמַה שֶּׁהִשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ.** שמאחר שכבר זכה הגזלן בשבח, הרי הוא של הלקוחות והיורשים שקנו ממנו.

כְּעֵי רָבָא: אם **הִשְׁבִּיחַ** הלוֹקֵחַ את הגזילה שקנה מהגזלן, **מַהוּ** דינו של שבח זה. האם כשם שהשבח שהשביח הגזלן נקנה לו, כמו קונה הלוקח את השבח שהשביח הוא, או לא.

בָּתַר דְּכָעֵיָא הֲדַר פַּשְׁטָהּ – לאחר שהסתפק רבא ספק זה, פשט אותו. **מַה מָּכַר רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ,** ואף את זכותו בשבח הוא מוכר ללוקח, ועל כן אף השבח שהשביח הלוקח נקנה ללוקח.

כְּעֵי רָבָא: **הִשְׁבִּיחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים** את הגזילה שגזל, **מַהוּ** דינו של שבח זה.

אָמַר לֵיהּ **רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרַבִינָא:** וכי **תַּקַּנְתָּא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** נִיקוּ **וְנַעֲבוֹד** – נקום ונעשה. הלא כל מה שקונה הגזלן את השבח הוא משום תקנת השבים, ואין מסתבר שגם לגוי תיקנו תקנה זו.

אָמַר לֵיהּ רבינא: **לֵא צְרִיכָא** – לא הסתפק רבא אלא **כְּגוֹן דְּזַבְנֵיהּ** הגזלן את הגזילה **לְיִשְׂרָאֵל.** האם קונה הישראל את השבח, או לא.

שוב מקשה הגמרא, **סוֹף סוֹף** ישראל **הָבָא מֵחֲמַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** שכן הוא בא מכוחו. וכשם שאין למוכר הגוי זכות בשבח, כן אין ללוקח הישראל זכות בו.

מתרצת הגמרא: **לֵא צְרִיכָא** – לא הסתפק רבא אלא **כְּגוֹן דְּגָזַל יִשְׂרָאֵל וְזַבְנֵהּ נִיהֲלֵיהּ** – ומכר את הגזילה לעובד כוכבים, **וְהִשְׁבִּיחָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהָדַר** [וחזר] **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְזַבְנֵהּ** [ומכרה] **לְיִשְׂרָאֵל. מַאי** דינו של שבח זה. **מִי** [האם] **אַמְרִינַן, כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא** הגזלן הראשון היה **יִשְׂרָאֵל, וְהָדַר** – ואף לבסוף נמצאת הגזילה ביד **יִשְׂרָאֵל, עֲבֵדֵי רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא** – תיקנו לו חכמים משום תקנת השבים ליטול את השבח. **אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּאִיכָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שקנה **בָּאֶמְצַע** את הגזילה, **לֵא עֲבִדוּ** לֵיהּ **רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא** לישראל שקנה ממנו, שכן ישראל הבא מכח עובד כוכבים דינו כעובד כוכבים שלא נעשתה בו התקנה.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

חוזרת הגמרא לדין שינוי קונה, ודנה במקרים מסויימים האם הם נחשבים לשינוי או לא: **אָמַר רַב פַּפָּא, הַאי מַאן דְּגָזַל דִּיקְלָא מֵחַבְרֵיהּ וְקַטְלֵיהּ** – הגוזל דקל מחבירו וקצצו, **אַף עַל גַּב דְּשַׁדְרֵיהּ מֵאַרְעָא לְאַרְעָא דִּידֵיהּ** – אפילו שהעבירו מקרקע הנגזל ונטעו בקרקע שלו, **לֵא קָנֵי** אותו. ואינו משלם דמים, אלא משיב את הדקל עצמו.

מפרשת הגמרא את טעמו של רב פפא: **מַאי טַעְמָא** אין הקציצה והנטיעה נחשבות לשינוי שמחמתו יש לו לגזלן לקנות הדקל, משום **דְּמֵעִיקָּרָא דִּיקְלָא מִיקְּרֵי וְהַשְׁתָּא נַמִּי דִּיקְלָא מִיקְּרֵי,** ולא השתנה שמו.

וכן הגוזל **דִּיקְלָא וְעָבִיד גּוּבֵי** – חתכו לחתיכות, **לֵא קָנֵי** אותו בשינוי זה, אלא משיב את החתיכות עצמן, משום דגם **הַשְׁתָּא מִיהַת גּוּבֵי דִּדִיקְלָא** [חתיכות דקל] **מִיקְּרֵי,** ואין זה שינוי.

אבל הגוזל **גּוּבֵי וְעָבְדִינְהוּ כְּשׁוּרֵי** [קורות], **קָנֵי** אותן בשינוי, ואינו מחזיר את הקורות עצמן, אלא משלם דמי גובי. משום שעד עתה נקראו 'גובי דדיקלא' ועתה הן קרויות קורות.

הגוזל **כְּשׁוּרֵי רַבְרְבֵי** [קורות גדולות] **וְעָבְדִינְהוּ כְּשׁוּרֵי זוּטְרֵי** – וחתכן ועשה מהן קורות קטנות; **לֵא קָנֵי,** שכן עדיין שמן עליהן ולא השתנו. אבל אם **עָבְדִינְהוּ קְצוּצֵיָיתָא** – אם עשה מהקורות קרשים, **קָנֵי** אותם בשינוי, שכן מתחילה קרויות 'קורות' ועתה הם קרוים 'קרשים'.

אָמַר רָבָא: הַאי מַאן דְּגָזַל לוּלְבָא וְעָבְדִינְהוּ הוּצֵי – ועשאו עלים, שתלש את עליו מהשדרה, **קָנֵי** אותו בשינוי, משום **דְּמֵעִיקָּרָא** בשעת הגזילה **לוּלְבָא מִיקְּרֵי** [נקרא לולב], **וְהַשְׁתָּא** הוא נקרא **הוּצֵי** [עלים].

וכן הגוזל **הוּצֵי** [עלים] **וְעָבְדִינְהוּ חוּפְיָא** – ועשה מהם מטאטא, **קָנֵי** אותם בשינוי, משום **דְּמֵעִיקָּרָא** היו קרויים 'הוצי', **וְהַשְׁתָּא** הם קרויים 'חופיא'. ואין זה שינוי החוזר, משום שלצורך עשיית המטאטא יש לחלוק כל עלה לשניים.

אבל הגוזל **חוּפְיָא** [מטאטא] **וְעָבְדֵיהּ שַׁרְשׁוּרָא** [חבל], **לֵא קָנֵי** בשינוי. **מַאי טַעְמָא,** משום **דְּהָדַר סָתַר** לֵיהּ **וְהָוֵי חוּפְיָא** – שאפשר להתיר את החבל ולהחזירו לצורת מטאטא, ושינוי החוזר לברייתו אינו קונה.

כְּעֵי רַב פַּפָּא: הגוזל לולב מחבירו, וברשות הגזלן **נָחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת** – העלה העליון שבאמצע הלולב, שהוא כפול בכל עלי הלולב ועשוי משני עלים המחוברים בגבם, ונפרד חיבורם ונחלקו זה מזה, **מַהוּ** דינו של לולב זה. האם נפסל הלולב על ידי כך למצות נטילה, וממילא נחשב הדבר לשינוי שהגזלן קונה על ידו, או לא.

פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי מָתוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,** לולב שנִּטְּלָה ממנו **הַתְּיוֹמֶת פָּסוּל** למצותו.

לא יהא לך פרעון אלא מזה. ואי נמי הוו ליה לזוזי לילוקחן לא מצי מסלק ליה: מה שהשביח מכר. ושקיל לוקח מחצה או שליש או רביע ובן יורש אי נמי כולה שבחא כמתניתין מפני תקנת השבים כדאמרן לעיל בשמעתא קמייתא: כל זכות שתבא לידו. וכי היכי דגזלן אי אשבח הוה שקיל מחצה או שליש או רביע הכי נמי כי אשבח לוקח שקיל מחצה או שליש או רביע ואליבא דר"ש: וקטליה. קצצו: לא קני. לשלומי דמי אלא יהיב ליה דיקלא גופיה דליבא שנוי השם למקניה: גובי. בלע"ז טרינקיי"ש: קצוציתא. קרשים: הוצי. שנתקן עלה מן השדרה: חופיא. אשקוב"א שבו מכבדים את הבית וחולק כל הוצא לשנים דתו לא הדרא: שרשרא. חבל: התיומת. כף תומר

האמצעי העליון תיומת היא:

מאי

1 הא דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא הא דלא
2 מסיק ביה אלא כשיעור ארעא אמר ליה הניחא
3 למאן דאמר אי איתי ליה זוזי לילוקחן לא מצי מסלק
4 ליה לבעל חוב שפיר אלא למ"ד אי איתי ליה זוזי
5 לילוקחן מצי מסלק ליה לבעל חוב ליבא אי הוו
6 לי זוזי הוה מסלקינא ליה לך מכוליה ארעא השתא הב
7 לי גריוא דארעא שיעור שבחאי אמר ליה הכא במאי
8 עסקינן כגון דשויה ניהליה אפותיקי דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה: אמר רבא
9 גזל והשביח ומכר וגזל והשביח מכר מה שהשביח הורישׁ: בעי רבא
10 השביח לוקח מהו בתר דבעיא הדר פשטה מה מכר ראשון לשני זכות שתבא לידו:
11 בעי רבא השביח עובד כוכבים מהו א"ל רב אחא מדפתי לרבינא תקנתא לעובד כוכבים
12 ניקו ונעבוד אמר ליה לא צריכא כגון דזבניה לישראל סוף סוף הבא מהמת עובד כוכבים
13 הרי הוא כעובד כוכבים לא צריכא כגון דגזל ישראל וזבנה ניהליה והשביחה עובד כוכבים
14 והדר עובד כוכבים וזבנה לישראל מאי מי אמרינן דיון דמעיקרא ישראל והדר ישראל עבדי
15 רבנן תקנתא או דילמא כיון דאיכא עובד כוכבים באמצע לא עבדו ליה רבנן תקנתא תיקו:
16 אמר רב פפא האי מאן דגזל דיקלא מהבריה וקטליה אע"ג דשדריא מארעא לארעא דידיה
17 לא קני מאי טעמא מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי דיקלא ועביד גובי
18 לא קני השתא מיהת גובי דדיקלא מיקרי ועבדינהו כשורי קני כשורי רבי ועבדינהו
19 כשורי זוטרי לא קני עבדינהו קצוציתא קני אמר רבא האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הוצי
20 קני דמעיקרא לוליבא מיקרי והשתא הוצי הוצי ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הוצי והשתא
21 חופיא חופיא ועבדיה שרשורא לא קני מאי טעמא דהדר סתר ליה והוי חופיא בעי רב פפא
22 נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר רבי מתון אמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול

מאי

הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא. פירוש הא דקאמר שמואל ב"ח גובה את השבח דכיון דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא גובה את השבח בחנם מן הלקוחות ונראה דגם מיתמי גבי ב"ח השבח בחנם ואין נותן דמים כמו מן הלקוחות ואע"ג דאין לקם על מי לחזור והוי כמו מתנה דילא גבי מינה ב"ח שבחא כדמשמע בפ"ק דב"מ (דף טו. ושם ד"ה ב"ח) דדנקא מלקוחות גובה לפי שכתב לו מוכר לילוקח אנא איקום ואשפי ואדבי ואמריך זביני אלין אינוך ועלמיהון ושבחיהון אבל מתנה דילא כתב ליה הכי ואין לו על מי לחזור לא מכל מקום גובה מן היתומים משום דכרעיה דאבוהון נינהו כדמוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נב.) דתנן אין הבכור נוטל בראוי ולא בשבח ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם ופריך בגמרא והאמר שמואל ב"ח גובה את השבח ומשני מקולי כתובה שנו כאן ומזונות בנות נמי תנאי כתובה בכתובה דמי והתם משבח יתומים מיירי דאי משבח לקוחות א"כ מאי אירא דלא טרפי בנות משבח והא מגוף הקרקע נמי לא טרפי דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים אלא בשבח יתומים מיירי ודנקא כתובת אשה ומזונות דקילי לא גבי משבח אבל שאר ב"ח גבי ובקונטרס פירש התם מזון הבנות כגון נקא אשה ופסק לזון בתה ה' שנים ולפירושו אין ראיה דמצי מיירי שפיר בשבח לקוחות אבל לא בהירא דא"כ ה"ל למיתני ולא בת אשתו למזונות ועוד דלא שייך בהו תנאי כתובה והא דאמר בהמקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אומרים אנו השבחנו ואין השבח שלך משמע דלא גבי משבח יתומים התם מיירי בשעשה אפותיקי ואמרי אנו השבחנו ותן לנו יציאה כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות וכן מוכי לה במסקנא בעשאו אפותיקי וגם בתחילה משמע דמיירי בעשאו אפותיקי דקאמר על היתומים להביא ראיה מ"ט ארעא כיון דלגובייא קיימא כמאן דגבא דמיא ואי לא מיירי דשויה אפותיקי אמאי הויא בחזקת ב"ח ויתמי נייתו ראיה אדרבה יתמי קיימא דאי בעי מסלקי ליה בזוזי ועל ב"ח להביא ראיה אלא ודאי בעשאוהו אפותיקי איירי וגרע כחו של בעל חוב במה שעשה לו הלוה אפותיקי דהויא כאחת משדותיו דמשלם יצ"ל אלא לא עשאו אפותיקי היה גובה הכל מן היתומים בלא פרעת יציאה כמו מלקוחות כדפירשתי והשתא מצינו למימר דבלקוחות נמי אם עשאה אפותיקי יש לו לשלם ללוקח היציאה אפי' מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ולמסקנא דמוקי לה הכא בעשאה אפותיקי לא נחלק עוד בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק ובטל דבמסקנא אותו חילוק דכיון שעשאו אפותיקי משלם יציאה אע"ג דמסיק שיעור ארעא ושבחא ומיהו יש לחלק דבלקוחות כיון שיש להם על מי לחזור היכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא אינו פורע יציאה אפי' עשאה אפותיקי דמשום דעשה אפותיקי לא יגרע כח ב"ח בכך כיון שיש ללוקח על מי לחזור דדוחק לומר דבמסקנא דמוקי לה בעשאה אפותיקי לא צריך למה שהיה מחלק בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק שהרי כל אלו דברי רב אשי שהיה משיב לרבינא דבכל הספרים כתוב אמר ליה הא דמסיק ביה שיעור ארעא וכו' א"ל הכא במאי עסקינן דשויה ניהליה אפותיקי ואין דומה שהיה חוזר מדבריו הראשונים ומיהו אור"י לפי הספרים שכתוב בהן אמר ליה כאן בשבח המגיע לכתפים כאן כו' אותו תירוץ ודאי לא קאי ומיהו ברוב הספרים גרסינן וכי תימא כאן בשבח המגיע לכתפים כו': **הניחא** למאן דאמר כו'. פלוגתא היא בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צא: ושם) גבי דהוו גברא דהוו מסיק ביה אלפא זוזי ומאן דאית ליה דלא מצי מסלק ליה הייינו רמי בר חמא דסבר התם למימר דהייינו מתניתין:

כל זכות שתבא לידו. אע"ג דבפ"ק דב"מ (דף טו: ושם) משמע דאפי' לרב דאמר יש לו שבח בשלא הכיר בה שאינו שלו ולקחה הייינו מגזלן אבל גנזלן לא יהיב שבח הייינו בקרקע שאין נגזלת דגזלן גופיה ליית ליה שבח אבל הכא במטלטלין שיש שבח לגזלן מפני תקנת השבים גם ללוקח ממנו יש לו: **דגזל** דיקלא וקטליה. אע"ג דגזל בהמה וקטלה קני התם הוי שינוי דמינכר טפי:

נחלקה התיומת כו'. מצא ר"י בתשובת הגאונים ניטלה התיומת אותו הוצא העליון בראש הלולב שאין הוצא למעלה הימנה והוא כשני הוצין דבוקין זה בזה ונקראין תיומת וכן משמע מתוך ה"ג שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאין אותן שיש להם תיומת כזה אפי' אחד בה' מאות ויש לומר שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחילה כענין זה ונחלק שנשתנה מבריותו ובקונטרס פירש נחלקה תיומת שני עלים עליונים אמצעיים ששם כלה השדרה נחלקה זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין של מטה מהן ומתוך פירושו משמע שנסדק השדרה כל כך שנראה העליונים חלוקים ומפוזרין זה מזה ועוד אור"י דיש מפרשים שכל עלי הלולב כפולין כל אחד לשנים ויש בראש הלולב בסוף השדרה ב' עלין יוצאין ממנה שכל אחד כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותם שנים עלין היוצאין מראש השדרה נקראין תיומת ואתנהו בעי בחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קצת מן השדרה ומיהו אין רוב הלולבין נמצאין כענין זה ומכל מקום יש לומר דבעי דאי משתכח בה"ג תיומת ונחלקה מהו: **ניטלה** התיומת פסול. נראה לר"י דהא דאמר נקטם ראשו פסול היינו שנקטמו הרבה מן העלין תדע דאין לך נקטם יותר מבטילת התיומת ומשמע דוקא ניטלה אבל נקטם כשר ועוד אור"י דמימר למימר דניטלה אצטריכא ליה דס"ד דהוי הדר טפי כשניטלה כולה יותר מנקטם:

מיירי דשויה אפותיקי אמאי הויא בחזקת ב"ח ויתמי נייתו ראיה אדרבה יתמי קיימא דאי בעי מסלקי ליה בזוזי ועל ב"ח להביא ראיה אלא ודאי בעשאוהו אפותיקי איירי וגרע כחו של בעל חוב במה שעשה לו הלוה אפותיקי דהויא כאחת משדותיו דמשלם יצ"ל אלא לא עשאו אפותיקי היה גובה הכל מן היתומים בלא פרעת יציאה כמו מלקוחות כדפירשתי והשתא מצינו למימר דבלקוחות נמי אם עשאה אפותיקי יש לו לשלם ללוקח היציאה אפי' מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ולמסקנא דמוקי לה הכא בעשאה אפותיקי לא נחלק עוד בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק ובטל דבמסקנא אותו חילוק דכיון שעשאו אפותיקי משלם יציאה אע"ג דמסיק שיעור ארעא ושבחא ומיהו יש לחלק דבלקוחות כיון שיש להם על מי לחזור היכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא אינו פורע יציאה אפי' עשאה אפותיקי דמשום דעשה אפותיקי לא יגרע כח ב"ח בכך כיון שיש ללוקח על מי לחזור דדוחק לומר דבמסקנא דמוקי לה בעשאה אפותיקי לא צריך למה שהיה מחלק בין מסיק ביה שיעור ארעא ולא מסיק שהרי כל אלו דברי רב אשי שהיה משיב לרבינא דבכל הספרים כתוב אמר ליה הא דמסיק ביה שיעור ארעא וכו' א"ל הכא במאי עסקינן דשויה ניהליה אפותיקי ואין דומה שהיה חוזר מדבריו הראשונים ומיהו אור"י לפי הספרים שכתוב בהן אמר ליה כאן בשבח המגיע לכתפים כאן כו' אותו תירוץ ודאי לא קאי ומיהו ברוב הספרים גרסינן וכי תימא כאן בשבח המגיע לכתפים כו': **הניחא** למאן דאמר כו'. פלוגתא היא בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צא: ושם) גבי דהוו גברא דהוו מסיק ביה אלפא זוזי ומאן דאית ליה דלא מצי מסלק ליה הייינו רמי בר חמא דסבר התם למימר דהייינו מתניתין:

כל זכות שתבא לידו. אע"ג דבפ"ק דב"מ (דף טו: ושם) משמע דאפי' לרב דאמר יש לו שבח בשלא הכיר בה שאינו שלו ולקחה הייינו מגזלן אבל גנזלן לא יהיב שבח הייינו בקרקע שאין נגזלת דגזלן גופיה ליית ליה שבח אבל הכא במטלטלין שיש שבח לגזלן מפני תקנת השבים גם ללוקח ממנו יש לו: **דגזל** דיקלא וקטליה. אע"ג דגזל בהמה וקטלה קני התם הוי שינוי דמינכר טפי:

נחלקה התיומת כו'. מצא ר"י בתשובת הגאונים ניטלה התיומת אותו הוצא העליון בראש הלולב שאין הוצא למעלה הימנה והוא כשני הוצין דבוקין זה בזה ונקראין תיומת וכן משמע מתוך ה"ג שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאין אותן שיש להם תיומת כזה אפי' אחד בה' מאות ויש לומר שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחילה כענין זה ונחלק שנשתנה מבריותו ובקונטרס פירש נחלקה תיומת שני עלים עליונים אמצעיים ששם כלה השדרה נחלקה זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין של מטה מהן ומתוך פירושו משמע שנסדק השדרה כל כך שנראה העליונים חלוקים ומפוזרין זה מזה ועוד אור"י דיש מפרשים שכל עלי הלולב כפולין כל אחד לשנים ויש בראש הלולב בסוף השדרה ב' עלין יוצאין ממנה שכל אחד כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותם שנים עלין היוצאין מראש השדרה נקראין תיומת ואתנהו בעי בחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קצת מן השדרה ומיהו אין רוב הלולבין נמצאין כענין זה ומכל מקום יש לומר דבעי דאי משתכח בה"ג תיומת ונחלקה מהו: **ניטלה** התיומת פסול. נראה לר"י דהא דאמר נקטם ראשו פסול היינו שנקטמו הרבה מן העלין תדע דאין לך נקטם יותר מבטילת התיומת ומשמע דוקא ניטלה אבל נקטם כשר ועוד אור"י דמימר למימר דניטלה אצטריכא ליה דס"ד דהוי הדר טפי כשניטלה כולה יותר מנקטם:

וְעַבְרֵיהּ זוזי לא קָנֵי. דּוּקָא עַבְדֵּיהּ זוזי אֲבָל עֲשָׂה מִן הַנִּסְכָּא כְּלֵי בְּגוֹן כּוֹס שֶׁל כֶּסֶף קָנֵי אע"ג דְּחֶדֶר עָבִיד לֵיהּ נִסְכָּא דְּלֵא גְּרַע מִנְּסָרִים וְעָשְׂאָן כֵּלִים אֲבָל זוּזִי וּלְבִינָה אֵין תּוֹרַת חֲשִׁיבוּת עֲלֵיהֶן כ"כ: **הַמַּחֲלִיף** פָּרָה בְּחֲמוֹר. אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא נָקֵט שֶׁדֶּרֶךְ לְהַחֲלִיף פָּרָה בְּחֲמוֹר וְלִמְכּוֹר שִׁפְחָה בְּדָמִים אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ דְּלֵא מָצֵי לְמִינְקָט הַמּוֹכֵר פָּרָה וְיָלְדָה לְפִי שֶׁאֵין פָּרָה נִקְנִית בְּכֶסֶף אֶלָּא בְּמִשִּׁיכָה וּבִשְׁעַת מְשִׁיכָה רוֹאֶה אִם יָלְדָה אִם לָאו אֲבָל שִׁפְחָה נִקְנִית בְּכֶסֶף דְּעֶבְדִּים הוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת דְּהָא רַבִּי מֵאִיר קָתָנֵי לָהּ וְרַבִּי מֵאִיר לֹא מִקַּיֵּשׁ דְּהָא קָאָמַר דְּנִשְׁבָּעִים עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַקַּרְקָעוֹת אִית לֵיהּ דְּאֵין נִשְׁבָּעִין בְּדָמוּכֹח בְּשִׁבּוּעוֹת (דף מג. ושם) גַּבֵּי יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּקַרְקַע וְאֵינָן כְּקַרְקַע וְכֵיוָן דְּלֵא מִקַּיֵּשׁ לְעִנְיַן שְׁבוּעָה ה"ה לְעִנְיַן קִנְיָן דְּהָא מַיְיתֵי רֵאָיָה הָכָא מִשְּׁבוּעָה אַגְּלָל וּמִיהוּ קָצָת יֵשׁ לְחַלֵּק דִּלְעִנְיַן גְּזֵל וּשְׁבוּעָה נִרְאֶה לְגַמְרָא לְהַשְּׁוּוֹת דְּתְרוַיְיהוּ נִפְקֵי עַל יְדֵי כְּלָל וּפְרָט גְּזֵל לְקַמָּן בְּפ' בַּתְּרָא (דף קיז:) וּשְׁבוּעוֹת בְּפֶרֶק וּשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִים (שבועות דף מב.):

וְהַלָּה שׁוֹתֵק זָכָה בָּהּ. לְמ"ד דִּבְרֵי וְשָׁמָא בְּרֵי עָדִיף נִיחָא וּלְמַאן דְּאָמַר לֹא בְּרֵי עָדִיף אוֹר"י שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ דִּשְׁתִּיקָה כְּהוֹדָאָה דַּמְיָא וְלֹא כְּאוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ:

ומי

מַאי לָאו הוּא הַדִּין לְנַחְלְקָה לֹא נִיטְּלָה שַׁאנִי דְּהָא חָסֵר לָהּ אִיפָּא דְּאַמְרֵי ת"ש דְּא"ר מָתוֹן א"ר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נַחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּטְּלָה וּפְסוּל ש"מ אָמַר רַב פַּפָּא הַאי מַאן דְּגָזַל עֵפְרָא מֵהַכְרֵיהּ וְעַבְרֵיהּ לְבֵינְתָא לֹא קָנֵי מַאי טַעְמָא דְּהָדַר מַשְׁוֵי לֵיהּ עֵפְרָא לְבֵינְתָא וְעַבְרֵיהּ עֵפְרָא קָנֵי מַאי אַמְּרַת דִּלְמָא הָדַר וְעָבִיד לֵיהּ לְבֵינְתָא הַאי לְבֵינְתָא אַחֲרִיתִי הוּא וּפְנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן וְאָמַר רַב פַּפָּא הַאי מַאן דְּגָזַל נַסְכָּא מֵהַכְרֵיהּ וְעָבִיד זוּזֵי לֹא קָנֵי מַאי טַעְמָא הָדַר עָבִיד לְהוּ נַסְכָּא זוּזֵי וְעַבְרִינְהוּ נַסְכָּא קָנֵי מַאי אַמְּרַת הָדַר עָבִיד לְהוּ זוּזֵי פָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן שְׁחִימֵי וְעַבְרִינְהוּ חָדְתֵּי לֹא קָנֵי חָדְתֵּי וְעַבְרִינְהוּ שְׁחִימֵי קָנֵי מַאי אַמְּרַת הָדַר עָבִיד לְהוּ חָדְתֵּי מִידַּע יְדִיעַ שִׁחְמֵיהוּ: זֶה הַכְּלָל כָּל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגִּזֵּלָה: (זֶה הַכְּלָל) לַאֲתוּיֵי מַאי לַאֲתוּיֵי הָא דְּאָמַר ר' אִלְּעָא גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בִּידוֹ וְקָנָאוֹ טָבַח וּמְכַר שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר הַהוּא גַּבְרָא דְּגָזַל פַּדְנָא דְּתוֹרֵי מַהַכְרֵיהּ אָזַל כְּרַב בְּהוּ כְּרָבָא זָרַע בְּהוּ זַרְעָא לְסוֹף אַהַדְרִינְהוּ לְמָרֵיהּ אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמַר לְהוּ זִילוּ שׁוּמוּ שְׁבָחָא דְּאַשְׁבַּח אָמַר לֵיהּ רָבָא תּוֹרֵי אַשְׁבַּח אַרְעָא לֹא אַשְׁבַּח אָמַר מִי קָאֲמִינָא נְשֵׁימוּ כּוּלֵּיהּ פַּלְגָא קָאֲמִינָא א"ל סוֹף סוֹף גְּזֵלָה הוּא וְקָא הָדְרָה בְּעֵינָא דִּתְנַן כָּל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגִּזֵּלָה אָמַר לֵיהּ לֹא אֲמִינָא לָךְ כִּי יָתִיבְנָא בְּדִינָא לֹא תֵּימָא לִי מִידֵּי דְּאָמַר הוּנָא חַבְרִין עֲלָאֵי אֲנָא וּשְׁבוֹר מַלְכָּא אָחִי אִינַשׁ גַּזְלָנָא עֲתִיקָא הוּא וּבְעֵינָא דְּאִיקְּנֵסֵיהּ: **מתני'** גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָה עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגִּזֵּלָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק פֵּירוֹת וְהִרְקִיבוּ יַיִן וְהֶחְמִיץ מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגִּזֵּלָה מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח בְּהֵמָה וְנִתְעַבְּדָה בָּהּ עֲבֵירָה אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה לִיסָּקֵל אוֹמֵר לוֹ חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: **גמ'** אָמַר רַב פַּפָּא לֹא הִזְקִינָה הִזְקִינָה מַמָּשׁ אֶלָּא אַפִּי' כָּחֲשָׁה וְהָא אָנַן הִזְקִינָה תְּנַן כָּחֲשָׁה כְּגוֹן הִזְקִינָה דִּלֹּא הָדַר בַּרְיָא אָמַר לֵיהּ מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִּׁי הָכֵי קָאֲמְרֵי מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲפִילּוּ גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר נַעֲשָׂה שִׁינּוּי בִּידוֹ וְקָנָאוֹ טָבַח וּמְכַר שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר אָמַר לֵיהּ לֹא לָאו אֲמִינָא לָךְ לֹא תַּחֲלִיף גַּבְרֵי הַהוּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אִלְּעָא אִיתְּמַר: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר אַבְדִּימִי אָמַר רַב הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר וְרַב שְׁבִיק רַבָּנָן וְעָבִיד כְּרַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם דִּבְרֵיהָא אִיפְּכָא תַּנְיָא וְרַב שְׁבִיק מַתְנִיתִין וְעָבִיד כִּבְרֵיהָא רַב מַתְנִיתִין נַמִּי אִיפְּכָא תָּנֵי וּמַאי טַעְמֵיהּ דְּרַב דְּאַפֵּיךְ מַתְנִי' מִקַּמֵּי דִּבְרֵיהָא אַדְּרַבָּה נַיפּוּךְ לִבְרֵיהָא מִקַּמֵּי מַתְנִיתִין אָמְרֵי רַב נַמִּי מַתְנִיתִין אִיפְּכָא אַתְנֵיהּ וְאִי בָּעֵית אֵימָא כִּי לֹא אַפֵּיךְ חָדָא מִקַּמֵּי חָדָא מִקַּמֵּי תַּרְתֵּי אַפֵּיךְ דְּתַנְיָא הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה זֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה וְהַלָּה שׁוֹתֵק זָכָה בָּהּ זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ יַחְלוֹקוּ זֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי וְזֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ יָלְדָה לְפִי שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין דִּבְרֵי ר' מֵאִיר וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין נִשְׁבָּעִין לֹא עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת הַאי הֲלָכָה כְּר' מֵאִיר הֲלָכָה כְּרַבָּנָן מִיבָּעֵי לֵיהּ הָכֵי קָאָמַר לְמַאי דְּאַפְּכִיתוּ וּתְנִיתוּ הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר

ומי

עַבְדָּא כְּמִקַּרְקְעֵי דְּמִי: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת. בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דף נו.): אִי הָכֵי. דְּמַתְנִיתִין נַמִּי בְּעֵינָן לְמִיתְנָא אִיפְּכָא הֲלָכָה כְּרַבָּנָן מִבָּעֵי לֵיהּ:

מַאי לַאו – האם לא **הוּא הַדִּין לְנַחְלְקָה** התיומת שהוא פסול, ואם כן אף נקנה הלולב לגזלן מחמת פסול זה.

דוחה הגמרא: **לֹא** כן הוא, אלא **נִיטְּלָה** התיומת **שֵׁאנִי, דְּהָא חָסֵר לָהּ** מגוף הלולב, אבל אם נחלקה התיומת לא נחסר ממנו כלום, ויתכן שהוא כשר.

לשון אחרת בדברי רבי יהושע בן לוי: **אִיבָּא דְּאָמְרֵי, תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב מָתוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נַחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּטְּלָה** התיומת מהלולב, **וְהֵרִי הוּא פָּסוּל.**

מסיקה הגמרא לפי לשון זו: **שְׁמַע מִינָּה,** שאם נחלקה התיומת קונה הגזלן את הלולב בשינוי, משום שהוא נפסל בכך.

אָמַר רַב פַּפָּא: הַאי מַאן דְּגָזַל עִפְּרָא מֵחַבְרֵיהּ, וְעָבְדֵיהּ לְבֵינְתָא – הגוזל עפר מחבירו ועשה ממנו לבינה, **לֹא קָנֵי** את הלבינה, אלא חוזרת היא לגנזל. **מַאי טַעְמָא, דְּהָדַר מְשַׁוֵּי לֵיהּ עִפְּרָא** – משום שיכול לחזור ולכתוש את הלבינה ולעשותה שוב לעפר, ושינוי החוזר לברייתו אינו קונה.

אבל אם גזל **לְבֵינְתָא וְעָבְדֵיהּ עִפְּרָא, קָנֵי** הגזלן את העפר בשינוי. **מַאי אָמְרַתְּ,** [אם תאמר] **דִּלְמָא הָדַר וְעָבִיד לֵיהּ לְבֵינְתָא** – הלא בידו לחזור ולעשות את העפר ללבינה, ואף זה הוא שינוי החוזר שאינו קונה, לא כן הוא. משום **שהַאי לְבֵינְתָא** שיעשה מהעפר לבינה **אַחֲרִיתִי הוּא, וּפָנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן.** שהרי צריכה הלבינה השניה תיקון וגיבול בפנינ עצמה, ואי אפשר לכוין שתהיה בדיוק כגודל הלבינה ראשונה. נמצא ששינוי זה של כתישת הלבינה לעפר הוא שינוי שאינו חוזר לקדמותו.

וְאָמַר רַב פַּפָּא: הַאי מַאן דְּגָזַל נַסְכָּא מֵחַבְרֵיהּ וְעָבִיד זוּזֵי – הגוזל גוש של כסף מחבירו ועשה ממנו מטבעות זוז, **לֹא קָנֵי** זוזים אלו, אלא משיבם לנגזל. **מַאי טַעְמָא, הָדַר עָבִיד לְהוּ נַסְכָּא** – משום שבידו לחזור ולהתיכם ולעשות מהם שוב גוש כסף, והרי זה שינוי החוזר לברייתו שאינו קונה.

אבל אם גזל **זוּזֵי וְעָבְדִינְהוּ נַסְכָּא, קָנֵי. מַאי אָמְרַתְּ** [אם תאמר] **הָדַר עָבִיד לְהוּ** לנסכא שוב לזוזֵי והרי זה ושינוי החוזר, לא כן הוא. שהרי אין אלו אותם זוזים כמקודם, אלא **פָּנִים חֲדָשׁוֹת בָּאוּ לְכָאן,** ונמצא ששינוי שאינו חוזר לברייתו הוא.

הגוזל זוזים **שְׁחִימֵי** [שחורים] מרוב ישנותם **וְעָבְדִינְהוּ חֲדַתֵּי** – וליבן אותם ועשאם כחדשים, **לֹא קָנֵי,** משום שסופם להתיישן שוב ולהשחיר, ושינוי החוזר הוא.

אבל אם גזל זוזים **חֲדַתֵּי וְעָבְדִינְהוּ שְׁחִימֵי, קָנֵי** אותם בשינוי. **מַאי אָמְרַתְּ,** אף זה הוא שינוי החוזר משום **דהָדַר עָבִיד לְהוּ חֲדַתֵּי** על ידי שילבנם, לא כן הוא. משום שאף לאחר שמלבנם אינם נעשים לגמרי כחדשים, שכן **מֵידַע יְדִיעַ שִׁיחְמַיְיהוּ**- עדיין ניכרת עליהם שחרוריתם, ונמצא ששינוי שאינו חוזר הוא.

שנינו במשנתנו: **זֶה הַכְּלָל, כָּל הַגְּזֵלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה.**

שואלת הגמרא (**זֶה הַכְּלָל**) [**כָּל**] **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה המשנה לרבות בתיבה זו.

משיבה הגמרא: תיבת 'כל' שבמשנה, באה **לְאַתּוּיֵי הָא** שינוי **דְּאָמַר רַבִּי אִלְּעָא, גָּנַב טָלֶה וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר, נַעֲשָׂה שִׁינּוּי כֵּרוֹ, וּקְנָאוֹ.** ואם **טָבַח וּמָכַר** את האיל או העגל פטור מתשלומי ארבעה וחמישה, משום שכבר קנאם קודם לכן בשינוי, ונמצא שאת **שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ,** ואת **שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר,** ואינו משלם אלא כפל. קנס שקנסו בגזלן עתיק:

הַהוּא גַּבְרָא דְּגָזַל פַּדָּנָא דְּתוֹרֵי מֵחַבְרֵיהּ, אָזַל כְּרַב בְּהוּ כְּרָבָא, זְרַע בְּהוּ זְרְעָא, לְסוֹף אַהַדְרִינְהוּ לְמָרֵיהּ – מעשה באדם גזל צמד שוורים מחבירו, וחרש וזרע עמהם את שדהו, ולבסוף החזירם לבעליהם. **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן לדין. אָמַר לְהוּ** רב נחמן לבעלי הדין, **זִילוּ שׁוּמוּ שַׁבָּחָא דְּאַשְׁבַּח** – לכו ושומו את השבח שהשביחה השדה על ידי מלאכות אלו, וישלם הגזלן לבעל השוורים שבח זה.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב נחמן: **תּוֹרֵי אַשְׁבַּח, אַרְעָא לֹא אַשְׁבַּח** – האם רק השוורים השביחו את השדה, וכי אין השבח מתייחס גם לשדה עצמה, והרי היא זו שהצמיחה את הפירות.

אָמַר לו רב נחמן: **מִי קָאֲמִינָא נְשַׁיְּימוּ כּוּלֵּיהּ, פַּלְגָא קָאֲמִינָא** – וכי אמרתי לו לגזלן שישלם את כל שבח השדה, אף אני לא אמרתי אלא שישלם חצי מהשבח לבעל השוורים, כפי חלקם בשבח השדה.

אָמַר לֵיהּ רבא לרב נחמן: **סוֹף סוֹף גְּזֵילָה הוּא, וְהִלְכָה בִּידֵינוּ** שהגזילה **קָא הָדְרָה בְּעֵינָא** [חוזרת בעיניה] כמות שהיא, והשבח נשאר אצל הגזלן. דְּהִרֵי **תְּנַן** במשנתינו, 'כָּל הַגְּזֵלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה', ואינם מחזירים את השבח.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא: **לֹא אֲמִינָא לָךְ, כִּי יָתִיבְנָא בְּדִינָא לֹא תֵּימָא לִי מִידִי** – וכי לא אמרתי לך, שכשאני יושב בדין אל תאמר לי דבר. **דְּאָמַר הוּנָא חַבְרִין עַלַּאי, אֲנָא וְשָׁבוֹר מַלְכָּא אַחֵי בְּדִינָא** – שהרי אמר עלי הונא חברי, שאני ושמואל [המכונה שבור מלכא] אחים אנחנו בדין, כלומר שוים אנחנו בכח פסק ההלכה. ומה שחייבתי גזלן זה בחצי משבח השדה טעמי עמדי, משום **דהַאי אִינָשׁ גַּזְלָנָא עַתִּיקָא הוּא,** ומזה זמן רב שהוא גוזל בקביעות, **ומשום כך בְּעֵינָא דְּאֵיקְנְסֵיהּ** – רציתי לקונסו.

משנה

בהמשך למשנה הקודמת (צג:) גם המשנה שלפנינו עוסקת בדיני גזלן שנעשה שינוי בגזילה שבידו, וכיון שנעשה שינוי בגזילה קנאה הגזלן, וצריך לשלם מעות כפי שויה בשעת הגזילה. משנתינו דנה האם צריך הגזלן לשלם את הפחת שנעשה בגזילה, או שיכול להחזיר את הגזילה לבעליה כמות שהיא. ובתחילה מביאה המשנה דיני שינוי שנעשה בדרך הטבע:

גָּזַל בְּהֵמָה, וְהִזְקִינָה, או שגזל **עֲבָדִים, וְהִזְקִינוּ,** ועקב כך אינם יכולים לעשות מלאכה כבעבר, וירד ערכם של הבהמה או העבדים. כיון שנעשה שינוי בבהמה או בעבד קנאם הגזלן בשינוי, ולכן כשמחזיר את העבדים או הבהמה לבעליהם, **מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה** – כפי ערכם שהיו שוים בשעת הגזילה. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בָּעֲבָדִים** – כשמחזיר עבד, **אוֹמֵר** לו לבעל העבד, **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ,** ומחזיר לו את העבד כמות שהוא, ואינו צריך לשלם לו כשעת הגזילה. רבי מאיר סבר שכיון שהעבדים הוקשו לקרקע, לכך כשם שאי אפשר לגזול קרקע ותמיד נשארת ברשות בעליה, כך הדין בעבדים, וממילא כל שינוי ופחת שנעשה בעבד, ברשות בעליו נשתנה ונפחת.

המשנה מביאה מקרים של גזילה שנשתנתה בידו הגזילה שינוי הניכר:

גָּזַל מַטְבֵּעַ, וְנִסְדַּק המטבע והוא שינוי ניכר, וכן הגוזל **פֵּירוֹת, וְהִרְקִיבוּ,** וכן הגוזל **יַיִן, וְהֶחְמִיץ,** בכל מקרים אלו נעשה שינוי הניכר, ועל ידי שינוי זה קנאם הגזלן, ולכן **מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה.**

המשנה מביאה מקרים שהגזילה נשתנתה ביד הגזלן בשינוי שאינו ניכר:

גזל **מַטְבֵּעַ, וְנִפְסַל** לשימוש, וכן הגוזל **תְּרוּמָה, וְנִטְמֵאת,** וכיון שנטמאה אסורה באכילה ואינה עומדת אלא לשריפה, וכן הגוזל **חָמֵץ, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח,** שנאסר בהנאה. וכן הגוזל **בְּהֵמָה, וְנִתְעַבְּדָה בָּהּ עֲבֵירָה,** כגון שנרבעה, או שעשאה עבודה זרה והשתחוה לה, או שהקצה לעבודה זרה, ומשום כך נפסלה הבהמה לקרבן, **אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה** הבהמה מלהיקרב **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** על ידי שנעשה בה מום במקום שאינו ניכר, וכגון בדוקין שבעין, **אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה לִיסָּקֵל,** ובהמה היוצאת להיסקל, אסורה באכילה ובהנאה, הדין במקרים אלו, שהגזלן **אוֹמֵר לוֹ חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ** – יכול להחזיר את הבהמה לבעליה כמות שהיא, ולומר לו מה שגזלתי החזרתי והרי הוא לפניך, ואינו צריך לשלם ההפרש שבין שעת גזילה לשעת החזרתה, כיון שזה נזק שאינו ניכר:

גמרא

שנינו במשנה שהגוזל בהמה והזקינה משלם כבשעת הגזילה: **אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא הִזְקִינָה הִזְקִינָה מַמָּשׁ** – אין הכוונה במשנה דווקא שהזקינה,

המשך בעמוד קעח

מתוך דבריו של רב הסובר שיכול הגזלן לומר לבעל העבד הרי שלך לפניך, נמצאנו למדים שסבר רב שדינם של עבדים שוה לקרקעות. ועל כך הגמרא מקשה:

וּמִי אָמַר רַב עַבְדָּא בִּמְקַרְקְעֵי דְּמִי, וְהָאָמַר רַב דָּנִיאֵל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב, הַתּוֹקֵף בְּעַבְדּוֹ – האוחז את עבדו **שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, פָּטוּר** מלשלם לבעליו את שכר פעולתו של העבד. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ עַבְדָּא בִּמְקַרְקְעֵי דְּמִי, אַמַּאי פָּטוּר** התוקף מלשלם על פעולתו של העבד, והרי העבד אינו נגזל **וּבְרִשּׁוּתָא דְּמָרֵיהּ קָאֵי** – ברשות רבו נמצא, כשם שקרקע אינה נגזלת ונמצאת ברשות בעליה, ואם העבד נמצא ברשות בעליו צריך התופסו לשלם לבעליו על שכר פעולתו. אלא בהכרח צריך לומר שרב סבר שדיני עבד אינם כקרקעות, ומעת שתפס את העבד אינו ברשותו של רבו, ולכן פטור מלשלם על שכר פעולתו.

מתרצת הגמרא, רב אכן סובר שדיני עבד דומים לדיני קרקע, אבל **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן,** שתפס את עבדו של חבירו **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה** – בשעה שהעבד אינו רגיל לעשות מלאכה לרבו, או שכעת אין לבעליו מלאכה לעשות. **כִּי הָא דְּשָׁלַח לֵיהּ** – והרי דין זה דומה למה ששלח לו **רַבִּי אַבָּא לְמָרִי בַּר מַר, בְּעֵי מִינֵּיהּ** – שאל ממנו **מַרֵב הוּנָא,** מה הדין באדם **הֵדֶר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ,** האם **צָרִיךְ** הדר בחצר **לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר** עבור כך שמשתמש בחצרו, **אוֹ אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר. וְשָׁלְחוּ לֵיהּ** – ושלחו לו תשובה, **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.** וכשם שאינו צריך לשלם כשהשתמש בחצר חבירו שלא מדעתו, כך גם התופס עבדו של חבירו שלא מדעת בעליו ועשה בו מלאכה, אינו צריך לשלם לבעליו עבור שכר פעולתו.

דוחה הגמרא, **הָכִי הַשְׁתָּא** – האם שווים המקרים, **בִּשְׁלָמָא הָתָם** – דין זה מובן רק בגר בחצר חבירו שלא מדעתו, משום שבֵּין **לְמַאן דְּאָמַר** שהטעם שפטור לשלם על החצר הוא משום **שֵׁבִיתָא מִיתְּבָא יָתֵיב** – בית שיושבים בו נשמר יותר ואינו חרב, לפי שהגר בתוכו שומר עליו ומתקן את הטעון תיקון תמיד, אם כן **נִיחָא לֵיהּ** – נח לו לבעל החצר שיגורו בחצרו אף ללא תשלום, **וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר** שהטעם שפטור הוא משום שבית שגרים בו ניצל ממה שכתוב (ישעיה כד יב) 'וּשְׁאָיָה יֻכַּת שָׁעַר' – כלומר הפסוק מדבר על שד ושמו שאיה והוא מכתת את שערי וכותלי הבית שאין גרים בתוכו. אם כן **נִיחָא לֵיהּ** – נח לו לבעל החצר שיגורו בו ואף ללא תשלום, וביון שהדר בחצר מהנה את הבעלים, לכך פטור להעלות לו שכר. **אֶלָּא הָכָא** בתוקף עבדו של חבירו, **מִי נִיחָא לֵיהּ** – האם נח לו לבעל העבד **דְּנִכְחוּשׁ עַבְדֵּיהּ** – שיכחיש כוחו של העבד. ואם כן אין ראיה שהתוקף עבדו של חבירו פטור לשלם על שכר פעולתו של העבד.

מישבת הגמרא, **אָמְרֵי** – יישבו בבית המדרש, **הָכִי נַמִּי נִיחָא לֵיהּ** – גם כאן נח לו לבעל העבד שישתמשו בעבדו למלאכה, **דְּלֵיסְתְּרֵי עַבְדֵּיהּ** – בכדי שהעבד לא יתרגל להתבטל ויתעצל לעבוד, וכיון שנח לבעלי העבד שיעשו בו מלאכה ולא יעמוד בטל, לכך התוקף את עבדו של חבירו אינו צריך לשלם לו על שכר פעולת העבד.

בעניין זה מספרת הגמרא: **כִּי רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא** – בני ביתו של רב יוסף בר חמא, **הֲווּ תָּקְפִי עָבְדֵי דְּאִינְשֵׁי דְּמַסְּיִק בְּהוּ זוּזֵי** – היו תופסים עבדים של בעלי חובות שלהם כשהיו נושים בהם את הכסף, **וְעָבְדֵי בְּהוּ מְלָאכָה,** ולא נתנו שכר לבעליהם.

אָמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ – בנו, **מַאי טַעְמָא עָבִיד מַר הָכִי** – מה הטעם שאתה עושה כך, וכי אינך חושש לאיסור ריבית. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, אני סובר כרב נחמן, **דְּאָמַר רַב נַחְמָן, עַבְדָא נָחוּם כְּרֵישֵׁיהּ לֵא שָׁוֵי** – עבד אינו שוה אפילו את הלחם שאדונו מאכילו, כלומר שכר מלאכתו הוא פחות ממזונותיו של אותו היום, וכשתפסתי את עבדם של בעלי החובות, נתתי להם לאכול, ונמצא שלא נהנתי כלל ממלאכתם, ואין כאן ריבית.

אָמַר לֵיהּ רבה, **אִימָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן** – כל מה שאמר רב נחמן יש לומר שזה דווקא **כְּגוּן דָּארוּ עַבְדֵּיהּ** – עבדו של רב נחמן ושמו דארו, **דְּמַרְקִיד בֵּי כּוּבֵּי** – שהיה ליצן ומרקד בחנויות בכדי שישקוהו יין, כיון שלא היה יודע לעשות שום אומנות, ועם כל זה היה רב נחמן צריך להוסיף לו קצת פרנסה, וכזה עבד אכן אינו שווה לאדונו את הלחם שמאכילים אותו, אבל **כּוּלְּהוּ עָבְדֵי מֵעֲבַד עָבְדֵי** – כל העבדים יודעים לעשות איזה אומנות ועושים מלאכה לאדונם, ולכן הם שווים אף יותר מהלחם שאוכלים, ואם כן אתה נהנה ממלאכתם וצריך לשלם לבעליהם את שכר פעולתם.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף, **אֲנָא כְּרַב דָּנִיאֵל סְבִירָא לִי, דְּאָמַר רַב דָּנִיאֵל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב, הַתּוֹקֵף בְּעַבְדּוֹ** – **שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, פָּטוּר** מלשלם לבעליו את שכר פעולתו אם עשה כן ביום שאין לבעליו לתת לו מלאכה, **אַלְמָא** – אם כן צריך לומר שהסיבה שפטור משום **שֶׁנִּיחָא לֵיהּ** – שנח לו לבעל העבד **דְּלֵא לִיסְתְּרֵי עַבְדֵּיהּ** – שלא יתבטל העבד.

אָמַר לֵיהּ רבה בנו, **הָנֵי מִילֵּי** – כל זאת נאמר דווקא **הֵיכָא דְּלֵא מַסְּיִק בְּהוּ זוּזֵי** – במקום שעושה המלאכה לא נושה כסף בבעל העבד, אבל **מַר כֵּיוָן דְּמַסְּיִק בְּהוּ זוּזֵי,** בזה שאתה משתעבד בעבדים ועושה בהם מלאכה **מֵיחֵזֵי כְּרִבִּית** – נראה הדבר כריבית.

מביא רבה ראיה שאם נראה הדבר כריבית אסור למלווה להנות מהלווה: **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן** (לעיל כא.), **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַדֶּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר,** אבל אם **הִלְוָהוּ** – לבעל החצר **וְדָר** המלווה **בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ, צָרִיךְ** המלווה **לְהַעֲלוֹת לוֹ** – ללווה **שָׂכָר** על השימוש בחצר, בכדי שלא יראה כריבית, שהלוה נותן למלוה טובת הנאה בכך שנותן לו לגור בחצרו ללא כל תשלום. הרי שאף בהנאה שאין משלמים עליה ואינה אסורה מעיקר הדין, לגבי מלוה ולווה הדבר אסור.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף, **הָדְרֵי בִּי** – חזרתי בי מדברי, ויותר לא אעשה כך: ממשיכה הגמרא ועוסקת בדיני התופס רכושו של חבירו שלא מדעתו: **אִיתְּמַר** – למדנו, **הַתּוֹקֵף סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה,** נחלקו בכך האמוראים, **אָמַר רַב, רָצָה שֶׁכָּרָהּ נוֹטֵל** – אם ירצה בעל הספינה נוטל מהתופס שכר עבור השימוש בספינה, **רָצָה פְּחָתָהּ נוֹטֵל** – ואם נשברה או נתקלקלה והפחת גדול מהשכירות, נוטל מהתופס תשלום עבור הפחת שנפחתה הספינה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא פְּחָתָהּ** – בעל הספינה נוטל רק את הפחת שנפחתה בשעת השימוש.

אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא פְּלִיגִי – רב ושמואל אינם חולקים, אלא כל אחד עוסק במקרה שונה. **הָא דְּעָבִידָא לְאַגְרָא** – רב עסק במקרה שהספינה מיועדת להשכרה, ומסתמא התופס החזיק בה בתורת שכירות, ולכך אם דמי שכרה מרובים על פחתה חייב התופס לשלם את שכרה, אבל אם דמי הפחת מרובים יכול בעל הספינה לומר לתופס שהוא גזלן, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. **הָא דְּלֵא עָבִידָא לְאַגְרָא** – ואילו שמואל עסק במקרה שהספינה אינה מיועדת להשכרה, ולכך בעל הספינה אינו נוטל שכרה אלא רק את דמי הפחת שהופחתה הספינה בשעת השימוש כיון שהוא נידון כגזלן.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא – גם רב וגם שמואל עסקו באופן שהספינה **דַּעֲבִידָא לְאַגְרָא** – עשויה ומיועדת להשכרה. אלא שרב עסק **בְּהָא דְּנָחִית לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא** – במקרה שחבירו תפס את הספינה בעל דעת להשכירה, ולכך יכול בעל הספינה לתבוע ממנו עבור שכירות, או אם ירצה יוכל לתבוע דמי פחת הספינה. **וְהָא דְּנָחִית לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּגַזְלָנוּתָא** – ושמואל עסק במקרה שחבירו תפס את הספינה בכדי לגזולה, ולכן יכול לדרוש רק את הפחת ולא את השכירות, שהרי לא תפס את הספינה על מנת לשלם שכירות:

שנינו במשנה, **גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק [וְכוּ']** משלם כשעת הגזילה, מטבע ונפסל וכו' אומר לו הרי שלך לפניך: **אָמַר רַב הוּנָא, נִסְדַּק פירושו שֶׁהַמַּטְבֵּעַ נִסְדַּק מִמָּשׁ, נִפְסַל פירושו שֶׁפָּסְלָתוּ מַלְכוּת שלא תצא מטבע זו לא במדינה זו ולא במדינה אחרת. וְרַב יְהוּדָה אָמַר,** כאשר **פָּסְלָתוּ מַלְכוּת** לגמרי **נַמִּי הֵיכִי דְּנִסְדַּק,** שהיזק גמור הוא וצריך לשלם כשעת הגזילה, **אֶלָּא הֵיכִי דְּמִי נִפְסַל** האמור במשנה, **שֶׁפְּסָלָתוּ מְדִינָה זוֹ וְיוֹצֵאָה בשימוש בִּמְדִינָה אַחֶרֶת,** ובאופן זה יכול

המשך בעמוד קנז

וּמִי אָמַר רַב עַבְדָּא כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי וְהָאָמַר רַב דָּנִיאל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב הַתּוֹקֵף בְּעַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה פָּטוּר וְאִי ס"ד עַבְדָּא כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי אַמַּאי פָּטוּר בִּרְשׁוּתָא דְּמָרֵיהּ קָאֵי הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה כִּי הָא דְּשָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְמָרִי בַּר מַר בָּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַב הוּנָא הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אוֹ אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר וְשָׁלְחוּ לֵיהּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר הָכִי הַשְׁתָּא בִּשְׁלָמָא הָתָם בֵּין לְמ"ד בֵּיתָא מֵיתְבָא יָתִיב נִיחָא לֵיהּ בֵּין לְמ"ד וּשְׁאִיָּה יוּכַּת שָׁעַר נִיחָא לֵיהּ אֶלָּא הָכָא מִי נִיחָא לֵיהּ דְּנִכְחוֹשׁ עַבְדֵּיהּ אַמְרֵי ה"נ נִיחָא לֵיהּ דְּלָא לִיסְתְּרֵי עַבְדֵיהּ בֵּי רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא הֲווּ תָּקִיף עַבְדֵי דְּאִינָשֵׁי דְּמַסִּיק בְּהוּ זוּזֵי וַעֲבַדֵי בְּהוּ מְלָאכָה א"ל רַבָּה בְּרֵיהּ מ"ט עָבֵיד מַר הָכִי א"ל דְּאָמַר רַב נַחְמָן עַבְדָּא נְהוּם כְּרֵיסֵיהּ לָא שָׁוֵי אָמַר לֵיהּ אֵימָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן כְּגוֹן דָּארוּ עַבְדֵיהּ דְּמַרְקִיד בֵּי כּוּבֵי כּוּלְּהוּ עַבְדֵי מֶעֱבַד עַבְדֵי א"ל אֲנָא כְּרַב דָּנִיאל סְבִירָא לִי דְּאָמַר רַב דָּנִיאל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב הַתּוֹקֵף בְּעַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה פָּטוּר אַלְמָא נִיחָא לֵיהּ דְּלָא לִיסְתְּרֵי עַבְדֵּיהּ אָמַר לֵיהּ הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא מַסִּיק בְּהוּ זוּזֵי מַר כֵּיוָן דְּמַסִּיק בְּהוּ זוּזֵי מֶיחְזֵי כְּרִבִּית דְּאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מִנְיוֹמֵי אָמַר רַב נַחְמָן אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ א"צ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר הִלְוָהוּ וְדָר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר א"ל הַדְרִי בִּי: אִיתְּמַר הַתּוֹקֵף סְפִינָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה אָמַר רַב רָצָה שְׂכָרָהּ נוֹטֵל רָצָה פְּחָתָהּ נוֹטֵל וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא פְּחָתָהּ אָמַר רַב פָּפָּא לָא פְּלִיגֵי הָא דַּעֲבִידָא לְאַגְרָא הָא דְּלָא עֲבִידָא לְאַגְרָא וְאִיבָּעֵית אֵימָא הָא וְהָא דַּעֲבִידָא לְאַגְרָא הָא דְּנָחִית לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא וְהָא דְּנָחִית לֵיהּ אַדַּעְתָּא דְּגַזְלָנוּתָא:

גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק [וְכוּ']: אָמַר רַב הוּנָא נִסְדַּק נִסְדַּק מַמָּשׁ נִפְסַל פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת וְרַב יְהוּדָה אָמַר פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת נַמִּי הַיְינוּ נִסְדַּק אֶלָּא ה"ד נִפְסַל שֶׁפְּסָלַתּוֹ מְדִינָה זוֹ וְיוֹצְאָה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת א"ל רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ נִפְסַל פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת הֲרֵי פֵּירוֹת וְהִרְקִיבוּ יַיִן וְהֶחְמִיץ דִּכְ פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת דָּמֵי וְקָתָנֵי מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה א"ל הָתָם נִשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ וְרֵיחוֹ הָכָא לֹא נִשְׁתַּנָּה א"ל רָבָא לְרַב יְהוּדָה לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת נַמִּי הַיְינוּ נִסְדַּק הֲרֵי תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת דִּכְ פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת דָּמֵי וְקָתָנֵי אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ א"ל הָתָם לֹא מִינְּכַר הֶיזֵּיקָהּ הָכָא מִינְּכַר הֶיזֵּיקָהּ אִיתְּמַר הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ וְנִפְסְלָה הַמַּטְבֵּעַ רַב אָמַר

נותן

רש"י

פָּטוּר. מִלְּשַׁלֵּם לִבְעָלָיו שְׂכָרוֹ: שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה. בְּשָׁעָה [שֶׁאֵינוֹ רָגִיל] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אוֹ שֶׁאֵין עַכְשָׁיו לִבְעָלָיו מְלָאכָה לַעֲשׂוֹת דְּזֶה נֶהֱנֶה וְזֶה אֵין חָסֵר הוּא וּפָטוּר: כִּדְשָׁלַח לֵיהּ כו' הַדָּר בַּחֲצַר חֲבֵירוֹ. וּמוֹקְמִינָא לָהּ בְּפ"ב (דף כא.) בְּחָצֵר דְּלָא קַיְימָא לְאַגְרָא: בֵּיתָא מֵיתְבָא יָתִיב. זֶה הַדָּר בְּתוֹכָהּ הֶהֱנָהוּ לְבַיִת זֶה שֶׁהוּא מְיוּשָּׁב בְּדִיּוּרִין: יָתִיב. אֵין חָרֵב לְפִי שֶׁהַדָּר בְּתוֹכָהּ טָם וּמַשְׁפִּיץ סְדָקֶיהָ תָּמִיד: וּשְׁאִיָּה יוּכַּת שָׁעַר. שֵׁד הוּא וּשְׁמוֹ שְׁאִיָּה מְכַתֶּת שְׁעָרִים וְכוֹתְלֵי בַּיִת שֶׁאֵין אָדָם דָּר בְּתוֹכָהּ: דְּלָא נִסְתְּרֵי. שֶׁלֹּא יִלְמַד דַּרְכֵי הַבַּטָּלָה: פְּחָתָהּ. אִם נִשְׁבְּרָה אוֹ נִתְקַלְקְלָה וּדְמֵי פְּחָתָהּ יְתֵירִין עַל שְׂכָרָהּ נוֹטֵל דְּמֵי פְּחָתָהּ: עָבִיד לְאַגְרָא. מִסְתָּמָא כִּי נָחִית לָהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא נָחִית הִלְכָּךְ לַאו בְּתוֹרַת גַּזְלָן דַּיְינִינַן לֵיהּ וְנוֹתֵן שְׂכָרָהּ עַל כָּרְחוֹ אִם רַבִּין הֵן עַל דְּמֵי פְּחָתָהּ: הָא דְּלָא עֲבִידָא לְאַגְרָא. לָא יָהִיב לֵיהּ אֶלָּא פְּחָתָהּ: נָחַת לָהּ אַדַּעְתָּא דְּאַגְרָא. רָצָה שְׂכָרָהּ נוֹטֵל וְאִם פְּחָתָהּ יֶתֶר עַל שְׂכָרָהּ נוֹטֵל דְּמֵי פְּחָתָהּ דְּהָא ע"כ שְׁקָלָהּ וְגָזֵל הוּא: נָחִית לָהּ אַדַּעְתָּא דְּגַזְלָנוּתָא. אֲפִי' שְׂכָרָהּ גָּדוֹל מִפְּחָתָהּ לֹא יָהִיב אֶלָּא פְּחָתָהּ דְּכָל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה: פְּסָלַתּוֹ מַלְכוּת. הַמֶּלֶךְ צִוָּה שֶׁלֹּא יֵצֵא לֹא בִּמְדִינָה זוֹ וְלֹא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת: הַיְינוּ נִסְדַּק. דְּכֵיוָן דְּלָא נִסְדַּק לְגַמְרֵי הֶיזֵּק גָּמוּר הוּא וּמְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה: אֶלָּא הֵיכִי דָּמֵי נִפְסַל. דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ כְּגוֹן שֶׁפְּסָלַתּוֹ מְדִינָה זוֹ בְּנֵי מְדִינָה פְּסָלוּהוּ מֵעַצְמָן: וְיוֹצֵא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת. שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ לֵךְ לְהוֹצִיאוֹ שָׁם: תְּרוּמָה לֹא מִינְּכַר הֶיזֵּיקָהּ. לֹא נִשְׁתַּנָּה מַרְאִיתָהּ מִשְּׁאָר חִטִּים: הָכָא מִינְכְּרָא הֶיזֵּקָהּ. שֶׁאֵין צוּרָה זוֹ דּוֹמָה לְצוּרָה שֶׁל כָּל הַיּוֹצְאִים עַכְשָׁיו וּכְשֶׁגְּזָלָהּ הֵימֶנּוּ הָיוּ כָּל צוּרוֹת הַמְּדִינוֹת שָׁווֹת לָהּ: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ. שׁוּם פְּרַגְמַטְיָא: עַל הַמַּטְבֵּעַ. שֶׁקָּצַץ לוֹ מָעוֹת:

נותן

תוספות

וּמִי אָמַר רַב עַבְדָּא כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי וְהָאָמַר רַב דָּנִיאל בַּר רַב קְטִינָא כו'. וְאִם הָיָה כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי אֲפִי' נָחַת לֵיהּ בְּתוֹרַת גַּזְלָנוּת לֹא נָפַק מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ דַּהֲוֵי כְּקַרְקַע דְּאֵין נִגְזֶלֶת וּמְשַׁלֵּם אַגְרָא הֵיכָא דְּקָאֵי לְאַגְרָא כְּמוֹ סְפִינָה דִּלְקַמָּן הֵיכָא דְּלָא נָחַת לֵיהּ בְּתוֹרַת גַּזְלָנוּת: הִלְוָהוּ וְדָר בַּחֲצֵירוֹ. כּוּלָּהּ סוּגְיָא דְּהָכָא כְּלִישָּׁנָא קַמָּא דְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (ב"מ דף סד: ושם) צ"ע הֵיאַךְ הַלֹּוֶה מוּתָּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם טוֹבָה לַמַּלְוֶה אֲפִי' דְּבָרִים שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לוֹ בְּלֹא הַלְוָאָה וַאֲפִילּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין רְגִילוּת לִיטּוֹל מֵהֶן שָׂכָר יְהֵא אָסוּר דּוּמְיָא דְּחָצֵר דְּלָא קַיְימָא לְאַגְרָא וְכ"ש דְּבָרִים שֶׁאֵין רְגִילוּת לְהַשְׁאִיל בְּחִנָּם כְּגוֹן לְהַשְׁאִיל סוּסוֹ שֶׁיְּהֵא אָסוּר אֲפִי' הוּא כ"כ אוֹהֲבוֹ שֶׁבְּלָאו הָכִי הָיָה מַשְׁאִילוֹ וְא"כ יוֹתֵר מִדַּאי יֵשׁ לוֹ לִיזָּהֵר לַלֹּוֶה שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה לַמַּלְוֶה שׁוּם הֲנָאָה וְי"ל דַּדְוְקָא מִילֵּי דְּפַרְהֶסְיָא וְאִוּוּשָׁא טוּבָא כְּגוֹן לָדוּר בַּחֲצֵירוֹ וְלִתְקוֹף בְּעַבְדּוֹ אֲבָל לְהַשְׁאִיל לוֹ כֵּלָיו אוֹ אֲפִי' סוּסוֹ כֵּיוָן דִּבְלָאו הָכִי מַשְׁאִילוֹ מוּתָּר וְדַיְקָא נַמִּי דְּנָקַט בְּמַתְנִי' חֲצֵירוֹ וְלֹא נָקַט לֹא יַשְׂכִּיר לוֹ כֵּלָיו אוֹ בְּהֶמְתּוֹ בְּפָחוֹת וְעוֹד שֶׁמָּא י"ל דְּכָל הֵיכָא דְּקוֹדֶם הַלְוָאָה הָיוּ אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה שֶׁהָיוּ מַשְׁאִילִין חָצֵר זֶה לָזֶה אִם הָיוּ צְרִיכִין מוּתָּר לְהַשְׁאִיל אַף לְאַחַר הַלְוָאָה וּמַתְנִי' דְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (שם) בִּסְתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵין רְגִילוּת שֶׁיְּהֵא עוֹשֶׂה לֹוֶה לְמַלְוֶה אוֹתָהּ הֲנָאָה בְּלֹא הַלְוָאָה דּוּמְיָא דְּהַקְדָּמַת שָׁלוֹם שֶׁאֵין אָסוּר אֶלָּא בְּאוֹתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה רָגִיל לְהַקְדִּים לוֹ מִקּוֹדֶם לְכָךְ וּמִיהוּ אֲפִילּוּ דָּבָר שֶׁהָיָה מַשְׁאִילוֹ בְּלָאו הָכִי כְּגוֹן חָצֵר דְּלָא קַיְימָא לְאַגְרָא אִם נִכְנַס שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ חַיָּיב אע"פ שֶׁאִם לֹא הִלְוָה לוֹ לֹא הָיָה חַיָּיב לָתֵת לוֹ שָׂכָר כִּדְמַשְׁמַע הָכָא וּלְפִי זֶה הַהִיא דְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (שם) אַיְירֵי דַּוְקָא בְּחָצֵר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא דְּהָתָם אַיְירֵי מִדַּעְתּוֹ כִּדְקָאָמַר לֹא יִשְׂכּוֹר הֵימֶנּוּ בְּפָחוֹת אֲבָל בְּלֹא קַיְימָא לְאַגְרָא הָיָה מוּתָּר כֵּיוָן דִּבִרְשׁוּתוֹ נִכְנַס וְגַם בְּלֹא הַלְוָאָה הָיָה מֵנִיחַ לוֹ לָדוּר בְּחִנָּם וְהַאי דְּקָאָמַר הָתָם עֲלָהּ דְּמִילְּתָא דְּהָכָא מַאי קמ"ל תְּנִינָא וּמְשַׁנֵּי מַהוּ דְּתֵימָא ה"מ חָצֵר דְּקַיְימָא לְאַגְרָא כו' קמ"ל לֹא בָּעֵי לְמֵימַר קמ"ל דְּמַתְנִיתִין אַיְירֵי אֲפִילּוּ בִּדְלָא קַיְימָא לְאַגְרָא דְּמַתְנִיתִין וַדַּאי לֹא מַיְירֵי אֶלָּא דַּוְקָא בִּדְקַיְימָא לְאַגְרָא כֵּיוָן דְּמַיְירֵי מִדַּעְתּוֹ אֶלָּא ה"פ קמ"ל דַּאֲפִי' לֹא קַיְימָא לְאַגְרָא אָסוּר הֵיכָא דְּלֹא הֲוֵי מִדַּעְתּוֹ וּפֵירוּשׁ זֶה דָּחוּק דְּהַפְּשָׁט מַשְׁמַע דְּאַמַּתְנִיתִין קָאֵי וְקמ"ל דְּמַתְנִי' אַיְירֵי אֲפִי' בִּדְלָא קַיְימָא לְאַגְרָא אע"ג דְּאַיְירֵי שֶׁנִּכְנַס מִדַּעְתּוֹ:

הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ. פ"ה הִלְוָה לַחֲבֵירוֹ שׁוּם פְּרַקְמַטְיָא עַל הַמַּטְבֵּעַ שֶׁקָּצַב לוֹ בְּמָעוֹת נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁיּוֹצְאִין בִּשְׁעַת פֵּרָעוֹן דְּהָא קִבֵּל עָלָיו לָתֵת מַטְבֵּעַ וְדַוְקָא הִלְוָה פְּרַקְמַטְיָא אֲבָל הִלְוָהוּ מָעוֹת מַה שֶּׁהִלְוָהוּ מְשַׁלֵּם לוֹ עכ"ל הַקּוּנְטְרֵס וּלְפֵירוּשׁוֹ נִרְאֶה דְּאִם הִלְוָהוּ מָעוֹת נַמִּי וְקָצַב לוֹ שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ מָעוֹת דִּמְשַׁלֵּם מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה דְּמָעוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ לַאו מַטְבֵּעַ נִינְהוּ וְלֹא נָקַט בַּקּוּנְטְרֵס פְּרַקְמַטְיָא אֶלָּא מִשּׁוּם דִּכְשֶׁמַּלְוֶה אָדָם מְעוֹתָיו אֵין רְגִילִין לְהַזְכִּיר דָּבָר אֲבָל כְּשֶׁמּוֹכֵר פְּרַקְמַטְיָא אֲפִי' אָמַר סְתָם כַּךְ וְכַךְ מָעוֹת תִּתֵּן צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא וְקָשֶׁה לְפֵירוּשׁוֹ דְּה"ל לְמֵימַר הַמּוֹכֵר לַחֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ אוֹ ה"ל לְמִינְקַט הַקִּיף וְעוֹד כֵּיוָן דְּמָעוֹת פְּרַקְמַטְיָא זוֹקֵף עָלָיו בְּמִלְוֶה אֵין סְבָרָא כְּלָל לְחַלֵּק בֵּין הִלְוָהוּ מָעוֹת לִפְרַקְמַטְיָא שֶׁמָּכַר בְּמָעוֹת וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאֵין חִילּוּק בֵּין מָכַר לוֹ פְּרַקְמַטְיָא בֵּין הִלְוָהוּ מָעוֹת וּמַיְירֵי כְּשֶׁהִתְנָה עִמּוֹ ע"מ שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ מָעוֹת וְכֵיוָן שֶׁפֵּירֵשׁ לוֹ כַּךְ סְתָמָא דְּמִילְּתָא לְכָךְ פֵּירֵשׁ שֶׁאִם יִפָּסֵל יִתֵּן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא דְּאוֹתוֹ שֶׁנִּפְסַל אֵין שְׁמוֹ מַטְבֵּעַ וּשְׁמוּאֵל סָבַר דְּכֵיוָן שֶׁיּוֹצֵא בְּמֵישָׁן שֵׁם מַטְבֵּעַ עָלָיו וְעוֹד אוֹר"י דְּי"ל כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ סְאָה חִטִּין וְאָמַר לוֹ אוֹ תַּחֲזוֹר לִי סְאָה אוֹ כַּךְ וְכַךְ מָעוֹת וְאִילּוּ בְּמָעוֹת לְחוּדַיְיהוּ קָצַב הָיָה מְשַׁלֵּם לוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁנִּפְסַל אֲבָל הָכָא שֶׁלֹּא זָקַף עָלָיו בְּמִלְוֶה גְּמוּרָה שֶׁיָּכוֹל לִפְרוֹעַ לוֹ חִטִּין אִם יִרְצֶה נוֹתֵן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּלְכָל הַפֵּירוּשִׁים אִם הִלְוָהוּ מָעוֹת סְתָם מָעוֹת שֶׁהִלְוָה לוֹ

יפרע

יִפְרַע לוֹ אֲפִי׳ שֶׁנִּפְסַל וְאִם תֹּאמַר וּמ״ש מִגַּזְלָן דְּתַנְיָא גָּזַל מִטְּבַע וְנִפְסַל אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ מִשֶּׁמֵּעַ מִשּׁוּם דְּיֵשׁוֹ בְּעִין אֲבָל לֵיתְנֵהוּ בְּעִין מִשֶּׁלֹּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה וְהָכָא גַּבֵּי הִלְוָאָה אֲפִי׳ אֵיתְנֵהוּ בְּעִין כִּי לֵיתְנֵהוּ דְּמֵי דְּמִלְוָה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה וְי״ל דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין הִלְוָאָה לְגְזֵילָה דְּמִטְבַּע שֶׁנִּפְסַל דְּחָשִׁיב כְּבַהוּדֵּ וּכְמַעִיקָּרָא שְׁוִין ד׳ וּלְבַסּוֹף שְׁוִין זוּזָא גַּבֵּי גָּזֵלָן אֲמַרִינָן דְּכִי לֵיתְנֵהוּ בְּעִין דְּמִשֶּׁלֹּם כִּי דַּיְּנִי׳ הִלְוָאָה אֲבָל גַּבֵּי הִלְוָאָה הֵיכָא דְּהוּדֵּ מִשֶּׁלֹּם כִּי זוּלָא דְּהִשְׁתָּא כִּדְאַמְרִינָן בְּאֵיזֶהוּ נָשֶׁךְ (ב״מ דף עה.) מַלְוֶה אָדָם כּוֹר חִטִּין הוּזְלוּ נוֹתֵן חִטִּין הוּקְרוּ נוֹתֵן דְּמִינָן וּמִטְּבַע שֶׁנִּפְסַל וְדַאי הֲוֵי כְּהוּדֵּ וְנִרְאֶה דְּרַב וּשְׁמוּאֵל סְבְרֵי כֵּרֶב הוּנָא דְּקָעֵיל דְּלָרֵב יְהוּדָה דְּחָשִׁיב מִטְּבַע שֶׁנִּפְסַל בְּנִסְדַּק גַּבֵּי הִלְוָאָה לֹא מָצֵי פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּמִטְבַּע שֶׁנִּפְסַל אֲבָל לְרַב הוּנָא דְּלֵא חָשִׁיב לֵיהּ בְּנִסְדַּק מָצֵי פָּטַר לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ בְּנִפְסַל אע״פ דְּרַב הוּנָא מְדַמֶּה מִטְּבַע שֶׁנִּפְסַל לְתְרוּמָה וְנִטְמֵאת וְחָמֵץ שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן הַפֶּסַח וְהָא פְּשִׁיטָא דְּאִין לוֹהּ יְכוֹל לְשַׁלֵּם תְּרוּמָה טְמֵאָה תַּחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְחָמֵץ אָסוּר בְּתְשׁוּמִין הַיְּתֵר לֹא דָּמֵי לְגַמְרֵי דְּמִטְבַּע שֶׁנִּפְסַל דָּמֵי לְהוּזֵל וְהֵנְהוּ לֹא דָּמוּ לְהוּזֵל וּמִכָּל מָקוֹם בְּשֶׁהוּא בְּעִין יְכוֹל לוֹמַר הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וּכְשֶׁאֵינוֹ בְּעִין אֲפִי׳ בְּהוּזֵל מְשֻׁלָּם בְּדַמֵּעִיקָּרָא:

אי הָכִי שֶׁל בָּבֶל וְהֵן בְּבָבֶל לְמַאי חָזֵי. קָצַת מִשֶּׁמֵּעַ דְּלֵא פָּרִיךְ אֶלָּא לְרַב נַחְמָן דְּאוֹקֵי מִילְּתָא דְּשִׁמּוּאֵל דְּוָקָא בְּדַאֲיֵת לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן מִדְּפָרִיךְ א״ה שֶׁל בָּבֶל כּוּ׳ מִשֶּׁמֵּעַ דְּאִי לָאו דְּאוֹקְמָא כְּשֶׁמַּלְכִיּוֹת מִקְּפִידוֹת לֹא הָוָה קָשֶׁה וְלֹא מִידֵּי וְקָשֶׁה לְרַ״י דְּבִלְאו רַב נַחְמָן צָרִיךְ עַ״כ לְאוֹקְמֵי בְּרֵיְיתָא בְּתַרְיֵיתָא כְּשֶׁמַּלְכִיּוֹת מִקְּפִידוֹת דְּלֵא תִּיקְשֵׁי מִינָּהּ לְשִׁמּוּאֵל דְּחָשִׁיב לֵיהּ מִטְּבַע אֲפִילּוּ לֵית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן אִי לֵיתָא לְדַרְב נַחְמָן וְהָכָא קָתָנֵי דַּאִין מְחַלְּלִין עַל מְעוֹת שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל וְאע״ג דַּאִית לֵיהּ אוֹרְחָא לִירוּשָׁלַיִם וְתִקְשֵׁי נְמִי עֲלָהּ דִּבְרֵיְיתָא בְּתַרְיֵיתָא מֵהַהִיא דְּלָעֵיל דְּשֶׁל מַלְכִים אַחֲרוֹנִים מְחַלְּלִין אע״ג דַּאִין יוֹצְאוֹת שָׁם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹמֵד לְפִי שִׁיּוּצְאת בְּמָקוֹם אַחֵר וְהָכָא קָתָנֵי דַּעֵל מְעוֹת שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל אֵין מְחַלְּלִין אע״ג דְּיוֹצְאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא הָתָם אֵיירֵי כְּשֶׁאֵין מַלְכִיּוֹת מִקְּפִידוֹת אִם נִרְאוֹת מִטְּבַע שֶׁל מֶלֶךְ הָאֶחָד בְּמִדִּינָתוֹ שֶׁל זֶה הַלֹּכֵךְ וּבָאִים: בְּנֵי מַלְכִיּוֹת אַחֲרֶת כֹּאן וּמוֹכְרִין בְּהֶמְתָּם בְּמִטְבַּע שֶׁלָּהֶם וְיָכוֹל הוּא לְהוֹצִיאָם בִּירוּשָׁלַיִם לְבְנֵי שְׁאָר מְדִינוֹת הָבָאוֹת לְכָאן וְהָכָא אֵיירֵי בְּמִקְּפִידוֹת וְנִרְאֶה לְרַ״י דְּוַדַּאי אִי לָאו מִילְּתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן הָוָה

א״ש הַכֹּל וְלֹא הָוָה צָרִיךְ לְאוֹקְמָא בְּרֵיְיתָא בְּתַרְיֵיתָא כְּשֶׁהַמַּלְכִיּוֹת מִקְּפִידוֹת דְּלֵא קָשֶׁה מִינֵּיהּ לִשְׁמוּאֵל וְלֹא לְהַהִיא בְּרֵיְיתָא דְּלָעֵיל דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין מְעוֹת שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל דְּלָעֵיל דְּאֵיירֵי בְּמִטְבַּע שֶׁנִּפְסַל בְּמָקוֹם אֶחָד וְיוֹצֵא בְּמָקוֹם אַחֵר דְּהָתָם וַדַּאי חָשׁוּב מִטְבַּע דִּקּוּדֶם שֶׁנִּפְסְלָה הָיָה שָׁם חָשׁוּב מִטְבַּע וַעֲדַיִין מִטְבַּע קַיָּים לְגַבֵּי אוֹתוֹ מָקוֹם עַצְמוֹ שֶׁנִּפְסַל שָׁם שֶׁיְּכוֹלִין לְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר אֲבָל שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל לֹא הָיָה עָלָיו שֵׁם מִטְבַּע בְּבָבֶל מֵעוֹלָם וּלְכָךְ אֵין מְחַלְּלִין אע״ג דַּאִית לֵיהּ אוֹרְחָא לִירוּשָׁלַיִם אֲבָל לְרַב נַחְמָן דְּאוֹקֵי מִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל דְּוָקָא בְּדַאִית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן לֹא חָשִׁיב מִטְבַּע מִשּׁוּם שֶׁהָיָה כְּבָר מִטְבַּע בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וַעֲדַיִין יְכוֹל לְהוֹצִיא בְּמִישַׁן וְלֹא תָּלֵי אֶלָּא בְּאִית לֵיהּ אוֹרְחָא לְהָתָם א״כ כַּךְ יֵשׁ לוֹ מִטְבַּע שֶׁהָיָה כְּבָר בְּמָקוֹם זֶה כְּמוֹ מִטְבַּע שֶׁל מָקוֹם אַחֵר שֶׁלֹּא בָּא מֵעוֹלָם כֹּאן א״כ שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל נְמִי לִישַׁוְיהּ לֵיהּ מִטְבַּע דְּהָא אִית לֵיהּ אוֹרְחָא לִירוּשָׁלַיִם:

דְּזַבִּין בְּהוּ בְּהֵמָה וּמִסִּיק לִירוּשָׁלַיִם. וְאִם תֹּאמַר וְתָנֵיָא בְּפֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קדושין דף נה:) אֵין לוֹקְחִין בְּהֵמָה בִּמְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְיֵשׁ לוֹמַר דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּפֶרֶק לוֹקֵחַ הַגָּזוּל (סוכה דף מ:) דְּתַנְיָא אֶחָד שְׁבִיעִית וְאֶחָד מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלְּלִין עַל בְּהֵמָה דְּר״מ וְחַכְמִים אוֹמְרִים עַל שְׁחוּטִין מִתְחַלְּלִין עַל חַיִּין אֵין מְחַלְּלִין וְלֹר״מ אֲפִי׳ לְכַתְּחִילָּה שְׁרֵי כְּדַמּוּכֹח בְּתוֹסְפְתָּא דְּהָתָם דְּקָתָנֵי בְּהֶדְיָא מְחַלְּלִין וְהָא דְּקָתָנֵי בְּסוּכָה מִתְחַלְּלִין מִשּׁוּם רַבָּנַן דְּאֲפִי׳ בְּדִיעֲבַד אֵין מִתְחַלְּלִין וְעוֹד י״ל דִּבְשֶׁמַעְתִּין כֵּיוָן דְּאִי אֶפְשָׁר בְּעִנְיָן אַחֵר שֶׁאֵין יְכוֹל לְהַעֲלוֹת הַמְּעוֹת בִּירוּשָׁלַיִם שְׁרֵי לְמִיזְבַּן בְּהוּ בְּהֵמָה לְכוּלֵּי עַלְמָא דְּאֵין לוֹקְחִין בְּהֵמָה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פִּירֹשׁ בְּקוּנְטְרֵס בְּקִדּוּשִׁין (דף נה:) מִשּׁוּם בְּחִשָּׁא וְאֵין הַטַּעַם בִּשְׁבִיל כֵּן אֶלָּא כְּדִמְפָרֵשׁ בְּסוּכָּה (דף מ:) דְּאָמַר הָתָם מְחַלּוֹקֶת בְּזָכָרִים אֲבָל בִּנְקֵבוֹת דְּבְרֵי הַכֹּל בְּשִׁחוּטִין מִתְחַלְּלִין וְעַל חַיִּין אֵין מִתְחַלְּלִין שְׁמָא יִגְדַּל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים וּבְזָכָרִים פְּלֵגֵי אִי גַּזְרִינָן זְכָרִים אִטּוּ נְקֵבוֹת אִי לָא וְכֵן מְפָרֵשׁ בִּירוּשַׁלְמִי דְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דְּטַעְמָא דְּאִסּוּר לְקִנּוֹת זְכָרִים גְּזֵירָה אִטּוּ נְקֵבוֹת: **שֶׁיְּהוּ** כָּל הַמְּעוֹת יוֹצְאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם.

מִטְּבַע שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ זָקֵן וּזְקִינָה מִצַּד אֶחָד. בְּבֵרֵאשִׁית רַבָּה דְּרִישׁ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ שֶׁיָּצָא לוֹ מוֹנִיטִי״ן בְּעוֹלָם וּמַהוּ מוֹנִיטִי״ן זָקֵן וּזְקִינָה מִכֹּאן בָּחוּר וּבְחוּר מִכֹּאן וְנִרְאֶה לא שֶׁהָיָה בּוֹ צוּרַת זָקֵן וּזְקִינָה מִכֹּאן בָּחוּר וּבְחוּרָה מִכֹּאן דְּאִסּוּר לַעֲשׂוֹת צוּרַת אָדָם אֶלָּא כַּךְ הָיָה כְּתוּב מִצַּד אֶחָד זָקֵן וּזְקִינָה וּמִצַּד אֶחָד בָּחוּר וּבְחוּרָה וְכֵן פִּירֹשׁ בְּקוּנְטְרֵס גַּבֵּי דָּוִד וּשְׁלֹמֹה וִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ שֶׁכַּךְ הָיָה כְּתוּב בַּמַּטְבֵּעַ:

נוֹתֵן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא. בִּשְׁעַת פַּרְעוֹן דְּהָא קִיבֵּל עָלָיו לְתֵת לוֹ מַטְבֵּעַ וְהַאי לָאו מַטְבֵּעַ הוּא וְדַוְקָא הִלְוָהוּ פַּרְגַּמְטִיָּא אֲבָל הִלְוָהוּ מְעוֹת אֶת שֶׁהִלְוָהוּ מְשַׁלֵּם לוֹ: **עַל מְעוֹת שֶׁאֵין יוֹצְאוֹת.** בְּכָל בִּירוּשָׁלַיִם דְּלֵאו בְּסָפָּן צוּרָה קְרֵינָא בֵּיהּ: **כּוּזְבִּיוֹת.** מַטְבֵּעַ שֶׁל בַּן כּוּזִיבָא וּירוּשָׁלְמִיּוֹת הָווּ וְה״ג כּוּזְבִּיוֹת יְרוּשָׁלְמִיּוֹת אוֹ שֶׁל מְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים וְכוּזְבִּיוֹת וּירוּשָׁלְמִיּוֹת אוֹ נַפְקֵי כְּלָל ל״א כּוּזְבִּיוֹת שֶׁל כּוּזִיב וְה״ג כּוּזְבִּיוֹת אוֹ יְרוּשָׁלְמִיּוֹת אוֹ שֶׁל מְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים: **הָא** שֶׁל אַחֲרוֹנִים. דְּנַפְקֵי בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת וְדוּמְיָא דְּרִאשׁוֹנִים הוּא בְּכָךְ דַּאִין יוֹצְאוֹת כֹּאן בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנִּפְסְלוּ בְּכָאן: **מְחַלְּלִין.** וְאַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ אוֹרְחָא לְהָתָם בְּמָקוֹם שֶׁהַרֵּי מוֹצִיאִין שֶׁהַרֵּי בִּירוּשָׁלַיִם צָרִיךְ לֵילֵךְ וּלְהוֹצִיאָן וְקָשֵׁיא לְרַב נַחְמָן אֲלִיבָּא דִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר אֲבָל לֵית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן לֹא: **אֶלָּא כִּי אָמַר.** רַב נַחְמָן אֲלִיבָּא דִּשְׁמוּאֵל דְּכִי לֵית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן לֹא: **כְּשֶׁמַּלְכִיּוֹת מַקְפִּידוֹת.** בְּתָמֵיהּ אִי הָכִי כִּי אִית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן הֵיכִי מְצֵי מְמַטֵּי לְהוּ הָא כִּי בְּדָקֵי לְהוּ בְּנֵי מְדִינָה זוּ וּמִשְׁכַּחְרֵי לֵיהּ אוֹתָן מְעוֹת מְפַסְדֵי לֵיהּ: **וּמִשֵּׁנֵי דְּלֵא בָּחֵשֵׁי.** שֶׁאֵין מַקְפִּידִין כָּל כַּךְ שֶׁיְּהוּ בּוֹדְקִין וּמְחַפְּשִׂין עַל דָּבָר זֶה וְאִי אַשְׁכְּחֵי קַפְּדֵי הִלְכָּךְ אִית לֵיהּ אוֹרְחָא שֶׁנִּצְרָךְ לֵילֵךְ שָׁם יְקַבְּלֵם וְיוֹצִיא לְשָׁם בִּסְחוֹרָה וְאִי לָאו הוֹאִיל וְאֵין יְכוֹל לְהַרְאוֹתָם בְּכָאן בְּפַרְהֶסְיָא לְבְנֵי מְדִינָה כֹּאן אִם רוֹצֶה לֹא יְקַבְּלֵם: **אֵין מְחַלְּלִין עַל מְעוֹת שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל.** אֵין מְחַלְּלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל מְעוֹת שֶׁל כֹּאן וּירוּשָׁלַיִם וְהַמְּעוֹת וְהַבְּעָלִים בְּבָבֶל הוֹאִיל וְאֵינָן יוֹצְאוֹת מִיָּד בְּמָקוֹם שֶׁהֵן שָׁם דִּבְעִינָן מְצוּי בְּיָדְךָ וְלִיבָּא וְלֹא עַל שֶׁל בָּבֶל וְהֵן בְּבָאן בִּירוּשָׁלַיִם וְהַפִּירוֹת לֹא שֵׁנִי לָן כָּל הֵיכָא דְּאִיתְנְהוּ יְכוֹל לְחַלְּלָן וְהֵן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם קָתָנֵי מִיהַת אֵין מְחַלְּלִין עַל הַמְּעוֹת שֶׁל כֹּאן וְהֵן בְּבָבֶל אַלְמָא אע״ג דְּאִית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמִישַׁן לְמָה לֹא קָרֵי לְהוּ מְעוֹת הַיּוֹצְאוֹת: **מַקְפִּידוֹת זוּ עַל זוּ.** יָתֵר מִדַּאי דִּבְרֵי חֲשִׁי וּבְדָקֵי הִלְכָּךְ מְסוּכְּנוֹת הֵן שֶׁל בָּבֶל בְּמַלְכוּת יְרוּשָׁלַיִם דְּמַקְפֶּדֶת וּבְחֵשֵׁי טָפֵי: **לְמַאי חָזֵי.** הָא לֹא מְצֵי לְאַמְטוּיֵינְהוּ לְהָכָא: **וְהָתַנְיָא הִתְקִינוּ כו׳.** וְאַמַּאי תָּנֵי לְעֵיל וְלֹא עַל שֶׁל בָּבֶל וְהֵן כֹּאן: **דָּוִד וּשְׁלֹמֹה.** כְּתוּב מִצַּד אֶחָד וּמִצַּד שֵׁנִי כְּתוּב יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ: **בָּחוּר וּבְתוּלָה.** יִצְחָק וְרִבְקָה: **זָקֵן וּזְקִינָה.** אַבְרָהָם וְשָׂרָה: **וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן כֹּהֵן.** אַלִּיבָּא דְּרַב דְּאוֹמֵר נוֹתֵן לוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה הֵיכָא דְּהוֹסִיפוּ עָלָיו מֵאי אָמַר רַב: **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** בִּשְׁעַת פַּרְעוֹן: **כִּי תַּרְטֵיָא.** סֶלַע גָּדוֹל בְּמִדָּה מְחֻזֶּקֶת וְנֹרֶב: **וְהָא** קָזֵילִין פֵּירוֹת. לְגַבֵּי מַטְבֵּעַ זוּ נִמְצָא שֶׁמִּשְׁתַּכֵּר זֶה בְּתוֹסֶפֶת וְאֵינָהּ דּוּמְיָה לָרִאשׁוֹנִים וְהַרֵּי רַבִּית:

מחמת

נוֹתֵן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה של הפירעון, כיון שקיבל עליו לתת מטבע, והמטבעות שנפסלו אין עליהם עתה שם מטבע. וּשְׁמוּאֵל אָמַר יָכוֹל לפרוע מהמטבע שנפסל כאן וּלוֹמַר לוֹ לֵךְ הוֹצִיאוֹ בְּמֵישָׁן [שם מקום], כיון שעדיין הוא ראוי להוצאה, נחשב שפרע לו מטבע.

אָמַר רַב נַחְמָן מִסְּתַבְּרָא מִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל שאמר את דינו רק באופן דְּאִית לֵיהּ אוֹרְחָא לְמֵיזַל לְמֵישָׁן – שיש לו דרך ללכת למישן, דהיינו שבלאו הכי היה נצרך המלוה ללכת לאותו מדינה, אֲבָל לֵית לֵיהּ אוֹרְחָא לֹא – אבל אם לא היה בדעתו ללכת לשם, מודה שמואל שחייב לפרוע לו במעות היוצאות באותו מקום.

מקשה הגמרא: אִיתְּיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, שנינו בברייתא (תוספתא מע"ש פ"א ה"ה) אֵין מְחַלְּלִין פירות מעשר שני עַל הַמָּעוֹת שֶׁאֵינָם יוֹצְאוֹת בירושלים, כיון שמעשר שני מחללין רק על כסף שיש לו צורה, ומכיון שאינו יוצא בירושלים אין חשיבות לצורתו, מבארת הברייתא, כֵּיצַד, כגון שֶׁהָיוּ לוֹ מָעוֹת כּוֹזְבִיּוֹת יְרוּשַׁלְמִיּוֹת אוֹ שֶׁל מְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים שסוגי מטבעות אלו אינם יוצאים עתה כלל בהוצאה, אֵין מְחַלְּלִין עליהם פירות מעשר שני. מדייק רבא, הָא – אבל אם היו המטבעות שֶׁל מלכים אַחֲרוֹנִים שיוצאים היום בהוצאה, ומכל מקום דּוּמְיָא – יש להם דמיון למטבעות דְּרִאשׁוֹנִים בכך שאינם יוצאים כאן במקומו של בעל הבית, מְחַלְּלִין, ואפילו שאין בכוונתו לילך ולהוציאם במדינה בה הם יוצאים, שהרי מטבעות מעשר שני אלו עליו להוציאם בירושלים, ואם כן מוכח שנחשב שצורתו עליו משום שיוצא במקום אחר אף שאין לו דרך לשם, וקשה על רב נחמן.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – בברייתא מדובר כְּשֶׁאֵין מַלְכִיּוֹת מַקְפִּידוֹת זוֹ עַל זוֹ אם יוציאו מהמטבע שנפסל למדינה אחרת, ולכן אף אם אין לו דרך לשם, יכול ליתנם לבני אותה מדינה שיבואו לכאן. שואלת הגמרא: אֶלָּא לפי דברי רב נחמן, על כרחך כִּי אָמַר שְׁמוּאֵל שכשאין לו דרך למישן אינו יכול לשלם במעות אלו, מדובר כְּשֶׁמַּלְכִיּוֹת מַקְפִּידוֹת זוֹ עַל זוֹ, ואם כך קשה, הלא אף אם יש לו דרך לילך למישן, מכל מקום הֵיכִי מָצֵי מַמְטֵי לְהוּ – איך הוא יוכל לקחתם למדינה השניה, למישן, הרי כשיבדקו וימצאו שמחזיק במטבעות אלו, יפסיד.

משיבה הגמרא: מדובר דְּמַמְטֵי לֵהּ – שיכול לקחתם עַל יְדֵי הִדְחָק, כגון דְּלָא כָּחֲשֵׁי – שאין המלכות מקפידה כל כך עד שיחפשו אחר מי שמחזיק במטבעות אלו, וְרַק אִי מַשְׁכְּחֵי קָפְדֵי – אם מוצאים הם מטבע שנפסל אזי מקפידים, ומשום כך אינו יכול להראותם בפרהסיא לבני מישן הבאים לכאן, ולכן אומר רב נחמן שאם אין בדעת המלוה ללכת לשם, יכול לסרב לקבלם.

מקשה הגמרא על רב נחמן מברייתא נוספת: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, אֵין מְחַלְּלִין פירות מעשר שני עַל מָעוֹת שֶׁל כָּאן – של ירושלים, וְהֵן – הבעלים והמעות בְּבָבֶל, משום שאין יכול להוציא את הכסף מיד בהוצאה, וְכן אין מחללין על מעות שֶׁל בָּבֶל, וְהֵן – הבעלים והכסף נמצאים כָּאן בירושלים, אולם כשהמעות הן שֶׁל בָּבֶל וְהֵן – הבעלים והמעות בְּבָבֶל, מְחַלְּלִין. קָתָנֵי מִיהַת – מכל מקום למדנו שאֵין מְחַלְּלִין עַל מָעוֹת שֶׁל כָּאן – של ירושלים, וְהֵן בְּבָבֶל, אַף עַל גַּב דְּסוֹפוֹ לְמֵיסַק לְהָתָם – אף שבדעתו לעלות בסוף לירושלים, מוכח שאפילו שיש לו דרך למישן אינו נחשב מטבע היוצא.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – בברייתא זו מדובר כְּשֶׁמַּלְכִיּוֹת מַקְפִּידוֹת זוֹ עַל זוֹ עד כדי שמחפשים, ולכן אם יחלל על מטבע של בבל לא יוכל להוציאה בירושלים. שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם אכן מדובר שהמלכויות מקפידות זו על זו, אם כן במעות שֶׁל בָּבֶל וְהֵן – הבעלים בְּבָבֶל, ששנינו שמחללים בהם, לְמַאי חָזוּ – למה מטבע זה ראוי, הרי צריך להעלותם לירושלים, ואינו יכול להעלותם, ומדוע כשר לחלל בו. מיישבת הגמרא: חָזוּ דְּזָבְנִין בְּהוּ בְּהֵמָה וּמַסִּיק לִירוּשָׁלַיִם – יכול לקנות כאן בבבל במטבעות אלו בהמה ולהעלותה לירושלים.

שנינו בברייתא לעיל שאין מחללין על מעות של בבל כשהבעלים והכסף בירושלים. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ הַמָּעוֹת מכל המדינות יוֹצְאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי כָּךְ, וכיון שיוצאות כל המטבעות בירושלים, מדוע אין לחלל מעשר שני על מטבעות של בבל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי זֵירָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא שהתקינו שכל מעות יצאו בירושלים, זהו בִּזְמַן שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל תַּקִּיפָה עַל אוּמּוֹת הָעוֹלָם – שאז היו עולים הרבה מכל העולם לירושלים, אבל כָּאן – הברייתא לעיל שאסרה לחלל במטבע שאינו יוצא בירושלים, מדברת בִּזְמַן שֶׁיַּד אוּמּוֹת הָעוֹלָם תַּקִּיפָה עַל עַצְמָן, ולא היו עולים לירושלים אלא בני ארץ ישראל, ובטלה התקנה לקבל כל מעות בירושלים, ולכן אין מחללין בירושלים על מעות בבל.

מביאה הגמרא ברייתא על צורת המטבע: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזֶהוּ – מהי הצורה שהיתה טבועה על מַטְבֵּעַ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. מבארת הברייתא, היה כתוב 'דָּוִד וּשְׁלֹמֹה' מִצַּד אֶחָד של המטבע, וְ'יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ' מִצַּד אַחֵר. וְאֵיזֶהוּ מַטְבֵּעַ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. מבארת הברייתא, היה כתוב זָקֵן וּזְקֵנָה מִצַּד אֶחָד, רמז לאברהם ושרה, וּבָחוּר וּבְתוּלָה מִצַּד אַחֵר, רמז ליצחק ורבקה.

בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב חִסְדָּא, הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ – שלקח מחבירו סחורה, והתחייב לשלם עבורה במטבע מסוים, וְהוֹסִיפוּ עָלָיו – התחילו לעשות את אותו מטבע עם יותר מתכת, מַהוּ – האם כשפורע מוריד את ההפרש של התוספת או לא. אָמַר לוֹ רב חסדא לרבא, נוֹתֵן לוֹ מַטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה – בשעת הפרעון, ואינו מוריד את ההפרש. אָמַר לֵיהּ רבא לרב חסדא, וַאֲפִילּוּ כִּי נַפְיָא – האם גם כשהוסיפו עד שהמטבע בגודל נפה, אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרבא, אִין – כן. אָמַר לֵיהּ רבא לרב חסדא, אֲפִילּוּ כִּי תַּרְטֵיָא – האם גם כשהוסיפו כל כך עד שהמטבע בגודל מדה המחזקת רובע הקב. אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרבא אִין – כן. שואלת הגמרא: וְהָא קָא זַיְילִין פֵּירֵי – והרי הוזלו הפירות לגבי מטבע זו, ובמעות אלו אפשר לקנות יותר פירות, ונמצא שמשלם לו מעות השוים יותר מהפירות שלקח והרי זה אסור משום ריבית.

רב אשי פוסק את ההלכה בענין זה: אָמַר רַב אַשִׁי, חָזִינַן – רואים אנו מחמת מה הוזלו הפירות, אִי מֵחֲמַת טִיבְעָא זִיל – מכיון שהוסיפו על המטבע, מְנַכִּינָן לֵיהּ – עליו להוריד את ההפרש של ההוספה,

---

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמ' א

לומר לו, הרי שלך לפניך, לך והוציאו במדינה אחרת.

מקשה רב חסדא על רב הונא ממשנתינו: אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא, לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ ש'נִפְסַל' פירושו שפְּסָלָתוֹ מַלְכוּת בכל העולם, יש להקשות שהֲרֵי פֵּרוֹת וְהַרְקִיבוּ יַיִן וְהֶחְמִיץ, דְּכִי – שהרי הם כמטבע שפְּסָלָתוֹ מַלְכוּת דְּמֵי, שאינם ראויים לתשמישם הראשון כלל, וְקָתָנֵי במשנתינו שמְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵילָה, ומדוע בפסלתו מלכות אתה סובר שיכול לומר לו הרי שלך לפניך. אָמַר לֵיהּ רב הונא לרב חסדא, הָתָם – בפירות והרקיבו, נִשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ וְרֵיחוֹ, וכיון שנהיה שינוי בגוף הדבר לכן אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, אבל הָכָא – במטבע שפסלתו מלכות לֹא נִשְׁתַּנָּה גוף הדבר, ולכן יכול לומר הרי שלך לפניך.

מקשה רבא על רב יהודה ממשנתינו: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב יְהוּדָה, לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ שאם פְּסָלָתוֹ מַלְכוּת בכל העולם, נַמִּי הֵיינוּ כמו נִסְדָּק וצריך לשלם כשעת הגזילה, יש להקשות, שהֲרֵי תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, דְּכִי – שהרי היא כמטבע שפְּסָלָתוֹ מַלְכוּת דְּמֵי ששניהם אינם ראויים לתשמישם כלל, וְקָתָנֵי במשנתינו שאם גזל תרומה ונטמאת אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, ומדוע במטבע שפסלתו מלכות אתה סובר שצריך לשלם כשעת הגזילה. אָמַר לֵיהּ רב יהודה לרבא, הָתָם – בתרומה שנטמאת לֹא מִינְכַּר הֵיזֵיקָהּ – לא השתנה מראיתה ואין ההיזק ניכר לכל, אבל הָכָא – במטבע שנפסל, מִינְכַּר הֵיזֵיקָהּ, שמטבע זו עתה שונה מכל המטבעות היוצאות ואילו כאשר גזלה היתה שוה לכל המטבעות היוצאות.

הגמרא דנה בדין מטבע שנפסל, לענין פרעון חוב: אִיתְּמַר הַמַّלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ – המוכר לחבירו סחורה, וחבירו התחייב לו בתמורתה סכום מסוים של מטבעות, וְנִפְסְלָה הַמַּטְבֵּעַ שסיכמו עליה, אך ראויה עדיין במדינה אחרת, רַב אָמַר

וְאִי מַחֲמַת תַּרְעָא [שער השוק] **זִיל**, כיון שהיה ברכה בתבואה, **לֹא מְנַכִּינָן לֵיהּ** – אינו מוריד את ההפרש. שואלת הגמרא: **וְהָא קָא שָׁבַח לְעָנְיָן נַסְכָּא** – הלא אם בא להתיכן, כמות המתכת היוצאת במטבע זו מרובה יותר מן המטבע הראשון, ומדוע אין בזה איסור ריבית. **אֶלָּא** פוסקת הגמרא, יש לנהוג בדין זה **כִּי הָא דְּרַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבְדֵי עוּבְדָא** – פסקו הלכה במעשה כזה, שהיה חייב לחבירו מעות, והוסיפו על המטבע, ובדקו **בְּזוּזֵי דְּאַרְדְּמִים מַיְיצָא** – במעותיו של סוחר ישמעאלי שהיה לו משני המטבעות, ומצאו **עַד עֲשָׂרָה בִּתְמַנְיָא** – עשר מטבעות ישנים שקלו כמו שמונה מטבעות חדשים, ופסקו שישלם לו רק שמונה.

הגמרא מביאה כמה הלכות בשמו של רבה בפטור גורם נזק לחבירו. **אָמַר רַבָּה, הַזּוֹרֵק מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר** לו הזורק לבעל המטבע, **הָא מַנַּח קַמָּךְ אִי בָּעֵית שַׁקְלֵיהּ** – הרי המטבע מונח לפניך, וברצונך יכול אתה ליטלו. כלומר מעשה הזריקה אינו נחשב כמעשה היזק, כיון שנמצא לפנינו בשלמותו, ואף שאין הבעלים יודעים לשוט למעמקי הים כדי ליטלו וצריכים לשכור 'בר אמוראה' שיוציאו, אין הזורק חייב לשלם לו ממון זה, כיון שלא הפסידו זאת בידים, ורק נגרם על ידי זריקתו, וגרמא בנזיקין פטור. אמנם, **וְהָנֵי מִילֵּי** דפטור, בזרקו **בְּמִים צְלוּלִין, דְּקָא חָזֵי לֵיהּ** – שאפשר לראות המטבע, ואז יכול בר אמוראה לשוט וליטלו, **אֲבָל** אם זרקו **לְמִים עֲכוּרִין, דְּלֹא קָחֲזֵי לֵיהּ, לֹא**, שכיון שאינו נראה אי אפשר להוציאו אפילו על ידי בר אמוראה, ונמצא הזורק מזיק בידים, שהרי המטבע אבוד. תנאי נוסף, **וְהָנֵי מִילֵּי** דפטור הזורק, **דְּאַדְּיֵיהּ אַדּוּיֵי** – שהכה את חבירו תחת ידו ומכח ההכאה נפל לו המטבע לים. **אֲבָל** אם **שַׁקְלֵיהּ בִּידֵיהּ** – נטל הזורק את המטבע בידו, וזרקו לים, הרי בעת שנטלו **מִינַּזֵּל גַּזְלֵיהּ** מבעליו, וכיון שגזלו **הֲשָׁבָה בְּעֵי מֵיעֲבַד** – חייב לקיים מצות השבה, ואינה מתקיימת אלא בהשבת המטבע ליד בעליו, ואינו נפטר בכך שמראהו לו מונח בים לפניו.

מקשה הגמרא: **מָתִיב רָבָא**, שנינו בברייתא, **אֵין מְחַלְּלִין** פירות מעשר שני **עַל מָעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ. כֵּיצַד, הָיוּ לוֹ מָעוֹת** בְּמקום רחוק ששמו **קִסְטְרָא**, שאין שיירות מצויות לשם כיון שמקום סכנה הוא, **אוֹ** בְּמקום הדומה לו הנקרא **הַר הַמֶּלֶךְ, אוֹ שֶׁנָּפַל כִּיסוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל, אֵין מְחַלְּלִין** עליהם, כיון שאינם ברשותו. ומבואר שמעות הנמצאות בים הגדול נחשבות כאינם ברשות בעליהם, ואם כן יש להחשיב הזורק מטבע חבירו לים כמזיק בידים, שאיבדו מרשות בעליו, וקשה על רבה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה**, אין להוכיח מדין חילול מעשר לענין מזיק, **דְּשַׁאנִי לְעָנְיָן מַעֲשֵׂר דִּבְעֵינָן שִׁיהָא הַכְסָף מָצוּי בְּיָדֶךָ** ממש, **דְּרַחֲמָנָא אָמַר** לגבי חילול מעשר שני (דברים יד כה), **וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ, וְזֶה לֵיכָא** במעות הנמצאות בים, ואף שאין נחשבות כאבודות.

הגמרא מביאה דין נוסף שפטר רבה מזיק מחמת שנחשב רק גרמא: **וְאָמַר רַבָּה, חֲשָׁף** – המשפשף **מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ**, ומחק את הצורה המוטבעת עליו, **פָּטוּר** מלשלם מה שנפחת המטבע משוויו מחמת שנמחקה צורתו. **מַאי טַעְמָא, דְּהָא לֹא עָבַד וְלֹא מִידִּי** – שהרי לא עשה מעשה נזק כלל, כיון שלא פחת מגוף המטבע. אמנם, **וְהָנֵי מִילֵּי** דפטור, דוקא אם מחק הצורה על ידי **דְּמַחְיֵיהּ בְּקוּרְנָסָא וְטַרְשֵׁיהּ** – שהכה המטבע בפטיש, והחליקו. **אֲבָל** אם מחק הצורה על ידי **דְּשׁוּפֵיָּא בְּשׁוּפִינָא** – שייף המטבע בפצירה, **חַפּוּרֵי חַפְּרֵיהּ** – הרי חיסר גוף המטבע, ומזיק הוא, וחייב בתשלום כל הנזק, בין גוף המתכת שנחסר, ובין מה שהופחת שווי המטבע על ידי מחיקת הצורה.

מדברי רבה עולה שהמזיק ערך המטבע על ידי מחיקת צורתו בלא שחיסר מגופו אין נחשב מזיק. ומקשה הגמרא: **מָתִיב רָבָא**, שנינו בברייתא העוסקת בענין יציאת עבד בנעני בשן ועין, עבד כנעני **שֶׁהִכָּהוּ** אדונו **עַל עֵינוֹ, וְסִמְּאָהּ**, או שהכהו **עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ**, הרי **הָעֶבֶד יוֹצֵא פָּחֵן** [–על ידי חבלות אלו] **לְחֵירוּת**. אבל אם הכה האדון על הכותל **כְּנֶגֶד עֵינוֹ**, ונבעת העבד מקול ההכאה, **וְאֵינוֹ רוֹאֶה** מחמת כן, וכן אם הכה על הכותל **כְּנֶגֶד אָזְנוֹ**, ונבעת העבד **וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּחֵן לְחֵירוּת**, לפי שאינו מזיק בידים אלא גרמא הוא. ומתבאר בדין הראשון, שבכך שחירש אוזנו על ידי שהכה עליה נחשב ששיחת האוזן, ואף שלא הזיק גוף האבר כלל רק קילקל כחו. ואם כן גם בפגם צורת המטבע ופיחת מערכו, יש להחשיבו למזיק המטבע אף שלא פיחת מגוף המטבע, וקשה על רבה.

מתרצת הגמרא: אין להקשות על רבה מכך, משום **שֶׁרַבָּה** שהחשיב שף צורת מטבע בגרמא בעלמא **לְטַעֲמֵיהּ** אמר כן, **דְּאָמַר רַבָּה, חֵרְשׁוֹ לְאָבִיו, נֶהֱרָג**, כדין המכה אביו והוציא ממנו דם, מפני **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַחֲרִישָׁה** – לעשות אדם חרש **בְּלֹא** לעשות בו **חַבּוּרָה** – הוצאת דם, **דְּעַל ידי** ההכאה **טִפְּתָא דְּדָמָא נָפְלָה לֵיהּ בְּאוּנֵיהּ** – טיפת דם נופלת בתוך האוזן. ולפי זה אין להקשות על רבה מדין העבד, שהרי לשיטתו אם נתחרש העבד על ידי ההכאה ודאי נחבלה האוזן בפנים, מה שאין כן שף מטבע, שלא הזיק גוף המטבע כלל.

הגמרא מביאה דין נוסף שפטר רבה מזיק, מחמת שנחשב כגרמא: **וְאָמַר רַבָּה, הַצּוֹרֵם** – העושה חריץ **בְּאוֹזֶן פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ** ונעשית בעלת מום, ונפסלת להקרבה, **פָּטוּר** מלשלם היזקו. **מַאי טַעְמָא, פָּרָה כִּדְקַיְּימָא קַיְּימָא** – הפרה קיימת כפי שהיתה, **דְּלֹא עָבַד וְלֹא מִידִּי** – שלא עשה בה מעשה נזק כלל, **וְכוּלְּהוּ שְׁוָורִים לַאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קָיְימֵי** – ואין כל השוורים עומדים להקרבה על גבי המזבח, ולכן אין נחשב נזק מה שפסל הפרה מלהקריבה.

מקשה הגמרא: **מָתִיב רָבָא**, שנינו בברייתא, **הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת** – מי מעין שמילאום בכלי לערבם באפר פרה אדומה, **וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּפָרַת חַטָּאת** – פרה אדומה העומדת להישחט ולהישרף כדי לעשות ממנה אפר חטאת, **פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם**. ומשמע שדווקא בעושה **מְלָאכָה הוּא** דפטור המזיק, משום **דְּלֹא מִינְכַּר הֵיזֵיקָהּ** – שאין ניכר הנזק, שהרי לא נשתנו מחמת המלאכה, **אֲבָל צוֹרֵם** פרה ופסלה מלהקריבה, **דְּמִינְכַּר הֵיזֵיקָהּ, הָכִי נַמִּי דְּמִחַיַּיב בְּדִינֵי אָדָם**, וקשה על רבה שפטר בזה. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ צוֹרֵם** אוזן פרה **פָּטוּר** מלשלם ההיזק, **וּמַה דְּנִקְט הַתְּנָא דּוּקָא** 'עושה מלאכה', **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ** עושה **מְלָאכָה דְּלֹא מִינְכַּר הֵיזֵיקָהּ**, בכל זאת **חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם**.

הגמרא מביאה דין נוסף שפטר רבה מזיק מחמת שנחשב כגרמא: **וְאָמַר רַבָּה, הַשּׁוֹרֵף שְׁטָרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, פָּטוּר** מלשלם דמי החוב הכתובים בשטר. **דְּאָמַר** לֵיהּ לבעל השטר, **נְיָיר קְלָאי מִינָּךְ** – נייר שרפתי לך, ושוויו של הנייר אשלם לך, אבל את החוב לא שרפתי, שעדיין קיים הוא, ורק גרמתי שאפשר יהיה להכחישו, וגרמא בעלמא הוא.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רָמִי בַּר חָמָא, הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר שהיה צד לחייבו,

---

המשך מעמוד קעח

ונעם לי לקרות בו שמקוה לעשות התועדות ביום שנתלו בו שני המאורות הגדולים הוא ח"י אלול.

ויהי רצון שכאו"א ימלא תפקידו במילוי רצונם הק' להפיץ המעינות חוצה, ותתחיל ההתחלה תיכף, שהרי מגלגלין זכות ליומין זכאין הם ימי חדש אלול, וכמבואר המשל מרבנו הזקן יעו"ש (לקו"ת ראה לב, ב).

בברכה לבשו"ט ולכחו"ט,

מ. שניאורסאהן

וְאִי מֵחֲמַת תַּרְעָא זִיל לֹא מְנַכִּינָן לֵיהּ וְהָא קָא שָׁבַח לְעִנְיַן נַסְכָּא אֶלָּא כִּי הָא דְּרַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עַבְדֵי עוֹבְדָא בְּזוּזֵי דְּאַגַרְדְּמִים טַיְיעָא עַד י׳ בִּתְמַנְיָא אָמַר רַבָּה הַזּוֹרֵק מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל פָּטוּר מַאי טַעְמָא אָמַר הָא מָנַח קַמָּךְ אִי בָּעֵית שַׁקְלֵיהּ וְהָנֵי מִילֵּי בִּצְלוּלִין דְּקָא חָזֵי לֵיהּ אֲבָל עֲכוּרִין דְּלָא קָחָזֵי לֵיהּ לֹא וְהָנֵי מִילֵּי דְּאַדְיֵיהּ אַדּוֹיֵי אֲבָל שַׁקְלֵיהּ בְּיָדֵיהּ מִיגְזַל גַּזְלֵיהּ הֲשָׁבָה בָּעֵי מֵיעֲבַד מֵתִיב רָבָא אֵין מְחַלְּלִין עַל מָעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ כֵּיצַד הָיוּ לוֹ מָעוֹת בְּקַסְטְרָא אוֹ בְּהַר הַמֶּלֶךְ אוֹ שֶׁנָּפַל כִּיסוֹ לַיָּם הַגָּדוֹל אֵין מְחַלְּלִין אָמַר רַבָּה שַׁאנִי לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר דִּבְעִינָן מָצוּי בְּיָדְךָ דְּרַחְמָנָא אָמַר וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְלֵיכָּא וְאָמַר רַבָּה הַשָּׁף מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ פָּטוּר מַאי טַעְמָא דְּהָא לֹא עָבַד וְלֹא מִידֵּי וְה״מ דְּמַחְיֵיהּ בְּקוּרְנָסָא וְטַרְשֵׁיהּ אֲבָל שַׁיְיפָא בְּשׁוֹפִינָא חִסּוּרֵי חַסְּרֵיהּ מֵתִיב רָבָא הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת רַבָּה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר רַבָּה חֵרְשׁוֹ לְאָבִיו נֶהֱרָג שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַחֲרִישָׁה בְּלֹא חַבּוּרָה דְּטִפְּתָא דְּדָמָא נַפְלָת לֵיהּ בְּאוּנֵיהּ וְאָמַר רַבָּה הַצּוֹרֵם אוֹזֶן פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ פָּטוּר מַאי טַעְמָא פָּרָה כִּדְקַיְימָא קַיְימָא דְּלֹא עָבַד וְלֹא מִידֵּי וְכוּלְּהוּ שְׁוָרִים לַאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קַיְימִי מֵתִיב רָבָא הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת וּבְפָרַת חַטָּאת פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם מְלָאכָה הוּא דְּלֹא מִינְכַּר הֶיזֵּיקָהּ אֲבָל צוֹרֵם דְּמִינְכַּר הֶיזֵּיקָהּ הָכֵי נַמִּי דְּמִחַיֵּיב בְּדִינֵי אָדָם אַמְרֵי הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ צוֹרֵם פָּטוּר וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ מְלָאכָה דְּלֹא מִינְכַּר הֶיזֵּיקָהּ חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְאָמַר רַבָּה הַשּׂוֹרֵף שְׁטָרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ פָּטוּר דְּאָמַר לֵיהּ נְיָירָא קָלָאי מִינָּךְ מַתְקִיף לָהּ רָמֵי בַּר חָמָא הֵיכִי דָּמֵי

אי

רש״י

מֵחֲמַת תַּרְעָא. שֶׁבָּאוּ גְּשָׁמִים וְנִמְצְאוּ רוֹב תְּבוּאוֹת בָּעוֹלָם וְהוּזְלוּ הַפֵּירוֹת: **לְעִנְיַן נַסְכָּא.** אִם בָּא לְהַתִּיכָן וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶן גְּרוּטָאוֹת יֵשׁ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים וַהֲוֵי רִבִּית: **עָבְדוּ עוֹבְדָא.** בְּאָדָם שֶׁהִלְוָה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו וְהָלְכוּ אֵצֶל אַגְרְדִּימוּס סוֹחֵר יִשְׁמָעֵאל וְהָיָה לוֹ מִן הָרִאשׁוֹנָה וּמִן הַשְּׁנִיָּה וּמָצְאוּ בְּח׳ שֶׁל מַטְבֵּעַ שְׁנִיָּה י׳ מִן הָרִאשׁוֹנָה וְנָתַן לוֹ שְׁמֹנֶה: אָמַר רַבָּה גַּרְסִינָן בְּכוּלְּהוּ: **הַזּוֹרֵק מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ בַּיָּם.** אע״ג שֶׁאֵין יָכוֹל לִיטְּלוֹ: **פָּטוּר.** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל דְּלֹא שַׁקְלֵיהּ בְּיָדֵיהּ אֶלָּא דְּאַדְיֵיהּ שֶׁהָיְתָה בְּיַד בְּעָלִים וְהִכָּהוּ זֶה תַּחַת יָדוֹ וְנִיתְּזָה לַיָּם הוֹאִיל וּצְלוּלִים הֵן וְקָא חָזוּ לֵיהּ אָמַר לֵיהּ הָא מָנַח קַמָּךְ וְאֵינָהּ אֲבוּדָה וְאִי מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמֵיתַב זוּזָא לְבַר אָמוֹרָאָה לְמֵישַׁט וּלְמִישְׁקְלֵיהּ גְּרָמָא הוּא שֶׁגּוֹרֵם לְהַפְסִידוֹ אוֹתוֹ שָׂכָר וּגְרָמָא בִּנְזָקִין פָּטוּר: **אֲבָל עֲכוּרִין.** בִּשְׁעַת הַתָּזָה דַּהֲוָה לֵיהּ מַעֲשֶׂה בְּיָדַיִם אָבוּד הוּא וְאֵין זֶה גּוֹרֵם אֶלָּא מַמָּשׁ דְּהָא מַמָּשׁ הִתִּיזוֹ: **הָיָה לוֹ מָעוֹת בְּקִיסְטְרָא.** מָקוֹם וְהוּא רָחוֹק מְאֹד וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנַת דְּרָכִים וְאֵין שַׁיָּירוֹת מְצוּיוֹת שָׁם: **אֵין מְחַלְּלִין.** אַלְמָא אָבוּד חָשִׁיב לֵיהּ בַּיָּם הַגָּדוֹל: **הַשָּׁף.** אשפריי״ר בְּלַעַ״ז שֶׁפּוֹחֵת אֶת הַצּוּרָה: **בְּקוּרְנָסָא.** מרטי״ל בְּלַעַ״ז: **וְטַרְשֵׁיהּ.** עֲשָׂאָן כְּאֶבֶן חֲלָקָה לְשׁוֹן טְרָשִׁים: **בְּשׁוֹפִינָא.** לימ״א בְּלַעַ״ז שֶׁל נַפָּחִים: **חִסּוּרֵי חַסְּרֵיהּ.** וּמַמָּשׁ הוּא וְלֹא גְּרָמָא טַעְמָא דְּרַבָּה בְּכוּלְּהוּ מִשּׁוּם גְּרָמָא בִּנְזָקִין הוּא וּפָטוּר: **עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ.** אַלְמָא אַף עַל גַּב דְּלֹא חַסְרֵיהּ כֵּיוָן דַּעֲשָׂה מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ לַאו גְּרָמָא קָחָשִׁיב לֵיהּ אֶלָּא מַמָּשׁ וְהָכָא נַמִּי כֵּיוָן דְּמַחְיֵיהּ בְּקוּרְנְסֵיהּ וּפַחְתֵיהּ וְעַל כָּכָה חִסְּרוֹ דָּמִים מַעֲשֶׂה הוּא: **רַבָּה לְטַעְמֵיהּ.** הִלְכָּךְ גַּבֵּי עֶבֶד נַמִּי חִסָּרוֹן הוּא [וּכְנֶגֶד אָזְנוֹ פָּטוּר מִשּׁוּם דִּבְהָכֵי לֹא הֲוֵי לֵיהּ לְמֵיחַשׁ וְהַאי וַדַּאי גְּרָמָא הוּא]: **הַצּוֹרֵם.** אשקרניי״ר בְּלַעַ״ז פּוֹגֵם: **בְּמֵי חַטָּאת.** שָׁקַל כְּנֶגְדָּן מִשְׁקוֹלוֹת וּפָרָה וְכָל מַעֲשֶׂיהָ נִפְסָלִים בִּמְלָאכָה:

מנא

תוספות

עַד י׳ בִּתְמַנְיָא. פֵּי׳ בַּקּוּנְטְרֵס וְנוֹתֵן לוֹ שְׁמוֹנֶה וּלְפֵירוּשׁוֹ חָשִׁיב מִמַּעְלָה לְמַטָּה כְּלוֹמַר י״ב אוֹ י״א בִּתְמַנְיָא עַד י׳ בִּתְמַנְיָא יָהִיב לֵיהּ תְּמַנְיָא אֲבָל הָא תִּשְׁעָה מִן הָרִאשׁוֹנִים בִּתְמַנְיָא בִּשְׁנַיִים יָהִיב לֵיהּ ט׳ מִן הַשְּׁנַיִים תַּחַת ט׳ שֶׁל רִאשׁוֹנִים אוֹ י׳ בְּי׳ וְרַ״ח פֵּי׳ עַד י׳ בִּתְמַנְיָא וְיָהִיב לֵיהּ י׳ וּלְפֵירוּשׁוֹ הֲוֵי מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה:

עֲכוּרִין וּצְלוּלִין. לָאו דַּוְקָא אֶלָּא אֲפִי׳ עֲכוּרִין אִי מָצֵי בַּר אָמוֹרָאָה לְמִשְׁקְלִינְהוּ הֲווּ כִּצְלוּלִין וַאֲפִי׳ צְלוּלִין אִי לֹא מָצֵי לְמִשְׁקְלִינְהוּ חַיָּיב וְהָא דְּנָקַט צְלוּלִין וַעֲכוּרִין מִשּׁוּם דִּסְתָם צְלוּלִין מָצֵי שָׁקִיל לְהוּ בַּר אָמוֹרָאָה וּסְתָם עֲכוּרִין לֹא מָצֵי שָׁקִיל בַּר אָמוֹרָאָה:

וְה״מ דְּאַדְיֵיהּ אַדּוֹיֵי. מַשְׁמַע הָכָא דְּלֹא חָשִׁיב הַגְבָּהָה כִּי אַדְיֵיהּ אַדּוֹיֵי בְּלֹא נְטִילָה בְּיָדוֹ אע״פ שֶׁעוֹמֵד בָּאֲוִיר לְמַעְלָה מִג׳ קוֹדֶם שֶׁיִּפּוֹל לְגַמְרֵי וְכֵן בְּהַנִּיזָּקִין (גיטין דף נט:) גַּבֵּי עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְקָשֶׁה דִּבְפ״ק דְּב״מ (דף ט. ושם) אָמַר גַּבֵּי טַלִּית שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד עַל הָעַמּוּד וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מוּנָּח ע״ג קַרְקַע שֶׁאִם הִגְבִּיהַּ אָדָם רֹאשׁוֹ הַמּוּנָּח ע״ג קַרְקַע וְנִתֵּק רֹאשׁ שֶׁע״ג הָעַמּוּד לַהֲבִיאוֹ אֶצְלוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה מִטַּעַם הַגְבָּהָה וְאִי מְשִׁיכָה קָאָמַר הָתָם אַמַּאי נָקַט רֹאשׁוֹ אֶחָד ע״ג הָעַמּוּד אַלְמָא חָשִׁיב הַגְבָּהָה הוֹאִיל וּמְבִיאוֹ עַל הָאֲוִיר לְמַעְלָה מִג׳ וְי״ל דְּהָתָם חֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה טְפֵי לְפִי שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד אוֹחֵז בְּיָדוֹ א״נ הָתָם מַיְירֵי כְּגוֹן שֶׁיָּדוֹ כ״כ בִּגְבוֹהַּ כְּשֶׁנִּתְּקוֹ לֹא יִפּוֹל רֹאשׁוֹ לָאָרֶץ אֶלָּא יְהֵא מוּגְבָּהּ ג׳ מֵעַל הָאָרֶץ וְא״ת דִּבְסוֹף שִׁילּוּחַ הַקֵּן (חולין דף קמא:) מַשְׁמַע דְּכִי טָרִיף אַקֵּן וּמִתְגַּבְּהֵי יוֹנִים דַּחֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה לִקְנוֹת אע״פ שֶׁאֵין תּוֹפְסָם בְּיָדוֹ וְי״ל דְּדַוְקָא הָכָא וּבְהַנִּיזָּקִין לֹא חֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי לְגְרִיעוּתָא דְּלֹא תְּפָסָם וְגַם אֵין מַגְבִּיהַּ אֶלָּא מַשְׁפִּיל אֲבָל יוֹנִים דְּמִתְגַּבְּהֵי חֲשִׁיבָא הַגְבָּהָה אֲבָל אִם הָיוּ נוֹפְלִין לְמַטָּה ע״י טְרִיפַת הַקֵּן לֹא הָיָה קוֹנֶה כֵּיוָן שֶׁאֵין תָּפוּס בְּיָדוֹ כְּלָל וּלְפִי׳ זֶה הו״מ לִפְלוּגֵי הָכָא בְּאַדְיֵיהּ אַדּוֹיֵי בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה אֶלָּא דְּנִיחָא לֵיהּ לִפְלוּגֵי בְּדֶרֶךְ יְרִידָה גּוּפֵיהּ בֵּין אַדְיֵיהּ אַדּוֹיֵי בֵּין שַׁקְלֵיהּ בְּיָדֵיהּ אִי נַמִּי אֵין חִילּוּק בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה דַּאֲפִילּוּ דֶּרֶךְ עֲלִיָּה לֹא קָנֵי הָכָא בְּאַדְיֵיהּ אַדּוֹיֵי לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַגְבָּהָה בְּזֶה הָעִנְיָן אֲבָל בְּיוֹנִים שֶׁהֵן בַּעֲלֵי חַיִּים דֶּרֶךְ הַגְבָּהָה בְּכָךְ כְּמוֹ קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה אוֹ הִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְרָצְתָה לְפָנָיו דְּחָשִׁיב מְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁהָלְכָה מֵאֵילֶיהָ וּמִיהוּ אִם הָיוּ הַיּוֹנִים יְרוּדִים ע״י טְרִיפַת הַקֵּן לֹא חָשִׁיב הַגְבָּהָה אֶלָּא עֲלִיָּיתָם דַּוְקָא:

הַשָּׁף מַטְבֵּעַ שֶׁל חֲבֵירוֹ פָּטוּר. נִרְאֶה דְּרַבָּה סָבַר פְּסַלְתּוֹ מַלְכוּת לֹא הֲוֵי כְּנִסְדַּק דְּאִי הֲוֵי כְּנִסְדַּק אִם כֵּן כ״ש דְּשָׁף מַטְבֵּעַ הֲוֵי כְּנִסְדַּק וַהֲרֵי חַסְרֵיהּ טוּבָא וְאַמַּאי פָּטוּר: **מֵתִיב** רָבָא הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת. וְאַמַּאי וְהָא לֹא חַסְרֵיהּ דְּאֵין בּוֹ פְּגָם וְחֶסְרוֹן אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁקִּלְקְלוֹ חַיָּיב אע״פ שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם פְּגָם וְחֶסְרוֹן וְהוֹאִיל וְכֵן הוּא ה״נ לִיחַיֵּיב וּמְשַׁנֵּי רַבָּה לְטַעְמֵיהּ כוּ׳ וְיֵשׁ שָׁם חֶסְרוֹן טִיפְּתָא דְּדָמָא דְּנָפְלָה בְּאָזְנֵיהּ וְכֵיוָן דְּיֵשׁ חֶסְרוֹן בְּאוֹתוֹ קִלְקוּל חַיָּיב עַל כָּל הַקִּלְקוּל כְּמוֹ בִּשְׁפִיָּיה דְּחַיָּיב בְּכָל הַקִּלְקוּל דְּלִיחַיְּיבֵיהּ עַל מַה שֶּׁחַסְרֵיהּ לֹא הָיָה צָרִיךְ רַבָּה לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּחַיָּיב וְא״ת וְאַמַּאי עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת הָא בְּעִינָן מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי דּוּמְיָא דְּשֵׁן וָעַיִן וּבְחֵרְשׁוֹ הֵיכִי הֲוֵי בְּגָלוּי וְי״ל נְהִי שֶׁאֵין נִיכָּר בּוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהוּא יָשֵׁן אוֹ עוֹמֵד בְּמָקוֹם אֶחָד וְשׁוֹתֵק מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן דִּלְפִי מִנְהָגוֹ שֶׁמִּתְנַהֵג וְהוֹלֵךְ נִיכָּר שֶׁהוּא חֵרֵשׁ חָשִׁיב מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְעי״ל דְּאֵין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא קִלְקוּל בְּגָלוּי אֶלָּא שֶׁהָאֵבֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִלְקוּל יְהֵא בְּגָלוּי:

הַצּוֹרֵם אוֹזֶן פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ פָּטוּר. וְהָא דִּתְנַן לְעֵיל (דף צו:) גָּזַל בְּהֵמָה וְנִתְעַבְּדָה בָּהּ עֲבֵירָה אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וְנִפְסְלָה הַיְינוּ שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם דְּאִי נִרְבְּעָה הַיְינוּ שֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהּ עֲבֵירָה וּמַשְׁמַע דַּוְקָא שֶׁנִּפְסְלָה מֵאֵילֶיהָ אֲבָל הִטִּיל בָּהּ מוּם בְּיָדַיִם חַיָּיב וְי״ל דְּמַתְנִי׳ אַיְירֵי בִּבְהֵמָה קְדוֹשָׁה דְּוַדַּאי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קַיְימָא: **הָא** קמ״ל דַּאֲפִי׳ מְלָאכָה דְּלֹא מִינְכַּר הֶיזֵּיקָהּ. תֵּימַהּ דִּבְפֶרֶק הַנִּיזָּקִין (גיטין דף נג. ושם) פָּרִיךְ מֵהָכָא לְמ״ד הֶיזֵּק שֶׁאֵין נִיכָּר שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק דְּעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמֵי חַטָּאת וּבְפָרַת חַטָּאת פָּטוּר וְאִי שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק אַמַּאי פָּטוּר וּמַאי קוּשְׁיָא הָא אֲפִי׳ בְּצוֹרֵם אוֹזֶן דְּמִינְכַּר פָּטוּר מִשּׁוּם דִּסְתָם שְׁוָרִים לַאו לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קַיְימֵי וְא״ל דְּהָתָם פָּרִיךְ מִפָּרַת חַטָּאת דְּפָרָה אֲדוּמָּה דְּדָמֶיהָ יְקָרִים פְּשִׁיטָא דִּלְגַבֵּי מִזְבֵּחַ קַיְימָא וְהָכָא בִּשְׁמַעְתִּין פָּרִיךְ לְרַבָּה מִמֵּי חַטָּאת דִּסְתָם מַיִם לַאו לְמֵי חַטָּאת קַיְימֵי דְּקוֹדֶם קִידּוּשִׁין דַּוְקָא פָּסְלָה בָּהֶן מְלָאכָה כִּדְתְנַן בְּמַסֶּכֶת פָּרָה (פ״ד מ״ד) וּמַיִם הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן עַד שֶׁיָּטִילוּ אֶת אֵפֶר לְתוֹכָן וְתַנְיָא נַמִּי בְּסִפְרֵי יָכוֹל אַף מִשֶּׁיִּתְקַדְּשׁוּ בַּכֹּל תַּלְמוּד לוֹמַר לְמֵי נִדָּה וּכְבָר הֵם מֵי נִדָּה דְּע״כ בְּגִיטִּין (דף נג. ושם) מִמֵּי חַטָּאת נַמִּי פָּרִיךְ מִדִּמְשַׁנֵּי הָתָם מֵי חַטָּאת שֶׁשָּׁקַל בָּהֶן מִשְׁקָלוֹת וְי״ל דְּבֵיוָן דְּנָקַט מְלָאכָה לְרְבוּתָא כִּדְקָאָמַר הָכָא דַּאֲפִי׳ מְלָאכָה דְּלֹא מִינְכַּר הֶיזֵּיקָהּ חַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם א״כ דַּיֵּיק שַׁפִּיר הָתָם דְּהֶיזֵּק שֶׁאֵין נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק דְּאִי שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק אֵין כָּאן שׁוּם רְבוּתָא בְּמַאי דְּנָקַט מְלָאכָה כֵּיוָן דִּבְכָל מָקוֹם חָשִׁיב שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר כְּנִיכָּר וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּרַבָּה סָבַר דְּהֶיזֵּק שֶׁאֵין נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק אֲבָל לְמ״ד שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק כ״ש דְּמִחַיֵּיב בְּצוֹרֵם דְּמִינְכַּר טְפֵי וְרָבָא דְּפָרִיךְ בִּשְׁמַעְתִּין לְרַבָּה סָבַר בְּצוֹרֵם הֲוֵי מִינְכַּר הֶיזֵּיקָהּ וְחַיָּיב אֲפִי׳ לְמ״ד הֶיזֵּק שֶׁאֵין נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק כִּדְאָמַר מְלָאכָה דְּלֹא מִינְכַּר הֶיזֵּיקוֹ אֲבָל צוֹרֵם דְּמִינְכַּר הֶיזֵּיקוֹ הָכֵי נַמִּי דְּמִחַיֵּיב וְא״ת וְהֵיאַךְ יָכוֹל אָדָם לִפְסוֹל פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וְהָא בְּעִינָן עוֹבֵד דּוּמְיָא דְּעָבַד דְּנִיחָא לֵיהּ וְיֵשׁ לוֹמַר הָנֵי מִילֵּי בְּנַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה מִמֵּילָא אֲבָל בְּעוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה בְּיָדַיִם לֹא בָּעְיָא אֶלָּא שֶׁיְּהֵא נִיחָא לֵיהּ לָעוֹשֶׂה וְכֵן בְּהֶכְשֵׁר דִּבְעִינָן יוּתַּן דּוּמְיָא דְּכִי יִתֵּן:

נכתוב

נכתוב ליה שטרא. לא שייך הכא מפיהם ולא מפי כתבם ולא בההיא דתנן בגט פשוט (ב"ב דף קסח.) מי שנמחק שטר חובו דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד וחזיי כאילו אמרי הני עדים ראינום שנחקרו עדותן בב"ד ובפ"ב דכתובות (דף כ.) האריכתי:

פרושי קמקפרש כיצד כו'. תימה דלא פריך אי הכי חייבין תרי זימני למ"ל בדפריך בפרק קמא דסנהדרין (דף ג. ושם) אי הכי שלשה שלשה למה לי ובכמה מקומות דייק ובכמה מקומות לא דייק: הכא

אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעלייא ואי דלית כא סהדי אנן מנא ידעינן אמר רבא תהא במאמינו אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה מחלוקת ר"ש ורבנן היא לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי מחייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי לא מחייב לרבנן דאמרי דבר שמעון ורבנן לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי חייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי פטור בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן אמר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעלייא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי נייראא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא ברייתא דרב יהושע אימר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי בדבר שאין עיקרו ממון כדרבה דאמר רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו לאחר הפסח מחלוקת ר' שמעון ורבנן לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי חייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי פטור בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן אמר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעלייא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי נייראא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא ברייתא דרב יהושע אימר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן אמר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעלייא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי נייראא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא ברייתא דרבי יעקב דאמר דינו של שור שלא בפניו ידינו כמומר לגוי דתנן גוזל חמץ בפסח אבל לא בפסחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד: לר"ש חייב. האי ששרפו לשלם לגוזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא שאם היה בעין היה מחזירו גוזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף צו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ובמחמץ בפסח שאין בעין יחזיר דמים לבעליו ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו כלומר בתחלתו ממון היו ועבשיו אע"פ שאינו שוה לכלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה: מאן דדאין דינא דגרמי. ר"מ היא (בהגוזל בתרא) (ולקמן) (דף ק.): מגבי ליה. מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד: ואכפייה רפרם לרב אשי. ששרף שטר חבירו בילדותו: ואגבי מיניה. גובייא מעלייא כל מה שכתוב בשטר: כי כשורא לצלמא. פרעון גמור מן העידית בקורה זו הנבחרת משאר קורות לתקן בה צורה ודיוקנאות: שור שהמית. את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו: מכור. ולא יסקל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה': החזירו שומר לבעליו מוחזר. ופטור שומר: דכ"ע אומרים באיסורי הנאה כו'. ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן: דאם כן. דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא בגון חמץ בפסח אלא אתי קולתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מערקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: אשכחיה רב חסדא כו'. רב חסדא מהדר אמתני' דניחני בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דשמעא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך: אי משכחת להו. לבני הישיבה: לא תימא להו ולא מידי. משום דדחו דמשכחי תיובתא למילתי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים: והקדיחו

מנא ידעינן. מאי בעי למיתבי ולא אצטריך ליה למימר דפטור: במאמינו. בעל השטר לשורף בכל מה שאומר שכך היה כתוב ביה ואפ"ה פטור: דר"ש. בפרק מרובה (לעיל דף עד:) גבי קדשים שחייב באחריותן כו': במועד. בזמן ביעורו רבו' שעות ודכותה בפסחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד: לר"ש חייב. האי ששרפו לשלם לגוזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא שאם היה בעין היה מחזירו גוזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף צו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ובמחמץ בפסח שאינו יחזיר דמים לבעליו ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו כלומר בתחלתו ממון היו ועבשיו אע"פ שאינו שוה לכלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה: מאן דדאין דינא דגרמי. ר"מ היא (בהגוזל בתרא) (ולקמן) (דף ק.): מגבי ליה. מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד: ואכפייה רפרם לרב אשי. ששרף שטר חבירו בילדותו: ואגבי מיניה. גובייא מעלייא כל מה שכתוב בשטר: כי כשורא לצלמא. פרעון גמור מן העידית בקורה זו הנבחרת משאר קורות לתקן בה צורה ודיוקנאות: שור שהמית. את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו: מכור. ולא יסקל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה': החזירו שומר לבעליו מוחזר. ופטור שומר: דכ"ע אומרים באיסורי הנאה כו'. ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן: דאם כן. דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא בגון חמץ בפסח אלא אתי קולתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מערקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: אשכחיה רב חסדא כו'. רב חסדא מהדר אמתני' דניחני בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דשמעא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך: אי משכחת להו. לבני הישיבה: לא תימא להו ולא מידי. משום דדחו דמשכחי תיובתא למילתי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים: והקדיחו

אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעלייא ואי דלית כא סהדי אנן מנא ידעינן אמר רבא תהא במאמינו אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה מחלוקת ר"ש ורבנן היא לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי מחייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי לא מחייב לרבנן דאמרי דבר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן אמר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעלייא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי נייראא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא ברייתא דרבי יעקב דאמר דינו של שור שלא בפניו ידינו כמומר לגוי דתנן גוזל חמץ בפסח אבל לא בפסחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד: לר"ש חייב. האי ששרפו לשלם לגוזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא שאם היה בעין היה מחזירו גוזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף צו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ובמחמץ בפסח שאין בעין יחזיר דמים לבעליו ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו כלומר בתחלתו ממון היו ועבשיו אע"פ שאינו שוה לכלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה: מאן דדאין דינא דגרמי. ר"מ היא (בהגוזל בתרא) (ולקמן) (דף ק.): מגבי ליה. מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד: ואכפייה רפרם לרב אשי. ששרף שטר חבירו בילדותו: ואגבי מיניה. גובייא מעלייא כל מה שכתוב בשטר: כי כשורא לצלמא. פרעון גמור מן העידית בקורה זו הנבחרת משאר קורות לתקן בה צורה ודיוקנאות: שור שהמית. את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו: מכור. ולא יסקל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה': החזירו שומר לבעליו מוחזר. ופטור שומר: דכ"ע אומרים באיסורי הנאה כו'. ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן: דאם כן. דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא בגון חמץ בפסח אלא אתי קולתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מערקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: אשכחיה רב חסדא כו'. רב חסדא מהדר אמתני' דניחני בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דשמעא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך: אי משכחת להו. לבני הישיבה: לא תימא להו ולא מידי. משום דדחו דמשכחי תיובתא למילתי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים: והקדיחו

אומר לו הרי שלך לפניך: והתנן פירות והרקיבו משלם כשעת הגזילה אמר רב פפא כאן שהרקיבו כולן כאן שהרקיבו מקצתן: **מתני'** נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר האבנים או שהוציקן חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב: **גמ'** אמר רב אסי לא שנו אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושיברן אבל נתן לחרש עצים לעשות שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיברן פטור מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי תנן נתן לאומנין וקלקלו חייבין לשלם מאי לאו דיהיב להו עצים לא שידה תיבה ומגדל הא מדקתני סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים אמרי פרושי קא מפרש לה כיצד נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל והכי נמי מסתברא דכיצד קתני דאי סלקא דעתך רישא עצים השתא אשמעינן עצים חייבין לשלם ולא אמרינן אומן קונה בשבח כלים שידה תיבה ומגדל מבעיא אי משום הא לא אירייא תנא סיפא לגלויי רישא שלא תאמר רישא שידה תיבה ומגדל אבל עצים לא תנא סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים ואפ"ה חייב לשלם לימא מסייע ליה הנותן צמר לצבע והקדיחו

והלא ממה נפשך, אִי דְּאִיכָּא סַהֲדֵי דְּיָדְעֵי מַאי הֲוָה כִּשְׁטָרָא – אם יש לפנינו עדים היודעים מה היה כתוב בשטר, לִיכְתְּבוּ לֵיהּ שְׁטָרָא מְעַלְיָא – יכתבו לו בית דין שטר חדש על החוב על פי מה שיעידו העדים בפניהם, ואין כאן נזק כלל. וְאִי דְּלֵיכָּא סַהֲדֵי, אֲנַן מְנָא יָדְעִינָן – ואם אין עדים בדבר, מהיכן יודעים אנו מה היה כתוב בשטר כדי לחייב בזה את השורף, ומדוע נצרך רבה לפוטרו. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, תְּהֵא כְּמַאמִינוֹ – יש להעמיד דברי רבה באופן שהשורף מאמין לבעל השטר בכל מה שאומר שהיה כתוב בו, ובכל זאת פטור משום שאינו נחשב למזיק.

הגמרא תולה את דין השורף שטר במחלוקת תנאים: אָמַר רַב דִּימִי בַּר חֲנִינָא, הָא דְּרַבָּה – דין שורף שטר של חבירו שדן רבה לפוטרו, מַחֲלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן הִיא, שנחלקו לעיל (עד:) במי שגנב קדשים שחייבים הבעלים באחריותם, לדעת חכמים אין הגנב חייב בתשלומי כפל וארבעה וחמשה, כיון שברשות הקדש הם, ונתמעטו מהכתוב (שמות כב ו) 'וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ', ודרשו חכמים 'מבית האיש, ולא מבית הקדש'. אמנם לרבי שמעון חייב הגנב, שאף זה נחשב 'מבית האיש', מפני שסובר ש'דבר הגורם לממון כממון דמי', כלומר, אף דבר שבעצמותו אינו ממון אבל הוא מסבב זכות ממון, נחשב לממונו של אדם. ואף בהמה זו, אף שאינה שלו אלא של הקדש, כיון שאילו מתה או נאבדה חייב להביא קרבן אחר, וכל זמן שהיא קיימת הרי הוא פוטר עצמו בה, נחשבת לממונו. וגם חיוב שורף שטרו של חבירו יש לתלות במחלוקת זו, שהרי גם השטר אף שאין גופו ממון, שבעצמותו אינו אלא סתם נייר, בכל זאת נחשב ל'גורם לממון' לבעליו, שעל ידו גובה הדמים הכתובים בו, ולכן, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי, מְחַיֵּיב השורף לשלם לבעל השטר החוב הכתוב בשטר. וְלִרְבָּנַן דְּאָמְרֵי דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי, לֹא מְחַיֵּיב, כיון שאין גופו ממון.

דוחה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן – באיזה אופן שמעת מרבי שמעון דְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי, הרי שמעת זאת רק בְּדָבָר שֶׁעִיקָּרוֹ מָמוֹן, כלומר, בדבר שמתחילתו היה ממון גמור לבעליו, אלא שעתה אינו ממון גמור אלא רק גורם לממון, וכגון כְּדְרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, גָּזַל חָמֵץ לִפְנֵי הַפֶּסַח, וּבָא אַחֵר וּשְׂרָפוֹ בַּמּוֹעֵד – בזמן ביעורו, והיינו בערב פסח משש שעות ולמעלה, פָּטוּר, מפני שֶׁהַכֹּל מְצוּוִּים עָלָיו לְבַעֲרוֹ, וגם זה ששרפו מצווה בכך, ולכן אין לחייבו על מה ששרפו. אבל אם שרפו לְאַחַר הַפֶּסַח, שאז כבר אין מצוה לבערו אמנם אסור בהנאה, חיובו תלוי בְּמַחֲלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן לענין דבר הגורם לממון, שהרי הגזלן היה יכול להיפטר מחיוב השבת הגזילה בחמץ זה, ועתה שנשרף יצטרך הגזלן להשיב הגזילה מכיסו, ולכן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי, חַיָּיב השורף לשלם לגזלן דמי החמץ, וּלְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי, פָּטוּר. ואם נאמרו דברי רבי שמעון בדבר שהיה ממון גמור מתחילתו, כגון חמץ שעבר עליו הפסח ביד גזלן, שקודם הפסח היה ממון גמור, בְּדָבָר שֶׁאֵין עִיקָּרוֹ מָמוֹן כגון שטר חוב, מִי אַמְרִינַן שכיון שגורם לממון הרי הוא כממון.

להלן (ק.) נתבאר שדעת רבי מאיר היא ש'דנים דינא דגרמי', והיינו שהמזיק לחבירו בלא מעשה בידים, אלא רק גרם לנזק על ידי מעשיו, חייב בתשלום הנזק שנגרם ממעשיו. ויש שנחלקו עליו וסוברים ש'אין דנים דינא דגרמי'. ומביאה הגמרא לתלות נידון השורף שטרו של חבירו במחלוקת זו: אָמַר אֲמֵימַר, מַאן דְּדָאֵין דִּינָא דְּגַרְמֵי – הדן לחייב הגורם נזק לחבירו [רבי מאיר], מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי שְׁטָרָא מְעַלְיָא – סובר שיש לגבות משורף השטר את כל החוב שבשטר, שהרי בשריפת השטר גרם להפסיד בעליו את דמי החוב, שמעתה יכול בעל החוב להכחיש את החוב. וּמַאן דְּלָא דָּאֵין דִּינָא דְּגַרְמֵי מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי נְיָירָא בְּעָלְמָא – ולדעת הסובר שאין לחייב ב'גרמי', אין לגבות מהשורף אלא דמי נייר סתם, וכדברי רבה.

מביאה הגמרא פסק למעשה כדברי אמימר: הָוָה עוֹבְדָא, וְכַפְיֵיהּ [–וכפה] רַפְרָם לְרַב אַשִׁי ששרף שטר של חבירו בילדותו, וְאַגְבֵּי בֵּיהּ – וגבה ממנו כל מה שהיה כתוב בשטר, מעידית שבנכסיו, כִּי כְּשׁוּרָא לְצַלְמָא – כקורה הנבחרת משאר קורות לתקן על ידה צורות ודיוקנאות, כן בחר העידית מנכסי רב אשי לתשלום הנזק. והוא מפני שסבר שהלכה כרבי מאיר המחייב בגרמי, וכדברי אמימר שלדבריו יש לחייב השורף שטר בכל דמי החוב:

שנינו במשנה, גזל וכו' חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אוֹמֵר לוֹ חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: מבררת הגמרא: מַאן תָּנָא הסובר, אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה, 'חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', כלומר, שדבר שנאסר בהנאה בעודו ביד הגזלן, או ביד שומר שהופקד בידו, לא נחשב כנשתנה, והשבתו לבעליו נחשבת להשבה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי יַעֲקֹב הִיא, דְּתַנְיָא, שׁוֹר שֶׁהֻמַּת את האדם ונתחייב בסקילה, אם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ להסקל מִכְּרוֹ בעליו, הרי הוא מָכוּר ללוקח, ונפטר מסקילה, לפי שאין השור מתחייב בסקילה אלא אם היה ברשות בעלים אחד בשעת נגיחה ובשעת העמדה בדין, אבל אם מכרוהו בינתיים, אין נגמר דינו להסקל. וכמו כן אם הִקְדִּישוֹ בעליו לקרבן, הרי הוא מוּקְדָּשׁ. ואם שְׁחָטוֹ בעליו, הרי בְּשָׂרוֹ מוּתָּר באכילה. ואם המית אדם בעודו ברשות שומר בפשיעת השומר, וְהֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו, הרי הוא מוּחְזָר, ואין השומר חייב לשלם דמיו, אף שסופו להסקל, כיון שעדיין לא נגמר דינו, והשבתו נחשבת להשבה. אבל מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ של השור ליסקל, אם מְכָרוֹ בעליו, אֵינוֹ מָכוּר, וכן אם הִקְדִּישוֹ לקרבן, אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ. ואם שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ אָסוּר באכילה ובהנאה. ואם נגח והמית אדם ברשות שומר, ונגמר דינו ליסקל, אם הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו, אֵינוֹ מוּחְזָר, וחייב לשלם דמיו, שכיון שאסור בהנאה אינה השבה. רַבִּי יַעֲקֹב חולק וואוֹמֵר, אַף מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ ונאסר בהנאה, אם הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו הרי הוא מוּחְזָר ונפטר השומר בכך.

מבארת הגמרא: מַאי לַאו, בְּהָא קָמִיפַּלְגִי רבי יעקב וחכמים, דְּרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר, אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, ולכן גם בנגמר דין השור לסקילה נפטר השומר בהשבתו, וְרַבָּנַן סְבְרֵי, אֵין אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, ולכן אינו נפטר בהשבת השור. ומעתה משנתינו ששנתה שיכול השומר להיפטר בהשבת איסורי הנאה שנויה כדעת רבי יעקב.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבָּה לרב חסדא, לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אַמְרִינַן בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, ומשנתינו דברי הכל היא, ובהכרח כן הוא, דְּלִדְבְרֵיךָ שנחלקו בזה, אִם כֵּן, מדוע נחלקו רק בדין שור הנסקל, נִפְלְגוּ – והרי יש להן לחלוק גם בְּחָמֵץ בְּפֶסַח, כלומר, אם יכול גזלן שגזל חמץ ועבר עליו הפסח, לומר לבעלים אחר הפסח 'הרי שלך לפניך' ולהיפטר בכך, שלדעת חכמים אינו יכול, כיון שאסור בהנאה, ולדעת רבי יעקב יכול, כיון שסובר ש'אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך'. ומכך שלא נחלקו אלא בשור הנסקל יש לדייק שלא נחלקו ביסוד זה. אֶלָּא אָמַר רַבָּה, הָכָא – כאן בברייתא, בְּגוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו קָא מִיפַּלְגִי – נחלקו האם אפשר לגמור דין השור לסקילה שלא בפני השור, או לא, ומדובר באופן שאחר שהמית השור את האדם, מסרו השומר לידי בית דין שיסקלוהו. דְּרַבָּנַן סְבְרֵי, אֵין בית דין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, ואם כן פשע השומר במה שנתנו לידי בית דין, דְּאָמַר לֵיהּ בעלים לשומר, אִי אַיְיתִיתֵיהּ נִיהֲלֵיהּ הָוָה מַעְרִיקְנָא לֵיהּ לְאַגְנְבָא – אם היית מחזירו לי הייתי מבריחו לאגם, ובכך היו בית דין נמנעים מלגמור דינו לסקילה, שהרי אין השור לפניהם, הַשְׁתָּא מְסַרְתֵּיהּ בְּיָד מַאן דְּלָא מְצִינָא לְאִישְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ – כעת מסרתו ביד מי שאין בידי לעמוד עמהם בדין ולהוציאו מידם, שכיון שהגיע ליד בית דין הרי הם גומרים דינו לסקילה, ויש לחייב השומר על מסירת השור לידי בית דין, שהרי מזיק בידים הוא. וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר, בית דין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, ואם כן לא הזיקו השומר במה שהתפיסו ביד בית דין, דְּאָמַר לֵיהּ שומר לבעלים, מַאי עָבְדֵי לֵיהּ – מה היזק עשיתי לשור, והרי גם אם לא הייתי מביאו לבית דין סוֹף סוֹף הָוָה גָּמְרִי לֵיהּ דִּינָא לסקילה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

המשך בעמוד קעט

וְהִקְדִּישוֹ יוֹרֶה – ונתקלקל הצמר שהיה בתוך הדוד מחמת שהרתיח יותר מדאי, נוֹתֵן לוֹ הצבָּע לבעלים דְּמֵי צַמְרוֹ. ומדייקת הגמרא, דְּמֵי צַמְרוֹ, אֵין – כן, כלומר את דמי צמרו בלבד צריך הצבָּע לשלם, אבל דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ לֹא – אינו צריך לשלם על השבח שהצמר הושבח בשעת הצביעה. מבררת הגמרא, לַאו שֶׁהִקְדִּישוֹ לְאַחַר נְפִילָה – האם לא מדובר שנתקלקל הצמר לאחר שכבר קלט את הצבע, דְּאִיכָּא שִׁבְחָא – שכבר השביח הצמר, ועל זה כתבה המשנה שמשלם לו רק על הצמר ולא על השבח, וּשְׁמַע מִינָּהּ שאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כֶּלִי.

שמואל דוחה את הראיה:

אָמַר שְׁמוּאֵל, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – באיזה אופן עוסקת המשנה להלן, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישוֹ בְּשָׁעַת נְפִילָה – שהצמר התקלקל בשעה שנתנו אותו בכלי של הצבע, דְּלֵיכָּא שִׁבְחָא – שעדיין לא הספיק להשביח, ולכך משלם רק על הצמר.

הגמרא מבררת האם אפשר להוכיח מדברי שמואל שאין הלכה כרב אסי:

מדייקת הגמרא מדחיית שמואל, אֲבָל אם הִקְדִּישוֹ לְאַחַר נְפִילָה שכבר השביח, מַאי – מה יסבור שמואל, שנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ וְשִׁבְחוֹ, משום שאין אומן קונה בשבח כלי, ואם כן לֵימָא שְׁמוּאֵל לֵית לֵיהּ דְּרַב אַסִּי – האם אפשר ללמוד, שהוא חולק על רב אסי.

ומאחר שהלכה כשמואל בדיני ממונות, הרי שגם בדין זה אין הלכה כרב אסי. דוחה הגמרא, אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן דְּגַם הַצֶּמֶר וְגַם הַסַּמָּנִין [–הצבעים] דְּבַעַל הַבַּיִת, ובאופן זה אין לומר שהאומן קונה בשבח כלי, משום שהשבח נוצר על ידי הצבע של הבעל הבית, וְהַצַּבָּע, אינו מקבל תשלום על מה שהשביח את הכלי, אלא אֲגַר יָדֵיהּ הוּא דְּשָׁקִיל – נוטל שכר על טרחתו ואינו אלא כפועל, ולכן אם קלקל משלם גם על השבח, אבל אומן שהצבעים שלו יש לומר שקונה את השבח ואינו משלם אלא על הצמר.

שואלת הגמרא, אִי הָכִי שהבעלים נתן לצבָּע גם את הצבע, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ וְסַמָּנִין מִיבַּעֵי לֵיהּ – הרי בכזה אופן היתה המשנה צריכה לכתוב שמשלם גם את הצמר וגם את הצבע. מתרצת הגמרא, מה ששמואל העמיד את המשנה כשנתקלקל הצמר לפני שקלט את הצבע אינו משום שחולק על רב אסי, אֶלָּא שְׁמוּאֵל דַּחוּיֵי קָא מְדַחֵי לֵיהּ – כוונתו היתה לומר שאין להביא ראיה מהמשנה לדעת רב אסי, מפני שאפשר להעמיד את המשנה באופן אחר.

הגמרא מביאה ראיה מהברייתא שאין אומן קונה בשבח כלי:

תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, הַנּוֹתֵן מַלִּיתוֹ לְאוּמָּן שיתקננה בקבלנות, אפילו גְּמָרוֹ וְהוֹדִיעוֹ – הוא גמר לתקנה והודיע לבעלים שהטלית מוכנה ויבוא ליטלה, ואינו חפץ לעכבה תחת השכירות, הדין הוא, שכל זמן שהטלית ביד האומן, אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים – אפילו עברו כבר עשרה ימים והבעלים עדיין לא שלמו לאומן את שכרו, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם 'לֹא תָלִין', כיון שעדיין לא נתחייב לשלם לו שכרו, שהרי האומן תופס משכון כנגד החוב, אבל אם נְתָנָהּ לוֹ האומן לבעלים את הכלי כַּחֲצִי הַיּוֹם, כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו הַחַמָּה, עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם כָּל תָּלִין. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כֶּלִי, אַמַּאי עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּל תָּלִין, הרי דין זה של 'בל תלין' שייך בשכירות פועלים, ואילו אומן שהשביח בגד אם הוא קונה בשבח כלי הרי הוא כמוכר לבעלים את הבגד, וקונה שמעכב את התשלום למוכר אינו עובר על 'בל תלין'.

הגמרא דוחה את הראיה:

אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, לעולם אפשר לומר שאומן קונה בשבח כלי, והטעם שעובר בבל תלין הוא משום שהברייתא עוסקת בְּגַרְדָּא דְּסַרְבָּלָא – באופן ששכר את האומן לסרוק לו צמר המיועד לעשיית סרבל [בגד עליון], דְּלֵיכָּא שִׁבְחָא – שאין בדבר שבח. מקשה הגמרא, סוֹף סוֹף לְמַאי יְהַבָּהּ נְהַלֵּיהּ – בשביל מה נתן הבעלים לאומן לסרוק את הצמר, האם לא בשביל לְרַכּוּבֵי – לרכך את הבגד שיהיה רך ונוח, ואם כן כֵּיוָן דְּרַכְּבֵיהּ, הַיְינוּ שִׁבְחָא – זהו השבח של הבגד, ואם כן אף בזה שייך לומר 'אומן קונה בשבח כלי', ומדוע עובר ב'בל תלין'. מתרצת הגמרא, לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך התנא להשמיענו שעובר על 'בל תלין', אלא באופן דְּאַגְּרֵיהּ לְכִיטְשֵׁי – ששכרו לדרוך על הבגד לצורך כיבוסו, והתשלום על זה הוא כִּיטְשָׁא כִּיטְשָׁא בְּמֵעָתָא – מעה לכל דריכה ודריכה, דְּהַיְינוּ שְׁכִירוּת – שאז הוא נחשב כשכיר יום המקבל תשלום על עצם המלאכה ושייך בו איסור הלנת שכר, ואין שייך לומר 'אומן קונה בשבח כלי' אלא באומן שעובד בקבלנות, ומקבל תשלום עבור השבח.

הגמרא מביאה מסוגייתנו ראיה לדינו של רב ששת:

וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא – ולפי מה שסברנו בתחילה לומר, שהברייתא מדברת באופן דְּלֵא אַגְּרֵיהּ לְכִיטְשֵׁי – שלא שכרו לפי דריכות, אלא בקבלנות, ואף על פי כן עובר על 'בל תלין', מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת – אפשר להביא סיוע וראיה לדינו של רב ששת במקום אחר, דְּבָעוּ מִינֵּיהּ מַרְ שֵׁשֶׁת, בעל הבית שנתן לאומן לעבוד בקַבְּלָנוּת, ולא שילם את שכרו בזמנו, האם עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם 'בַּל תָּלִין', אוֹ אֵינוֹ עוֹבֵר. וְאָמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת שעוֹבֵר. מבררת הגמרא, לֵימָא דְּרַב שֵׁשֶׁת פְּלוּגְתָּא אַדְּרַב אַסִּי, ואם כן כשנתן לאומן עצים כדי לעשות מהן תיבה, ולאחר עשייתה שברה, משלם דמי תיבה, ודלא כרב אסי. דוחה הגמרא, אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר אָחָא, מה שרב ששת אמר שעובר בבל תלין בקבלנות הוא משום שדיבר בְּשַׁלִּיחָא דְּאִינַּרְתָּא – ששכר שליח להוליך איגרת למקום פלוני, שאף ששליח זה עובד בקבלנות מכל מקום אין בו שבח. אבל בדבר שיש בו שבח יתכן שסובר כרב אסי שאומן קונה בשבח כלי. הגמרא רוצה לתלות את דין 'אומן קונה בשבח כלי' במחלוקת תנאים:

לֵימָא כְּתַנָּאֵי, ששנינו בברייתא לגבי אשה הנותנת זהב לאומן ואומרת לו עֲשֵׂה לִי שֵׁירִים – מין צמידים, או נְזָמִים וְסַבָּעוֹת, וְאֶקַּדֵּשׁ לְךָ תמורת שכר פעולתך, כֵּיוָן שֶׁעֲשָׂאָן לתכשיטים אלו, הרי היא מְקוּדֶּשֶׁת לו בשכר פעולתו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁגִּיעַ מָמוֹן לְיָדָהּ. מבררת הגמרא, מַאי מָמוֹן – לאיזה ממון הכוונה, אִילֵימָא אוֹתוֹ מָמוֹן – אם נאמר שכוונת חכמים שאינה מקודשת עד שיביא הצורף את התכשיטים לרשותה, מִכְּלָל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר אוֹתוֹ מָמוֹן לֹא – שלדעת רבי מאיר הרי היא מקודשת בגמר עשיית התכשיטים אף קודם שיבואו לידה, וכיצד יתכן הדבר, אֶלָּא בְּמַאי מְקַדֵּשׁ – וכי במה מתקדשת, אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמַאי כוונת חכמים עד שיגיע מָמוֹן לידה, עד שיקדשה בְּמָמוֹן אַחֵר. וְסַבְרוּהָ – וסברו בני הישיבה, דְּבוֹלֵי עָלְמָא סוברים שֶׁשָּׁנָה לְשִׁכִּירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, כלומר, אדם הנותן לפועל לעשות מלאכה בקבלנות, כל פעם שהפועל עושה מלאכה בשוה פרוטה מתחייב בעל הבית לשלם לו על כך, אלא ששכר זה נזקף על הבעל הבית בהלוואה עד לשעת גמר המלאכה. ונמצא, שבאשר מקדש האומן את האשה בשכר פעולתו, הרי הוא מקדשה במחילת ההלוואה שיש לו עליה. ויכמו כן דְּבוֹלֵי עָלְמָא סוברים שהַמְקַדֵּשׁ אשה בְּמִלְוֶה שיש לו עליה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, מַאי לַאו בְּאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי קְמִיפַּלְגִי – האם אין הכרח לבאר שנחלקו האם אומן קבלן שמשביח זהב ועושה ממנו כלי זוכה בכלי כנגד ערך השבח, או לא, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, וכשמחזיר לה את התכשיטים, נותן לה את השבח שיש לו בהם לשם קידושין, והרי זה נחשב שנתן לה מממונו, ולכך היא מקודשת, וְרַבָּנַן סָבְרֵי, אֵין אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, ולכן אין זה נחשב שנתן לאשה מממונו, אלא שמוחל לה את שכר פעולתו, ומאחר ששכר הפעולה נידון כהלוואה, אין הוא יכול לקדשה בכך.

דוחה הגמרא, לֹא, אין הכרח לומר שנחלקו בדין 'אומן קונה בשבח כלי', אלא דְּכוֹלֵי עָלְמָא סוברים שאֵין אוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי, אֶלָּא הָכָא בְּיִשְׁנָה לִשְׁכִּירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף קָא מִיפַּלְגִי, רַבִּי מֵאִיר סָבַר אֵין לִשְׁכִּירוּת אֶלָּא לְבַסּוֹף – אין מזמין המלאכה מתחייב בתשלום שכר האומן אלא כאשר האומן מביא את המלאכה לרשות הבעלים, ונמצא שאין האומן מקדשה במחילת מלוה שיש לו עליה מכבר, אלא במחילת השכר שמתחייבת לו עתה, ולכך היא מקודשת. וְרַבָּנַן סָבְרֵי, יֵשׁ לִשְׁכִּירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, ונמצא שמקדשה במחילת מלוה, ולכך אינה מקודשת עד שיקדשה בממון אחר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, דְּכוֹלֵי עָלְמָא יֶשְׁנָה לִשְׁכִּירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, ונמצא שמעות שכר הפעולה נזקפו כבר על האשה במלוה, וְהָכָא בְּמִקַּדֵּשׁ בְּמִלְוֶה קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה מְקוּדֶּשֶׁת, וְרַבָּנַן סָבְרֵי שהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, ולכן אינה מקודשת עד שיתן לה ממון אחר לשם קידושין.

והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא לאו שהקדיחו לאחר נפילה דאיפא שבחא ושמע מינה אופן קונה בשבח כלי אמר שמואל הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו בשעת נפילה דליכא נפילה אלא משום דאית למיפרך:

הכא במאי עסקינן בצמר וסמנין דבעל הבית. הו"מ למפרך מאי דוחקיה לאוקמי בצמר וסמנין דבעל הבית ודרוקא בשעת נפילה לוקמה בסמנין דפועל ואפילו לאחר נפילה אלא משום דאית ליה עדיפות למיפרך:

דאגריה לביטשי. פי' בקונטרס שהתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה דשכיר יום הוא ולא קבלן דליקני בשבחא תימה מה ר"ל דמ"מ הרי קבלן הוא ולא שכיר יום ובהמקבל (ב"מ דף קיב. ושם) פירשה בע"א דאגריה לבטשי כשבא לבית הגדרי בוטשין ברגלים בתוך הבלי במים ומיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות בין ישביתא בין לא ישביתי שכרו לפי מנין בטישות כך וכך בטישות בכך וכך מעות עכ"ל וי"מ דבי אגריה לבטשי עובר משום בל תלין אביטשא קמייתא דבההיא ליבא שבחא וא"ת אמאי לא תירץ דבשכיר יום עסקינן ויש לומר משום דקתני וגמר והודיעו ובשכיר יום מאי הודעה שייכה:

בשליחא דאגרתא. ההוא דלעיל לא מצי לאוקמי בשליחא דאיגרתא דהא בהדיא קתני הנותן טליתו אבל בענין דרב ששת דהכא ה"מ לאוקמי דאגריה לביטשא וא"ת והיכי מוקי לה בשליחא דאגרתא והא בהדיא (שם) פירש בעייתו דמספקא ליה אי אופן קונה בשבח כלי אי לא דקאמר בעו מיניה מרב ששת קבלן עובר בבל תלין או אין עובר אופן קונה בשבח כלי ואין עובר אי אין אופן קונה בשבח כלי ועובר וי"ל שהם שאלו סתם וגמרא הוא שמפרש שאילתו כן שקבוה שבזה מסתפק וכן אורחיה דגמרא לעיל פ"ב (דף יט.) ובכמה מקומות ואין להאריך:

אלא במאי מקדקא. אור"י דסברא הוא שאין מקודשת במה שמוחל לה שכרו אפי' לא יהא אופן קונה בשבח כלי אלא מלוה מיגיה שאין דעתה להתקדש עד שיבאו השירים והנזמים ליבדה ועוד אור"י ונראה לו עיקר שאפי' שניהם רוצים שיחולו קודם הגעת ממון ליבדה אינה מקודשת אע"פ שמתחייבת לו ראשון לפי שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שאין יכול לתובעה בדין שכרו עד שיגיע הממון ליבדה ואין חשוב כנותן לה כלום בתחילתו עד שתבא שעה שיכול לתובעה בדין:

ואיבעית אימא דכ"ע ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. דאי אינה אלא בסוף (ב) כיון שנגמרה כל המלאכה שאין מתחייב שכרו אלא הכל יחד ואז מוחל לה בתורת קדושין לא חשיב מלוה ואין לדקדק מכאן דכן הלכה דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון דלא מצי למימר בע"א אבל יש להביא ראיה מפ"ק דע"ז (דף יט: ושם) גבי הגיע לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנותה וקאמר בגמרא אם בנה שכרו מותר ומפרש טעמא משום דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף אימת מיתסרא במכוש אחרון מכוש אחרון לית בה שוה פרוטה ולי"א דפליג התם משמע דהכי הלכתא ואע"ג דקיי"ל דשכירות אין משתלמת אלא לבסוף אפי' למ"ד ישנה מודה דאין משתלמת אלא לבסוף כדנפקא לן באיזהו נשך (ב"מ דף סה. ושם) מדכתיב בשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אין משתלמת אלא לשנה אחרת והא דאמר נמי דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום חיי אפי' למ"ד אינה אלא לבסוף דבשחוזר בו ואין רוצה לפעול יותר אז הוא הסוף ולא נ"מ בפלוגתא דישנה לשכירות ואין לשכירות אלא לענין הך דשמעתא אי הויא מלוה אי לאו ולענין ההיא דע"ז:

רבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת. ותימה בפרק ב' דקדושין (דף מז.) אמר רבי אלעזר בן עזריה משום רבי מאיר מלוה חיי היא בספקדון ואם לא נשתייר הימנו כלום אינה מקודשת משום דאין בעין ואין סברא דומה שהחזיר לה הנזמים חשיב במלוה בעין כיון דאין אופן קונה בשבח כלי ועוד דאם כן אמאי אין מקודשת לרבי מאיר לילשנא דלעיל: אימא

---

1 והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי
2 צמרו ושבחו לא לאו שהקדיחו לאחר נפילה דאיפא
3 שבחא ושמע מינה אופן קונה בשבח כלי אמר שמואל
4 הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו בשעת נפילה דליכא
5 שבחא אבל הקדיחו לאחר נפילה מאי נותן לו דמי
6 צמרו ושבחו ליתא שמואל ליתא דרב אסי אמר לך
7 שמואל הכא במאי עסקינן כגון דצמר וסמנין דבעל
8 הבית וצבע אגר ידיה הוא דשקיל אי הכי נותן לו
9 דמי צמרו וסמנין מיבעי ליה אלא שמואל דחוי קא
10 מדחי ליה תא שמע הנותן טליתו לאומן גמרו והודיעו
11 אפילו מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר עליו משום
12 לא תלין נתנה לו בחצי היום כיון שקעה עליו החמה
13 עובר עליו משום בל תלין ואי ס"ד אומן קונה בשבח
14 כלי אמאי עובר משום בל תלין אמר רב מרי בריה
15 דרב כהנא בגרדא דסרבלא דליבא שבחא סוף סוף
16 למאי יהבה נהליה לרכובי כיון דרכביה היינו שבחא
17 לא צריכא דאגריה לביטשי ביטשא ביטשא במעתא
18 דהיינו שכירות ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דלא
19 אגריה לביטשי מסייע ליה לרב ששת דבעו מיניה מרב
20 ששת קבלנות עובר עליו משום בל תלין או אינו עובר
21 ואמר להו רב ששת עובר ליומא דרב ששת פליגא
22 אדרב אסי אמר שמואל בר אחא בשלוחא דאיגרתא
23 ליומא כתבאי עשה לי שירים ונזמין וטבעות ואקדש
24 לך כיון שעשאן מקודשת דברי רבי מאיר וחכמים
25 אומרים אינה מקודשת עד שיגיע ממון ליבדה מאי
26 ממון איליבא אותו ממון מכלל דר"מ סבר אותו ממון
27 לא אלא במאי מקדשא אלא פשיטא מאי ממון ממון
28 אחר וסברוה דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה
29 ועד סוף ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת מאי לאו באומן קונה בשבח כלי
30 קמיפלגי דר"מ סבר אומן קונה בשבח כלי ורבנן סברי אין אומן קונה בשבח כלי לא דכולי
31 עלמא אין אומן קונה בשבח כלי אלא הכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קא מיפלגי
32 רבי מאיר סבר אין לשכירות אלא לבסוף ורבנן סברי יש לשכירות מתחילה ועד סוף ואי
33 בעית אימא דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והכא במקדש במלוה קמיפלגי
34 דרבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת ורבנן סברי המקדש במלוה אינה מקודשת
רבא

אימא מפני שהוא נושא שכר. אבל בחנם פטור אף על גב דאדם מועד לעולם באונס כי האי לא מחייב אדם המזיק כדפרישית ברישא המניחו (לעיל דף כז: ושם):

מנעך מספק איסורא. אור"ת דמשום הכי קרי ליה ספק איסורא משום דרב פסיק בפ"ק דחולין (דף יח.) ברבי יוסי בר' יהודה הגדולה והיה רב מחמיר עליו לפי שהיה עם הארץ שלא יבא להקל בשאר טבעות כדאשכחן בפרק קמא דחולין (דף טו.) גבי מבשל בשבת כי מורי ורבא) לתלמידיו מורי להו כר"מ וכי דרישׁ להו בפירקא דרישׁ בר' יהודה משום עמי הארץ ולהכי קרי ליה ספק גזילה ולא ודאי גזילה דאותו האיש ששחט לעם הארץ ה"ל לאסוקי אדעתיה שיחמירו עליו ור"י מפרש דההיא עובדא בשאר טבעות הוה ורב דקאמר בפרק קמא דחולין (דף יח:) ואין הלכה כמותו בשאר טבעות משום דמספקא ליה אי הלכה כמותו אי לאו:

ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב. לא שייך הכא לשנויי כאן בשכר כאן בחנם כדמשני גבי שחיטה דבהברת מטבע צריך בקיאות גדול ולית ליה למיחזי אם אין בקי בדבנו ואיסור לפנים

רבא אמר דכ"ע כו' ודכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי ה"נ: מלוה ופרוטה. כי יהיב לה פרוטה מדידיה: דעתה אפרוטה. ומיקדשא לקרבי נקט פרוטה דקדושי אשה דיו לדבו בכרך: בשכר שעשיתי עמך. התקדש לי: אינה מקודשת. הואיל ובכר החזירו לה והוא מלוה גבה: בשכר שאעשה עמך מקודשת. דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מהדר להו ניהלה מיקדשא ליה בשכרו: בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת. דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה מלוה: יכל שכן שעשיתי. דמיום שהחזירו לה נזקף שכרו עליה במלוה: ואם הוסיף כו' מקודשת. דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אינה מקודשת דדעתה אמלוה: טבח אומן שקלקל חייב. וכ"ש הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי: דקעביד בשכר. דמזיק חייב באונסין דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד מדקרי ליה מזיק לחייבו באונס ש"מ באותו שכר קאמר וקמ"ל דפושעו הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה דהוה ליה למירמיה אנפשיה שמא תפרכס הבהמה ויזהר בה: אומן פטור. דאנוס הוא: לעכר מוזקך. כמו מים עכורים: קא מותיב ליה. הא מילתא: התם בקראי פליגי. וגזירת הכתוב הוא בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה: בידים קלאו מיניה. שנתכוון לשנות: לטחון. אדם המנונה על כך ועליו ללותתן במים וכותשן במכתשת ליסיר הקלקפה החיצונה כדי שתתהא סולת נקיה: סובין. גסין ממורסן: ניפולי. נשבר ונופל כשאוחזין אותו: כנושא שכר. אף זה חייב כנושא שכר ואף על פי שאין נושא אלמא פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב: מגרומתא. שחט מתוך אחת השבעות והגרים חוץ בין טבעת לטבעת ושייר מלא החוט על פני רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני כולה בהכל שולטין (חולין דף יח.): בההוא גברא. בעל הבהמה: לכשיצא כו'. בדין קמיירי בסנהדרין: דלא אכלך ספק איסורא. דמספקא ליה הלכתא כמאן אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה דמכשר: ומנעך מספק גזילה. דאי בשרה היא חזי טבח פטור: המראה דינר. לדעת אם טוב הוא ויקבלנו מחבירו: דנכי ואיסור. שולחנין אומנין היו: טעו בסיכתא חדתי. שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת ועדיין לא היו בקיאין בה: סיכתא. קויי"ץ בלע"ז: רב שומר גנזיו של רבי חייא דודו הוה: דין עסק ביש. סחורה רעה היא שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי לראותה:

רבא אמר דכ"ע ודכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי ה"נ: מלוה ופרוטה. כי יהיב לה פרוטה מדידיה: דעתה אפרוטה. ומיקדשא לקרבי נקט פרוטה דקדושי אשה דיו לדבו בכרך: בשכר שעשיתי עמך. התקדש לי: אינה מקודשת. הואיל ובכר החזירו לה והוא מלוה גבה: בשכר שאעשה עמך מקודשת. דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מהדר להו ניהלה מיקדשא ליה בשכרו: בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת. דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה מלוה: יכל שכן שעשיתי. דמיום שהחזירו לה נזקף שכרו עליה במלוה: ואם הוסיף כו' מקודשת. דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אינה מקודשת דדעתה אמלוה: טבח אומן שקלקל חייב. וכ"ש הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי: דקעביד בשכר. דמזיק חייב באונסין דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד מדקרי ליה מזיק לחייבו באונס ש"מ באותו שכר קאמר וקמ"ל דפושעו הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה דהוה ליה למירמיה אנפשיה שמא תפרכס הבהמה ויזהר בה: אומן פטור. דאנוס הוא: לעכר מוזקך. כמו מים עכורים: קא מותיב ליה. הא מילתא: התם בקראי פליגי. וגזירת הכתוב הוא בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה: בידים קלאו מיניה. שנתכוון לשנות: לטחון. אדם המנונה על כך ועליו ללותתן במים וכותשן במכתשת ליסיר הקלקפה החיצונה כדי שתתהא סולת נקיה: סובין. גסין ממורסן: ניפולי. נשבר ונופל כשאוחזין אותו: כנושא שכר. אף זה חייב כנושא שכר ואף על פי שאין נושא אלמא פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב: מגרומתא. שחט מתוך אחת השבעות והגרים חוץ בין טבעת לטבעת ושייר מלא החוט על פני רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני כולה בהכל שולטין (חולין דף יח.): בההוא גברא. בעל הבהמה: לכשיצא כו'. בדין קמיירי בסנהדרין: דלא אכלך ספק איסורא. דמספקא ליה הלכתא כמאן אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה דמכשר: ומנעך מספק גזילה. דאי בשרה היא חזי טבח פטור: המראה דינר. לדעת אם טוב הוא ויקבלנו מחבירו: דנכי ואיסור. שולחנין אומנין היו: טעו בסיכתא חדתי. שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת ועדיין לא היו בקיאין בה: סיכתא. קויי"ץ בלע"ז: רב שומר גנזיו של רבי חייא דודו הוה: דין עסק ביש. סחורה רעה היא שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי לראותה:

בית

רבא אמר דכ"ע ודכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי ה"נ: מלוה ופרוטה. כי יהיב לה פרוטה מדידיה: דעתה אפרוטה. ומיקדשא לקרבי נקט פרוטה דקדושי אשה דיו לדבו בכרך: בשכר שעשיתי עמך. התקדש לי: אינה מקודשת. הואיל ובכר החזירו לה והוא מלוה גבה: בשכר שאעשה עמך מקודשת. דאינה לשכירות אלא לבסוף וכי מהדר להו ניהלה מיקדשא ליה בשכרו: בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת. דקסבר ר' נתן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה מלוה: יכל שכן שעשיתי. דמיום שהחזירו לה נזקף שכרו עליה במלוה: ואם הוסיף כו' מקודשת. דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אינה מקודשת דדעתה אמלוה: טבח אומן שקלקל חייב. וכ"ש הדיוט דלא היה לו לשוחטה הואיל ואינו בקי: דקעביד בשכר. דמזיק חייב באונסין דאדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד מדקרי ליה מזיק לחייבו באונס ש"מ באותו שכר קאמר וקמ"ל דפושעו הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה דהוה ליה למירמיה אנפשיה שמא תפרכס הבהמה ויזהר בה: אומן פטור. דאנוס הוא: לעכר מוזקך. כמו מים עכורים: קא מותיב ליה. הא מילתא: התם בקראי פליגי. וגזירת הכתוב הוא בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה: בידים קלאו מיניה. שנתכוון לשנות: לטחון. אדם המנונה על כך ועליו ללותתן במים וכותשן במכתשת ליסיר הקלקפה החיצונה כדי שתתהא סולת נקיה: סובין. גסין ממורסן: ניפולי. נשבר ונופל כשאוחזין אותו: כנושא שכר. אף זה חייב כנושא שכר ואף על פי שאין נושא אלמא פשיעה היא ולא אונס גבי שומר חנם נמי חייב: מגרומתא. שחט מתוך אחת השבעות והגרים חוץ בין טבעת לטבעת ושייר מלא החוט על פני רובה ורבי יוסי ברבי יהודה מכשר ליה במלא החוט על פני רובה ורבנן בעו על פני כולה בהכל שולטין (חולין דף יח.): בההוא גברא. בעל הבהמה: לכשיצא כו'. בדין קמיירי בסנהדרין: דלא אכלך ספק איסורא. דמספקא ליה הלכתא כמאן אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי ברבי יהודה דמכשר: ומנעך מספק גזילה. דאי בשרה היא חזי טבח פטור: המראה דינר. לדעת אם טוב הוא ויקבלנו מחבירו: דנכי ואיסור. שולחנין אומנין היו: טעו בסיכתא חדתי. שנפסל המטבע והעמידו צורה אחרת ועדיין לא היו בקיאין בה: סיכתא. קויי"ץ בלע"ז: רב שומר גנזיו של רבי חייא דודו הוה: דין עסק ביש. סחורה רעה היא שעל עסקי חנם אני מפסיד שלא היה לי לראותה:

בית

רבא מבאר את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן אחר:

רָבָא אָמַר, דְּכוּלֵּי **עָלְמָא** סוברים שֶׁיֵּשְׁנָהּ לִשְׁכִּירוּת מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף, ונמצא שמעות שכר הפעולה נזקפו כבר על האשה במלוה, וּדְכוּלֵּי **עָלְמָא** סוברים שֶׁהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה **אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת**, וּדְכוּלֵּי **עָלְמָא אֵין אוּמָּן** קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כֵּלִי, אלא הרי הוא כשאר שכירות, ונמצא שלא נתן לה כלום מרכושו. **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן**, כְּגוֹן שֶׁהוֹסִיף לָהּ האומן בצמיד שעשה לה **נוֹפֶךְ** – אבן טובה, **מִשֶּׁלּוֹ** – מרכושו. ונמצא שעתה חפץ הוא לקדשה במחילת שכר פעולתו שדינו כמקדש במלוה, ובנוסף לכך מקדשה אף בתוספת שהוסיף לה מרכושו, שיש בה שוה פרוטה, ונחלקו התנאים במה היא סבורה להתקדש. **רַבִּי מֵאִיר סָבַר**, שהמקדש אשה במִלְוֶה שיש לו עליה, ובנוסף לכך גם נותן לה **פְּרוּטָה**, דַּעְתָּהּ של האשה **אַפְּרוּטָה**, ולכך הרי היא מקודשת, וְ**רַבָּנַן סְבְרִי**, שהמקדש בְּמִלְוֶה **וּפְרוּטָה**, דַּעְתָּהּ **אַמִּלְוֶה**, ולכך אינה מקודשת עד שיתן לה ממון אחר.

הגמרא אומרת שמחלוקת זו תלויה במחלוקת תנאים:

וּבְפַלּוּגְתָּא דְּהָנֵי **תַּנָּאֵי** – רבי מאיר ורבנן חולקים במחלוקת תנאים אלו, **דְּתַנְיָא**, האומר לאשה הרי את מקודשת לי **בְּשָׁכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת**, כיון שסבר גמר את העבודה והחזירה לאשה, נחשב מלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת, אולם אם אמר לה הרי את מקודשת לי **בְּשָׁכָר** של המלאכה **שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ** בעתיד, הרי זו **מְקוּדֶּשֶׁת** לאחר שיסיים האומן את מלאכתו וישיב את החפץ לרשות האשה, מאחר שתנא זה סובר שאינה לשכירות אלא לבסוף כשמשיב לה את המלאכה, ולכך אינו נידון כמקדש במלוה. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, אף אם אומר התקדשי לי **בְּשָׁכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת**, כיון שסובר שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, וכל פרוטה שעשה דינה כמלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת, **וְכָל שֶׁכֵּן** אם אמר **בְּשָׁכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ** שאינה מקודשת, שכיון שהחזירה ודאי כבר נזקף עליה שכרו במלוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, בְּאֶמֶת אָמְרוּ** – כן היא ההלכה, **בֵּין** אם אמר **בְּשָׁכָר שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּךְ, וּבֵין** אם אמר **בְּשָׁכָר שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ, אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת, וְאִם הוֹסִיף לָהּ נוֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ, מְקוּדֶּשֶׁת** באותה האבן.

הגמרא מבארת את מחלוקות התנאים:

(**מַאי אִיכָּא**) **בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי נָתָן** שנחלקו מה הדין במקדש אשה במלאכה שאעשה עמך, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׁכִירוּת** – נחלקו האם שכירות אינה משתלמת אלא בסוף ולכך אין כאן מלוה, ומקודשת, או שישנה מתחילה ועד סוף והרי זה מקדש במלוה ואינה מקודשת. **בֵּין רַבִּי נָתָן לְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא** שנחלקו בדין הוסיף לה נופך משלו, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – נחלקו בדין המקדש אשה במִלְוֶה **וּפְרוּטָה** אם דעתה על המלוה, שלדעת רבי נתן דעתה על המלוה ואינה מקודשת, ולרבי יהודה הנשיא דעתה על הפרוטה ומקודשת. נמצא שרבי מאיר ורבנן נחלקו במחלוקת רבי נתן ורבי יהודה אם המקדש במלוה ופרוטה מקודשת או לא.

הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין 'אומנים שקלקלו':

אָמַר שְׁמוּאֵל, טַבָּח אוּמָּן שֶׁקִּלְקֵל – הנותן בהמתו לשוחט אומן כדי שישחטנה, ונתנבלה לו בשחיטה, **חַיָּיב לְשַׁלֵּם**. משום **שַׁמְזִיק הוּא, פּוֹשֵׁעַ הוּא, וְנַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לוֹ שְׁחוֹט לִי מִכָּאן** – בצד זה, **וְשָׁחַט לוֹ מִכָּאן** – בצד אחר. מקשה הגמרא, **לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר** – מדוע הוצרך שמואל לומר גם **מַזִּיק הוּא** וגם **פּוֹשֵׁעַ הוּא**. מתרצת הגמרא, **אִי אָמַר** שמואל רק **מַזִּיק הוּא, הֲוָה אֲמִינָא** – הייתי אומר שקלקול זה דומה לאונס, ולכן דימה שמואל את דינו ל'אדם המזיק' שחייב בתשלומים אף כשהזיק באונס, כדי ללמד שהָנֵי **מִילֵּי** – באיזה אופן חייב השוחט, **הֵיכָא דְּקָא עָבִיד בְּשָׁכָר**, ולכך חייב השוחט אף כשקלקל באונס, **אֲבָל הֵיכָא דְּקָא עָבִיד בְּחִנָּם**, היה צד לומר שלא יתחייב, **קָא מַשְׁמַע לָן פּוֹשֵׁעַ הוּא** ללמד שהיזק זה דומה לפשיעה וחייב אפילו בחנם.

רב חמא בר גוריא הקשה על שמואל מברייתא שמבואר שרק בעושה בשכר חייב:

אִיתְיְבֵיהּ רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא לִשְׁמוּאֵל, שנינו בברייתא, **הַנּוֹתֵן בְּהֵמָה לַטַּבָּח** כדי שישחטנה, **וְנִיבְלָהּ** – ונתנבלה לו בשחיטה, אם הוא שוחט **אוּמָּן, פָּטוּר**, ואם הוא שוחט **חֲיָיב**. **וְאִם נוֹתֵן שָׂכָר** לשוחט, בֵּין אם היה השוחט **חֲיָיב**, ובֵין אם היה **אוּמָּן, חַיָּיב**. ואם כן מבואר בברייתא זו ששוחט אומן ששחט בחינם ונתבלה לו בשחיטה פטור, וקשה על שמואל שמחייב אומן אפילו אם שחט בחינם. **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב חמא בר גוריא, **לַעֲבַר מוֹחָךְ** – אין לך מוח בקודקודך. **אָתָא הַהוּא מְרַבָּנָן, קָא מוֹתִיב לֵיהּ** – בא אחד התלמידים מהישיבה וחזר והקשה לשמואל מהברייתא. **אָמַר לֵיהּ** שמואל, **הַשְׁתָּא שָׁקְלַתְּ מַאי דְּשָׁקַל חַבְרָךְ** – עתה נטלת את אותה נזיפה שנטל חברך, כיון שקָאֲמִינָא לְכוּ **אֲנָא רַבִּי מֵאִיר** – אני אמרתי לכם את דעתי כשיטת רבי מאיר, **וְקָאָמְרִיתוּ לִי רַבָּנַן** – ואתם הקשתם עלי משיטת חכמים החולקים עליו. **אַמַּאי לֹא דָּיְיקַתְּ מִילֵּי שֶׁאֲנִי אוֹמֵר** – מדוע לא דקדקתם בדברי שאמרתי שהטעם לחייב את השוחט הוא משום שמַזִּיק **הוּא, פּוֹשֵׁעַ הוּא, וְנַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לוֹ שְׁחוֹט לִי מִכָּאן וְשָׁחַט לוֹ מִכָּאן, מַאן אִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא** – מי התנא שסובר שיש לחייב שוחט משום שלא דקדק בשחיטתו, הרי זו שיטת **רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** שיש לחייב אדם שעל ידי מעשיו נוצר נזק משום **שִׁמְבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימְרֵי אַנַּפְשֵׁיהּ** – שהיה צריך ליתן אל ליבו שלא יזיק, ולדקדק יותר במעשיו. ואם כן היו צריכים התלמידים להבין מדברי שמואל שדיבר בשיטת רבי מאיר, ואילו הברייתא היא כשיטת חכמים.

הגמרא מבררת היכן רואים מדברי רבי מאיר שאדם צריך לתת אל ליבו שלא יזיק:

שואלת הגמרא, **הֵי רַבִּי מֵאִיר** מאיזו הוראה של רבי מאיר למד שמואל שכן דעתו בענין זה, **אִילֵּימָא** [**דָּא**] **רַבִּי מֵאִיר** – שמא תאמר שלמד זאת שמואל מהוראת רבי מאיר המובאת בברייתא להלן (קל"ן, סִימָן לשלושת המורשניות שתביא הגמרא להלן, [ק] 'קשרו בעליו במוסירה', [ל] 'לצבוע לו אדום', [ן] 'נשברה כדו'), **דְּתַנָּן** במשנה (לעיל מה:), **קְשָׁרוֹ בְּעָלָיו** לשור **בְּמוֹסֵירָה** – בחבל שקושרים אותו בו, **וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק**, הדין הוא שבֵּין בשור **תָּם** ובֵין **בְּמוּעָד, חַיָּיב** הבעלים, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר**. ולכאורה הטעם שמחייב הוא משום שסובר שאדם צריך לתת אל ליבו שלא יזיק, והיה צריך לנעול היטב בפני השור באופן שלעולם לא יוכל לצאת ולהזיק. דוחה הגמרא, **הָתָם בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי** – שם במשנה נחלקו בבאור הפסוקים, ומה שרבי מאיר חייב שם הוא מגזירת הכתוב, ואין זה מחמת שסובר שאדם צריך לתת אל ליבו שלא יזיק.

הגמרא מביאה אפשרות ללמוד את שיטת רבי מאיר מהמשנה להלן:

אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר, **דְּתָנֵן** במשנה (להלן קז:), הנותן צמר לצבע **לְצַבּוֹעַ לוֹ אָדוֹם, וְצָבָעוֹ שָׁחוֹר**, וכן אם נתן לו צמר שיצבע לו **בְּשָׁחוֹר, וְצָבָעוֹ בְּאָדוֹם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר**, **נוֹתֵן לוֹ** הצבע לבעל הבית **דְּמֵי צַמְרוֹ**. ולכאורה טעמו של רבי מאיר שמחייב משום שהיה צריך לתת אל ליבו לעשות מה שבעל הבית ביקש, ויש לדמות לשוחט שקלקל בשחיטתו שהיה עליו לשים לב שלא יזיק. דוחה הגמרא, **הָתָם בְּיָדִים קְלָאוּ מִינַּיְיהוּ** – שם במשנה מחייב רבי מאיר כיון שעשה בידים ובכוונה תחילה את ההפך ממה שבקשו ממנו, אולם אין כן הדבר באומן השוחט שלא התכוון כלל להזיק.

הגמרא לומדת את שיטת רבי מאיר מהברייתא:

אֶלָּא, הָא רַבִּי מֵאִיר, (**דתנן**) [**דְּתַנְיָא**], **נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ** ברשות הרבים **וְלֹא סִילְּקָהּ**, וכן אם **נָפְלָה גְּמַלּוֹ** ברשות הרבים **וְלֹא הֶעֱמִידָהּ**, וכתוצאה מכך נתקלו בהם אנשים והוזקו, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חַיָּיב בְּנִזְקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם** – אין בית דין יכולים לכופו לשלם, אולם כל זמן שאינו משלם חייב המזיק עונש מן השמים, **וְקַיְימָא לָן דְּכִנְתָּקֵל פּוֹשֵׁעַ הוּא, פְּלִיגֵי** – מקובל בידינו שנחלקו בברייתא האם אדם שהולך ברשות הרבים וכדו על שכמו ונתקל ונפל לארץ האם יש להחשיבו 'פושע', דעת חכמים שנחשב אנוס, ולכן אינו חייב, ודעת רבי מאיר שהבעלים נחשב 'פושע' בהיתקלותו, ולכן הוא חייב בנזקים. ומכאן מוכח

המשך בעמוד קפ

בֵּית חַיֵּיהֶם – שצריכים לעסוק בתלמוד תורה, 'אֶת הַדֶּרֶךְ' זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים, 'יֵלְכוּ' זוֹ בִּיקּוּר חוֹלִים, 'בָּהּ' זוֹ קְבוּרָה – שיש מצוה להתעסק בקבורת מתים, 'אֶת הַמַּעֲשֶׂה' זֶה הַדִּין, 'אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן' זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין – שיש מצוה לנהוג לפנים משורת הדין.

הגמרא מביאה מעשה בריש לקיש שהראה מטבע לרבי אלעזר והודיע לו שסומך עליו:

רֵישׁ לָקִישׁ אַחֲוֵי לֵיהּ דִּינָרָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר – ריש לקיש הראה דינר לרבי אלעזר כדי שיבדוק אם הוא טוב ויוכל לקבלו מאחרים, **אָמַר** רבי אלעזר, **מְעַלְיָא הוּא** – דינר טוב הוא, **אָמַר לֵיהּ** ריש לקיש לרבי אלעזר, **חֲזֵי דַּעֲלָךְ קָא סַמְכִינָא** – דע לך שאני סומך עליך ואם תאמר לי שדינר טוב הוא אקבלנו מאחרים. **אָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר לריש לקיש, **כִּי סָמְכַתְּ עָלַי מַאי לְמֵימְרָא** – מה כוונתך בזה שאמרת שהנך סומך עלי, האם כוונתך **דְּאִי מִשְׁתְּכַח כֵּישָׁא בְּעֵינָא לְאִיחְלוּפֵי לָךְ** – שאם יתברר לבסוף שהדינר רע, אני יצטרך לשלם לך דינר חדש תמורתו, **וְהָא אַתְּ הוּא דְּאָמְרַתְּ** שדין זה **רַבִּי מֵאִיר הוּא דְּדָאֵין דִּינָא דְּגַרְמֵי** – שדן דין 'גרמי', כלומר שמחייב את הגורם הפסד לחבירו בדרך 'גרמי', **מַאי לָאו רַבִּי מֵאִיר וְלָא סְבִירָא לָן כְּוָותֵיהּ** – האם אין כוונתך לומר שרק רבי מאיר סובר כן, אבל אין אנו סוברים כמותו. **אָמַר לֵיהּ** ריש לקיש, **לָא** זאת היתה כוונתי, אלא כוונתי היתה שזו דעת **רַבִּי מֵאִיר, וּסְבִירָא לָן כְּוָותֵיהּ** – וכך גם אנו סוברים כמותו.

הגמרא מבררת מאיזו הוראה של רבי מאיר רואים שמחייב ב'דינא דגרמי':

שואלת הגמרא, **הֵי רַבִּי מֵאִיר** – מאיזו הוראה של רבי מאיר יש ללמוד שסובר כן. **אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר** – אם תאמר שיש ללמוד את שיטתו מהמשנה להלן, (**ד' ל' מ' פ'**, **סִימָן** לארבע מימרות שתביא הגמרא בהמשך. [ד] דן את הדין, [ל] לצבוע, [מ] מסכך, [פ] מחיצה הכרם שנפרצה), **דְּתָנֵן** במשנה (בכורות כח:), דיין שדָּן **אֶת הַדִּין** בדיני ממונות וטעה, ובטעותו **זִיכָּה אֶת הַחַיָּיב**, או **שִׁחַיֵּיב אֶת הַזַּכַּאי**, וכן מורה הוראה שפוסק בדיני טומאה וטהרה וטעה, ובטעותו **טִימֵּא אֶת הַטָּהוֹר** – פסק על פירות שהם טמאים, ועל פי ההלכה היו הפירות טהורים, או **שִׁטְיַיהֵר אֶת הַטָּמֵא**, ואחר כך התבררה טעותו, הדין הוא, **מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי** – הדין שהורה קיים ואינו יכול לבטלו, **וְיִשַּׁלֵּם מִבֵּיתוֹ** למי שנגרם לו נזק על ידי הוראתו.

הרי שרבי מאיר מחייב אף על היזק שאינו נעשה בידים אלא על ידי 'גרמי'.

דוחה הגמרא, **הָא אִיתְּמַר עָלָהּ** – הרי כבר נאמר שם בגמרא, **אָמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַב, וְהוּא** – מה שאמרה המשנה שהדיין ישלם מביתו, נאמר דווקא באופן **שֶׁנָּטַל** הדיין עצמו את הממון שדנים עליו **וְנָתַן** אותו **בְּיָד** לבעל דין השני, ואם כן הוא מזיק בידים, ואין ראיה שדנים דין 'גרמי'.

הגמרא מביאה מקור נוסף לדינו של רבי מאיר:

אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – מהמשנה להלן יש להוכיח את שיטתו של רבי מאיר, **דְּתָנֵן** (להלן ק:) הנותן צמר לצבע **לִצְבּוֹעַ לוֹ אָדוֹם, וּצְבָעוֹ שָׁחוֹר**, או להיפך, שנתן לו צמר לצבוע **בִּשָּׁחוֹר, וּצְבָעוֹ אָדוֹם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ**. וכיון שאין הצמר משתנה מיד כשנותן בהם את הצבע אלא רק לאחר כמה ימים כשהצבע נקלט בהם, אם כן מוכח שרבי מאיר מחייב בדין 'גרמי'. דוחה הגמרא, **הָתָם קָא עָבֵיד בְּיָדַיִם** – שם במשנה שעשה בידים ובכוונה תחילה את ההפך ממה שבקשו ממנו, נחשב מזיק ממש, ואין ללמוד מכאן שרבי מאיר סובר 'דינא דגרמי'.

הגמרא מביאה מקור אחר לדינו של רבי מאיר:

אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר, דְּתָנֵן במשנה בכלאים (פ"ז מ"ד), **הַמְסַכֵּךְ** את **נַפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, חֲרֵי זֶה קִידֵּשׁ** – אסר את התבואה משום כלאים, **וְחַיָּיב** המסכך לשלם לבעל התבואה, ואף שאין התבואה נאסרת מיד אלא כשתוסיף מאתים, אם כן מוכח שרבי מאיר מחייב משום שדן דין 'גרמי'. דוחה הגמרא, **הָתָם נַמִּי קָא עָבֵיד בְּיָדַיִם** – גם ממשנה זו אין ללמוד שרבי מאיר דן דין 'גרמי', משום ששם המסכך על תבואת חבירו הוא מזיק בידים ממש, ואין ללמוד מכאן לדין 'גרמי'.

הגמרא לומדת את דעתו של רבי מאיר שמחייב בדין 'גרמי' מהברייתא:

אֶלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר – אלא מכאן יש ללמוד שכן דעת רבי מאיר **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **מְחִיצַת הַכֶּרֶם** המפרידה בין שדה תבואה לכרם, **שֶׁנִּפְרְצָה**, ואם יוסיפו הזרעים אחד ממאתים שיש בהם עכשיו יאסרו, שאין כאן אלא מאה ותשעים ותשע של היתר, וכלאי הכרם אינם בטלים אלא באחד ומאתים,

---

המשך מעמוד קפא

וזהו תוכן הציווי[24] "**בטח בה'**" (וכיו"ב), שהאדם צריך להשליך את יהבו על הקב"ה, שייטיב לו בטוב הנראה והנגלה, וכאשר הוא סומך אך ורק על הקב"ה לבד (מבלי לעשות חשבונות, אם הוא יכול להינצל וכו'), אזי ההנהגה עמו מלמעלה היא ג"כ "מדה כנגד מדה"[25], שהקב"ה ישמור וירחם עליו[26], שיהי' טוב לו בטוב הנראה והנגלה[27].

וזהו מה שהביא כמ"פ[28] כ"ק מו"ח אדמו"ר את דברי אדמו"ר הצמח צדק שענה לאחד שהתחנן אצלו לעורר רחמים על חולה מסוכן ח"ו[29], "טראכט גוט – וועט זיין גוט (חשוב טוב ויהי' טוב)", דמשמע מדבריו, שעצם המחשבה לטובה תביא לתוצאות טובות, כי עפ"י הנ"ל מובן שהבטחון בה' אינו ענין צדדי, אלא זהו גדר הבטחון שנצטווינו עלי' כנ"ל, והוא זה שגורם בפועל שיהי' טוב[30].

---

24) לעיל לז, ג. ועד"ז בכ"מ.

25) סוטה ח, ב.

26) להעיר מזהר תצוה (קפד, ב) "עלמא עילאה לא יהיב לי' (לעלמא תתאה) אלא כגוונא דאיהו קיימא, אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדין הכי נהרין לי' מעילא, ואי איהו קיימא בעציבו" כו'. וראה אג"ק הצ"צ (ע' שכד ואילך).

27) להעיר מתניא אגה"ק (סו"ס יא) "ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי" (וראה ביאוה"ז להצ"צ ע' קצד). ועד"ז נתיבות עולם נתיב הבטחון קרוב לסופו.

28) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' תקלז. ח"ז ע' קצז.

29) כפסק הרמ"א יו"ד סו"ס שלה.

30) מלקו"ש חל"ו ע' 3 ואילך (משיחות ש"פ שמות ה'תשכ"ו וש"פ בשלח ה'תשכ"ג).

רש"י

בית חייהם. תלמוד תורה: ביקור חולים וקבורה. פרכינן באלו מציאות הייגו גמילות חסדים ומוקי לה ביקור חולים בבן גילו ונוטל אחד משישים בחליו וקבורה בזקן ואינו לפי כבודו ואפילו הכי חייב: **שנשא ונתן ביד.** וזיכה את החייב שהיה לו משכון למלוה ממנו ונטל דיין למשכון והחזירו ללוה וחייב את הזבאי נטל ביד ממון מן הנתבע ושילם לתובע ושימא את הטהור נטל שרץ בידים וזרקו עליה לטמאו ודאי להחזיק דברין וטיהר את הטמא נטל הדיין לפירות טמאים וערבן עם שאר פירות האיש השואלו והרוה ליה עושה מעשה בידים ומזיק והכי מפרש בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לג.): **קידש.** אסר את התבואה: **מחיצת הכרם.** קיימא לן היה גדר בנתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן בלא יחפור (ב"ב דף כו.):

גדור

לפנים משורת הדין עבד כדתני' ורב יוסף והודעתי להם וגו'. והך ברייתא מייתי נמי בפרק אלו מציאות (ב"מ דף ל.): גבי זקן ואינו לפי כבודו ורבי ישמעאל בר' יוסי לפנים משורת הדין עבד כדתני כו' אבל בסוף פרק האומנים (שם דף פג.) גבי רבה בר רב הונא דשקלינהו לגלימייהו דהנהו שקולאי לא מייתי לה אלא מייתי למען תלך בדרך טובים' ומסיק הר"מ מאורליינ"ש דלא שייך לפנים משורת הדין אלא בדבר שאחרים חייבין וזה פטור כמו רבי חייא דהכא ור' ישמעאל ברבי יוסי באלו מציאות (שם דף ל.) אבל בההיא דרבה בר רב הונא אין חילוק בינו לבין אחרים ואין נראה דבפרק אלו מציאות (שם דף כד.: ושם) אמר דאבד לפנים משורת הדין גבי הא (דאבוהו) דשמואל אשכחינהו להנך חמרי במדברא אהדרינהו למריהו לבתר תריסר ירחי שתא ובההיא פטרי כ"ע ור"ל דהנהו שקולאי לא שייך לפנים משורת הדין כיון שעשו לו היזק גדול בפשיעה ששיברו לו חבית של יין: **אחיי** דיגר לר' אלעזר. אבתי הוה צריך למימר דאי לא הוה צריך למימר לא הויה מחויב כדמשמע גבי ר' חייא דאבד לפנים משורת הדין והא דקאמר (מר) חזי דעלך קסמכינא אפילו לא אמר הוה מחייב כמו ר' חייא דאע"ג דלא אמרה ליה הוה מחייב אי לאו משום דלא הוה צריך למילף ורב אלפס כתב דלעולם לא מחייב עד שיאמרו לו:

בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים ילכו זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה הדין אשר ישון זו לפנים משורת הדין ריש לקיש אחיי אחיי ליה דינרא לרבי אלעזר אמר מעליא הוא אמר ליה חזי דעלך קא סמכינא א"ל כי סמכת עלי מאי למימרא דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך והא אתי הוא דאמרת רבי מאיר הוא דדאין דינא דגרמי מאי לאו ר' מאיר ולא סבירא לן כוותיה א"ל לא ר' מאיר וסבירא לן כוותיה הי רבי מאיר אילימא רבי מאיר (ד' ל' מ' פ' סימן) דתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזאבי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו הא איתמר עלה אמר רבי אילעא אמר רב והוא שנטל וענתן ביד אלא הא ר' מאיר דתנן לצבועו שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם קא עביד בידים אלא הא ר' מאיר דתנן המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קידש וחייב התם נמי קא עביד בידים אלא הא ר"מ דתנא מחיצת הכרם שנפרצה

אומר

טימא את הטהור. אע"ג דאמר בהנזקין (גיטין דף נב:) המטמא והמטמא בשוגג פטור הכא אית ליה לחיובי אע"ג דשוגג הוא מההיא טעמא דמחייב התם במזיד למ"ד היזק שאין ניכר לא שמיה היזק כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו הכא נמי חייב כדי שידקדק בדין יפה ולמ"ד נמי שמיה היזק ושוגג פטור כדי שיודיעו הכא חייב דליכא למיחש לחבני דאפילו טיהר את הטמא ובירכו עם פירותיו ליכא למיחש שמא אח"כ לא יודיענו מהו דאי יודיענו: **טיהר** את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. א"א ליישב מה שעשה בשום ענין אלא כשעירבו עם פירותיו כדמפרש במסקנא בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג: ושם) ובפרק עד כמה (בכורות דף כח: ושם) דאם הן בעין לא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו שייך בהן והא דלא מפרש הכי אלא כי מוקי לה כשנשא ונתן ביד לאו משום דמעיקרא לאו בהכי עסקינן אלא דמעיקרא לא איירי כשעירבן חכם אלא הבעלים אבל במסקנא קאמר שהחכם בעצמו עירבן ובבכורות שבא ליישב וישלם מביתו בטיהר את הטמא כשעירבו עם פירותיו איירי כשעירב עם פירות מועטים ובסנהדרין שבא ליישב מה שעשה עשוי איירי כשעירבו עם פירות מרובים ונתבטלו הטמאים ברוב דתרוויהו ליכא לאוקמי בענין אחד דפשיטא דבמקום מה שעשה עשוי שהוא טהור לא שייך ישלם מביתו וא"ת למאי דבעי לאוקמי כר"מ היכי מתבטלים הטמאים ברוב והא ס"ל לר"מ בגיטין דף נד: גבי אגוזי פרך ורימוני באדץ נפלו ונתפצעו אפילו שוגג לא יעלו וי"ל דשוגג כי האי שעשה ע"פ חכם לא קנים ר' מאיר א"ה החם דוקא שנתפצעו אחר הנפילה תערובתן קאמר ר' מאיר דלא יעלו אבל אם נתפצעו קודם שנתערבו מודה ר"מ דשרי א"נ בהך מילתא דוקא דדאין דינא דגרמי אתיא כר"מ ותימה מאי בעי לאתויי מהכא דר' מאיר דדאין דינא דגרמי ואמאי מוקי לה נמי בשנשא ונתן ביד בלא נשא ונתן ביד חייב אפילו לרבנן דלא דיינינ דינא דגרמי כיון דבאמירה בעלמא קם דינא כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג. ושם) דקאמר אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אין חוזר אלמא קם דינא היינו דקמפחד ר"ט אלא אי אמרת חוזר לימא ליה כיון דאילו פרה (קמן) הוה הדרא השתא נמי דינך לאו דינא ולאו כלום עבדת והתם ע"כ אתי כרבנן דלר"מ דדאין דינא דגרמי אע"ג דאילו קמן הוה הדר היה לו להתחייב כמו מראה דינר לשולחני דחייב אע"ג דאילו הוה קמן הוה מהדר ליה וי"ל דלעולם ההיא סוגיא כר"מ ולא דמי למראה דינר לשולחני דכיון שהרהורו לאחר אבל גבי פרה כשאסרה לו חכם זה לא היה לו למהר להאבילה לכלבים או לערבם עם פירות והיה לו לישאל עדיין לחכם אחר ומיהו קשה מטיהר הטמא אמאי מחייב חכם אפילו לר"מ במה שעירבו בעל הבית עם פירות נימא כיון דאילו לא עירבו הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וכן ברישא דהך דדן את הדין בפ' עד כמה (בכורות דף כח.) דתנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו ואמאי נימא כיון דאילו לא נשחט היה מוהר השתא נמי לאו כלום עבד וע"ק דע"כ סוגיא דהכא ודבכורות דלא ברב חסדא משמע דאליבא דר"מ ניחא ליה בלא נשא ונתן ביד אלא ברב ששת וא"כ כיון דמה שעשה עשוי משום דאיירי דטעה בשיקול הדעת בדמוקי לה רב ששת ברישא סנהדרין (דף ו.) לימה נתחייב הדיין לרבנן במאי דנגע ביה שרץ הלא בלאו הכי מה שעשה עשוי ועוד היכא דקם דינא לימה לא יתחייב אפילו לרבנן דלא דיינינ דינא דגרמי מ"ש מכהנים שפיגלו במקדש דמודידין חייבין בין לר"מ בין לרבנן אע"ג דבדבור בעלמא מיפסל ולא חשיב דינא דגרמי וגרעה דבר רב הונא דקם דינא אפילו בדבור חשיב כמעשה ולא כגרמא ומחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה קמן הוה הדר כגון מראה דינר וכבגון טעה בדבר משנה לר"מ חייב לרבנן פטור דהא ודאי גרמא הוא מה שהאבילו אחרי כן על פיו או מה שעירבו עם פירותיו וסוגיא דסנהדרין ברבנן והא דבעי הכא לאוכוחי דר"מ דאין דינא דגרמי משיהר עם הטמא דייק דחייב חכם במה שעירבם בעל הבית עם פירותיו ומחייב את הזבאי דאחר כך אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב בדבדבור של חכם מה שעשה עשוי חייב לשלם אפילו לרבנן דלא דיינינ דינא דגרמי וכן בפרק עד כמה (בכורות דף כח:) דקאמר לימא תנן סתמא כר"מ משום טיהר את הטמא וחייב את הזבאי קאמר ולא משום טימא את הטהור וזיכה את דמפרש התם לשנויי מתני' כרבנן ונשחט על פיו לאו דוקא אלא הוא עצמו שחטו ורע"ע לרבנן מ"ש דפטרי בשורף שטרות מפרש להו א"נ סוגיא דהתם כרב חסדא ומפרש האמת ורישא דמי שאין מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו לאו דוקא אלא הוא עצמו שחטו ורע"ע לרבנן מ"ש דפטרי בשורף שטרות חברו מטימא הטהור וכהנים שפיגלו דלא חשיב דינא דגרמי דמה לי אם גורם לו הפסד ע"י ששורף שטרותיו ומה לי ע"י דיבורו חשיב כמעשה והני המומן ביד הבגוף המומן בידים אבל בשורף שטר אינו נוגע בגוף המומן ונייהו בעלמא הוא דקלי מינייה ואין אלא גרם בעלמא ועוד י"ל דסוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב ששת אלא קם דינא בדיבורי' בעלמא ואיירי בנשא ונתן ביד כדמוקי לה דש"ד דגמ' דנשא ונתן בעלי דינין ודחי דאיירי בנשא ונתן ביד הדיין עצמו: **שאני** התם דבידים עביד. תימה ודקארי לה מאי קארי לה וי"ל משום דאין הצמר משתנה מיד כשנותן בסמנים דאין קולט הצבע מיד עד ב' ימים או ג' וגרמא בעלמא הוא ודומה למסכך גפנו שאין מזיק עד אחר זמן ובתרוויהו משני בידים קעביד ומ"מ מסכך גפנו לא מזיק כל כך בידים כמו בצמר לצבע לפיכך הביאה אחר כך: **מחיצת** הכרם שנפרצה כו'. אורח"ת שאין משנה בשום מקום אלא ברייתא היא ומ"מ דייק דאתיא כר"מ מכאן דהיא משנה דהמסכך דלעיל דפליגי התם בסיפא ר' יוסי ור"ש ואמרו אין אדם אוסר דבר שאין שלו וא"כ ברייתא דמחיצת הכרם כר' יוסי ור"ש לא אתיא אלא כת"ק דידהו דהיינו כר"מ דסתם משנה ר"מ היא וא"ת ומאן תנא דפליג אדר"מ בדיעא דרבי יוסי ור"ש לא פליגי אלא משום דאין אדם אוסר דבר שאין שלו ורבנן דפליגי אדר"ש בדבר הגורם למזון ליכא למימר דיש חילוקין בדפרישות במרובה (לעיל דף עא:) וי"ל דדהוא תנא דפרק המניח (לעיל דף לג:) דקתני שחטו ונתנו במתנה מה שעשוי פליג אר"מ דמשמע דיש לפטור יותר בשורף שטרותיו מבשחטו ולמאן דדאין דינא דגרמי אמר לעיל דמגבי ביה דמי שטרא מעליא:

אומר

אומר לו גדור. פי' לבעל הכרם דהוא המזיק דד' אמות שאמרו להרחיק הוא בשביל עבודת הכרם כדתנן בלא יחפור (ב"ב דף כו. ושם) לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא"כ הרחיק ממנו ד' אמות אחד גפנים ואחד כל אילן המפרש בגמ' ד' אמות שאמרו בנגד עבודת הכרם ואפילו ר' יוסי דאמר התם על הניזק להרחיק את עצמו הא א"ר אשי התם מודה ר"י בגירי דיליה והכא בגירי דבעל כרם הם דחשדינן ליה שלא יביא מחרישתו בשדה חבירו לפיכך צריך לעשות כותל או להרחיק ארבע אמות והא דנקט אומרין לו גדור ולא נקט חייב לגדור נראה לר"י לפי שצריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו ולהכי נקט נמי תרי זימני בפרצה אומר לו גדור דאף פעם שנית דנפרצה צריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו שאין סבור להיות חייב לגדור כל שעה שנפרצה ונפרצה פעם שלישית מספקא לר"י אם צריך להתרות בו בכל פעם או שמא סגי בתרי זימני ור"ת מפרש דלהכי נקט תרי זימני לאשמועינן שאם יש תוספת מאתים בין מה שהוסיף כשנפרצה ראשונה ובין מה שהוסיף כשנפרצה שניה דאין מצטרפין לאסור דקמא קמא בטלה ודוקא כשיש הפסק בינתיים אבל בעלמא כלאים נאסרין במאתים ולא אמרינן כל פורתא כשהוא גדל מתבטל והא דאמר בפ' בתרא דע"ז (דף עג. ושם) המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו קמא קמא בטל מפרש ר"ת בדהפסיק פסוקי אבל אם

1 גדור. שלא יוסיף התבואה אחד ממאתים בעוד המחיצה פרוצה ותאסר: **נתייאש** 1
2 **ולא גדרה.** ובתוך כך הוציא הזרע אחד מן המאתים שהיו בה בהיתר: **הרי זה** 2
3 **קידש.** ואין בטל אלא באחד ומאתים וכאן יש קצ"ט מן החיתר והד באיסור: 3
4 **מתני'** והקדיחו יורה. שרפתו יורה שדרתיחו יותר מדאי: **נותן** לו דמי צמרו. והכא 4
5 ליכא שבחא בכל דהא נשרף לגמרי וליכא 5
6 למימר אם השבח יותר: **צבעו כאור.** כמו 6
7 כעור בגמ' מפרש שצבעו בשיערי צבע ומזיק 7
8 בכונונה הוא לפיכך ידו על התחתונה דברי 8
9 הכל: **ואם השבח.** שהשביחה הצמר יתר על 9
10 היציאה של צבע: **נותן לו.** לצבע את היציאה 10
11 ולא שכר שלם המקבל צמרו ודמי צמרו לא 11
12 אמר דניתיב דלקני איהו שבחא דצמר דהא 12
13 בצבע שהתבנה עמו צבע וליכא שנויא דנקנייה: 13
14 **לצבוע לו אדום כו'.** קני בשינוי לר"מ ולא 14
15 יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו 15
16 או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר: **ר' יהודה** 16
17 **אומר כו'.** דקניס ליה להאי דשינוה להיות 17
18 ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא ואגרא 18
19 נמי כולה לא ישקול אלא יציאה ואם יציאה 19
20 יתירה על השבח יתן לו את השבח שהשביח 20
21 את הצמר ואם יציאה לתת את שכרו כגון שהשבח יותר על השכר יתן שכרו: **גמ'** 21
כפרא

אומר לו גדור נפרצה אומר לו גדור נתייאש ממנה ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו: מתני' הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו צבעו כאור אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח לצבוע לו אדום שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח: גמ' מאי כאור אמר ר"נ אמר רבה בר בר חנה כלבוס מאי כלבוס אמר רבה בר שמואל
כפרא

מערה בלא הפסק אסור מידי דהדוה אבכלאים הנאסרין בתוספת מאתים לפי שגדל בלא הפסק והא דאמר בבמה אשה (שבת דף סה: ושם) שמואל עביד לבנתיה מקנואות ביומי ניסן כו' שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים היינו שמא ירבה בלא הפסק וכן בפרק הנודר מן היין (נדרים דף נז:) גבי בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו מותר ולא אמרינן קמא קמא בטיל לפי שגדל בלא הפסק וכן בפרק המערה בתרא דע"ז (דף עג. ושם) ראשון ראשון בטל אית ליה התם בנדרים דגידולי היתר מעלין את האיסור ור"י בן רבינו מאיר פירש בתוספתא בנדרים דבצל וכלאים וגבי נוטפין דווסתן בכך ליגדל מעט מעט לא בטיל קמא קמא כמו ביין נסך דהתם לא שייך למימר הכי אבל דאמר בפ' הערל (יבמות דף פב: ושם) נתן טאה ונטל טאה עד רובו וברובו מיקא מיפסל ולא אמר קמא קמא בטיל וי"ל דהתם במי פירות איירי דהכי מדמה לה לתרומה דרבנן דמי פירות דפסולין דאורייתא כדמעלעי בפרק ביסוי הדם (חולין דף פד. ושם) מדכתיב מים יתיראך יהיו כשרים במחצה על מחצה דאורייתא וי"ל בדוחק דאע"ג דמיפסלי מדאורייתא מחצה על מחצה כשרים להטביל בהם מחטין וצינורות דאין צריכין ארבעים סאה מדאורייתא אלא מדרבנן ומיהו אכתי קשה מהא דמסיק רב דימי בפרק שלישי דבכורות (דף כב. ושם) גבי הלוקח ציר מעם המארץ משיקו במים והוא טהור אי רובא מיא ניבדו סלקא להו דשקה ואי רובא ציר ניבדו לא בעי השקה דמים בטלים בציר ומסיק לא שנו אלא לטבל בו פיתו אבל לקדירה לא דמצא מין את מינו וניעור אלמא התם אע"ג שהיו בכר מבושלות חורות וניעור בתוך הקדירה וכל שכן דלא אמרינן קמא קמא בטיל וי"ל דהתם חומרא הוא שהחמירו גבי טומאה דאע"ג דפסיק פסוקי לא בטלה ואע"ג דבכמה דברים איסור חמור מטומאה כדאמרינן בפרק ביסוי הדם (חולין דף פו: ושם) אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר התם החמירו חכמים בטומאה יותר ואין ראיה מישמעתא בתרייתא דנדה (דף עא. ושם) דמחלק גבי דם תבוסה בין פסק ללא פסק דשאני דם תבוסה דרבנן ויש להקל בו יותר ומהא דאמר בפ' ביסוי הדם (חולין דף פז. ושם) ובפרק התערובת (זבחים דף עז: ושם) גבי הא דתנן דם שנתערב במים אם יש מראית דם בו כשר וקאמר בגמ' לא שנו אלא כשנפלו מים לתוך דם אבל דם שנתערב במים ראשון ראשון בטל התם בלא שינויא שפיר אתי שפיר דהתם גבי דם היינו טעמא שכן אין נראה שכן הוא הדין בכל דבר הקרב ואפילו למ"ד אין דיחוי בבעלי חיים בשחוטין יש דיחוי וכן מוכח בפרק ביסוי הדם (חולין דף פז: ושם) דטעמא משום דיחוי הוא דמסיק בתר הכי ולענין ביסוי אין בו דיחוי דאין אצל מצות מכלל דלענין דם חיי טעמא משום דיחוי ואין להקשות מהא דאמר בפרק נוטל (שבת דף קמב.) סאה תרומה שנפלה למאה של חולין ולא הספיק להעלותה עד שנפלה אחרת לא תעלה ולא אמרינן ראשון ראשון בטל אע"ג דנפל ע"י הפסק דהתם צריך להרים ובענין אחר אין ק' סאה שנפלה בהן מתירין ולא שייך התם ראשון ראשון בטל: **נתייאש** ממנה ולא גדרה. דוקא נתייאש אבל אם לא נתייאש ועוסק כל שעה לגדור אע"פ שהוסיף מאתים מותר בדתנן במס' כלאים (פ"ה מ"ו) הרואה ירק בתוך כרמו ואמר בשאגיע שם אלקטנו מותר לכשאחזור שם אלקטנו והוסיף מאתים אסור אלמא בשהוא מחזר אחר לקיטתו כל שעה אפילו הוסיף מאתים מותר וטעמא י"ל משום דכתיב לו תזרע כרמך משמע זריעה דניחא ליה: **חייב** באחריותו. אע"ג דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק נראה לר"י דהא חשיב היזק ניכר שהרי ניכר שהוא כלאים בשרואה הגפנים בשדה אבל מטמא טהרות חבירו אע"פ שרואין השרץ על הטהרות לא חשיב היזק ניכר דמי יודע אם הוכשרו אבל אין לומר הכא נמי היו היזק שאין ניכר וקנסוהו כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו דהכא ליכא למיחש כיון שבעל כרם נמי מפסיד ועוד אי קנס הוא במזיד דוקא היה לו להתחייב: **אם** השבח יתר על היציאה. מפרש בירושלמי מהו השבח יתר על היציאה בר נש דיהיה לחבריה חמש מנוי סממנין ועשרה מנוי אגרא ואמר ליה זיל צבעיה סומקי ואזל וצבעיה אובכ א"ל אילו צבעתיה סומקא היה שוה עשרים וחמש מנוי השתא דצבעתיה אובכ ליית הוא שוי אלא עשרים מנוי אתי אבדת דידך ואנא לא אבדנא דידי עד כאן לשון הירושלמי בפירקא ואור"י ודבכי פי' דרבי יהודה לפי הירושלמי אם השבח שהושבח הצמר יותר על ט"ו מנים והיתר על ט"ו מנים קרי שבח יתר על הוצאה והוצאה קרי עשרה מנים של שכר הצבע וטורח ויהיה בשכרו ' מנים דהשתא אם השבח על ט"ו מנים יותר מי' מנים שהם יציאה נותן לו היציאה דהיינו י' מנים ולא יתן לו יותר ואם היציאה יתירה על השבח שלא הושבח על ט"ו מנים אלא ד' או ה' יתן לו השבח מה שהושבח על ט"ו ואין נותן לו כל י' מנים שהתנה עמו דא"ל אתי אפסדתי דידך ואנא לא אפסדנא דידי ויש ליתן טעם לדברי הירושלמי למה לא יהיה כאן הדין כמו בנוטע שלא ברשות דנעשה כאן כאילו בן התנה עמו א"נ קנסא הוא משום דשינה מהמה שצוה לו ומידה אם השבח יתר על היציאה דתנן גבי צבע בעור לא הוי פירוש כי היהיא דירושלמי כי איך יהיה השבח של צבע בעור יותר משבח שלו צבע בגמור וגבי כסא בעור דגמרא אפשר וראי שיהא טוב מן הנאה כגון שהנאה אין חזק כמו הבעור יתירה על הנאה ואין לשון ירושלמי משמע בפי' ר"י שהרי משמע שבא לפרש מהו אם השבח יתר על היציאה ולדברי ר"י הוא מפרש היציאה יתירה על השבח והר"ר אלחנן פי' בע"א ולא מצאתי כתוב:

אומר לו בעל התבואה לבעל הכרם **גדור** את הפירצה, כדי שלא תוסיף התבואה אחד ממאתים בעוד המחיצה פרוצה, ותאסר תבואת השדה על ידי הגפנים משום כלאים, **נפרצה** הגדר שנית, חוזר **ואומר** לו **גדור, נתייאש ממנה ולא גדרה** – ובאופן שעדיין לא גדר את הפירצה, והתיאש מלגדור, **הרי זה** קידש – אסר את התבואה משום כלאים, **וחייב בחרייותו** – חייב בעל הכרם לשלם לבעל התבואה, משום דין 'גרמי'. ומכאן לומדת הגמרא שרבי מאיר דן דין 'גרמי':

משנה

המשנה שלפנינו מביאה אופנים נוספים, באומן שפשע במלאכתו והפסיד את בעל הבית, מה דינו: בעל הבית **הנותן צמר לצבע** בכדי שיצבענו, **והקדיחו יורה** – ושרפתו היורה, כלומר, שהרתיח את הצמר ביורה יותר מן הזמן הראוי, עד שנשרף הצמר לגמרי, הריהו **נותן לו** [– הצבע לבעל הבית] **דמי צמרו** – את שווי הצמר שהפסיד לו.

אך אם **צבעו כאור** – באופן מכוער, כלומר, שצבעו בשיירי הצבע שביורה, באופן זה נוטל בעל הבית את הצמר הצבוע, אך אין מוטל עליו לשלם לצבע את כל השכר המגיע לו על מלאכה זו, שהרי לא על צביעה שכזו ציוותהו, אלא משלם לו את ההוצאות או את השבח, דהיינו, **שאם השבח יתר על היציאה** – אם השבח שנשתבח הצמר מכמות שהיה קודם הצביעה, הריהו יותר מן ההוצאות שהוציא הצבע על צביעה זו, באופן זה **נותן לו את היציאה** – משלם לו הבעל הבית את ההוצאות. **ואם היציאה יתירה על השבח** – אמנם אם ההוצאות הינם יותר מהשבח שהשביח הצמר, באופן זה **נותן לו את השבח** – הריהו משלם לו רק את שווי השבח שהשביח הצמר על ידי הצבע הצבוע.

המשנה מביאה באופן שצבע את הצמר כראוי, אלא ששינה מן הצבע שציוה לו הבעל הבית: אם ציוה עליו בעל הבית **לצבוע לו** את הצמר **באדום, וצבעו שחור**. וכן להפך, אם ציוה עליו לצבוע **שחור, וצבעו אדום. רבי מאיר אומר, נותן לו דמי צמרו** – הריהו נותן לבעל הבית את דמי צמרו, כמו שהיה שווה קודם הצביעה, והצמר עם השבח נשאר אצלו, כדין גזלן הקונה את גזילתו בשינוי ומשלם כשעת הגזילה. שכיון ששינה מדעת בעל הבית, ועשה שינוי בגוף החפץ, נעשה גזלן עליו.

רבי יהודה אומר, קנסוהו רבנן לצבע על כך ששינה מדעת הבעל הבית שלא יהנה מהשבח ואינו קונה הצמר בשינוי, אלא חייב הוא להחזיר את הצמר עם השבח, ואין חייב הבעל הבית לשלם לו את שכרו אלא או את ההוצאות או את השבח, **שאם השבח יתר על היציאה** – אם השבח שנשתבח הצמר מכמות שהיה קודם הצביעה, הריהו יותר מן ההוצאות שהוציא הצבע, באופן זה **נותן לו את היציאה** – משלם לו הבעל הבית את ההוצאות. **ואם היציאה יתירה על השבח** – אמנם אם ההוצאות הינם יותר מהשבח שהשביח הצמר, באופן זה **נותן לו את השבח** – הריהו משלם לו רק את שווי השבח שהשביח הצמר על ידי הצבע:

גמרא

הגמרא מבארת מה הפירוש בדברי המשנה 'צבעו כאור'. מבררת הגמרא: **מאי** – מה כוונת המשנה, **צבעו כאור. אמר רבי נחמן, אמר רבה בר בר חנה**, שצבעו באופן הנקרא **כלבום**. מבארת הגמרא, **מאי** – מהו **כלבום, אמר רבה בר שמואל,**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' א

כרבי יהודה למה לי – לשם מה הוצרך רב הונא להשמיענו שהלכה כרבי יהודה במשנתינו, הרי **מחלוקת ואחר כך היא** – לאחר שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במשנתינו, סתם רבי במשנה אחרת כדעת רבי יהודה, וכלל הוא **שמחלוקת ואחר כך סתם, הלכה כסתם**, שהרי לולי שהכריע רבי כדעה זו, לא היה סותם במשנה כמותה, ואם כן פשוט הוא שהלכה כרבי יהודה.

ומבארת הגמרא היכן סתם רבי אחרי המחלוקת כרבי יהודה: הלא **מחלוקת** רבי מאיר ורבי יהודה שנה רבי כאן בְּמסכת **בבא קמא**, ששנינו במשנתינו, הנותן צמר לצבע **לצבוע** לו את הצמר **באדום וצבעו שחור**, או לצבוע **שחור וצבעו אדום. רבי מאיר אומר, נותן לו דמי צמרו. רבי יהודה אומר, אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה. ואם היציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח.** ולאחר מכן שנה רבי **סתם** משנה בְּמסכת **בבא מציעא** (עו.) כדעת רבי יהודה, **דתנן, כל המשנה** מדעת בעל הבית, והיינו בכגון שנתן צמר לצבע לצבוע אדום וצבעו שחור, **ידו** של האומן **על התחתונה**, שמקבל את ההוצאות או את השבח, דהיינו הפחות מביניהם. ועוד שנינו שם בסיפא, **וכל החוזר בו** באמצע היום, כגון פועל שחזר בו ואינו חפץ להמשיך במלאכתו, **ידו על התחתונה**.

מתרצת הגמרא: **ורב הונא** יאמר לך, **אצטריך** - צריך לומר שהלכה כאן כרבי יהודה, כיון שאם משום מחלוקת ואחר כך סתם, **סלקא דעתך אמינא** - היינו סבורים לומר **שאין סדר למשנה** – אין הכרח שרבי שנה משניות אלו בבית המדרש על הסדר, אלא שמא שנה בבא מציעא לפני בבא קמא, ורק לאחר מיכן כשסידר המשניות קבע את סדרן כך, ואם אכן כך הרי נמצא **שסתם ואחר כך מחלוקת היא** – ששנה רבי קודם את המשנה הסותמת כרבי יהודה, ולאחר מכן שנה את משנתינו שרבי מאיר חולק בה על רבי יהודה, ונמצא שלא הכריע הלכה כמי.

ורב יוסף יאמר לך, **אי הכי** – אם כן שאנו אומרים אין סדר למשנה, אם כן **כל מחלוקת ואחר כך סתמא נימא** – נאמר **אין סדר למשנה וממילא סתם ואחר כך מחלוקת היא**. ואם כן מתי נאמר כלל זה ש'סתם ואחר כך מחלוקת הלכה כסתם'. אלא בהכרח שיש סדר למשנה.

הגמרא מבארת מה רב הונא יענה על טענת רב יוסף: **ורב הונא** יאמר לך, **כי לא אמרינן אין סדר למשנה, בחדא מסכתא** – במסכת אחת, כיון שאת המשניות של אותה המסכת ודאי שנה רבי על הסדר, ואכן במסכת אחת נאמר הכלל ש'מחלוקת ואחר סתם הלכה כסתם', **אבל בתרי מסכתות** – בשתי מסכתות **אמרינן** אין סדר למשנה, ואם כן הרי זה סתם ואחר כך מחלוקת.

הגמרא חוזרת לבאר מדוע אם כן הקשה רב יוסף על רב הונא: **ורב יוסף** יאמר לך, אכן יש לומר בשתי מסכתות אין סדר למשנה, אבל **כולה גזיקין** – כל סדר נזיקין [– בבא קמא, בבא מציעא, ובבא בתרא] **חדא מסכתא היא** – נחשבת מסכת אחת, ובמסכת אחת ודאי שנה רבי את המשניות על הסדר, ואם כן הרי זו מחלוקת ואחר כך סתם, שהלכה כסתם.

תירוץ נוסף משום מה היה פשוט לרב יוסף שהלכה כרבי יהודה: **ואיבעית אימא** יש לומר, שאף אם אין זו מחלוקת ואחר כך סתם, מכל מקום מסתבר שהלכה כאותה משנה בבבא מציעא הסותמת כרבי יהודה, **משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא** – שהתנא שנה הלכה זו במשנה שם יחד עם הלכה פסוקה אחרת. שכך שנינו שם במשנה, **כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החוזר בו ידו על התחתונה**, והרי הלכה זו ש'כל המשנה ידו על התחתונה' אינה מעניין המשנה שם ולא היה לו לתנא לשנות אותה שם, אלא רצה התנא להשמיענו שכשם שההלכה השניה ש'כל החוזר בו ידו על התחתונה' הלכה פסוקה היא שהרי אין חולק עליה, כמו כן ההלכה הראשונה ש'כל המשנה ידו על התחתונה' הלכה פסוקה היא. ומכאן היה פשוט לרב יוסף שהלכה כרבי יהודה.

הגמרא מביאה נידון בשליח ששינה מדעת משלחו, ודנה הגמרא לדמות זאת למחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במשנתינו גבי אומן ששינה מדעת בעל הבית: **תנו רבנן, הנותן מעות לשלוחו,**

כַּפְּרָא דּוּדֵי – קינח את היורה בצמר. כלומר, שצבע את הצמר בשייריי הצבע, שבאופן זה צביעת הצמר נראית כעורה.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה רבי מאיר ורבי יהודה, כעין מחלוקתם במשנתינו לגבי צבע: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַנּוֹתֵן עֵצִים לְחָרָשׁ** – נגר, **לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא, וְעָשָׂה מֵהֶן סַפְסָל**, וכן להיפך, **סַפְסָל וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן לוֹ** החרש לבעל הבית **דְּמֵי עֵצָיו** בלבד, והכסא או הספסל שייכים לחרש, כדין גזלן הקונה בשינוי, ואינו משלם אלא כשעת הגזילה. שכיון ששינה מדעת בעל הבית, ועשה שינוי בגוף החפץ, נעשה גזלן עליו.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קנסוהו חכמים לחרש על כך ששינה מדעת הבעל הבית, שלא יהנה מן השבח, אלא חייב הוא להחזיר את הכסא או הספסל, ואין חייב הבעל הבית לשלם לו אלא או את ההוצאות או את השבח, **שֶׁאִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה** – אם השבח שנשתבחו העצים מכמות שהיו, הריהו יותר מן ההוצאות שהוציא החרש, באופן זה **נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְּצִיאָה** – משלם לו הבעל הבית את ההוצאות. **וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח** – אמנם אם ההוצאות הינם יותר מן השבח שהשביחו העצים, באופן זה **נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח**.

הברייתא מביאה אופן שבו מודה רבי מאיר לרבי יהודה: **וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר לְרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁאִם נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ, לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה, וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא כָּעוּר**. וכן לעשות מהן **סַפְסָל נָאֶה, וְעָשָׂה סַפְסָל כָּעוּר**, שבאופן זה אינו קונה בשינוי אלא צריך לתת את הכסא או הספסל לבעל הבית, ולא יקבל את כל שכרו, אלא **אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַיְּצִיאָה, וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַשֶּׁבַח**, וכמו שנתבאר במשנתינו (לעיל ק:) לענין צבע, שאם צבעו כעור, ידו על התחתונה לדעת כולם.

הגמרא עוברת לדון בדין צביעת צמר לענין גזלן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, צמר שצבעו על ידי סמנין, **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר** – האם נחשב ששבח הסממנים הינו בעין על גבי הצמר, **אוֹ אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר** – או שמא אינו נחשב בעין על גבי הצמר. כלומר, האם בכך שמראה הצבע נראה על גבי הצמר, נחשב שממשות הצבע עדיין בעין, או שמא אין זה נחשב בעין, אלא מראה בעלמא.

הגמרא מבררת באיזה אופן נוגעת שאלה זו לדינא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן יש להסתפק כן, **אִילֵימָא דְּגָזַל סַמָּנִין וְדִקְּנִינְהוּ וּתְרַנְהוּ וְצָבַע בָּהֶן** – שגזל מאדם אחד סממנים, ושחק אותם ושרה אותם במים כדרך הכנת הצבע, וצבע בהן את בגדו, והספק הוא האם נחשב שהסממנים בעין, וחייב להשיבם לבעליהם, או שכבר אינם נחשבים בעין, ואינו חייב להשיבם. דוחה הגמרא, שאין להעמיד כן את הספק, שהרי אף אם אין נחשבים הסממנים בעין, **תֵּיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּקַנְיְנִינְהוּ בְּשִׁינּוּי** – יש לחייבו לשלם עבורם, שהרי משעה ששחק את הסממנים כבר קנה אותם בשינוי, ומיד נתחייב לשלם תחתיהם מעות.

מבארת הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּגָזַל סַמָּנִין שְׁרוּיִין, וְצָבַע בָּהוּ** – שגזל אדם מחבירו סממנים שרויים, המוכנים לצביעה, וצבע בהן את צמרו, **מַאי** – באופן זה יש להסתפק, האם **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דִּשְׁקַלְתִּינְהוּ** – וממילא תובע הנגזל את הגזלן להשיב לו את הסממנים המצויים ברשותו, **אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר, דְּאָמַר לֵיהּ** – ויכול הגזלן לטעון לנגזל, **לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלֹא מִידִי** – אין לך ברשותי ולא כלום, ואיני חייב לשלם.

הגמרא דוחה שאין להסתפק כן: **אָמְרִי, וְאִי אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר** – אף אם אכן אין נחשבים הסממנים בעין, מכל מקום **מִי מָצֵי אָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי וְלֹא מִידִי** – וכי יכול הגזלן להיפטר בטענה זו, שאין לך ברשותי כלום, אדרבה, **נִימָא לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ** – יאמר לו הנגזל, השב לי את הסממנים שגזלת ממני, והפסדת אותם, וכיון שלא יוכל להשיבם, הרי דינו לשלם דמים. ואם כן מהו הצד בספק לומר שאין צריך לשלם עבור הסממנים.

הגמרא מבארת שאכן צדדי הספק הם בהיפך ממה שסברנו: **אֶלָּא לְהַךְ גִּיסָא** – אלא יש להסתפק לצד השני, דהיינו, האם נאמר שאין **שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר**, ולכך **בְּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ** – צריך הגזלן לשלם לנגזל את דמיהם כיון שאין בידו להשיב את הסממנים עצמם. **אוֹ דִּלְמָא, יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְממילא אָמַר לֵיהּ** הגזלן לנגזל, **הָא מִנְּחֵי קַמָּךְ** – הרי הסממנים מונחים לפניך בעין על גבי הצמר, **שַׁקְּלִינְהוּ** – קחם משם, וממילא אינו מחויב לשלם דמיהם, כיון שנחשב שעדין הגזילה בעין.

הגמרא דוחה שאף לצד זה אין להסתפק. תמהה הגמרא: **שַׁקְּלִינְהוּ** – וכי יכול לומר הגזלן לנגזל, שיטול את הסממנים מאחר ונחשבים בעין, וכי **בְּמַאי שַׁקְּלֵיהּ** – במה יכול הוא ליטלם, **בְּצִפּוֹן** – בבורית, והלא **צִפּוֹן עַכּוּרֵי מִיעַכַּר** – הבורית בכוחה רק להסיר את הצבע מעל הצמר, אך **הַשְּׁבָחָה לֹא עָבִיד** – אין בכחה להשיב את הסממנים לקדמותם, וממילא עדיין לא קיים בכך הגזלן את דין השבת הגזילה, וחייב הוא לשלם לו את דמיהם.

הגמרא מעמידה את הספק באופן אחר: **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן, כְּגוֹן דְּגָזַל צֶמֶר וְסַמָּנִין דְּחַד** – שגזל אדם צמר וסממנין של אדם אחד, **וְצִבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהָנָךְ סַמָּנִין** – וצבע הגזלן את אותו הצמר באותם סממנים שגזל, **וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ לְצֶמֶר** – וכעת משיב את הצמר הצבוע לנגזל, והספק הוא האם **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר, וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ סַמָּנִין וְצֶמֶר** – וממילא הרי השיב לו בין את הסממנים ובין את הצמר שגזל, ונפטר בכך. **אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְצֶמֶר מַהְדַּר לֵיהּ, סַמָּנִין לֹא מַהְדַּר לֵיהּ** – ואם כן נמצא שהשיב לו את הצמר בלבד ללא הסממנים, ועליו לשלם לנגזל מלבד הצמר את דמי הסממנים.

הגמרא מקשה שעדיין אין נפקא מינה לדינא בספק זה: **אָמְרִי**, אף לצד שאין שבח סממנים על גבי צמר, **תֵּיפּוּק לֵיהּ** – מטעם אחר יש לך לפטור את הגזלן מלשלם את דמי הסממנים, כיון **דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בְּדַמֵּי** – שהרי מכל מקום הושבח הצמר על ידי צביעתו, ונמצא שבכך שמשיב לו את הצמר הצבוע שהתייקרו דמיו, אף שילם לו את דמי הסממנים.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּזַל צִיבְעָא** – שהוזל דמי הצמר הצבוע בעולם, וכעת אין שיווי השבח שהשביחו הצמר הצבוע אפילו כדמי הסממנים. ולכן רק אם יש שבח סממנים על גבי הצמר, כשמשיב הגזלן את הצמר נחשב שהשיב גם את הסממנים שהרי הם בעין, אבל אם אין שבח סממנים על גבי הצמר, נמצא שלא השיב את הסממנים, ואף לא את שווים, כיון שלא הושבח הצמר כעת, אפילו כפי שווי הסממנים בשעת הגזילה.

וְאִיבַּעְיָא אֵימָא יש לומר באופן נוסף שלא התייקר החפץ שצבע אפילו כדמי הסממנים, **וּכְגוֹן שֶׁצָּבַע בְּהוּ קוֹפָא** – שצבע בהם קוף. כלומר, שגזל קוף וסממנין מאדם אחד, וצבע בהן את הקוף, ואין דמי הקוף מתייקרים מחמת צביעתו, ולכן לצד שאין שבח סממנים על גבי הצמר חייב הגזלן להשיב מלבד הקוף גם את דמי הסממנין שגזל.

הגמרא מעמידה את הספק באופן נוסף: **רָבִינָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּצָמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד** – שהיה הצמר שייך לאדם אחד, והסממנים שייכים לאדם אחר, **וְקָאתֵי קוֹף וְצִבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהָנָךְ סַמָּנִין** – ובא קוף, וצבע את הצמר של זה בסממנים של זה, ובאופן זה יש להסתפק האם **יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּנַבְדָּךְ נִינְהוּ** – וממילא יכול בעל הסממנים לתבוע מבעל הצמר שישיב לו את סממניו המצויים אצלו, ומאחר שלא ניתן להשיבם בעצמם יתחייב ליתן את דמיהן, **אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר, וְאָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבַּאי כְּלוּם** – ואומר לו בעל הצמר לבעל הסממנים, אין לך ברשותי כלום, ואין לך שום תביעה עלי, שהרי לא גזלתיך.

הגמרא סבורה לפשוט את הספק ממשנה העוסקת בדיני ערלה: פירות האילן אסורים באכילה ובהנאה בשלושת השנים הראשונות לנטיעתם, שנאמר (ויקרא יט כג) 'וְעָרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ, שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל'. **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו במשנה (ערלה פ"ג מ"א), **בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ**

המשך בעמוד קעג

כַּפְּרָא דוּדֵי: תָּנוּ רַבָּנַן הַנּוֹתֵן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא וְעָשָׂה מֵהֶן סַפְסָל סַפְסָל וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא ר' מֵאִיר אוֹמֵר נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵצָיו רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הַשֶּׁבַח יֶתֶר עַל הַיְּצִיאָה נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְּצִיאָה וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר אִם נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה וְעָשָׂה מֵהֶן כִּסֵּא כָּעוּר סַפְסָל נָאֶה וְעָשָׂה סַפְסָל כָּעוּר אִם הַשֶּׁבַח יֶתֶר עַל הַיְּצִיאָה נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַיְּצִיאָה וְאִם הַיְּצִיאָה יְתֵירָה עַל הַשֶּׁבַח נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי הַשֶּׁבַח: אִיבַּעְיָא לְהוּ יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר אוֹ אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּגָזַל סַמָּנִין וְדַקִּינְהוּ וּתְרַנְהוּ וְצָבַע בָּהֶן תֵּיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּקַנְיִנְהוּ בְּשִׁינּוּי לֹא צְרִיכָא דְּגָזַל סַמָּנִין שְׁרוּיִין וְצָבַע בְּהוּ מַאי יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּשַׁקַלְתִּינְהוּ אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר דְּא"ל לֵית לָךְ גַּבָּאי וְלֹא מִידֵי אַמְרֵי וְאִי אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר מִי מָצֵי אָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבָּאי וְלֹא מִידֵי נֵימָא לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ אֶלָּא לְהַךְ גִּיסָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי הַצֶּמֶר וּבָעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ אוֹ דִּלְמָא יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְא"ל הָא מַנְחֵי קַמָּךְ שַׁקְלִינְהוּ בְּמַאי שַׁקְלֵיהּ בְּצָפּוֹן צָפּוֹן עֲבוּרֵי מִיעְבַּר הֲשָׁבָה לֹא עָבֵיד אֶלָּא הב"ע כְּגוֹן דְּגָזַל צֶמֶר וְסַמָּנִין דְּחַד וְצַבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהַנָּךְ סַמָּנִין וְקָא מְהַדַּר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ לְצֶמֶר יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין ע"ג הַצֶּמֶר וְקָא מְהַדַּר לֵיהּ סַמָּנִין וְצֶמֶר אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְצֶמֶר מְהַדַּר לֵיהּ סַמָּנִין לֹא מְהַדַּר לֵיהּ אַמְרֵי תֵּיפּוּק לֵיהּ דְּאַיְיקַר לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בְּדָמֵי לֹא צְרִיכָא דְּזָל צִיבְעָא וְאִיבָּעֵית אֵימָא כְּגוֹן שֶׁצָּבַע בְּהוּ קוֹפָּא רָבִינָא אָמַר הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן דְּצֶמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד וְקָאָתֵי קוֹף וְצַבְעֵיהּ לְהַהוּא צֶמֶר בְּהַנָּךְ סַמָּנִין יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר דְּאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּגַבָּךְ נִינְהוּ אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח סַמָּנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר וְאָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבָּאי כְּלוּם תָּא שְׁמַע בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי עָרְלָה יִדָּלֵק אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא אָמַר רָבָא הֲנָאָה הַנִּרְאָה לָעֵינַיִם אָסְרָה תּוֹרָה דְּתַנְיָא עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל אֵין לִי אֶלָּא אִיסּוּר אֲכִילָה מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִצְבַּע [בּוֹ] וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּר תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם תָּא שְׁמַע בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי שְׁבִיעִית יִדָּלֵק שַׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא תִּהְיֶה בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא

רבא

רש"י

כַּפְּרָא דוּדֵי. קִינֵּחַ בּוֹ אֶת הַיּוֹרָה כְּלוֹמַר בִּשְׁיָרֵי צֶבַע שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ בַּיּוֹרָה צָבְעוֹ כּוּפְרָא לְשׁוֹן קִינּוּחַ כְּמוֹ בְּלֵיתָא דְּפַרְסָא לְמִכְפְּרֵיהּ בְּהַכֹּל שׁוֹחֲטִין (חולין דף ח.): נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵצָיו. דִּקְנִינְהוּ בְּשִׁינּוּי אֲבָל נָתַן עֵצִים כו' דְּלֹא שִׁינָּה וְלֹא קָנֵי יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: יֵשׁ שֶׁבַח כו'. כְּלוֹמַר חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא אוֹ לָאו מִילְּתָא: וּתְרַנְהוּ. שְׁרָאָן בְּמַיִם כְּדַרְכָּן: וְצָבַע בָּהֶן. צֶמֶר שֶׁלּוֹ מִבָּעְיָא לָן יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִין עַל הַצֶּמֶר דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְאָמַר לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּשַׁקַלְתִּינְהוּ כו' כִּדְבַעְיָא לְמֵימַר קַמָּן: אַמְרֵי וְאִי אֵין שֶׁבַח כו' מִי מָצֵי אָמַר לֵיהּ לֵית לָךְ גַּבָּאי וְלֹא מִידֵי. בִּתְמִיָּה נְהִי נַמֵּי דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא לֵימָא לֵיהּ הַב לִי סַמָּנַאי דְּאַפְסַדְתִּינְהוּ: צָפּוֹן. שׁוּו"ן: וְקָא מְהַדֵּר לֵיהּ. לְצֶמֶר כְּשֶׁהוּא צָבוּעַ מַאי: יֵשׁ שֶׁבַח סַמָּנִים עַל גַּבֵּי צֶמֶר. דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְקָמְהַדֵּר לֵיהּ צֶמֶר וְקָמְהַדֵּר לֵיהּ סַמָּנִים כְּלוֹמַר בְּהַךְ הֲשָׁבָה דְּצֶמֶר קָמְהַדֵּר : דְּזוֹל צִיבְעָא. צֶמֶר צָבוּעַ הוּזַל בָּעוֹלָם וְאֵין מַגִּיעִין שֶׁבַח לִדְמֵי סַמָּנִים וְאָמַר לֵיהּ נִגְזָל אֲנִי הָיִיתִי מוֹכֵר סַמָּנִים אוֹ הָיִיתִי צוֹבֵעַ בֶּגֶד וְעַכְשָׁיו הִפְסַדְתַּנִי דְּהָא לֹא הִשְׁבִּיחוּ בְּצֶמֶר: א"נ דְּצָבַע בְּהוּ קוֹפָּא. גָּזַל קוֹף וְסַמָּנִים וְצָבַע אֶת הַקּוֹף וּמַחֲזִירוֹ לוֹ דְּלֹא אַיְּיקַר לֵיהּ וְאַמְרֵי לָהּ קוּפָּה שֶׁל נְצָרִים: כְּגוֹן דְּצֶמֶר דְּחַד וְסַמָּנִין דְּחַד כו'. וְלָאו לְעִנְיַן גַּזְלָן קָבָעֵי לָהּ דְּאֵין כָּאן גֶּזֶל: בִּקְלִיפֵּי עָרְלָה. קְלִיפֵּי אֱגוֹזִים אוֹ שְׁאָר פֵּירוֹת אֲבָל קְלִיפַּת הָעֵץ לֹא דְּאֵין עָרְלָה אֶלָּא בְּפֵירוֹת: הַנִּרְאָה לָעֵינַיִם. מַרְאֶה בְּעָלְמָא אע"פ שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּגוֹן נֵר וְצֶבַע: שְׁבִיעִית. אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּפֵירוֹתֶיהָ וּקְלִיפֵּי פֵּירוֹת קָאָמַר וְלֹא קְלִיפֵּי עֵצִים דְּעֵצִים אֵין שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶן כִּדְלְקַמָּן דִּסְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ:

רביעית

תוספות

הָא מַנְחֵי קַמָּךְ שַׁקְלִינְהוּ. ומ"מ אַגְרָא בָּעֵי לְמֵיתַב לְמִישְׁקַל לְהוּ דְּכֵיוָן דְּאָתֵי לִידֵיהּ בָּעֵי לְמֶיעֱבַד הֲשָׁבָה כִּדְאָמַר לְעֵיל (דף צח.) גַּבֵּי זוֹרֵק מַטְבֵּעַ לַיָּם: **דְּזָל** צִיבְעָא. וּמִכׇּל מָקוֹם אַיְּירֵי דְּגָזַל סַמְמָנִים שְׁרוּיִין דְּאִי דַּקִּינְהוּ וּשְׁרִנְהוּ קְנִנְהוּ בְּשִׁינּוּי: **דְּצָבַע** בְּהוּ קוֹפָא. פֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁגָּזַל קוֹף וְסַמְמָנִים שְׁרוּיִין וְצָבַע אֶת הַקּוֹף וְתֵימַהּ דְּאִם כֵּן אַפְסְדֵיהּ בְּיָדַיִם וּכְה"ג הֶיזֵּק נִיכָּר הוּא וּמְחַיֵּיב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּצָבַע בְּהוּ קוֹפָא כְּלוֹמַר בִּגְרִיעוּת וּבְכִיעוּר כְּעֵין קוֹף שֶׁהוּא מְכוֹעָר:

אוֹ דִּלְמָא אֵין שֶׁבַח שֶׁל סַמְמָנִין עַל גַּבֵּי צֶמֶר. תֵּימַהּ הֲרֵי נֶהֱנָה שֶׁצַּמְרוֹ מְעוּלֶּה בְּדָמִים יוֹתֵר וִישַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה כְּמוֹ אָכְלָה מִצִּידֵּי רְחָבָה דְּפ"ב (דף יט:) וְיָרְדָה לְגִינָּה דְּהַכּוֹנֵס (לעיל דף נה:) וּבְפֶּרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף ל: ושם) אָמַר תָּחַב לוֹ חֲבֵירוֹ מַשְׁקִין שֶׁל אֲחֵרִים בְּבֵית הַבְּלִיעָה דִּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיֵשׁ לַחֲלֵק דַּהֲנָאָה דְּהָכָא אֵין בָּאָה ע"י מַעֲשָׂיו וְלֹא ע"י מַעֲשֶׂה בְּהֶמְתּוֹ וּבְתָחַב לוֹ חֲבֵירוֹ אע"פ שֶׁאֵין זֶה ע"י מַעֲשָׂיו מִכׇּל מָקוֹם נֶהֱנָה גּוּפוֹ אִי נַמֵּי הֲנָאָה דְּהָכָא לֹא חֲשִׁיבָא הֲנָאָה שֶׁאֵין אֶלָּא נוֹי בְּעָלְמָא יוֹתֵר:

מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ. בְּפֶרֶק כׇּל שָׁעָה (פסחים דף כב: ושם ד"ה מנין) פָּרִיךְ אַמַּאי לֹא נִפְקָא לָן אִיסּוּר הֲנָאָה מִלֹּא יֵאָכֵל:

וְלֹא יִצְבַּע בּוֹ וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ הַנֵּר. אע"ג דְּאָסַר שְׁאָר הֲנָאוֹת אִצְטְרִיךְ לְרִבּוּיֵי צְבִיעָה וְהַדְלָקָה צְבִיעָה מִשּׁוּם דַּחֲזוּתָא בְּעָלְמָא הוּא וְהַדְלָקָה מִשּׁוּם שֶׁכָּלָה הָאִיסּוּר בִּשְׁעַת הַדְלָקָה וְאִם תֹּאמַר וְהָא בְּפֶרֶק כׇּל שָׁעָה (שם דף כו:) שָׁרֵינַן עֵצִים לְהַדְלָקָה לְמַאן דְּאָמַר אֵין שֶׁבַח עֵצִים בְּפַת וְלֹא מַשְׁכְּחֵי עֵצִים דְּאִיסּוּרָא אֶלָּא כְּעֵין כָּסָא וְשַׁרְשִׁיפָא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשֶׁמֶן הָוֵי כְּעֵין בְּשָׁעָה שֶׁהוּא דּוֹלֵק אֲבָל עֵצִים נַעֲשִׂים גַּחֶלֶת וְהַשַּׁלְהֶבֶת אֵין בָּאָה אֶלָּא מִן הַגַּחֶלֶת וְאִם תֹּאמַר ומ"ש דְּהָכָא מַצְרִיכִין קְרָא לְהַדְלָקָה וְגַבֵּי תְּרוּמָה טְמֵאָה מַצְרִיכִין קְרָא לְהַתִּיר כִּדְדָרְשִׁינַן שֶׁלְּךָ תְּהֵא לְהַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילְךָ וי"ל מִשּׁוּם דס"ד דְּנֵילַף תְּרוּמָה מִמַּעֲשֵׂר הַקַּל דְּאָמְרָה תּוֹרָה לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא כִּדְאָמַר בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שבת דף כה.) ור"ת מְפָרֵשׁ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא הָכָא לֶאֱסוֹר צְבִיעָה וְהַדְלָקָה שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתוֹ כְּגוֹן צְבִיעָה דִּתְאֵנִים וְרִמּוֹנִים וּדְבָרִים דְּלָאו אוֹרְחַיְיהוּ וְהַדְלָקָה אִיצְטְרִיךְ לְשֶׁמֶן שֶׁאֵין עוֹמֵד לְהַדְלָקָה כְּלָל וְהַהוּא דְּפֶרֶק כׇּל שָׁעָה (פסחים דף כה:) דַּהֲוָה שַׁיֵּיף לִבְרַתֵּיהּ בְּגוּהַרְקֵי דְּעָרְלָה וְקָאָמַר מִידֵי דֶּרֶךְ הֲנָאָה קָעָבִידְנָא הָתָם לֹא הֲוָה דֶּרֶךְ הֲנָאָה כְּלָל וְקָשֶׁה לְפִי' דְּהָא בָּעֵי לְמִפְשַׁט מֵהָכָא דַּחֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְדָחֵי דְּשָׁאנִי הָכָא דְּגַלֵּי קְרָא מַשְׁמַע דְּלֹא אָתָא קְרָא לְמֵיסַר שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָה אֶלָּא לְמֵיסַר אע"ג דְּלֵיכָּא אֶלָּא חֲזוּתָא בְּעָלְמָא וְא"ת אִם כֵּן תִּיפְשׁוֹט לְאִידָךְ גִּיסָא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵיסַר שְׁמַע מִינָּהּ דַּחֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיכָּא לְמֵילַף מֵהָכָא דְּחָשִׁיב כְּאִילּוּ הוּא בְּעֵין וְתֵימַהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּגָמַר בְּעָרְלָה פְּרִי מִפְּרִי מִבִּכּוּרִים בְּפֶרֶק הָעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין דף קכ: ושם) וְסָבַר דְּאֵין סוֹפְגִין אֶת הָאַרְבָּעִים עַל הָעָרְלָה אֶלָּא עַל הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים וּמִן הָעֲנָבִים אֲבָל הַיּוֹצֵא מִשְּׁאָר פֵּירוֹת מוּתָּר הֵיאַךְ יֵאָסֵר לִצְבּוֹעַ בְּמַשְׁקֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה וְכׇל שֶׁכֵּן בְּמַיִם שֶׁנִּישׁוֹרוּ בָּהֶם הַקְּלִיפִּין וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ קְרָא אֶלָּא שֶׁלֹּא יִצְבַּע בְּזֵיתִים וַעֲנָבִים וּבְיוֹצֵא מֵהֶם אוֹ בְּמַמָּשׁוּת שֶׁל עַפְרוּרִית הַקְּלִיפִּין הַנִּטְחָנִין וּמִיהוּ לֹא יִצְבַּע דְּקָתָנֵי בִּבְרַיְיתָא מַיְירֵי שַׁפִּיר בְּכׇל עִנְיְנֵי צְבִיעָה דְּעָרְלָה וּמַשְׁקֵיהֶן בְּכׇל עִנְיָן וּמִדְּרַבָּנָן וּמִיהוּ קְרָא לֹא אַתְיָא אֶלָּא כִּדְפְרִישִׁית אִי נַמֵּי יֵשׁ לוֹמַר דִּפְרִי דְּעָרְלָה דַּוְקָא גָּמַר פְּרִי מִפְּרִי דְּבִיכּוּרִים וּלְהָכֵי אִימְעוּט מַשְׁקֶה דִּידְהוּ אֲבָל שׁוֹמֵר לִפְרִי דְּאִיתְרַבּוּ מֵאֶת פִּרְיוֹ אֶת הַטָּפֵל לְפִרְיוֹ לֹא אִמְעִיט מַשְׁקֶה דִּידְהוּ וְלֵיכָּא לְמִעוּטֵי מִפְּרִי דְּבִיכּוּרִים לֵיתְנְהוּ בְּשׁוֹמֵר לִפְרִי כְּלָל וְאע"ג דַּהֲוֵי הַשְׁתָּא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר יֵשׁ לִיתֵּן טַעַם שֶׁלֹּא יִקְשֶׁה מִזֶּה עַל שְׁמַעְתָּא דְּרֵישׁ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן (זבחים דף מח:) אֲבָל אֵין לוֹמַר דְּאַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא מַלְקוֹת בְּיוֹצֵא מִשְּׁאָר פֵּירוֹת עֲשֵׂה דַּעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אִיכָּא דְּהָא אַכָּל מַאי דִּכְתִיב וַעֲרַלְתֶּם קָאֵי לֹא יֵאָכֵל דִּכְתִיב בָּתַר הָכֵי וְעוֹד אִם הָיָה בְּמַשְׁקֶה דִּשְׁאָר פֵּירוֹת דְּעָרְלָה אִיסּוּר עֲשֵׂה אִם כֵּן מְנָא לֵיהּ שֶׁלֹּא יִצְבַּע בּוֹ הָא אִיצְטְרִיךְ לֶאֱסוֹר הַמַּשְׁקִין בִּשְׁתִיָּה וּבַהֲנָאָה כְּשֶׁהֵן בְּעֵין וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כֵּיוָן דְּאִיתְרַבֵּי שׁוֹמֵר לִפְרִי דְּלֹא חָזֵי לַאֲכִילָה אִם כֵּן עַל כָּרְחָךְ מִיתְּסְרָא עָרְלָה בַּהֲנָאָה וּלְמַאי אִיצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁלֹּא יֵהָנֶה דְּהָא אִיכָּא שׁוֹמְרִין טוּבָא דְּחָזוּ לַאֲכִילָה:

רבא

רָבָא רְמִי תְּנַן בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי עֲרֵלָה כו׳. תִּימַהּ דְּהָא רָבָא שָׁנֵי לְעֵיל שֶׁאֵנִי עֲרֵלָה דִּכְתִיב קָרֵאי וּמֵהָתָם לֹא יַלְפִינָן וְאִם כֵּן מַאי פְּרִיךְ מֵעֲרֵלָה אֲטוּמְאָה וְנִרְאֶה כְּסִפָּרִים דְּגַר׳ לְעֵיל רַבָּה וְאִי גָּרֵס רָבָא יֵשׁ לוֹמַר דְּדִידוּי הוּא: **רוֹאִין** אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם. פֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁאִם יִתְּנוּ מַיִם בְּמִדָּה יִמָּצֵא רְבִיעִית יוֹתֵר וְקָשֶׁה לְפִי׳ אֲפִילּוּ אִם לֹא יִמָּצְאוּ רְבִיעִית אַמַּאי טְהוֹרָה דְּאִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם אִם לֹא יְשַׁתֵּיר בְּבֶגֶד מִן הַמַּיִם אֶלָּא י״ל בְּדְאָמַר בְּתוֹסֶפְתָּא בְּפ׳ ד׳ דְּאֲהָלוֹת רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בְּכְסוּת כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ מַבִּיא מַיִם בְּמִדָּה וּמְכַבֵּס בָּהּ וּמַבִּיא מַיִם אֲחֵרִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָן רְבִיעִית דָּם אִם הָיָה מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה וְהַשְּׁתָא אֵין מְזִיק כְּלוּם אֵין שְׁמִשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם כַּף נִשְׁתַּיֵּיר בְּבֶגֶד דְּכֻשֵּׁם שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם כַּף נִשְׁתַּיֵּיר מִן הַדָּם שֶׁמֵּ״מ הָיָה הַכֹּל מְעוֹרָב יַחַד מַה שֶּׁיָּצָא וּמַה שֶּׁנִּשְׁתַּיֵּיר וּמַרְאֶה אֶחָד הֵן בְּאֵילּוּ יָצָא הַכֹּל וּטְהוֹרָה וּטְמֵאָה דְּקָתָנֵי הַיְינוּ לְעִנְיָן אִם תִּטְמָא אֶת הַבַּיִת שֶׁתִּנָּתֵן בּוֹ אֲבָל כְּסוּת עַצְמָהּ טְמֵאָה הִיא שֶׁנִּבְלַע בָּהּ רְבִיעִית דָּם מִתְּחִילָּה כִּדְפִי׳ בִּקּוּנְטְרֵס וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּאֵין סְבָרָא שֶׁיְּסַיֵּיעַ הַדָּם שֶׁמִּשְׁתַּיֵּיר בַּבֶּגֶד כֵּיוָן שֶׁאֵין יְכוֹל לְצֵאת בְּכִיבּוּס זֶה וּמִיהוּ אֵין לְחוּשׁ כָּל כַּךְ אִם תּוֹלִין הַדָּבָר לְהַחֲמִיר וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַאי צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שֶׁאוֹמְדִין כַּמָּה נִשְׁתַּיֵּיר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים בַּבֶּגֶד וּמַבִּיא מַיִם אֲחֵרִים בְּמִדַּת הָרִאשׁוֹן רַק שֶׁיְּחַסֵּר מֵהֶן כְּשִׁעוּר שֶׁנִּבְלַע מֵהֶן בַּבֶּגֶד אֲבָל יֵשׁ תֵּימָה דְּמַאי יְכוֹל לְבַיֵּן זֶה וְעוֹד קָשֶׁה דְּמַאי צָרִיךְ לִמְדִידַת מַיִם הָרִאשׁוֹנִים יְכוֹל הוּא לָדַעַת אִם יֵשׁ רְבִיעִית דָּם בְּמַה שֶׁיֵּצָא ע״י כִּיבּוּס שֶׁיִּסְחוֹט לְתוֹךְ כְּלִי כָּל מַה שֶׁיָּצָא מִן הַכְּסוּת וְיַמְדוֹד כַּמָּה יֵשׁ בֵּין מַיִם לְדָם וְיָבִיא רְבִיעִית דָּם מֵעַצְמָא וְיוֹסִף עָלָיו מַיִם עַד שֶׁיְּהֵא בֵּין מַיִם וּבֵין דָּם כְּשִׁעוּר מַיִם וְדָם שֶׁיָּצְאוּ מִן הַכְּסוּת וְאִם מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּלֹא נָקֵט מַיִם בְּמִדָּה אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁאִם יִמָּצְאוּ יוֹתֵר מִן הַמִּדָּה שֶׁנִּתְּנוּ רְבִיעִית שֶׁלֹּא יְצַטְּרְכוּ לְהָבִיא מַיִם אֲחֵרִים דְּדִדֵּי יָצָא מִן הַכְּסוּת רְבִיעִית דָּם אֲבָל אִם אֵין רְבִיעִית דָּם יוֹתֵר אִז יָבִיא רְבִיעִית דָּם וּמוֹסִיף עָלָיו מַיִם עַד שֶׁיְּהֵא בֵּין מַיִם וְדָם כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנָה אַחַר שֶׁתְּכַבֵּס בָּהּ הַכְּסוּת וְאִם מַרְאֵיהֶן שָׁוֶה טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּהָא קָתָנֵי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית דָּם: **וְאִם** לָאו טְהוֹרָה. אע״פ שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחָק הָיָה יוֹצֵא מֵהֶן רְבִיעִית דָּם כְּגוֹן עַל יְדֵי הֶיסֵּק הַתַּנּוּר אוֹ עַל יְדֵי צִפּוֹן כֵּיוָן דְּבִסְתָּם כִּיבּוּס אֵין יְכוֹל לְצֵאת רְבִיעִית דָּם טְהוֹרָה לֹ״ל מִשּׁוּם דְּדָם תְּבוּסָה דְּרַבָּנָן וֹל׳ יוֹחָנָן מִשּׁוּם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַקְפִּיד עֲלֵיהָ כְּשֶׁאֵינָ יְכוֹל לְצֵאת בְּכִיבּוּס סְתָם כַּך צ״ל בְּמַסֶּכֶת נִדָּה בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה (דף סב: ושם) מְתוֹךְ הַסוּגְיָא וְאֵין צָרִיךְ לְהַבִּיאָהּ כָּאן:

מִקּוּלֵי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן. הַךְ סוּגְיָא מַסִּיק רַב כַּהֲנָא בְּנִדָּה אַלִּיבָּא דְּר״ל וְה״נ דְּוַקָא לְר״ל צָרִיךְ הָאי שִׁינּוּיָא דְּלֹר׳ יוֹחָנָן לֹא קָשֶׁה מִידֵי מֵעֲרֵלָה אֲטוּמְאָה דְּלִדִידֵיהּ בְּקַפִּידָא תַּלְיָא מִילְּתָא וּמ״מ צְבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי עֲרֵלָה דְּלֵיכָּ דְּלֹא שַׁיָּיךְ לְהַתִּירוֹ מִטַּעַם דְּאֵין מַקְפִּיד דְּנַהֲנָה הוּא בְּצֶבַע וְנִיחָא לֵיהּ: **סְפִיחֵי** סְתָם וְקוֹצָה: מַה שֶּׁפִּי׳ בְּקוּנְטְרֵס כָּאן מִשּׁוּם דְּבִשְׁבִיעִית אֵין זוֹרְעִין וְאֵין בָּהּ אֶלָּא סְפִיחִים אֵין מִיּוֹשֶׁב הַהִיא טְעָמָא אֶלָּא הָכָא אֲבָל גַּבֵּי מַעֲשֵׂר וּפֵאָה דְּקָאֲמַר כָּל שֶׁהוּא אוֹכֶל וְנִשְׁמָר כּו׳ אוֹכֶל לְמְעוּטֵי סְפִיחֵי סְתָם וְקוֹצָה אֵין מְיוּשָׁב לְמָה נָקֵט סְפִיחִים ע״כ נְרָאֶה כְּמוֹ שֶׁפִּי׳ בִּפְסָחִים (דף נא: ושם) דְּלֹהֲכִי נָקֵט סְפִיחִים לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְלַקְּטָן בְּשָׁנָה שְׁנוּרָעִים אֶלָּא לְבַסּוֹף ד׳ אוֹ ה׳ שָׁנִים שֶׁהַשָּׁרָשִׁים מִתְפַּשְּׁטִים בָּאָרֶץ וּמִשֶּׁבִּיחִין וְשׁוֹרֵשׁ שֶׁלָּהֶן עִיקָּר: **מִמִּין** הַצּוּבְעִין. רֵישָׁא דְּמַתְנִיתִין הָכֵי אִיתָא (פ״ז מ״א) כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ כָּל שֶׁהוּא מְאַבֵּל אָדֶם וּמְאַבֵּל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוּבְעִין כּו׳: **וְלִדְמֵיהֶן** בִּיעוּר. כְּגוֹן שֶׁלְּקָט מִתְּחִילָּה לְאֲבִילָה דְּיָכוֹל לְמוֹכְרָן וְיֵשׁ לְשַׁנּוֹתָם בִּיעוּר לָהֶן וְלִדְמֵיהֶן דְּפֵרֵי עַצְמוֹ לְעוֹלָם אִסּוּר הַדְּנָפְקָא לָן מִקּוֹדֶשׁ שֶׁהִיא לָהֶם (בע״ז דף נד:):

שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן. כְּשֶׁנַּעֲשִׂית גַּחֶלֶת אע״ג דְּזִמְנִין הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה כְּגוֹן לְהִתְחַמֵּם בְּנֶגְדּוֹ אוֹ לְבַשֵּׁל מִכּ״מ עִיקָּרוֹ לֹא קַיְימָא לְהָכִי אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנַּעֲשִׂית גַּחֶלֶת כְּגוֹן לְהַסִּיק תַּנּוּר לְאֲפוֹת אֲבָל צֶבַע הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה דְּהֲנָאָתָן כְּשֶׁלּוֹבְשָׁן וְאָז הוּא בְּלָה וּמִתְבַּעֵר הַצֶּבַע מִיּוֹם אֶל יוֹם וּבִקּוּנְטְרֵס פִּי׳ דְּבִשְׁעַת רְתִיחַת הַיּוֹרָה כְּלָה הַשֹּׁרֶשׁ וְקוֹלֵט הַצֶּבַע וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא כְּלוּמַר אַף עֲצָיִם חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וְלֹא הָיוּ בִּיעוּרוֹ בְּקַלִּיטַת הַצֶּבַע: **וְהָאִיכָּא** עֲצָיִם דְּמִשְׁתָּן. לְפִי׳ הִקּוּנְטְרֵס דְּפִי׳ עֲצָיִם שֶׁמְּאִירִים בָּהֶן כְּמוֹ נֵר צ״ל הוּא דְּמִתְּרַע עֲצָיִם לְהַסָּקָה נִיתְּנוּ אֲבָל הַכְּסוּת טָמֵא מִתְּחִלָּה גְּנִיעָה בְּרִבְיעִית מְצוּמְצָם נִטְמְאָה וְקָתָנֵי מִידֵּהּ וְאִם לָאו טָהוֹר אע״ג דַּחֲזוּתָא דְּרִבְיעִית אִיכָּא שֶׁהַדֵּם שֶׁנִּשְׁאַר בְּבֶגֶד שֶׁאִי אִפְשָׁר לְסוֹחֲטוֹ נִרְאֶה לָנוּ בְּבֶגֶד אִלְּמָא חֲזוּתָא לָאו מִילְּתָא הִיא: **מִקּוּלֵי רְבִיעִיּוֹת.** שֶׁל דָּם קַל כְּגוֹן דָּם תְּבוּסָה שֶׁאֵינוֹ שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן: **דָּם תְּבוּסָה.** הָרוּג שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ סָפֵק כּוּלָּהּ בְּחַיָּיו סָפֵק כּוּלָּהּ בְּמוֹתוֹ בְּפ׳ תִּינוֹקֶת (נדה דף עא.): **סְפִיחֵי סְתָם וְקוֹצָה.** סְתָם קְרוּג״ל בְּלַע״ז כַּרְכּוֹם קוֹצָה גוּוד״א בְּלַע״ז לְהָכִי נָקֵט סְפִיחֵי דְּשַׁבִּיעִית לִיכָּא אֶלָּא סְפִיחִים: **יֵשׁ לָהֶן וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית.** שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן סְחוֹרָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר לְאָכְלָה וְלֹא לִסְחוֹרָה וְאָסוּר לִצְבוֹעַ בָּהֶן דְּהַיְינוּ סְחוֹרָה אֲבָל מוּתָּרִים הֵן לְהַסִּיקָן קוֹדֶם זְמַן הַבִּיעוּר דְּהַיְינוּ דּוּמְיָא דִּלְאָכְלָה: **יֵשׁ לָהֶן בִּיעוּר.** כְּשֶׁמַּגִּיעַ זְמַן הַבִּיעוּר חַיָּיב לְבַעֲרָן כְּדִכְתִיב וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה וְגו׳ (ויקרא כה) כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כֹּלָּה לְבַהֲמָתְךָ שֶׁבְּתֵיתָךְ וְהֵנִי סְפִיחֵי עֵץ בְּעַלְמָא נִינְהוּ: **בַּחֲבָא.** לְעֲשׂוֹת מֵהֶן מַחֲבוֹא אוֹצָר לִימוֹת הַחוֹרֶף: **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית.** וְיַהֲבָנָה מִהֵן אַף לְאַחַר הַבִּיעוּר: **שֶׁהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה.** דָּבָר שֶׁבִּשְׁעַת הֲנָאָתוֹ כָּלָה מִן הָעוֹלָם: **יָצְאוּ עֲצָיִם.** שֶׁלְּאַחַר בִּיעוּרָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גְּחָלִים הוּא דְּהַוְיָא עִיקָּר הֲנָאָתָן אֲבָל מִינֵי צְבָעִים בִּשְׁעַת רְתִיחַת הַיּוֹרָה כְּלָה הַשֹּׁרֶשׁ וְקוֹלֵט הַצֶּבַע נִמְצְאוּ הֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה הִלְכָּךְ חַיָּיבִי לְעַלְיוּהוּ שְׁבִיעִית: **וְהָא אִיכָּא עֲצָיִם דְּמַשְׁחָן.** שֶׁמְּאִירִין כְּבַר אֲבוּקָה לְנוֹשְׁאָן בְּיָדוֹ וַהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוֶה תִּיחוּד שֶׁלְּיוּהוּ שְׁבִיעִית:
סתם

רָבָא רְמֵי תְּנַן בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי עֲרֵלָה יְדֵלֵק אַלְּמָא חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא וּרְמִינְהִי רְבִיעִית דָּם שֶׁנִּבְלְעָה בְּבֵית הַבַּיִת טָמֵא וְאָמְרֵי לָהּ הַבַּיִת טָהוֹר וְלֹא פְּלִיגֵי הָא בְּכֵלִים דַּהֲווּ מְעַיְּקְרָא הָא בְּכֵלִים דְּאָתוּ לְבַסּוֹף נִבְלְעָה בִּכְסוּת רוֹאִין אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכְּסוּת וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם טְמֵאָה וְאִם לָאו טְהוֹרָה אָמַר רַב כַּהֲנָא מִקּוּלֵי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן בְּדָם תְּבוּסָה קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית אֵלְּמָא עֲצִים יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית וּרְמִינְהִי עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים שֶׁגִּיבְּבָן בַּחֲבָא עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה לְקָטָן לַאֲכִילָה יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית וּמְשַׁנֵּי אָמַר קְרָא לְאָכְלָה בְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוִין יָצְאוּ עֲצִים שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן וְהָא אִיכָּא עֲצִים דְּמַשְׁחָן דַּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוִין אָמַר רָבָא
סתם

כהמשך לנידון הגמרא האם 'חזותא מילתא היא', מקשה רבא שמצינו סתירה בדין זה בין המשניות: **רָבָא** רָמֵי סתירה בין המשניות, **תְּנַן** במשנה (ערלה פ"ג מ"א), **בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי עָרְלָה** – בגד שצבעוהו בקליפות של פירות ערלה, האסורים בהנאה, **יִדְלֵק** – צריך לשרפו. מדייקת הגמרא, **אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא** – הרי שמראה הצבע נחשב כדבר בעין, שאם לא כן, מפני מה אסור הבגד בהנאה, הרי אין זה נחשב כנהנה מפירות ערלה.

וּרְמִינְהִי, – והרי זה סותר למה ששנינו לענין טומאת מת, **רְבִיעִית דָּם** היוצאת מן המת, שדינה לטמא את כל הנמצא עמה באוהל, **שֶׁנִּבְלְעָה בְּקַרְקַע הַבַּיִת, הַבַּיִת טָמֵא,** כלומר, כל הכלים הנמצאים בבית טמאים. **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש ששנו בדין זה **שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר,** כלומר, כל הכלים הנמצאים בבית טהורים. מבארת הגמרא, **וְלֹא פְּלִיגִי,** אלא **הָא** – השונים שהבית טמא, מדברים **בְּכֵלִים דַּהֲווּ מֵעִיקָּרָא** – בכלים שהיו בבית עוד קודם שנבלע הדם בקרקע, ונטמאו על ידי הרביעית דם. **וְהָא** – והשונים שהבית טהור, **בְּכֵלִים דְּאָתוּ לְבַסּוֹף** – בכלים שבאו לבית אחר שנבלע הדם, ושוב אינו מטמא, כיון שכבר אינו בעין. ובסיפא של אותה משנה שנינו, ואם **נִבְלְעָה** הרביעית דם **בְּכִסּוּת** – בבגד, והכניס את הבגד הבלוע בדם לבית שיש בו כלים, **רוֹאִין, אִם מִתְכַּבֶּסֶת הַכִּסּוּת, וְיוֹצֵא מִמֶּנָּה רְבִיעִית דָּם** – אם על ידי כיבוס הבגד, יצא ממנו רביעית דם, וכגון שמתחילה נבלע בו יותר מרביעית, **טְמֵאָה** – טמאים הכלים שהיו בבית עם הבגד, כיון שהבית מאהיל על רביעית דם. **וְאִם לַאו** – ואם אין יוצא מן הבגד רביעית דם, **טְהוֹרָה** – הכלים המצויים בבית טהורים, והיינו משום שהדם הבלוע בבגד שאינו יכול לצאת בכיבוס אינו נחשב בעין, נמצא שהבית אינו מאהיל על רביעית דם. והרי זה סתירה למשנה בערלה, שהרי אם חזותא מילתא היא, אם כן אף הדם שאינו יוצא בכיבוס נחשב בעין לטמא באוהל, שהרי נראה הוא על גבי הבגד.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִקּוּלֵּי רְבִיעִיּוֹת שָׁנוּ כָּאן** – משנה זו עוסקת ברביעית דם שטומאתה קלה, כלומר, שאינו מטמא באוהל אלא מדרבנן, והיינו **בְּדַם תְּבוּסָה דְּרַבָּנַן** – בהרוג שיצא ממנו רביעית דם, וספק לנו אם יצא כל הרביעית בחייו והדם טהור, או שיצא כל הרביעית לאחר מותו והרי זה דם טמא, ומן התורה אינו מטמא מספק אלא רבנן גזרו בו שיטמא, וכיון שרביעית זו אינה מטמאה אלא מדרבנן, הקילו בה שדם הבלוע יחשב כאינו בעין על אף שנראה על גבי הבגד:

אגב שהביאה הגמרא סתירה שהקשה רבא, מביאה הגמרא סתירה נוספת שהקשה רבא בענייני שביעית: **רָבָא רָמֵי** סתירה בין משנה לברייתא, **תְּנַן** במשנה (שביעית פ"ז מ"א) שקדושת שביעית נוהגת בגידולי קרקע העומדים לאכילת אדם או בהמה, או הראוים לעשות מהם צבע. ומבארת המשנה, **מִמִּין הַצּוֹבְעִין** – ואלו הם המינים הראוים לצביעה, שנוהגים בהן כל דיני שביעית, **סְפִיחֵי סָטִים** – כרכום, **וְקוֹצָה** – מין עשב שעושים ממנו צבע, שלמינים אלו **יֵשׁ לָהֶן** - לספיחים עצמם קדושת **שְׁבִיעִית,** שאסור לעשות בהם סחורה, **וְכֵן יֵשׁ לִדְמֵיהֶן** קדושת **שְׁבִיעִית,** שאם מכר אותם ספיחים, אסור לעשות סחורה עם הדמים שקיבל תמורתם. וכן **יֵשׁ לָהֶן** – לספיחים **בִּיעוּר,** שבעת שכלה מין זה מן השדה, חייבים לבערם מן הבית, וקודם לזמן הביעור הריהו יכול להסיקם בתנורו, **וְלִדְמֵיהֶן בִּיעוּר,** שאם מכר אותם ספיחים, חייב לבער את דמיהם בזמן הביעור. **אַלְמָא** - הרי מפורש במשנה זו שאף **עֵצִים יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית** ולא רק בפירות העומדים לאכילה, שהרי ספיחים אלו אינם אלא עצים.

וּרְמִינְהִי – והרי זה סותר לדברי הברייתא ששנינו (סוכה מ.), **עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים שֶׁגִּבְּכָן כַּחֲבָא עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה** – שליקט אותם אדם מן השדה, על מנת להניחם באוצר [–מחסן] לימות החורף. מכיון שפעמים משתמשים בהם לאכילה ופעמים להסקת התנור, הרי דין קדושת שביעית שלהם תלוי, שאם **לִקְּטָן לַאֲכִילָה, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית,** כשאר פירות העומדים לאכילה, אמנם אם ליקט אותם **לְעֵצִים** המשמשים להסקה, **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם קְדוּשַּׁת שְׁבִיעִית.** הרי מבואר מדברי הברייתא שאין קדושת שביעית בעצים, אלא רק בפירות העומדים לאכילה, ושלא כדברי המשנה, שספיחי הסטים והקוצה קדושים בקדושת שביעית.

הגמרא מביאה את תירוצו של רבא לקושיתו: **וּמְשַׁנֵּי** – ותירץ רבא, אכן אין הכלל שרק פירות העומדים לאכילה קדושים בקדושת שביעית, אלא כלל אחר יש בדבר, ולמדודהו חכמים מתוך **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', והיינו, שאין קדושת שביעית נוהגת אלא **בְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּבִיעוּרוֹ שָׁוִין,** כלומר, בגידולי קרקע כאלו שדרך השימוש וההנאה מהם הוא בו בזמן שהדבר מתכלה ומתבער מן העולם, כמו גידולי קרקע הראויים לאכילה שההנאה והביעור מן העולם באים ביחד, וממילא **יָצְאוּ עֵצִים שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר בִּיעוּרָן** - נתמעטו עצים שבסתם הריהם עומדים להסקת התנור, שאין עיקר ההנאה באה מהם אלא לאחר שנתבערו, שמשנעשו גחלים אופין בהן, ובכך מבואר מפני מה חל קדושת שביעית על ספיחי סטים וקוצה, שהרי אלו עומדין לצבע והנאתן וביעורן שוה, שבו בזמן שרותחת היורה עם הסממנין, מתכלה השורש ונקלט הצבע בבגד.

הגמרא מקשה על הכלל שביאר רבא, במה חל קדושת שביעית. מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא עֵצִים דְּמִשְׁחָן** – והרי יש עצי שמן, שמדליקים אותם ונושאים אותם ביד להאיר כאבוקה, **דַּהֲנָאָתָן וּבִיעוּרָן שָׁוִין,** שהרי בו בזמן שנהנה מן האור, מתכלה העץ, ואם כן מפני מה אין עצים אלו קדושים בקדושת שביעית.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמ' א

בִּקְלִיפֵּי פירות **עָרְלָה** האסורים בהנאה, **יִדְלֵק** – צריך לשרפו. מדייקת הגמרא, **אַלְמָא חֲזוּתָא מִילְּתָא הִיא** – הרי מוכח שמראה הצבע נחשב כדבר שבעין, שאם לא כן, מפני מה אסור הבגד בהנאה, הרי אין זה נחשב כנהנה מפירות ערלה. ומכאן ניתן לפשוט שיש שבח סממנים על גבי הצמר.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא,** לגבי ערלה **הֲנָאָה הַנִּרְאֶה לְעֵינַיִם אָסְרָה תּוֹרָה** אף שאין בו ממש, אלא מראה עינים בלבד. וכדְּתַנְיָא, נאמר בתורה (ויקרא יט כג) 'עָרְלִים לֹא יֵאָכֵל', אֵין לִי אֶלָּא אִיסּוּר אֲכִילָה, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן שֶׁלֹּא יִצְבַּע [בּוֹ] בקליפי פירות ערלה, וְכֵן שֶׁלֹּא יְדַלֵּיק בּוֹ אֶת הַנֵּר בשמן ערלה, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך נאמר 'וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ עָרְלִים לֹא יֵאָכֵל', שכל לשונות אלו מיותרים הם, ולא נאמרו אלא **לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם** – שאסורים בהנאה, ולא רק הנאה מהפרי עצמו שיש בו ממש, אלא אף לא מן הצבע והאור אף על פי שאין בהנאות אלו ממש, אלא מראה עינים בלבד.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא העוסקת בדיני שביעית: **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו בברייתא, **בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִיפֵּי** פירות הקדושים בקדושת **שְׁבִיעִית, יִדְלֵק** – צריך לשרפו. הרי שמראה הצבע נחשב כדבר בעין, שאם לא כן מפני מה ישרף הבגד, הרי אין בבגד קדושת שביעית מחמת הצבע כלל.

דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם,** כיון **דְּאָמַר קְרָא** לגבי פירות שביעית (ויקרא כה יב), 'כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ **תִּהְיֶה** לָכֶם', ותיבת 'תהיה' משמעותה **בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא,** כלומר, שפירות שביעית לעולם קדושת שביעית עליהם אף לאחר שצבעו בגד בקליפיהם.

סְתָם עֲצִים ואפילו עצים דמשחן, **לְהַסָּקָה הֵן עוֹמְדִין,** ולא להאיר בהם כאבוקה, ולכך מלכתחילה, משעת גדילתן בעץ לא חל עליהם קדושת שביעית, וכמו שנתבאר לעיל (קא:) שבהסקה אין ההנאה אלא לאחר הביעור, מה שאין כן ספיחי סטים וקוצה סתמן עומדים הם לצביעה, ולכך חל עליהם קדושת שביעית. ועלי קנים ועלי גפנים, שיש שמשתמשים בהם לאכילה, ויש שמשתמשים בהם להסקה, לכך נקבע דינם לפי מחשבת המלקט.

הגמרא מביאה שאכן דין קדושת שביעית בעצים 'דמשחן' אינו מוסכם, אלא שנוי במחלוקת תנאים: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, וְעֲצִים לְהַסָּקָה,** כלומר, כלל זה שאמר רבא, שמאחר וסתם עצים להסקה הן עומדין, ממילא אף אם ליקטם להאיר לא חל עליהם קדושת שביעית, **תַּנָּאֵי הִיא** – הרי זה שנוי במחלוקת תנאים. **דְּתַנְיָא, אֵין מוֹסְרִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית** – אין משתמשים ביין של שביעית, **לֹא לְמִשְׁרָה** – לשרות בתוכו פשתן, **וְלֹא לִכְבוּסָה** – לכבס בו בגדים. **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נוֹתְנִין פֵּירוֹת שְׁבִיעִית,** כגון יין, **לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה, וּלְתוֹךְ הַכְּבוּסָה.**

הגמרא מבררת את סברת מחלוקתם: **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן** – מה הטעם של רבנן, הסוברים שאסור לכבס ולשרות ביין של שביעית. מבארת הגמרא, משום **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כה ו) **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומשמע שפירות שביעית 'לְאָכְלָה' בלבד ניתנו וְלֹא לְמִשְׁרָה, וכן 'לְאָכְלָה' ניתנו וְלֹא לִכְבוּסָה.** מבארת הגמרא את טעמו של רבי יוסי, **וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אָמַר קְרָא** – הרי באותו פסוק נאמר **'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם', ו'לכם' משמע לְכָל צָרְכֵיכֶם,** ואפילו למשרה ולכבוסה.

הגמרא מבארת מה ישיב כל אחד מן התנאים, על דיוקו של חבירו. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן נַמִּי הָכְתִיב 'לָכֶם'** – ולדעת רבנן, מה כוונת התורה בלשון 'לכם', שמשמעו לכל צרכיכם.

משיבה הגמרא: אכן כוונת התורה לרבות בלשון **'לָכֶם'** שימושים נוספים, אך רק כאלו שהם **דּוֹמֶיָא דְּ'לְאָכְלָה'** – דומים לאכילה, והיינו **כְּמִי שֶׁהֲנָאָתוֹ וּכִיעוּרוֹ שָׁוִין** – שימוש שההנאה ממנו באה בזמן שמתבער הדבר מן העולם, כאכילה, וממילא **יָצְאוּ מִשְׁרָה וּכְבוּסָה** שאסורים ביין **שֶׁהֲנָאָתָן אַחַר כִּיעוּרָן,** שהרי מיד בשעת שריית הפשתן או נתינת הבגד לכיבוס ביין, נתקלקל היין, ואין ההנאה באה אלא לאחר שלשה או ארבעה ימים שהם נתונים ביין.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסֵי נַמִּי הָכְתִיב 'לְאָכְלָה'** – לדעת רבי יוסי מה כוונת התורה בתיבת 'לאכלה'. משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ** רבי יוסי, **הַהוּא מִיבַּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – תיבת 'לאכלה' נצרכת למעט שימושים שונים, שלא הותרו בפירות שביעית, כמו ששנינו בברייתא. **דְּתַנְיָא, 'לְאָכְלָה' ניתנו פירות שביעית, וְלֹא לְמִלּוּגְמָא** – לרפואה. מבארת הברייתא מדוע מיעטה מהפסוק דוקא רפואה ולא כביסה, **אַתָּה אוֹמֵר 'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא, אוֹ אֵינוֹ** – שמא אין הפסוק בא למעט **אֶלָּא 'לְאָכְלָה' וְלֹא לִכְבוּסָה.** מבארת הברייתא, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'לָכֶם' הֲרֵי כְּבוּסָה אָמוּר** – הרי כשאמרה התורה 'לכם' ריבתה התורה שמותר לכבס, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'לְאָכְלָה'** – אם כן מה באה התורה למעט בתיבת 'לאכלה', על כרחך לומר **'לְאָכְלָה' וְלֹא לְמִלּוּגְמָא.** ממשיכה הברייתא לבאר, **וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת הַכְּבוּסָה, וּלְהוֹצִיא אֶת הַמִּלּוּגְמָא,** שמא כוונת התורה בהיפך, להתיר רפואה ולאסור כיבוס. תשובתך, **מְרֻבֶּה אֲנִי אֶת הַכְּבוּסָה שֶׁשָּׁוֶה בְּכָל אָדָם** – מסתבר שכוונת התורה לרבות כיבוס להיתר, שהריהו שימוש השייך בכל אדם, שכולם נצרכים לכך, **וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַמִּלּוּגְמָא שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל אָדָם** – שאין שימוש זה נצרך לכל אדם, אלא לחולים.

הרי שכלל זה שאמר רבא, ש'סתם עצים להסקה עומדין' ולכך לא חל עליהם קדושת שביעית אף אם נלקטו להאיר, שנוי הוא במחלוקת רבנן ורבי יוסי. שהרי נחלקו בברייתא בפירות העומדים לאכילה שהנאתן וביעורן שוה, וליקטם לשימוש אחר כגון משרה וכבוסה שאין הנאתן וביעורן שוה, האם מכל מקום חל על הפירות קדושת שביעית, כיון שסתמן לאכילה הן עומדין. שדעת רבנן שחל עליהם קדושה ולכך אסורים בשימושים אלו, וממילא הוא הדין אף להיפך לגבי עצים דמשחן, שסתמן עומדים להסקה שאין הנאתן ובעורן שוה, שאף אם ליקטם להאיר שהנאתן וביעורם שוה, לא יחול עליהם קדושת שביעית, שהרי הולכין אחר השימוש המצוי. מה שאין כן לדעת רבי יוסי שמתיר לשרות ולכבס ביין, והיינו משום שלדעתו כיון שליקט פירות אלו לצורך משרה וכבוסה, ממילא לא חל עליהם קדושת שביעית, ולכך מותר להשתמש בהם לשימושים אלו, על אף שאין הנאתן וביעורן שוה כאכילה, וממילא אף להיפך, בעצים דמשחן שליקטם להאיר, דעת המלקט תגרום שיחול עליהם קדושת שביעית, כיון שליקטם לצורך הנאה הבאה בשעת הביעור.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הסוברת כדעת רבי יוסי. מבררת הגמרא: **כְּמַאן אֲזָלָא הָא דְּתַנְיָא** – כדעת איזה תנא הולכת ברייתא זו ששנינו בה, **'לְאָכְלָה' ניתנו פירות שביעית וְלֹא לְמִלּוּגְמָא** – לרפואה, **'לְאָכְלָה' ניתנו וְלֹא לְזִילּוּף** – לזלף יין בבית לריח טוב, **'לְאָכְלָה' ניתנו וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטוּיזִין** – משקה ששותין ממנו על מנת להקיא [שפעמים שאדם אוכל יותר מדאי ורוצה להקיא מה שאכל]. מסיקה הגמרא, **כְּמַאן** – כמי, **כְּרַבִּי יוֹסֵי** שהובא בברייתא לעיל, הסובר שלא אסרה תורה אלא שימושים שאינם שווים בכל, וכגון רפואה, וכן זילוף שאין עושים אותו אלא אנשים מעוגנים, וכן אפיקטויזין שאין משתמשים בו אלא הצריכים להקיא, **דְּאִי כְּרַבָּנַן** – שהרי אילו היתה סוברת ברייתא זו כרבנן, **אִיכָּא נַמִּי מִשְׁרָה וּכְבוּסָה** - היה לה למעט מ'לאכלה' גם משרה וכבוסה שאסורים בפירות שביעית.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הִשְׁכִּים כו'** יתר על היציאה, נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח:

(**סִימָן 'סבן'** – הגמרא נותנת סימן לשמות האמוראים המוזכרים להלן, רב יוסף, רבי אבא, ורב הונא, ונוקטת מכל שם אות אחת).

הגמרא מביאה מעשה, ממנו נלמד שהלכה כרבי יהודה. מספרת הגמרא: **יָתִיב רַב יוֹסֵף אֲחוֹרֵי דְּרַבִּי אַבָּא** – ישב רב יוסף מאחורי רבי אבא, **קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא** – ושתיהם ישבו לפני רב הונא. **וְיָתִיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר** – וישב רב הונא ואמר, **הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** שנחלק על חכמים, **וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה** החולק על רבי מאיר במשנתינו. **אַהֲדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ** – רב יוסף סיבב את פניו לאות כעס, שאין נוחה דעתו מדברי רב הונא, **וְאָמַר, בַּשְׁלָמָא** לומר שהלכה **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** לגבי חכמים, **אִצְטְרִיךְ** - הוצרך רב הונא לומר כן, כיון **דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** - היינו סבורים לומר שהלכה כחכמים, משום שכלל הוא שִׁיְחִיד **וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים,** ולכך **קָא מַשְׁמַע לָן** רב הונא שכאן **הֲלָכָה כְּיָחִיד** – כרבי יהושע בן קרחה.

וקודם שהגמרא מסיימת את תמיהת רב יוסף על רב הונא, הגמרא עוברת לבאר בלפי איזה מחלוקת רבי יהושע בן קרחה וחכמים דיבר רב הונא. מבררת הגמרא: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מַאי הִיא** – כלפי איזה דין הדברים אמורים. משיבה הגמרא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, בענין מה ששנינו במשנה בעבודה זרה (ב.) שישראל שנושה חובו בגוי, אסור לו ליפרע מן הגוי שלשה ימים לפני יום אידם, כיון שהגוי שמח בכך שפרע את החוב המוטל עליו, וילך ויודה על כך לעבודת כוכבים שלו ביום אידו. ודעת חכמים שאין חילוק בין מלוה בעל פה למלוה בשטר לענין זה. אמנם דעת רבי יהושע בן קרחה שיש חילוק, שכך שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, מִלְוֶה בִּשְׁטָר אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן,** שכיון שיש לישראל שטר על הגוי, הרי הגוי חושש מן החוב המוטל עליו, וממילא כשפורע הגוי את חובו, שמח הוא בכך וילך ויודה לעבודת כוכבים שלו, אמנם **מִלְוֶה עַל פֶּה** – שאין עליו שטר **נִפְרָעִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל** את החוב **מִיָּדָם,** כלומר, אין לגוי שמחה בכך שפורע חוב זה, כיון שהוא סבור בדעתו שיכפור ולא ישלם לו את החוב כלל מאחר ואין לישראל שטר עליו, ועתה שהישראל נפרע ממנו אין זה אלא כמציל ממונו מידו. ועל דין זה אמר רב הונא שהלכה כרבי יהושע בן קרחה.

הגמרא מסיימת את תמיהת רב יוסף על דברי רב הונא: **אֶלָּא הֲלָכָה**

המשך בעמוד קסט

רש"י

סתם עצים. ולא להאיר הלכך עצים נינהו ומעיקרא לא חל עליהו שביעית אבל ספיחי סטים שתמן לצביעה הלכך חל עליהו קדושה ואסירי לאחר הביעור אף לחיסק ועלי קנים וגפנים יש שאוכלין אותן הלכך בתר מחשבת לקיטה אזלינן: תנאי היא. איכא למאן דאמר סתם עצים לחסקה ניתנו ולא חיילא שביעית אפילו אעצים דמשתחן ואיכא למאן דלית ליה ואעצים דמשתחן מיהא חיילא: לתוך המשרה. אין שורין פשתן ביין של שביעית וכן אין מכבסין בגדים דהוי שחורה: מי שהנאתו וביעורו שוה. הנאה שהיא בשעה שהוא כלה מן העולם אתה יכול ליהנות מפירות שביעית קודם זמן הביעור: יצאו משרה וכבסה. שמשעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונבער והנאתו אינו אלא עד שלשה ימים וד' עד שיהא הפשתן שרוי וכן הבגד והיינו תנאי דרבנן סברי סתם פירות לאכילה וחיילא עליהו קדושת שביעית בדאמרן לעיל דכל דבר שהנאתו וביעורו שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה וכבסה לא מהנינא מחשבה לאפקועי איסורן למיהוי כבעלי קנים שלקטן לעצים דמשתרו דהתם סתמיהו לחכי ולחכי אבל פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי ואסורין למשרה וכבסה דאין נהנין בקדושת שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה וגבי עצים נמי סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעצים דמשתחן ור' יוסי סבר לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו ומהנינא בהו מחשבה בעלי קנים וגפנים דהיכא דליקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עליהו שביעית כך מצאתי כך יש לשונות אחרים וזו שמעתי והגון: למלוגמא. אלנפשט"ר: אינה שוה בכל אדם. אינה צריכה אלא לחולים: לזלף. שמזלפין יין בבית ודאי נמי אין שוה בכל אדם שא"צ זילוף אלא אדם מעונג ומעודן: אפיקטויזין. ושו"ט לקיא: איכא נמי משרה וכבסה. והכא לא נקט אלא דבר שאין שוה בכל אדם: מלוה בשטר אין נפרעין מהן. לפני איהן מפני ששמחה היא לו ואזיל ומודה לעבוד"ם ביום חגם ורבנן סברי אסור לפורען וליפרע מהן בכל: ואיבעית איבא. הך סתמא ודאי עיקר הוא דקתני לה התם בב"מ (עו.) גבי הלכתא פסיקתא דהא לא שייכא התם ולא תני אלא משום פיסוק הלכה שפקה התנא עם כל החוזר בו שלא נחלק אדם עליהו:

ליקח

תוספות

ה"ג בקונטרס במס' סוכה (דף מ. ושם) אמר רב כהנא ועצים דהסקה תנאי היא כו' וכן עיקר פי' כל עצים בשביעית הויא פלוגתא דתנאי אי אית בהו קדושת שביעית דבין דטעמא דשרינא להו היינו משום דהנאתן אחר ביעורן אם כן לרבי יוסי דלית ליה דקדשה דהנאתו וביעורו שוה לענין פירות שביעית ה"נ לא דריש לה לענין דלא לחול קדושת שביעית ואם תאמר לר' יוסי היאך מותרין עצים בארץ ישראל להסיק בהן תנור והלא יש בהן איסור שביעית לאחר הביעור וי"ל דבטלי בשאר עצים דשאר שנים ועוד י"ל לפי גירסת הספרים ועצים דהסקה תנאי היא פירוש עצים שיש בהם קדושת שביעית כגון לולב דהנאתו וביעורו שוה קאי כבבד בו את הבית אם מותר להסיקו דהוי הנאה לאחר ביעורו או לא דתניא אין מוכרין פירות שביעית כו' הרי לרבנן אסור להסיקו מידי דהוי אמשרה ובביסה ולר' יוסי מותר אבל שאר עצים לדברי הכל אין בהן קדושת שביעית אבל הטעם אין מיושב דכי היכי דר' יוסי דרש לכם לכל צרכיכם אפירות שביעית ולא בעי לכם דומיא דלאכלה הכי נמי לענין לחול קדושת שביעית על כל דבר שהוא לכם דמ"ש דהא כולה חד קרא הוא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו': **אין** סדר למשנה. דפעמים היה שונה שלא על הסדר ושמא תחילה שנה ב"מ ואחר כך ב"ק אבל ודאי אח"כ סדרן רבי על הסדר כדדייק ברש (פרק) שבועות (דף ב:) מכדי תנא ממכות קסליק כו':

גבי הלכתא פסיקתא. תימה אמאי קרי לה הלכתא פסיקתא לההיא דכל החוזר בו ידו על התחתונה הא בפרק האומנין (ב"מ דף עז:) מוקמינן לה ביחידאה ברבי דוסא ורבנן פליגי עליה ומוכח התם דרב לא סבר לה ברבי דוסא בההוא דכל החוזר בו וי"ל דהכא סבר כאיבעית אימא דהתם דאמר כל החוזר בו ידו על התחתונה דאמרי כדקתני מ"מ דקתני לה בלשון הלכתא פסיקתא דלישנא דכל החוזר וכל המשנה משמע לפסוק הלכתא: **הנותן** מעות לשלוחו. נראה דמיירי שנותן למחצית שכר אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע מכאן יש להביא ראיה אם אדם נותן מעות לחבירו למחצית שכר ואמר ע"מ שלא תלוום אלא על משכונות של כסף וזהב ותשמרם בקרקע ואם תשנה יהא ברשותך לחייב בכל דבר ואם פחתו פחתו לך שאין זה רבית דהא הכא אם שינה מדעתו אמר אם פחתו פחתו לו אש"ה אם הותירו הותירו לאמצע ולא היי רבית כיון דאם לא היה משנה דעתו לא היו בולן ברשותו אלא השכר והתפסד לאמצע כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון:

הא

1 סתם עצים להסקה תנאי היא דתניא אין מוסרין פירות שביעית
2 לא למשרה ולא לכבוסה ור' יוסי אומר נותנין
3 פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה מאי
4 טעמא דרבנן אמר קרא לאכלה ולא למשרה לאכלה
5 ולא לכבוסה ורבי יוסי אומר אמר קרא לכם לכל
6 צרכיכם ורבנן נמי הכתיב לכם לכם דומיא דלאכלה
7 במי שהנאתו וביעורו שוין יצאו משרה וכבוסה
8 שהנאתן אחר ביעורן ור"י נמי הכתיב לאכלה אמר
9 לך החוא מיבעי ליה לכדתניא דתניא לאכלה ולא
10 למלוגמא אתה אומר לאכלה ולא למלוגמא או אינו
11 אלא לאכלה ולא לכבוסה כשהוא אומר לכם הרי
12 כבוסה אמור הא מה אני מקיים לאכלה לאכלה ולא
13 למלוגמא ומה ראיתי לרבות הכבוסה ולהוציא את
14 המלוגמא מרבה אני את הכבוסה שהשוה בכל אדם
15 ומוציא אני את המלוגמא שאינו שוה בכל אדם
16 כמאן אזלא הא דתניא לאכלה ולא למלוגמא לאכלה
17 ולא לזילוף לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטויזין
18 כמאן כר' יוסי דאי כרבנן איכא נמי משרה וכבוסה:
19 רבי יהודה אומר אם השבח כו': (סימן סבן) יתיב
20 רב יוסף אחורי דרבי אבא קמיה דרב הונא ויתיב רב
21 הונא וקאמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה וההלכה
22 כרבי יהודה אהדרינהו רב יוסף לאפיה אמר בשלמא
23 רבי יהושע בן קרחה אצטריך סלקא דעתך אמינא
24 יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד ר'
25 יהושע בן קרחה מאי היא דתניא רבי יהושע בן
26 קרחה אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על
27 פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם אלא הלכה
28 כר' יהודה למה לי מחלוקת ואחר כך סתם היא
29 ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם מחלוקת בבבא
30 קמא לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו
31 אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה
32 נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח וסתם בבבא
33 מציעא דתנן כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה ורב הונא
34 אצטריך סלקא דעתך אמינא אין סדר למשנה וסתם ואחר כך מחלוקת היא ורב יוסף
35 אי הכי כל מחלוקת ואח"כ סתמא גימא אין סדר למשנה וסתם ואח"כ מחלוקת היא ורב הונא כי לא אמרינן אין סדר
36 למשנה בחדא מסכתא אבל בתרי מסכתות אמרינן ורב יוסף כולה גזיקין חדא מסכתא היא ואיבעית אימא משום דקתני
37 לה גבי הלכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה: תנו רבנן הנותן מעות לשלוחו
38 ליקח

הא רבי יהודה דאמר שינוי אין קונה. הלכך אם הותירו לאמצע שכך נותן לו למחצית שכר ואם פחתו פחתו לו דמצי אמר ליה לא היה לך לשנות מדעתי ואתי הוא דפשעת: **מי** הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות. אם נפרש דמהאי טעמא אין קונה אותו המשלח אבל לוקח דהיינו שליחי קנה להו איבא למפרך נמי לר' אלעזר אמאי לא אוקי נמי הא והא ברבי יהודה כאן לאכילה כאן לסחורה דהיא דקתני אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו היינו לאכילה דקפיד ולא שליחותיה קעביד הלכך לא קני להו לבעל המעות כלל משום שנעמא דמי הודיעו לבעל חטין וההיא דקתני אם הותירו הותירו לאמצע לסחורה דלא קפיד ושליחותיה קעביד הלכך קני להו בעל המעות ואם הותירו הותירו לאמצע ומיהו אם פחתו פחתו לו דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ומיהו אין קושיא כ"כ לר"א כמו לר' יוחנן הלכך לא פריך אלא לר' יוחנן ואם נפרש מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות הרי בעל מעות לא קנה ושליח נמי לא קנה שלא נתכוון לקנות לעצמו וחוזר המקח כמו מקח טעות אז ליכא למפרך לר' אלעזר דלא מצי לאוקמי תרוייהו ברבי יהודה דכיון דשינוי לא קני לרבי יהודה אם כן אמאי אם פחתו פחתו לו אפילו לאכילה הא כיון דקמקפיד ולא שליחותיה קעביד ואיבא למימר מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות אם כן חוזר המקח ואם כן אמאי אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו דמשמע שקונה אותו השליחי:

שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד תדע דתנן כו'. תימה אמאי איצטריך לאתויי מהא דתנן והלא מגופא דברייתא משמע הכי דדוקא נקט ליקח בהן חטין ולקח בהן שעורים הא חטין וחטין משמע דפשיטא דאם הותירו הותירו לאמצע וה"נ משמע דתירוצא דרבי אלעזר דמתרץ כאן לסחורה משמע משום דלסחורה לא קפיד וחני בחטין וחטין והותירו הותירו לאמצע וי"ל דברייתא מצינן לאוקמי כגון שהודיעו שהוא קונה לבעל המעות והא דפריך מי הודיעו בעי למימר דמסתמא מיירי הברייתא בכל ענין אפילו לא הודיעו ואהא פריך רב שמואל אי הכי אפילו חטין וחטין נמי אי מיירי שלא הודיעו אלא ע"כ מיירי בשהודיעו ומשני שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד דתנן כו' והשתא דאי צריך לתביא מהא דתנן דמגופא דברייתא ליבא למשמע מידי דאיבא לאוקמי בשהודיעו וא"ת מאי מוכח טפי מהא דתנן הא איבא לאוקמא נמי בשהודיעו לצבע ודהאי צמר דאשתו היא ונראה דלא דמי דלעיל ודאי איבא למימר הוא מודיע כדי שיקנה לבעל המעות אבל הכא למה יש להודיעו הלא דעתו ליתן לאחר כך ומן ההקדש לא משיק אדעתיה: **מי** הודיעו לצבע שיקנה צבע לאשה. תימה מאי פריך תינח אם יש שבח סממנין

1 ליקח לו חטין ולקח מהם שעורין שעורין ולקח מהם
2 חטין תניא חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו
3 הותירו לו ותני חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו
4 הותירו לאמצע אמר רבי יוחנן לא קשיא הא ר"מ והא
5 רבי יהודה הא ר"מ דאמר שינוי קונה והא רבי יהודה
6 דאמר שינוי אינו קונה מתקיף לה ר' אלעזר ממאי
7 דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ אלא במידי דחזי ליה
8 לגופיה אבל לסחורה לא אמר אלא א"ר אלעזר הא
9 והא ר' מאיר ולא קשיא כאן לאכילה כאן לסחורה
10 מחכו עלה במערבא לר' יוחנן אליבא דר' יהודה וכי
11 מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות מתקיף
12 לה רב שמואל בר ססרטי אי הכי אפילו חטין וחטין
13 נמי לא אמר רבי אבהו שאני חטין וחטין דשליחותיה
14 קא עביד וכי בעל הבית דמי תדע דתנן אחד המקדיש
15 נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו בכסות אשתו
16 ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבע לשמן ולא בסנדלים
17 חדשים שלקחן לשמן ואמאי לימא הכא נמי מי הודיעו
18 לצבע שיקנה צבעו לאשה אלא לאו משום דאמרינן
19 [דשליחותיה קא עביד וכיד אשתו דמי הכא נמי]
20 שליחותיה קא עביד וכיד בעה"ב דמי א"ר אבא לא
21 כל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו
22 מתקיף לה רבי זירא וכי דעתו של אדם על תפילין
23 ותנן המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין א"ל אביי אין
24 דעתו של אדם על תפילין המקדיש נכסיו סבר מצוה קא עבידנא ואין דעתו של אדם על
25 כסות אשתו ובניו משום איבה מתקיף לה רב אושעיא והלא חייבי ערכין שנו ותנן חייבי
26 ערכין ממשכנין אותן וכי דעתו של אדם על עצמו למשכנו אלא אמר רבי אבא כל המקדיש
27 נכסיו נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא תנו רבנן הלוקח שדה בשם חבירו
28 אין כופין אותו למכור ואם אמר לו על מנת כופין אותו למכור מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק
29 הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא אין כופין אותו ריש גלותא למכור ואם אמר על מנת
30 כופין את ריש גלותא למכור מר אמר לו הלוקח שדה בשם ריש גלותא אין כופין אותו ריש
31 גלותא למכור מכלל דמקנא קניא ליה לימא פליגא דבני מערבא דאמרי וכי מי הודיעו לבעל
32 חטין שיקנה חטין לבעל הבית אי משום הא לא קשיא כגון דאודעינהו לבעל שדה ואודעינהו
33 לסהדי אלא איצטא סיפא על מנת כופין אותו ריש גלותא למכור אמאי וליתא ריש גלותא לא
34 יקרייכו בעינא ולא זילותייכו בעינא אלא אמר אביי ה"ק הלוקח שדה בשם חבירו (ריש גלותא)
אין

על גבי צמר אבל אם אין שבח סממנין על גבי הצבע מקנה צבעו לאשה וי"ל דהכי פריך כיון דאין הצבע מקנה צבעו לאשה ויכול הצבע לתבוע שבח מן האשה דאע"ג דאין שבח סממנים ע"ג הצמר מ"מ היא נהנית ממעשה ידיו וצריכה ליתן לו שכר וכיון דיכול ליקח שכר מאשה א"כ מעות שקיבל מבעל האשה הן הקדש דאינן שכירות כיון שהאשה חייבת שכירות ולפי מה שפירשתי לעיל דכיון דלא הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל המעות חוזר המקח ע"כ לא פריך הכא אלא ממעות שקיבל הצבע שיהיו הקדש אפילו אם יש שבח סממנין על גבי הצמר לא קנתה האשה ותבעל נמי לא קנה וחוזר הצבע לצבע בכ"מ שהוא ואין לו להקדש בצבע כלום אלא המעות שקיבל הצבע כיון שחוזרין לבעל יהו הקדש ויחזור ויתבע השכירות מן האשה ואמאי קתני אין לו לבעל בכסות אשתו משמע שבחנם בא לה: **אין** דעתו של אדם לה'קדיש אותן מעות שנתן לצבע שלא יחזור ויתבע מן האשה ולפי האי טעמא הוה ליה למפרך דתינח דקתלוי בדעתו וכיון שאין רוצה להקדיש לא הוי הקדש אלא ערכין כיון שהערך עצמו מה מועיל שאין דעתו עליהם מ"מ בע"כ נערך מכל מה שיש לו אלא משום דאית ליה פירכא אחריתי לא חש למפרך:

כגון

לִיקַּח לוֹ חִטִּין – לקנות עבורו חיטים, וסיכם עימו שהרווח או ההפסד שיהיו בקנית החיטין יהיו לשניהם בשווה, ושינה השליח מציוויו **וְלָקַח מֵהֶם שְׂעוֹרִין**. או ששלחו לקנות **שְׂעוֹרִין, וְלָקַח מֵהֶם חִטִּין**. נחלקו הבריתות בדין זה, **תַּנְיָא חָדָא, שֹׁאֵם פָּחֲתוּ** – הוזלו דמי המקח ושווים פחות מהדמים ששילם עבורם, **פָּחֲתוּ לוֹ** ההפסד כולו של השליח, **וְכֵן אִם הוֹתִירוּ** - התייקרו דמי המקח ושווים יותר מהדמים ששילם עבורם, **הוֹתִירוּ לוֹ** הרווח כולו של השליח. **וְתָנֵי חֲדָא, שֹׁאֵם פָּחֲתוּ, פָּחֲתוּ לוֹ** – לשליח, **וְאִם הוֹתִירוּ, הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע** – הרווח מתחלק בין בעל המעות לשליח.

הגמרא מיישבת את סתירת הבריתות: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא,** שיש לומר **דְּהָא רַבִּי מֵאִיר, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה.** כלומר, **הָא** – הברייתא הראשונה הסוברת שבין ההפסד ובין הרווח כולו של השליח, **רַבִּי מֵאִיר** היא, **דְּאָמַר** במשנתינו (ק:) לענין אומן שאמר לו בעל הבית לצבוע לו צמרו אדום וצבעו שחור, **שִׁינּוּי קוֹנֶה**, שסובר רבי מאיר שכל המשנה מדעת בעל הבית הרי הוא גזלן, וממילא קונה הוא את הצמר בשינוי ואינו חייב לבעל הבית אלא דמיו, אם כן הוא הדין בנותן מעות לשלוחו ושינה מדעת בעל הבית, הרי הוא נעשה גזלן על המעות ומעתה אינו עוד שלוחו של בעל הבית, ודינו כגזלן שגזל מעות וקנה בהם שהרווח וההפסד כולו שלו, וחייב לשלם כעין שגזל. **וְהָא** – הברייתא השניה, **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **דְּאָמַר** במשנתינו **שִׁינּוּי אֵינוֹ קוֹנֶה**, והמשנה מדעת בעל הבית אינו גזלן, ולכך האומן אינו קונה את הצמר, והוא הדין בנותן מעות לשלוחו, אינו נעשה גזלן על המעות אלא עדיין שלוחו של בעל הבית הוא, ומה שקנה בהם קנה לבעל הבית, ולכך אם הותירו הותירו לאמצע. אלא שאם פיחתו פיחתו לשליח, משום שיכול בעל המעות לומר לשליח 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'. כלומר, לתועלתי שלחתיך ולא לקלקל, ובמה שאירע הפסד אינך שלוחי אלא קנית על דעתך ולכך כל ההפסד שלך הוא.

רבי אלעזר דוחה את יישובו של רבי יוחנן: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר, מִמַּאי** – מנין לנו לדמות דין שליח שנתן לו בעל הבית מעות לקנות בהם, לדין אומן שנתן לו בעל הבית לצבוע לו צמר, **דִּלְמָא** – שמא **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר** במשנתינו שהוא נחשב משנה מדעת בעל הבית והרי הוא גזלן **אֶלָּא בְּמִידֵי דַּחֲזִי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – בדבר הראוי לשימוש הבעל הבית עצמו, כמו צמר שהוא דבר שראוי לו ללבישה, שבזה ודאי הוא מקפיד שיצבע כמו שאמר לו, **אֲבָל** בנותן מעות לשלוחו שיקנה לו חיטין, שאינו צריך בהם לגופו אלא **לְסָחוֹרָה, לֹא אָמַר** רבי מאיר שאם קנה בהם שעורים הרי זה נחשב משנה מדעת בעל הבית ודינו כגזלן, אלא בכל דבר שיהיה בו רווח הוא מתרצה, וכיון שלבסוף הותירו השעורים אין זה משנה מדעת בעל הבית וצריך להיות הרווח לאמצע לרבי מאיר כמו לרבי יהודה. ואם כן הברייתא שאמרה שהותירו לשליח, אינה לא כרבי מאיר ולא כרבי יהודה.

רבי אלעזר מיישב באופן אחר את סתירת הבריתות: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הָא וְהָא רַבִּי מֵאִיר** – שתי הבריתות רבי מאיר אמרן, **וּמִכֹּל מָקוֹם לֹא קַשְׁיָא,** משום **שְׁכָאן לַאֲכִילָה** – הברייתא הראשונה מדברת שציוהו בעל המעות לקנות לצורך אכילתו, ולכך מקפיד הוא שיקנה אותו המין שציוהו, ואם שינה מדעת בעל הבית, בין אם פיחתו ובין אם הותירו הכל שלו. **וּכָאן לִסְחוֹרָה** – הברייתא השניה מדברת שציוהו לקנות לשם סחורה, ואינו מקפיד אלא שיקנה דבר שיש בו רווח, ולכך אם הותירו אין זה משנה מדעת בעל הבית והותירו לאמצע, ואם פיחתו פיחתו לשליח משום שאומר לו 'לתקוני שדרתיך ולא לעוותי'.

הגמרא מביאה שבארץ ישראל הקשו על תירוצו של רבי יוחנן באופן אחר: **מְחַכּוּ עָלָהּ כְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל צחקו על תירוצו של רבי יוחנן, ותמהו, **לְרַבִּי יוֹחָנָן אֵלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה** – לדעת רבי יוחנן שביאר שהברייתא השניה הסוברת שאם הותירו הותירו לאמצע, סוברת כדעת רבי יהודה שעל אף ששינה מדעת בעל הבית, אינו נחשב גזלן ולכך זכה בעל המעות בחיטין, עדין יש לתמוה, **וְכִי מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין, שֶׁיַּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת,** הלוא סבור הוא שהשליח קונה אותם עבור עצמו, ואם כן אפילו שאין השליח נחשב כגזלן מכל מקום איך יזכה בעל המעות בחיטים בלא כוונת המקנה.

רב שמואל מקשה על תמיהת בני מערבא: **מַתְקִיף לָהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר סַסְרַטִי, אִי הָכִי** שדעת בעל החיטין להקנות החיטין לשליח ולא לבעל המעות, **אֲפִילּוּ חִטִּין וְחִטִּין נַמִּי לֹא** – אף אם ציוהו לשליח לקנות חיטין וקנה חיטין גם לא יקנה בעל המעות את החיטין מחמת טענה זו שהרי מי הודיעו להקנות החיטין לבעל המעות.

רבי אבהו מבאר את תמיהת בני מערבא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שַׁאנִי חִטִּין וְחִטִּין** – שונה הוא הדין היכן שציוהו לקנות חיטין וקנה חיטין **דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד וְכִי בַּעַל הַבַּיִת דָּמֵי** – שכיון שעשה את שליחותו הרי ידו כיד בעל הבית עצמו, שהרי כלל הוא בידינו ש'שלוחו של אדם כמותו', וכאשר מתכוין בעל החיטין להקנות לשליח ממילא זוכה בעל המעות מכוח שלוחו, אבל כשציוהו לקנות שעורין וקנה חיטין שוב אינו שלוחו עוד, לכך הקשו בני מערבא שצריך שבעל החיטין יקנה לבעל המעות.

רבי אבהו מביא ראיה ממשנה ליסוד דבריו: **תֵּדַע** – וראיה לדברינו, שכאשר השליח מקיים שליחותו, ממילא זוכה הבעל הבית בחפץ, **דִּתְנַן** (ערכין כד.), **אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו** – בין אדם שהקדיש את נכסיו, **וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ** – ובין אדם שהעריך את עצמו ואמר 'ערכי עלי', שמחויב הוא לשלם את הסכום הקצוב בתורה להקדש, **אֵין לוֹ** לגזבר הבא למשכנו בשביל ערכו **בְּכְסוּת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא בִּכְסוּת בָּנָיו**. וכן לגבי המקדיש, לא חל ההקדש על כסות אשתו ובניו. **וְלֹא בְּצֶבַע שֶׁצָּבַע לִשְׁמָן** – ואף לא בשבח שהשביח הבגד שנתן לצבע לצבוע עבור אשתו ובניו, **וְלֹא בְּסַנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן** – ולא בסנדלים, ואפילו שעדיין לא השתמשו בהם אלא שקנה אותן לשמן.

רבי אבהו מסיים את ראייתו, הלא הטעם מפני מה אין חל ההקדש ואין יכול הגזבר לגבות מהצבע, הוא משום שכבר זכו בהם האשה והבנים מאחר שהבעל והאב נתנו אותם לצבע לצבוע עבור אשתו ובניו, **וְאַמַּאי** – מדוע זכו בהן האשה והבנים, **לֵימָא הָכָא נַמִּי** – נאמר גם כאן **מִי הוֹדִיעוֹ לַצַּבָּע שֶׁיַּקְנֶה צִבְעוֹ לָאִשָּׁה** – מי אמר לאומן שצובע את הבגד שיתכוין להקנות את הצבע עבור אשתו של בעל הצמר, **אֶלָּא לַאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן [דִּשְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד, וּכְיַד אִשְׁתּוֹ דָּמֵי** – אלא על כרחך טעם הדבר הוא, שכיון שקונה הבעל את הדבר עבורה בשליחותה, הרי ידו כידה, וממילא זוכה היא בחפץ, **הָכָא נַמִּי] שְׁלִיחוּתֵיהּ קָא עָבִיד וּכְיַד בַּעַל הַבַּיִת דָּמֵי** וקנה בעל המעות את החיטין.

רבי אבא דוחה את ראייתו של רבי אבהו מן המשנה: **אָמַר רַבִּי אַבָּא, לֹא** – אין להוכיח שיכול השליח לזכות עבור משלחו אפילו בלא כוונת המקנה, מכך שלא חל ההקדש על הצבע והסנדלים, אלא יש לומר שטעם המשנה הוא משום **שְׁכָל הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, אֵין דַּעְתּוֹ עַל כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו** להקדישם, אף שלא זכו בהם עדיין, ולכן אין ההקדש חל על הצבע והסנדלים חדשים שקנה עבורן.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא** לרבי אבא, אין לומר שטעם המשנה שלא הוקדשו הצבע והסנדלים כיון שאין דעתו של אדם עליהם, שהרי **וְכִי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם** המקדיש נכסיו **עַל תְּפִילָּיו** להקדישם בכלל שאר נכסיו, ודאי שאין דעתו עליהם, ואפילו שכן **תְּנַן** בערכין (כג:), **הַמַּקְדִּישׁ** את **נְכָסָיו, מַעֲלִין לוֹ תְּפִילִּין** – שמין את שיווי התפילין שלו, ולווה המקדיש כסף כשיווי התפילין ונותן אותם להקדש תמורת התפילין שלו. הרי שחל ההקדש על התפילין אפילו שאין דעתו עליהם להקדישם, ואם כן אף צריך לחול ההקדש על הצבע והסנדלים של אשתו ובניו, אלא על כרחך שטעם המשנה הוא כדברי רבי אבהו מפני שידו כידם, וכבר זכו בהם אשתו ובניו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבי זירא, אכן כדברי רבי אבא שכל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו, ומה שתמהת 'וכי דעתו של אדם על תפיליו', **אֵין** – אכן כן, **דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל**

המשך בעמוד קפא

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' ב

אֶלָּא אֲפִילּוּ אם רק כָּחֲשָׁה – הוכחש כוחה צריך הגזלן לשלם כשעת הגזילה, כיון שקנאה בשינוי, ואפילו שאין זה שינוי כל כך שהרי לא השתנה כל גופה.

מקשה הגמרא, וְהָא אֲנַן הֲזִקִינָה תְּנַן – והלא שנינו במשנה הזקינה, ומשמע שדווקא אם הזקינה ממש צריך לשלם כשעת הגזילה, אבל אם רק כחשה אינו צריך לשלם כבשעת הגזילה ויכול הגזלן לומר לבעלים הרי שלך לפניך. מתרצת הגמרא, רב פפא דיבר על כָּחֲשָׁה כְּגוֹן הֲזִקִינָה – שהבהמה כחשה כחש שהוא מעין זקנה, דְּלֵא הָדַר בָּרְיָא – שלא חוזר לבריאותו, ולכן צריך הגזלן לשלם לבעלים כשעת הגזילה.

להלן מביאה הגמרא שיש הסוברים שמשנתינו אינה שנויה נכון, אלא השיטות הפוכות, בהקדמה לכך מביאה הגמרא שמועה שממנה נלמד כמה היו זהירים לדקדק לומר את הדברים בשם אומרם, ושכל דבריהם אינן אלא בקבלה ברורה ממי שראוי לקבל שמועה מפיו:

אָמַר לֵיהּ מַר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי, הָכִי קָאָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ גָּנַב טָלֶה והשביח וְנַעֲשָׂה אַיִל, או שגנב עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר, במקרים אלו נַעֲשָׂה הַשִּׁינּוּי בְּיָדוֹ של הגנב וּקְנָאוֹ בשינוי. וכיון שקנאה, אם טָבַח וּמָכַר את הבהמה, שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר – הרי זה נחשב שהגנב טובח ומוכר את בהמתו, ואינו משלם לבעלים תשלומי ארבעה וחמשה כדין טובח ומוכר, שהרי את שלו הוא טבח ומכר ולא את של הבעלים.

אָמַר לֵיהּ רב אשי, לָאו אֲמִינָא לָךְ – האם לא אמרתי לך לֹא תַּחֲלִיף גַּבְרֵי – אל תחליף בין אומרי השמועות, שהרי הָהוּא – אותה הלכה שאמרת, לא רבי יוחנן אמרה, אלא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אִלְּעָא אִיתְּמַר – משמו של רבי אלעא שנינו זאת:

שנינו במשנה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בַּעֲבָדִים אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר אַבְדִּימִי אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. שואלת הגמרא, וְכִי רַב שָׁבִיק – עוזב את דברי רַבָּנָן הסוברים שצריך הגזלן לשלם כבשעת הגזילה, וְעָבִיד כְּרַבִּי מֵאִיר, שהוא שיטת יחיד. משיבה הגמרא, אָמְרֵי – אמרו בבית המדרש ליישב את דברי רב, מִשּׁוּם דְּבָרַיְיתָא אִיפְּכָא תַּנְיָא – בברייתא שנינו את שיטות רבנן ורבי מאיר הפוך מדברי המשנה, שרבי מאיר סובר שמשלם כבשעת הגזילה, ואילו רבנן סוברים שבעבדים יכול הגזלן לומר הרי שלך לפניך, ופסק רב כדעת רבי מאיר במשנה והיינו כשיטת רבנן בברייתא.

שואלת הגמרא, וְכִי רַב שָׁבִיק מַתְנִיתִין וְעָבִיד כְּבָרַיְיתָא – וכי רב מניח את דברי המשנה ונוקט כדברי הברייתא. משיבה הגמרא, רַב מַתְנִיתִין נָמֵי אִיפְּכָא תָּנֵי – רב הפך גם את דברי המשנה שלנו בעקבות דברי הברייתא.

שואלת הגמרא, וּמַאי טַעְמֵיהּ דְּרַב דְּאַפִּיךְ מַתְנִיתִין מִקַּמֵּי דְּבָרַיְיתָא – שהופך את דברי המשנה בעקבות דברי הברייתא, אַדְּרַבָּה – היה צריך לנהוג הפוך, נֵיפּוּךְ לְבָרַיְיתָא מִקַּמֵּי מַתְנִיתִין – שיהפוך את דברי הברייתא בעקבות דברי המשנה. משיבה הגמרא, אָמְרֵי, רַב נַמִּי מַתְנִיתִין אִיפְּכָא אַתְנֵיהּ – רב מלכתחילה שנה את דברי המשנה הפוך, שכך קיבל מרבותיו.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא, כִּי לֹא אַפִּיךְ – מתי אין להפוך משנה מפני ברייתא, חֲדָא מִקַּמֵּי חֲדָא – רק כאשר יש משנה אחת כנגד ברייתא אחת, אבל חֲדָא מִקַּמֵּי תְּרֵתֵי, אַפִּיךְ – הופכים את המשנה מפני שתי הברייתות.

לעיל שנינו ברייתא שהשיטות בה הפוכות ממשנתינו, ולהלן מביאה הגמרא את הברייתא השניה:

דְּתַנְיָא, הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר, כלומר, אדם שיש לו פרה ולחבירו חמור, והסכימו ביניהם להחליפם, וקנו זה מזה בקנין חליפין על ידי שבעל הפרה משך את החמור, ועל ידי זה נקנתה הפרה לבעל החמור בכל מקום שהיא, ובשעת הקניין לא היתה הפרה לפניהם, וְיָלְדָה הפרה, ויש ספק מתי ילדה, האם לפני המכירה והוולד של המוכר, או לאחר המכירה והוולד של הלוקח. וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ – תמורת כסף, והשפחה לא היתה לפניהם בשעת המכירה, וְיָלְדָה השפחה. וכעת יש ספק מתי ילדה, הדין הוא, שאם זֶה – המוכר אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה, ולכן הוולד שייך לי, וְהַלָּקוֹחַ – הקונה שׁוֹתֵק – דהיינו שאינו יודע, המוכר זָכָה בָּהּ, מכיוון שלמוכר ברור שהוולד שייך לו ואילו הקונה שותק ומסופק בדבר, בכזה מקרה אומרים את הכלל של 'ברי ושמא ברי עדיף', והוולד שייך למוכר. ואם זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יַחֲלוֹקוּ בוולד. ואם זֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי ילדה, וְזֶה אוֹמֵר בִּרְשׁוּתִי ילדה, יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ יָלְדָה, ויטול את הוולד לעצמו. והטעם שהמוכר נשבע ולא הלוקח, לְפִי שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁנאמרו בַּתּוֹרָה כך דינם, נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין – הנתבע נשבע ונפטר מלשלם, ואין התובע נשבע ונוטל, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כיון שעבדים הוקשו לקרקעות, אֵין נִשְׁבָּעִין לֹא עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, אלא ישאר הוולד ברשות המוכר עד שיביא הקונה ראיה שהוולד שלו. ומדברי הברייתא מוכח שחכמים סברו שקרקעות ועבדים דין אחד להם. וזוהי הברייתא השניה ששנויה הפוך מדברי המשנה כאן. שבמשנה משמע שחכמים סוברים שעבדים אינם כקרקעות ואינו יכול לומר בהם הרי שלך לפניך, וצריך לשלם לבעלים כבשעת הגזילה, ואילו מדברי הברייתא מוכח שחכמים סברו שעבדים הרי הם כקרקע, ולכך יכול הגזלן לומר לבעלים הרי שלך לפניך כמו בקרקע.

שואלת הגמרא, הַאי הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, הֲלָכָה כְּרַבָּנָן מִיבָּעֵי לֵיהּ – אם רב הופך גם את המשנה לא היה לו לומר הלכה כרבי מאיר אלא הלכה כחכמים. משיבה הגמרא, הָכִי קָאָמַר – כך אמר רב, לְמַאי דְּאַפְּכִיתוּ וְתָנִיתוּ – לפי מה שאתם הופכים בטעות את הגירסא, ושונים את המשנה כמו שהיא לפנינו, נמצא שהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. אמנם לפי דברי הלכה כרבנן.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה יצחק שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מאדר"ח אלול, עם הפ"נ שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

המשך בעמוד קנח

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ׳ ב

הגמרא מביאה ברייתא שמוכח מדבריה שאין לפרש מחלוקת רבי יעקב וחכמים בנידון אם אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, אלא כפירושו של רבה: **אַשְׁכְּחֵיהּ** – מצאו **רַב חִסְדָּא לְרַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אָמַר לֵיהּ,** האם **תָּנִית מִידִּי** – שנית דבר **בְּענין אִיסּוּרֵי הֲנָאָה. אָמַר** לֵיהּ רבה בר שמואל, **אִין** – כן, **תָּנִינָא,** כתוב בתורה בחיובו של גזלן שנשבע לשקר שלא גזל ואחר כך הודה בגזילו (ויקרא ה כג), ׳וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם, וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל׳, ומאחר שאמרה תורה ׳וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר גָּזָל׳, והלא ׳הגזלה׳ היינו ׳אשר גזל׳, אלא בא ללמד, שיַחֲזִיר כְּעֵין שֶׁנָּזַל, כלומר, די לו להשיב הגזילה עצמה אם היא עדיין כפי שהיתה בשעת הגזילה. **מִכָּאן אָמְרוּ** חכמים, **גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִפְסָל** מלסחור עמו, או שגזל **פֵּירוֹת וְהִרְקִיבוּ,** או **יַיִן וְהֶחְמִיץ,** או **תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת,** או **חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח,** או **בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵירָה,** וְכן אם גזל **שׁוֹר** שהמית אדם, **עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ** ליסקל, בכל אלו **אוֹמֵר לוֹ** הגזלן לבעלים **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ,** ונפטר בהשבת החפץ שגזל, כיון שדומה לשעת הגזילה.

ויש לברר כדעת מי נשנתה ברייתא זו, **מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר שֶׁעַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ** של שור לסקילה, **אִין** – כן, יכול השומר או הגזלן להיפטר בהשבת השור, אבל **מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ** לסקילה **לֹא** יכול להיפטר בזה, **רַבָּנָן** שנחלקו על רבי יעקב, שהרי לדעת רבי יעקב גם אם נגמר דינו לסקילה יכול להיפטר בהשבתו. ובכל זאת **קָתָנֵי** בברייתא שגם אם גזל **חָמֵץ, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אוֹמֵר לוֹ** הגזלן לבעלים **הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ.** ומבואר, שאף לדעת חכמים ׳אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך׳, ובהכרח יש לבאר המחלוקת לענין שור הנסקל כפירושו של רבה.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרבה בר שמואל, **אִי מַשְׁכַּחַתְּ לְהוּ** – אם תמצא את בני הישיבה, **לֹא תֵּימָא לְהוּ וְלֹא מִידִּי** – אל תאמר להם דבר, ולא תשנה להם ברייתא זו, שלא ישמחו במציאתם פירכא לדברי בפירוש מחלוקת רבי יעקב וחכמים:

הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא שהובאה. שנינו בברייתא, גזל **פֵּירוֹת וְהִרְקִיבוּ, אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ,** ונפטר בהשבת פירות אלו: מקשה הגמרא סתירה על כך, **וְהָתְנַן** במשנתינו, גזל **פֵּירוֹת וְהִרְקִיבוּ, מְשַׁלֵּם** פירות טובים **כִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה.** מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, כָּאן** במשנתינו מדובר **שֶׁהִרְקִיבוּ כּוּלָּן,** ולכן אין יכול להיפטר על ידי השבתם, כיון שנשתנו משעת הגזילה. **וְכָאן** בברייתא, מדובר **שֶׁהִרְקִיבוּ** רק **מִקְצָתָן,** וכיון שדרך הפירות להירקב במקצתם נחשב הדבר כהיזק שאינו ניכר, ודומה לחמץ שעבר עליו הפסח וכדומה, ונפטר הגזלן בהשבתם לבעלים:

משנה

משנתינו עוסקת באומנים שקלקלו את כליו של בעל הבית: **נָתַן לָאוּמָּנִין** עצים **לְתַקֵּן** – לעשות מהם כלי, **וְלאחר** שעשו את הכלי **קִלְקְלוּ** אותו, **חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** לבעלים את דמי הכלי. וכן אם **נָתַן לֶחָרָשׁ** – לנגר **שֵׁדֶה** – עגלה של עץ העשויה לרכיבת נשים או **תֵּיבָה** – שולחן שלפני החנוני **וּמִגְדָּל** – או ארון קיר, **לְתַקֵּן, וְקִלְקֵל, חַיָּב** האומן **לְשַׁלֵּם** את דמי הכלי.

וְכֵן הַבַּנַּאי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לְסַתּוֹר אֶת הַכּוֹתֶל, וְשִׁיבֵּר את **הָאֲבָנִים** של הכותל, **אוֹ שֶׁהִזִּיקָן, חַיָּב לְשַׁלֵּם.** אבל אם **הָיָה** הבנאי **סוֹתֵר מִצַּד זֶה** של הכותל, **וְנָפַל** הכותל **מִצַּד אַחֵר,** כגון שהיה כותל ארוך, ולא נפל הכותל מחמת המכה ממש, אף על פי שהדבר נגרם מחמת סתירת הכותל, **פָּטוּר, וְאִם** הנפילה לצד האחר היתה **מֵחֲמַת הַמַּכָּה** של הבנאי, וכגון שהכה בפטיש בכל כחו, **חַיָּב** לשלם מה שהזיק:

גמרא

שנינו במשנה, ׳נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן, וקלקל, חייב לשלם׳, מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר דין זה: **אָמַר רַב אַסִּי, לֹא שָׁנוּ** שאומן שקלקל חייב לשלם, **אֶלָּא** באופן **שֶׁהבעל הבית נָתַן לֶחָרָשׁ שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל כְּדֵי לִנְעֹץ בָּהֶן מַסְמֵר** – לעשות בהם תוספת תיקון מסוימת, **וְנָעַץ בָּהֶן מַסְמֵר, וְשִׁיבְּרָן,** שבאופן כזה אין שום שבח בכלי שנוכל לומר שקנאו האומן בשנוי מעשה, שהרי מתחילה היו עשויים ומתוקנים, ומאחר שקלקל תיבה חשובה ומעולה, חייב לשלם דמי תיבה מעולה, **אֲבָל** אם **נָתַן לֶחָרָשׁ עֵצִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, וְעָשָׂה מֵהֶן שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל,** ואחר כך **שִׁיבְּרָן, פָּטוּר** מלשלם דמי כלי גמור, **מַאי טַעְמָא,** משום **שאוּמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כֵּלִי** – בשכר המעשה שעשה האומן בכלי והשביחו הרי הוא קונה את השבח, ולכך אין עליו לשלם אלא דמי עצים שקיבל מבעל הבית.

הגמרא מקשה על רב אסי שפוטר באופן שנתן לאומן עצים וקלקל, מהמשנה: **תְּנַן** – שנינו במשנה, **נָתַן לָאוּמָּנִין וְקִלְקְלוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.** מבררת הגמרא: **מַאי לַאו** – האם לא מדובר באופן **דְּיָהֵיב לְהוּ** – שנתן לאומנים **עֵצִים** לעשות מהם כלי, ושברוהו, ואף שיש בזה שבח חייבה המשנה את האומנים לשלם דמי כלי גמור, וקשה על רב אסי האומר שזכו האומנים בשבח הכלי, ואם כן אין לחייבם לשלם על השבח שהרי את שלהם הזיקו, אלא חייבים רק דמי עצים. מתרצת הגמרא: **לָא** – אין מדובר במשנה כשנתן לאומן עצים לעשות מהם כלי, אלא עוסקים באופן שנתן לאומן **שִׁידָה** או **תֵּיבָה וּמִגְדָּל** לתקנם, שאין בתיקונם שבח לכלי, וקלקלוהו, וכיון שלא השביחו את הכלי, חייבים לשלם דמי כלי גמור.

מקשה הגמרא: **הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** – הרי ממה שכתבה המשנה בסיפא שאם נתן לאומן **שִׁידָה** או **תֵּיבָה וּמִגְדָּל** לתקן וקלקל חייב לשלם, **מִכְּלָל דְּרֵישָׁא** עוסקת באופן שנתן לאומן **עֵצִים** לעשות מהם כלי. הרי שגם באופן זה חייב לשלם דמי כלי גמור. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, התנא בסיפא **פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ לְהּ** – לרישא, כלומר כל המשנה עוסקת באופן אחד, וכך יש לפרשה, **כֵּיצַד** – באיזה אופן כוונת המשנה ברישא לומר שאם **נָתַן לָאוּמָּנִין לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** על כל הכלי, היינו **כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לֶחָרָשׁ שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל.**

הגמרא מוכיחה שזה כוונת המשנה: **וְהָכֵי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – וכך גם מסתבר לומר **דְּ׳כֵּיצַד׳ קָתָנֵי** – שכוונת המשנה בסיפא לפרש את הרישא, **דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – אם יעלה בדעתך לומר **שברֵישָׁא** מדובר שנתן לו **עֵצִים,** אם כן קשה, **הַשְׁתָּא אַשְׁמָעִינָן** – עתה ברישא כבר השמיענו התנא שבנותן לאומנין **עֵצִים** וקלקלוהו **חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, וְהתחדש** בזה **דְּלֹא אָמְרִינָן שהאוּמָּן** שעשה כלי מהעצים שנתנו לו **קוֹנֶה בְּשֶׁבַח הַכֵּלִים** שעשה, אלא כל השבח ברשות הבעלים, ולכך כשקלקלו משלם כלי גמור כשעת הקלקול, אם כן באופן שנתן לאומן **שִׁידָה** או **תֵּיבָה וּמִגְדָּל** לתקן, וקלקלו, שבזה אין שבח בכלי, **מִבַּעְיָא** – האם הוצרך התנא לחדש שחייב לשלם, והרי כיון שלא קנה כלום פשוט שחייב לשלם על הזיקו. ומזה שכתבה המשנה גם את הרישא וגם את הסיפא מוכח שכוונת המשנה בסיפא לפרש את הרישא.

דוחה הגמרא את הראיה: **אִי מִשּׁוּם הָא** – אם משום קושיא זו, **לֹא אִירְיָא** – אין הדבר ראיה, כיון שאפשר לומר **שתְּנָא בסֵיפָא** שמדובר בנותן שידה תיבה ומגדל, כדי **לְגַלּוּיֵי רֵישָׁא** – לגלות וללמד על הרישא, **שֶׁלֹּא תֹּאמַר שהרֵישָׁא** שכתבה המשנה ׳נתן לאומנין לתקן׳ עוסקת רק באופן שנתן לאומן לתקן **שִׁידָה** או **תֵּיבָה וּמִגְדָּל, אֲבָל** על אופן שנתן לו **עֵצִים** לתקן ואחר כך שיברן, **לֹא** דברה המשנה, משום שאז אומן קונה בשבח כלי, ובזה יהיו האומנים פטורים, לכן הוצרך **הַתְּנָא** לכתוב **בסֵיפָא שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, מִכְּלָל** – כדי שנדייק מזה **דְּרֵישָׁא** – שכתבה המשנה ׳נתן לאומנין לתקן׳ מדובר כשנתן לאומן **עֵצִים** לתקן **וַאֲפִילּוּ הָכִי חַיָּב לְשַׁלֵּם.**

הגמרא מביאה ראיה לדעת רב אסי שאם נתן לאומן עצים לעשות מהם כלי, ושיברן, פטור, כיון שאומן קונה בשבח כלי: **לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ** מהמשנה להלן (ק:) **הַנּוֹתֵן צֶמֶר לַצַּבָּע** לצובעו,

שדעת רבי מאיר שאדם שלא נזהר מספיק שלא יגרם נזק על ידי מעשיו יש לו דין של ׳פושע׳ ולא של אנוס, ולכך גם אומן שקלקל בשחיטתו חייב אפילו אם עשה בחינם.

רבי יוחנן מחייב אף בשוחט מומחה ביותר:

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, כַּךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַבָּח אוּמָּן שֶׁקִּלְקֵל בִּשְׁחִיטָתוֹ, חַיָּיב, וַאֲפִילּוּ הוּא אוּמָּן כְּטַבָּחֵי צִיפּוֹרֵי שֶׁהֵם מאד מומחים, וזהירים בשחיטתן, ולגביהם המכשול הוא כאונס גמור.

מקשה הגמרא, **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי, וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, עוּבְדָּא הֲוָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – מעשה שהיה לפני רבי יוחנן **בִּכְנִישְׁתָּא דְּמָעוֹן** – בבית הכנסת שהיה ביישוב מעון, שאומן קלקל בשחיטת תרנגולים, **וְאָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן לשוחט, **זִיל אֵיתֵי רְאָיָה דְּמַמְחֵית לְתַרְנְגוֹלִים, וְאֶפְטְרָךְ** – לך הבא ראיה שהנך שוחט מומחה לתרנגולים, ואפטור אותך מהנזק. הרי שלרבי יוחנן שוחט מומחה פטור. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – ׳בכנישתא דמעון׳, מדובר בשוחט ששחט **בְּחִנָּם**, אולם **כָּאן** – מה שאמר רבי יוחנן שאפילו שוחט מומחה חייב, מדובר ששחט **בְּשָׂכָר. כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא** – וכן מצינו שאמר רבי זירא, **הָרוֹצֶה שֶׁיִּתְחַיֵּיב לוֹ הַטַּבָּח** לשלם אם יקלקל בשחיטתו, **יַקְדִּים לוֹ דִּינָר** – שישלם לו מראש סכום מועט כדי שיחשב שומר שכר, ואז יתחייב לשלם על הקלקול.

הגמרא מקשה מברייתא שמשמע שיש לחייב מומחה אף שעובד בחינם:

מֵיתִיבֵי, שנינו בברייתא (ב״ב צג:) **הַמּוֹלִיךְ חִטִּים לְטָחוֹן,** כלומר אדם שנתן חטים לממונה על טחינת החיטים כדי לטוחנם, ומוטל עליו ללתות את החיטים במים, וכן לכותשן במכתשת כדי להסיר הקליפה החיצונה כדי שיהיה סולת נקיה, **וְלֹא** קדם **וְלִתְּתָן, וַעֲשָׂאָן** – ומתוך כך נעשה הקמח **סוּבִין** – קמח גס וגרוע, **אוֹ** שנעשה **מוּרְסָן** – שאינו גס כמו הסובין, וכן אם נתן **קֶמַח לַנַּחְתּוּם** כדי שיאפה לו **פַּת, וַעֲשָׂאוֹ פַּת נִיפּוֹלִין** – פת שנשברת ונופלת מיד כשנוטלים אותה, או שנתן **בְּהֵמָה לַטַּבָּח,** וְ**נִיבְּלָהּ** בשחיטה, בשלושת אופנים אלו **חַיָּיב** האומן, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר** – משום שדינו כמו שומר שכר, ומשמע מזה שבאופנים אלו מדובר שלא עבדו בשכר, ומכל מקום חייבים כשומר שכר. מתרצת הגמרא, **אֵימָא** – כך יש לומר [לגרוסו], הטעם שיש לחייב בשלושת האופנים שהובאו בברייתא לעיל, הוא **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר** – שמדובר שקיבל שכר עבור עבודתו, ולכן יש לחייבו מדין שומר שכר, אבל אומן שעושה בחינם אכן יהיה פטור.

׳הגרמה׳ היא אחת מחמשת הדברים הפוסלים את השחיטה. ועינינה הכרעה והטייה, שמכריע ומטה את הסכין של שחיטה חוץ למקום שחיטה. ונחלקו בזה תנאים, לדעת חכמים צריך שישייר כל שהוא בכל מקום השחיטה כולו, ואם הגרים אפילו במיעוט שחיטתו, אף ששחט את רוב הקנה במקום שחיטה, פסול. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, די שישייר מלא החוט על פני רובה, ואף על פי שבמיעוטה הגרים, די בזה ששחט את רוב הקנה בהכשר, ולכן שחיטתו בשרה:

הַהוּא מַגְרוּמְתָּא – מעשה בשוחט ששחט בתוך אחת מן הטבעות, ולאחר ששחט את רובה היטה את הסכין וגמר את השחיטה בין הטבעות, **דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב, וַטְרַפֵּיהּ** – והטריף אותה כדעת חכמים כיון שנגמר בפסול, **וּפַטְרֵיהּ לַטַּבָּח מִלְּשַׁלּוּמֵי דָּמֵי** – ופטר את השוחט מלשלם על הנזק שגרם לבעלים. **פָּגְעוּ בֵּיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי בְּהַהוּא גַּבְרָא, אָמְרוּ לֵיהּ, עָבִיד כָּךְ רַב תַּרְתֵּי** – רב פסק לך שני פסקים שסותרים זה את זה. שואלת הגמרא, **מַאי תַּרְתֵּי** – מה היתה כוונתם באמירת ׳תרתי׳, **אִילֵּימָא תַּרְתֵּי לְגַרְיעוּתָא** – אם נאמר שכוונתם לומר לבעל הבהמה שבשני הדברים פסק לו רב שלא כהוגן, דבר ראשון, **דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַכְשׁוּרֵי כְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יְהוּדָה** – שהיה צריך להכשיר את הבהמה כדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ורב עשה עמו שלא כהוגן **וְטַרְפָּהּ כְּרַבָּנַן,** ודבר שני, **וְאִי נַמִּי כְּרַבָּנַן** – וגם אם רב סובר כדעת חכמים שיש להטריף את הבהמה, **דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ חִיּוּבָא לְטַבְחָא** – היה עליו לחייב את השוחט על כך שהטריף את הבהמה. ואם כן ממה נפשך הפסידך רב שלא כדין.

הגמרא דוחה שלא יתכן שזאת היתה כוונתם של רב כהנא ורב אסי:

וּמִי שָׁרֵי לְמֵימַר כִּי הַאי גַּוְנָא – האם מותר לומר כן, **וְהָתַנְיָא** במשנה (סנהדרין כט.) **לְכַשֵּׁיצֵא** הדיין מן הסנהדרין, **לֹא יֹאמַר** לבעל דין **אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵרַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחֲבֵרַי רַבּוּ עָלַי,** ולכך יצאת חייב, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר** (משלי יא יג) ׳**הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סּוֹד**׳. **אֶלָּא** בהכרח כוונתם לומר לבעל הבהמה שרב פסק לו **תַּרְתֵּי לְמַעֲלְיוּתָא** – שני פסקים לטובה, שאף שבשניהם פסק לחומרא מכל מקום היו לטובתו, דבר אחד, **דְּלֹא אֹכְלָךְ סָפֵק אִיסּוּרָא** – בזה שהחמיר לו כדעת חכמים שפוסלים את השחיטה גרם לו שלא יאכל ספק איסור, **וּמַנְעָךְ מִסָּפֵק גְּזֵילָה** – ובזה שפטר את השוחט מלשלם, מנע את בעל הבהמה מלעבור בספק על איסור ׳לא תגזול׳, ופסק כן משום שהסתפק אם ההלכה כרבנן שמטריפים את הבהמה או כרבי יוסי ברבי יהודה שמכשיר, ולכך מספק אסרה באכילה, אך פטר את השוחט כיון שאם היא כשרה הרי השוחט פטור.

הגמרא מביאה הלכה נוספת בענין ׳אומנים שקלקלו׳:

אִיתְּמַר, הַמַּרְאֶה דִּינָר לַשּׁוּלְחָנִי בשביל שיבדקנו אם הוא טוב, ויקבלנו מחבירו, ואמר לו שהוא טוב וקיבלו, **וְלִבְסוֹף נִמְצָא רַע, תָּנֵי חֲדָא** – בברייתא אחת שנינו שהדין בזה שאם השולחני הוא **אוּמָּן,** הרי הוא **פָּטוּר, וְהֵרִיוֹט, חַיָּיב. וְתַנְיָא אִידָךְ, כֵּין אוּמָּן וּכֵין הֵרִיוֹט חַיָּיב. אָמַר רַב פַּפָּא, כִּי תַּנְיָא אוּמָּן פָּטוּר,** כְּגוֹן השולחנין **דַּנְכוּ וְאִיסּוּר** שהיו מומחים גדולים, **דְּלֹא צְרִיכֵי לְמֵימַר כְּלָל** – שאינם צריכים עוד להתלמד, ואם הראה לכזה מומחה ונמצא הדינר רע הרי זה בגדר אונס ופטור, והברייתא שאמרה חייב, עוסקת באופן שהראה למומחה שעדיין צריך להתלמד. שואלת הגמרא, **אֶלָּא בְּמַאי טָעוּ** – אם מדובר באומנים גדולים כל כך, במה היתה טעותם. מתרצת הגמרא, **טָעוּ בְּסִיכְּתָא חֲדַתָּא** – טעו במטבע חדשה, שהמטבע הישן נפסל, והעמידו חדש במקומו, **דְּהַהִיא שַׁעְתָּא דְּנָפַק מִתּוּתֵי סִיכְּתָא** – שרק עתה יצא מטבע זו לשוק, ולכך לא הספיקו לעמוד על צורתה.

הגמרא מביאה מעשה באשה שהראתה דינר לרבי חייא שהיה מומחה, ולבסוף נמצא רע, וחייב את עצמו:

הַהִיא אִיתְּתָא דְּאַחְוְיָא דִּינָרָא לְרַבִּי חִיָּיא – מעשה באשה שהראתה דינר לרבי חייא כדי שיבדוק אם הוא טוב ויכולה לקבלו מאחרים, **וְאָמַר לָהּ מְעַלְיָא הוּא** – מטבע טוב הוא. **לְמָחָר אֲתַאי לְקַמֵּיהּ** – למחרת באה לפניו **וְאָמְרָה לֵיהּ, אַחְוִיתֵיהּ** – הראיתיו לאחרים **וְאָמְרוּ לִי כֵּישָׁא הוּא וְלֹא קָא נָפִיק לִי** – דינר רע הוא, ואינו יוצא בשוק, **אָמַר לֵיהּ** רבי חייא **לְרַב, זִיל חַלְפֵיהּ נִיהַלָּהּ** – החלף לה מטבע זו למטבע אחר, **וּכְתוֹב אַפְּנְקְסֵי דִּין עָסֵק כֵּישׁ** – וזהו סחורה רעה, כלומר בחינם הפסדתי מטבע זו כיון שלא היה לי לראותה.

מקשה הגמרא, **וּמַאי שְׁנָא דַּנְכוּ וְאִיסּוּר דִּפְטִירִי, מִשּׁוּם דְּלֹא צְרִיכֵי לְמֵימַר, רַבִּי חִיָּיא נַמִּי לָאו לְמֵימַר קָא בָּעֵי** – הרי רבי חייא גם כן היה בקי במטבעות כל צרכו, ואם כן מדוע חייב רבי חייא את עצמו. מתרצת הגמרא, **רַבִּי חִיָּיא לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין הוּא דְּעָבֵד.**

הגמרא מביאה את דרשתו של רב יוסף שיש מצוה לאדם להתנהג לפנים משורת הדין:

כַּדְתָנֵי רַב יוֹסֵף בברייתא, נאמר בתורה (שמות יח כ) שיתרו יעץ למשה רבינו **וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן,** והפסוק נדרש כך, ׳**וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם**׳ **זֶה**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ׳ ב

תְּפִילִין להקדישם, כיון שהַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו סָבַר מִצְוָה קָא עָבִידְנָא – מצוה אני עושה בהקדישי את נכסי, וסבור הוא שמקיים מצוה אף בהקדישו את תפיליו, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו להקדישם, אף שהוא סבור לעשות מצוה, מִשּׁוּם אֵיבָה – כדי שלא יבואו לשנאותו.

רב אושעיא שב ומקשה על דברי רבי אבא באופן אחר: מַתְקִיף לָהּ רַב אוֹשַׁעְיָא, כיצד ניתן לומר שטעם המשנה הוא משום שאין דעת אדם על כסות אשתו ובניו, וַהֲלָא חַיָּבֵי עֲרָכִין שָׁנוּ כָּאן – הרי שנינו באותה משנה אף את דין המעריך שאמר ״ערכי עלי״ שאין לוקחין ממנו כסות אשתו ובניו, וְתָנֵן – ושנינו במשנה בערכין (כא.), חַיָּבֵי עֲרָכִין מְמַשְּׁכְּנִין אוֹתָן – אדם החייב להקדש דמי ערכין, הגזבר נכנס לביתו, ולוקח חפציו בעל כרחו. ואם כדברי רבי אבא שתלוי הדבר בדעת המעריך, וְכִי דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם עַל עַצְמוֹ לְמַשְּׁכְּנוֹ בעל כרחו, אלא ודאי כיון שנתחייב להקדש את דמי הערך, שוב אין תלוי הדבר ברצונו, ובעל כרחך שמה ששנינו במשנה שאין הגזבר נוטל מהצבע והסנדלים של אשתו ובניו הוא משום שכבר זכו בהם אשתו ובניו, וכדברי רבי אבהו.

רבי אבא חוזר ומתקן את דבריו בביאור המשנה: אֶלָּא אָמַר רַבִּי אַבָּא, כָּל הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהִקְנָה לָהֶן כְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מַעֲיָקְרָא – הרי הוא כאילו הקנה לאשתו ובניו את כסותם מתחילה קודם שהקדיש נכסיו, ולכך אין חל ההקדש עליהם, ואין יכול הגזבר לגבותם בדמי הערכין. ולעולם אין הטעם כרבי אבהו שכיון שהבעל עושה שליחותם ידו כידם וזוכה להם מאותה שעה שקנה וצבע עבורם, אלא הרי הם עדיין של הבעל עד שעה אחת קודם שמקדיש נכסיו, ורק אז הם זוכים בדברים הראויים להם כדי שלא יחול ההקדש עליהם.

הגמרא מביאה ברייתא, וסבורה להוכיח ממנה שלא כדעת בני מערבא: תָּנוּ רַבָּנַן, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמָכּוֹר. וְאִם אָמַר לוֹ עַל מְנָת, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמָכּוֹר.

מבררת הגמרא: מַאי קָאָמַר. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכִי קָאָמַר, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא – אדם שקנה קרקע לעצמו, אלא שלמוכר הוא אמר שהוא קונה אותה עבור הריש גלותא כדי שלא יצאו עליה עוררין, וכתב כן המוכר בשטר שהקונה הוא הריש גלותא, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לְמָכּוֹר - אין בידינו לכפות את הריש גלותא לחזור ולכתוב שטר מכירה ללוקח, כדי שיהיה ללוקח שטר שהקרקע אכן שלו. וְאִם אָמַר הלוקח למוכר, שהוא קונה את הקרקע עַל מְנָת שיחזור ויכתוב לו הריש גלותא שטר מכירה, כּוֹפִין אֶת הרֵישׁ גָּלוּתָא לְמָכּוֹר – לכתוב לו שטר מכירה.

הגמרא מבארת את טעם הדין לפי ביאורו של רב ששת, ומוכיחה שלא כדעת בני מערבא: אָמַר מַר, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם רֵישׁ גָּלוּתָא, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לְמָכּוֹר. מדייקת הגמרא, מִכְּלָל – מדברי הברייתא משמע, דְּמִקְנָא קָנֵיא לֵיהּ – שאת הקרקע קנה הלוקח אף שהמוכר סבור היה שהלוקח הוא הריש גלותא, ומשמיעה לנו הברייתא שאין בידינו לכפות את הריש גלותא לכתוב לו שטר כאילו הוא מכרה לו. ואם כן לֵימָא פְּלִיגָא דְּבֵנֵי מַעַרְבָא – שמא נאמר שתנא של ברייתא זו חולק על בני מערבא, דְּאָמְרֵי לענין הנותן מעות לשלוחו שיקנה לו שעורין וקנה לו חיטין, וְכִי מִי הוֹדִיעוֹ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל הַבַּיִת, ולא קנה בעל הבית את החיטין, כיון שכוונת המוכר להקנות ללוקח שלפניו ולא לבעל המעות, ואם כן לדעתם אף כאן צריך להיות הדין שאין הלוקח קונה את הקרקע אפילו שהוא בעל המעות אלא הריש גלותא יקנה את הקרקע, שהרי הלוקח אמר לו שהוא קונה עבור הריש גלותא. אלא תנא זה סובר שלעולם דעת המוכר להקנות לבעל המעות ואין השליח צריך להודיעו שיקנה חיטין לבעל הבית, ולכן אף כאן הלוקח קונה את הקרקע אף שהוא אמר למוכר שהוא קונה אותה עבור הריש גלותא, כיון שהלוקח הוא בעל המעות, ולעולם דעת המוכר להקנות למי שהוא בעל המעות.

דוחה הגמרא: אִי מִשּׁוּם הָא לֹא קַשְׁיָא – אם משום כן קשה לך על דברי רב ששת, אין זו קושיא, משום שיש להעמיד את הברייתא שמדובר כְּגוֹן דְּאוֹדְעֵיהּ לְבַעַל שָׂדֶה וְאוֹדְעִינְהוּ לְסַהֲדֵי – שהודיע הלוקח למוכר ולעדים שכוונתו לקנות לעצמו, ואינו רוצה שיכתבו את השטר בשם ריש גלותא אלא בכדי שלא יצאו עליה עוררין, ולכך גם לפי בני מערבא קונה אותה הלוקח כיון שהודיע למוכר שהוא הלוקח.

הגמרא מקשה על ביאורו של רב ששת מהסיפא של הברייתא: אֶלָּא אִימָּא סֵיפָא – יש להקשות ממה ששנינו בסיפא, שאם אמר למוכר שקונה את השדה עַל מְנָת שיכתוב לו הריש גלותא שטר, כּוֹפִין אוֹתוֹ רֵישׁ גָּלוּתָא לְמָכּוֹר. מקשה הגמרא, אַמַּאי – מפני מה נכפהו על כך, וְלֵימָא רֵישׁ גָּלוּתָא – יאמר להם הריש גלותא, לֹא יְקָרְיֵיכוּ בְּעֵינָא - איני צריך את בבודכם שעשיתם אותי שר וחשוב להטיל אימתי על בני אדם, וְלֹא זִילוּתֵיכוּ בְּעֵינָא – ואיני צריך את זלזולכם שאתם עושים כעת אותי למוכר שדות. כלומר, איני חפץ לכתוב שטר ללוקח כאילו אני מוכר שדותי, ומדוע ניתן לכפותו על כך.

אביי מבאר את דברי הברייתא באופן אחר: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר – כך הוא ביאור דברי הברייתא, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ (רֵישׁ גָּלוּתָא) – אדם שקנה קרקע לצורך עצמו, אלא שאמר למוכר שקונה הוא עבור הריש גלותא, כדי שלא יצאו עליה עוררין, וכן כתבו בשטר שהלוקח הוא הריש גלותא,

---

המשך מעמוד קצה

ועפ״ז אין הפירוש בבטחון, שהוא מאמין שחסדי ה׳ הם בלי מדידה והגבלה, בין לראוי ובין למי שאינו ראוי, לכן גם הוא יקבל את חסדי ה׳ בלי שום עבודה מצדו (כי לפי זה בטל כל הענין של שכר ועונש), אלא שהבטחון גופא הוא עבודה ויגיעה בנפשו, והיא המביאה את חסדי ה׳, הבאים כתוצאה מעבודת ויגיעת האדם לבטוח בה׳, שהאדם סומך באמת ובעומק נשמתו רק על הקב״ה לבד, עד שאינו דואג כלל, וע״י התעוררות זו גופא, פועל שגם הקב״ה יתנהג עמו באותו אופן ויטיב עמו (גם אם לולא זאת אינו ראוי לזה).

המשך בעמוד קסו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **יז.** (שְׁלִיחַ־צִבּוּר הַמַּבְדִּיל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אַף שֶׁנִּתְכַּוֵּין לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ וְכֵן אֲחֵרִים שֶׁשָּׁמְעוּ וְנִתְכַּוְּנוּ לָצֵאת
2 יְדֵי חוֹבָתָם יְכוֹלִים לַחֲזֹר וּלְהַבְדִּיל בְּבָתֵּיהֶם לְהוֹצִיא בְּנֵי בֵיתָם הַקְּטַנִּים לט־מ שֶׁלֹּא הָיוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מא
3 אֲבָל הַגְּדוֹלִים שֶׁלֹּא הָיוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הוֹאִיל וְהֵם יְכוֹלִים לְהַבְדִּיל בְּעַצְמָם אֵין לְמִי שֶׁיָּצָא כְּבָר יְדֵי חוֹבָתוֹ
4 לְהַבְדִּיל לָהֶם אֶלָּא יַבְדִּילוּ בְּעַצְמָם [115] אֲבָל) מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּין שֶׁלֹּא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהַבְדָּלָה שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת
5 אַף הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר עַצְמוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּין שֶׁלֹּא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה בְּהַבְדָּלָתוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהַבְדִּיל בְּבֵיתוֹ מב לְפִיכָךְ נָהֲגוּ

ביאורי הלכה

לט] הקטנים - היינו הזכרים [104] שהגיעו לחינוך [105], ורשאי להבדיל להם אפילו אינם בני ביתו [106].

מ] הקטנים - קטן וקטנה [107] היודעים מענין הבדלה - חייבים לחנכם בשמיעת 'הבדלה' [108].

ואם נרדמו במוצאי שבת ולא שמעו הבדלה - אינם צריכים להשלים למחרת [109], ובמקומות שהשבת יוצאת בשעה מאוחרת ונרדמים בקביעות - יבדילו [110] ביום ראשון בבוקר [111], ולא יברכו על הנר והבשמים [112].

מא] בבית הכנסת - אם יש בבית גדול שלא יצא ידי חובתו - מוטב שיבדיל הוא עבור הקטנים, מאשר שיבדיל עבורם גדול שכבר יצא ידי חובתו [113].

וגם כשמבדיל עבורם - מוטב שיברכו הם על הבשמים והנר [114].

מב] ולהבדיל בביתו - השומע [116] הבדלה במקום אחד, ומסתפק אם יצטרך להבדיל שוב במקום אחר [117], או עבור מישהו אחר [118] שלא נמצא כעת בבית - יתנה בפירוש שבמידה ויצטרך להבדיל שוב - אינו יוצא ידי חובתו [119] בהבדלה זו [120].

ציונים והוספות

104) ראה לקמן סי"ט דהיינו הזכרים שחייבים בהבדלה כמותו (מצד חינוך).

105) כמפורט להלן, אבל קטן שלא הגיע לחינוך אין לגדול שכבר יצא ידי חובתו להבדיל עבורו.

106) בקיצור הלכות משו"ע אדה"ז מילואים ע' קיד הסיק ע"פ המבואר בסי' קסז סכ"ג שמותר להבדיל כדי להוציא קטנים אף אם אינם בני־ביתו, ואף אם אינו מחוייב בחינוכם.

107) על פי המבואר בסעיף יט שהעיקר כדיעה שנשים חייבות בהבדלה, וממילא בחינוך לזה.

108) סימן שמג ס"ג.

קטן שהגדיל במוצש"ק - דינו כדין קטן וחיובו בהבדלה מדין חינוך, דהואיל וחיוב הבדלה למדים מן הפסוק "זכור", לקדשו בכניסתו ויציאתו, והואיל וביום ש"ק היה קטן, גם חיוב הבדלה שלו דרבנן (שש"כ פנ"ח הערה עט, ובקצות השלחן סי' צו בדה"ש ס"ק יב מסתפק בזה אף לדיעה שחובת הבדלה מטעם להבדיל בין קודש לחול (ולא מטעם זכירה), וכן מצד חיובו בתוספת שבת).

109) ראה שו"ת בצל החכמה חלק ה סימן קסט שלא חייבוהו בתשלומין במצוות דרבנן.

110) אם אינם יודעים להבדיל, יבדיל גדול להוציא את הקטן, אך לא לצורך קטנה.

111) וכיון שיכולים להבדיל ביום א', אם נרדמו אין לצערם ולהעירם.

112) ראה סימן רצט ס"ט.

113) מהלשון "יכולים להבדיל" משמע שכשאפשר יש להמנע מלהבדיל (אם כבר יצא ידי חובתו) - אפילו כשאינם יודעים להבדיל בעצמם.

ולהעיר שקטן יכול להוציא קטנים אחרים ידי חובתם בהבדלה (ואם כבר הבדיל - דינו כגדול שכבר הבדיל).

114) ובפרט על הנר כדלהלן (סי' רצז ס"ט ובקו"א) שברכת הנר אינה חובה, ולכך אין לברכה עבור אחרים, אף אם מברך על הבשמים ונהנה מהם.

115) עד"ז **בסי' רסט סוף ס"ג**: ואעפ"כ [אע"פ שכבר יצא ידי חובתו בקידוש שבבית הכנסת] יכול הוא לחזור ולקדש בביתו כדי להוציא את אשתו ובניו ובני ביתו - אם אינם יודעים לקדש בעצמן.

ובסי' רעג ס"ו (לענין קידוש): יכול אדם לקדש לאחרים... ומכל־מקום... אם כבר קידש לעצמו במקום סעודתו כיון שהוא אינו צריך לקידוש זה אין לו לקדש לאחרים לכתחילה אלא אם כן הם אינם יודעים לקדש בעצמם.

116) והוא הדין למבדיל בעצמו, אלא שלכתחילה לא יוציא אחרים ידי חובתם בהבדלה זו, וכשאפשר ייתן (גם) לאחד מהם לשתות, כדי שישתה מי שיצא ידי חובתו בוודאות בהבדלה זו (כמבואר בסי' רצה ס"ד, אבל ברכת הגפן יכול לברך בעצמו גם אם אינו יוצא ידי חובתו, על פי המבואר להלן סי"ח).

117) או ששומע בבית הכנסת ומסתפק אם יהיה לו יין בביתו.

118) אפילו יודע להבדיל בעצמו.

119) ולא יאכל קודם שיבורר הספק שיצא ידי חובתו.

120) תנאי מועיל בזה על־דרך שמועיל בספירת העומר להלן סי' תפט סי"ב.

הָעוֹלָם שֶׁכָּל אֶחָד חוֹזֵר וּמַבְדִּיל בְּבֵיתוֹ אַף אִם כָּל בְּנֵי בֵיתוֹ הָיוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתָּם כְּלָל לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתָם[121] בָּהַבְדָּלָה שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת[מג]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יז
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

מג] שבבית הכנסת - מי שלא יוצא ידי חובתו בהבדלה במקום אחד, לא יברך גם על הבשמים או הנר כדי לא לשנות הסדר דלעיל סעיף א.

ציונים והוספות

121) משמעות הלשון שלא הייתה להם כוונה חיובית לצאת ידי חובה, ולא כוונה שלילית שלא לצאת ידי חובה, ואף שבכגון דא יוצאים ידי חובה (שבמצוות של דבריהם (לדברי האומרים שא"צ כוונה) אע"פ שלא נתכוין לצאת בה - יצא - עד שיתכוון שלא לצאת כדלעיל סי' ריג ס"ד, כפי שהקשה כאן בתהלה לדוד ס"ק ד), יש שביארו שכוונתם לצאת בביתם נחשבת ככוונה מפורשת שלא לצאת בהבדלה זו, ויש שכתבו (הערת המהדיר לשוע"ר מהדורה החדשה) שצריך לפרש כאן שהתכוונו בפירוש שלא לצאת, אבל כשלא כיוונו כך - אין מבדילים שוב בביתם.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

כה וכן לול של תרנגולים אין צריך בדיקה שכל חמץ שהיה שם יש לתלות שהתרנגולים אכלוהו וכן בית שהתרנגולים מצויין בו אין צריך בדיקה בקרקעיתו במה דברים אמורים כשסמוך לפסח דהיינו כל שלשים יום לפני הפסח נזהר שלא לאכול חמץ בתוך זה הבית אבל אם לא נזהר מלאכול בתוכו חמץ בתוך שלשים יום לפני הפסח הרי קרקעיתו צריך בדיקה כדינה בלילה לאור הנר דכיון שאכלו שם חמץ א"א שלא נפל שם חמץ על הקרקע והרי יש כאן ודאי חמץ וספק אכלוהו התרנגולים וספק לא אכלוהו ואין ספק מוציא מידי ודאי אבל כל חמץ שנפל לתוכו זמן רב קודם פסח דהיינו קודם ל' יום יש בו ב' ספיקות להקל שמא אכלוהו (ושמא לא הכניסו לשם חמץ) ואם תמצא לומר שלא אכלוהו התרנגולים שמא נתעפש באורך הזמן או נמאס עד שנפסל מאכילת כלב ואין צריך לבערו כלל כמ"ש בסי' תמ"ב:

[ואע"פ שחייב אדם לבדוק בכל החדרים שיש לחוש בהם לשמא הכניסו לשם חמץ פעם אחת אף שיש כמה ספיקות להקל, שמא לא הכניסו שם חמץ מעולם ואם תמצא לומר הכניסו שמא חזרו ונטלוהו כולו משם ולא נשתייר ממנו שם כלום ואם תמצא לומר נשתייר ממנו מעט שמא היה זמן רב קודם הפסח ונתעפש באורך הזמן או נמאס עד שנפסל מאכילת כלב, היינו לפי שעיקר תקנת חכמים שתקנו לבדוק ולחפש אחר החמץ אינה אלא על הספק שמא יש שם חמץ, ומן התורה אין לחוש כלל לספק כזה שכלל גדול בתורה אין מחזיקין ריעותא כמבואר ביורה דעה סי' ל"ט, אלא שחכמים מחמת חומר איסור החמץ החמירו לחוש אף לספק כזה ולכן התקינו מצות הבדיקה, ואם כן מה לי ספק אחד ומה לי כמה ספיקות. אבל ספק הרגיל מאד, שרגילות היא שהתרנגולים וכיוצא בהן אוכלין כל מה שמוצאין והוא קרוב לודאי, אלא שספק זה בלבד אינו יכול להוציאו מידי ודאי גמור, דהיינו חזקת חמץ שהיה שם, שודאי גמור עדיף מקרוב לודאי, אבל אם יש להסתפק עוד ספק אחר דהיינו שמא נפסל מאכילת כלב באורך הזמן, אף על פי שספק זה אינו קרוב לודאי, מכל־מקום על ידי ספק זה הורע כוחו של הודאי גמור, דכיון שיש להסתפק ספק אחר הרי אינו ודאי גמור ואינו אלא כקרוב לודאי שיש כאן חמץ, ויוכל ספק של אכילת תרנגולים שהיא קרוב לודאי להוציא מידי קרוב לודאי. ועיין בסימן תמ"ד שאפילו בית הצריך בדיקה בקרקעיתו אין צריך לבדוק ולחפש אלא אחר פירורין גדולים קצת, אבל פירורים הדקין אפילו רואה אותם מונחים על גביו אין צריך להגביהם ולבערם אם הם מונחים במקום דריסת רגלי בני אדם שמאליהם הם מתבערים על ידי דריסת הרגלים, אלא אם כן רואה אותם מונחים שם לאחר שהגיע שעה ששית שאז הוא חייב לבערם מן העולם מיד שיראם, עיין שם.]

כו וכן הדין בכל החדרים שאין צריך בדיקה כלל מחמת שאין דרך להכניס בהן חמץ מעולם וראה קודם שלשים יום שהכניס עכבר בהם חתיכות חמץ אין צריך לבודקן בליל י"ד מטעם שנתבאר אבל אם ראה תוך שלשים יום צריך לבודקן בליל י"ד וע"ד שיתבאר בסי' תל"ח ועיין בסי' תס"ה:

כז וכן רפת של בקר ולול של תרנגולים אם ידוע לו שהיה בהם וודאי חמץ בתוך ל' יום לפני הפסח אלא שאינו יודע היכן הוא מונח שם הוא חייב לבדוק ולחפש בהם את החמץ בליל י"ד לאור הנר ולהוציאו משם.

ואם הוא רוצה ליתן לפני הבהמות ותרנגולים לאכול זה החמץ או חמץ אחר צריך הוא לעמוד עליהם עד שיגמרו לאכול ולעיין עליהם שלא ידחפו ויגלגלו מן החמץ כלום למקום אחר צנוע שאינו נראה שמא יהא מונח שם עד כניסת הפסח ויעבור עליו בבל ימצא ואם נשתייר מעט חמץ

מאכילתם יטלנו משם ולא יניח לפניהם שמא ישאר מונח שם עד כניסת הפסח ואפילו אם דעתו לילך אליהם כשתגיע שעה ששית ולראות אם מונח שם מעט חמץ שיבערנו, מכל מקום יש לחוש שמא כשתגיע שעת הביעור חמץ ישכח על החמץ שנתן לפניהם לפי שלא יעלה על דעתו אז לחוש שמא נשתייר מעט חמץ מאכילתם לפיכך צריך הוא בשעה שהוא נותן לפניהם לאכול שלא לזוז מהם עד שיגמרו לאכול ויצניע המשוייר כדרך שיתבאר בסימן תל"ד שאז בודאי לא ישכח לבערו בשעת הביעור כמו שאין שוכח לבער כל חמץ הידוע לו:

כח קרקעית החצר אין צריך בדיקה לפי שעורבין ושאר עופות מצויין שם והם אוכלים כל חמץ שנופל ואפילו אם ידוע לו שיש שם בחצר ודאי חמץ אין צריך ליטלו משם בשעת בדיקת ליל י"ד ואפילו לכתחלה יכול להשליך חמץ לחצר קודם שתגיע שעה ששית וכשתגיע שעה ששית ילך לראות החמץ בחצר ואם עדיין הוא מונח שם שלא אכלוהו העורבים חייב לבערו מן העולם לגמרי מיד שיראנו כמו שיתבאר בסימן תמ"ה.

ואין חוששין שמא ישכח לילך ולראותו כשתגיע שעה ששית שאף אם ישכח עליו אין כאן איסור שבודאי נטלוהו העורבין קודם שהגיע שעה ששית והוליכוהו למקום שבאו משם ואף על פי שנתבאר למעלה ויתבאר בסימן תל"ח ותל"ט שאין ספק אכילה מוציא מידי ודאי חמץ מכל מקום נטילת העורבים וכיוצא בהם וגרירת החולדה והעכברים וכיוצא בהם היא ודאית אלא שהאכילה היא ספק כי שמא לא היו רעבים באותו שעה לפיכך גבי עכברים וכיוצא בהם משאר מיני חיה הגדלים בבית אנו מחמירים בודאי חמץ שאף אם גררוהו הרי הוא טמון בבית או בחצר ועובר עליו בבל ימצא ואין כאן צד היתר אלא לתלות שמא אכלוהו ואין ספק מוציא מידי ודאי אבל עורבים וכיוצא בהם שאינם בני תרבות וממקום אחר הם רגילין לבוא לכאן א"כ כשנטלוהו בוודאי הוליכוהו למקום שבאו משם אלא שלכתחלה אין לסמוך על זה כשמגיע זמן הביעור דהיינו תחלת שעה ששית דכיון שהיה יכול לילך לחצר ולראות אם החמץ מונח עדיין שם ילך ויראנו:

כט החורים שבכותלי החצר אם אינן גבוהים יותר מדאי ולא נמוכין יותר מדאי הרי הם צריכין בדיקה אם דרך להשתמש בהם לפי שהעורבים אינם מצוים בחורים:

ל חמץ שנפלה עליו מפולת (פירוש, גל של אבנים ועפר) אם אין הכלב יכול להריח ריחו ולחפש אחריו דהיינו שיש עליו גובה ג' טפחים הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי ואינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא מן התורה אף על פי שלא בטלו ואפילו לכתחלה יכול להפיל עליו מפולת מן התורה אף לאחר שהגיע זמן הביעור ובכך הוא מבוער מן העולם ולאחר הפסח יכול לפקח את הגל ולחזור ולזכות בחמץ הטמון אבל מדברי סופרים אפילו אם נפלה עליו מפולת מאליו צריך לבטלו קודם שתגיע שעה ששית גזירה שמא יתפקח הגל בתוך הפסח ויתגלה החמץ ויעבור עליו בבל יראה ובל ימצא מן התורה אם לא היה מבטלו קודם שעה ששית שמשעה ששית ואילך אינו יכול לבטל עוד דכיון שאינו יכול עוד ליהנות ממנו מחמת גזירת חכמים שאסרוהו בהנאה מתחלת שעה ששית ואילך הרי אין לו שום חלק וזכות בו ואינו נקרא שלו שיוכל לבטלו ולהפקירו.

ואם לא בטלה קודם שעה ששית יש אומרים שאף על פי שעבר על מצות חכמים אין קונסין אותו לפקח את הגל להוציא את החמץ משם ולבערו מן העולם.

ויש חולקין על כל זה ואומרים שאף שנפלה עליו מפולת גבוה ג' טפחים אינו כמבוער מן העולם לגמרי אלא הרי הוא כטמון בבורות שיחין ומערות שעובר עליו בבל ימצא מן התורה כמו שיתבאר בסימן ת"מ לפיכך אם אינו רוצה לפקח את הגל להוציא החמץ ולבערו בזמן הביעור הרי הוא חייב מן התורה לבטלו קודם שתגיע שעה ששית ובביטול זה הוא יוצא ידי חובתו אף מדברי סופרים שהרי עיקר גזירת חכמים שגזרו שאין ביטול והפקר מועיל לחמץ אינה אלא כדי שלא ישכח ויבא לאכול ממנו בפסח אם יבטלנו ולא יבערנו מן העולם לגמרי וחמץ זה שנפלה עליו מפולת גבוה ג' טפחים שאין הכלב יכול להוציאו משם ולהניחו במקום מגולה אין לחוש בו שמא יבוא אדם לאכול ממנו בפסח כיון שכל ימי הפסח יהיה טמון ומכוסה מן העין אבל אם לא ביטלו קודם שעה ששית חייב הוא מן התורה לפקח את הגל להוציא החמץ משם ולבערו ואם יש חשש סכנה לפקח בגל בידים כגון שהוא מקום שמצוים שם עקרבים (אבל נחש לא ברי היזקא עיין סי' ק"ד) באשפות ובגלים הרי הוא חייב לשכור פועלים שיפקחו את הגל ע"י מרא וקרדום וכיוצא בהם בענין שאין בו חשש סכנה עד שיוציאו את החמץ משם.

ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא אחרונה, ומכל־מקום אם נפל עליו גל גדול שאי אפשר לפקחו אפילו על ידי מרא וקרדום והרי זה החמץ אבוד מבעליו ומשאר כל אדם הרי זה כמבוער מן העולם לגמרי לדברי הכל ואפילו לכתחלה אינו צריך לבטלו כלל שהרי אמרה תורה ולא יראה לך חמץ שלך אי אתה רואה וחמץ זה אינו נקרא שלך דכיון שאינו יכול להוציאו מן הגל הרי אין לו שום זכות בו:

לא ואם נפל עליו גל קטן בענין שהכלב יכול להריח ריחו ולחפש אחריו ולהוציאו משם דהיינו שאין עליו גבוה ג' טפחים אע"פ שביטלו והפקירו חייב הוא לפקח את הגל ולבער החמץ בזמן הביעור גזרה שמא כשיוציאנו משם הכלב לאכלו ישייר מעט מאכילתו ויניחנו מגולה וכשיראה אדם ישכח ויאכלנה ואם יש חשש סכנה לפקח בגל בידים חייב הוא לפקח את הגל על ידי מרא וקרדום בענין שאין בו סכנה:

לב במה דברים אמורים כשברי לו עכשיו בזמן הביעור שיש ודאי חמץ בתוך הגל אבל אם לא ברי לו עכשיו בשעת הביעור שיש בגל ודאי חמץ כגון חורים שבכותל

שנשתמש בהם חמץ ואח"כ נפל הכותל ונעשה גל שיש להסתפק ולומר שמא כבר ניטל החמץ מהחורים קודם שנפל הכותל ולא נשתייר ממנו מאומה בהחורים ועכשיו בזמן הביעור אין מן החמץ כלום בתוך הגל ולפיכך אם כבר ביטל את החמץ הזה או שיכול עדיין לבטלו שאף אם יש עדיין בתוך הגל אינו חייב להוציאו משם ולבערו מן התורה אלא מדברי סופרים לא הטריחוהו חכמים להוציאו משם ע"י מרא וקרדום כיון שאפשר שאין שם חמץ כלל וגם לא הצריכוהו לבדוק ולחפש בגל בידים ולבטוח על הקב"ה שלא יזיקנו עקרב ששלוחי מצוה אינן ניזוקין (והא דחיישינן לסכנה גבי חור שבין ישראל לנכרי התם שכיחא היזקא והיכא דשכיחא הזיקא לא סמכינן אניסא אפילו כשעוסק במצות המקום שנאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח וגו' אבל הכא לא שכיחא הזיקא שמא אין כאן עקרב כלל בגל ואם תמצא לומר יש בו שמא לא יגע בו בידיו כשיבדוק ויחפש בגל ואם תמצא לומר יגע בו שמא לא יזיקנו כי לא יוכל מחמת שהוא מוטמן בגל ואין כאן אלא חששא בעלמא ולא חיישינן לה אלא לאחר שהשלים המצוה כמו שיתבאר) לפי שחשו חכמים שמא תאבד לו מחט בגל זה קודם בדיקה זו (שבשעת הבדיקה בודאי לא יאבד ממנו כלום ע"י טרדתו בבדיקה ששלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בגופם ולא בממונם) ולא ירצה לחפש אחריה קודם בדיקה זו לפי שיתיירא מעקרבים המצויין שם, רק בשעת בדיקה שאז הוא עוסק במצוה יחפש גם אחר המחט ויש לחוש שמא גם אחר גמר הבדיקה יחפש גם כן אחר המחט ואז אין עוסק במצוה כלל ויוכל לבא לידי סכנה.

[אבל בשעת הבדיקה אפילו מחפש גם אחר המחט הוי ליה עוסק במצוה כמו האומר הרי סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן עולם הבא דהוי צדיק גמור במצוה אף שמתכוין גם להנאתו ולא אמרינן שלא לשמה הוא עושה אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה ומתכוין בה אף להנאת עצמו שיחיה בנו או שיהיה בן עולם הבא.]

אבל אם לא ביטלו וכבר הגיע שעה ששית שאין בידו לבטלו חייב הוא לפקח ע"י מרא וקרדום ולבדוק ולחפש שמא יש שם מן החמץ שנשתמש בחורין תוך ל' יום לפני הפסח אבל החמץ שנשתמש בהם קודם ל' יום יש בו כמה ספיקות להקל שמא ניטל כולו מהחורים ושמא נתעפש באורך זמן (ושמא יש עליו גבוה ג' טפחים שהוא כמבוער מן התורה) ואין צריך לבערו אלא מדברי סופרים וחכמים לא הטריחוהו לפקח הגל על ידי מרא וקרדום כיון שאין שם חמץ ודאי:

לג וכל זה כשהוא בענין שיש להסתפק שמא יש שם חמץ מונח בגל ואין עליו גבוה ג' טפחים אבל אם ברי לו שאם יש שם חמץ בגל יש עליו בודאי גבוה ג' טפחים אין צריך לטרוח ולפקח בגל ע"י מרא וקרדום אע"פ שנשתמש חמץ בחורים תוך ל' יום דכיון שיש כאן ספק שמא אין מן החמץ שנשתמש בחורים כלום בתוך גל זה שכבר ניטל כולו מן החורים קודם שנפל הכותל לכך יש להקל כהאומרים שהחמץ שנפלה עליו מפולת גבוה ג' טפחים אין צריך לפקח בגל כלל כדי לבערו אע"פ שלא ביטלו ואין בידו לבטלו:

לד חמץ שנפלה עליו מפולת גבוה ג' טפחים וביטלו קודם שעה ו' כמשפטו ולאחר הפסח נתפקח הגל ונתגלה החמץ הרי הוא מותר אפילו באכילה שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנס שקנסוהו חכמים על שעבר בבל יראה ובל ימצא מן התורה או מדברי סופרים כמו שיתבאר בסי' תמ"ח וחמץ זה שנפלה עליו מפולת לא עבר עליו כלום אין לנו לקונסו (ועי' בסי' תל"ו שאם בשעה שנפלה עליו המפולת על החמץ היה בדעתו לפנות הגל לאחר הפסח ולזכות בחמץ שתחתיו הרי זה אסור בהנאה עיי"ש הטעם):

לה דרך אוצרי יין ושמן לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקע המרתף בשורות של חביות וחוזרין ומניחין חביות על חביות כשורות התחתונות על פני כל אורך ורוחב המרתף וחוזרין ועושין כן כמה פעמים עד שנתמלא כל המרתף חביות מקרקעיתו עד תקרתו על פני כל ארכו (פירוש מן הכותל שבו פתוח הפתח ועד הכותל שכנגדו נקרא אורך ומן הכותל שבצד זה ועד הכותל שבצד זה נקרא רוחב) ועל פני כל רחבו כשהוא בא לבודקו מחמץ (וכגון שדרך להסתפק ממנו שהוא צריך בדיקה כמו שנתבאר למעלה) אין צריך לבדוק בכולו אלא בודק בין החביות שבשתי שורות העליונות הסמוכות לכותל שבו הפתח דהיינו שורה אחת על פני כל רוחב המרתף מהכותל שבצד הפתח עד הכותל שכנגדה והוא אורך שורה זו ורחבה הוא אורך חבית אחת ושורה זו היא סמוכה לכותל שבו הפתח והיא עליונה על גבי כל השורות הסמוכות לכותל זו ועוד בודק בשורה שתחת שורה זו ודיו שבשתי אלו שורות רגיל השמש להניח פתו בשעה שמוזג יין מן החביות:

לו בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה בליל י"ד לאור הנר מפני שהתינוקות מכניסין בהן חמץ כל השנה.

והשמשים אינם נזהרים לבדוק בלילה אלא מכבדין היטב ביום ולא יפה הם עושים וצריך להזהירם על כך שיקיימו מצות חכמינו כתיקונה (ויכולין לברך על בדיקה זו) אבל א"צ לבטל אחר הבדיקה לפי שאין יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם שאין אדם מפקיר דבר שאינו שלו:

לז אם עבר ולא בדק בתי כנסיות ובתי מדרשות בליל י"ד יכול לבודקם לכתחלה ביום י"ד לאור היום ואין צריך לבדוק לאור הנר לפי שדרך להרבות בהם חלונות ויש בהם אורה גדולה והרי דינם כדין אכסדרה שנתבאר למעלה וכן שאר בתים וחדרים שיש בהם חלונות הרבה ואורה גדולה דינם כאכסדרה:

לח כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו קודם הבדיקה לפי שקודם הכיבוד יש עפרורית הרבה ואינו יכול לבדוק יפה ויזהיר כל אדם את בני ביתו שיכבדו גם תחת המיטות שמא נתגלגל לשם מעט חמץ:

לט ואחר שכיבדו היטב בכל המקומות צריך הוא לחזור ולבדוק בכל המקומות לאור הנר בחורים ובסדקים הצריכין בדיקה שמא יש שם מעט חמץ שהכיבוד אינו מועיל כלום למה שבחורים וסדקים:

מ ואפילו תחת המיטות צריך הוא לבדוק לאור הנר אחר הכיבוד אלא אם כן תרנגולים מצויין שם שאז יש לתלות שהם אכלו כל החמץ שנתגלגל תחת המיטות:

מא אבל תחת הספסלים צריך לבדוק לאור הנר אף אם מצויין שם תרנגולים לפי שאי אפשר שלא נפל לשם חמץ אם הוא חדר שאוכלין בו והרי יש כאן חמץ ודאי תחת הספסלים ואין ספק אכילת התרנגולין מוציאה מידי ודאי חמץ:

מב ויזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתי ידים והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ ואין צריך לבודקן בליל י"ד שהרי למחר כשיאכל חמץ אפשר שיחזור ויכניס בהן חמץ ומה הועיל בבדיקתו אלא יבדקם וינערם למחר בשעת הביעור ואף אם רוצה להחמיר על עצמו ולבודקם בליל י"ד צריך לחזור ולבדקם למחר בשעת הביעור שמא חזר והכניס בהם מחמץ שאכל אחר הבדיקה:

מג וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתי ידים והכיסים של הבגדים אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל לא בליל י"ד ולא בשעת הביעור ומכל־מקום המחמיר תבא עליו ברכה:

חלק ב סימן תלג דיני בדיקת החמץ:

תורה אור

מעלת שורש הנפש הבהמית על שורש הנפש האלקית

[בפרק זה יבאר טעם עמוק יותר למבואר לעיל שדוקא על ידי ה"חושך" של הנפש הבהמית (וה"מים רבים" של טרדות הפרנסה) באים לאהבה "בכל מאדך", שהיא "בלי גבול ממש".

ובהקדם:

*לפי הביאור בפרק הקודם, הטעם שיתרון האור בא מן החושך הוא – לפי שעל ידי שהאדם שרוי במצב של חושך, "תגדל נפשו בכח גדול **לצאת ממנו**, ועל כן יבא לתשוקה גדולה יותר לעלות במהותו ועצמותו ממש . . יותר מאהבה רבה דצדיקים גמורים".*

*אמנם, לפי זה, "יתרון האור" בא (**לא מן החושך עצמו**, אלא) על ידי **היציאה** מן החושך, והחושך עצמו הוא רק **גרמא בעלמא** ליתרון האור.*

*ואילו משמעות הלשון "יתרון האור **מן** החושך" היא שיתרון האור בא (**לא מחמת היציאה** מן החושך, **אלא** מתוך ו)**מן החושך עצמו**.*

*וכך גם בענינו: לא זו בלבד שהנפש האלקית מתעוררת באהבה עצומה וצמאון עצום להתדבק לה' מפני רצונה **לצאת** מן החושך של הנפש הבהמית, **אלא** יתירה מזו, **שמהנפש הבהמית עצמה** (החושך עצמו) באה תוספת "אור" להנפש האלקית.*

הכיצד?

אלא, זוהי נקודת הענין המבואר להלן:

*כידוע, כל הנפשות והכוחות שקיימים בכל הברואים שבעולם שרשם בעולמות עליונים, שמשם יורדים למטה לעולם הזה, ושורש הנפש הבהמית למעלה, בעולמות עליונים, הוא **גבוה יותר** משורש הנפש האלקית (אלא שבירידתן למטה, הנפש הבהמית יורדת ביותר עד שנעשית נפש דקליפה, ואילו הנפש האלקית נשארת במהותה שהיא "חלק אלקה ממעל").*

*[וזהו עומק הפירוש בדברי חז"ל "**(טוב) מאד** זה מלאך המות", כי **שורש** הנפש הבהמית הוא גבוה יותר משורש הנפש האלקית].*

*ולפיכך, כאשר מצליחים להפוך את הנפש הבהמית לקדושה [וכפירוש הפנימי במאמר רז"ל "בכל לבבך – בשני יצריך", להפוך את היצר הרע, שגם הוא יאהב את ה'] – מתגלה בה שרשה העליון של הנפש הבהמית שהוא נעלה יותר משורש הנפש האלקית עצמה. ו"יתרון אור" זה (הבא מ(שורש) החשך עצמו) מוליד **אהבה בלתי מוגבלת** לאלקות.*

ד"ה מים רבים פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ח) **אך** הנה בחי' אמירה זו הוא רק מאמר א' בלבד כמ"ש לשון שאמר, אמירה אחת לבד ונחלק להרבה פרטי מאמרות כפי הנראה ריבוי ההתחלקות אח"כ כשהי' העולם בפרט רק שבעצמותו היה הכל כלולים במאמר א' לבד וכשצריך לבוא לבחי' גלוי גמור ניכר אז התחלקות המאמר הכללי לפרטי פרטיות דוקא ומאיר הכלל בפרט ואין הפרט נכלל בכלל כמו בהעלם העצמיות שהפרט נכלל בכלל המאמר כו'. ויובן זה עד"מ כאשר אדם חושב בעצמו עדיין להיות רצון בכלל לבנות בנין אין זה רק כללות ענין הרצון לבנות ולא ניכר עדיין פרטי חלקיו איך ומה לבנות ומאיזה טעם ובאיזה אופן כו' הגם שבודאי יש בהעלם כל פרטי' האלה בכללות רצון זה שבעצמותו אבל לא נודעו ונגלו כי מתאחדים ונכללים בכללות העלם הרצון כאילו אינם במציאות עדיין אך כאשר צריך להביא בפועל לרצון זה מיד בא הארת אור הרצון הכללי הזה לפרטי חלקיו איך ומה לבנות ומאיזה טעם ובאיזה אופן וכו' ומאיר הכלל בכל פרטי להיות שצריך לבוא לידי מעשה בפו"מ מוכרח שיבוא אור הכלל להאיר בפרט וא"ל לא יוכל לבוא למעשה כו'. וכך יובן למעלה כשעלה ברצונו הפשוט בכלל בעצמות אא"ס שיהיה העולם בכלל נכלל בזה כל פרטי חלקיו בהעלם וכשצריך לבוא לידי מעשה שהוא אחר הצמצום הראשון הנק' מק"פ וחלל כו' שמאיר מן העלם עצמותו לגלוי גמור שזהו בחי' גלוי למה ששיער בעצמו בכח כו' כנ"ל בהכרח שיאיר אור מהרצון הכלל לפרט והיינו פי' ברוך אומר ועושה שמבחי' אמירה כללות יאיר במעשה דרך פרט ולא כמו בעצמו' שלא היה המעשה נבדל מהכלל דאמירה מפני שהיה נכלל בו כו'. ולכך א' ברוך שאמר לבד ולא הזכיר מעשה ואח"כ כשצריך לגילוי יצא הכלל להאיר בפרט וזהו אומר ועושה. ומלבד ענין כלל ופרט יובן עוד שגם כפשוטו בבחי' המעשה בכלל ג"כ הנה יש רצון הנעלם בעצמות שבלתי בא לידי מעשה כלל רק שנשאר בבחי' רצון לבד וכשבא הדבר לידי שאלה אם לעשות רצון זה יוכל לבוא לבחי' שינוי עדיין. אך כאשר לא יפול בו שינוי ויומשך הרצון לבוא לידי מעשה היינו ענין אומר ועושה אחר שגם כבר א' בעצמו שלא היה רק רצון לבד וצריך להיות צמצום והמשכה שנית הרצון למעשה והיינו ברוך אומר ועושה כו' ולפ"ז גם שהמעשה בכלל ולא בפרט עדיין צריך לבוא לצמצום והמשכה מחדש כו' וקאי הכל עדיין בבחי' העצמי' טרם שבא לידי גלוי גמור בבחי' קו"ח דהיינו גם במה ששיער בעצמו עדיין שיעור זה הי' לבוא לידי מעשה ולא שיהיה בבחי' רצון בעצמו בלבד כו' וד"ל והנה כדי שיוכל להיות דילוג גדול כזה מהעלם עצמי' רצונו הפשוט כשאמר והיה כו' להיות אומר ועושה צ"ל ביניהם בחי' ממוצע המחבר והוא מ"ש ברוך הוא פי' הוא לשון נסתר והוא העלם עצמי' הרצון שנשאר בעצמותו בהעלם שיומשך ויבוא מן ההעלם לגילוי כדי שיוכל להיות אומר ועושה והיינו פי' ברוך הוא ואח"כ אומר ועושה כו' (וגם יתפרש כל זה כפי המבואר בכוונת דסידור האריז"ל דברוך שאמר כו' הוא בחי' רדל"א וברוך הוא בחי' ח"ס דא"א כו' וכמ"ש במ"א באריכות וד"ל). ברוך גוזר ומקיים ברוך עושה בראשית פי' כי אחר שבא הרצון שבעצמות גם באופן שיבוא לפרט המעשה עדיין הוא הכל רק בבחי' גילוי מן עצמותו בלבד ויכול להיו' שלא יבא לידי קיום בפו"מ והוצרך להיות בחי' צמצום והמשכה עוד שבחי' רצון זה שאמר כדי לעשות ויבא לידי קיום כמו כי הוא אמר ויהי וכן ויהי כן כו' עד"מ כאשר המלך אומר ומגלה רצונו לעשות איזה דבר לא יהיה מוכרח עדיין שיקיימו מיד עד שצריך לגזור על הקיום בפ"ע לומר בגזירת דבר מלכות לקיים זה הרצון שרוצה לעשות כו' והיינו גוזר ומקיים פי' בשביל הקיום וזה לא נקרא בשם אמירה שהוא הרצון אלא בשם גזירה וציווי על אודות הקיום בלבד לקיים רצונו וד"ל ואח"כ ברוך עושה בראשית שהוא בחי' החכמה שנקרא ראשית, ועושה בראשית היינו מה שכולם בחכמה עשה בחכמה דוקא וצריך לזה בחי' צמצום והמשכה בפ"ע והענין הוא כידוע בפי' בראשית כתרגום אונקלוס בחוכמתא כו' וכמ"ש בחכמה יבנה בית כו' וכן ה' בחכמה יסד ארץ כו' דהיינו עד"מ רצון שבא למעשה לבנות בנין וכה"ג הנה כאשר גוזר ומקיים לבנות במעשה בפו"מ אז דווקא צריך להשכיל ולהתבונן איך ומה יהיה אופן הבנין והכל כפי הטעם ושכל וכמו דוד שאמר באופן בנין בית המקדש כיד ה' עלי השכיל כו' וכפי אופן ההשכלה העמוקה באיכות הטעם לרצון כו' כך יהיה אופן מעשה הבנין דוקא וזהו פי' הפשוט דכולם בחכמה עשית והיינו ג"כ פי' דעושה בראשי' דוקא שכל פרטי אופנים קיום למעשה הרצון הכל בחכמה דוקא (וכמ"ש בזוהר דאבא אמר ומפקיד לאימא שנקר' אומנא עד"מ החכם שמצוה ומפקד כפי

חכמתו לאומן שיבנה אופן מעשה הבנין כו' וד"ל) ומ"ש עושה בראשית יתפרש ג"כ שהחכמה הנקרא ראשית גם היא באה בבחי' עשי' כמ"ש והחכמה מאין תמצא שזהו מאין ליש כו' וזהו עושה לבראשית מאין ליש וכמארז"ל דבראשית נמי מאמר הוא להיות בחי' מאמ' כללי לכל פרטי חלקי אופני המעשה שמסתעפי' ממנו (ואין לו ערוך לגבי בחי' אמירה דרצון כללי הנ"ל שהוא למעלה מן הטעם והחכמה כלל וגם שהוא מקור כללי לפרטי המעשה היינו לפרטי הרצונות שבמעש' כו' וד"ל).

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ולהבין כ"ז צריך להבין ענין מי מהו, כי מי לשון פלא שאינו מושג וכמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, מי ואלה אותיו' אלקי', אלה הוא לנוכח בגילוי ומי הוא בהעלם שאינו מושג, כי יש ב' בחי' השתלשלות ולמעלה מההשתלשלות, ולמשל כמו מדות מקבלי' משכל אזי המדות הם בערך להשכל כי לפי ערך התבוננו' השכל כמו"כ הוא התפעלות המדות, וממדות למח' וממח' לדיבור, והוא כמו שלשלת מטבעת שאוחזין ראש הטבעת האחרון בסוף טבעת הראשון, וזהו המשל מדיבור למח' וממח' למדות ושכל אבל שכל בלמעלה מן השכל אינו מושג, וזהו למעלה ג"כ בריאה יש מאין, יש הוא מושג והאין אינו מושג, אפי' החכ' נקר' יש והחכ' מאין תמצא והאין אינו מושג, וזהו נקר' מי ואלה, אלה הוא מושג ומי הוא שאינו מושג, ומי ברא אלה מאינו מושג נברא המושג, וזהו השתלשלות המושג ואלה זהו מדות מקור המושג אבל למעלה מהמדות אינו מושג.

שובה ישראל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובזה יובן מה ששיבח א"ע רשב"י, כי נשמות דבי"ע שרשם מבריאה והוא בעצמו נברא לכן אם משבח א"ע הרי זה חסרון כי הרי נשמתו מסתרת על אור אלקי וא"כ מה משבח א"ע, שהרי הם נפרדים כמ"ש ומשם יפרד וה"ז רוממות והתנשאות, אבל נשמות דאצי' ממש שמאיר בתוכו גילוי אלקות וא"כ הרי הוא אינו נפרד בשום פעם והוא דבר א' עם האלקות וא"כ כשמשבח א"ע אין זה שבח נברא כי־אם משבח לאלקות אשר שוכן בקרבו, ואדרב' זהו מעלה גדולה שמרומם לאלקות אשר בקרבו ואלקות הרי הוא מובדל ומרומם. ויובן זה ממשה רבע"ה שאמר ונתתי עשב, ולכאורה הרי הוא ג"כ נברא ואיך אומר ונתתי, אלא מפני ששכינה מדברת מתוך גרונו של משה והי' בטל בתכלית לגבי השכינה אשר בתוכו ונשמתו אין מסתרת כלל על האלקות אשר בקרבו וא"כ הרי הוא דבר א' עם השכינה וה"ז כאלו אמר על השכינה ונתתי, וזהו שאמר ונחנו מ"ה ששרשו הי' מכח מ"ה דחכ' שהוא ביטול אמיתי, שאין כלי לקבל א"ס שלמעלה מהשתלשלות כי־אם כח מ"ה דחכמה, ומשה הי' שרשו מעצם הכח מ"ה דחכמה ולכן הי' יכול לומר ונתתי עשב, ולכן הי' יכול לומר רשב"י אנא סימנא כי הי' ג"כ בתכלי' הביטול שהרי היה נשמה דאצי', ובכללות אצי' מאיר חכ' כי אבא מקנן באצי' ואימא מקננא בבריאה.

הקבצו ושמעו (א)

בס"ד, פ' ויחי, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

והיה כי תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבתה בה[1],
וצריך להבין דמה שאמר כי תבוא אל הארץ משמע שזה בכח עצמו שהאדם בא מכח עצמו אל הארץ **ואחר כך** בהמשך הפסוק אומר **אשר ה' אלקיך נותן לך הרי זה בבחינת נתינה מלמעלה כו'.**
ושאלה נוספת מהו ענין הלשון בפסוק נותן לך - מתנה, וירשתה, - ירושה, דהרי מתנה וירושה הם ב' ענינים שונים, וחלוקים זה מזה בכמה פרטים ודינים, **וצריך להבין מהו ב' ענינים אלו לגבי הארץ כו'.**
גם צריך להבין מה שכתוב וישבת בה שמלשון הפסוק ("וישבת" עם ו' החיבור) משמע שזהו ענין נוסף על נתינת הארץ וירושתה, **הלא המתנה והירושה היא גם כן בשביל לישב בה ומהו אומרו עוד וישבת בה כו'.**
ובספרי על פסוק זה **מדייק מה שכתוב והיה כי תבא אל הארץ** דהלשון "והיה" משמע "מיד" **ואומר** על זה הספרי, שפסוק זה מתכוון לומר: **עשה מצוה שבשכרה תכנום לארץ, וצריך להבין מהו המצוה המיוחדת שבשכרה תכנום לארץ, והלא נתינת הארץ היא שכר על כללות המצות וכמו שכתוב בפרשת עקב**[2] **ושמרתם את המצות כו' ובאתם וירשתם את הארץ כו', וכן הוא** נאמר **כמה פעמים בתורה,** שבזכות קיום המצוות זוכים ישראל להיכנס לארץ, **ואם כן מהו המצוה המיוחדת שבשכרה דוקא תכנום לארץ כו'.**
ולהבין כל זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמרים הקודמים שיש ב' מדריגות אור פנימי ואור מקיף, דאור פנימי עניינו הוא שבא במדה וגבול שיש בו חילוקי מדריגות בעצם וממילא **בא בבחינת התלבשות פנימית, ובבחינת התחלקות לפי ערך העולמות והכלים כו', ואור מקיף הוא אור פשוט בעצם** כלומר המשכה שאין עניינה לפעול ולהתלבש בעולמות, **שאין בו חילוקי מדריגות, ולזאת גם בהמשכתו בעולמות אינו בא בבחינת התלבשות בעולמות ומאיר בכולם בשוה כו'.**
ונתבאר במאמר הקודם **דבאור מקיף גופא יש ב' מדריגות** בהתגלותו, **בחינת טהירו עילאה** - הטוהר (האור המאיר כצהרי היום) העליון שהוא אור־אין־סוף שלפני הצמצום, **וטהירו תתאה** - הטוהר התחתון שהוא אדם קדמון.
דטהירו עילאה הוא בחינת מקיף הכללי שלפני הצמצום - כלומר, הרצון הכללי שמקיף את כל פרטי ההשתלשלות עוד לפני הצמצום, **והוא** בלשון הקבלה **בחינת עיגול הגדול שלפני הקו** - העיגול מסמל את האור המקיף, והקו הוא ההמשכה הפנימית לעולמות, והעיגול הוא **שסובב ומקיף כללות ההשתלשלות מריש כל דרגין** (מראש כל המדריגות) מהעולם הראשון 'אדם קדמון' **עד סוף כל דרגין** (סוף כל המדריגות) בעולם העשיה **כו'.** שכל זה מוקף ב'טהירו עילאה' - העיגול הגדול שלפני הקו.
ובחינת טהירו תתאה זהו בחינת מקיף הכללי שאחר הצמצום - הרצון הכללי שמקיף את כל פרטי ההשתלשלות כפי שמתגלה לאחר הצמצום, **והיינו בחינת 'אדם קדמון'** שהוא העולם הראשון שנאצל לאחר הצמצום, **שמקיף גם כן כללות ההשתלשלות כו'.** כלומר גם בתוך המחשבה הקדומה שבעולם 'אדם קדמון' כלולים כל העולמות והנבראים המשתלשלים ממנו.

שבת פרשת תבוא

1. דברים כו, א.
2. על פי דברים יא, ח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

מדת בשר ודם, כלי מלא אינו מחזיק, כי דברים גשמיים הם בגדר מקום, ואין מספיק מקום לכל תאוות האדם. תכלית הבריאה שהאדם יקיים תומ"צ, אנכי עשיתי ארץ, בשביל – אדם עליה בראת"י – תרי"ג.

ב) **וּלְהָבִין** כָּל זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (סֻכָּה דַּף מו עַמּוּד א) "בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק (מַה שֶּׁנּוֹתְנִין לְתוֹכוֹ, רַשִׁ"י) מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק (מַה שֶּׁתּוֹסִיף עָלָיו, רַשִׁ"י), אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא מַחֲזִיק רֵיקָן אֵינוֹ מַחֲזִיק, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע", אִם שָׁמוֹעַ — תִּשְׁמַע (אִם הֵרְגַּלְתָּ לִשְׁמֹעַ, אָז תִּשְׁמַע, תּוּכַל לִלְמֹד וּלְהוֹסִיף) וְאִם לָאו (שֶׁלֹּא הִטִּיתָ אׇזֶן בְּיַלְדוּתְךָ לִשְׁמֹעַ, רַשִׁ"י), לֹא תִּשְׁמַע" (לְאַחַר זְמַן לֹא יַסְפִּיקוּ בְּיָדְךָ, רַשִׁ"י). וְהִנֵּה[7] הַמַּאֲמָר הַזֶּה הוּא גַּם כֵּן בִּגְמָרָא בְּרָכוֹת (דַּף מ עַמּוּד א), "וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע" (שְׁמוֹת ט"ו כ"ו), וְשָׁם בְּחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת מֵהַמַּהַרְשָׁ"א כָּתַב דְּהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים הֵם בְּגֶדֶר מָקוֹם, וְעַל כֵּן כְּשֶׁהוּא רֵיקָן מַחֲזִיק וּכְשֶׁהוּא מָלֵא הֲרֵי אֵין מָקוֹם לְקַבֵּל עוֹד, וְיֵשׁ לְרַמֵּז בָּזֶה מַה שֶּׁאָמְרוּ "אֵין אָדָם מֵת וַחֲצִי תַּאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ"[8], וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְאַוֶּה תַּאֲוָה לַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, דְּהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים תּוֹפְסִים מָקוֹם וּמְצִיאוּת, אָז הִנֵּה הָאָדָם לֹא יוּכַל לְמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ, דְּהָאָדָם הוּא מֻגְבָּל וְאֵין הַמָּקוֹם שֶׁלּוֹ מֵכִיל כָּל מַה שֶּׁהוּא מִתְאַוֶּה, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא מִשּׁוּם שֶׁהָאָדָם הִנֵּה תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ בָּעוֹלָם הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מה י"ב) "אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ, וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי", דְּזֶה מַה שֶּׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם הוּא לְפִי שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[9], וַאֲשֶׁר דִּירָה זוֹ תִּהְיֶה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם דַּוְקָא, וְזֶהוּ "אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ", דְּזֶה מַה שֶּׁאָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי[10] עָשִׂיתִי אֶרֶץ הַלָּזוֹ הַגַּשְׁמִית הוּא בִּשְׁבִיל הָאָדָם, דְּהָאָדָם הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהוּא בְּחִיר הַנִּבְרָאִים, הִנֵּה הָאָדָם הוּא תַּכְלִית הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ, וְלָכֵן הִנֵּה הָאָדָם הוּא כָּלוּל מֵהֶעֱלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כְּמַאֲמַר רַז"ל[11], וְזֶהוּ "וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי", דְּזֶה שֶׁעָשִׂיתִי אֶרֶץ הוּא בִּשְׁבִיל הָאָדָם, אָמְנָם בְּרִיאַת הָאָדָם הִיא בִּשְׁבִיל בָּרָאתִ"י, בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ"ג[12], שֶׁהָאָדָם יְקַיֵּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם[13], וְלִהְיוֹת דְּעִקַּר כַּוָּנַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּבְרִיאַת הָאָדָם הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, עַל כֵּן אֵין מְקוֹמוֹ שֶׁל הָאָדָם מֵכִיל אֶת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, וּבְיוֹתֵר כַּאֲשֶׁר הָאָדָם נוֹתֵן אֶת עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם לַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים וּמִתְאַוֶּה לָהֶם בְּיוֹתֵר, שֶׁזֶּה הֵפֶךְ מַהוּתוֹ הָעַצְמִי, עַל כֵּן אֵינוֹ מְמַלֵּא גַּם חֲצִי תַּאֲוָתוֹ.

ד"ה לך אמר ליבי

כ"א אלול תרצ"ז

7) ראה גם [מאמר] דיבור המתחיל כי בועליך עושיך תרל"ד (ספר המאמרים תרל"ד עמ' שב). דיבור המתחיל תקעו תרל"ה (ספר המאמרים שם עמ' שיג) דיבור המתחיל הנ"ל דשבת פרשת נצבים תשח"י. וראה דיבור המתחיל מי אל כמוך תרח"ץ (ספר המאמרים תרח"ץ עמ' רפב) [וראה גם לקמן עמ' 911].

8) בקהלת רבה א, יג: יוצא מן העולם, וכן הוא שם ג, י. שערי תשובה לרבינו יונה ב, כז. במנורת המאור לאלנקוה חלק ד עמוד 250. ובמנורת המאור בהקדמה לנר א: נפטר. - הערת כ"ק אדמו"ר בספר המאמרים ה'ש"ת ותש"ג הנ"ל הערה 1.

9) מדרש תנחומא נשא טז. תניא פרק לו. ועוד.

10) ראה לקוטי תורה פינחס פ, סוף עמוד ב. ובכמה מקומות.

11) בראשית רבה פרשה יב, ח. וראה שם פרשה ח, א.

12) מקדש מלך לזוהר חלק א רה, ב. וראה אור התורה בראשית (כרך ו) תתרמד, ב. ובכמה מקומות.

13) "וכמו שמבואר בלקוטי תורה בדיבור המתחיל ואתחנן [ב,א]" - ספר המאמרים עטר"ת (הנ"ל הערה 1) ע' תרנא.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

יד. זמן הגלות הוא הזמן של 'אני ישנה'. בשינה ישנים כל הכוחות, מכל־מקום השכל והמדות עדיין פועלים, כמו הענין של דמיון, ואילו ראיה ושמיעה אינן פועלות אז כלל.

בזמן הגלות לא רואים ולא מרגישים באלקות. רואים אנו שבשינה יכול להיות בשכל שני דברים, שכל אחד מהם לעצמו הוא אמת, אלא שהצירוף של שני הדברים אינו אמת. ואילו ראיה ושמיעה אינן שייכות כלל בשעת השינה.

הענין נוגע מאד בעבודה, צריכים לזכור תמיד שלא להיות במצב של שינה בעבודה, ובפרט במדינה של חומריות גשמית.

טו. משה רבנו עשה פעם התוועדות חסידית והזכיר: "זכור ימות עולם"[158]. ישנם ימים נצחיים שיש לזכור אותם תמיד.

אצל חסידים בעבר, היה העיקר - עיקר, והטפל - טפל, היום עשו את הטפל לעיקר ואת העיקר לטפל, עיקר רזה וטפל שמן.

158) דברים לב, ז.

אצל חסידים בעבר, כשהיה להם טוב או ח"ו להיפך, לא היה הדבר איכפת להם, שכן העיקר היה אצלם הלימוד.

טז. בשנת תרל"ח חזרו קבוצת חסידים, ביניהם היה גם ר' חיים בער מקרמנצ'וג, על המאמר 'להבין אור־אין־סוף' ודיברו עשרים ואחד משלים אודות אור־אין־סוף "ונשפכה" השכלה. לאחר מכן שאל ר' חיים בער: אבל איך נעשים לחסיד?

כשסיפרו על כך להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אמר: זה הורגש אצל ר' חיים בער בעבודת התפילה, שהעבודה הקטנה ביותר בתיקון המידות, היא למעלה במדריגה מאשר ההשכלה הגדולה והעמוקה ביותר.

יז. החסיד ר' בער מאסייעוו היה תלמיד חסידי הרבי האמצעי, ר' שמואל ור' ברוך טאמארעס. ר' שמואל היה בעל לב ור' ברוך בעל מוחין. ב"יחידות" הראשונה שנכנס ר' בער מאסייעוו אצל אב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק", אמר לו כ"ק אדמו"ר:

הסבא אמר: מורנו הבעל־שם־טוב פירש את הפסוק[159] 'הלוך ילך ובכה' – כשהולכים במרירות אחרי התפילה, הרי 'נושא משך הזרע', נעשית זריעה מעבודת התפילה, אך אם 'בא יבא ברינה' – כשאחרי התפילה מרגיש האדם עצמו בהרחבה, כאשר מרוצים מהעבודה העצמית בתפילה, הרי הוא רק 'נושא אלומותיו', הוא נושא קש שדוף של חטה.

ואמר החסיד ר' בער מאסייעוו, בכך שינה אותי הרבי ה"צמח צדק" מן הקצה אל הקצה.

החסיד ר' חיים בער אמר שהחסיד ר' דוב מאסייעוו התפלל בלבביות כזו, שמי ששמע את תפילתו נעשה לבעל־תשובה.

יח. בימים עברו הנה נוסף על השיעור הקבוע של רבנו הזקן בהלכה[160], למד כל אחד בכל יום פרשה חומש עם רש"י, פרק משניות, שני פרקים בתנ"ך, עמוד גמרא, סעיף שולחן־ערוך וקטע מדרש וזוהר.

יט. כשאחד אינו לומד חסידות ואינו עוסק בעבודה – הרי הוא יכול להיטיב את עצמו, ואילו אם הוא לומד ואינו עוסק בעבודה – הרי הוא בכלל כלום.

שאלה: מהיכן יודעים שהוא לא פעל כלום, אולי אם לא היה לומד, היה עוד יותר גרוע?

תשובה: זה ענין של לימוד זכות בשביל ר' לוי יצחק מברדיצ'וב ובשביל מלאך מיכאל.

צריכים לדבר דברי אמת. כשלומדים חסידות ולא עוסקים בעבודה, מוציאים שם רע על תורת החסידות ומחללים כבוד רבותינו הקדושים.

כ. בעבר היו אנשים של משי ולבושים פשוטים, ואילו היום האנשים פשוטים והלבושים של משי.

בעבר, בשעת התוועדות היו משמיעים אחד לשני אימרות חריפות וקולעות, רחצו וניקו אחד את השני, ולאחר מכן היו אוהבים נאמנים באמת. הנהגה חסידית זו עשתה קצבים ובעלי עגלות חסידיים לבני תורה ובעלי מדות טובות.

כא. החסיד ר' חיים בער בקרמנצ'וג, ובגלל מסחר היין שלו היה נוסע לקישינוב – בסרביה, לקנות יין למסחרו, ושמעתי מכ"ק חותני הרה"ק, שפעם אחת בשעה שהוא בא לקישינוב ונכנס אל סוחר היין אתו היה קשור במסחר, ולא מצא את בעל הבית בביתו. התיישב ר' חיים בער לחכות לבואו של בעל הבית, ובינתיים התעמק בענין של חסידות, וכך חשב והרהר משך זמן רב.

בעל הבית הגיע לביתו וראה את ר' חיים בער יושב מתעמק במחשבותיו. בידעו שר' חיים בער הוא אדם בעל השגה גדול, לא הפריע לו מהתעמקותו, והוא עצמו הלך לאכול.

בינתיים התעורר ר' חיים בער בחשבו שצריכים כבר להתפלל מנחה, ובתוך כך ראה את בעל הבית. שכח ר' חיים בער שהוא הגיע לכאן לשם מסחר, וחשב שבעל הבית הגיע אליו לקרמנצ'וג. נתן לו שלום ושאל אותו מה נשמע בקישינוב. ולאחר מכן בחשבו שהוא נמצא בביתו, חיפש את הנטלה ליטול את ידיו לתפילת מנחה.

כל זה הוא, מפני שחסידות היתה עיקר, ומסחר – טפל.

ש"פ קדושים, בסעודת הלילה

---

159) תהלים קכו, ו.

160) ראה אגה"ק סכ"ג והקדמת אדהאמ"צ לשו"ע רבינו הזקן.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט תמוז, ת״ש
נויארק

כבוד ידידי הרה״ג הנודע לשם תהלה
[ב]תוככי גאוני יעקב, אי״א כו׳ וכו׳
מוה״ר יעקב יהודא שי׳ הלוי

שלום וברכה!

במענה על מכתב כת״ר מכ״ו לחדש זה על א[ו]דות הגבלת זמן חגיגת פתיחת בית הטבילה, צדקו דברי ידידי שצריכים להגביל למועד שבני העיר יחזרו ממעינות הישועה ונאות־הדשא, באחד הימים בחדש אלול הבע״ל, ביום א׳ י״ב בו או ביום א׳ י״ט בו, אבל העיקר הוא ההכנה הדרושה.

לדעתי צריכים להשתמש בחגיגה זו בתור תעמולה רחבה לטהרת המשפחה לא רק בשכונה זו בלבד אלא בכל העיר, ואשר בעזה״י תהי׳ למופת להמדינה כולה, ואשר על כן דרוש לסדר תכנית סדר החגיגה במועצות ודעת, לבחור בנואמים מפורסמים שינאמו על נושאים שונים במעלתה של האומה הישראלית, באופן אשר יוכלו למשוך את הקהל הצעיר.

ובזה הנני פונה לכת״ר אשר יחוה דעתו בזה ויתדבר עם ידידנו הרה״ג יאנג והרה״ג גאלדשטיין שי׳, ובמשך זמן זה יעבדו - ע״י חליפות מכתבים עכ״פ - את תכנית סדר חיום של החגיגה.

נכון הדבר במאד מה שידידי שי׳ נוסע להנפש, יחזק השי״ת בריאותו וינפש יפה שיוכל להמשיך עבודתו עבודת הקדש לנהל את עדתו הט׳ על מבועי דחוכמתא, ויזכנו השי״ת להתבשר בשורות טובות מאחב״י שי׳ ולהוושע בתשועת עולמים בגשם וברוח.

הדו״ש מכבדו ומברכו.

אג״ק מוהריי״צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק ד׳

ר׳ חיים עצמו קיבל חיים חדשים, הוא החל להיות ״דברן״ ופסק מלהיות ״שתקן״. האברכים שמחים עם ר׳ חיים, והוא (= ר׳ חיים) שמח עם האברכים, יש להם שפה משותפת ביניהם ולפעמים גם עולה חיוך על פניהם, ופעם אף ראה ר׳ שמחה זיסל במו עיניו ממש: היה זה מאוחר בלילה, הביאו תפוחי אדמה ואפו אותם בתנור, הוציאו בקבוק קטן ובו יי״ש מר, ור׳ חיים בעצמו לגם, וכן נתן גם לאברכים ללגום. בזמן שלגמו, התחבקו ונשקו איש לאחיו והלכו לרקוד.

הוא עצמו (= ר׳ שמחה זיסל) ראה במו עיניו, איך שהם רוקדים ושרים שעות ארוכות, בהפוגה שבין הריקודים והניגונים, היה ר׳ חיים מתיישב ליד השולחן, והאברכים מתאספים סביבו, והיו כאילו מתלחשים, ותוך כדי כך... היה ר׳ חיים זועק ניגון ויוצא בריקוד כאשר האברכים סביבו וכולם רוקדים.

הוא - ר׳ שמחה זיסל - לא יכול לשכוח את השתוממותו הגדולה, ואת אי־הבנתו איך זה קורה שבני תורה מבזים כל־כך את עצמם במקום קדוש? רוקדים, לוגמים בראנפין, טועמים תפוחי אדמה ומתנשקים כיונים?!

כעבור כמה שבועות, נודע הכל - שזה האיש ר׳ חיים, היה מחשובי ה״כת״, ובא להפוך את יהודי העיר קאליסק לחסידים, ולכן היה שתקן כזה, הוא חשש שמא ידעו מי הוא ומה רצונו.

הוא - ר' חיים - השקיע את כל הכוחות שהאברכים יסעו ללמוד, הוא שלח אותם לעיירות חסידיות, שם שהו מספר שנים בין חסידים ולמדו את מנהגי החסידים.

"עשן" החל להיתמר בעיירה, היתכן לעשות מעשה כזה? לקחת אברכים ולהעבירם לדרך עקלתון כזו? והעיר "רעשה".

ר' חיים והאברכים לא התרגשו כלל מכל המהומה והצעקות, וישבו בבית המדרש ולמדו, הם - ר' חיים והאברכים - ארגנו לעצמם ב'מעבר כניסה' - "חדר שני" של בית המדרש - מנין מיוחד לעצמם בו התפללו כמנהג החסידים בתפילה מתונה ולא מהירה. מעת לעת, ניגנו לעצמם בהשתפכות הנפש יוצאת מן הכלל, שהיו ערבים מאד לאוזן השומעת, תוך כדי התפילה החלו לספוק כפיים ולנוע, והכל מתוך שמחה, כל העיירה באו לראות את תפילתם זו.

תוך תקופה קצרה, מיד לאחר שהגיעו האברכים, החלו (= האברכים) עם ר' חיים בראשם, לשוחח עם אברכי העיר ועם בני תורה בעלי־בתים אודות החסידות, ר' חיים דיבר בצורה מאד טובה - הכל ידעו שהוא (= ר' חיים) גאון גדול, ובעל מדות טובות, ובמשך זמן שהותו במקום התחבב על כולם, לא שמעו ממנו כל דיבור אלא רק מה שהיה עונה על שאלות בלימוד תורה. אך לדבר לפני רבים, ובפרט לומר דרוש מעל הבימה - את זה לא יכל לתאר לעצמו אף אחד -

בפעמים הראשונות שר' חיים דיבר, היו בני התורה בעלי־הבתים רוגזים וכועסים מאד, אך את דברי ר' חיים רצו כולם לשמוע, (= כי) היה מה לשמוע, ובמשך שלושה חדשים - כמעט כל אנשי העיירה נהיו חסידים.

התגלתה האמת שר' חיים היה תלמיד של בעל המופת הגדול, הבעל־שם־טוב, כך קראו לו - החסידים.

לר' חיים היו עוד שני חברים, אחד היה נקרא בשם ר' יששכר בער. והשני היה נקרא בשם ר' מרדכי, הם - ר' חיים, ר' יששכר בער ור' מרדכי - היו חברים שלמדו הרבה שנים בישיבה אחת, לאחר מכן נפרדו כל אחד לביתו, אך האהבה ביניהם נשארה בתקפה, ובשנים הראשונות להיפרדותם - התכתבו ביניהם מזמן לזמן.

לאחר הרבה שנים - עקב סיבות שונות - עבר ר' מרדכי לגור בסביבה רחוקה עד לפאדאליא, שם הגיעה שמועה לאזניו שבאותה סביבה נמצא בעל מופת מאד גדול, שמו הטוב נשמע בכל הסביבה, הוא מקובל ולמדן גדול.

בהיותו הוא עצמו (= ר' מרדכי) למדן ומקובל גדול, רצה להיות אצל הבעל־שם־טוב המפורסם, כאשר הגיע לבעל־שם־טוב שהה שם זמן ממושך, הוא שמח מאד שהשם ית' נתן לו דעה ישרה ללכת אל הבעל־שם־טוב, אך יחד עם זאת היתה לו עגמת נפש גדולה על כך שאינו יודע היכן נמצאים חבריו מילדות, ר' ישכר בער ור' חיים. לו ידע מקום המצאם, היה מודיע להם היכן הוא נמצא, ואשר שומע הוא את החידושים הגדולים שבתורה, ואשר הוא רואה איך צריכים לנהוג את דרכי העבודה בעבודת הבורא.

פעם אחת אמר הרבי - הבעל־שם־טוב - דבר־תורה על הפסוק "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו, וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזוב עמו":

הגוף הוא חומר, והנשמה היא צורה (= רוחנית), הגוף נמשך לגשמיות, והנשמה נמשכת לרוחניות. השם ית' ברא את הגוף מחומר גשמי, בכוונה שהחומר הגשמי יוכשר להיות כלי לאלקות, וזהו "משאו של הגוף = "חמור". "כי תראה - חמור", כאשר תתבונן היטב בחומר הגוף (הנקרא "חמור", מפני גסותו וחומרו, וקרירותו לענינים שכליים), תראה שני דברים:

א. שהחומר שלך הוא "שונאך" הוא שונא שלך, היות והוא נמשך אחר דברים גשמיים, ושונא את הרוחניות של הנשמה, כי כל המשכתו היא לדברים גשמיים בלבד.

ב. שהחומר "רובץ תחת משאו", הוא מתעצל לבצע את הכוונה האלקית, שלשמה הוא נברא, ובמילא יתכן שאז "וחדלת מעזוב לו", לא תעזור לחומר לבצע את הכוונה האלקית שלמטרתה הוא נברא.

זאת אומרת: נכון אמנם שהרי זה גוף גשמי, שצריך לאכול, לישון וכל יתר הענינים שהם מצרכי הגוף, אך את כל הענינים הללו יש לעשותם בדרך עבודת ה' ולא כ"חמור", אך כאשר אתה רואה שהחומר - הגוף הוא "שונאך" והוא "רובץ תחת משאו", ולכן לא תרצה לבוא לעזרתו, רק להיפך - סדר עבודתך יהיה תעניות וסיגופים לשם שבירת החומר - הגוף.

אין זו הדרך כפי שצריכה להיות על־פי התורה, על־פי התורה אסור לשבור את הגוף עם תעניות וסיגופים, אלא "עזוב תעזוב (את החומריות) עמו", זאת אומרת, תעבוד (= את השי"ת) יחד עם הגוף, עד שהגוף יחדל להיות "חמור".

עבור עשיית טובה ליהודי אחד בגשמיות ובפרט ברוחניות - צריך מסירות נפש, נשמה יורדת לעולם הזה וחיה בו שבעים שמונים שנה ויותר - בכדי לעשות טובה ליהודי.

'תורה' זו חזר ר' מרדכי מספר רב של פעמים, ולאחרי זה חשב על זה עמוקות: הרבי אומר ששבירת הגוף על־ידי תעניות וסיגופים - הרי זה לא לפי דרך התורה. דרך התורה היא לשנות ולעזור לגוף שיוכל לבצע את הכוונה האלקית שעבורה ברא השי"ת, ובשביל עשיית טובה ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות - צריכים מסירות נפש.

ככל שהוא - ר' מרדכי - התעמק יותר בדברי הרבי, כך התחיל לחשוב יותר אודות חבריו, - ר' יששכר דוב ור' חיים - שילך לחפשם ויספר להם מהדרך החדשה שהרבי הבעל־שם־טוב מלמד. וכדי לחפשם, צריך הוא בעצמו ללכת לעיירות סביב העיר מוהילוב. אך כיצד יעזוב את הרבי?!

כמה שבועות חשב על זה, אך לא יכול היה להחליט בדעתו לעזוב את הרבי.

פעם בעת שהרהר על כך שאין ביכולתו להחליט בעצמו לעזוב את רבו ולצאת לדרך לחפש את חבריו, מי יודע היכן הם נמצאים. וכאשר ימצאם מי יודע מה מצבם, וכאשר יספר להם את כל הנ"ל - אולי לא ירצו אפילו לשמוע לו ואפילו יזלזלו בו.

הוא - ר' מרדכי עצמו - נזכר מה עבר עליו כאשר הגיע למחוז פודוליה, ושמע אודות ה'בעל מופת' הבעל־שם־טוב, שבתחילה היה עוזר למלמדי דרדקי, התלבש כאחד מפשוטי העם, חפר בורות חול והובילם לעיירה, אחר־כך החליף את בגדיו והוריד את מסוה הפשטות מעל פניו, וגילה שהוא גדול בתורה, יודע חכמת הקבלה ו'בעל מופת'. הרי הוא - ר' מרדכי - לא האמין בזה, ורק בגלל החידוש הגדול שבדבר, הלך לראות את הפלא הגדול.

הוא עצמו זוכר די טוב שבהליכתו לרבי (=הבעל־שם־טוב), גיחך על עצמו איך זה קורה שאדם גדול בתורה ואשר יש לו ידיעה רחבה בקבלה (=כמוהו) יצא לדרך עקב מעשיות כאלו שהמון העם מספר.

עכשיו כשלאחר טרחה ויגיעה גדולים יצליח למצוא את חבריו - בטח יגחכו ממנו, ולא יצליח לפעול עליהם מאומה, להם - לחבריו - לא יעשה כל טובה, ולעצמו יעשה את הרעה הגדולה ביותר בזה שיעזוב את הרבי.

אך (= מצד שני) הרי הרבי אמר שכדי לעשות טובה ליהודי אחד בגשמיות ובפרט ברוחניות - צריכים מסירות נפש. היכן מסירות נפשו? וכאשר הרבי אומר שצריכים מסירות נפש, הרי חייב להיות כך. ואיזו מסירת נפש גדולה יותר יכולה להיות אצלו מאשר לעזוב עכשיו את הרבי?!

הוא כבר כמעט החליט לצאת לדרך לחפש את חבריו, אך לא הצליח לבצע זאת בפועל, איך הוא יכול לעשות הסכם (= נפשי) לפעול כדי לצאת וללכת, הוא ישאר עוד כמה ימים ואחר־כך ילך.

עברו עוד כמה ימים, ועלה לו רעיון - שהוא יכנס לרבי (= הבעל־שם־טוב), יספר לו את המעשה וישאל עצה איך לנהוג, והרי הרבי בטח יודע ב'רוח הקודש' היכן נמצאים כעת חבריו, ואם - הרבי - יגיד זאת הרי הוא יחסוך זמן ויוכל לחזור תיכף ומיד.

ברגע הראשון, מצא הרעיון חן בעיניו (= בעיני ר' מרדכי). אך כאשר הרהר בזה קצת יותר, לא מצא הדבר חן בעיניו. כי מה ישאל אצל רבו (= הבעל־שם־טוב) האם הוא צריך לרצות לעשות טובה לחבריו, כאשר הרבי אומר בפירוש שעבור עשיית טובה ליהודי אחד בגשמיות ובמיוחד ברוחניות - צריכים מסירות נפש. אלא מה, הרבי יכול להודיע לו היכן הם נמצאים... הרי זו תהיה העזה גדולה מצדו, שכדי לחסוך מעצמו טרחה, צריך הרבי לספר לו דברי 'רוח הקודש', יתר על כן, אם ידע היכן הם נמצאים, יקטן ענין ה'מסירות נפש' שלו.

לא, הוא לא יכנס לשאול (= גם היכן נמצאים חבריו). והחליט שיצא לדרך לחפש את חבריו וישוחח איתם אודות הדרך הגדולה בעבודת ה' שלמד אצל הרבי הקדוש הבעל־שם־טוב.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנר־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

המשך מעמוד ג

מצד עצמו, מדרך הבטחון להמשיך חסד על הבוטחים בה'".

ענין הבטחון הוא לא רק אמונה ביכולת ה' להיטיב לו ולחלצו מצרה, אלא שבוטח בה' שיעשה כן בפועל, והדבר וודאי אצלו כ"כ, עד שהוא במנוחה גמורה ואינו דואג כלל. כמבואר בחובת הלבבות[20] ש"מהות הבטחון הוא מנוחת נפש הבוטח, ושיהי' לבו סמוך על מי שבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו".

ולכאורה צריך להבין, מהו היסוד לוודאות זו, הרי אפילו כאשר יש הבטחה מפורשת מאת ה', יתכן שלא תתקיים ההבטחה "שמא גרם החטא"[21], כ"ש וק"ו כשאין הבטחה מפורשת. עוד זאת, הרי יש חשש אצל כאו"א "שמא גרם החטא", וכמ"ש[22] "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ומנין הוודאות הזו שיהי' רק טוב?

אלא שזה גופא ענין הבטחון, שהאדם סמוך ונשען על הקב"ה, עד שמשליך את כל גורלו ביד ה', כמ"ש[23] "השלך על ה' יהבך", כי אין לו שום משען בעולם מבלעדו ית'. וזה גופא הוא היסוד לבטחונו של האדם שהקב"ה ייטיב לו בטוב הנראה והנגלה, גם אם אינו ראוי לחסד זה.

המשך בעמוד קפא

20) שער הבטחון רפ"א. ועד"ז בפתיחה שלו לשער הבטחון (ד"ה אך תועלת הבטחון). ועוד. וראה גם כד הקמח שם "שלא יתערב שום ספק בבטחונו כו'".
21) פרש"י וישלח לב, יא. מברכות ד, א.
22) קהלת ז, כ.
23) לעיל נה, כג.

פרק ו משנה ב

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת, אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, נִקְרָא נָזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר, אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם. וְאוֹמֵר: וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת, אַל תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת.

נקודות משיחות קודש

ידועה השאלה - איזו תועלת יש באותה "בת קול" שאיש אינו שומע את הכרזתה?

על כך משיבה תורת החסידות[1] שאת ה"בת קול" שומעת הנשמה שלמעלה, דהיינו אותו חלק בנשמה שלא ירד למטה להתלבש בגוף הגשמי - שומע את הבת־קול. וחלק זה בנשמה מעביר "הד" מהבת־קול גם לאותן בחינות תחתונות יותר של הנשמה שנתלבשו בגוף. ועל כך נאמר[2] "אף על גב דאיהו לא חזי מזלייהו חזי". לכן רואים במוחש כי לפעמים מתעוררים אצל האדם הרהורי תשובה פתאומיים. הרהורים אלה הן תולדה של שמיעת הבת־קול על־ידי החלק הגבוה של הנשמה.

[ואולם מכיון שהתעוררות זו באה מלמעלה וללא שום פעולה של האדם למטה, סופה לחלוף כלא־היתה; אלא־אם־כן ינצל האדם את אותם רגעי התעוררות להתבוננות פנימית ולהוספה בפועל בלימוד תורה ובקיום מצוות[3]].

(לקוטי־שיחות, כרך ט, עמ' 25)

מכיון שמטרת הבת־קול היא לעורר את ישראל לעסוק בתורה, עדיף היה, לכאורה, להכריז הכרזה חיובית בשבח לימוד התורה, ומדוע מדגישה ההכרזה את החיסרון שבהעדר לימוד תורה?

שאלה זו מתחזקת עקב העובדה שקריאת הבת־קול פונה (גם) ל"בריות" - "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא" (כביאור רבנו הזקן[4]) - וקוראת להן לעסוק בלימוד תורה; וכדי לעודד "בריות" שכאלה ללימוד תורה בוודאי מוטב היה להבליט את מעלת הלימוד מאשר לייסרן בתוכחה על העדר עיסוקן בתורה!

ויש לבאר זאת:

בתוך כל יהודי ויהודי שוכנת נפש אלקית שכל רצונה הוא לקיים את כל המצוות. כמו כן יש בנשמת כל יהודי ויהודי "אוצרות יקרים" של אמונה ואהבת ה'. על־פי גישה זו אין צורך להסביר לנפש האלקית את מעלת העסק בתורה; כל מה שצריך הוא לגלות את פנימיותו של היהודי ואזי ממילא יעסוק הוא בתורה.

ומכיון שהמשנה עוסקת ב"בריות", שחומריות וגסות מכסות על אור נשמתן - מן ההכרח הוא "לשבר" את החומריות ואת הגסות הללו; זאת נעשה על־ידי הבת־קול שנוזפת בהן ומייסרת אותן - "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה!".

(לקוטי־שיחות, כרך טו, עמ' 123)

להר חורב יש עוד ארבעה שמות ובדרך־כלל כשמזכירים הר זה בקשר לתורה, משתמשים בשם "הר סיני" [כמו "משה קיבל תורה מסיני"]; מדוע אפוא בחר התנא בשם "חורב" דוקא?

יש לבאר כי בזאת ביקש רבי יהושע בן לוי לבטא ענין מיוחד הקשור לדרגתו ולאופן עבודתו. על המייחד את עבודתו של רבי יהושע אפשר ללמוד מהמסופר עליו בגמרא[5] ש"נכנס חי לגן עדן" וכן "לא נראתה הקשת בימיו".

את הענין הראשון ("נכנס חי לגן עדן") מצאנו גם אצל אליהו הנביא, ש"עלה בסערה השמימה". והנה בתורת החסידות[6] מבואר ענין עליית אליהו הנביא בסערה השמימה, שזה נבע מכך, שעיקר עבודת אליהו היתה בזיכוך גופו - הוא זיכך את גופו עד כדי כך שגם הגוף יכול היה להעשות "כלי" לזיו השכינה שבגן־עדן.

לפי זה נבין גם בענינו: רבי יהושע בן לוי עסק בעיקר בזיכוך גופו עד כי נכנס חי לגן עדן. לא רק את גופו שלו זיכך, אלא גם את כל העולם סביבו, עד שנשללה לגמרי האפשרות של הורדת מבול על העולם ולכן לא היה צורך בקשת. ומובא עוד[7] שרבי יהושע בן לוי היה לומד תורה עם חולים "בעלי ראתן" (ש"שרץ יש לו במוחו") אף־על־פי ששאר האמוראים התרחקו מהם וכאזהרת רבי יוחנן, "היזהרו מזבובי בעלי ראתן". נמצא שרבי יהושע בן לוי הפיץ תורה גם במקומות השפלים ביותר.

ולפי שעבודתו העיקרית היתה בזיכוך החומר שלו ושל העולם, לכן גם בלימוד התורה היתה עיקר כוונתו לבחינה המיוחדת שבתורה שבכוחה לזכך את חומר הגוף ואת חומריות העולם, כדי שיוכלו להיות "כלי" לאלוקות. זאת מדגיש רבי יהושע בן לוי באומרו "בת קול יוצאת מהר חורב" וכדברי חז"ל[8] "'חורב' למה? שבו ניתנה התורה שנקראת חרב", כלומר ששם זה מבטא את כח התורה להחריב את החומריות שבאדם ושבעולם.

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1228)

---

1) ליקוטי־תורה תצא לו, ד. 2) מגילה ג, א. 3) ראה ספר המאמרים ה'תש"ב ד"ה אמר רבי יהושע בן לוי (עמ' 139). 4) תניא פרק לב.
5) כתובות עז, ב. 6) יו"ט של ר"ה תרס"ו (המשך) עמ' קנו ואילך. 7) בגמרא שם. 8) שמות־רבה סוף פרק נ"א.

פרשת שופטים

טז יח שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ
אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק: יט לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא
תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם: כ צֶדֶק צֶדֶק
תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס (לוי) כא לֹא־תִטַּע לְךָ
אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: כב וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס יז א לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ס ב כִּי־יִמָּצֵא
בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרָע בְּעֵינֵי
יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ג וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ | אוֹ
לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
ד וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת
נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־
שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם
בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: ו עַל־פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד:
ז יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד
כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: פ ח כִּי
יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם | לְדָם בֵּין־דִּין
לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
ט וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט: י וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ
מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ: (ישראל) יא עַל־פִּי הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ
תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין
וּשְׂמֹאל: יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי
שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: יג וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 289)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (לקוטי תורה נצבים מה, ג): "כְּשֶׁיִּהְיֶה הָרַע נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת אֱלֹקֶיךָ, דְּהַיְנוּ עַל יְדֵי הַמְּצָוֹת, אֲזַי תִּהְיֶה תָּמִים וְשָׁלֵם בְּכָל אֵבְרֵי הַנֶּפֶשׁ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם חִסֵּר מִצְוָה אַחַת, אוֹ פָּגַם בָּהּ, חֲרֵי נַעֲשָׂה מְחֻסָּר אֵבָר, כִּי שְׁלֵמוּת אֵבְרֵי הַנֶּפֶשׁ תָּלוּי בְּהַמְשָׁכַת 'אֵבָרִין דְּמַלְכָּא', שֶׁהֵן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן חַיּוּת אֵבְרֵי הַנֶּפֶשׁ, וּבִלְעָדָן אֵין לָהֶם קִיּוּם וְחַיּוּת". וְהוּא עַל־פִּי נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְיתָא — זח"ג קסו, א.

שני יד כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי
מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי: טו שׂוֹם תָּשִׂים
עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב
אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ
אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא: טז רַק לֹא־
יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה
לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן
לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד: יז וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים
וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד:
יח וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: יט וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי
חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־

הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם: כ לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 447. ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב, תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ. וְאַל יִתְעַנְּיֵן בְּעִנְיְנֵי חֲזָיוֹנוֹת. וּפְשִׁיטָא שֶׁלֹּא זֶהוּ עִנְיָנוֹ לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם, שֶׁלְּדַעְתּוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַנְהָגַת ה׳ עִם פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּךְ וְעִם פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּךְ, וְלִהְיוֹת בִּתְמִיהָה: הֵיתָכֵן שֶׁהַהַנְהָגָה הִיא שֶׁלֹּא כְּפִי שֶׁהֶחְלִיט בְּשִׂכְלוֹ הוּא! וּבִפְרָט שֶׁכָּל רֶגַע שֶׁנּוֹתֵן עַל זֶה יָכוֹל לְנַצְּלוֹ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

שלישי **יח** א לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן: ב וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: ס ג וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה: ד רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ: ה כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ז עמ׳ רצ)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

הִנֵּה כּוֹתֵב עַל דְּבַר הַחֲלוֹם שֶׁחָלַמְתָּ. כַּלֵּךְ מִדַּרְכְּךָ זֶה. תַּפְסִיק לִהְיוֹת מֵנָּח בַּחֲלוֹמוֹת. וְכַמְּבֹאָר בַּסְּפָרִים, שֶׁבָּאֲנָשִׁים שֶׁכָּל פְּרָטֵי חַיֵּיהֶם הֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, הִנֵּה גַּם לַחֲלוֹם יֵשׁ מַשְׁמָעוּת וְאֵינוֹ לְבַטָּלָה, וְאִלּוּ בְּאַנְשֵׁי דּוֹרֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְבֵּה דִּבּוּרִים בְּטֵלִים וּמַחֲשָׁבוֹת בְּטֵלוֹת, הֲרֵי זֶה רַק חֲלוֹם בִּלְבַד וְתוּ לֹא. הִנְּנִי חוֹזֵר עוֹד הַפַּעַם: אַל תַּכְנִיס אֶת עַצְמְךָ לַחֲשֹׁב אוֹדוֹת חֲלוֹמוֹת.

רביעי ו וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: ז וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה: ח חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל־הָאָבוֹת: ס ט כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: י לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: יא וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים: יב כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ: יג תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש יב עמ׳ קפד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

כּוֹתֵב אֲשֶׁר רָאָה סֵפֶר סְגֻלּוֹת וּבוֹ כּוֹתֵב עַל דְּבַר חָכְמַת הַיָּד כו׳. הִנֵּה כַּלֵּךְ מִדַּרְכְּךָ זוֹ, וְאִם רְצוֹנוֹ דַּוְקָא בְּסֵפֶר סְגֻלּוֹת, הֲרֵי יֶשְׁנָהּ סְגֻלָּה בְּדוּקָה וּמְנוּסָה, וְהִיא תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְיֶשְׁנָהּ גַּם כֵּן חָכְמָה בְּדוּקָה וּמְנוּסָה, וְהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יְכוֹלִים לְהִתְאַחֵד עִמָּהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, וּבְיִחוּד נִפְלָא. וּכְבָר נֶאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רמב״ן) שֶׁהוּא מִצְוַת־עֲשֵׂה.

חמישי יד כִּי | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: טו נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: טז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אוֹסִף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת: יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ: יח נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אַחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ: יט וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ: כ אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא: כא וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר

אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה: כב אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ: **ס יט** א כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם: ב שָׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ג תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ: ד וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: ה וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי: ו פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: ז עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ: ח וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ: ט כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה: י וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דַּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: **פ** יא וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל: יב וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת: יג לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ד עמ' קיז)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

חוֹשֵׁב עַל דְּבַר קְמִיעוֹת, אֲנָשִׁים הַיּוֹדְעִים בְּצוּרַת הַפָּנִים, בְּקַוֵּי הַיָּדַיִם וּבְצוּרַת הַכְּתָב, מַגִּידֵי עֲתִידוֹת, נוֹתְנֵי מַלְקוֹת וְכוּ' וְכוּ'. לְכָל אֶחָד נִתַּן מִסְפַּר יָמִים קָצוּב לְמַלֹּאוֹת שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּעָלְמָא דֵּין, וְכָל שָׁעָה וְיוֹם שֶׁמְּבַלִּים בְּעִנְיָנִים שֶׁאֵינָם שֶׁלּוֹ חֲרֵי זֶה גַּם כֵּן חִסָּרוֹן בְּמִלּוּי שְׁלִיחוּתוֹ. וְאִם לְקוֹלִי יִשְׁמַע, יַעֲזֹב אֶת כָּל מַגִּידֵי הָעֲתִידוֹת הַמְנַחֲשִׁים וְהַקּוֹסְמִים וְכוּ' הַנַּ"ל.

שישי יד לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: **ס** טו לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי | שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר: טז כִּי־יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה: יז וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם: יח וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו: יט וַעֲשִׂיתֶם לּוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: כ וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: כא וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל: **ס כ** א כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ב וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם: ג וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם: ד כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

ה וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ
אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב
לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ:
ו וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ
וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
יְחַלְּלֶנּוּ: ז וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא
לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה
וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה: ח וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר
אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב
יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו
כִּלְבָבוֹ: ט וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם
וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ׳ 285 ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ

לִשְׁאֹלָתָהּ — פֵּרוּשׁ לְתַאֲרִיכֵי מְאֹרָעוֹת. אָמְרָה תּוֹרָה (גַּם מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה): תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ. וּבְוַדַּאי הַשֵּׁם עוֹשֶׂה (בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב) הַכֹּל יָפָה בְּעִתּוֹ. וְלֹא כְּדַאי לְבַזְבֵּז זְמַן חִפּוּשׁ פֵּרוּשׁ עַל הַנִּ״ל, כִּי־אִם רַק לַהֲפָצַת הַיַּהֲדוּת וְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ.

שביעי י כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ
אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: יא וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ וּפָתְחָה
לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס
וַעֲבָדוּךָ: יב וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ
מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ: יג וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב: יד רַק
הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר
כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: טו כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־
מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה: טז רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא
תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה: יז כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר
צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יח לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ
אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס יט כִּי־
תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ
לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן
כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ
הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: כ רַק עֵץ אֲשֶׁר־
תֵּדַע כִּי לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית
וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה
עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ: פ **כא** א כִּי־יִמָּצֵא
חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכֶּהוּ:
ב וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר
סְבִיבֹת הֶחָלָל: ג וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל
וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר
לֹא־עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל: ד וְהוֹרִדוּ
זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם
אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל: ה וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי
בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם
יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע: ו וְכֹל
זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל: ז וְעָנוּ
וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא כתיב שפכה קרי שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם
הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: ח כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם: ט וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם
הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

ססס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,

בַּעֲנָלָא וּבְזִמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 303 ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

לִשְׁאֵלָתוֹ – הֲלִשְׁאוֹל עֲתִידוֹת אֵצֶל פְּלוֹנִי. הֲרֵי נֶאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ, וְהוּבָא בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ חֵלֶק יוֹרֶה־דֵּעָה לַהֲלָכָה.

[סִימָן קעט: אֵין שׁוֹאֲלִין בְּחוֹזִים בְּכוֹכָבִים וְלֹא בְּגוֹרָלוֹת . . מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ].

מפטיר ז וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא כתיב שפכה קרי שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: ח כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם: ט וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש יט עמ' קצז)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ

בְּתִמָּהוֹן קָרָאתִי בְּמִכְתָּבוֹ הָאֲרִיכוּת עַל דְּבַר עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְרוֹפֵא. וְכַלֵּךְ מִכָּל חֲקִירוֹת אֵלּוּ. וּזְמַן זֶה יַקְדִּישׁ לְתַלְמוּד תּוֹרָה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם הַנִּגְלֶה וְהַחַסִידוּת, וּמִתּוֹךְ הַנְהָגָה עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב **תָּמִים** תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ.

צ"ז פסוקים, סלו"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת לפרשת שופטים לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נא־נב

נא יב אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־
אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם
חָצִיר יִנָּתֵן: יג וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה
שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־
הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן
לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק: יד מְהַר
צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא
יֶחְסַר לַחְמוֹ: טו וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת
שְׁמוֹ: טז וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי
כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ
וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה: יז הִתְעוֹרְרִי
הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר שָׁתִית
מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת
כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית: יח אֵין־
מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק
בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדָּלָה: יט שְׁתַּיִם הֵנָּה
קָרְאוֹתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר
וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֵךְ: כ בָּנַיִךְ

שי למורא

יב) אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם, אָמַר הקב"ה, אָנֹכִי הוּא הַמְנַחֵם אֶתְכֶם, וְאִם כֵּן הֲרֵי הֵם תַּנְחוּמִים שֶׁל מַמָּשׁ, וְלָמָּה אַתֶּם יְרֵאִים מִבֶּן אָדָם וכו'. (וְאָמַר "מְנַחֶמְכֶם" מְנַחֵם אֶתְכֶם, בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְאַחַר־כָּךְ "מִי אַתְּ וַתִּירְאִי" בִּלְשׁוֹן יָחִיד נְקֵבָה, וְאַחַר־כָּךְ "וַתִּשְׁכַּח" "וַתְּפַחֵד" בִּלְשׁוֹן יָחִיד זָכָר. שֶׁכֵּן מִנְהַג הַמִּקְרָא, כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים הוּא כְּנֶגֶד כָּל פְּרָט שֶׁבָּהֶם, וּכְשֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן יָחִיד הוּא כְּנֶגֶד הַכְּלָל, וּכְשֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא כְּנֶגֶד כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל). **חָצִיר יִנָּתֵן,** שֶׁהוּא נָתוּן בָּעוֹלָם כֶּחָצִיר שֶׁהוּא מִין עֵשֶׂב, שֶׁהַיּוֹם הוּא רָטֹב וּמָחָר יָבֵשׁ. **יג) חֲמַת הַמֵּצִיק,** חֵמָה שֶׁל הָאוֹיֵב הַמֵּצִיק. **כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית,** כְּשֶׁהָאוֹיֵב הֵכִין מַחֲשָׁבוֹת לְהַשְׁחִיתְךָ. **וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק,** מָחָר בָּא וְאֵינֶנּוּ. **יד) מְהַר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ,** יַמְהִיר הַמִּטַּלְטֵל וְגוֹלֶה לְהִפָּתֵחַ וְלָצֵאת מִגָּלוּתוֹ. כְּלוֹמַר, לֹא תִּזִּיקֶךָ חֲמַת הַמֵּצִיק, כִּי תִּמְהַר וְתֵצֵא מֵהַגָּלוּת. **וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת,** וְלֹא יָמוּת בַּגָּלוּת שֶׁהוּא לוֹ כְּמוֹ קֶבֶר. **וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ,** וְגַם בְּעוֹדוֹ בַּגָּלוּת הקב"ה מְזַמֵּן לוֹ פַּרְנָסָתוֹ. **טו) רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו,** מַרְגִּיעַ אֶת סַעֲרַת הַיָּם בְּעֵת שֶׁיֶּהֱמוּ גַּלָּיו, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאֶגְעַר בָּעַמִּים הַמַּחֲזִיקִים אֶתְכֶם בַּגָּלוּת. **טז) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ,** דִּבְרֵי הַתּוֹרָה שִׂמְתִּי בְּפִיךָ לְדַבֵּר בָּם. **וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ,** תָּמִיד הֲגַנְתִּי עָלֶיךָ מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, בִּזְכוּת לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּפִיךָ. **לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ,** שֶׁיִּהְיוּ עַם יִשְׂרָאֵל נְטוּעִים עַל אַדְמָתָם וְיִגְבְּהוּ וְיִרְבּוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְיִתְרַבּוּ כַּעֲפַר הָאָרֶץ. **וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן,** וְלוֹמַר לִבְנֵי צִיּוֹן. **יז) הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי,** הִתְעוֹרְרִי מִתַּרְדֵּמַת הַצַּעַר וְהַגָּלוּת וְקוּמִי. **אֲשֶׁר שָׁתִית וגו',** אֲשֶׁר עַד עַכְשָׁיו שָׁתִית כּוֹס הַחֵמָה. **אֶת קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה וגו',** אֶת הַשְּׁמָרִים הַקְּבוּעִים בְּתַחְתִּית כּוֹס הַתַּרְעֵלָה כְּבָר שָׁתִית וּמְצִית אֶת הַכֹּל. כְּלוֹמַר, כָּל הַתּוֹכֵחוֹת כְּבָר בָּאוּ עָלֶיךָ וְלֹא יוֹסִיפוּ לָבוֹא עוֹד. **יח) אֵין מְנַהֵל לָהּ וגו',** כְּשֶׁהָיְתָה בַּגָּלוּת לֹא הָיָה כֹּחַ בְּיַד בְּנֵי הַגּוֹלָה לְנַהֵל הָאֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ וּלְהַחֲזִיק בְּיָדוֹ וּלְתָמְכוֹ מֵהָרָעָה, כִּי כֻּלָּם הָיוּ שָׁוִים בָּהּ. **יט) שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרְאוֹתַיִךְ,** הָרָעוֹת הַקּוֹרוֹת אוֹתְךָ הָיוּ כְּפוּלוֹת שֶׁל שְׁתַּיִם,

עטרת מרים

יב אַתֶּם אוֹמְרִים עוּרִי זְרוֹעַ ה', כְּאִלּוּ אֲנִי נִשְׁתַּנֵּיתִי, מַשִּׁיב לָהֶם ה', לֹא כֵן, כִּי אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם כְּמוֹ מִקֶּדֶם. רַק אַתְּ נִשְׁתַּנֵּית מִמַּה שֶׁהָיִית, רְאִי מִי־אַתְּ בַּת צַדִּיקִים כְּמוֹתְךָ וּמְלֵאָה זְכִיּוֹת, לָמָּה **וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ** אֲשֶׁר סוֹפוֹ **יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם** אֲשֶׁר הוּא כְּ**חָצִיר יִנָּתֵן** נָתוּן בָּעוֹלָם שֶׁיְּבוֹל וְיִיבַשׁ: **יג וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ** וְלֹא נִשְׁעַנְתְּ עָלָיו, וַהֲרֵי הַכֹּל שֶׁלּוֹ כִּי הוּא **נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק** מוֹשְׁלֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם הַמְשַׁעְבְּדִים בָּכֶם כְּבָר **כַּאֲשֶׁר** רַק **כּוֹנֵן תִּכְנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק** הֲלֹא מָחָר בָּא וְאֵינֶנּוּ כִּי יָמוּת, וְאִם כֵּן לָמָּה שָׁכַחְתָּ מִשְּׁעֻנַּת הַמָּקוֹם וַתִּפְחַד מִמֶּנּוּ: **יד** לֹא תַּזִּיקֵךְ חֲמַת הַמֵּצִיק כִּי עַתָּה **מְהַר צֹעֶה** הַמִּטַּלְטֵל בַּגּוֹלָה **לְהִפָּתֵחַ** מִבֵּית הַגָּלוּת, וְהוּא יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גּוֹלֶה בֵּין הָעַמִּים **וְלֹא־יָמוּת** בַּגָּלוּת **לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ** בְּצֵאתוֹ מֵהַגָּלוּת בַּדֶּרֶךְ: **טו** וְלָמָּה לֹא תִּשָּׁעֵן עָלַי הֲלֹא **וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** וְהַכֹּל בְּיָדִי, פַּעַם **רֹגַע הַיָּם** בּוֹקֵעַ מֵי הַיָּם לְכָל יֵלֵךְ בְּמַהֲלָכוֹ, וּפַעַם יְצַוֶּה **וַיֶּהֱמוּ** בְּקוֹל גָּדוֹל **גַּלָּיו** גַּלֵּי הַיָּם **יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ** הַמּוֹשֵׁל בִּצְבָאוֹת מַעְלָה וּמַטָּה: **טז וָאָשִׂם דְּבָרַי** דִּבְרֵי הַתּוֹרָה **בְּפִיךָ** וּ**בְצֵל יָדִי כִּסִּיתֶיךָ** שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָעַמִּים לְכַלּוֹתְךָ בַּגָּלוּת, וְכָל זֶה עַד שֶׁיָּבֹא עֵת **לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ** וְזֶהוּ קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלָם חָדָשׁ **וְלֵאמֹר** עַד שֶׁכָּל הַגּוֹיִם יֹאמְרוּ **לְצִיּוֹן** עַל בְּנֵי צִיּוֹן **עַמִּי־אָתָּה** שֶׁהֲמָּה עַם ה', כִּי יִהְיֶה נִרְאֶה בָּהֶם שֶׁפַע טוֹבָה מְרוּבָּה: **יז דֵּי** לָךְ מֵהַגָּלוּת, **הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת** שֵׁם **כּוֹס הַתַּרְעֵלָה** שֶׁל סַם הַמָּוֶת **שָׁתִית** עַד הַשְּׁמָרִים **מָצִית** עַד הַטִּפָּה הָאַחֲרוֹנָה, כִּי כָּל הָרָעוֹת הַכְּתוּבוֹת כְּבָר בָּאוּ עָלֶיךָ: **יח** בְּעוֹדָהּ בַּגָּלוּת **אֵין־מְנַהֵל לָהּ** לֹא הָיָה בָּהּ מְנַהֵיג, **מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה** מִי מְאַנְשֶׁיהָ **וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ** לְהַקִּיפָהּ מִנַּפְּלָתָהּ **מִכָּל־בָּנִים גִּדָּלָה** כִּי מִכֻּלָּם אֲפִלּוּ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה: **יט שְׁתַּיִם** צָרָה כְּפוּלָה **הֵנָּה קֹרְאוֹתַיִךְ** קָרָה לָךְ **מִי יָנוּד** יִנָּחֵם **לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב** מִלְּבַד רָעוֹת הַגָּלוּת בְּמִי **אֲנַחֲמֵךְ** לְמִי קָרָה כַּשֶּׁבֶר שֶׁלָּךְ שֶׁיִּהְיֶה לָךְ לְתַנְחוּמִים: **כ בָּנַיִךְ עָלְפוּ** הִתְעַלְּפוּ מֵחֹסְרוֹן לֶחֶם וָמַיִם, מֵתֵי

עֻלְּפוּ שֶׁכְּבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ: כא לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד: כג וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה וַתָּשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ לַעֹבְרִים: נב א עוּרִי עוּרִי לְבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לְבְשִׁי | בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא: ב הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן: ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ: ד כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ: ה וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה כִּי־לֻקַח עַמִּי חִנָּם

עטרת מרים

רָעָב וְחֶרֶב שֶׁכְּבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת וְאֵין קוֹבֵר לָהֶם כְּתוֹא כְּשׁוֹר הַבָּר הַנִּלְכָּד בִּמְכִמֶּר בְּרֶשֶׁת הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה שֶׁהוּא כּוֹס הַחֵמָה, וּמִכּוֹס גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ שֶׁל הַתַּרְעֵלָה וְהָעוֹנֶשׁ: כא לָכֵן הוֹאִיל וְקִבַּלְתִּי גְּמוּל עֲוֹנֵךְ שִׁמְעִי עַתָּה נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת מִבּוּלְבֶּלֶת כְּשִׁכּוֹר וְלֹא מִיָּיִן כִּי־אִם מִצָּרָה וְיָגוֹן: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עַמּוֹ לְשַׁלֵּם גְּמוּל לַמַּרְעִים לָהֶם הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה כּוֹס הַפּוּרְעָנוּת שָׁתִתָה כֻּלּוֹ עִם שְׁמָרָיו וּכְבָר לֹא יִהְיוּ הַצָּרוֹת פְּקוּדוֹת אֶצְלֵךְ, וְגַם אַל תִּירָא מִן הַכּוֹס הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא כּוֹס הַחֵמָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי אֶקַּח מִיָּדֵךְ כִּי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד: כג וְשַׂמְתִּיהָ אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה הַהִיא בְּיַד־מוֹגַיִךְ בְּיַד אֵלֶּה שֶׁצִּעֲרוּ אוֹתָךְ, וְהֵם יְקַבְּלוּ הַפּוּרְעָנִיּוֹת אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ וְנַשְׁמָתֵךְ שְׁחִי הִתְכּוֹפְפִי וְנַעֲבֹרָה עָלַיִךְ וַתָּשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ גּוּפֵךְ וְכַחוּץ כְּשׁוּק לִהְיוֹת מִדְרָךְ הֶרֶגֶל לַעֹבְרִים וְשָׁבִים: א עוּרִי עוּרִי הָקִיצִי מִתַּרְדֵּמַת הַצַּעַר וְלִבְשִׁי עֻזֵּךְ הָעֹז שֶׁהָיָה לָךְ מֵאַז, צִיּוֹן לִבְשִׁי | בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וֶהֱיִי שְׂמֵחָה כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא בְּקִרְבֵּךְ לִמְשׁוֹל בָּךְ: ב הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר שֶׁל הַגָּלוּת קוּמִי מִן הָאָרֶץ שְׁבִי עַל הַכִּסֵּא יְרוּשָׁלַם אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבוּיָה בְּבָבֶל הִתְפַּתְּחִי הַתִּירִי מוֹסְרֵי קִשּׁוּרֵי רְצוּעוֹת הָעֹל מֵעַל צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן: ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם בְּלֹא כֶסֶף אֶלָּא בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם כֵּן וְלֹא בְכֶסֶף אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה תִּגָּאֲלוּ: ד כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְהֵם כִּלְכְּלוּ אוֹתָם, לָכֵן מַה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּם אַחַר־כָּךְ לֹא הָיָה הָעֹל גָּדוֹל כָּל כָּךְ, אֲבָל הֶעֱבִידוּם וְעָנוּ אוֹתָם יוֹתֵר מִדַּאי וְאַשּׁוּר מֶלֶךְ בָּבֶל, שֶׁהוּא הֶגְלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ בְּאֶפֶס עַל חִנָּם בְּלֹא דָבָר עֲשָׁקוֹ גְּזֵלוֹ: ה וְעַתָּה בְּזֶה הַגָּלוּת הַשְּׁלִישִׁי גָּלוּת טִיטוּס מַה־לִּי־פֹה לָמָּה אֲנִי שׁוֹהֶה וּמַשְׁהֶה בָּנַי כָּאן נְאֻם־יְהוָה כִּי־לֻקַח עַמִּי חִנָּם אֵינָם מִתְעַכְּבִים בַּגָּלוּת בִּשְׁבִיל כֶּסֶף שֶׁהֵם חַיָּבִים לְשׁוֹבְיֵיהֶם וְעוֹד וְכְבָר לָקְחוּ עֲנָשָׁם, מְשָׁלָיו יְהֵילִילוּ מִתְּפָאֲרִים שֶׁלָּקְחוּ אוֹתָם לַעֲבָדִים חִנָּם נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ מְנוּאָץ, בֶּאֱמוֹר לָהֶם עַם ה' אֵלֶּה

שי למורא

וּכְפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ בַּפָּסוּק. מִי יָנוּד לָךְ, מִי יָנוּד בְּרֹאשׁ עָלַיִךְ לְנַחֲמֵךְ, כִּי כֻּלָּם קָמוּ עָלַיִךְ. הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב, הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ מַה הֵם הַשְּׁתַּיִם, וְאָמַר שֶׁהֵם הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וגו'. וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב, זֶהוּ פֵּרוּשׁ עַל "הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר", כִּי הַשֶּׁבֶר הוּא הָרָעָב, וְהַשֹּׁד הוּא שְׁדֵידַת גְּיסוֹת הַבָּאִים בְּחֶרֶב. מִי אֲנַחֲמֵךְ, כְּמוֹ "בְּמִי אֲנַחֲמֵךְ", כְּלוֹמַר, אֶת מִי אָבִיא לְדִגְמָא לוֹמַר שֶׁגַּם לוֹ קָרָה כֵּן, שֶׁיִּהְיֶה לָךְ לְהִתְנַחוּמִים. כ) בָּנַיִךְ עָלְפוּ, מֵחֲסָרוֹן לֶחֶם וּמַיִם, הִתְעַלְּפוּ בָּנַיִךְ. וְהוּא עִנְיַן עֲיפוּת וְאַפִּיסַת כֹּחַ לַעֲמֹד. כְּתוֹא מִכְמָר, שֶׁכְּבוּ בָּרְחוֹבוֹת מִבְּלִי לָזוּז, כְּמוֹ הַחַיָּה שֶׁנִּקְרֵאת "תְּאוֹ" כְּשֶׁנִּלְכָּד בְּמִכְמֹרֶת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לָזוּז. גַּעֲרַת, צַעֲקַת נִזְיָפָה. כא) לָכֵן, הוֹאִיל וְקִבַּלְתִּי כְּבָר גְּמוּל עֲוֹנֵךְ. עֲנִיָּה, מְעֻנָּה. וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן, מִבְּלִבְּלֶת כַּשִּׁכּוֹר, וְלֹא מִשְּׁתִיַּת יַיִן, אֶלָּא מִצָּרָה וְיָגוֹן. כב) יָרִיב עַמּוֹ, אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עַמּוֹ לְקַחַת נְקָמָה מִיַּד הַמְצִיקִים לָהֶם. כג) מוֹגַיִךְ, הָעוֹשִׂים לְךָ יָגוֹן. שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה, כִּפְפִי אֶת עַצְמֵךְ עַד לָאָרֶץ, וְנַעֲבֹר עָלַיִךְ. וַתָּשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וגו', שַׂמְתִּ גּוּפֵךְ כְּמוֹ אֶרֶץ וּכְחוּצוֹת הָעִיר, לִהְיוֹת מִדְרָךְ רֶגֶל לְעוֹבְרִים. א) עָרֵל וְטָמֵא, "עָרֵל" זוֹ מַלְכוּת אֱדוֹם שֶׁהֵם עֲרֵלִים. וְ"טָמֵא" זוֹ מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהֵם מְרֵאִים עַצְמָם טְהוֹרִים בִּרְחִיצַת גּוּפָם, וְהֵם טְמֵאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וּשְׁתֵּי הַמַּלְכֻיּוֹת הָאֵלֶּה הֶחֱזִיקוּ בִּירוּשָׁלַיִם מִיּוֹם הֶחָרְבָּן, וּשְׁנֵיהֶם נִלְחָמִים עָלֶיהָ, זֶה כּוֹבְשָׁהּ מִזֶּה וְזֶה כּוֹבְשָׁהּ מִזֶּה. וּמִיּוֹם הַגְּאֻלָּה וְאֵילָךְ לֹא יַעַבְרוּ בָהּ עוֹד כָּל יְמֵי עוֹלָם. ב) הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר, דִּמָּה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּאִלּוּ שׁוֹכֶבֶת וּמִתְפַּלֶּשֶׁת בֶּעָפָר. וְאָמַר שֶׁתִּתְנַעֵר מֵעָפָר. קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַיִם, אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם, קוּמִי מֵהָאָרֶץ וּשְׁבִי עַל הַכִּפֵּא. הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ, הִשְׁתַּחְרְרִי מֵהַגְּזֵרוֹת קְשׁוּרִי עֹל הַגָּלוּת שֶׁעָל צַוָּארֵךְ. שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן, אַתְּ בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבוּיָה בְּגוֹלָה. ג) חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וגו', כְּשֶׁנִּמְכַּרְתֶּם בְּיַד הַגּוֹיִם לֹא לָקַחְתִּי מֵהֶם מְחִיר, וְעַל כֵּן תִּגָּאֲלוּ בְּלֹא תְּשִׁלּוּם כֶּסֶף. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם", עַל עִסְקֵי חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם, כְּלוֹמַר, בִּגְלַל עֲוֹנוֹתֵיכֶם שֶׁלֹּא הִרְוַחְתֶּם כְּלוּם מֵהֶם. "וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ" אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. ד) לָגוּר שָׁם, כְּלוֹמַר, וְעַל כֵּן הָיְתָה לָהֶם אַמְתְּלָה לְשַׁעְבְּדָם, כִּי בִּימֵי הָרָעָב הִתְפַּרְנְסוּ שָׁם. וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ, אֲבָל אַשּׁוּר בְּאֶפֶס וּבְחִנָּם עָשַׂק אֶת יִשְׂרָאֵל. ה) מַה לִּי פֹה, לָמָּה

שי למורא

אֲנִי שׁוֹחֶה וּמִשְׁתַּחֲוֶה אֶת בְּנֵי כָּאן בַּבָּלוּת. **מִשְׁלִיו יְהֵילִילוּ,** הַמּוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתְּפָאֲרִים לוֹמַר "יְדֵנוּ רָמָה" (דברים לב,כז). **שְׁמִי מִנֹּאָץ,** שְׁמִי מְחֻלָּל וּמְבֻזֶּה בְּעֵינֵיהֶם. **ו) לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי,** כְּשֶׁיִּגָּאֲלוּ יַכִּירוּ אֶת שְׁמִי, לָדַעַת שֶׁנָּאֶה לִי שְׁמִי הַמּוֹרֶה שֶׁאֲנִי הָאָדוֹן וְהַשַּׁלִּיט. **בַּיּוֹם הַהוּא,** בְּיוֹם הַגְּאֻלָּה. **ז) מַה נָּאוּ,** מַה מְּאֹד נָאִים וְיָפִים. **ח) קוֹל צֹפַיִךְ,** קוֹל שֶׁל הַצּוֹפִים הָעוֹמְדִים עַל הַמִּגְדָּלִים לִרְאוֹת וּלְבַשֵּׂר מִי בָּא לָעִיר. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "צֹפַיִךְ", נְבִיאֶיךָ. כִּי הַנָּבִיא יִקָּרֵא "צוֹפֶה", לְפִי שֶׁהוּא צוֹפֶה הָעֲתִידוֹת. **עַיִן בְּעַיִן,** כְּלוֹמַר, רְאִיָּה וַדַּאִית וְנֶאֱמָנָה. **ט) פִּצְחוּ,** פִּתְחוּ פֶּה לְהָרִים קוֹל שִׂמְחָה. **גָּאַל יְרוּשָׁלִָיִם,** גָּאַל אֶת יְרוּשָׁלַיִם מִיַּד הַגּוֹיִם. **י) חָשַׂף,** גִּלָּה. לְהַרְאוֹת גְּבוּרָתוֹ. **כָּל אַפְסֵי אָרֶץ,** כָּל הַיּוֹשְׁבִים בִּקְצוֹת הָעוֹלָם. "אַפְסֵי", קְצוֹת, כִּי בִּקְצוֹת הָעוֹלָם כְּאִלּוּ אָפֵס וְכָלָה. **יא) סוּרוּ סוּרוּ,** הַכֶּפֶל לוֹמַר בְּמְהִירוּת רַבָּה. **צְאוּ מִשָּׁם,** אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צְאוּ מֵאֶרֶץ הָעַמִּים. **טָמֵא אַל תִּגָּעוּ,** אַנְשֵׁי הָאָרֶץ הַגּוֹיִם יִהְיוּ טְמֵאִים לָכֶם, אַל תִּגְּעוּ בָהֶם. **צְאוּ מִתּוֹכָהּ,** צְאוּ מִתּוֹךְ הַגָּלוּת. **הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי ה',** הִטָּהֲרוּ מִכָּל טֻמְאָה, אַתֶּם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שֶׁהֵיֵּתֶם נוֹשְׂאִים כֵּלָיו שֶׁל הַקב"ה בַּמִּדְבָּר. "הִבָּרוּ", מִלְּשׁוֹן בָּרוּר וְנָקִי. **יב) כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וגו',** אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁתִּסּוֹרוּ מֵהֶם בְּמְהִירוּת, מִכָּל־מָקוֹם לֹא תֵּצְאוּ בְּבֶהְלָה כְּאָדָם הַמְּפֻחָד, וְלֹא תֵּלְכוּ בְּמִנּוּסָה כְּאָדָם הַבּוֹרֵחַ. **כִּי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה',** כִּי ה' הוּא הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם, וְעַל כֵּן "לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ". **וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** וְזֶהוּ הַטַּעַם עַל "וּבְמִנּוּסָה לֹא תֵלְכוּן", כִּי הקב"ה הוֹלֵךְ גַּם מֵאַחֲרֵיכֶם לִשְׁמֹר אֶתְכֶם מִכָּל רוֹדֵף וְלִהְיוֹת כְּמוֹ "מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנוֹת" (במדבר י,כה).

עטרת מרים

מִשְׁלָיו יְהֵילִילוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד כָּל־
הַיּוֹם שְׁמִי מִנֹּאָץ: ו לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי
לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר
הִנֵּנִי: ז מַה־נָּאוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי
מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב
מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ
אֱלֹהָיִךְ: ח קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו
יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה
צִיּוֹן: ט פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת
יְרוּשָׁלִָיִם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל
יְרוּשָׁלִָיִם: י חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ
לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ
אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ
מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ
הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה: יב כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן
תֵּצֵאוּ וּבְמְנוּסָה לֹא תֵלְכוּן כִּי־הֹלֵךְ
לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

וּמִאַחֲרֵיכֶם יָצְאוּ: ו לָכֵן כְּשֶׁאֶגְאָלֵם יֵדַע יַכִּירוּ עַמִּי שְׁמִי אָדוֹן שַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל כְּמַשְׁמָעוֹ לָכֵן גַּם יֵדַע בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר וְהַמַּבְטִיחַ לְהָבִיא הַגְּאוּלָּה וְהִנֵּנִי קַיָּמְתִּי הַבְטָחָתִי: ז מַה־נָּאוּ מַה יִּהְיוּ נָאִים וְיָפִים עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר לְמֻרְחוֹק מַשְׁמִיעַ קוֹל הַמְבַשֵּׂר שָׁלוֹם מִן הָאוֹיֵב, קוֹל מְבַשֵּׂר טוֹב בְּגִין הַמִּקְדָּשׁ וּצְמִיחַת קֶרֶן דָּוִד, קוֹל מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה קִבּוּץ גָּלֻיּוֹת, אֹמֵר לְצִיּוֹן הִנֵּה מָלַךְ אֱלֹהֶיךָ הֶרְאָה מַלְכוּתוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ לְכָל הָעוֹלָם: ח קוֹל צֹפַיִךְ הַצּוֹפִים הָעוֹמְדִים עַל הַמִּגְדָּלִים נָשְׂאוּ כֻּלָּם קוֹל יַחְדָּו יַרְנְנוּ בְּשִׂמְחָה כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בְּשׁוּב כַּאֲשֶׁר שָׁב יְהוָה אֶל צִיּוֹן לְהַשְׁרוֹת שָׁם שְׁכִינָתוֹ כְּמֹאז: ט פִּצְחוּ פִּתְחוּ פֶּה לְהָרִים קוֹל שִׂמְחָה וְרַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת הַבָּתִּים הֶחֳרֵבוֹת אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָיִם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ בְּמוֹ שֶׁהֵבִיא לָהֶם הַטּוֹבָה גָּאַל יְרוּשָׁלִָיִם מִיַּד הַגּוֹיִם: י חָשַׂף גִּלָּה יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם לְהַכּוֹת בָּהֶם וְרָאוּ הַנִּפְּשִׁים הָאֵלֶּה כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ כָּל הַיּוֹשְׁבִים בִּקְצוֹת הָאָרֶץ וְכָדְ יִרְאוּ גַּם אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ מֵהֵר מֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים הָעוֹבְדִים לַשֶּׁמֶשׁ וּצְבָא הַשָּׁמַיִם וּצְאוּ מִשָּׁם בִּמְהִירוּת טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ מִפְּנֵי טָהֳרַת הַגּוּף וְהַמִּחְשָׁבָה צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ הִטַּהֲרוּ מִכָּל טוּמְאָה אַתֶּם נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה כִּי כְּלֵי זֵן שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ כְּלֵי ה' שֶׁהֵם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לֹא חֶרֶב וְלֹא חֲנִית: יב אָמַרְתִּי שֶׁתִּסּוֹרוּ בִּמְהִירוּת מִכָּל־מָקוֹם כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבְמְנוּסָה לֹא תֵלְכוּן כְּאָדָם הַבּוֹרֵחַ כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וְהוּא גַּם וּמְאַסִּפְכֶם שֶׁל הַנִּכְשָׁלִים הַנִּשְׁאָרִים בָּאַחֲרוֹנָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹר אֶתְכֶם מִכָּל רוֹדֵף:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא

יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ: יא וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה: יב וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ: יג וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: יד וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: ס (לוי) טו כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה: טו וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס (ישראל) יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: כא וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: ס

זמן תחילת קידוש לבנה:
מוצאי שבת־קודש, ז׳ אלול

לוח זמנים לשבת פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:19	06:22	08:53	08:54	09:27	09:28	10:33	10:32	19:00	18:53	19:26	19:19	18:34	19:29
חיפה (ק)	06:17	06:21	08:50	08:52	09:26	09:27	10:31	10:31	19:04	18:56	19:27	19:19	18:27	19:30
ירושלים (ק)	06:17	06:20	08:50	08:52	09:25	09:26	10:31	10:31	19:04	18:56	19:25	19:17	18:17	19:28
תל אביב (ק)	06:18	06:22	08:52	08:53	09:27	09:28	10:32	10:32	19:02	18:54	19:27	19:19	18:35	19:30
אוסטריה, וינה (ק)	06:17	06:25	08:46	08:50	09:33	09:36	10:41	10:42	19:29	19:17	20:03	19:51	19:01	20:04
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:37	06:28	08:50	08:44	09:26	09:21	10:25	10:21	18:03	18:08	18:30	18:34	17:49	18:45
אוקראינה, אודסה (ק)	06:21	06:29	08:51	08:55	09:36	09:39	10:44	10:45	19:30	19:18	20:03	19:51	19:02	20:04
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:51	05:59	08:21	08:25	09:07	09:10	10:15	10:17	19:03	18:51	19:37	19:25	18:35	19:38
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:02	06:10	08:31	08:35	09:18	09:21	10:26	10:27	19:15	19:02	19:49	19:36	18:47	19:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:25	06:34	08:53	08:58	09:42	09:46	10:51	10:52	19:43	19:30	20:18	20:05	19:14	20:19
אוקראינה, קייב (ק)	06:17	06:26	08:45	08:50	09:35	09:38	10:43	10:45	19:35	19:22	20:11	19:58	19:06	20:12
איטליה, מילאנו (ק)	06:49	06:56	09:19	09:23	10:03	10:06	11:11	11:12	19:57	19:46	20:27	20:15	19:30	20:28
אקוואדור, קיטו (ח)	06:10	06:08	08:41	08:39	09:09	09:07	10:12	10:10	18:16	18:14	18:38	18:36	17:56	18:45
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:08	06:59	09:23	09:18	09:58	09:53	10:58	10:54	18:39	18:43	19:05	19:09	18:24	19:19
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:04	07:54	10:14	10:08	10:52	10:46	11:51	11:46	19:25	19:31	19:54	20:00	19:12	20:11
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:38	06:44	09:11	09:13	09:49	09:51	10:56	10:56	19:32	19:22	20:01	19:51	19:06	20:02
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:26	06:32	08:58	09:01	09:38	09:40	10:45	10:45	19:22	19:12	19:52	19:42	18:56	19:53
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:27	06:33	08:59	09:01	09:39	09:41	10:45	10:46	19:23	19:13	19:52	19:42	18:56	19:54
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:01	07:07	09:33	09:36	10:14	10:16	11:21	11:21	20:00	19:50	20:31	20:20	19:33	20:32
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:00	07:04	09:34	09:35	10:08	10:09	11:13	11:13	19:40	19:33	20:05	19:58	19:16	20:08
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:28	06:32	09:02	09:03	09:37	09:38	10:43	10:43	19:13	19:05	19:40	19:31	18:48	19:42
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:03	07:05	09:37	09:37	10:09	10:09	11:14	11:13	19:37	19:30	20:01	19:55	19:13	20:04
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:21	06:28	08:54	08:56	09:34	09:36	10:41	10:41	19:19	19:09	19:49	19:38	18:52	19:50
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:51	06:56	09:23	09:25	10:02	10:04	11:09	11:10	19:46	19:36	20:16	20:06	19:20	20:17
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:20	06:26	08:52	08:54	09:32	09:34	10:39	10:40	19:18	19:08	19:48	19:38	18:51	19:50
בוליביה, לה-פס (ח)	06:36	06:31	09:02	08:59	09:32	09:28	10:33	10:30	18:27	18:27	18:50	18:50	18:09	18:59
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:01	07:10	09:28	09:33	10:19	10:22	11:27	11:29	20:21	20:07	20:57	20:43	19:51	20:58
בלגיה, בריסל (ק)	07:01	07:11	09:29	09:34	10:19	10:23	11:28	11:29	20:20	20:07	20:57	20:43	19:51	20:57
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:14	06:08	08:37	08:33	09:08	09:04	10:08	10:05	18:01	18:03	18:21	18:23	17:45	18:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:02	05:56	08:25	08:21	08:56	08:52	09:56	09:53	17:46	17:47	18:10	18:11	17:29	18:21
בריטניה, לונדון (ק)	06:18	06:28	08:45	08:51	09:36	09:40	10:45	10:47	19:41	19:27	20:16	20:02	19:14	20:16
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:24	06:34	08:49	08:55	09:44	09:48	10:53	10:55	19:51	19:36	20:29	20:14	19:23	20:29
גרמניה, ברלין (ק)	06:23	06:33	08:49	08:55	09:42	09:46	10:51	10:53	19:48	19:34	20:24	20:10	19:18	20:25
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:45	06:54	09:13	09:18	10:02	10:06	11:11	11:13	20:02	19:49	20:38	20:24	19:34	20:38
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:16	06:10	08:37	08:33	09:09	09:05	10:10	10:06	18:03	18:05	18:21	18:23	17:47	18:33
הודו, מומבאי (ח)	06:24	06:25	08:58	08:58	09:29	09:28	10:33	10:32	18:50	18:45	19:14	19:09	18:28	19:18
הודו, פונה (ח)	06:21	06:22	08:54	08:54	09:25	09:24	10:29	10:28	18:46	18:41	19:10	19:04	18:24	19:14
הונגריה, בודפשט (ק)	06:07	06:15	08:36	08:40	09:22	09:25	10:30	10:32	19:18	19:05	19:51	19:39	18:49	19:52
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:30	06:36	09:02	09:05	09:43	09:44	10:49	10:50	19:28	19:18	19:57	19:47	19:01	19:59
יוון, אתונה (ק)	06:58	07:03	09:31	09:33	10:09	10:10	11:15	11:15	19:50	19:40	20:18	20:09	19:24	20:20
מולדובה, קישינב (ק)	06:28	06:36	08:58	09:02	09:44	09:46	10:51	10:53	19:38	19:26	20:11	19:59	19:10	20:12

לוח זמנים לשבת פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:21	06:22	08:55	08:55	09:26	09:25	10:30	10:29	18:48	18:42	19:11	19:06	18:25	19:15
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:53	06:42	08:57	08:51	09:39	09:32	10:37	10:32	18:04	18:12	18:36	18:43	17:52	18:56
נפאל, קטמנדו (ח)	05:44	05:47	08:18	08:19	08:51	08:52	09:56	09:56	18:21	18:14	18:46	18:39	17:57	18:49
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	06:58	09:31	09:29	10:00	09:58	11:02	11:00	19:07	19:05	19:30	19:27	18:48	19:36
פולין, ורשא (ק)	05:53	06:03	08:19	08:25	09:12	09:15	10:20	10:22	19:16	19:02	19:53	19:39	18:46	19:54
פרו, לימה (ח)	06:10	06:06	08:37	08:34	09:06	09:03	10:08	10:05	18:05	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:06	07:13	09:36	09:40	10:20	10:23	11:28	11:29	20:13	20:01	20:45	20:33	19:45	20:46
צרפת, פריז (ק)	07:12	07:21	09:41	09:45	10:29	10:32	11:37	11:38	20:28	20:15	21:01	20:48	19:59	21:01
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:50	05:48	08:22	08:20	08:50	08:49	09:53	09:51	18:01	17:58	18:23	18:20	17:40	18:29
קנדה, טורונטו (ק)	06:45	06:52	09:16	09:19	09:58	10:01	11:06	11:06	19:49	19:39	20:18	20:07	19:22	20:19
קנדה, מונטריאול (ק)	06:20	06:27	08:50	08:54	09:34	09:37	10:42	10:43	19:27	19:15	19:58	19:46	18:59	19:59
קפריסין, לרנקה (ק)	06:21	06:25	08:54	08:56	09:30	09:31	10:36	10:36	19:08	18:59	19:35	19:26	18:43	19:37
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:09	06:20	08:33	08:39	09:30	09:34	10:39	10:42	19:40	19:25	20:20	20:04	19:10	20:20
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:41	05:52	08:03	08:10	09:02	09:07	10:12	10:15	19:18	19:03	19:56	19:40	18:47	19:56
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:44	05:52	08:14	08:18	09:00	09:03	10:08	10:09	18:55	18:43	19:28	19:16	18:27	19:29
שוויץ, ציריך (ק)	06:49	06:57	09:19	09:23	10:05	10:08	11:13	11:14	20:04	19:52	20:33	20:21	19:36	20:34
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:40	08:40	09:10	09:09	10:14	10:12	18:27	18:23	18:50	18:46	18:06	18:55

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Dvar Malchus
Issue # 00542
04/09/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים